

MANUAL TEORICO-PRACTIC
DE
ECONOMIA POLITICA

EXPUNEREA
NOTIUNILOR FUNDAMENTALE ALE ȘINTEI

DE

IOAN C. LEBESCU

PROFESORE LA ȘCOLA DE COMERCIU DIN BUCUREȘCI, CANDIDATU
IN DREPTU, DOCTORU IN ȘINTELE POLITICE ȘI ADMINIS-
TRATIVE, AVOCATU.

„Libertatea populiloru este propor-
ționată cu prosperitatea loru materială.

„Libertatea este unu luxu pré one-
„rosu pentru națiunele sârace“

OPU PENTRU USLU ELEVILORU, ADMINISTRATORILORU, COMER-
CIANȚILORU, AGRICULTORILCRU ȘI CAPITALISTILORU

EDITIUNEA I

BUCUREȘCI

TIPOGRAFIA NATIONALU, ANTREP. C. N. RĂDULESCU.
1868.

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

No. Curent 21834 Format II

No. Inventar Anul

Secția Raftul

3521

MANUALU
TEORICO-PRACTICU
DE
ECONOMIA POLITICA

Inv. A. 48.698

21834

MANUALU
TEOREICO-PRACTICU

DE

ECONOMIA POLITICA

EXPUNEREA

NOTIUNILOR FUNDAMENTALE ALE ȘINTEI

DE

DONAȚIUNEA

ION C. LERESCU

PROFESORE LA ȘCOLA DE COMERȚ DIN BUCUREȘTI

CANDIDAT ÎN DREPT,

DOCTOR ÎN ȘINȚELE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE, AVOCAT.

«Libertatea populilor este proporțio-
nală cu prosperitatea lor materială.

«Libertatea este un lux prețios
pentru națiunile sărace.»

OPĂ PENTRU USULĂ ELĂVILORĂ, ADMINISTRATORILORĂ, COMERCI-
ANȚILORĂ, AGRICULTORILORĂ ȘI CAPITALISTILORĂ

PRIMA EDIȚIUNE.

2664

BUCUREȘTI

TYPOGRAFIA NAȚIONALĂ, ANTREPRENOR C. N. RĂDULESCU

CONTROL 1961

1961

L

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA.....21834.....

B.C.U. Bucuresti

C87286

RC 190/06

Domniei-Vele

D-lui W. A. Crețulescu.

Domnului meu,

Vă dedică această operă:

Pentru că cuprinde multe din cugetările Domniei
Văstre, fie ca omă privată, fie ca omă publică;

Pentru că astăzi, într'ua retragere onorabilă, nu
puteți face nimic pentru mine: ceea ce-mi dă ri-
sositatea d'a-mi exprima simțimentele ce inima mea
Vă conservă.

Pe când vă rapă la cărma Statului, aveți ingri-
jire de interesele materiale ale țării; — Vă uitați
la probitate, la capacitate și nefericiri, iar nu la
opiniuni; — Vă trudeați a descepta în omeni de
litere ardorea d'a produce pe care o stingă luptele și
discordia; și, obligându pe mulți, — între cari amă
fericirea d'a fi și eu, — nu v'a auditu nimeni
plângându-Vă de vr'unu ingratu.

Vă rog dar, Domnului meu, să bine-voiți a
primi acestu omagiu de recunoștință, din partea
obligatului și devotatului

Domniei Văstre
servu

Ion C. Lerescu.

PLANULŪ

și

TABLA MATERILORU.

	Paginele.
ERATĂ	XXII
IN AINTE-CUVĒNTARE	XXIV
INTRODUCȚIUNE	9
I. Obiectulŭ și importanța sciinței	9
II. Definițiuni și formule	17
III. Historicŭ	26
PARTEA ANTEIA	
PRODUCTIUNEA AVUTIEI.	
CAPŪ I. Generalități	29
1 Trebuințele omului	30
2 Producțiunea	30
3 Omulŭ, în adevăratulŭ înțelesŭ alŭ cuvântului, nu pōte crea nimicŭ	31
4. Cum se chiamă lucrurile cărora producțiunea a datŭ utilitate și valōre?	31
5 Câte categorii de produse sunt?	31
6 Ce este industria?	32
7 Bine-facerile industriei	33
8 In câte ramuri se divide industria?	34
9 Problemulŭ practicŭ alŭ industriei	35
10 Carī sunt instrumentele generale ale industriei?	35
CAPŪ II Natura	36
1 Cumŭ pōte fi considerată natura din punctulŭ de vedere economicŭ?	36
2 Cum vine natura în ajutorul omului?	36

VIII

	Paginele.
3 Care este sörtea celorü ce lasă naturei principala îngrijire de a regula producțiunea subsistanței lorü ?	37
4 Superioritatea omului civilisatü	38
CAPÜ III. Munca	38
1. Ce va să dică a munci ?	39
2 Ce cere munca ?	39
3 De ce muncescü ömenii ?	39
4 Carü suntü urmările lenei	41
5 Cumü s'arü petrece lucrurile daca ni-menü n'arü voi să muncescä ?	42
6 Cumü a pășitü omenirea pe calea civilisațiunei ?	43
CAPÜ IV. Capitalulü	45
1 Ce este capitalulü ?	45
2 Divisiunea capitalurilorü	45
3 Ce este de observatü în privința capitalurilorü nemobilisate ?	48
4 Proporțiunea celorü douä speciü de capitaluri nu variedä în diversele industrii ?	48
5 Cumü se formedä capitalurile ?	49
6 Pentru ce omulü este împinsü a cruția ?	49
7 Cândü se póte face cruțiarea mai cu succesü ? — Ce este profitulü ?	52
8. Care este mäsura facultätei unei țeri de a cresce avutiä și populațiunea sea ?	53
9 Carü sunt cauzele ce împedicä cruțiarea ?	54
10 Care este rolulü capitalului în producține ?	54
11 Cândü începe cruțiarea ?	55
12 Cruțiarea unei țeri nu vine în ajutorulü alteia ?	56
CAPÜ, V Dreptulü de proprietate	57
1 Dreptulü de proprietate	57
2 Originea dreptului de proprietate	57
3 Necesitatea admisiunei lui	58
4 Cumü s'a desvoltatü acestü dreptü ?	59
5 Câte speciü de proprictăți sunt ?	60
6 Cândü se violedä dreptulü de präprietate ? Desavantagele violärei lui	60
7 Societatea póte impune öre-carü sacri-fice acestui dreptü ?	61

	Paginele.
8 Atacurile ce s'au adusă dreptului de proprietate — Refusațiune	62
CAPŪ VI. Slavă antică și modernă — Mersul său descrescendă	64
1 Ce este slavă ?	64
2 Coudițiunea sclavului	64
3 Cele două slavii antică și modernă	65
4 Diversele origini ale slaviei	65
5. Slavă antică	65
6. Slavă modernă. — Servagiulă	66
7. Concluziune.	68
CAPŪ VII. Cooperățiunea și divisiunea muncii	69
1 Pentru ce omul alergă la cooperățiune ?	69
2 Ce este divisiunea muncii ?	70
3 Cumă a fostă tăcută această carte ?	70
4 Uă singură persónă ară fi făcetu această carte ?	71
5 In ce este avantagiósă divisiunea muncii ?	72
6 Divisiunsa muncii ia prefundeni aceeași desvoltare ? — Limitele se le	75
7 Divisiunea muncii între națiuni	77
8 Aplicațiunea divisiunei muncii la securitatea societăței	77
CAPŪ VIII. Asociațiunea și organizațiunea	78
1 In ce constă asociațiunea ?	79
2 Necesitatea asociațiunei. — Avantagele spiritului de asociațiune	79
3 Cele trei principale forme de asociațiune recunoscute de lege. — Avantagele și desavantagele fie-căria din ele	80
4 Societățile cooperative	84
5 Asociațiunile de asigurare	88
6 Societățile de prevedere	89
7 Societățile de binefacere	93
8 Spiritul de asociațiune noă Româniloră ne lipsece. — Causele.	94
9 Asociațiuni ce se referă la societatea civilă.	94
10 Organizațiunea naturală și organizațiunea artificială a societăței	96
CAPŪ IX. Libertatea muncii său principiulă concurenței și reglamentațiunei	103
1 Ce este libertatea muncii ?	103
2 Ce este concurența ?	103

	Paginele.
3 Efectele sèle bune și rele	104
4 Neposibilitatea de a se suprima	105
5 Cari suntu pedicele concurenței?	108
6 Monopolurile. — Divisiunea lorū	111
7 Efectele lorū	112
8 Conclusiune	117
CAPŪ X Machine, invențiuni și perfecționări:	118
1 Ce este unū instrumentū?	118
2 Ce suntu Machinele?	118
3 Efectele economice ale machinelorū și invențiunilorū	118
4 Objecțiuni ce s'aū făcutū machinelorū Refutațiune	122
CAPU XI. Industria extractivă	125
1 Ce conține industria extractivă?	125
2 Ce este de observat în privința vênătoriei?	125
3 Ce este de observatū în privința pescuirei?	127
4 Be este de observatū în privința exploatațiunei pădurilorū?	128
5 Ce este de observatū în privința exploatațiunii minelorū?	130
6 Considerațiuni asupra industriei extractive la noi	130
CAPŪ XII Industria agricolă	132
1 Generalități	133
2 Clasificațiunea lucrărilorū agriculturiei. — Observațiune asupra ei.	136
3 Câte specii de culturī suntu? — Descrierea lorū	137
4 Ce observațiune a făcutū Liebig?	139
5 Cumū putemū face uă induoită recoltă în climatulū nostru?	139
6 Despre cultura mare și mică	139
7 Causele miseriei în care se află populațiunea rurală la noi.	141
8 Ce este mai bine a fi proprietarū seū arendașū?	145
9 Sôrtea unū proprietarū mare ce exploată elū-insusi moșia sea	146
10 Sôrtea unū proprietar care arendedă moșia sea	149
11 Systeme de amodiațiune — Arenda și devalmașia seū la parte	152

APENDICE LA CAPETELE XI si XII Considerați-		
	uni asupra produselor industriilor	
	extractive și agricole — Consiliuri.	157
CAPŪ XIII	Industria manufacturiară	159
	1 Generalități	159
	2 Industria mică	161
	3 Industria mare	162
	4 Pentru ce industria cea mare bate pe cea mică?	163
	5 Industria cea mare nu se pôte stabili pre-	
	tutindenii.	164
	6 Neconvenientele industriei mari	165
	7 Obstacole ce a întâmpinată și întâmpină	
	âncă industria manufacturiară	167
	8 Corporațiunile privilegiate	167
	9 Rolul diversilor cooperatori	168
	10 Cum se dă uă mai mare întindere unei	
	întreprinderi industriale	171
	11 Instrucțiunea profesională	172
CAP XIV	Industria Căraușescă	173
	1 Cum pôt fi considerate căile de comuni-	
	cațiune — Rolul lor	174
	2 De ce este compusă uă cale de comuni-	
	cațiune, considerată ca uă mașină	
	de transportată	174
	3 Divisiunea căilor de comunicațiune căile	
	naturale și artificiale, — Desvoltaea	
	lor.	175
	4 Clasificarea căilor de comunicațiune în	
	privința eficienței	177
	5 Avantagiul căilor ferate din punctul de	
	vedere mecanică și din punctul de	
	vedere morală	177
	6 Avantajele căilor de comunicațiune din	
	punctul de vedere al progresului in-	
	dustriei.	178
	7 Bine este ca guvernul și județul să in-	
	tervină la stabilirea căilor de com-	
	municațiune?	179
	8 Căile de comunicațiune nu răpesc munca	
	omenilor, nu scade prețitul vitelor	
	de trasă	181
CAPŪ XV	Industria comercială	181
	1 Generalități	182

	Paginele.
2 Origina și natura comerțului	182
3 — Nedreptele imputări ce s'au făcutu comerțului — Avantajele se	184
4 Nedreptele imputări ce s'au făcutu și se facu detaliantiloru	186
5 Comerțulu de speculațiune	188
6. Particularitatea ce are comerțulu gră- neloru	190
7 Comerțulu bancheriloru	190
8 Agiotagiulu	181
CAPŪ XVI Industria nematerială	193
1 Generalități	193
2 Care este starea omului ce n'a învețatu nimica?	194
3 Care este sôrtea omului ce scie ceva? — Importanța sciinței.	194
4 Cui este datorită acéstă diferență subt raportulu inteligenței?	195
5 Ce funcțiune împlinescû sapienții în pro- ducțiune?	196
6 Care este rolulu sapiențiloru din punctul de vedere moralu?	198
7 Care este rolulu preotulu în societate?	198
8 Care este rolulu funcționarulu în soci- etate?	198
9 Care este rolulu mediciloru, avocațiloru, inginerilor, arhitecților, ca producători?	199
10 Care este rolulu actoriloru, cântătoriloru de operă, bufoniloru, ca producători?	200
11 Cum se chiamă profesiunile ce inume- rămû până aci?	200
12 Nedreptele imputări ce s'au făcutu de unii economiști industriei nemateriale	201
13 Cândû aceste imputări arû fi drepte?	203
CAPŪ XVII Preminența diverselorû industrii	206
CAPŪ XVIII Ecuilibrulu între produciune și cosuma- țiune. — Supraproduciune.	206
1 Cum se stabilescu ecuilibrulu între pro- ducțiune și consumațiune?	207
2 Ce este cererea seû căutarea	207
3 Ce este oferirea?	208
4 Unû exemplu cu unû produsû determinatû, pentru stabilirea ecuilibrulu	208

	Paginele.
5 Retacita idee a unor persoane asupra supraproducerii. — Refutațiune	208
6 De unde provine această retăcită idee că abundența este un flagel?	210
7 La ce trdbue să ia aminte producătorii, pentru ca produsele lor să nu stea în magazine	212
CAPL XIX Resumatul producerii	212

PARTEA DOUA

CIRCULAȚIUNEA AVUTIEI

Noțiuni preliminare	215
Ce este distribuțiunea averii?	215
Cum se subdivide — ea?	215

SECȚIUNEA I.

Circulațiunea averii.

CPAŪ. I Generalități	215
1 Ce este circulațiunea?	216
2 Ce este schimbul?	217
3 Cum se efectuează schimbul la populi barbari și civilizați?	217
1 Ce conține o vânzare?	218
5 Serviciile se schimbă pe service	219
6 Marele rol al schimbului	221
7 Condițiunile la cari este subpusă practica schimbului	224
8 Ce fenomene economice conține circulațiunea	225
Observatiune	226

TITLUL I.

Lucrurile ce facilitează schimbul

CAPŪ II. Valore	227
1 Amintiri	227
2 Ce este valoarea?	230

	3 Opiniunile economiştilor spre a înţelege Ideea valorii. — Care este cea mai bună ?	230
	4 Câte şi cari sunt cauzele ce fac ca unele lucruri să aibă o valoare ?	231
	5 Societatea tinde a vedea scădându valoarea produselor	233
	6 Proprietăţile valorii. — Consecuinţe	234
	7 Mesura valorii	235
CAPŪ III	Preţiu.	236
	1 Ce este preţiu ? — Preţiu corect	236
	2 Preţiu de cost. — Cheltuielile de pro ducţiune	236
	3 Cunoştinţa preţiu este de o mare im portanţă pentru economişti	240
	4 Preţiu corect se determină de legea of feririi şi cererii. — Excepţiuni	242
	5 Cauzele ce înfruesc asupra cererii	243
	6 Efectele elasticităţii lucrurilor. — Apli caţiune.	243
	7 Preţurile maximum (cu natură)	245
	8 Ore cari consideraţiuni asupra pâinării şi măcelăriei, la noi	248
CAPŪ IV	Moneda	249
	1 Ce este moneda ?	250
	2 Rolul monedei. — Historic	250
	3 Călităţile cari fac a da preferinţă au rului şi argintului pentru fabricaţi unea monedei	251
	4 Etalónele monetarii. — Detaiuri asupra fabricaţiunei monedei	254
	5 Etalonul unic şi dublu-etalonul. — Bilionul	257
	6 Care sistem, acela al etalonului dublu său al etalonului unic este prefe rabil ?	260
	7 Optându pentru sistemul etalonului sim plu, care din cele două metale pre ţioase trebuie să adoptăm ?	262
	8 Numerariul — La intervale lungi va loarea metalelor preţioase scade şi prin urmare a moneşilor — Historic	263
	9 Importanţa practică a scăderii valorii moneşilor	267

	Paginele.
10 Uă națiune ce se desvoltă adaogă cantitatea sea de monedă pentru uă ôrecare periódă, și, trecëndü această epocă, caută a o reduce	268
CAPÛ V	
11 — Conclusiune Creditulü	269
1 Diversele definițiuni alle creditulü care este cea mai bnnă ?	271
2 Divisiunea creditulü	272
3 Ce însemnă cuvintele «creditulü se restrênge?» — Cândü se întêmplă acesta?	272
4 Importanța creditulü	282
5 Exagerațiunea avantajelorü creditulü — Refutațiune	273
CAPÛ VI Instrumentele creditulü	275
1 Ce suntü instrumentele și instituțiunile de creditü ?	276
2 Biletulü de bancă	276
3 Biletulü la ordine — Scadență, — îndosare sëü girare. — îndosatorü sëü girantü	278
4 Tracta sëü polița: — Scompta. — Comisiune — Cursulü schimbulü.	279
5 Ceckulü	281
6 Obligațiuni industriale	283
7 Titlele de reudită — Ochire asupra datorilorü publice	284
8 Hărțiă monedă și moneda de hărțiă, observațiuni	286
9 Inscrisurile de hypotecă	290
10 Warantele	292
11 Biletulu cu dobêndă	291
12 Abusulü de credit — Efectele de complăcere	293
APENDICE la capitolele V și VI. — Circulațiunea monetariă	292
CAPÛ VII Instituțiunile de creditü	294
1 Ce sunt băncile? — Cari suntü principalele funcțiuni ale bancilorü ?	295
2 Divisiunea băncilorü?	295
3 Necesitatea bancilorü de emisiune. — Definițiunea lorü	296
4 Cim suntü garantate băncile de emisiune?	296
5 Ce s'ar ,ntâmpla dacă tôte biletele unei	

	Paginele.
bănci s'ar presenta în aceeași di spre a fi remburseate? — Ce ne învătă experiinta spre a asecura situatiunea?	279
6 Historicul băncilor. — Cursulul silitu. — Cursulul legalu, -- Systemulul lui Law si asemnatiu.	297
7 Stabilirea bănciloru trebuie seú nu lăsa-tă la libera inițiativă a individiloru	307
8 Unu singuru stabilimentu póte cresce taxa scomptei?	313
9 Systemulul intermediariu. — Neconvenintele seúe	314
CAPŪ VIII Crisele comerciale	315
1 Ce este uă crisă comercială	315
2 Care este causa acestui fenomenu?	315
3 Cându se producú -- ele?	316
4 Cele două importante ale cestiunei criseloru.	317
TITLULU II.	
Gurele-de-desfacere, balanta comerciului, protectiune, colonii și libertatea schimburiloru (comerciului).	319
CAPŪ IX Gurele-de-desfacere	319
1 Ce sunt gurele-de-desfacere	319
2 Amintirea principiului pe care se rezimă theoria gureloru-de-desfacere	319
3 Corolariulu acestei theorii	320
4 Consecințe	321
5 Obiectiunile ce se facú acestei theorii— Refutatiune	324
CAPŪ X Balanta comerciului seú systemulul mercantilu	324
1 Ce este balanta comerciului?	324
2 Pe ce este întemeiată acéstă theoriă?	325
3 Demonstratiunea erorii pe care este basatu systemulul mercantilu	326
4 Consecințele formidabile ale acestei erori	330
CAPŪ XI Systemulul protectore, tractate de comerciú, prime vămii brevete de inventiuni	331
1 Ce este systemulul protectore? — Genera lități	332
2 Care este bucata principală a systemului?	333

	Paginele.
3 Unŭ exemplu ce învederădă relele efecte ale prohibițiunilorŭ și drepturilorŭ pro tectoăre la întrare	333
4 Resumatulŭ neconveniențelorŭ	336
5 Desvire rolulŭ drepturilorŭ prohibitive stabilite la exportatiune	337
6 Principalele sofisme prohibiționiste	338
7 Primele	341
8 Convențiunile vamale seŭ tractatele de comerciŭ	343
9 Vămile	343
10 Companiile privilegiate	344
11 Brevetele de invențiune	344
CAPŪ XII Coloniile	346
1 Generalități	346
2 Primulŭ regimŭ la care aŭ fostŭ supuse coloniile	347
3 Systemulŭ colonialŭ	347
4 Systemulŭ libertăței coloniilorŭ	348
5 Coloniile Angliei din Indiei. — «Francei Algeria»	349
6 Conclusiune	350
CAPŪ XIII Libertatea schimburilorŭ și a comericiului — conclusiune	350

SECȚIUNEA II

Repartițiunea productiunei seŭ participatiunea

Observațiune	352
CAPŪ XIV Noțiuni preliminarii	352
1 Prin câte moduri se operă repartițiunea?	352
2 Prin cine și cumŭ se face mai obicînuit repartițiunea ?	253
3 Cumŭ se presintă renumerațiunea trava- valinului, capitalului și chiarŭ a pămên- tului?	354
4 In ultimă analysă sciințifică de ce este regulată partea cuvenită fie-cărui pro- ducătoriŭ ?	355
CAPŪ XV Salariulŭ	355
1 Ce este salariulŭ ? — Importanța seă	355
2 Cândŭ se preia salariulŭ?	356

XVIII

	Paginele.
3 Cele două moduri de plata salariului	356
4 Causele ce determină taxa salariilor	357
5 Cari sunt cauzele generali	357
6 Theoria populațiunei	358
7 Causele particularii ce diversifică taxa salariului. — Salariul Sapienților și artiștilor.	364
8 Salariul ce dobândesc femeile	367
9 Absurditatea remedelor propuse, pentru ca salariul să fie - mai mare. — Socialisti. — Taxa săracilor. — Grove, revoluțiuni	368
10 Coalițiunile nu trebuie interzise	372
11 Cari sunt mediile de a ameliora soarta muncitorilor?	
CAPŪ XVI Profite	377
1 Ce sunt profite	377
2 Ce conține profite? — Eventualitatea lor	377
3 De ce depinde profite? Tendința lor	378
4 De unde vine disproporțiunea ce există în profiturile unor industrii?	379
5 De ce depind taxa profiturilor în unele țări?	380
CAPŪ XVII Interesul (dobânda)	380
1 Ce este interesul? — Observațiune	381
2 Contractul ce se formează pentru închirierea capitalului trebuie regulat de legistator și studiat de economist	381
3 Legitimitatea interesului	382
4 Taxa interesului	384
5 Cele două elemente ale interesului	385
6 Tendința taxei interesului	387
7 Care este taxa cea mai scădută la care poate s'ajungă interesul? — Retăcita ideea a socialistilor	388
8 Abondanța numerarului face să se coboare taxa interesului?	388
9 Despre usură sau camătă în particularii	
Concluziune	389
10 Imprumutul pegagiului (amanetului)	390
CAPŪ XVIII Rândita pământului (venitul)	391
1 Ce este rândita pământului?	392
2 Caracterul rânditei	392
3 Theoria rânditei de Ricardo. — Obiecțiuni	392
4 Causele ce influențează asupra rânditei	396
5 Distincțiunea între rândita și arenda	396
6 Invenții practice	397

PARTEA TREIA.

CONSUMATIUNEA AYUTIEI.

Paginele.

	Observațiune	460
CAPŪ I	Noțiuni preliminarii	400
	1 Ce înseamnă cuvântul a consuma? — Consumațiunea	400
	2 Importanța consumațiunei	401
	3 Uă consumațiune nu se măsură după cantitatea obiectelor	402
	4 Diversele specii de consumațiune, din punctul de vedere al scopului lor	402
	5 Divisiunea consumațiunilor din punctul de vedere al persoanelor ce le fac	403
	6 Divisiunea consumațiunei în privința obiectelor	403
CAPŪ II	Consumațiunile neproductive	404
	1 Dificultatea ce este, spre a distinge consumațiunile productive din cele neproductive	404
	2 Erórea fisiocrațiilor	405
	3 Importanța distinctunei între consumațiunile productive și neproductive	406
	4 Causele consumațiunilor neproductive	407
	5 Despre consumațiunile nevoluntarii cu privire la noi. — Remediū	407
	6 Consumațiunile voluntariū séu de lux	419
	7 Legile somptuarii. — Neconvenientele lor	
	Imposite pe obiectele de lux. — Ce ar datori să facă guvernul ca să se mărginească luxul la noi?	423
	8 Trebuie să condamnăm ori-ce cheltuială neutilă?	426
	9 Coacusiune	428
CAPŪ III	Consumațiunile productive	499
CAPŪ IV	Consumațiunile private	429
	1 Cari sunt lucrurile cărora trebuie să se de preferință pentru consumațiunile private? — Consiliuri	429
	2 In toate casarile trebuie să dăm preferință lucrurilor ce se consumă cu încetul?	433
CAPŪ V	Consumațiunea absenților. — Absenteismul	434
	1 Cari sunt relele efecte ale absenteismului?	434

	Paginele.
	2 Ce remedii sunt în contra relelor absenteismului? 436
CAPŪ VI	Consumațiunile publice 436
	1 Ce scimŭ despre consumațiunile publice? 436
	2 Cări sunt cheltuelile publice cele mai productive 437
	3 Care este rolulŭ politice și alŭ economiei politice? 437
	4 În ce constă adevărata acțiune a guvernului? 438
	5 Despre armatele permanente 438
	6 Trebuie ca Statulŭ să intervină în instrucțiunea publică? 443
	7 Statulŭ trebuie să intervină spre a reglementa industria și comerțul internaționale? 446
	8 Statulŭ pŭte interveni ca producătorŭ în industria? 447
	9 Intervențiunea Statului are să mĕrgă progresândŭ seŭ diminuândŭ? 447
CAPŪ VII	Consumațiunea gratuită seŭ negativă 448
	1 Cumŭ potŭ fi considerați furii, săracii și trândavii? 449
	2 Dătoresce seŭ nu societatea de a veni în ajutorulŭ aceloră cari, dintr'ua infirmitate ōre-care nu potŭ munci? — dătoresce a veni în adjutărulŭ suferinșilorŭ în momente extreme? 449
	3 Societatea dătoresce a îngriji de existența condamnașilorŭ? 452
	4 Cine pŭte fi considera'ŭ ca adevăratŭ trândavŭ? — Parasișii 452
	5 Parasitișmulŭ la noi. — Causele 453
	6 Cumululŭ. — Synecurele 457
CAPŪ VIII	Veniturile publice 459
	1 Historiculŭ 460
	2 Din ce se compune actualmente averea publică? 461
	3 Ce sunt contribuțiunile publice seŭ impozitele? — Observașione 462
	4 Cumŭ sunt astăđi impozitele: multiple seŭ unice? — Dificultătea impozitului unicŭ 463
	5 Impozitulŭ trebuie să fie numai proporționalŭ, seŭ și progresivŭ? 464

	Paginele.
6 Care este principala divisiune a impozitelor?	466
7 Cărei speciă de impozite, — directe seǔ nedirecte, — trebuie să dămǔ preferință?	467
8 Cari sunt impozitele directe cele mai obișnuite?	468
9 Cari sunt impozitele nedirecte cele mai obișnuite?	
10 Ce este percepțiunea și cumǔ se face ea	473
11 Cari sunt condițiunile pentru ca unǔ impozitǔ să nu fie pré vătămătoriu?	475
12 Pe cine cadǔ impozitele în cele din urmă?	477
13 După ce trebuie să fie calculate contribuțiunile ca și cheltuelile?	477
CAPŪ IX Imprumuturile publice	478
1 Ce este creditul publicǔ? — Bazele lui	478
2 Historicǔ	478
3 Diversele moduri ale imprumuturilor publice	479
4 Amortisementǔ, ămintiri	480
5 Imprumutulǔ silitǔ	480
6 Datorii consolidate și datorii flotante	481
7 Cuvintele puse înainte pentru imprumuturile publice și refutațiunea lorǔ	481
8 Cari societăți potǔ obliga, pe guvernele lorǔ a nu contracta datorii	482
9 Cândǔ potǔ fi admisibile imprumuturile publice?	483
10 Conclusiune	483

ERATA.

Pagina :	Rândul :	In locu de :	Citesce :
9	2	Pronunciată	pronunciatū.
9	14	Economici	Economiei.
28	24	subdivi de	subdivide.
31	13	duse	duoe
33	1	cualtă	în altă.
38	11	fevorabilă	favorabilă.
43	titlu	Mnca	Munca
45	15	9	8
45	14	8	9
46	16-18	daū un venitū fōră a eși din măinele stăpâ- nului lorū.	nu potū fi distrase de la destinațiunea lorū, spre a fi întrebuița- te într'ua altă între- prindere, de câtū cu perdere, și acelé cari nu se potū realiza, adică schimba pe monedă, de câtū prin vëndere.
46	20	pămēntului	pămēntului ¹⁾
46	23	considerată	consideratū.
48	14	deteriorisēdă	deteriorēdă.
49	10	căstiări	căstiuri.
53	29	8	9
54	10	9	8
57	6	dreptū.	dreptū?
63	24	Batham	Bentham.

69	9	desvoltave.	desvoltare ?
70	11	acelu a produsü	aceluiaşü produsü.
72	titlu	Politiä	Politicä.
73	23	perfection	perfectiona.
100	23	facutative	facultative.
119	13	4. —	
132	20	Licbig	Liebig
133	11	drepte	dreptü
"	"	asteptü	astepte
161	titlu	industria	industria manufacturiariä.
163	"	"	"
165	"	"	"
167	"	"	"
179	30	9	7.
188	notä	profitulü	profitulü, în înţelesulü vulgariü,
237	notä	<i>proţioşe</i>	preţioşe.
255	notä	<i>colpunzanlık</i>	calpuzanlık
256	29	<i>tociturä,</i>	<i>tociturä, perdere, cheltuélä</i>
267	26	emeni	ómeni
292	22	12	(paginile 293—294).
295	titlu	Despre creditü	Instituţiunile de creditü.
297	"	"	"
299	"	"	"
338	25	predi	precedü
350	9	tsräini	sträini
357	17	Toţi	4. — Toţi
404	29	Căiarü	chiarü
405	26	Fysiografiä	Fysiocrafiä.
406	20	XIV	X
447	21	Opiniuni	—

IN AINTE-CUVËNTARE.

Creatorul a voită ca omul să nu pôtă nici a exista nici a se perfecționa, fôră să viățiuască în societate, adică în compania semenilor săi. Dar, spre a împini această destinată a sea, omul trebuie să se lupte continuu cu două categorii de lucruri:

1). Pornirile séle cele rele; și

2). Inerția materiei.

De acestu induoită obstacolă, omul triumfă prin **sciință**. De multă, Bacon ¹⁾ a disă: *omulă atătă pôte pre câtă scie*.

Cuvântul **sciință** însemnă tótinea adevărarilor cunoscute de ómeni. Ea este fôrte întinsă pentru că conține cunoșcința naturei tuturilor lucrurilor, și se întinde pre atătă mai multă, pre câtă omenirea viățiuiesce și învétă.

Din cauza acestei nemărginite cantități și varietăți de cunoșcințe ce compună sciința, este neșosibilă unu spirită de a șosede întregă acestă theșaură intelectuală ală omeniei. Acestă a făcută pe ómeni a împărți acestă domenă întinsă în trei grupe, cari, șunt apropiate și șolidarii, dar cu tóte aștea distinșe:

1). *Sciințele exacte* ce șe ocupă cu date perfectamente definite și se șină în abșracțiune (matematice);

2). *Sciințele naturale*, cari descriu diversele feno-

¹⁾ Celebru filosofă anglă, mortă în 1626.

mene ale lumii fysice (Istoria Naturală, Fysica, Chimia, Geografia, etc.); și

3). *Sciintele morale și politice*, cari îmbrățișează cunoștința tuturilor legilor naturale, după cari societățile omenesci nasc, viăținesc, se transformă sau dispar (Morală, Historia, Dreptul, etc.). Ele se cheamă *morale*, pentru că se raportează la natura morală și intelectuale a omului; *politice*, pentru că sunt relative la diversele medii de asociațiune generală, imaginate de oameni spre a garanta securitatea lor și exercițiul justiției între deșii, spre a asigura bucuria proprietăților lor și fructelor travaliului lor, și spre a dobândi diverse avantaje comune. După ce studiază pe om, științele morale și politice îl consiliă, îi dau reguli de conduită: De aci, două numiri diverse:

a). **Știința** este cunoștința legilor generale, cunoștință dobândită prin observațiunea unor fenomene (fapte statornice derivându din natura lucrurilor) sau unor raporturi desveluite. Ea observă și descrie fenomenele reale.

b). **Artea** este colecțiunea preceptelor practice a căror observațiune ne conduce a face cu succes un lucru oarecare.

Spre a face și mai înțelesă această distincțiune între știință și arte, Rossi¹⁾ a zis: „Vorbind curat, știința n'are scop, căci pe dată ce ne ocupăm cu întrebuințarea ce putem face cu deșea, cu partitul ce putem trage din deșea, cădem în arte.“ Artea consiliă, prescrie, dirige, pe când știința observă, expune, explică. Când observă și descrie cursul stelelor, un astronom face știință; dar când, din observațiunile făcute el deduce reguli aplicabile la navigațiune, el face arte. Anatomia, fiziologia

¹⁾ Celebru sapient și om de Stat, mort sub cutitul demagogilor.

sunt științe, căci au de scop cunoscința corpului omenesc, jocul organelor sale, însă medicina (ce se compune de aceste științe) este o artă, *arta de a vindeca*, pentru că constă într-o colecțiune de reguli aplicabile vindecării maladiilor omenesci.

Cu toată diferența acăsta între arte și știință, ele au între dânsese legăminte strânse, pentru că preceptele artei derivă din observațiunile științei. De aceea, și mulți le confundă.

Economia politică este una din științele ce intră în a treia grupă. Ea se raportează mai cu seamă la trebuințele fizice ale omului, la buna sa stare, la interesele sale materiale. Studiă Fiziologia societății omenesci, relele ce bântuie corpul social în ordinea travaliului, cauzele lor, remediile ce se pot aduce acestor rele, trebuințele particularii și comune ale oamenilor, și mediile generale de a le satisface. Ea este dar o știință și totu de o dată o artă. Într-însa, arta este mereu amestecată cu știința, căci cele mai bune tractate asupra materiei cuprind un număr mare de observațiuni adevărate științifice, adică cari au de obiect numai a face cunoscut ceea ce se întâmplă și ceea ce este, și totu de o dată de avise, precepte și reguli de urmat.

Nu ne plângem de acest amestec, pentru că de nu s'ar trage din adevărurile științifice reguli aplicabile conducerii afacerilor omenesci, aceste adevăruri științifice (după cum am vădit) ar rămânea sterpe: Singurul mod de a le utiliza este a deduce dintr-însese o artă. Rare-ori, omul studiază pentru singura plăcere de a cunoaște; el totu de una voiesce, la travaliurile, recăutările sale, s'are un țel de utilitate, și acest țel el îl atinge numai prin artă.

Am vădit, dintru început, că pornirile rele ale o-

mului îl împedică de a viațui și a se perfecționa.

În adevăr, omul ignorantă lucră în contra adevăratelor séle interese, nesciindă a-și da séma despre ceea ce-î este folositoriu séu vătămătoriu. A-cordă totulă satisfăcțiunei pasiunilor séle: lenea, ura, invidia, egoismul, etc. Ceea ce este rău -î se pare bună și vice-versa.

Ca să învedereze acésta, Chabeaubriand a disu: „Dândă libertate vulturului, crescută de mică în domesticitate, elă nu scie usa năci de aripele, năci de ghiarele séle, și nu întărđiă de bună voie a reveni să cêră a reintra în sclaviă.“

Nu s'a vêdută de multe ori chiară ómenă cari, născândă și crescândă în sclaviă, fiindă liberați, implo-rau ca uă grațiă catenele loră?

Și cu tóte astea care este bunulă ce, în privința valórei, se póte compara cu libertatea?

Dar, spre a demonstra că ignoranța împedică pe omă de a exista și de a se perfecționa, n'avemă nevoie a merge cu recăutările așa de departe; — cele ce se petrecă la noi adevêrse în modulă celă mai învederată disele nóstre.

În urma reșbelului Crimeei, Europa ne-a scosă de sub tutela moscovită. Neîmpedicați, ca pênă aci, noi Română amă putută face ori-ce amă voită în țêră la noi.

Legislatoriă nostri s'au nevoită pe întrecute să traducă legile ee ființedă la națiunile civilisate, luminate, legă ce, trebue s'o recunóscemă, sunt fórt bune.

În adevăr, după spiritulă nuoueloră instituțiună, sórtea fie-cărei colectivități, fie-cărui cetățenă depêndă de elă-ênsuși, pentru că este liberă.

Dar o spunemă, cu durere, nimenă n'a sciută a usa de acéstă libertate, și, diu acésta, ne aflămă, sub mai multe raporturi, mai rău chiară și de câtă ne găseamă mai în ainte.

Răul, după noi, provine de acolo că, în România, reforma legilor a precesu p'aceea a ideilor; dar prejudecățile, rezultându din ignoranță, au ramas totu aceleași. In adevăr, nu ajunge ca răul să fie combătut numai de lege; elu trebuie mai întâiu să fie învinsu în inima omului, căci ómenii ignoranți și corumpți nu potu forma de câtu uă societate asupritorie și tyranică. Numai cându fie-care membru alu societăței dobêndesce stăpânire asupra sea ênsuși, fericirea societăței este asigurată. Căci, se scie, nimicū nu amorteșce violența pasiuniloru ca justa evaluatiune a lucruriloru, rezultatū alu sciinței.

Dar mergemū rău și din ignoranța guvernândiloru.

Nici uă profesiune nu interesêdă pe societate mai multu de câtu artea de a governa, și nici-una nu este mai dificilă de câtu acêsta. Câtă influință asupra creșterei sêu descresceri prosperităței publice și private, asupra creditulu, asupra securităței, asupra moralităței, asupra adăogirei capitalulu pôte exercita unū systemū de imposit, unū regimū de guvernū, unū vițiū sêu uă virtute a guvernândiloru!

Prin ce studii, prin câți ani de practică s'au preparatū guvernândi nostri?...

Amū disu, alu duoilea, că *inertia materiei impedi-că pe omū de a exista și a se perfecționa, adică de a împlini destinata sea.*

Omulu este în parte *activū* și în parte *pasivū*. Este pasivū întru atâtū că cêrcă uă multime de trebuințe, cerute de natura sea fysică, intelectuală și morală. Este activū întru câtu prevede, cu facultățile sêle spirituale și corporale, a satisface trebuințele ce cêrcă. — Economia Politică numesce *avuti* totu ce pôte satisface trebuințele omului. Ele sunt de duoē specii: *naturale*, ce vinū de sinele a satisface trebuințele (aerulū, apa, lumina, etc.); *artificiale*,

pe cari omul nu-și le poate procura de cât prin trãvaliul sãu, exercițiul voluntariu și methodic al facultãților sãe fysico-morale (acestea sunt cele mai numeroase).

În toate satisfacțiunile omenesci (chiar în cele ce cer trãvaliul omului), intervine opera naturii, procurându materia (substãțele minerale, vegetale și animale), și totu de uã datã puterile fysice și chimice. Ênsã natura cere sã fie sfortatã de trãvaliul omenesc, ce nu face altu de câtu a modifica cauzele dejã existãnde, spre a le adopta mai bine la folosul nostru. Opera *producțiunii* nu este altu, fõrã numai învingerea obstacolelor ce se opun la satisfacțiunea unei trebuințe. Spre a eși victoriosu din acestã luptã, omul trebuie sã scie, sã posedã sciința. Ea ne arëtã cum sã învingem aceste obstacole, adicã cum sã facem ca puterea nãstrã muschiulariã sã se osteneascã mai puținu producându mai multu, cumu, cu uã muncã mai micã, sã putemu dobândi mai multe avuții, lucruri ce au proprietatea de a satisface trebuințele nãstre.

La națiunile civilisate, puterea muschiulariã a omului servește fõrte puținu a produce; ea nu mai pune în geocã puterile naturii: inteligența luminatã este totul în producțiune.

Astãdi, populi se luptã, dar nu cu sabia, pușca sãu tunulu. De și redutabilã, acestã luptã este pacificã: triumfulu nu este alu aceluia ce dispune de mai multe brațe, de unu teritoriũ mai mãnoșu și de mai multe capitaluri, ci alu aceluia ale cãru clase laborioase, masele, au mai multã ordine, inteligența și sciința.

Națiunile cari astãdi nu muncesc, sunt privite ca ființe neutile, nu meritũ sã ocupe uã porțiune a globului. Ele disparũ, subjugate, nu de sabiã, ci de activitatea și inteligența celorlalte. Este uã lege naturalã cã ființele superioare își asimilã, mistuescũ

pe ființele inferioare. Alți populi au pățitu-o. Cândă ore noi Românii vom învăța să profităm de experiența lor? Unde este populațiunea de rasă slavă ce locuia regiunea Posenului, Silesia și partea occidentală a Moraviei? S'au germanisat. Cum? Totu așa cum suntem și noi amenințați! În adevăr, avem pământul cel mai fertil din Europa, mai fertil chiar de cât pământul vergin al Americii, scaldat în lung și lat de numeroase cursuri de apă, coprinzându în sênul său mari avuții minerale neatinse încă de mâna omului, și la cari țintesc neîncetat cupiditatea străinilor, a Germanilor mai cu sémă.

A venit ziua cândă numeroasele cete de Germani, cari merg să-și câstige cu sudore pânea în America, au început a inunda frumoșele și fertilele câmpii ale României. Pentru ce să strebată oceanul, să mERGă într'un alt continent, cândă, la uă extremitate a continentului lor, le suride „pământul făcăduinței unde curge miere și lapte?” Acéstă fatală inundațiune a străinilor care reduce în miserie tótă națiunea română, pênă cândă treptat va nimici-o, — a început dejă. Strebateți tótă calea Mogoșoie și vedeți dacă nu vă vine să credeți că nu vă mai aflați în România. Vedeți starea de peire a Moldovei care și perde din ce în ce respirațiunea, înecată de valurile Judaismului.—Tristă adevăr!

Este timpul dar ca Românii să-și îndrepte serios atenția către rezultatele pe cari le proclamă sciința Economiei Politice. Numai prin respândirea în populu a principiilor mântuitoare ale acestei sciințe, vom scăpa, — dacă va mai fi timpul! — de starea miserabilă în care ne aflăm; numai prin acestu mediu ne este permis să sperăm că într'ua di nu vom mai citi despre țera noastră cuyinte ca cele următoare, pe cari le extragem din opul intitulat:

„Exposition universelle de 1867“, operă care a eşitū
 Ńilele acestea.

„...Scriitorulū de la care Ńmprumutămū aceste descu-
 ragetōre Ńntrebări pōrtă uă judecată severă asupra
 organisaŃiunei actuale a Romāniui, asupra tendinŃe-
 lorū Ńi fiitorulū sēū.

„... Fōră a voi să puiū pasiune Ńntr'ūă notiŃă ce
 dătoresce, mai Ńn ainte de tōte, a fi nepărtinitoriă,
 mărturisescū că Ńmeniū de Statū, historiciū, publici-
 stiū vēdū cu Ńntristare starea actuală a provinciilorū
 danubiane. Ńi eū nu potū face altū fōră numai a re-
 cunōsce justeŃea acestei aprecieri, — celū puŃinū pen-
 tru historia ultimilorū ani.

„Provinciile danubiane n'ău nimicū alū lorū pro-
 priū, nici limbă, nici religiune, nici arte, nici guver-
 nāmēntū. Singura lorū industriă constă Ńn exploata-
 Ńiunea pāmēntului, minelorū Ńi a pădurilorū. Numai
 ea pōte da acestei Ńeri dreptū de cetate Ńn Europa?

„Romānia este Ńn lipsă de tōte. Ea nu există
 prin ea-ēnsaŃi. Nu aruncă raŃie. Priimesce lumina
 din tōte părŃile, de la Nordū ca Ńi de la Sudū, de
 la resăritū Ńi de la apusū. Ea va fi grēcă, russă,
 francesă, prussiană, austriacă, germană, Ńi măcarū ce...

„De unde vine acēstă stare de copilăriă a Romā-
 niei? Ea nu vine din negraŃitudine din sārăcia pā-
 mēntului, neclementă climatului, căci visitāndū pro-
 dusele expuse de comisiunea romānă, cine-va este Ńn
 mirare vēdēndū avuŃiile miniarii, agricole, forestiarī,
 reprezentate prin echantilōne insemnate....

„Termināndū acēstă notiŃă asupra Principatelorū
 Danubiane, nu potū face altū fōră numai a confirma
 ceea ce Ńiceamū la Ńnceputū. Romānia abia acumū
 nasce la viaŃia politică Ńi la viaŃia socială. Fōră i-
 niŃiativă, fōră fondū naturalū, fōră aceea ce Romāniū
 numeăū *ingenium* Ńi ceea ce noi amū tradusū camū
 cu *geniulū unei naŃiuni*, fōră cualitāŃile originale Ńn

fine ce facu pe unu populü să fie elü-ênsuși, România nu pôte spera a lua în Europa loculü ce ocupă unele țeri; aci este certamente uă cestiune de raça ce reese de ajunsü din examenulü elementelorü așa de diverse ce compunü populațiunea română....

„Ea arü puté ocupa unü rangü onorabilü.... Arü puté deveni unü mare centru de produțiune. Fi-va acésta mărirea, fi-va gloria? Nu, acésta va fi avuța.“

Victor Cosse.

Dar nu este numai atâta. Voiți uă probă și mai patentă pentru desprețulü ce insufă nu numai popululü de josü, ci chiar cei avuți, prin urmare cei mai inteligenți din națiunea română? Écă ce dice unü economistü străinü, partisanü alü Judanilorü:

„Daca aü despoiatü și ruinatü familii opulente, — cărorü nu le arü părea răü să se descarce de datori, scăpându de creditorii lorü, — trebue să se acuse numai rapacitatea împrumutătorilorü? Neprevederea, desordinea și prodigalitatea împrumutațilorü nu sunt pentru nimicü într'acésta? Există în România vre-uă lege care să oblige pe familiile opulente să se împrumute de la Judani?...“

D. Molinari, autorulü acestorü rânduri citate, merge pênă a declara că, daca s'arü face nebunia să se alunge Judanii din țeră, Românii s'arü stinge, arü fi topiți după fața pământului, căci, incapabili d'a produce ce-va, **Judanii -i nutrescü.** Aci, este culmea desprețului!

Dar așa nu e totü.

Chiarü în întrulü țerei, Germanii, ce aü să ne topescă, stingă, dau proclamațiuni, înserate chiarü în organele nôstre de publicitate, prin cari împingü desprețulü ce aü pentru noi, pênă la extremitate.

„Petrunsä dar de acestü adevëru, **societatea Germană pentru incuragiarea artelorü și meserielorü,**

„privindă ca obligațiunea sea morale, de a ține în calitate sea de **protectrice** a *intereselor industriale*, „comptă de progresă, a decisă a arangia în capitala „(Bucuresci) uă expozițiune de arte și meserii.....
 Subt scrisă: **Comitetulă socie aței germane pentru încuragearea arteloră și meseriiloră.**

Așa dar, noi Români, administrândi și administrați, prin chiar organele noastre de publicitate, mărturimă că nu suntemă capabili de cea mai mică inițiativă, pentru a face uă expozițiune de produsele arteloră și meseriiloră, pentru că toți cei ce scimă puțină ne disputămă cari mai de cari să devenimă funcționari publici, salariați de Stată.

Ore n'a venită timpulă să ne desteptămă, să renunțămă la tôte aceste turpitudini, să dămă semne de viață, că voimă a lucra prin noi-ênșine, fără a ne mai constitua de bună voiă tributarii străiniloră?

Dorința de a contribua, după slabele noastre puteri, la acestă desteptare, ne a făcută a supune acestă opă judecăței publice, preocupată, din nefericire, numai de luptele de partite, ceea ce ne face a neingriji totă.

Publicândă acestă Manuală de Economia Politică, amă voită ca elă să servescă de conducători eleviloră din scólele comerciale și de dreptă, căci, de și prevădută în legea instrucțiunei între materiile de studiu pentru lycee, economia politică încă nu s'a pusă în programulă acestora. Dedită de mai mulți ani la învățământulă orală și publică, amă putută stima a-vantagele ce și profesorele și scolarii retragă din posesiunea unei cărți care să le servescă de normă, și, în acelașă timpă, de legământă reciprocă. Amă voită asemenea a-lă pune și la în-de-mâna muncitoriloră de tótă clasa, — funcționari publici, comercianți, meseriași, agricultori pēnă și simpli salaori, — ore-cari noțiunii simple și ușore de înțelesă ale sciinței ce arētă

ómenilorú cari sunt adevăratele lorú interese în societate.

Pentru acésta, amú utilizatú scrierile celorú mai celebri economisti Angli, Germani, Francesi, Belgieni si Italianii, cari aú contribuatú multú la progresele acestei sciințe. N'amú avutú nici avemú nebuna pretențiune de a emite idei noe; ne mǎrginimú numai a expune starea actuală a sciinței, resumându ceea ce s'a disú de scriitoriú ce ne aú precesú. Le reproducemú cugetările, și de multe ori chiarú cuvintele. Une-ori, ni s'a întemplatú a le împrumuta paragrafe întregi. Scusa nóstă este în dorința de a face ca acéstă carte să fie utilă concetățenilorú nostri, așa de rău acusați de străini că se dau numai la frivolități, la consumațiunii neproductive iar nu la lucruri ce ne arú putea scóte din starea de decădere în care ne aflămú.

Ancă unú cuvântú, pentru apărarea nóstră vedúila-vedúiu cu aceia ce ne arú imputa că, p'allocurea, amú lovitú, — ce scimú?—pe Petru și pe Paul clase, partite întregi.

Nimicú mai nefondatú de câtú acéstă imputare, daca ni s'arú face, căci nu trebuie să perdemú din vedere că Economia Politică este una din sciințele basate pe observațiune și pe experiință. Ei nu-í scapă nici-una din faptele economice: de la în ălțimea legilorú generale ale avuției și organizațiunii sociale, ea se cobórá la lucrurile cele mai mici, lu mészurele de detaliú privitorie la muncă, principalulú factorú alú avuției. De și nu organisă Statulú, acéstă întrândú în atribuțiunile Politice¹⁾, totúși Economia Politică judecă actele guvernului; tóte mészurele ce atectă pro-

¹⁾ După Germani, *Politica* este sciința ce învétiá međiile cuviinciose de a aduce în legile positive ale unúii populú realizatiunea principiilorú dreptului filosoficú publicú.

ducțiunea, distribuțiunea și consumațiune avuției intră neapărată în sfera observațiunilor séle, și sunt liberamente discutate de dânsa.

Nici că se pôte altminterlea, pentru că Economia Politică este, precumă amă vădută, din familia sciințelor morale și politice, ce sunt unite prin scopul lor, căci tôte tindă a dirige activitatea omului către bine, diferândū numai prin fapta specială de care fiecare din ele se ocupă.

Écă motivele pentru cari, în acestū opū, reprobămū multe fapte vêtămătorie. Suntemū cetățenii unei țeri libere unde tôte adevărurile potū fi proclamate în gura mare. De aceea n'amū menageatū pe nimeni, amū arătatū reulū, fôră a ne preocupa de omnipotența autorilor lui, sciindū că nu mai așa ne împlinimū datoria de cetățenū și de profesore. Din înălțimea tribunei Camerei Deputaților, ni s'a recunoscutū acestū dreptū: „**Trebuie ca profesorii să aibă tótă libertatea învățământului, să nu fiă nici-ua dată censurați.**”

România, muma atătorū ómeni sapienți, nu va respinge, sperămū, modestulū tributū alū unui fiū alū ei ce pôte să fie neexperimentatū, dar care este caldū și activū amatorū alū prosperității séle, și care s'arū crede fôrte ferice daca, în câtū de mică parte, va contribua la binefăcătórea revoluțiune a ideilorū și obiceielorū nóstre.

INTRODUȚIUNE

*Pronunțată la inaugurarea catedrei de Economă
Politică, în scôla de comerț din București
în Noembriu 1866.*

I.

Obiectul și importanța științei.

Cine ține *economia*, ține bună cumpănire între cheltuieli și venituri, bună administrațiune a intereselor.

Economia domestică este știința de a administra bine, ca unu bunu părinte de familie, interesele casei sële.

Dacă acumu vomu pune, în locul intereselor casei unu individ, p'acelea ale unu populu întregu, avemu ideea *Economiei Politice*.

Economia Politică, știință ce arătă cumu *avușile* se produc, se impart și se consumă în societate, este, dintre tôte științele, aceea a căria cunoștință are cea mai mare importanță pentru societatea omească.

Viața individului, ca și a societăți este totu de uă dată morală și materială. Prima parte respunde la trebuințele sufletului, cea de a doua, la trebuințele corpului, și ambele lucrédă una asupra alteia.

Corpul, existența fizică a fiă-cărui individū, cêrcă trebuințe cari trebuie neapêratu să fiă satisfăcute.

Toți avemū nevoie de nutrimentū, de vestminte, de adepostū, spre a viațui, déră natura adepostului, alegerea vestimentelorū, cualitatea nutrimentului influințédă asupra existenței fizice, ca și asupra existenței morale, asupra inimei totu așa de bine ca și asupra inteligenței, asupra puterei, mlădierei corpului, in acelașu timpū ca și asupra satisfăcțiunilorū sufletului.

Noi toți consumămū, adică usămū, intrebuițămū, distrugemū, prêpădimū locuințe, mobile, stofe, alimente, etc.; spre a le consuma, trebuie să le avemū, să le posedemū. Mai tôte lucrurile ce ne suntū astfelū necesariī nu se producū de sinele; ele suntū, din contră, fructulū unei munci, unei osteneli, rezultatulū unei opinteli a minței seū unei oboseli a corpului, și adesea și ale uneia și ale alteia reunite.

Aceste lucruri ce suntū necesariī, utile seū plăcute omului se numescū *avuții*.

Spre a avé, spre a posede avuțiile, — adică lucrurile ce potū satisfăce trebuințele omului și cari cerū uă muncă, — trebuie să lucrămū seū să fi lucratū, să *producemū* seū să fi *produsū*. Națiunile, societățile nu se formédă și nu subsistă de câtū cu acéstă condițiune.

Și in faptă, afôră numai de vomū produce prin noi înșine, nu putemū posede de câtū lucrurile ce priimimū de la alții și acelea pre cariī noi li le luămū. Dacă arū fi ușorū de luatū, de furatū, de a ne apropria fructulū munceli altora, orī-ce muncă s'arū distruge. Căci nimeni nu-și impune uă durere, uă opintelă, uă ostenelă de câtū cu speranță de a obține in schimbulū

ei uă resplată, uă desdăunare, de câtü spre a se bucura de produsü, a usa de opera^șea dupö trebuințele séle séü voința sea.

Putemü consuma noi-înșine produsulü muncéi nósre, séü a-lü da altuia in schimbü, ori pentru uă satisfacțiune fizică, ori pentru uă satisfacțiune morale.

In primulü rangü alü satisfacțiunilorü morale, trebuie să punemü p'aceea a părintelüi de familiä care viațuesce de a doua órá in copii séi. Acéstä a doua viață este sorgintea tuturilor produselorü ce există ca aprovisionări pentru fiitorü, a tuturilor acelora ce suntü substrase consumațiunei actuale. Fiiulü posede förä a fi lucratü elü-înșuși, dar prin excepțiune, cândü acela séü aceia ce-lü aü precesü aü lucratü pentru amorulü lui.

Cea mai mare parte a lucrurilor ce produce fiecare suntü schimbate pre alte lucruri, și aceste schimburi se facü dupö trebuințele reciproce ce cércä producătoriü, dupö serviciile ce ei-și facü mutualmente, dupö valórea ce ei daü lucrurilor, produselorü.

Trebuințele omului celui mai slabü suntü förte variate, cu tóte astea nici elü, și cu atätü mai multü nici acela ale cäruü poște suntü mai mari, nu póte produce de uă datä tóte aceste lucruri. Facerea lorü arü cere uă invetiäturä (сѢДИЧІЕ) care arü absorbi uă viață intrégä, daca acelașü omü arü datori să invetiä una dupö alta a face pâine și vestminte, a fabrica scaune și mese, a făuri ferulü și arama, a clädi la case. De aceea fiä-care membru alü societäței se aplicä a face bine un objectü determinatü, a-lü face pentru sineși pentru alții, cu condițiunea de a priimi, in schimbulü muncéi séle, serviciilorü séle, produsele de uă altä specie ce-i suntü necesariü. Brutarulü dä pâine cismarului, croitorului, tēmpalarului, lemnarului, zidarului, cu condițiunea de a obține de la acestia cisme, vestimente, mobile, uä casä. Cismarulü, la rēn-

dul sêu, dă cisme nu numai brutarului, dar și tuturilor celorl-aiți producători, căci el, pe lângă trebuința de pâine, mai are și altele. Așa, se stabilește un schimb general, continuu de muncă, de service reciproce, schimb ale căruia condițiuni se desbat și se încheie, după trebuința ce căreă fiă-care de servicele celorl-aiți, și după importanța ce dă fie-care propriilor se service.

Acest schimb, cu toate acestea, nu se face în lumea reală, într'un mod direct. Nu putem obține pâine pentru cisme, nici p'acestea pentru vestimente; operațiunea, simplă în aparință, ar fi impresurată de dificultăți. Uă casă ajunge să întâmpine trebuințele mai multor generațiuni, de ore-ce uă măsă, un scaun pôte a se usa în deuce ani, un vestiment în șese luni, și pre totă ziua, pre totă ora, mâncăm pâine și carne ce nu sunt priimitore de a se conserva.

Și apoi, schimbul direct ar mai aduce și uă confușiune de limbagi și de idei ce n'ar permite de a se prețui munca, serviciile. Fie-care ar avé uă măsură a sea ce n'ar fi înțelăsă de cei-l-aiți.

Aceste dificultăți neinvinse au adus schimbul nedirect de ocol, și uă măsură comună a muncii, a serviceilor. Pretutinden, s'a adoptat uă unitate de valoare, precum s'a consacrat uă unitate de lungime, de capacitate sêu de greutate, și pretutinden-i s'a dat numirea de *monedă*. Objectul ce constituă *moneda* a variat după timpuri și națiuni; astăzi, toți în genere se servă, pentru monedă, de aur și argint.

Moneda giocă dar un rol mare în transacțiunile, dar averile omensci, ea este măsura tuturilor valorilor, tuturilor avuțiilor, ea servește de intermediariu schimburilor. Ea însăși are uă valoare, căci este produsul muncii omenilor; ea face parte din avuțiile societății.

Avuția unei națiuni, unei societăți se compune de

totu ce are uă *valóre*, adică de tóte lucrurile ce se potú schimba pre altele. Suma valorilorú tuturilor produselorú ce există, intr'unú momentú datú, constituă avuția generală, precumú suma tuturilorú valorilorú ce posede unú individú formédă avuția sea, starea sea personală, capitalulú sêu. Totú ca și individulú, societatea-și procură cu atátú mai multe bucurií materiale, cu câtú avuția sea este mai considerabilă.

Capitalulú unuí individú, suma valorilorú ce elú posede, trebuie să fiă rezultatulú unei munci anterióre, ori a sea, ori alorú sêi; muncă alú căruia produsú a fostú subtrasú din consumațiune. *Cruțarea, pēstrarea, adunarea, acumularea, economia* produselorú este dar un bine pentru toți; și cândú vomú căuta bine, pēstrarea este uă necesitate, căci noi toți in genere avemú trebuința de unú capitalú spre a munci spre a produce.

Brutarulú, cismarulú, croitorulú, lemnarulú, zidarulú nu muncesce fōră instrumente (unelte), și acestea unelte, ce suntú rezultatulú unei munci anterióre, constituă unú capitalú. Buna calitate și varietatea instrumentelorú facú chiarú ca munca să fiă mai ușōră și produsele mai bune; cualitatea și numērulú constituă mărimea capitalului. Unii posedú grău, alții pele sêu postavú, alții lemne și petre sêu varú.

Pēnă și simplulú salahorú ce incede aduce și elú însuși unú capitalú, care este reprezentatú prin vestimentele séle și sapa sea; elú-și le procură prin ajutorulú economiilorú părintelú sêu.

Fiindú nevoitú să producă spre a exista, omulú mai in ainte de tóte, este datorú a invēția să producă, să lucrede, acesta este objectulú invēțiământului profesionalú. Dar omulú nu póte viățui isolatú singuraticú, pentru că, precumú amú mai đisú, elú nu este capabilú a-și satisface tóte trebuințeele séle.

Are nevoie de capitalú, de munca nu numai a ace-

lora ce-lă aŭ precesă, dară și a acelora în mijlocul căroră elă viățuesce, spre a căpăta produsele loră variate în schimbulă a loră séle. Când scie a produce, nimică nu pôte să-i fiă mai folositoră de cătă a cunósce partitulă ce pôte trage din munca sea, modulă cu care se formédă capitalurile, corelațiunea ce există între toți aceia ce producă; legile după cari se schimbă serviciile, se impartă capitalurile, se consumă avuțiile, influința ce organizațiunea societăței exercită asupra buneii stări materiale a tuturilor cetățianiloră, intru'ună, cuvântă, de a cunósce Economia Politică.

Să nu vă incelați a crede că buna-stare materială este pusă de economia politică d'asupra buneii-stări morale séu sufletescă, căci această sciință nu se ocupă numai de trebuințele fizice, ale corpului. Dar nu trebuie iar să perdeți din vedere că ori-cândă corpulă este maladă, în lipsă de cele necesari, sufletulă suferă, pentru că aceste două părți constitutive ale omului, lucrédă, după cumă amă disă, una asupra alteia. Sciința ce lăudămă este încă uă descoperire a binefaceriloră creațiunei și a mărireii cugeteloră lui Dumneșă.

Neocupându-se numai cu satisfăciunea trebuințeloră fizice, economia politică vine chiară în ajutorulă moralei și sciințeloră legislațiunei, administrațiunei, politiceii și istoriei.

Morală caută cari sunt principiile de conduită, pentru particulari, și pentru publică, cele mai favorabile la perfecționarea omului și a societăței.

Hei bine! morală n'ară putē să-și procure indicațiuni secure, fōră-a ține sēmă de veritățile ordinei economice. Determinându cari suntă trebuințele omului, cumă și că este necesariă să se consacre uă parte a budgetului la invēțiământulă publică, la asistența malașilor, nefericiților, etc., Morală trebuie să

țină în sémă rezultatele ce Economia Politică a descoperit că dau aceste măsuri. Pe lângă acestea, educațiunea multora din noi a fostă neingrijită. Acestia nu potă învăția morala de câtă prin ajutorulă ideiloră economice. Căci dacă Economia Politică nu invederăđă într'ună modă complectă dreptulă de proprietate, celă puțină nici-uă altă sciință nu-i demonstră mai bine utilitatea, necesitatea și respectulă ce-i se cuvine. Ea mai invederăđă câtă de multă ce-i săraci suntă interesați la immulțirea, la crescerea capitaluriloră, adică, la prosperitatea celoră avuți, cari nu suntă altă de câtă numai depositarii baniloră ce intră in mâinile lucrătoriloră.

Sciințele *legislațiunei, administrațiunei și politicei* se ocupă a asecura fericirea populiloră. Aceste sciințe aű de objectă totă ce privesce la organizațiunea societăței, din punctulă de vedere ală aperierei nationale, seű ală protecțiunei persóneloră și lucruriloră, cumă și din punctulă de vedere ală bune-i direcțiunii ce trebuie să se dé activităței societăței. Ele n'arű puté distinge netedă interesele societăței subț aceste diverse raporturi, de câtă basându-se pre luminele date de economia politică și de morală.

Istoria descrie mersulă omenireei. Multe din evenimentele ce ea descrie n'arű putea să fiă înțelese fără ajutorulă economiei politice, pentru că, totă ca in lumea fisică, in lumea morală nu este nici uă faptă care să n'aibă mai multe cause; evenimentele de ađi aű fostă aduse de cele de ieri, și vorű influința asupra celoră de mâine: tóte aű fostă efecte și devinű cause.

Omenirea a trecută prin aspre cercări, prin secole de lupte sângeróse, ca să scape de sclaviă, de uă mulțime de nedreptăți strigátore; tóte acestea din cauza ignoranței (nesciinței). *A ignora* va să đică a retăci ca mintea in voiea circumstanțeloră și pasiuni-

loră; nesciința teoriei a condusă și conduce la erori mari în practică

Prin sine însăși, mintea omenescă tinde la adevăr: dacă ea nu-lă descopere de o dată, ci după multe ocăle și trecându prin multe ilusiuni, totuși nu lipsește de a relua calea cea drăptă, cându nu-i-o închide cei ce sunt datorî s'o conducă, (guvernul). Dar mintea omenescă este redestepată chiaru de rătăcirile séle; mersulă séu nu este nici răpede nici directu; dar, cu pași necerți și sovăindî, ea în aintésă continuu, și măsurămă cu surprisă, după câte-va secole, spaciulă ce ea a străbătută, cându n'a fostă ținută în locă séu respinsă de violință. Ea pășesce în ainte fără încetare perfecționându societatea, rumpându catenele populiloră, deschidendu ochii celoră ce-i guvernədə și făcendu să țișnescă, din sênulă controverseloră efemere ce au exercitat'o, eterne rađe de lumină.

Grația progresulă efectuat, noi Români ne bucurămă de libertate și de egalitate, bunuri neprețuite. Dar, din nefericire, nu scim încă usa de ele.

Trebue să înțelegemă o dată că sôrtea noastră depinde de noi; toți luamă parte la guvernă. Este dar de neaperată trebuință pentru toți să fimă convinși bine că libertatea și proprietatea suntă nedespărțibile, și că proprietatea nu este altă de cât manifestațiunea libertăței. Este esențială ca Români, locuitorî ai unei țeri libere, să scia că libertatea este favorabilă tuturilor, sub raportulă repartițiunei avuțiiloră; că proprietatea este vehicululă celă mai puterică ală produțiunei; încă o dată, este esențială ca ei să aibă celă puțină noțiuni sănătose despre economia politică.

Guvernulă nostru a înțelesă, în fine, neprețuitele avantaje ce resultă din învățământulă acestei sciințe. De aceea, a prevădutu, prin legea organică a Instruc-

țiunei Publice, mai multe catedre, pe lângă unele din institutele învățământului secundariu superiore.

Insărcinatul provisoriu cu facerea acestui cursu în această scôlă, -mi voiu pune tôte sforțele, Domnilorü, ca să vă facü a înțelege adevêrurile economice. Inșä nu vă potü ascunde că amü ôre-carî temerî despre succesü, — temerî ce vi le voiü expune pe datä.

II

Definițiuni și formule.

Fie-care sciință are limbajulü sêu, formulele sêle particularii: Nu că trebuie să ne servimü de cuvinte barbare spre a ne exprima ideile; ci pentru că cele mai multe cuvinte, avêndü mai multe semnificațiuni, este necesariü a ne pëtrunde de accepțiunea fie-cäruia din termenii ce suntü de unü usü frecuentü.

Peste acestea, fie care sciință mai are și principiile sêle abstracte, cariî suntü mai presusü de inteligența unei etäți nemature.

Din fericire, economia politicä are fôrte puțini termenî tehnici. Imî place a crede că, în urma explicațiunilorü ce vă voiü da, aproposito de definițiuni, vă veți familiarisa ușorü cu acești termenî.

Cätü pentru principiile abstracte, dacă eü, cu tôte silințele ce voiü depune, nu voiü reuși a vă face să le înțelegeți, Domnia vösträ veți face înși-vê aplicațiunea lorü mai târziu. Nu trebuie să perdemü din vedere că copiläria este epoca în care se face sêmë-natura, și că este uä nebuniä a cere uä maturitate precoce.

Și apoi trebuie să v'o spuiü, Domnilorü, voi aveți déjà unü fondü bunü, märicelü de cunoscințe, de învățäminte, asupra sciinței despre care tractedü; dar

noțiunile vóstre sunt confuse, fórá ordine, unú amestecú de eróri și de adevăruri. Eú vė voiú adjuta a alege ideile cele bune din cele eronate, și a le pune in regulă, asigurându-vė că mă voiú crede fóрте felice, daca voiú puté reuși

Dupó considerațiunile ce v'amú prezentatú in capitolulú precedentú, economia politică, sciința avuțiilor, trebuie să înveție cumú ele se formédă, se impartú și se consumă in societate.

Totú ce procură omulú uă satisfacțiune, tot ce-i servesce la uă trebuință. necesitate, la unú folosú, séú și plăcere, totú ce-lú póte scuti de uă ostenélă, intr'unú cuvêntú, totú ce póte servi la una din trebuințele nóstre iea numirea de *avuție*.

Proprietatea, însușirea constitutivă a avuțiilor este dar *utilitatea*, folosulú. Așa dar, utilitatea este calitatea ce aú unele lucruri de a puté să satisfacă una din numerósele nóstre trebuințe.

Valórea este raportulú ce există intre douė lucruri schimbate, raportú ce repausă pre cuantitățile respective ce trebuie să dea unulú din schimbători celuil-altú, pentru ca schimbulú să aibă locú cu condițiuni egale. — Uă oca de cafea este, in România, și in țilele nóstre, pentru celú ce o posede, uă avuție mai mare de câtú uă oca de grăú, fiindú-că face, *valédă* mai multú, de unde cuvêntulú de *valóre*.

Se înțelege că *valórea* tuturilor celorú-l-alte produse scade, chiarú in acelú momentú, in raportú cu lucrulú a cărui *valóre* s'a suitú.

Așa, daca grăulú, se scumpesce, tóte cele-l-alte produse perdú din *valórea* lorú, in raportú cu grăulú, pentru că cei ce aú trebuință de grăú suntú nevoiți să dea uă cătățime mai mare de lucruri, spre a-și procura aceea-și cătățime de grăú, prin urmare *averea* lorú scade. Acesta face că variațiuni reciproc ale *valórei* produselorú să nu schimbe intru nimicú

avuția națională, căci ceea ce câștigă unii este pierdut de alții. Așa, în exemplul dat, avuția celor ce au grâu crește, pre cândă avuția celor ce sunt constrânși a-și procura grâu scade, se împuținează.

Valoarea este ună ce forțe relativă, pentru că lucrurile ce întrebuițămă au în ochii fie-căruia uă valoare ce depinde de uă miă de circumstanțe individuale. Ceea ce este nedispensabilă unuia pôte să fiă de prisosă pentru ună altul; ceea ce pofta acestuia dorește, este adesea respinsă de acestu-l-altă, după pasiuni, gusturi, capricii, ce variedă pênă la nefinită modulă nostru de a fi, de a simți seú a fi mulțumiți. Așa dar, lucrurile n'au uă valoare *absolută*; ci au uă valoare *relativă*, uă valoare de *schimbă*.

Din toate acestea, vedemă că utilitatea nu este singura condițiune a valorii, și că acésta din urmă mai depinde de facultatea ce au lucrurile *de a fi schimbate*, transmise de la noi la alții și vice-versa.

Lumina și căldura constituă uă avuție, dară ele nu au uă valoare de schimbată; noi nu le putem transmite altora ce suntă lipsiți de dênsele, în timpulă în care noi ne bucurămă de ele.

Aerulă ce respirămă, ca și apa ce bemă, satisfacă la cele mai imperioase din toate trebuințele noastre: fôră, ele, n'am puté viațui; dar pământulă întregă este încongiurată de uă nemărginită cantitate de aeră, și conține asemenea uă cantitate mare de apă: aceste două lucruri suntă pretutindeni și totă de una în abondanță. Și cu totă marea loră utilitate, ele n'au uă valoare de schimbă, pentru că cantitatea loră întrece trebuințele noastre.

Aurulă, prin ajutorulă căruia noi obținemă totă ce consumămă, aurulă, pre câtă timpă stă în sênulă pământului, n'are nici uă valoare, pentru că atunci nu este priimitoră de transmisiune; elă nu pôte face obiectulă unui schimbă. Este chiară probabilă că pă-

mântulă conține în sênulă sêu aură pré multă, peste trebuințele nôstre, și, âncă subt acestă raportă, elă ară fi fôră nici-uă valóre. Dar spre a găsi aurulă, apoi spre a-lă scóte din pâmêntă și mai la urmă spre a-lă despărți de cele-l-alte materii, omulă trebuie să ostenescă, să se servescă de unelte, de machine, cari aũ cerută uă muncă anterióră, și să se dé la uă muncă actuală, ast felă că căutarea, extracțiunea și curățirea suntă determinate, mărginite prin compensațiunile ce procură schimbulă aurulă.

Ceea ce determină întrebunțarea aurulă, ceea ce face din elă uă avuțiă suntă cualitățile întrinsece ale acestui metală, proprietățile séle naturale; dar serviciile, munca omulă determină cualitatea acestei avuți, valórea sea prețiuibilă.

În aură ca și în alte multe lucruri, suntă dar două specii de avuți: unele *naturale*, ne suntă date de natură; altele, *artificiale*, suntă produsulă muncelă, serviciiloră omulă.

Avuțiile naturale, n'au în genere, *valóre schimbabilă*: noi le obținemă gratisă. Nimeni, în faptă, nu face uă opintire. uă silință nu dá un produsă, oricare ară fi, spre a dobândi aerulă atmosferică, lumina și căldura sórelui, spre a lua apă din mare, fluvieri sêu sorginți, spre a face usă de legile greutăței, elasticităței gazuriloră; dar mai toți cumpărămă adesea pâmêntulă, și une-oră chiară apa, asemenea și aurulă care âncă este închisă în sênulă pâmêntulă. Cu tóte actea, se dá, spre obținerea uneia din aceste avuți naturale, produse de ale muncelă omulă.

Să luămă acumă, una câte una din aceste avuți naturale, și ne vomă încredința că, dacă, în schimbulă loră, priimimă a da produse d'ale muncelă nôstre, acésta o facemă pentru uă altă considerațiune.

Descoperirea unei mine de aură cere, mai totă de una, uă muncă mare a spiritulă și a corpulă, iar rare

orî este fapta hazardului, întâmplărei. Aurul se găsește la suprafața pământului, este, une-ori, descoperit de un om ce se preâmbă, cum s'a întâmplat în California, și această descoperire poate să aibă o valoare de schimb pre câtă timp nu se va descoperi aur mai mult de câtă reclamă trebuințele noastre, pentru că acela ce-și a pierdut timpul ca să descopere aurul său acela ce a fost favorizat de hazard face un adevărat serviciu tuturilor acelora ce doresc aurul, au trebuință de el.

Apa unei gârle n'are nici o valoare de schimb, dacă locuitorii vecini ai ei se mărginesc a o consuma pentru usurile lor domestice; ea obține, din contră, o valoare adesea considerabilă, dacă este întrebuințată ca putere mișcătoare. Și acesta vine de acolo că cantitatea apei unei gârle întrece trebuințele tuturilor locuitorilor vecini ai săi de ore-ce ea abia poate alimenta câte-va mori, pive, herestrae sau usine pre un parcurs foarte lung.

Pământul în fine, are o valoare de schimb în unele locuri, și nici-una într'alte, pentru că fondurile nu se pot deplasa și trebuințele sunt locale.

Bine vedeți dar că și raritatea este un element ce determină valoarea.

Pe câtă timp populațiunea unui loc nu este așa de numerosă pentru ca să tragă folose din pământ, acesta n'are valoare, nu dă service prețiuibile. Pre câtă timp marea de apă nu este inventată, puterea mișcătoare a gârlei nu face nici-un serviciu; dar când usul apei, ca putere, este descoperit, cei mai pricepuți pun mâna pe cascada, și fapta este legitimată de drept, pentru că căderea gârlei să potă da service continue! dar când populațiunea unui ținut se înmulțesce, devine mai desă, cândă trebuințele se întrecă producțiunea pământurilor celor mai fertile, fapta, încă o dată, este consacrată de drept, cei ce

le țină suntă proprietari, pentru ca pământulă să pótă da nisce service mai bune. Atunci și țiitorii unei puteri de apă, proprietarii unui pământă facă un serviciu acelora căroră ei cedă, fie cursulă de apă, séu fondulă de pământă; ei nu le cedă fórá numai în schimbulă unei cătașimi de capitală séu de muncă.

În tóte timpurile, obiectele *rari* aũ fostă *scumpe*, de óre ce lucrurile ce se găsescă în abondanță suntă *eftine*. Așa diamantulă, de și nu reclamă cheltueli mari pentru muncă, are uă valóre fórté mare, chiară cândă este în stare brută, adică nelucrată.

Lucrurile de ună usă dilială, cândă suntă *rari*, aũ uă mai mare valóre. Așa grâulă și porumbulă, cândă recoltele nu suntă bune, aũ uă valóre mai mare, se scumpescă, de și, în acei ani, produțiunea loră nu cere, nu costă muncă mai multă.

Causa ce face ca lucrurile *rari* să aibă mai multă valóre este anevoința de a le înlocui.

Economia politică se ocupă mai speciale de lucrurile ce aũ uă valóre de schimbă; ea mėsórá *valórea* prin utilitate, servicele ce dau aceste lucruri, și trage acéstă formulă din raționamentele ce precedă: *serviciile se schimbă pre service*.

Produsulă muncăi omulă este aci *materială*, aci *nematerială*. Așa pâinea, pânda, postavulă, alimentele, stofele, mobilele, vasele constituă produse materiale ce se potă vedé séu pipăi: ele aũ ună corpă, uă formă, ună volume. Munca mediculă, lecțiunea profesorulă, opera cântătorulă séu actorulă, a magistratulă și a preotulă suntă atâtea produse *nemateriale*; nu se potă nici apuca, nici conserva; ele se consumă în mėsura producerei loră, și cu tóte astea aũ uă valóre de schimbă. Servicele mediculă suntă reclamate și plătite de maladă; acelea ale profesorulă, de părinți, de familiă; acelea ale cântătorulă și

autorului, de amatori; și acelea ale magistratului și preotului, de societatea întregă.

Așa dar experiența acumulată, instrucțiunea, órecarî virtuți, de și nu potú concura, într'un modú directú la formarea capitalurilor, suntú avuțiî, cu tóte astea.

Așa. uă populadă barbară stă săracă în međiocolú unei țeri fóрте favorisată de cerú. Lúngă dînsa, într'úă situațiune mai puținú favorabilă, uă coloniă de ómeni civilisați se stabilește. Acestia punú în lucrare tóte facultățile lorú, și profitándú de instrucțiunea și experiența lorú, nu întárđiă de a prospera, a se bucura de mai multe avuțiî de câtú vecinii lorú. barbarii, cu tótă diferența avuțiilorú naturale ale pámêntului.

Probitatea, buna credință și alte virtuți suntú unú capitalú pentru uă națiune, căci locuitorii din alte părți se adresedă cu preferință la dênsa spre a și procura produsele ce ea póte da; de óre ce reaua credință și alte viciuri producú efectulú contrariú.

Capitalulú, amú đis'ó, este suma tuturilor produselorú ce există, adică, rezultatulú tuturilor service-lorú anterióre cari aú fostú substrase consumațiunei. Din contra, avuțiile nemateriale suntú neapărat consumate îndată ce ele suntú produse. Cântătorulú produce numai sunete; ele se succedú; dar nu mai remâne nimicú din celú d'ântéiú cândú celú d'alú-duoilea ese din gátlegulú lui.

Puterea publică face service neîntrerumpte societăței, veghiándú asupra securității; aceia ce o compunú, judecătorî, agenți de polițiă și ómeni armați, priimescú în schimbulú servicelorú lorú, produse de ori-ce speciă, pre cari ei le potú consuma seú cruțiă, economisi, de óre-ce numai remâne nici uă urmă din ceea ce aceste service aú datú.

Valórea de schimbatú a tuturilorú avuțiilorú se mē-

sură în monedă, și ia atunci numirea de *prețiu*. Chiară *schimbul* ia numirea de *vîndere* relativă la acela ce dă ună produsă óre-care, și de *cumpărător* la acela ce obține produsulă prin monedă.

Lăcătușulă este *vîndător* de chei, de brósce, de șurupuri, de cuie, etc., adică de tóte obiectele ce produce prin munca sea; elă priimesce prețitulă loră în monedă. Elă este, din contră, *cumpărător* de pâine, de carne, de vestiménte, de mobile, etc., adică, de tóte lucrurile ce-î trebuie și pre cari le plătesce în monedă.

Cu tótă varietatea gusturiloră și trebuințeloră, prețitulă lucruriloră nu se determină nici de cumă arbitramente; ci este desbătută între *cumpărător* și *vîndător*. Și fiind-că, mai în genere, se presintă mai mulți *vîndători* de lucruri ce suntu identice și mai mulți *cumpărători* de acela-și lucru, desbaterea, têrgulă se măresce; *prețitulă* spêndură de cătățimea lucruriloră ce este oferită de *vîndători* și de aceea ce este cerută de *cumpărători*; elă se ridică cândă numărulă *cumpărătoriloră* cresce, și scade pre cătă cătățimea produseloră de *vîndere* este mai mare. Legea prețitulă decurge dar din raportulă ce există între oferire și întrebare seú cerere; și acéstă formulă se exprimă prin cuvintele: *Prețitulă serviciiloră se stabilește în rațiune directă cu cererea seú întrebarea, și în rațiune inversă cu oferirea.*

Tóte serviciile aú uă tendință a fi egalemente remunerate, resplátite bine. Capitalurile ca și munca se retrage din producțiunea lucruriloră ce suntu puțină cerute, spre a se revêrsa spre acelea ce găsescă uă scurgere, uă desfacere mai facilă; dar, fie defectă de prevedere, fie ignorantă, fie sacrificiú de pozițiune, ele nu se dislocă totú de-una cu răpeditatea necesariă, pentru ca serviciile loră să fie remunerate în rațiune cu întrebarea, cu cererea generală ce se face despre

dênsele: Astfelü cã preþiulü lucrurilor depinde într'unü modü permanentü de serviciile ce aü concuratü a le produce, dar se determinã actualmente în raþiune directã cu cererea seü întrebarea, și în raþiune inversã cu oferirea.

Printre lucrurile ce întrebuiþãmü, unele satisfacü la trebuinþe de tôte momentele, *se consumã rãpede*, altele suntü dorite de pré puþini, la intervale rari, *se consumã cu încetulü*. Acestea suntü obiecte de transacþiuni (invoiri) excepþionale, iarã cele d'ântëiü de tãrguri continue. Capriciulü, fantasia, potü influenþa fórtë multü asupra lucrurilor de uã consumaþiune *lentã*; suntü strãine la determinarea preþiurilor celorü-l-alte.

Dintr'uã sutã de case ce se gãsescü de vîndere într'unü oraþü, este cu neputinþã ca sã fie-duoë cari sã convinë aceluia-þü cumpãrãtorü. Ele sntü de mãrimo diferenþã; una este situatã pre uã piaþã publicã, alta într'uã suburbia mórtã, uã a treia într'uã vecinãtate necomodã seü neplãcutã; acësta are uã grãdinã, iar aceea n'are curte, și aea-l-altã n'are grajdü seü pimniþã. Apoi, scara este rãpede și strãmtã, camerele n'aü aerü de ajunsü și sunt pré mici seü pré mari. De aceea cândü cumpãrãtorulü a încheeatü unü tãrgü, se póte întembla, dupö unü momentü, seü sã-i se oferéscã unü beneficiü considerabilü pentru revãndare, seü sã fie obligatü a face unü sacrificiü mare spre a gãsi unü noü cumpãrãtorü.

Cumpãrãtorulü de grãne, de vite, de cafea este mai sigurü de a le puté sã le vëndã cu acelaþü preþiü séra. Aföra de sosirea bruscã a unei cãtãþimi mari de aceste lucruri, de schimbarea stãruitore a stãrei cerului seü de uã epizootia, preþiurile cafelei, grãnelorü și vitelorü variédã fórtë puþinü în acelaþü locü. De aceea se și dã numele de *preþiu corentü* aceluia ce se determinã printr'unü numëru mare de transacþi-

unî, aceleia pentru care se găsesc totu de uă dată și cumpărători și vîndători.

Fie-care orașu, fie-care tîrgu, fie-care și pôte s'aibă unu prețiu corentu diferentü.

Prețiułu grăulu și porumbulu la Bucuresci și Galați variédă dintr'ua septemăna într'alta, pentru că numërlu arendașiloru și țeraniloru ce alimentédă tîrgulu variadă, pentru că temerile seü speranțele lorü se modifică printr'ua plóie seü uă brumă. Prețiułu Bucuresciloru, la uă și dată, pôte să fie un altulu de câtü acela din Galați, nu numai din circumstanțele ce precedü, dar încă pentru că transportulu grăulu și porumbulu dintr'unu locu într'altulu reclamă service, și are prin urmare uă valóre.

Pentru acestea *prețiułu corentü* alü unui lucru este acela cu care putemü și să-lü vindemü într'ua și într'unu locu determinatü. Mai este și *prețiu de costü, originalü*. Acesta este prețiułu ce-lü are produsulu eșindü din mâinele producătorulu. Elementele lui suntü cheltuelile de producțiune, în cari intră: 1° salariulu seü plata muncitoriloru și întreprindătoriloru; 2° dobênda capitaluriloru; și 3° venitulü pămêntulu.

III.

Historiculü.

De la aparițiunea sea pe globulu pămêntescü, omulü a muncitü, a produsü și a schimbatü produsele seü pe acelea ale altorü ómenî. Așa dar faptele economice suntü totü așa de antice ca și presința omuluî pe pămêntü. Dar a trecutü multü timpü pênö ce ele să fie obiectulu unei sciințe particularii. La Greci, găsimü totuși pe Aristotele ocupându-se de uă asemenea sciință, pe care voia s'o numescă „sciința

avuției. Xenofone a scris „Economicele,” ce priveau numai economia domestică.

Apoi, atât la Greci cât și la Români, sclavia era un obstacol la examenul legilor naturale a producției avuției.

În mediul-evă, Italianii tractară cestiunea mone-delor, fiind că comerțul și băncile înflorau în numeroase republici ale peninsulei.

La finele secolului XVI, Sully, și, în secolul XVII, Colbert, ministri ai Franciei, se nevoiră a încouragea, primul, agricultura, al doilea, comerțul grânelor, pentru care motiv fu combătut de Boisguillebert, amic și colaborator al lui Vauban, ce a scris și el asupra economiei politice. Mai la urmă, veni ră Quesnay și Turgot.

În Anglia, Adam Smith publică, în 1776, un tratat mare asupra economiei politice, sub titlu „Cercetări asupra naturii și cauzelor avuției națiunilor.” El merită de a fi numit părintele economiei politice, care din acea și luă rang între științele morale și politice.

Transformată, economia politică reveni din Anglia în Franca. Ea fu cultivată de Jean-Baptiste Say (1803—1819). Say avea emul și a făcut discipul numeroși ce au propagat știința. Scriitorii contemporani săi posteriori lui Say ce au scris asupra economiei politice, sunt pre numeroși spre a pute fi indicați aici.

Astăzi când interesele economice au luat nă desvoltare mare și ocupă în politică ca și în societate un loc important, economia politică a devenit una din științele al cărei studiu trebuie să facă parte din învățământul junimei. În alte țeri, ea se învătă chiar în școlile primari.

IV.

Despre planulū cursului.

Vomū expune dintru ântâiū cumū se dobândescū produsele, munca și serviciile ce ômenii chimbă între dênșii, pentru satisfacerea trebuințelorū lorū, și cari constituă avuția, avêndū îngrijire de a arêta cari suntū condițiunile naturali spre a dobândi producțiunea cea mai activă și mai fecundă.

Alū doilea, vomū expune cumū acéstă avuția produsă se împarte. Dar în acéstă împărțire, se distingū duoë ordine de fapte, cari suntū în adevêrū distinse: 1° transmisiunea din mână în mână, adică cumū avuția circulă, se schimbă, găsesce guri de desfacere, têrguri; și 2° împărțirea beneficiului, adică partea ce vine fie-căreia categorii de posesori ai instrumentelorū producțiunei.

Alū treilea, în fine, spunemū cum cei ce ținū avuția o întrebuintedă, orī pentru satisfacerea trebuințelorū lorū, orī pentru a alimenta sorgințele producțiunei.

Din acésta, resultă cele trei părți ale sciinței Economiei Politice:

Producțiunea avuției;

Distribuțiunea avuției, ce se subdivi de în *circulațiune* și *repartițiune*; și

Consumațiunea avuției.

MANUALU

DE

ECONOMIA POLITICĂ

PARTEA ÎNTEIA

PRODUȚIUNEA AVUȚIEI

CAPŪ I.

Generalități.

1. — *Trebuințele omului.*
2. — *Producțiunea.*
3. — *Omul, în adevăratul înțeles al cuvântului, nu poate crea nimic.*
4. — *Cum se chiamă lucrurile cărora producțiunea a dat utilitate și valoare?*
5. — *Câte categorii de produse sunt?*
6. — *Ce este industria?*
7. — *Binefacerile industriei.*

8. — *În câte ramuri se divide industria?*
 9. — *Problemul practic al industriei.*
 10. — *Cari sunt instrumentele generale ale industriei?*

1. — Dintre toate ființele animate, numai noi singuri avem facultatea de a îmulți mereu trebuințele noastre și de a găsi mijloacele să satisfacem aceste trebuințe,

Sufletul, cum-lă a făcut Dumnezeu, cum se manifestă în totă durata uniunii sale cu corpul, — din lăgană până la mormânt, — sufletul este uă sorginte nesecabilă de dorințe. *Dorința* nu este altă ce-va de câtă căutarea unei satisfacțiuni se respingerea unei osteneți, unui chin, adică tendința către *buna-stare*.

Acastă tendință este esențială sufletului; totă ce pôte asupra ei voința omenilor este numai de a o dirige mai multă asupra unor s'atisfacțiuni, de câtă asupra altora.

Științei moralei și hygienei, se mai bine, rațiunei bine luminate, incombă datoria de a ne arăta unde ne ară pută conduce niște dorinți orbe. Căci unele ne ară conduce de sigură la peirea noastră, iar altele la perfecționarea progresivă a omenei sub toate raporturile.

Trebue să mai observămă că trebuințele noastre nu suntă nici-uă dată *cătățimă fixe*; ci suntă *esențialmente variabile* și *in genere progresive*, fiindă totă de una d'ua elasticitate mare, chiară în ceea ce privește numai nutrimentul. — Altele suntă trebuințele selbaticului și altele ale omului civilizat.

2. — *Producțiunea* este operațiunea de a da materiei, prin mutarea și modificările la cari o sbupunemă, *utilitatea*, adică calitatea de a satisface tre-

bunțile noastre și de a contribua la bucuriile, la plăcerile noastre.

3. — Omul nu crează nici uă data nimic, creațiunea fiindu atributul Dumneșeirii, care ne dă cu abundență materia tuturilor produselor. Dar omul pôte da unor materii, ce erau fără utilitate și fără valoare, aceste cualități mutându-le din loc și modificându-le. Scurt, omul nu crează substanța lucrurilor folositoare, ci face cualitatea lor.

4. — Lucrurile cărora producțiunea le a dat utilitate și valoare se numesc *produse*. Ele mai ia și numirile de *utilități, valori, avuți*.

5. — Sunt duse specii de produse: 1° *Produsele materiale*, cari provin din aplicațiunea producțiunii la lucruri; și 2° *Produsele nemateriale* seú *serviciele*, cari provin din aplicațiunea producțiunii la omeni, spre a-i învăția, a-i ameliora. Acestea constituă te-saurul cel mai prețios și mai minunat, căci numai el are privelegiul de a înavuți pe semenii nostri, fără a ne săraci noi-înșine. Vom conserva aceste denumiri de *produse materiale* și *produse nemateriale*, de și ênsă acéstă distincțiunea nu ni se pare logică.

În adevăr, ce facem noi, dându unui lucru *utilitatea*, adică cualitatea de a satisface trebuințele noastre, dacă nu să punem în mișcare facultățile minții noastre și puterea noastră muschiulară? Transportul animalilor, vegetalilor și mineralilor, exploatațiunea lor, învățurile, forma și culorea ce le dăm, sunt lucrări tot așa de nemateriale ca și sciința ce profesorii comunică unor ființe inteligente, ca și modificațiunile ce un medic face să nască în organele unui spirit malad. D. Dunoyer dice: „Mun-

citoră, profesoră, medică, toți producă utilitate, și singura diferență ce se poate vedea în industria loră este că una tinde a modifica lucrurile și alta ómenii.

6. — În limbagiuni economică, *industria* este aplicațiunea facultăților omului asupra objectelor ce-í oferese natura, pentru a le da facultatea de a satisface trebuințele, plăcerile séle; este munca omului, fórá distincțiunea speciiloră; munca considerată în varietatea nefinită a aplicațiuniloră séle. Dar cuvântul *industria* are ună înțelesă mai în altă mai lată de câtă cuvântul *muncă*. Pe cândă prin cuvântul *muncă*, nu înțelegemă de câtă exercițiulă curată și simplu ală facultățiloră fizice și intelectuale ale omului, prin numele de *industria* înțelegemă punerea în operă totă a acestoră puteri, totă a acestoră facultăți, cu tóte combinațiunile sociale ce le măresce puterea, și cu concursulă tuturiloră agențiloră fizici ce favorisă acțiunea loră. Într'ună cuvântă, *industria* este munca, dar munca ridicată, de ne este permisă a ne exprima așa, lă uă mai în altă putere, atâtă prin legătura și combinațiunea puteriloră individuale, câtă și prin concursulă agențiloră adjutători ce omulă a sciută s'adune în giurulă séu. Privită astfelă, *industria* este viața activă a omului; este, în óre-care privirte, omulă întregă.

În limbaginlă vulgariă, cuvântul *industria* are alte trei înțelesuri, dar multă mai restrense. Une-orí semnifică *industria manufacturiariă*; și se dice adese-orí: 1° *comerciulă și industria*, cândă se opune atelierulă prăvăliei; 2° *agricultura și industria*, cândă se opune exploatațiunile rurale exploatațiuniloră urbane; și 3° *industria și profesiunile liberale*, cândă se opune munca materială (lucrările agricultorului, manufacturariului și comerciantului) muncelă ce pare

mai culaltă, (lucrările învățiatului, artistilor, funcționarilor publici, etc.).

7. — Pasagiul următor, extrasă dintr'unul din cuvintele doctorului Barrov, va învedera marile avantaje ce datorim industriei.

„Industriei este datore lumea, prin urmare, fie-care Stată, trecerea, pentru totă ce este utilă și plăcută viaței, rumperea marginelor în cari le închidea uă barbaria grăasă și respingătoare; așa, industriei specia omenescă datoresce această instrucțiune așa de prețioasă, această moralitate, aceste perfecționări ale sufletului ce ne înalță mai presusă de brută.

„Sforțeloră industriei trebuie să atribuămă invențiunea și perfecțiunea tuturilor acestoră artă ce civilisă viața omenescă și cari sporescă în lume comodități, ornamente și frumuseți nenumărate.

„Tote aceste opere pline de grație, de majestate, de plăceri și de utilitate pe cari le contemplantă cu delicia, seă de cari ne desfătamă cu mulțămire, industria le a conceput, industriale a creată.

„Industria a ridicată acele case comode; ea a creată acele tablouri și statue de uă perfecțiune așa de mare; ea a ridicată acele chosele atât de utile, acele poduri, acele apăduce; ea a acoperită acele frumoșe grădini cu flori și cu fructe; ea a re-vestită acele sețuri plăcute cu grău și cu gliă; ea a construită acele nave brasdândă mările spre a ne aduce produsele țeriloră străine.

„Ea a subpusă tote crăaturele dominațiunei năstre, spre a ne servi; ea ne a adusă în stare de a subjuga pre cele mai feroci, d'a prinde pe cele mai selbatiche, de a face speciile mai blânde, mai tractabile și utile trebuințeloră năstre. Ea ne a învățată să țesemă cu lâna oei, cu pėrulă caprei, cu produsulă travaliului vermelui-de-mătase, aceste vestminte ce

servescă a ne încălzi și a ne face frumoși și mulțumiți. Ea ne a adjutată a scóte din sênul pământului diversele instrumente și unelte necesarii. Ea a adunat pe ómeni în cetăți, i a unită în societăți regulate, și a conceput legile salutare la adepostul căroră ne bucurăm de securitate și de pace, de avuție și de abondanță, de bine-facerile unei protecțiuni și asistanțe reciproce, de dulcele conversațiunei, și de relațiuni avantajoase.

„Prin meditațiunile séle, industria a descoperit tóte aceste sciințe ce a înavuțit și în altat spiritul nostru, ce a rafinat și a poleit moriile noastre, a satisfăcut curiozitatea noastră, și a fost pentru noi uă sorginte de avantaje. Este vre-ună lucr pe care să lă admirăm, séu de care să ne bucurăm, care place spiritului nostru séu satisface trebuințele noastre, pe care să nu lă datorim industriei ?

„Cutare țéră este înflorindă prin avuția, mărirea, prosperitatea sea, tóte acestea trebue atribuate industriei locuitorilor séi. Cândă lenea se introduce, tóte lucrurile se corump și declină ; atunci, Statul cade în desordine, sărăciă și într'ua situațiune deplorabilă.“

8. -- Ómenii produc, adică daă utilitate lucrurilor, într'ua mulțime de moduri. Totuși aceste moduri pot fi clasele în cinci grupe princiale :

1° Industria *extractivă*, care are de scop a extrage mineralele, főră a le da uă formă, a exploata pădurile, a pescui și a vena ;

2° Industria *agricolă*, care exploată pământul cultivându-l ;

3° Industria *manufacturiară*, care are de scop a transforma materiile primarii ¹⁾, făcându-le proprii a satisface trebuințele ómenilor :

1) *Materie primariă séu brută* este aceea ce ese din măinele

4° Industria *cărăușească*, care consistă în transportul produselor dintr'unu locu într'altulu;

5° Industria *comercială*, care are de scopu a pune la în-de-mâna consumatoriloru produsele naturei și industriei.

Maî este unu alu șéselea grupu cu totulu distinsu de cele precedente, și care lucrădu asupra ómeniloru, făcendu-le service, (profesoru, preotulu, medicu, avocatulu, dregătorulu, etc.). Acéstă a șésea ramură de industrie se chiamă industria *nematerială*. — Aducendu aminte cele ce amu disu, subtlu No. 4, despre marea importanța a produselor nemateriale, stăruimulu a spune că munca intelectuală este maî productivă, maî trebuinciosă de câtulu chiarulu munca manuală. Muncelu intelectuale, studiiloru pațiente și recăutăriloru îndelungate datorim nenumăratele descoperiri, din cariile cele maî multe au adeogatu într'unu modulu necalculabilulu, mediile nóstre de acțiune, și au schimbatulu de totulu aspectulu și condițiunile societățelu.

9. — Marele problemulu practiculu alulu produțiunei avuției stă într'acéstă: că *este bună ori-ce măsură, ori ce descoperire face ca munca să fie maî productivă*, căci, micșorandulu valórea produselorulu, le face a fi maî facile de procuratulu și le pune la în-de-mâna unei porțiunii maî marile a societățelu. Din contra, este rea ori-ce măsură, ori ca descoperire ce are uă tendința contrariă.

10. — Instrumentele generale ale industriei suntulu primuluî marcurulu, fórá a fi prelucrată. Așa suntulu grânele, cânepa, lâna, peile, lemnele, mineralile. Industria manufacturiariă le ia din mâinele primiloru lucrătorulu, spre a le preface : grânele, în făini și turte, — cânepa, în sfori și țeseturile, — lâna în impletituri și țeseturile, — peile, în hamurile, cisme, curelării, — lemnele, în mobile, trăsuri, nave, și mineralite, în obiecte de lăcătușerie, ferărie, arămarie, argintărie, etc.

trei: 1° Natura, 2° Munca seú facultățile omului; și 3° Capitalul.

În capitolele următoare, vom vorbi în particulariă despre aceste trei instrumente.

CAPÛ II.

N A T U R A.

1. — *Cum pôte fi considerată natura din punctul de vedere economic?*
2. — *Cum vine ea în ajutorul omului?*
3. — *Care este sortea celor ce lasă naturei principala îngrijire de a regula producțiunea subsistenței lor.*
4. — *Superioritatea omului civilizat.*

1. — Natura pôte fi considerată ca sorgintea tuturor lucrurilor consumabile, ca marele rezervoriu de unde omul trage elementele producțiunii séle.

2. — Natura vine în duoe moduri în ajutorul omului. Pe de uă parte, ea *dă* cu abondanță materia care consistă în substanțe animale, vegetale și minerale, punându-le la suprafață seú aprópe de suprafața pământului; iar pe de altă *cooperedă* prin puterile lucrătore ale séle așa suntă căldura sórelui, care desvoltă și maturesce vegetalele și ploile ce le fecundedă, cursurile de apă ce pună în mișcare rótele hidraulice; vânturile ce impingă vasele pe mare seú cari facă să se invértescă aripele unei mori de vânt; marea, lacurile și gârlele, privite ca căi navigabile, greutatea corpurilor electricitatea, puterea de

contractiune séu de expansiune a metalelorü, elasticitatea gazelorü și a aburului, puterea vegetativă, energia muschiulavă și chiarü inteligența vitelorü, și, in genere, tóte puterile naturale de cari omulü a găsitü mediculü să se servescă.

Acești agenți naturali rare ori vinü de sinele in ajutorulü muncel omulü: dar mai totü-de-una facü acésta cândü suntü subpuși, aserviți. Căci Dumneđeü n'a voitü ca aceste elemente, materie séu puteri, să se presinte omulü combinate din ainte in vederea celü mai mare folosü ce arü poté trage din ele. Cată, după expresiunea Bibliei, ca *omulü să-și mănânce pânea in sudórea frunței séle*. De aceea numérulü substanțelorü întrebuintate de omü, și acela alü agenților naturalii ce vin in ajutorulü muncel séle crescü pe atätü mai multü, pre câtü cunoscințele séle se lățescü și međeiele séle de acțiune se mărescü.

3. — În adevéru, nimicü nu este mai miserabile și mai precariü de câtü existința populadelorü sêlbaticel, cari lasă naturei principala îngrijire de a regula produțiunea subsistanței lorü. Și acésta vine de acolo că, in regiunile in cari omulü nu se luptă cu natura, acésta domină totü. Pămênturile cele mai fertile se acoperü, cu seculiü, de păduri fórtel mândre negreșitü, altfelü, dar in cari e cu nepuțință de a pătrunde de câtü cu sécurea, și unde férele sêlbaticel și reptilele veninóse domnescü ca nisce suverani. În văi, unde s'a grămăditü pămêntulü vegetalü, gârlele respândescü apele lorü și bălți séu lacuri pestilențiale acoperü pămêntulü bunü ce-arü poté să dea cele mai avute recolte. Fluviele vermucescü de pesci; dar, aici, malurile găunoșite, mâncate de ape nu permitü a se apropia cine-va de dênsele; mai colo, animalii nocenți facü periculósa apropierea.

Torente se prăvălesc depre în ălțimi cu huetă mare, pustiindu totă. Avuțiile minerale sunt înmormântate, jac ascunse în senul pământului și străvestite sub diverse combinațiuni.

Așa, uă populadă barbară stă săracă și miserabilă în međlocul unei țeri pré favorisată de ceră, pentru că nu cunósce legile naturale și, din acésta, întrebuintéđă numai puterea corporală, nesciind chiară pe acésta s'o aplice bine.

4. — Lúngă dēnsă, într'ua situațiune mai puțin fevorabilă, se stabilesc uă coloniă de ómeni civilizați. Acestia, puindă în lucrare tóte facultățile loră, profitându de instrucțiunea loră, de experiența loră, nu întârđiă de a prospera, și de a se bucura de mai multe avuții, de câtă vecini loră barbari, cu tótă diferența avuțiilor naturale ale pământului. Căci, în raportă cu producțiunea, omul civilizat are avantajulă asupra omului sēlbatică, fiindă-că cunósce mai bine legile naturale, și nu întrebuintéđă numai puterea corporale. Scurtă, omul superioră este mai învățiată și, din acésta, scie să retragă mai multe avantaje din obiectele date de natură.

CAPŪ III.

M U N C A.

1. — *Ce va să đică a munci?*
2. — *Ce cere munca?*
3. — *De ce muncescă ómeni?*
4. — *Cari suntă urmările lenei?*
5. — *Cumă s'ară petrece lucrurile daca nimen n'ară voi să muncescă?*

6. — *Cum a pășitū omenirea pe calea civilizațiunei?*

1. — În câmpia, ómenii sapă, ară, sémănă, și recoltă, în păduri, vinédă séu dobórá arbori; pe mări și pe fluviuri, ei pescuessū séu conducū departe produsele; în sate și orașe, făurescū, rabotédă, torcū și țesū, cosū séu împletescū. cernū și cocū, zugrăvescū séu calculédă. Ei mai facū alte multe lucruri ce este cu neputință a se înnumera tóte.

Eco ce v'a să dică a *munci*.

2. — Fie care din aceste lucrări cere uă opintire, uă silință a corpulul și a spiritului ¹⁾, uă perdere de putere și de timp. Fie-care din ele costă sudóre și cugetare, căci pe cândū cine-va este ocupatū cu munca, nu se póte repausa, și pre câtū acéstă muncă ne ia din timpū, pre atátū ne remâne mai puținū pentru petrecere.

Nu este straniu ca, cu tóte aceste pedici și sacrifice, ómenii să mai muncescă?

3. — Ómenii se dau muncii, pentru că munca este sorgintea tuturilor avuțiilor. In adevărū, főră mun-

1) Omulū este totū de uă dată unū corpū și uă inteligentă; cândū munceșce, corpulū se mișcă și inteligentă ilū dirige. De aci, duoē specii de munci: *munca muschulară* și *munca intelectuală*. Dar, în realitate, orī-ce muncă presubpune cooperatiunea corpului și a spiritului; căci, pe de uă parte, munca cea mai materială, aceea a unui salahorū învêrtindū uă točilă, n'arū putē avea locū, dacā creeriī sēi n'arū comanda muschilorū brațelorū sēle, și n'arū regula direcțiunea și ințela mișcării, iar, pe d'altă parte, munca cea mai intelectuală, lecțiunea profesorului séu cugetarea scriitorului, n'arū putē să se manifeste dacā gura n'arū exprima cuvintele séu dacā mâna n'ar conduce pēna. Cu tóte astea, acéstă distincțiune între munca muschulară și munca intelectuală este întemeiată; dar însemnédă nu mai predominarea acțiunei muschulariă séu a acțiunei intelectuale (veđi și No. 4 de la capū I).

că, materia stă fără nici uă utilitate pentru noi. Să punemă unū omū pe marginea unei fântini seū în međloculū unei ogrăđi cu pomi; elū va muri neapăratū de sete seū de fōme, daca, prin silințile industrii se-
le, nu aduce apa la buze, seū nu smulge fructele din pomulū ce le a produsū. Dar în cele mai multe ca-
surī, munca este trebuincioasă, nu numai spre a apro-
pria materia, ci și spre a o transporta din tr'unū locū într'altulū și a o subpune la acéstă modifițațiune par-
ticulariă, fără care ea arū remāné cu totulū nefolo-
sitōre, și nu arū fi în stare de a servi la trebuințele
și la bucuriile seū plăcerile nōstre. Petrele din cari
se face varulū seū cari servescū la clădirea caselorū
și la pavatulū stradelorū staū îngropate în pāmēntū,
seū risipite pe prunturile cursurilorū de apă, și, prin
urmare, fără nici uă valōre, pe câtū timpū vērariī și
petrariī nu-le aū extrasū din mină, seū nu le a adu-
natū de pre prunțuri, și nu le aū adusū în stare să
fiă utilizate. Din nenumēratele produse ale domene-
lor animalū, vegetalū și mineralū cariī formēdă cea
d'ântēiū materiă a nutrimentulū și investmentărei
nōstre, nici unulū, la începutū, nu putē fi utilū; și
cele mai multe dintr'ēnsele eraū cu totulū vēmātō-
re. Munca omulū le a dotātū cu utilitatea; munca
a subpusū cualitățile lorū nocente și le a adusū în
stare de a satisface trebuințele nōstre, și de a con-
tribua la plăcerile nōstre, la bunulū traiū alū nostru.

Tōtă avuția din lume a fostū cumpărată, la înce-
putū, cu prețilū muncei, căreia omulū datoresce totū
lucrulū ce are uă valōre.

„Daca din orologiulū meū, (dice D. Canard,) scadū,
„prin cugetarea mea, tōte lucrările ce-ī aū fostū a-
„plicate una dupō alta, nu va remāné fără numai căți-
„va grăunți de mineralū aflați în interiorulū pāmēn-
„tulū, de unde aū fostū trași și unde n'aū nici-uă
„valōre. Asemenea daca descompundū pāinea ce mă-

„nâncă, și scadă, una după alta, toate muncile succese și ce a priimită, nu va rămâne fără numai câțiva lujeri de erbe graminat, risipite în desertele neculte și fără nici-ua valoare.“

Omenii muncesc dar fiindu îmboldiți de două lucruri: 1° Necesitatea de a face opintiri spre a îngriji de subsistanța lor, unită cu dorința de a-și ameliora pozițiunea; și 2° Principiul creșterii nemulțumirii omenescă, care se înmulțește răpede, până la marginile subsistanței seale, ori câtă de întinse ar fi ele. Satisfacțiunea datorită utilității ce omul retrage din muncă întrece obosela, chinuirea corpului și a spiritului ce-i sunt impuse. Omenii muncesc, pentru că durerea silințelor lor este multă mai mică de câtă aceea ce urmădește lenei.

4. Acela ce nu muncește astăzi poate, fără îndoiială, să se ducă la preâmbulare seă să ste cu burta la soare; dacă e săracă, clă nu va ave, de a doa-đi, ce să mai mănca. Plăcerea de a pute să se sature mănca este de sigură mai mare de câtă aceea de a se preâmbula astăzi. Opintela, obosela de astăzi este în vederatū mai puțin durerosă de cât fόμεa de mâine.

Fără îndoiială, omulă avutū poate să se preâmbule mai desū de citū celū săracū. Dar trebuie să scimū că, spre a deveni avutū, elū seă părințil seă aū datoritū să muncescă multū. Cu toate astea, dacă a totū sta fără să muncescă, averea sea nu a să întârđie de a se perde. — Eacă cauza ce a făcutū ca cele mai multe dintre familiile avute de la noi să scapete, să se ruine. — Așa dar avutulū muncește pentru că silințele, ostênelile ce și dă, îi suntū mai puțin dureroșe de câtă perderea avuției seale.

Munca, între alte avantaje, mai are și p'acela de a ne adjuta a trece timpulū, ce, fără ea, ni s'arū păré lungū; viața arū fi plină de tediū, uritū. Mulți

Angli din cei avuți, pentru că nu muncesc, pătimesc de maladia numită *spleen* ce-i conduce la sinucidere. Din contra, nu este mai mare mulțămire sufletescă pentru om, ca aceea ce o cercă la vederea terminatelor și ale operelor!

5. — De ar înceta de uă dată totă munca, este ușor de înțeles că pe dată fόμεa și miseria vor veni a asailor pe avuți și pe săraci. De mâine, n'ar mai fi pâne, carne, legumi prospete, căci brutarul, măcelarul și grădinarul ar sta cu mâinele în sênă. Fie care ar aștepta în van dejunul, prândul și cina sea, căci n'ar avé cine să le prepare. Încălțăminte, vestmintele nôstre, uă dată usate, ar rămânea trețe și n'ar fi înlocuite de altele nuoe, căci încălță nintea și vestmintele nu resară din pământ ca ciupercile. Acesta s'ar întâmpla la totă lumea. Moșile, casele, banii avuților nu le ar servi la nimic, căci, fôră muncă, ogórele nu produc fructe, nimeni nu pôte plăti arendă, și, chiar de s'ar face, această plată n'ar servi la nimic, pentru că acolo unde ómenii nu muncesc, nu se pôte dobândi nimic pe bani.

Fôră muncă, ómenii ar fi expuși la cele mai mari privațiuni; ghinda stejarilor și fructele pădurețe, totu ce pământul produce de sine n'ar fi de ajuns nici chiar pentru câte-va zile ale anului; fόμεa ar nevoi pe ómeni să se mănânce între dênșii, cumă facă încă unii din selbatici.

Unu celebru economistu, D. Destutt de Tracy a dis: „Totu binele societăților ómenesci este în buna aplicațiune a muncii, totu rêul, în perderea ei.“

Ca să ne facem uă idee mai déptă despre aserțiunea D. de Tracy, să presubpunem uă țeră care, ca a nôstră, are 5 milioane de locuitori; să presubpunem că numai 3 milioane din acești locuitori sunt apti să

muncescă regularemente și necurmată, câștigându fie care din ei, unul peste altul, un leu nou pe di; dacă, dintr'ua cauză se din alta un milion nu muncesce, écă uă perdere socială de un milion de lei noui pe di, de 7 milioane pe septemână, de 30 milioane pe lună, și de 365 milioane pe an.

Când un om isolat nu muncesce pe când toți cei-l alți muncesc, acésta neacțiune nu este totu așa de generală și de temut; dar acest om isolat a să fie obligat a cerși pe la ușile celor-l-alți, și nu este greu de înțeles că *cerșetoria* este mult mai chinătoare de cât or ce fel de muncă.

6. — Buna-stare și fericirea ómenilor depinde principalemente de abilitatea lor de a-și apropria produsele brute ale naturei și de a-le aplica la usul lor. Omul necivilizat, a cărui muncă se mărginesce într a culege fructele pădurete, se a duna oule paserilor și moluscele pe șermul mării, este, în privința bunului-trai, mai pre jos de uă mulțime de animal de uă speciă inferioară. *Primul* pas ce face omul pe calea progresului este de a învăția să vênese férele sălbatice, spre a se nutri cu carnea lor, și a se investi cu pelea lor. Dar munca mărginită la *vênătorie*, este cu totul stérpă și neproductivă: semințiile de vênători, ca animalii cârnéțiar cu carii sémână perfectamente în învățurile lor și în modul lor de subsistanță, sunt risipite pe suprafața țerei ce ocupă; și, de și pré puțină numeroase, dacă supravine vre-uă lipsă extraordinariă de vênat, sunt reduse așa de mult la extremitățile trebuinței, în cât se mănâncă unele pe altele: acésta ne esplică *canibalismul*. — *Alu doiulea* pas ce face omul spre progres este în momentul în care vênătorii și pescarii încep a se ocupa cu domesticirea animalilor sălbatici și cu crescerea turmelor, adică *starea păstorală*. Subsist-

tanța păstorilor este mai asigurată de câtă a vânătorilor; dar ei totuși sunt lipsiți d'acele bucurii și desfătări elegante ce dau viaței civilisate principala sea valoare. Reunindu-se pe un singur punct, subțu un cap vitedu, acești omeni, puși pe cai, cădură pe alți populi mai înaintați în civilizațiune, dar ocupați cu munca, și i-i subjugară. Acesta ne explică incusiunile Tătarilor subțu Gengis-Khan și Tamerlan, invasiunea barbarilor, în mediul-evu și, aceea a Turcilor în timpurile moderne. Concuistele loră fură facilitate de facilitatea locomoțiunei.— Chiaru astădi, semințiile Arabe, multe familii pe înălțimele Elveției, locuitorii din munții Carpaților se dau cu totulă la creșcereă viteloră, boi, cai și oi mai cu sémă. În America sudulu, uă mie de vite mari suntă păzite d'unu singură văcaru. În Australia, se creșcu oi multe. Este de observatū că toți aceia a căroră avuțiă constă numai în vite, suntă amenințați de perderi mari de adă pēnă mâine, ei potū săraci, căci, în timpurile: de secetă și de epizootiă, vitele morū într'unu modū spăimēntătorū. — Omulă face alū treilea pasū și celū mai decisivū în progresulū civilizațiunei, în marea arte de a produce lucrurile necesarii și comoditățile viații, în momentulū în care semințiile rētăcinde de vânători și de păstori renunță la învėturile lorū nomade, și se dau la agricultură și la meserii. Numai atunci, omulă profită complectamente de facultățile sēle productive; atunci, devine producătorū, și, printr'ua consecuință necesariă, atunci trebuințele sēle suntū, pentru prima oră, satisfacute pe deplinū, și dobēndezce uă putere întinsă asupra obiectelorū necesarii bunulū-traiū alū sēu și alū existenței sēle.

CAPŪ IV.

CAPITALULŪ.

1. — *Ce este capitalulŭ?*
2. — *Divisiunea capitalurilorŭ.*
3. — *Ce este de observatŭ în privința capitalurilorŭ nemobilisate?*
4. — *Proporțiunea celorŭ duoë speciŭ de capitaluri circulânde și fipse nu variedă în diversele industriŭ?*
5. — *Cumŭ se formedă capitalurile?*
6. — *Pentru ce omulŭ este împinsŭ a cruța?*
7. — *Cândŭ se pôte face cruțarea mai cu succesŭ? — Ce este profitulŭ?*
8. — *Cari suntŭ cauzele ce împedică cruțarea?*
9. — *Care este măsura facultăței unei țeri de a cresce avuția și populațiunea sea?*
10. — *Care este rolulŭ capitaluluiŭ în producțiune?*
11. — *Cândŭ începe cruțarea?*
12. — *Cruțarea unei țeri nu vine în ajutorulŭ alteia?*

1. — *Capitalulŭ este uă sumă de valori dobândite de mai în ainte, prin retragerea lorŭ din consumațiunea neproductivă și pe cari trecutulŭ le a lăsatŭ presentului.*

2. — *Dupō modulŭ întrebuițării lorŭ, capitalurile se dividŭ în duoë clase.*

A. Capitalurile productive și neproductive. — Capitalurile productive suntŭ acelea ce se exploată de industriă, într'un modŭ productivŭ, acelea ce suntŭ aplicate la reproducțiune. Din contra, capitalurile neproductive suntŭ acelea cari suntŭ rezervate pentru

satisfacțiunea nemediată a ómenilor, scurtă, cari nu suntu aplicate la producțiune. Așa suntu machinele ce nu lucrédă, banii cari dormú asteptându díua întrebuințarei lorú, produsele ce nu potú fi terminate din cauza lipsei foudului, muncitorilorú, altorú obiecte accesorii pentru terminarea lorú (stămburile și alte țeseturi ce staú în magazin din lipsa de tintură, etc.) Dar acéstă distincțiune nu ni se pare ușorá de stabilitú. Căci unú calú înhămatú la droșca unui medicú póte să fie întrebuințaiú într'unú modú totú așa de productivú ca si cândú arú fi înhămatú la sacaoa sacagiului; în ambele casuri, calulú servesce de adjutătorú producțiunei, căci cruțá ostenelile celorú ce-lú întrebuințédă.

B. Căpitalurile *fipse* saú *nemobilisate* și *cele circulánde*. — Căpitalurile *nemobilisate* suntu acelea ce nu daú unú venitú, főră a eși din mâinele stăpánului lorú. Așa suntu: clădirile ce servescú la producțiune; machinele seú instrumentele ce facilitá seú scurtesá munca; ameliorațiunile făcute pământului ¹⁾; talentele folositóre dobândite, realisate și fipsate în persóna lucrătorului.

Chiarú omulú datoresce a fi consideratá ca uá porțiune a căpitalului naționalú. Omulú este produsulú avanțelorú de avuții făcute pentru existența sea, pentru educațiunea sea, etc., cu acela-șú titlu ca unú instrumentú óre-care creátú prin acțiunea sea. Orí-ce individú ajunsú la etatea de maturitate, de și n'a fostú formatú pentru uá arte seú profesiune particulariá, póte fi consideratú, cu uá exactitudine perfectá, ca uá machiná care a costatú, pentru construcțiunea sea, doué-deci de aní de îngrijiri főră pregetú și cheltuéla unui căpitalú considerabilú. Și daca uá sumá și

1) Lucrările făcute pentru curățire, desțelinarea, scurgere, închisori, ingrășeri, etc.

mai considerabilă s'a cheltuită spre a-lă face propriū la exercițiulū unei industrii sėu profesiunii care cere uă agerime extraordinariă, valórea acestui omū va crește în proporțiune, și va avé dreptū la uă remunerare mai mare pentru talentele sėle. Totū precumū uă machină priimesce uă valóre mai mare cândū dobēdesce uă putere nouă, prin cheltuēla unui capitalū nou sėu a unei munci noue, aplicata la construcțiunea sea, talentele utile și câstigate de cetățenī trebuie considerate ca formândū uă parte a capitalulū naționalū.

Selbaticii și locuitorii țerilorū necivilisate suntū din cauza ignoranței, săraci și miserabili, de și se află într'uă țeră favorisată, în care clima este proprice și pământulū de uă fecunditate neselabilă; de óre ce locuitorii țerilorū civilisate, din cauza educațiunei, suntū avuți, se bucură de prosperitate și de fericire, de și se găsesce în circumstanțe comparativamente defavorabile. Sciința dă, acelora ce o posedū, superioritatea asupra vecinilorū lorū mai puținū instruiți, și măresce, într'uă proporțiune enormă, facultățile lorū productive. Maxima lui Bacon: *A sci este a putē* este totū așa de adevērată în înțelesulū fizicū ca și în înțelesulū moralū. Învețiământulū practicū ce resultă de aci este că aceia ce vorū ca națiunea lorū să progreseze pe calea civilisațiunei suntū datorī să se nevoiască a respândi instrucțiunea în mase. Nu se póte calcula într'unū modū exactū influința ce va exercita instrucțiunea generală asupra sórtei fitóre a unei națiuni; dar acéstă influință nū póte să fie de câtū considerabilă și bine-făcátóre

Pênă și unele virtuți se potū considera ca unū capitalū. Așa daca întreprindētorii de industriă din cutare țeră suntū mai probi de câtū aceia ai altei țeri, cumpărătorii din străinătate, pentru cererile lorū, îndresedă cu preferință la cei d'ântēiū. Dar chiaū s'ar

una și aceeași națiune, producătorii probi sunt preferați celor neprobi de cei ce au a încheia tranzacțiuni cu dênși.

Iar *capitalurile circulânde* sêu *mobilisate* sânt tôte instrumentele sêu produsele ce nu aducă un venit fără numai trecându, una după alta, din mână în mână, sêu schimbându stăpânul. Așa sânt: moneda sêu banii și cele-l-alte instrumente de credit; materiile primării; lucrările făcute, ca acelea ale horologarului, croitorului, tēmpalarului, tapițerului, etc.; clientelele medicilor, advocaților și magazinului de comerț, procedatele științifice, etc.

3. — În privința *capitalurilor nemobilisate*, este de observat că ele se deteriorisă prin usă, și, din acesta, perdă pe fie-care an din valoarea lor, cu tôte reparațiunile ce se făc la dênsele cu uă parte mare din venitul ce dau produsele. Pe lungă acestea, proprietarul realisă capitalul sêu fipsă numai când vinde fondul. În cele din urmă, capitalurile nemobilisate sânt multă mai expuse a sta neproductive, căci producțiunea lor se găsește une-oră împedicată din mai multe cauze: lipsă de cerere, lipsa de capitaluri circulânde, reparațiuni, etc.

4. — Proporțiunea celor două specii de capitaluri circulânde și fipse variă foarte mult în diversele industrii. Sânt industrii cari cer un mare capital fipsă sêu nemobilisat pe când au trebuință de un capital circulând foarte mic (drumurile de feră); sânt altele în cari capitalul nemobilisat este mai nimic, de ore ce capitalul circulând este foarte mare (comercianții). În tôte industriile, trebuie să se respecte această proporțiune între capitalul fipsă și capitalul circulând, căci se pôte întâmpla ca, în cazul contrariu, industria să cadă. Și acesta se în-

têmplă totū de una speculațiunilorū făcute de ómeni ignorenți. Așa, unū proprietarū clădesce la uă moșiă ce-l dă unū venitū de 4000 lei unū palatū cu care cheltuesce 40,000 lei, n'arū fi sporitū venitū moșiei dacă cu jumătate din acești bani făcea ameliorațiunī și arū fi cheltuitū cu casa numai ceai-l-altă jumătate! Asemenea, unū arendașū dă uă arendă de 60000 lei, fōră a opri bani de ajunsū ca să cumpere semințe, să plătescă brațele muncitōre și să aibă cu ce răspunde primele căstiarī ale arendeī anulū fiitorū, în casū de a nu fi anulū fertilū sēū de a nu fi prețiiu la produse! Nu se expune la daune invederate!

5. — Capitaiurile se formédă prin *cruțare*. *Cruțarea* este menagearea, conservarea sēū pēstrarea și acumularea economiilorū succesive, nu cu scopulū de a tesaurisa ca avarii, ci în vederea trebuințelorū fiitōre și a alimentărei produțiunēi.

6. — Să presubpunem doi ómeni într'ua insulă deșertă, unulū pescarū și altulū vênătorū. Pescarulū, are virtutea prevederei, pe care celū-l-altū n'o are. Vênătorul consumă, și cu și, vênatulū ce a ucisū sēū pescele ce a dobânditū în schimbū de la pescarū une-orī mai multū, alte orī mai puținū, dupō cumū-lū a favorisatū sōrtea, și lunile curgū pentru dēnsulū fōră a-și ameliora sōrtea și fōră a-lū pune la adēpostū de horōrele famei, dacă arū cādē maladū sēū dacă chanța-i arū fi cu încăpētēnare contrariă: așa lucrēdă mai tōte populadele selbatice, și acēsta este cauza pentru carī ele se svêrcolescū într'ua așa de mare miseriă. Pescarulū, din cotra, face fōră pregetū duoe părți din pescele sēū, sēū din vênatulū ce priimesce în schimbulū pescelui sēū; mănca una, și cu și, spre a se nutri. Dar, chiarū lipsindu-se une-orī de a mânca de ajunsū, elū pēstrează uă parte, mare sēū mică,

cumă pôte; o sară séu o afumă; face, scurtă verbă, provisiuni cări, dintru ântêiū, îi asigurău subsistanța sea, dacă sarū întêmpla să-i lipsescă pescele; și — cari, la urmă, îi permite a întrebuița țile întregi a face undițe, séu și năvode mai bune. a-și clădi uă colibă. Aceste provisiuni se acumulează subțu forme diverse, instrumente, vestminte, mobile locuința. Acestū proprietarū se înalță peste puținū la uă pozițiune fôrte superiôră aceleia a vênătorului; devine relativamente, mai avutū, și datoresce cruțarei acestū avantajii. Nu numai că se bucură de uă comoditate mai mare, dar, încă, avêndū unelte mai multe și mai bune, face de aci în ainte uă pescuire mai lucrativă de câtū vênătôrea vecinului séu. Așa dar cruțarea are deresultatū ridicarea condițiunei omului și împutericirea dominațiunei séle asupra naturei.

Acestū exemplu este uă imagine a faptelorū ce se petrecū fôră intrerumpere și subțu formele cele mai diverse în starea socială.

Nu putemū îndestulū stărui spre a învedera marea trebuința ce are omulū de capitalū

N'ajunge ca trebuințele séle nemediate să fie satisfăcute, la uă ți dată, elū prevede precumd amū mai țisū, trebuințele séle fiitôre. Chiarū selbaticulū cu minte, amū arêtatū că, dacă ucide mai multū vênatū, nu lépădă, nu aruncă prisosulū; experiența — lua învêțiatū că pôte să fie mai puținū fericitū altă dată, și, prin urmăre, păstrésă ceia ce are mai multū, ca uă rezervă în contra unei chanțe rele ôre-care a fiitorului, séu schimbă acêsta cu semenii séi pentru vre-unū altū produsū. Experiința-i a demonstratū asemenea că, fôră unū fondū de provisiuni, nu pôte intra într'uă întreprindere ôre-care, orî-câtū de productivă arū sta ea să fie la fine, dacă este de trebuința de unū timpū îndelungatū mai în ainte de a rembursa cheltuelile séle. Nu putemū dar pune la îndouélă că principi-

ulū ce ne împinge a *păstra*, a *aduna*, c'acestū principiū ce împinge pe omū a sacrifica uă satisfacțiune nemediată, în vederea unei mai mari securități seū unei mai mari bucurii în fiitorū, să nu se fi dezvoltatū âncă din primele etăței ale lumei. Dintru ântēiū, acțiunea sea a datoritū să fie slabă; dar acēstă acțiune a obținutū uă putere și uă importanță nouă, pre câtū s'a vĕdūtū dezvoltându se numeroșele avantaje ce se trage dintr'ēnsa. La uă epocă de progresū, acēstă patimă energică a înlocuitū luntrele prin năvi, praștiile și arcurile prin puscī, lăncile și măciucile prin baionetă, furca de torsū prin morile de bumbacū, resbóiele de țesutū prin machinele mișcate de aburū.

Vorbindū despre muncă, amū spusū că omulū ce nu muncesce se expune a cerși pe la ușile unuia și altuia. Unū omū ce arū munci, dar n'arū avea virtutea cruțării arū fi mereū nevoitū să reîncĕpă aceeasi operă, fōră a face măcarū unū pasū în ainte; cu tōte astea, grațiă mecanismului *schimbului*, despre care vomū vorbi mai la urmă, uă parte din fructele muncēi sēle arū puté fi cruțate de alții și profita societăței. Dar unū omū ce n'arū posedea nici una nici alta din aceste duoē virtuți este, din punctulū de vedere ecōnomicū, uă ființă nefolositorē și chiarū nocentă, pentru că existența sea arū servi numai a diminua masa avuțiilor sociale. Ênsē omulū celū mai folositorū lui-ēnsuși și semenilorū sēi, în condițiunile ordinarii ale viaței, este acela ce reunesce ambele virtuți, producēndū multū și consumândū mai puținū de câtū produce, așa în câtū să mărēscă propria sea putere și să adauge totū de uă dată la totimea puterilorū sociali. Fie-care este dar datorū a se nevoi de micū a contracta învĕțiulū activității și economiei.

Ceea ce este de doritū pentru fie-care în parte este neapăratū pentru societățile considerate în totimea

loră: totă societatea ce nu reunesce munca cu cruțarea este peste putință să se desvolte, să prospere.

7. — Confecționarea nuodelor produse potă prezinta trei casuri:

1° Cheltuelile de producțiune suntă mai mari de câtă valórea produseloră obținute;

2° Cheltuelile de producțiune suntă egale valórei produseloră;

3° Cheltuelile de producțiune suntă inferióre valórei produseloră dobândite.

Asupra celoră duoă prime casuri, este de observat că nimeni nu muncesce séu nu stăruesce a munci în niste asemenea condițiuni. Cine-va nu perservă a se da la uă muncă, fórá numai daca este remunerată. Fórá înduóelă, suntă unii ómeni ce-și facă ilusuni, alții carii nu sciú să-și prețiuéscă posițiunea loră; dar astea suntă niste excepțiuni. Remâne dar alú treilea casú, în care valórea produsului întrece cheltuelile de producțiune, și care este mai generale, căci, mai totú de una, ne procurămú, cu uă cătime dată de muncă uă sumă mai mare de avuții séu de produse de câtă arú fi de lipsă spre a reincepe acéstă muncă. Acestú prisosú de produse a priimită numirea de *profitú*: din acestú prisosú, se formédă *capitalulú*.

Diserămú c'acéstú casú este *generale*, pentru că mai toți ómenii cerú, celú puținú, de la munca loră, ca să le dea cu ce să viățuiéscă. pentru ca, după opera producțiunei, avutulú loră (capitalurile loră) să nu fie stirbitú, ci, din contra, crescutú.

Pentru că capitalulú este formatú de acestú prisosú de produse realizatú de cei ce se dau la operațiunile industriale, prisosú ce întrece cheltueele de producțiune, urmédă de aci, invederatú, că međiile de a aduna acestú capitalú vorú fi mai considerabile,

acolo unde acestŭ prisosŭ va fi asemenea considera-
bilŭ, seŭ, cu alte cuvinte, cã aceste meŭii vorŭ fi mai
considerabile, acolo unde taxa profitului va fi mai con-
siderabilã, adicã va întrece cu multŭ *cheltuelile de*
productiune. Acestã propozițiune este așa de invede-
ratã, în câtŭ mai n'are nevoie de a fi demonstratã.
Omulŭ ce lucrã *doue zile* spre a produce uã bani-
țã de grãŭ, posedã învederatŭ facultatea de a a-
cumula, aduna de doue ori mai iute de câtŭ omulŭ
care, seŭ din cauza neagerimei, seŭ din lipsa instru-
mentelorŭ perfecționate, ori fiindŭ-cã este obligatŭ a
cultiva unŭ terãmu rãu, este nevoitŭ a munci *patru*
zile, spre a ajunge sã producã aceea-și cãtãțime de
grãŭ. Totŭ așa, capitalistulŭ care dã cu dobândã ca-
pitalulŭ seŭ ce-i aduce 12 la %, are asemenea fa-
cultatea de a acumula de doue ori așa de iute, de
câtŭ capitalistulŭ ce nu pôte găsi sã exploateze ca-
pitalulŭ seŭ ca sã-i dea mai multŭ de câtŭ 6 la %.
Este învederatŭ cã dintre particulariŭ ce trebuie sã
viãțuescã din profitele lorŭ, aceia ce câstigã îndouitŭ
potŭ acumula de doue ori mai iute de câtŭ ce-l-
alți. În adevãrŭ, nu mai profitele mari dau meŭiile de
a aduna unŭ capitalŭ, cãci daca ómeniŭ arŭ fi stãtutŭ
sã totŭ consume veniturile lorŭ, nu s'arŭ fi vãdutŭ în
lume ceea ce se chiamã unŭ *capitalŭ*. Dar experien-
ța demonstrã cã profitele considerabile, procurãndŭ
meŭii mai puterice de pãstrare, dau, în acelașŭ
timpŭ, uã putere nouã principiului de economiã.

8. — Facultatea ce posedã uã țerã de a cresce a-
vuția și populațiunea sea nu se apreciazã prin cãtã-
țimea absolutã a capitalului seŭ, ci prin puterea de a
întrebuința acestŭ capitalŭ într'unŭ modŭ avantajosŭ.
Acestã putere faciliteazã meŭiile de a pune în lucrare uã
sumã mai mare de muncã și, prin urmare, de a cresce
profitele, a cãrorŭ crescere permite rãpedea acu-

mulare. *Taxa međiă a profiteloră pare a fi celū mai bunū barometru, celū mai sigurū criteriū alū prosperităței naționale.* Uă țeră în care profitelē suntū slabe se află într'ună situațiune rea și rēu aședată, orī câtū de prosperă arū fi în aparință; putemū a-i pređice căderea sea, afōră de nu se va pune în lucrare niste mēsuri cari să ușuređe rēulū ce minedă resorđintele naționale, adăgindū facultatea productivă a industriei, și prin urmare, taxa profitelorū.

9. — Causelē ce împedică cruțarea suntū:

1°. Unū guvernământū rēu ce nu respectă sēu nu garantedă dreptulū de proprietate.

Daca, cu tōte că taxa profitulū este mare în țerile orientale ale Europei, aceste țeri retrogradedă sēu acū pré mici progrese în civilisațiune, acēsta provine din lipsa de securitate, din riscurile la cari este expusū capitalulū. Acēstă lipsă de securitate paralisd silințele populilorū aflați chiarū în condițiunile cele mai favorabile ale acumulațiunei avuției. (Veđi No. 6 și 7 de la capū V).

2° Prodigalitatea unora din particulari, și prodigalitatea și nebunia unora guverne. Cheltuelile particularilorū celorū avuți, dar mai cu sēmă cele publice, cândū esū din marginile raționabile, aducū sārăcia și decăderea unorū națiunī.

3° Lipsa de învățiatură, căci omulū ignorantū este întocmai ca selbaticulū, nu scie să-și dea sēma nici despre ceea ce-i trebuie, nici despre međiile prin cari pōte satisface puținele trebuințe ce simte.

10. — De aci urmédă, că industria orī-cărei țeri, nu numai cresce în rațiune dréptă cu crescerea capitalulū, dar încă, prin adjutorulū acestei creșceri, divisiunea muncei se desvōltă, instrumente nouē și mai puterice se inventedă, și că aceea-și cătățime de

muncă produce uă cătățime mai mare de lucruri. Pe lângă acestea, capitalulă permite execuțiunea munccei și produțiunea lucrurilor ce n'arū fi pututū avé locū fōră dēnsulū: nu este mai nici-uă industriă în care să nu ne servimū de rezultatele unei industrii sēu unei descoperiri anteriōre, de și importanța acestorū instrumente variédă multū, după felulū munccei.

Cultivatorulū nu pōte munci pāmēntulū fōră aratrulū sēu sapa sea. Nu pōte utiliza fructele recoltei sēle, fōră a posede care și căruțe, vite de trasū, pătule și grānare, mlācie pentru bātutū sēu treeratū, ciure și totū materialulū în fine alū unei exploatați-uni rurale. Fāurarulū nu făuresce fōră nicovala, fōră ceocanulū și fōră clestele sēu. Ii mai trebuie, pe lângă aceste instrumente caracteristice, foi, cujniță, cărbunī, ferū, fōră a mai vorbi de atelierulū sēu, care āncō este unū capitalū. Unū țesētorū nu pōte țese fōră unū resboiū. Ii mai trebuie fire, pe lângă alte accesorii ce suntū fōrte numerōse. Tutulorū le trebuie uă ōre-care aprovizionare, uă rezervă mai mare sēu mai mică, care să le permiță a viățui pēnō să pōtă realisa prețilū munccei lorū.

Este dar adevēratū că, în privința produțiunei, capitalulū este pēnō într'atātū companionulū, adjutatorulū obligatū alū munccei, în cātū putemū dice că, fōră capitalū, nu este muncă. Acēsta este unū adevērū chiarū în privința stărei selbatice, în care omulū nu merge la vēnătōre fōră uă măciucă, fōră unū arcū și săgeți. Cu atātū mai multū, acēsta este mai adevēratū în privința stărei civilisate, în care munca este mai complicată, și nu dă nici uă datū rezultate așa de nemeđiate.

11. — Cruțarea începe numai din momentulū în care capitalulū acumulatū este întrebuintatū, consumatū într'unū modū productivū.

De ce folosü, in adevëru, este pentru societate acumulãtiunea ce face unü avarü, pe câtü timpü banii sëi stãu închiși, nu circulã, nu alimentedã produçtiunea? Ei suntü totü ca minele de aurü și de argintü ce jacü ascunse in sënulü pãmëntului, ba äncã putemü dice cã suntü chiarü ca petrele dupã pruntü. Dar dacã acesti bani încetedã de a sta închiși, duoë lucruri se potü întâmpla.

Sëu ei potü cãdë in mâinele unui bãrbatü cu minte, care îi întrebuintedã la produçtiune, care va avë de rezultatü unü beneficiü öre-care; sëu vorü intra pe mâna unui risipitorü care-i va cheltui pe lucruri deșerte

In ambele suposiçtiuni capitalulü se distruge, se consumã. Dar, in primulü, capitalü este consumatü in-tr'unü modü productivü, țera se înãuțesce; de öre ce in celü de alü duoilea este consumãtiune neproductivã, și țera sãrãcesce.

Din tóte acestea, putemü deduce urmãtorulü învëtiãmëntü practicü, cã, pentru societate, fapta avarului ce acumuledã mereu este mãi folositóre de câtü aceea a risipitorului ce asvêrle banii, cu cuvëntü și fórá cuvëntü. Adesea de tesaurulü avarului, la mórtea sea, profitã herediü sëu altü cine-va și, prin urmare, societatea; de öre-ce risipitorulü distruge mereü la valori, avutiü.

12. — Amü vedütü cã, din mãi multe împregiurãri, unele țeri producü mãi multü și, prin urmare, cruțã mãi multü de câtü altele. Cândü capitalulü, rezultatü alü cruțãrei, devine într'üã țerã așa de mare, in câtü nu mãi aduce folóse mari proprietãrilorü lui, acestia ilü vërsã in țerile unde se simte lipsa. Cãile ferate ce se facü in țerile sãrace ca, Ispania și Turcia, dãtorescü existența lorü capitalurilorü strãine, venite din țerile avute in capitaluri.

CAPU V.

DREPTULŪ DE PROPRIETATE.

1. — *Dreptulŭ de proprietate.*
2. — *Originea dreptulŭ de proprietate.*
3. — *Necesitatea admisiunei lui.*
4. — *Cumŭ s'a dezvoltatŭ acestŭ dreptŭ.*
5. — *Câte specii de proprietăți suntŭ?*
6. — *Cândŭ se violédă dreptulŭ de proprietate?—
De savantagele violărei lui.*
7. *Societatea pôte impune ôre-carî sacrificie acestŭ dreptŭ?*
8. — *Atacurile ce s'a adusŭ dreptulŭ de proprietate. — Refutațiune.*

1. — Prin *dreptulŭ de proprietate*, se înțelege garanția pentru totŭ individulŭ de a se bucura în pace de facultățile sêle naturale, de produsele, de lucrurile ce a pututŭ dobândi, prin industria sea, sêu pre cari le a priimitŭ prin hereditate.

2. — Originea dreptulŭ de proprietate vine din aplicarea muncêi nu numai la apropiatiunea produselorŭ naturei, dar și la faționarea lorŭ pentru usulŭ nostru. Animalulŭ ce amŭ vênatŭ, peșcele ce amŭ pescuitŭ, bastonulŭ ce amŭ făcutŭ, pământulŭ ce amŭ ocupatŭ, sêu curățindu-lŭ de arburî și de rêdăcinele lorŭ, sêu scurgându-lŭ, desecându-lŭ de lacuri, băltaie, suntŭ rezultatulŭ muncêi mele, și prin urmare suntŭ întipărite cu sigiliulŭ personalităței mele, *suntŭ ale mele*. În adevêrŭ, potŭ a-le consuma, a-le nimici, sêu a-le strica, precumŭ potŭ a-le și conserva. Acestŭ caracterŭ ce ele aŭ astădi, îlŭ vorŭ avé și mâine și dîlele următore. Ori-care arŭ fi forma ce a revestitŭ munca

mea, vânată, pesce, bastonă moșă, locuință, metale prețioase: fructul ei este totu de una alu meu; este lucru meu propriu, este *proprietatea* mea, este *avutul* meu, este *starea* mea, cumă se ȕice la noi.

Mă servescă cu dênsele cu acelașă titlu cu care mă servescă de facultățile mele personale, de puterea mea fizică și de inteligența mea, cari și ele potă fi superioare seă inferioare puterei și inteligenței vecinilor mei, ori prin uă liberalitate a naturei, ori, ceea ce se întemăplă mai desă, prin uă prevedere a părinților mei ce au avutu grije de copilăria mea și prin propria mea prevedere ce le a menageată cu înțelepciune și lé a exercitată prin muncă și cugetare.

Consciunța acestu dreptă de posesiune mă determină a difera folosința. Așa dar putemă ȕice că: *fundamentul proprietăței este în sigiliulu personalității omenescă întipărită de muncă asupra materiei.*

În adevără, proprietatea nu este altă fórá numai expresiunea libertăței. Este cu neputința de a înțelege libertatea fórá proprietate, căci libertatea individuală nu constă numai în garanția de a nu fi închisă între patru păreți, ci încă și în certitudinea de a usa după voința mea de facultățile mele, de a trage din ele atare partită ce convine mai bine trebuințeloră, gusturiloră, capriciuriloră mele chiară, în asigurarea cea mai deplină că a să potă dispune de produsele facultățiloră mele, după voința mea.

3. — Necesitatea stabilirei acestu dreptă este așa de chiară și de întetitoare, în câtă ea trebuie să fi existată cu formarea societăței. Tóte societățile au recunoscută că produsele dobândite prin munca omulu, opera mâiniloră seă, trebuie considerate exclusivamentele ca opera seă, averea seă, pertru că pórtă sigiliulu personalității seă. Acestă principiu este recunoscută chiară de selbatici: arculă și săgețile vâ-

nătorului și vênatulă ce elă a ucisă séű prinsă suntă ale lui, și semenii séi respectă dreptulă séű la posesiunea exclusivă a acestorű hunurű. Dăca n'arű fi sigurű de acestă posesiunea exclusivă asupra vênatului séű, dăca alții, prin violența, -lű arű împedica de a usa de acestű dreptű, vênătorulű n'arű măi vêna: companioni séi arű face asemenea, dăca, la rândulű lorű, nu suntű asigurați despre acestă. Orű-ce muncă arű înceta, și, prin urmare, ómeni arű peri, (vedű No. 5 de la capű III).

4. — Fõră îndouélă, dreptulű de proprietate, catõte drepturile cele-l-alte, s'a perfecționatű gradualemente. Dreptulű de proprietate în privința pămêntulului a începutű a se stabili din momentulű în care ómeni începură a abandona viața păstorălă pentru viața agricolă (vedű No. 6 de la capű III). Pămêntulű nu põte fi cultivatű, fertilitatea sea nu põte primi creșcere, nu se põte face să producă acele secerișurű ce dăű cele măi marű aprovisionări de subsistența, fõră uă muncă continuă și îngrijiri stăruitoře. De aci, vine originea proprietăței pămêntului. Este învederatű că nici-uă-dată nu s'arű fi supusű cine-va la uă muncă așa de ostenitõre, ca curățirea pămêntului de arborű și rădêcinele lorű, ca scurgerea lui de ape și cultura lui, dăca, dupõ luni și anű de ostenéiă în momentulű în care secerișurule séle suntű mature,, străinii puteau să-ű smulgă recompensa industriei séle.

Pentru aceste considerațiuni, legile făcute de ómeni aű găsitű de cuvînță a face să fie respectatű dreptulű la libertate și dreptulű la proprietate. Acestű din urmă derivă din raporturile naturale ale unei ființe libere cu semenii séi și cu natura pasivă, și, prin urmare, există neatârnatű de aceste legű omenescű. În dispozițiunile lorű particularű, ele aű pututű și potű încă varia asupra diverselorű regiunei ale globului.

după starea civilizațiunii. Ele au mersă chiară, prin uă interpretațiune abusivă a principiului, a întinde acéstă posesiune de la natură asupra omului cbiară și a consacra *scavia*, ridicându, spre a vorbi așa, ună dreptă în contra altui dreptă, proprietatea în contra libertăței de unde proprietatea emnă. (*Vedă capă VI*). Cu tôte astea, ca regulă generală, putemă afirma că, în societăți, pre câtă cetățenii se în altă prin avuții, prin instrucțiune, prin drepturi civile și politice, cu alte cuvinte, pre câtă persóna omenescă valédă mai multă, pre atătă legile protegă mai multă libertatea și proprietatea individuale: acéstă este mersulă omenirei. Ținta de atinsă este că usulă ce unii facă de libertatea și proprietatea loră să nu aducă nici uă vătămăre libertăței și proprietăței celoră l-alti.

5. — Putemă distinge trei speciă de proprietate: 1° Proprietatea pentru fic-care omă a facultățiloră sële, a ideiloră sële, a activităței sële personale, care nu este altă de câtă *libertatea muncăi*; 2° *Proprietatea mobiliariă*, ce este posesiunea avuțiiloră materiale, putëndă a se muta din locă și avëndă mai adesea caracterulă de a se puté immulfi fôrte priu muncă; și 3° *Proprietatea nemobiliariă*, ce este posesiunea unei părți a pământului, și care, prin urmare, într'ua țeră determinată, este mărginită în privința cuantităței.

6. — Dreptulă de proprietatea pământului nu pôte fi lovită, fôră ca pământulă să se depopulede, și specia omenescă să retrograde pênă la barbaria primeloră etăți. Acolo unde proprietatea nu este garantată, ómenii trebuie neapărată să se privescă mai multă ca neamici de câtă ca amici. Leneși și neprevădătorii caută, fôră pregetă, a pune mâna pe fructele muncăi bărbațiloră sobri și laborioși; și prin acéstă, devină totă de uă dată un obstacolă industriei

și ideei de acumulațiune (veđi No. 5 de la capu III) și cobora tóte clasele societăței la acestu nivelu de miseria fórá speranțe in care ei inșiși au căđutú. Așa dar securitatea proprietăței este totu așa de neapărată acumulațiunei și produțiunei.

Dar nu trebuie să ne inchipuimú că garanția proprietăței este violată numai cândú unú individú se vede lipsitú de facultatea de a se bucura de fructele industriei séle; această garanție mai este violată, într'unú modú și mai isbitorú și mai nexcusabilú, cândú se împedică cine-va de a se servi de facultățile séle naturale într'unú óre care modú care nu aduce vătămirea semenilorú séi, și pe care elú îlú consideră ca fiindu-í celú mai avantajosú. Așa, sunt tóte *monopolurile*, cari concedú unorú indiviđi facultatea de a se da la unele ramuri de industriá, cu exclusiunea tuturilor celorú-l-alți membri ai societăței. Mai este violatiune a acestuí dreptú și cândú, printr'ua lege, se impune unora a aplica munca séu capitalulú lorú într'unú modú determinatú. Căci fie-care omú, ca ființa liberă, este consideratú, cu dreptú cuvéntú, ca celú mai bunú și mai nefailibil judecatorú despre ceea ce-í este mai avantajosú (veđi No. 7 de la capu IV).

Păméntulú celú mai fertilú, celú mai frumosú climatú alú lunei și cele mai frumoése facultăți ale inteligenței, nu potú împedica p'unú populu d'a săráci și deveni barbarú, dacă are nefericirea să fie supusú unuí guvernú ce nu respectá și nu protege dreptulú de proprietate (veđi No. 9 de la capu IV).

7. — Dreptulú de proprietate, ca și dreptulú la libertate, este, după cumú amú vedutú, anteriorú societățilorú civile. Acestea se constituă numai spre a asigura existența dreptulú; dar dacă existența lorú cere ca dreptulú să fie circumscrisú, mărginitú, trebuie neapăratú ca fie care să facă concesiunea unei părți

din venitul dreptului său, spre a dobândi garanțiile necesarii chiar pentru menținerea principiului.

Astă-felă *impositele* ce se iaă de la cetățeni sânt niste adevărate atingeri făcute proprietății lor; dar ele sânt justificate de necesitatea de a remunera serviciile publice esențiale la menținerea securității persoanelor și a lucrurilor. Totă așa înrolările nevoluntarii în armată constituă violațiunea cea mai revoltantă a libertății; și cu toate acestea, în starea noastră de civilizațiune, armatele permanente sânt neapărate la menținerea națiunilor, la garanția proprietăților tuturilor membrilor lor.

Dar aceste restricțiuni ale dreptului sânt admisiibile numai întru câtă ele sânt comandate de existența societății, spre a garanta bucuria chiară a libertății și proprietății. Toate cele-l-alte restricțiuni constituă *privelege*, aă de obiectă directă seu nedirectă de a despuia pe unii în profitulă altora: sânt rele, și, prin urmare, trebuie desființate.

8. — Unii scriitori, între cari J. J. Rousseau, abatele Mably și Beccaria, aă disă că instituțiunea proprietății este avantagiôsă pentru cei ce sânt proprietari, dar este fôrte desavantagiôsă pentru cei ce sânt săraci. După dênșii, proprietatea a condamnată majoritatea speciei omenesci la uă stare de miserie, și a îngrijită numai de în alțarea unui mică numără de indiviđi, prin josărarea numărului celui mare. Scriitorii suscitați aă mulți partisană, cunoscuți sub denumirea de *socialiști* și *comunusți*, adică cariă ceră ca toate averile să fie comune, ale tuturilor, ale societății.

La acéstă acușațiune respundemă: Dreptulă de proprietate n'a creată sărăcia, ci, din contră, a contribuată la crearea avuției. În ainte de recunoscerea acestui dreptă, nu era nici uă națiune civilisată. Toate erau reduse în nivelulă de miserie și de degradațiune.

ne în care se află sălbatică din Kamceatca și Noua-Olandă. De această schimbare, au profitat toate clasele societății, și este uă eróre curată de a presupune că numai cei avuți s'au folosită dintr'ênsa, cu dauna săracilor. Dreptul de proprietate nu conferă nici-unuia vre-ună avantagiă în detrimentul altuia; ci împarte justiția cu nepărțialitate. El nu ȳice: *Lucrêđă, și eă te voiă resplăti*: ci ȳice: *Lucrêđă, și eă voiă veghă ca nimeni să nu pôta a-ți smulge produsele sforțeloră tele*. Diferența ce se vede în avuțiile membrilor societății provină din natura lucrurilor, din ordinea stabilită de Provedință. Nu se potă găsi nici uă-dată doi ômeni totă așa de sănêtoși, de robuști de mintoși, de sobri și de industrioși, și presupunđu chiară că această egalitate de avuție s'ară stabili într'uă epocă ôre-care, ea n'ară dura uă sêptemână; unii indiviđi ară fi mai dispuși a cheltui de câtă alții; unii ară fi mai laborioși și cu un spirită mai inventivă; alții ară avea familii mai numerose,

Fôră îndouelă, între instituațiunile sociale suntă unele ce tindă a cresce negalitățile în privința avuțiilor. Dar nu trebuie să numeremă între aceste instituațiuni dreptul de proprietate.

„Securitatea proprietății, ȳice Bantham, a triumfată de desgustul naturală ală omului pentru travaliu; ea este care i-a dată imperiulă pământului, ce i a dată uă locuință fipsă și stabilă, ce a săpată în inima sea amorulă țerei sêle și posterităței sêle. Este uă aplecare naturală la totă omulă de a se bucura, desfăta pe dată, neintârđiată, de a se bucura fôră travaliu.

„Acăstă aplecare are nevoie ca să fiă înfrênată; căci tendința sea manifestă este de a arma p'aceia ce nu posedă nimică în contra celoră ce posedă ce-va. Legea ce înfrênêsă acăstă aplecare și care asecură celui mai umilită individă bucuria pacibilă a industriei sêle, e-

ste actulă celă mai strălucitoră ală înțelepciunei legislative, celă mai frumosă triumfă cu care omenirea pôte a se mândri.“

CAPŪ VI.

SCLAVIA ANTICĂ ȘI MODERNĂ. — MERSULŪ SĒU DESCRESCĒNDŪ.

1. — *Ce este sclavia?*
2. — *Condițiunea sclavului.*
3. — *Cele două sclavii: antică și modernă.*
4. — *Diversele origini ale sclaviei.*
5. — *Sclavia antică.*
6. — *Sclavia modernă. — Servagiulă.*
7. — *Concluziune.*

1. — *Sclavia* este starea în care ună omă este considerată și tractată ca proprietatea particulară a altui omă. Printr'ună interpretațiune abusivă a principiului proprietăței, legile, precumă amă mai spusă-o, aă întinsă acestă dreptă de posesiune de la natură pênă și asupra omului chiară, și aă consacrată sclavia ridicândă, ca să dicem așa, ună dreptă în contra altui dreptă, proprietatea în contra libertăței de unde emană chiară proprietatea.

2. — În această stare, omulă sclavă încetă de a fi ună persónă, ună ființă avëndă dreptulă de a se manifesta exterioramente prin acte voluntari; elă este numai ună lucru pentru usulă stăpânului, care dispune de chiară viața lui. Sclavulă nă este condamnată numai la miseriă și la suferințele fizice, dar și la abrutisarea intelectuală și morală; n'are nume, fami-

liă, proprietate, legăminte de afecțiune. Dar cu timpul, condițiunea sclavului a devenit mai puțină riguroasă, căci, lovită de abuzurile stăpânilor, legislatorul a intervenit între acestia și sclavii lor.

3. — Sclavia a existat atât în timpurile antice cât și în cele moderne, de unde duce sclavii: *antică* și *modernă*.

4. — Sclavia n'a avut pretutindini aceeași origine. Puterea cu care era investit părintele de familie, la originea societăților, făcea din copii și servitorii săi totuși atâția sclavi. Populii guerieri, devenind agricultori și sedentari, desvoltară sclavia impiegându la cultură pe prinșii pe cari pên'aci îi omorau. În urma, trebuința de sclavi ocazională guere, răpiri, furturi de ómeni, și dede comerțului de sclavi nă organizațiune largă.

5. — În anticuitate, Biblia ne arătă că sclavia exista din timpurile patriarhilor; ea ne mai spune că Ismaeliții și Fenicianii se dau de timpuriu la comerțul sclavilor. Herodotă mărturisește că, între diversele cauze originale ale resbelor dintre Perșitoră cu Grecii, au fost și răpirea și vânderea femeilor. În Homeră, găsim multe arătări în privința sclaviei. Din scrierile lui Aristotele, vedem că, în anticuitate, legislatorii și filosofi nu erau d'acordă asupra legalității usului d'a face sclavi pe prinșii de gueră. Dar toți considera ca unu ce justă aservirea omului căruia natura nu-i acordase facultatea de a se bucura de libertatea sea. Chiară Ciceron este de această opiniune. Pretutindini, sclavii munceau în profitul stăpânilor lor, ómenilor liberi, cari nu le dă în schimb de câtă cătașimea de alimente, vestiminte și locuința strictamente necesariă existenței lor.

Până și celū mai săracū cetățenū din Sparta și Atena avea unulū său mai mulți sclavi pentru întreținerea casei sële. — La Romani, erau numeroase cauzele pentru care unū omū devenea sclavū. Mulțimea sclavilorū făcu uă concurență desastroasă muncitorilorū liberi. Oribilele crușimī ce se exercitau asupra sclavilorū provocară de mai multe ori între dēnșii insurecțiunii, cariū fură reprimare cu crușine.

Relele ce resulară din sclavia antică suntū mari și numeroase.

Resburându-și, sclaviū corumpseră moriile, ceea ce le fu fôrte facilū, de ôre ce stăpânii lorū le încredința crescerea copiilorū; munea lorū deveni funestă agricultorilorū și meseriașilorū liberi, cari se ruinară și se împuținară. Cetățile și câmpiile se âmplură de sclavi. Dar ceea ce este și mai reū, sclavia a *de-sonoratū* munca, ce devenise funcțiunea și caracterulū sclavului. Lucrările necesitate de industria manufacturiară și de cea comercială fură considerate ca nedemne de unū omū liberū, ca unū ce blamabilū. In-susși Ciceron, celū mai mare spiritū alū Republicei Romane împărtășa acēstă prejudecată.

6. — In timpurile moderne, găsimū sclavia întrodúcându-se de uă dată cu năvălirile barbarilorū în provinciile romane. La Germani, pe lūngă sclaviū ce cultivaū pământulū ce li se concedase, erau alții privați de ori ce posesiune și întreținuți în interiorulū caselorū. Numărulū lorū crescū în resbelele ce Carolū celū Mare și Germaniū avură cu slavoniiū său sclaviū. Se crede că chiarū numele de sclavū vine de atunci de la vorba *sclavonū*, *sclavū*. Dar mai pretutindini sclavia fu transformată în *servagiū*.

Acesta este uă formă mai dulce a sclaviei, și s'a stabilitū în europa în urma invasiunei barbarilorū și a instituțiunilorū feudale. *Servagiulū* constituă unū

dreptu de proprietate hereditariã în favoarea omênilor claselor dominante și privilegiate, asupra indivizilor ce formedã uã clasã inferiã, privați astfel de libertatea personalã, nu numai pentru ei — ênșiși, dar și pentru toți descendenții lor. În adevêrũ, *servulũ* nu mãi este, ca sclavulũ, proprietatea directã a stãpânului; elũ este numai lipitũ de gliã, de moșie, și nu pôte fi despãrțitũ de dînsa; reculege uã proporțiune a muncêi sêle, are uã familiã; existența sea este protesã de legea civilã.

La noi, elũ s'a stabilitũ subț Michaiũ Bravulũ, și a fostũ oboritũ de la 1740 — 1747; iar în cele-l-alte State ale Europei a fostũ desființatũ multũ mãi în urmã: în Franca, la 1789, în Austria la 1848; și în Rusia, de unã-đi. — Totuși Italia avu, în cursul mediului evũ sclavi propriũ đîși. Venețianii cumpãrau de aci sclavi chrestini spre a-i vinde mahometanilorũ, și Ispaniolii aduceau totũ aci de vîndere sclavi mahometani. Asemenea la noi, sclavia durã pênã subț domnia lui Stirbeiũ, care executã declarațiunile ce populũ românũ făcuse la 1848. Țiganiile monastiresci fuseserã emancipați de subț domnia lui A. Ghica și M. Sturza. La Turci sclavia existã și astãđi.

Cu ocasiunea descoperirei Americêi, sclavia repãru cu barbaria sea primitivã în acele ținuturi, în profitulũ populilorũ chrestini. Comerțul de sclavi, cunoscutũ subț numirea de *tracta negrilorũ*, cumpãrați cu unũ prețiu neînsemnãtoriu din Africa și transportați în America unde se vindeau fôrte scumpũ, acestũ comerțiu luã desvoltãri mari. Statele Americêi dau chiarũ *prime*, uã sumã de atãtũ, pentru fie-care esclavũ importatũ. Desființatã în revoluțiunea francezã, sclavia fu restabilitã subț imperiũ, în coloniile franceze. În 1814, suveranii deciserã a impede seriosũ tracta negrilorũ, Anglia, Franca și Statele-Unite puserã nave cariã pãzeau calea negriarilorũ. Dar tôte aceste mêsuri nu

putură opri acestu comerțu. Mai multe State ale Uniunii americane aboliră sclavia. În 1831, Anglia emancipă pe sclavii din domenul regal al coloniilor sele; iar în 1834 luă măsuri eficace pentru abolitiunea completă a sclaviei. În 1848, sclavia fu abolită definitiv din coloniile franceze. În fine, un război sângeros și sângeros între Statele de la nord și sudul Uniunii Americane avu de rezultat desființarea sclaviei. 1865.

7. — Din toate cele ce precedu putem conchide că, oră câtu se în altă prin avuția și instrucțiune, pre atâtu omenirea proteje mai completamente libertatea și proprietatea individuale, în diversele lor manifestatiuni.

Istoria întregă atestă că fie-care pasu ce societatea a făcutu către libertate a fostu însemnatu printr'ua amelioratiune materială.

Fără înduioelă, suntu încă multe neajunsuri în societățile moderne, dar suntem pré departe de a vă să invidiem soarta republicilor Atenei și Romei, unde, pe cându patriciul se îndopau de despuiările învinșilor, proletarii viațuia din eleimosină, și sclavii muncea (luă ca vitele și petreceau noptea în adevărate grajde; nu avem asemenea a regreta nimic din acele timpuri, în cari locuitorul câmpiilor era servul glii și acela din orase sclavul *corporatiunilor*. Amu pututu vedé noi înșine că sörtea societăței, în genere, s'a ameliorat, se amelioră neîncetat, dar cu toate astea suntemu pré de parte de a ne bucura de uă libertate întregă. — Asupra acestora vomu reveni în capitolele următoare.

CAPU VII.

COOPERAȚIUNEA ȘI DIVISIUNEA MUNCII.

1. — *Pentru ce omul alergă la cooperatiune?*
2. — *Ce este divisiunea muncii?*
3. — *Cum a fost făcută această carte?*
4. — *Uă singură persoană ar fi făcută această carte?*
5. — *In ce este avantajoasă divisiunea muncii?*
6. — *Divisiunea muncii ia pretutindina aceeași desvoltare. — Limitele sêle.*
7. — *Divisiunea muncii între națiuni.*
8. — *Aplicațiunea divisiunii muncii la securitatea societății.*

1. — Singurul omul datorește a produce spre a-și ține viața. Dar, ori-ce opintire ar fi face, chiar d'ar fi ori-cât de învățat și de îndemnatic, el ar produce multă mai puțin în starea de izolare, de cât în starea socială. Pentru ce? Fiind că n'ar fi avea beneficiul *divisiunii muncii* și *cooperatiunii*, care este corolariul necesariu al celei d'ântei. Reluăm exemplul cu totul imaginariu, dar care explică originea logică a divisiunii muncii și avantajele sêle.

Duoi oameni viațuia, fie-care izolați, într'ua insulă pustie, vênându și pescuind. Unul era mai ager la vênat, celă-l-altu pescaru mai îndemnatic, și fie-care, pe rând, mânca puțin și rău, primul în zilele de pescuit, cel d'alu doilea, în zilele de vênat. Ei se înțeleseră, în fine, și deciseră a se ocupa numai, cel din urmă, de pescuire, și cel d'ântei, de vênătoare, și a pune în devălmășia (în comun) sau a schimba produsele lor. Din acea zi, ei viațuiră în abondanță mai mare. Acesta se înțelege ușor, pentru că făcându mereu felul de muncă ce le plăcea, ei se

perfecționară. Printr'acastă convențiune, ei făcuseră două lucruri: 1° operaseră *divisiunea muncii*, spre a o face mai fructuoasă; 2° *cooperaseră* prin asociațiune seă prin schimbă, ca să profite amândouă de beneficiul sporirei avuțiilor.

În societate, acestea se petrecă în tôte ăilele, fără să fie trebuință de uă convențiune specială între părți.

Cooperatiune va să ăică conlucrare.

Privită din punctul de vedere ală modului acțiunei, cooperatiunea este *directă*, cândă mai multe persone muncescă împreună la confecționarea acelă produsă, seă *nedirectă*, cândă mai multe persone se adjută între densesle, schimbându între densesle, lucrurile folosite ce fie-care din ele a produsă despărțitū, ca în exemplul datū mai sus. Acesta din urmă dă nascere mulțimei de profesiuni ce se claseă în două grupe mari: 1° *profesiunile liberali*, și 2° *profesiunile industriale*, ce se subdividă în *agricultură*, *industriă* și *comerciū*.

Privită din punctul de vedere ală rezultatulă, cooperatiunea pôte s'aibă de obiectū produse seă service. Scimă că *produsele* suntă materiă făcută folosite prin muncă, seă resturnându termenele, *muncă încorporată în materiă*; și că *serviciile* suntă *muncă aplicată la trebuința omeniloră*, ca lecțiunea profesorului, consultațiunea medicului, îngrijirile unui servitoră, etc.

2. — *Divisiunea muncii* este regula prin care munca este împărțită între diverșii lucrători, așa în câtă fie-care persona se ocupă totū-d'auna cu aceeași meseriă, seă mai bine ăicându cu uă operațiune pe care o reîncepe, fără pregeti, pe dată ce a terminat-o.

3. — Cătū de mică este această carte, mai multe sute de persone aū muncitū la densa. Autorulă a scris-o,

compositorul a transformată scriptura în mici ver-gele de plumbă purtându fie-care uă literă d'a alfa-
betului, punându-le unele lîngă altele; unŭ lucrătorŭ
duce acéstă scriptură metalica de o pune subt uă pre-
să (teascŭ), unŭ altulŭ spoiesce literile cu negrélă,
unŭ alŭ treilea care, dupŭ ce aŭ fostŭ udate, le acopere
cu uă hărtiă ce priimesce impresiunea, pe cîndŭ unŭ
alŭ patrulea lucrătorŭ învêrtesce róta preseii.

După ce se facŭ acestea, se ia din presă, hărtia
udă și se usucă; aceleași operațiuni se facŭ pentru
fie-care din foile acestei cărți.

Foile uscate suntŭ duse la legătoriŭ; la dînsulŭ,
unŭ adjutoriŭ le înduoesc, altulŭ le unesc prin cu-
sătură, unŭ altreilea le înfășură într'ua copertă pe ca-
re o lipesce, unŭ alŭ patrulea le taie marginile. U-
ceniculŭ legătoriului duc cartea la editorŭ. De aco-
lo, acéstă carte trece la librariŭ de la care ați cumpă-
rat-o.

Dar spre a o puté scrie, autorulŭ a datoritŭ s'aibă
profesori, a dobîndi cunoscînțele necesarii instrucțiu-
nei séle; elŭ séu editorulŭ aŭ datoritŭ să-și procure
hărtia.

Caracterele metalice ale imprimatorului, presa ce
a întrebuintatŭ, machinele ce aŭ servitŭ la fabricați-
unea hărtiei, căruțele ce aŭ adus-o, posta prin care
editorulŭ expediază cărțile séle, drumurile pe cari se
facŭ aceste diverse transpôrte, tóte acestea aŭ cerutŭ
munca unui mare numărŭ de persóne, fŏră cari acé-
stă carte n'arŭ fi astăzi în mâinele vóstre.

4. — Dacă uă singură persónă arŭ fi datoritŭ să
scrie cartea, s'o imprime și s'o lege, să fabriceze hăr-
tia, și să crêde tóte machinele necesarii fabricațiunei
séle, cartea nu s'arŭ face, căci nici-ua dată viația u-
nuŭ omŭ n'arŭ fi așa de lungă spre a învăția tóte
arțile neapăratŭ trebuincióse pentru acestŭ finitŭ. Totŭ

ce arü puté face unü omü este de a prescri acésta carte pe pei de animalü, cumü se făcea acésta în anticuitate, pentru cei ce voiaü să aibă cărți. Acésta n'arü fi așa de frumósă ca cartea imprimată, arü costa așa de scumpü, în câtü la pré puține persóne le arü da mâna s'o cumpere, și, din acésta, cunoscințele ce ea cuprinde s'arü respéndi fórte încetü.

5. — Din cele ce precedü, putemü conchide că divisiunea muncii presiată avantage numeróse și fórte mari :

1° Lucrătorii dobédescü uă aptitudine, uă agerime mai mare. Căci, făcëndü mereü acelașü felü de lucru, ei facü acésta mai bine și în cătățime mai mare de câtü alții, și se obiécnescü a mânui bine uneltele.

2° Lucrătorii economisescü timpulü. Este sciütü că omulü cércă greutate, în momentulü în care este nevoitü a trece, de la unü felü de muncă la alta. Chiarü voi, copii, cândü treceți de la citire la scriere, mai stați, căutați călimările, condiele, hărtia, ceea ce face a se perde timpulü. Acésta n'are locü cândü unü omü se ocupă a face mereu unulü și acelașü lucru.

3° Lucrătorii perfecțiónează uneltele, și dobédescü aplecarea de a întrebuița *machinele*, descoperindü procede de a face ca munca să fie mai puținü ostentóre, mai scurtă și produsulü mai perfecțiónatü. Căci acela ce exercită mereü aceeași profesiúne se află în pozițiunea cea mai bună a descoperi metode mai ușóre și mai expediente spre a o practica: tótă atenziunea seá fiindü fipsată numai asupra acestai punctü, în locü de a fi împărțită asupra unorü obiecte variate.

4° Se potü întrebuița, în produțiune, persóne de aptitudini diverse, și fie-care, după mészura talenteilorü și puterilorü séle. Căci, multe multe părți ale fabricațiunei unui produsü, — țeseturile de exemplu, — cerü a se întrebuița lucrători de diverse grade de

îndemănare și de vigóre: ómenii maturi, femeii, pênă și copii. Copiii scarmână și dépână, — muncă ce cere uă atențiune mediocră și pré puține opintiri musculariii. Femeile urdescú. Ómenii prepară urdela, adică o ímmóie într'unú cleiú particulariú, exercíțiú ce cere putere multă, repară uneltele, priveghedă, íntreținú cuptorulú ce preface apa în aburú, care dá mișcarea machinei.

5° Se potú economisa uneltele séú instrumentele, cari costă multú. Căci daca, într'ua fabricatiune, unú lucrătorú este încárcatú cu tóte operatiunile, elú are trebuință de tóte uneltele; din contra, elú nu are trebuință de câtú de unele dintr'ensele, daca muncesce cu alții la aceste diverse operatiuni. Așa, unú cismarú, muncindú singurú, are nevoie de tóte uneltele, de óre ce aceleași instrumentele îi póte servi și lui și calfei séle, lucrândú împreună, pentru că fie-care din ei n'aú, în acelașú momentú, trebuința de aceeași uneltă.

6° Stimuléđă spiritulú industriale și face să dispară apathia și langórea ce caracterisă uă societate necivilisată, căci producători se íntrecú a ímmulți și perfecțióa cătățimea, varietatea și cualitatea produselorú, pe cari le daú în schimbú pe alte produse. Fóra divisiunea muncii care effinesce produsele, n'arú fi nici unú stimulantú pentru sporirea productiunii, chiarú schimbulú n'arú exista. Ea face posibilă imprimarea unei cărți pentru căți-va bani, prin ajutorulú unei machinú costândú mai multe sute de mii de lei, grațiá marelú inventiunii ce constă a forma, cu micí vergele de plumbú, uă scripturá metalicá ce póte fi imprimată de mai multe sute de orí, căci acésta permite a nu pune aceste litere în comptulú cumpărătorulú cărței. Imprimatorulú póte pe dată íntrebuința machinele și literile séle spre a imprima alte opere. Effinesce prețiulú hártiei unei cărți, cu

totu prețului celu mare alu machinelor de fabricatul hârtiei, pentru că proprietarul machinei n' o întrebuințedă numai a face cele câte-va foi ale acestei cărți, dar se servește de dânsa într'unu intervalu de mai mulți ani, spre a confecționa mai multe mii de topuri de hârtiă.

Dar divisiunea muncii nu se mărginesce a perfecționa numai spiritulu industrialilor, ci și p'alu sapientiloru. Cu câtu uă societate face progrese, studiul diverselor ramuri ale sciinței devine ocupațiunea principală sau exclusivă a ómeniloru celoru mai ingenioși. Fie-care sapientu, făcându dintr'uă ramură particulariă a sciinței, obiectulu principalu său exclusivū alu meditațiuniloru séle, ajunge la unu gradū de perfectiune sau de experiență la care nu previne nici-uă dată, séu fórte rarū, acela ce se ocupă de toate sciințele. Altmintrelea, ei aū uă cunoscință superficială *despre uă mulțime de lucruri*, dar nu potū poseda nici-uă cunoscință solidă.

De aci urmésă că lucrându spre a ajunge la scopolu nostru, prin aplicarea noastră la studiulu séu la practica vre-unei arte sau a vre-unei sciințe în particulariū, adoptămū neapăratū mersulu ce este mai avantajosū pentru orī-ce arte séu orī-ce sciință. Ca și uă machină construită bine, locuitorii unei țeri civilizate spëndură, mutualamente, unii d'alții, și suntū incatenati prin raporturi reciproce. Ei concură l'ace-lășu scopū importantū, și fie-care, în sfera sea respectivă, contribuă a da cea mai mare sumă posibilă de lucruri necesarii, de comodități și bucurii ale viaței.

7° Aduce libertatea muncii, sfărâmându obstacolele legale ce s'adaogă la obstacolele naturale. *Obstacolele legale* suntū popririle impuse de legile cele neînțelepte cetățeniloru că să se dé felului de ocupațiune pentru cari ei se credū apți. *Obstacolele naturale*

10

resultă, din contra, din natura lucrărilor, ca rezistența ce cercă omul din partea naturii și despre care am vorbit la No. 3 din capitolul III, neperfecțiunile artei industriale și mărginirea tîrgurilor.

6. — Divisiunea muncii se stabilește cu anevoie în țările necevilisate și în acelea în cari populațiunea este risipită, totuși putem găsi și în aceste țări acțiunea sa și rezultatele sêe. Facultățile fizice, aptitudinea și talentele diverse cu cari omii sunt dotați îi fac proprii la muncii diferite; și apreciațiunea interesului lor reciproc îi conduce de timpuriu la stabilirea divisiunii muncii și a unui sistem de schimb. De timpuriu, s'a observat că divisîndu și combinînd silințele, în vederea ôre-cărui scop, se puté mai ușor conduce la fine operațiunii, ce altmintrelea nu s'ar fi putut întreprinde. Acéstă cooperațiune este necesariă pînă și în cea mai simplă dintre tôte industriile. Omul este uă crăatură sociabilă, și, din acésta, obligat a computa pe ajutorul semenilor sêi. Obiectele necesarii subsistanței sêe, bunului-traiu alu sêu și securității sêe, suntu variate; spre a-și le procura, el s'asociédă impinsu de instinctu, cu alți omii, și găsese, în acéstă asociațiune, sorgintea principală a superiorității puterii sêe. Recunoscîndu că pôte avé la dispozițiunea sa uă cîtime mai mare de lucruri pe cari le privesce ca utile sêu de dorit, adresîndu-se cu preferință la uă ramură ôre-care de industrie, el concentrdă tótă atențiunea sa asupra acestei mîce ramuri. Cu câtu societatea înaintédă, acéstă divisiune se întinde de tôte părțile. Un om devine tabacû; altul cismarû; un alu treilea, țesetorû, un alu patrlea, dulgherû sêu tîmplarû; un alu cincilea, făurarû; și așa mai încolo; un individua sarcina apărării societăței, un altul, p'aceia a distribuțiunii justiției; fie-care se nevoiece de a cul-

tiva și perfecționa, câtă se pôte mai multă, talentele seú aptitudinea ce pôte poseda pentru profesiunea ce îmbrățiședă. — *Profesiune* se numesce obiceiul de a ne da la ună felă de ocupațiune. — Cu acestă modă, avuția și bunulă-traiă ale tutuloă claseloră societățiloră priimescū vă crescere prodigiósă.

Așa dar desvoltarea divisiunei muncelă depinde de facultatea de a schimba produsele; și, prin urmare, avantajele ce decurgă din divisiunea muncelă dependă neapărată de întinderea tēguriloră, și suntă regulate de dēnsa. Dar produsele trebuie transportate la tēguri, de unde urmédă că trebuie neapărată a se îm-mulți și ameliora căile de comunicațiune, pentru ca cheltuelile de transportă să pótă fi micșorate, reduse, ceea ce eftinesce produsele. Uă multime de industrii nu potă fi excercitate despărțită, afōră din ocolulă orașeloră celoră mari. Și, în tōte casurile, divisiunea muncelă se aproiă cu atătă mai multă de perfecțiune, cu câtă cererea, căutarea produseloră priimesce uă mai mare desvotare. Este învederată că daca cererile n'arū fi suficente pentru desfacerea cătățimei produseloră, nu s'arū ocupa neincetată lucrătorii la fabricarea loră, și prin urmare divisiunea travaliului n'arū fi dusă așa de departe. Nu se construescū de acele fabrici mari ce cerū întrebuintărea a mi de lucrători într'ua tēră mică ce n'are relațiuni comerciale. A trebuită cererile și concurența Europei și Americelă, pentru a face să ajungă fabricele din Glasgow, Manchester și Birmingham, în starea de perfecționare în care ele se găsescū astădi.

Divisiunea muncelă are, cu tōte acestea, limitele sele: ea este restrēnsă de trebuințele consumațiunei, de capitalurile de cari dispună producătorii și chiară de natura lucrăriloră.

De frica repetițiuniloră, trāmitemă, pentru demonstrațiunea celoră de susă, la capitolele acestei prime

părți ce tractează despre capitulul și despre cele șese specii de industrii, și la partea a treia, consacrată numai consumațiunei.

7.— Divisiunea este împinsă și mai departe. Diversele națiuni nu producă același lucruri. Și precum este în favoarea cismarului de a-și cumpăra mobilele de la vecinul său tapițiarul, iară nu a le face el însuși, și, reciprocamente, pentru tapițiarul de a lua încălțăminte de la vecinul său cismarul, totu așa România nu trebuie să voiască a țese madipolonul, nici Anglia a face vinu, căci aceste țeri ară lucru în contra intereselor lor. În adevărul, dacă un Român muncesce 2 zile spre a-și procura uă baniță de grâu seu uă vedră de vinu, pe care le pôte da în schimb pe patru coți de madepolon, produsul a 2 zile de munca unui Anglu, nu ară fi uă nebuniă ca Românul să se nevoiescă a produce coții de madepolon la a căroră fabricațiune ară întrebuinta cinci zile? N'ară fi fostu asemenea și pentru Anglu?

Diversitatea industriilor în diversele țeri nu provine numai din diferența pământului și climatei, ci și din trecutul, din legile, din datinele unui populu. Așa, la noi, este uă pornire generală spre funcționarismu: totu Românul ce scie nițică carte voiesce să devie dregătoru! — Vomă reveni asupra acestei considerațiuni.

8. — Totu principiului divisiunei muncii datorească originea lor diversele precauțiuni luate de societate pentru *securitatea* sea, spre a garanta și conserva neatins drepturile și libertățile indivizilor. Aci, este vorba de guvernul. În starea cea mai selbatică a societăței, fie-care omu se încrede în elu — însuși, spre a protege persóna și proprietatea sea. Pentru acestu îndovit scopu, elu este datoru să fie totu de una armatü, totu de una în picióre, totu de una

veghiătoru. Ori câtu de mică aru fi proprietatea sea, ea trebuie să fiă ușoră de transportă, spre a nu rămâne nici uă dată departe de proprietarul sēu. Međiile de a se apēra sēu de a dosi prin fugă ocupă mai cu asupră cugetările sēle și timpul sēu ; și, chiaru după tōte aceste sacrifice, aceste međii nu sunt complete. Aceste neajunsuri au făcutu pe ómeni să aibă recursu la înființarea *Guvernelu*. Sēmburele ori-cărui Guvernu a trebuitu să fie uă persónă órecare ce a oferitū protecțiunea sea, în schimbul subpunerei acelora pe cari avea a-i protege. Guvernu-lu și acelora cu cari elu este asociatū, sēu cărora délēga puterile sēle, incumbă, datoria de a apēra societatea în contra abuzurilor puterei și fraudei. — 15,000 soldați, cu grāniceri și dorabanti și vre-uă 2,500 funcționari, judecatori și agenți administrativi, protegū persónele și proprietățile celor 5.000,000 locuitorii ce formēdă populațiunea Statului Românū. Puține profesii s'arū găsi cari să nu întrebuintēde unū numărū mai mare de persóne ca acela ce este întrebuintatū la acestū serviciū, celū mai importantū dintre tōte.

CAPU VIII.

ASOCIAȚIUNEA ȘI ORGANISAȚIUNEA.

1. — *In ce constă asociațiunea?*
2. — *Necesitatea asociațiunii pentru întreprinderile cele mari agricole, industriale și comerciale. — Avantajele spiritului de asociațiune.*
3. — *Cele trei principale forme de societate recunoscute de lege. — Avantajele fie-căria din ele.*

4. — *Societățile cooperative.*
5. — *Asociațiunile de asigurare.*
6. — *Societățile de prevedere.*
7. — *Societățile de binefacere.*
8. — *Spiritul de asociațiune noă Românilor ne lipsește. — Causele.*
9. — *Asociațiuni ce se referă la societatea civilă.*
10. — *Organisațiunea naturală, și organisațiunea artificială a societății.*

1. — *Asociațiunea* constă într'ună reuniune de silințe tindendū la acelașu scopū, orī în comunalități de bunuri, de interese sēu de consumațiuni. Causele ce o determină se găsescū în sentimentele de afecțiune sēu de bine voire, grī numai în convenințele interesului personalū

2. — *Uniunea face puterea*, spune unū dictonū populariū. Lamea a avutū recursū la ce învețiă elū. În întreprinderile de utilitate publiică, cumū și în cele mari agricole, comerciale și industriale, este nevoie de capitalurī mari, fōră cari lucrările mari nu s'arū face. Pré puține suntū persōnele ce aū la dispozițiunea lorū aceste capitalurī mari. Dar chiarū aceste case mari, — ca Rotchild, Sina etc, — nu suntū tentate a êngagea capitalurile lorū într'ună singură întreprindere, care, din cauza evenimentilorū politice și a multorū alte circumstanțe, potū avorta, de și conduse bine.

Întreprinderile cele mari aū chanțe de reușită și de nereușită. Mai este și acēsta, beneficiile lorū trebuie acceptate după unū intervalū lungū.

Pentru aceste cuvēntū, capitalurile cele mari ce reclamă aceste întreprinderi se reunescū prin adunarea a uă mulțime de capitalurī mici, prin ajutorulū *societăților*. derivēndū din asociațiune, și a căroră combinațiune variēdă.

Inventatorii, învățiații, bărbații capabili, întreprinzătorii, cu alte cuvinte, *inteligința și munca* gădescă, în spiritul de asociațiune, ună ajutoră puterică spre a-și procura capitalulă, adecă meșiile necesarii de a aplica descoperirile, știința, ideile, industria loră.

Spiritulă de asociațiune este profitabilă și capitalistiloră și lucrătoriloră, pentru că provocă impiegară capitaluriloră posedate de cei d'ântăi și a facultățiloră industriale ce posedă cei d'ală doilea.

Mai pôte fi profitabilă lucrătoriloră și dintr'ună altă punctă de vedere, permițându-le de a reuni sforțele loră, și de a forma societăți de travaliu din cari ei potă trage, peste salariulă corentă ală șileloră loră de travaliu, uă parte din benefice. Dar nu trebuie să uite că travaliulă manuală și chiară intelectuală nu pôte face nimică fără capitală, căci acăsta este indispensabilă producțiunei.

3. — Codulă civilă și celă de comerciă recunoscă trei principale forme de societate:

I. Prima formă de societate este *societatea civilă* seă în nume colectivă, compusă de ună numără forțe mărginită de membri, cari aă incredere unii în alți. Toți suntă responsabili și împartă beneficiile seă profitale; partea acestui beneficiu este determinată în actulă prin care se formăă societatea. Fie-care din membri ieă parte la administrațiunea societăței. Acăstă formă de societate este cea mai naturală, căci nu repausă pe nici uă ficțiune și toți membrii seă sunt responsabili. De aceea se și vede ea încă în légănulă societățiloră, — la Roma subt Republică.

Dar ea presintă neconveniente mari: responsabilitatea nemărginită a membriloră seă și participațiunea loră la administrațiune facă nu numai ca acăctă administrațiune să fiă dificilă, dar încă ca societatea să se mărginescă numai la unele operațiuni determinate.

II În *societatea în comandă*, responsabilitatea mem-

briloră nu merge așa de departe, căci membrii sunt împărțiți în *comanditați* sėu imputericiți și *comanditari* sėu simpli inchirietori de capitaleri, acestia din urmă fiindă responsabili numai pėnă la cifra la care se urcă misa loră, afără numai de nu voră face vreună actă de gestiune, respundėndă pentru totulă numai comanditații, cari singuri și administră.

Pentru a determina părțile societăriloră ce potă forma *acțiună*, din cari membri iaă ună numără oăre-care.

În societățile comerciale, *acțiună* se numescă niste inscrișuri ce constată că capitalulă socială este divizată în mai multe fracțiuni egale, cari, adunate împreună, daă totalulă acestă fondă.

Acțiunile potă reprezenta sume mici, ce contribuă forțe multă la formarea acestei societăți, căci, neavendă de riscată ală lucru mare și putėndă realiza profite mari, lumea se pripesce a lua din aceste acțiuni.

În locă de a aduce capitaluri, unii membri aducă talentele și timpulă loră, se încarcă cu administrațiunea.

Beneficele suntă împărțite între toți.

Acéstă societate s'a observată mai antėiă în Italia, la eșirea din mediul-evă, pe cândă Biserica poprea împrumutările cu dobėndă.

Singurulă neconvenientă ce presintă societatea în comandită este că administratorii sėi nu potă fi luați, după cum amă đisă, de cătă dintre comanditați, ceea ce nu permite totă de una a avė garanți capabili.

III. În *societatea anonimă*, responsabilitatea se reduce mai la nimică. afără de sumele pentru cari membrii aă subscrisă, adică *acțiunile* ce aă luată.

Acéstă este adevėrata formă de societate ce convine societăței moderne.

Modulă de a o administra sėmėnă cu aceea ce este în usă în țerile cu regimă constituțională. Societarii,

reuniți în adunare generale, numescă pe toți funcționarii: un director (ce ample rolul puterii executive în societatea politică) și consiliul de administrație, care supraveghează și are uneori dreptul de *Veto*, adică de a împiedica luarea unei măsuri, și prin urmare este o putere ponderătoare.

În această societate, este un avantaj: directorul nu este responsabil într'un mod nemărginit, și poate fi destituit de societari ori cândă voiescă s'o facă. Alegerea lor se poate opri asupra mai multor persoane, de câtă în celelalte două societăți.

Din ce în ce mai mult, societatea anonimă ia o întindere nemărginită, pentru că se adaptează la toate genurile de industrie, mari și mici, și totu de o dată are de consecuință *democratizarea proprietății*, adică de a o răspândi într'un număr de mâini din ce în ce mai considerabilă, constituându capitalurile cele mari prin utilizarea capitalurilor mici. Ea favorizează răspândirea proprietății, căci prin ajutorul său totă lumea poate lua parte la întreprinderile cele mari, ceea ce nu avea loc înainte, pe cândă proprietatea era constituită în altă mod, adică era partea unui mic număr de persoane. Această mișcare este foarte multă de dorită, căci este destinată a ameliora condițiunea claselor laborioase, facilitându-le mijloacele de a lua parte la proprietate. Masele și lucră și dau capitalul, prin urmare participă la beneficiu cu titlu îndoit, — ca salariu și ca remunerarea a capitalului.

Cu toate acestea, societatea anonimă prezintă un dezavantaj mare, decurgându din aceea că responsabilitatea, — marele resort economic, — lipsesce. Pentru acestă cuvânt, se critică Statul, cândă ce pune a deveni industrial, că produce într'un mod foarte defectuos și care costă mult, pentru că cheltuesce

baniilor altora, de ore-ce uă industriă condusă de unū particulariū bate pe Statū.

Spre a remedia la acestū neconvenientū mare, lumea a alergatū la unū expedientū fôrte recomandatū și care constă a interesa pe directorū sēu pe administratorū, dându-ī, poste salariulū sēu, uă atâtelea parte din beneficiū.

Suntemū datorī a spune că societățile anonime ce au de scopū operațiuni comerciale nu reușeseū bine, suntū bătute de intreprinderile particulare. Acésta vine de acolo că, in operațiunile comerciale, trebuie să se ia resoluțiunile iute, trebuie să se risce. Temēdu-se. fiindū pēnă la ore-care punctū responsabilū, Directorulū sēu Administratorulū societăței nu este dispusū a se pripi spre a cumpăra sēu a vinde, principalele operațiuni comerciale. In comerciū, beneficiulū rezultă din prisosulū profitelorū asupra perderilorū. Hei bine! daca pe de uă parte, cândū este vorba de a se face benefice se lasă *ocasiunea*, a scăpa de ore ce pe daltă parte, se cêrcă perderi, acestea intrecū pe cele d'ântēiū.

Fiindū-că societățile anonime au fostū cauza directă a multorū perderi mari făcute din partea aceloră ce au luatū parte la dēnsele,—ceea ce s'a intēplatū mai cu sēmă in Francia, fondatoriī exploatândū nesciînța acționarilorū, — s'a găsitū de cuviință, să se ia din partea guvernului mēsuri prin cari să se evite fraudă. Uentru acésta, partea codului de comerciū ce tractēdă despre societăți a fost revisată, introducēdu-se tôte garanțiile posibile. Acéstă modifițațiune nu s'a făcutū încă și in codulū nostru de comerciū. ceea ce arū permite celorū abili a se inavuți din spinarea acționarilorū.

Suntū economiști ce, ca in tôte materiile, respingū și aici intervențiunea guvernului ca uă pedică pusă libertăței. Noi nu putemū adopta acestū modū de a vedé, pentru că:

1) Societatea anonimă dă naștere la unu șirū de fapte ce esū din dreptulū comunū. — In dreptulū comunū, eū suntū obligatū, chiarū d'așu sta să-mi perđu tótă starea, a plăti datoriile ce amū contractatū, deórece in societatea anonimă nu datoiescū datoriile contractate, de câtū pênă la concurența sumei miselorū mele.

2) Societățile anonime formédă persóne morale, și tribunalele n'arū poté să le recunóscă ca astū-felū de n'arū fi autorizate de guvernū. — Persóna *morală* este uă ficțiune a legei, uă fințā abstractă, care, ca și persónele fisice, are unū patrimoniū, datorii de implinitū, drepturi de exercitatū;

3) In societatea anonimă nu putemū eși din nedi-visiune, ceea ce n'are locū in dreptulū comunū;

4° Statulū este interesatū ca uniū din societari să nu se înavuțescă explótandū nesciința consocilorū lorū.

Ceréndū intervențiunea Statulū, suntemū de parte de a-i lăsa latitudinea să facă orī-ce va voi; din contrā, pretindemū că trebuie să se determene uă datā și bine formalitățile, condițiunile de implinitū spre a se poté constitua uă societate a cărei responsabilitate este mărginită.

4. — Totū in timpurile moderne, se mai observă uă mișcare: mișcarea *societăților cooperative*. Principiulū acestorū societăți este că lucrătorii suntū in acelașū timpū și capitaliștiū întreprinderilorū: in mâ-nele acelorā ce dau capitalulū este și munca.

S'a pretinsū că este hostilitate între travaliū și capitalū; din contrā, este unū acordū perfectū între ele, căci unulū nu póte fórá altulū (*veđi No. 10 de la capū IV și No. 2 de la acestū capū*). Dar este, trebuie s'o spunemū, uă óre-care hostilitatē între *capitalistū și lucrătorū*. Acéstā hostilitate ia forme diverse, dupō țeri: se vede, in Francia sub forma de *revoluțiune*, in Anglia, sub aceea de *greve*.

Revoluțiunea este uă mișcare bruscă a unei părți din populațiune, ținându a modifica instituțiunile și legile unei societăți politice. *Greva* este suspensiunea muncii. Și revoluțiunea și greva au consecuințe vătămătoare pentru societate. Totu de uă dată, ele causedă perderi enorme și pentru capitaliști și pentru lucrători, căci munca încetădă (veđi No. 5 de la capu III).

Acéstă hostilitate, ce tinde a se desvolta de cându industria cea mare tface progrese, nu póte dispăre de câtu cându lucrătorii voru fi în acelașu timpú și proprietarii capitalur lorú necesarii industriei lorú, adică, cându voru fi interesați în întreprinderi și ca proprietari.

În industria mică, capulú, patronulú lucrădă cu lucrătorii și profitele séle nu pré suntú mari, nu este dif-rență mare între aceste profite și salariulú lucrătorilorú. Din contră, în industria cea mare, aceste profite suntú disproporțiionale cu salariile, — întreprindătorulú, făcendú tóte în mare, beneficiădă mai multú.

Ca să remediese la acestú rău, lucrătorii avură recursú la *societățile cooperative*. Prima societate de acéstă natură se înființă în Anglia, la 1844. Câți-va lucrători se asociădă, fie-care dintr'ênși, pe fie-care septemână, depunú la casa comună uă sumă fórte mică, fiindu-că ei nu potú face economii mari, din caúsă că salariile lorú abia le permite de a viațui (veđi No. 7 de la capu IV).

Atunci, observară că cumpărândú cu aménutulú și pe creditú, plăteaú lucrurile necesarii subsistanței lorú multú mai scumpú de câtu aceia cari cumpărau cu ridicata și cu baní în numărátóre. Si acésta prove-nea de acolo că negocetării cu mánunțișulú suntú expúși la multe perderi, din cauza stricăciunilorú și neplățilorú din partea datorilorú celorú răi. Asociații profitară de experiențele marelú economistú Owen

asupra consumațiilor lor făcute în mare, și cari deservă rezultate bune.

Cu produsul cotașăi lor, ei cumpără obiecte de mâncare, pe cari le vândură nu numai membrilor societății, dar și altora. De aci profitară îndoită, și putură face economii mai mari. Societatea merse prosperându. Astă-dă, ea are mai multe fabrici, moșii și case, magazine de totă specia, și vine cu sume mari, în ajutorul lucrătorilor, încărcă de datorii.

Pe aceste baze, se formară multe societăți.

În Germania, mișcarea, de și mai târziu, a luat uă întindere și mai răpede, dar sub forma de *bănci populare*.

Principiul acestor bănci populare este solidaritatea membrilor lor.

Cândă ună lucrătoră cere credită, nimeni nu-lă împrumută ușoră. Nu este totă așa dacă lucrătorul este unul din aceia ce, asociându-se, s'a dată responsabilă pentru alții, și alții pentru dănsulă. Și acestă rezultată va fi mai asigurată dacă lucrătorii și aă constituată ună capitală și dacă asociațiunea împrumută ea - însăși pe membrii săi. Spre a fi membru ală uneia din aceste societăți, lucrătorul dătoresce a vërșă întrândă uă sumă mică, apoi uă mică cotașăie hebdomadariă. Prin acestă vërșămëntă și acestă cotașăie, societatea are ună fondă ală ei, pôte da cu împrumutare, și, în acelașă timpă, pôte lua cu împrumutare.

Uă altă formă de societăți ce a adusă service mari în Germania suntă societățile *pentru cumpărarea materiilor primare*, și a căroră basă este totă solidaritatea.

Amă mai spusă că *materiă primă* este materia brută așa cumă ea ese din mâinile primului producător, care o culege, o transportă seă o modifică în-

tr'unu modu grosu. Așa este unu lemnu cioplitu din secure, din care apoi dulgherulu, timplarulu, strungarul, face uă mobilă. Lâna oilorū și përlu caprelorū, tunse de crescătorii acestorū vite, din cari apoi se facu țesături. Ferulu și oțelulu, metalele extrase din mine și curățate de substanțele cu cari suntū amestecate, din cari făurarii, căldărarii, argintarii facu instrumente și obiecte de utilitate seú de ornamentu.

Micii întreprinđetori de industriă (cismari, croitori, lăcătuși, tēmplari, etc.) prōfită multu de societățile pentru compărarea materiilor primarii. Ei nu potū lupta cu întreprinđetorii în mare, pentru că nu potū cumpăra, ca acestia, materia primaria cu ridicata și cu bani sunători, ci suntū obligați a s'adresa la intermediari, cari le vëndu aceste materii primarii șcumpu și de calitate rea. Societatea, ce este și ea formată prin versămēntulu și cotisațiunea periodică plătite de membrii, cumpără materiile primarii de la producătorulu d'ântēiu, adică din mâna ântēia, plătindu-le în monede sunătoare. Ea este dar în stare a procura societariilor materiile primarii de calitate bună și eftine.

În Franția, societățile cooperative aū ordiraremente de obiectu produțiunea (întreprinđetori de plane, zidari, etc). — Mai este și uă societate ce s'a încărcatū de a procura capitaluri, — *societate de creditu*.

Pré târđiū clasele lucrătore vorū putea face economii, căci, pentru acēsta, trebuie, — pe lūngă posibilitate, — și ele suntū salariate așa de reū, în câtū abia potū subsista, — uă virtute, cruțarea, care amū vëdutū că constă întru a se priva de uă plăcere actuală ca să pună la pēstrare, — ceea ce se obține numai prin învēțiatură.

Societățile de creditu mobiliariu suntū acelea ce cumpără pentru alții, întrebuițandū la acēsta ómeni competenți, și profitandū din operațiuni. Ele aū luatū

nascere în Franca, sub impulsunea dată de scôla sântu-simoniană.

Sânții-Simoniani sunt niste socialiști, cari cei d'ântêiu au întrevădit și au descris bine creditul, mișcarea sea economică și consecințele sele.

Creditul mobiliariu reușese foarte bine când stă fidel destinațiunei sele de a cumpăra cât se pôte mai efinu și de a divide între asociați beneficele vinđerei. Dar aeeste societăți nu s'au mărginitu în scopul pentru cari erau instituate, s'au dat și la agiotagiū, ceea ce a făcutu ca influența lorū umani-tariă să divină nulă.

Prin *agiotagiū*, se înțelege uă operațiune contrariă moralei, uă prinsore în care jucătorii conserva cuge-tarea ca. la nevoie, să încele Elū constă în manope-re țintindū a scădea seū a mări valôrea efectelorū publice (*veđi No. 8 de la capitolū XV*).

5. Cu câtū societatea în aintedă pe calea civilisa-țiunei, cu atătū se întempină perderile ce unū indiviū pôte să facă din întemplan, — epizootiă, grindină, se cetă, furtuni, incendiū, — venindū cei-l-alți membri ai societăței în ajutorulū celui lovitū de nefericire, adică suportandū parte din loviturile ei. Aceste so-cietăți sunt cunoscute subtū numirea *de societăți de asigurare*. După cumū amū đisū, ele au de scopū și de rezultatū de a ușura, facendū-le să fiă suportate de toți societariū. perderile ocașionate de ôre-cariī accidente. Cândū numărulū asociațilorū este foarte mare, cotisațiunea perceptă de la fie-care este așa de mică, în câtū abia se simte, și cu tôte astea ea este suficientă spre a subtrage pe asigurații pe cari cad sinistrele de la ruină seū de la imputinarea, scă-derea stărei ce le arū causa; în acelașū timpū asi-gurarea procură tutalorū, în privința eventualitățilorū cari suntū în cestiune, binefacerea securităței.

Cu privire la România, notăm cu durere, că toate societățile de asigurare sunt fondate de străini, cari, astfel, profită singuri de beneficele enorme ce dau ele. Dar acesta nu este singurul neconvenient economic. Asociații străini exportă în țările lor sumele cele mari de bani ce se adună din cotisațiunea asiguraților, și prin urmare inpuținesă capitalul și mai cu seamă capitalul circulând, fără care producțiunea stă pe loc. Peste acestea, administrațiunea acestor societăți, cându este vorba de desdăunări pentru pierderile urmate, chicană pe asigurați, atât de mult în câtu acestia, spăriați, primesc a transige, se mulțimesc, cumu se dice, cu ce pe apă nu curge.

Spre a remedia la toate aceste rele, trebuie să se facă câtu mai curându uă lege care, după ce va subpune aceste societăți la uă dare către Statu proporțională cu profitele lor cele enorme, să le oblige a nu exporta numerariul, ci a-lu da cu imprumut aici. Pentru acésta, aru urma, cumu se face aiurea, să se orânduască pé lîngă fie-care societate, unu comisariu din partea guvernului, care, salariatu de dēnsa, să priveghiăde nu numai neexportarea banilor dar și efectuarea desdăunărilor, pierderilor cercate d'asecurăți, conformu convențiunei.

6. — *Asociațiunile de prevedere seú de cruțare, de economiă, conțin: a) Tontinele, b) Societățile de adjutore mutuale și c) Casele de cruțare.*

a) Prin *tontină* se înțelege orice operațiune financiară basată pe durata probabilă a viaței omenesci. Ea și a luat numirea de la inventatorul seú, Napolitanul Lorenzo Tonti. *Tontinele* constau mai virtuosu în aceea că mai multe persóne punu în comunu unu fondu destinat a fi repărțitu la uă epocă determinată, între cei ce voru supraviețui, cu inte-

rezele acumulate și părțile celor care vor muri. Așa mai sunt: *asecurările în casă de mărte*: contribuim cu câte atâta pe an, pentru ca, la mărtea noastră, societatea să dea unei persoane pe care o indicăm (fiul, nepotul, socia noastră, de exemplu), o sumă de bani determinată; *asecurările în casă de supraviețuire*: de ce se dau două-deci asociați, contribuiesc cu câte atâta pe an, pentru ca de vor fi în viață la o e-tate determinată, să primescă o sumă fipsă. Întră încă casele de retragere pentru bătrânețe pentru muncitori: contribuim cu câte atâta pe an, pentru ca, la epoca în care nu voi mai putea munci de bătrânețe, să mi se de cele necesarii subsistanței. Aceste din urmă societăți sunt instituate de Stat în Belgia, Franca, etc. Cotisațiunea este foarte mică, Statul venind în ajutor.

Aci este locul de a însemna că, la noi, budgetul cheltuelilor, n'ar fi așa de încărcat din causa pensiunilor ce se ridică la mai multe de ci de milioane, daca fie-care pensionariu ar sta să ia reținerile capitalisate cu dobânda lor, iarăși capitalisată. Ast-fel n'ar mai fi nevoie ca un funcționariu public să nu pôtă profita de cea ce-i s'a reținut, daca nu are cutare etate și n'a servit atâția ani, condițiuni ce împing pe acești funcționari a alerga la fraude, în privința constatării etății, și a serviciilor făcute, și la servilism, ca să se mântie în serviciu. Pe lângă acestea, pensiunea fiind cu atât mai mare cu cât pensionariul a ocupat funcțiuni mai înalte, cari sunt și mai bine retribuate, funcționarii alergă la meșii neonesti ca să în aintede când sunt aproape de a se retrage. Așa dar legea actuală a pensiunilor, lasă că nu este justă, dar provocă servilismul și fraudă, ceea ce pervertesce moralitatea publică.

b) *Societățile de adjutore mutuale* vin în ajutorul membrilor malați se al veduvelor ce și au

perdută bărbății său ală orfelinilor ce și aă perdută părinții, cumă și în ajutorulă lucrătorilor, ce nu găscă a munci. Cotisațiunea membrilor este fôrte mică, pentru că, după cumu amă mai đisă, lucrătorilor nu le ajungă salariulă spre a viațui, și pe lăngă acestea numărulă membrilor este mare. Ele aă luată uă mare desvoltare în Anglia, unde s'aă și născută. Suntă divisate într'ună numără mare de logi, ală căroră scaună este în localități diverse. Fie-care loge are ună administratoră numită de membri prin alegere. Este și uă administrațiune centrală ce emană din alegerea făcută în tôte logile.

Avantagele acestoră societăți suntă multe. Afôră că, prin numirea administrațiunei prin ajutorulă a legerei, lucrătorii se învétiă cu exercițiulă viaței politice, ele permită ușurarea lucrătorilor ce se pună în grevă, prin intervențiunea lucrătorilor celoră-l-alte meserii. Dar în acestă casă, trebuie ca greva să nu se pré prelungescă, căci atunci lucrătorii puși în ea consumă nu numai economiile loră, ci și ale celoră-l-alți asociați, — ceea ce este ună desavantagiă subtă raportulă economică. (veđi n° 7 capă IV). Pe lăngă acestea, ele învétiă pe lucrătorii a compta pe ei — inșiși la casă de maladie său de lipsă de muncă, iar nu pe eleimosina cele ară face societatea, care, pentru acăsta, ară fi nevoită să-și impună sacrificie.

c) *Casele de cruțiare*, de păstrare său de economiă, suntă niste stabilimente de credită, fondate spre a inspira, facilita său incuragea cruțiarea, economică. Ele priimescă cele mai umilite economii ale seracului; le conservă și garantece; le pune la adepostă de tentațiunile momentului și altoră chanțe causatóre de perderi; le aruncă în circulațiune și, din sterpe ce eraă pe fundulă unei lăđi, le face să producă interese ce crescă din lună în lună și din ană în ană

miculă comptă curentă. Casa, în fine, reembursă totă seă parte a depositului, după voia aceluia ce-i-lă încredințedă, și după simpla sea cerere. Cumă vedeți, avantajele acestoră case suntă mari. Pe lăngă învętiulă prea morală ală cruțărei, învętiulă pe care ele-lă aă întinsă și desvoltată, ele aă două rezultate economice importante: unulă s'atinge de interesulă personală ală deposantului; celălaltă, mai ascusnsă la vedere, este în favoarea generală a societăței.

1° Prevederea care înfrēnedă satisfacțiunile actuale spre a funda securitatea fiitorului, este nu numai uă calitate morală, ci și uă necesitate chiară. Munca ce este fructuosă numai cândă omulă este fôrte și sănętosă devine neposibilă la bętriănețe, și în stare de maladiă, în crise, cândă nu se găsesc de lucru, în miile de accidente cari turbură și frēmęntă chiară existențele cele mai favorisate. Omulă prevedętoră, destulă de fôrte spre a se priva în timpulă oportună, preferă satisfacțiuniloră trecętore satisfacețiunea permanentă de a asigura subsistanța sea pentru dălele negre seă rele și pentru epoca fatală a e-tăței bętrâne. Și apoi, elă măresce și puterea reproductivă, ređimându-se pe ună capitală ală cărua venită, oră-care ară fi, redică beneficiulă đilial. Mai liberă, elă oferesce mai puțină munca sea, și-i discută condițiunile mai cu facilităte.

2° Avantagiulă socială este îndouită. Mai puțină nefericiți cadă în greutatea societăței, care, chiară ea, se compune mai multă de seraci de cătă de avuți. Apoi, aceste case utilisă ună capitală care, fôră acțiunea loră, ară contiuvă a sta absolutamente neproductivă, môtă. Cu economiile cele mici, nu se pôte face, întreprinde nimică. Ele n'aducă profite de cătă din momentulă în care crescă pēnă la uă ore-care proporțiune, fôrte variabilă după îndividăi, timpuri și locuri. Câte septămăni, luni și chiară căți

anî vorû pune elû spre a adjuge acestû gradû precisû de importanță, prin sate mai cu sémã, care permite ôre-carî a provisianări profitabile umilitulûi menagiû, séu uã micã cumpărătoare de speculațiune, câte-va sute de oca de grâu séu secară ce se vorû revinde cândû va fi timpulû favorabilû, ôre-carî vite a cresce și a ingrâșa séu imprumuturî mici cu scadență scurtã, carî trebuie să dea niste benefice neînsemnãtoare la douë rude, la doui amici, la doui vecini, imprumutãtoriu și imprumutatû? Aceste economii, slabe, fôrte slabe, cândû suntû considerate la individû, iaû niste proporțiunî a cărorã importanță enormã este cifratã de compturile oficiale ale casei de cruțiare, cu tôte că nu-i se incredințedã tôte aceste reserve. Societatea datoresce dar caselorû de cruțiare folusulû unui capitalû considerabilû care, fôrã ele, aru fi întocmai ca pétra pe care Horațiû consiliã pe avari s'o substitue tesaurulû lorû ce jace ingropatû intruã absurdã sterilitate.

7.— Afôrã de stabilimentele publice de adjutore, adicã *de binefacere*, fondate și cârmuite de administrațiunile locale și de guvernû, mai existã multe altele, creãte și dirigitate de asociațiunî voluntariî de individî, carî punû în comunû, pentru dãri de adjutore, resorginți date séu adunate, strênse de pe la unii alții de membrii lorû, ale cărorã service personale mai multû séu mai puținû, suntû êngagete. Asupã acestorû stabilimente de adjutore (spitale, hospicii) vomû reveni, cândû vomû vorbi despre populațiune.

Alte societãți filantropice, in numêrû mare, se mai formedã pentru in aintarea séu propagarea sciințelorû, pentru progresulû arțilorû industriei, pentru reforma învêtiurilorû de netemperință, etc., și ele punû în comunû, peste silințele personale ale membrilorû

loră, resorginți materiale mai multă seă mai puțină considerabile.

8. — Spiritulă de asociațiune căruia, aiurea, omenirea dătoresce atâtea lucră bune, lipsesce cu totulă la noi.

Causele acestei lipse suntă numerose și variate. Dintre ele, cea mai principală este lipsa de încredere. Acestă lipsă acasă că neprobitatea în transacțiuni a ajunsă la ună gradă mare. Nu mai bunătatea unor legi represive și sincera loră aplicațiune ară pută combate acestă rău.

9. — După ce amă vădută că, la populațiunile înaintate în civilizațiune, asociațiunea priimesce uă mulțime de aplicațiuni variate și se presintă subț diverse forme, suntemă datoră a arăta că, în tôte societățile civile, adică, cară au recuoscută ună guvernă și ună dreptă comună, găsimă niste asociațiuni ce s'au formată naturalemente, fiindă necunoscută pretutindini și în tôte timpurile adevărulă ce conține acestă dictonă populară *unirea face puterea*.

1° *Familia*. Determinată de instinctele năstre cele mai naturale și cele mai puterice, asociațiunea intimă a părintelă, a mumei și a copiiloră este totă așa de antică ca și omenirea; condițiunile seă suntă modificabile în ore-cară priviște, după credințele, moriile și instituțiunile fe-căruiă populă; dar ea a prezentată pretutindini tipulă celă mai puțină alterabilă ală uniunei silințeloră și comunalităței intereseloră.

2° *Comuna*. Prin singura faptă a reședinței ună numără mai mare seă mai mică de familii în acelașă locă, punerea în comună a unei părți din medile de a satisface trebuințele loră devine nedispensabilă. Tôte înțelegă că lucrândă isolamente, n'ară pu-

té crăa sėu întreține într'unu modu cuviinciosu 6re-cari obiecte ce trebuie sã servescã la toti, — ca cãile, bisericile, podurile, etc., — cã n'arũ putẽ constata ele - incele, cu autenticitatea necesariã, nascerile, maritãgele, decesele, nici a îngriji cu eficacitate de protecțiunea, în contra orĩ cãrei atingeri, a pers6nelorũ și proprietãților; este dar neevitabilũ ca ele sã încarce cu aceste service diferite, magistrați sėu corporațiuni, investiți cu autoritatea și cu materialele međii necesarii de a le implini. Astea suntũ causele originale ale instituțiunei municipalitãților.

3° *Județulũ.* Alte interese colective, de aceea-și naturã ca și cele precedente asociađã comunele aceluiașu județu, aceleeași provinții. Comunele fie-cãrui județu suntũ asociate între dẽnsele pentru crãerea și întreținerea drumurilor de mare comunicațiune, a 6re-cãrora inchisori, pentru ajutorulũ ce trebuie sã se dea copiilorũ gãsiți, morțilorũ și sãracilorũ, pentru cheltuelile materialului unorũ service publice, etc.

4° *Statulũ.* Atribuțiunile cu cari guvernulũ fiã-cãruia națiunii este investitũ stabilescũ ancã între județe, comune și familii, asociațiuni de forță și de comunalitãți de interese, pentru unũ numẽrũ mare de obiecte importante. D'ântẽiũ, pentru aপরera pers6nelorũ și proprietãțilorũ, orĩ în contra agresiunilorũ populațiunilorũ strãine, orĩ în contra violențelorũ și fraudelorũ ce le arũ putea bẽntui din intru, apoi, pentru fondarea, întreținerea sėu bucuria proprietãțilorũ naționale, ca podurile, fluviurile, gãrlele, drumurile cele mari, canalele, farele, etc, pe urmã, pentru 6re-cari service a cãrora implinire n'arũ putẽ oferi garanții suficente f6rã concursulũ sėu controlulũ autoritãței publice, transportulũ scrisorilorũ, fabricațiunea monedelorũ, amenagementulũ generalũ alũ apelorũ și pãdurilorũ, regularisarea greutãțilorũ și mẽsurilorũ; în fine, pentru alte service a cãrora direc-

țiune autoritatea, în unele State, și o atribuă, ea aceea ale cultului și învățământului.

5° *Asociațiunile religioase.* Asociațiunile fondate pe credințe religioase sunt în număr mare la populațiunile chreștine de ritul oriental și occidental, ele comportă ordinarmente comunalitatea de lucrări și de comunicațiuni, și adesea p'aceia a bunurilor asociațiilor.

10. — Cele ce am vădit pînă acum ne arată că, în producțiune, este o asociațiune, de fapt, asociațiune mutuală, asociațiune formată între toți posesorii de capitală cu toți posesorii de muncă, și manuală și intelectuală. Nu voim să dicem că această asociațiune este pretutindini și totu de ura în condițiunile cele mai bune în care pută să fiă; ci voim să dicem numai că ea există, și că fie-care individ viu în societate este punctul central al unei sfere de asociațiune, din care pleacă o mișcare de raporturi economice ce-lu lăgă de cercurile de asociațiuni ce-lu impresără și care formează societatea întreaga, care nu este altă foră numai asociațiunea universală a tuturilor omenilor, producendă și schimbândă, lucrândă într'un mod silit unii pentru alții.

În această asociațiune universală, omii se grupează în familii, Comune, Județe și Provinci, State și Confederațiuni de State.

Tote aceste asociațiuni, ce s'au organizat naturalmente între omii, sunt diversamente utile producțiunii, securității, bunei viați, dezvoltării lor.

În timpurile din urmă, niste indiviți numiți *socialisti* și au imaginat că societatea era compusă de elemente fără nici o legătură între dăsele, o faptă a hazardului. Incriminând pretinsul progres al *isolării intereselor și individualismului*, ei au voit, să substituă individualismului *asociațiunea*, și au cău-

tată, fie-care în parte, moduri nouă de asociațiune. Ceea ce ei au propus în vederă falsele loră apreciațiuni despre natura ómeniloră și lucruriloră, uă inepțiă și stravanță mare. Tóte conducă, printr'ună drumă mai multă séu mai puțină directă, la desființarea dreptului de proprietate, la *comunismă*, și presupună posibilitatea de a suprima interesulă personală. Pentru acésta, n'a reușită nici una din numeroșele experiințe ce s'au făcută de socialiști. Și, apoi, aceste cercări nici că puteau da ună altă rezultată.

Socialiștii au căutată meșii să mărească salariulă séu remunerațiunea muncei lucrătoriloră. Ei au crezută că dacă lucrătorii, în locă de a primi ună salariu determinată din ainte și nedependentă de rezultatele eventuale ale întreprinderii, aveau uă parte în aceste rezultate, suprimându-se salariulă prin asociațiune, situațiunea loră s'ară ameliora; au șisă că salariulă devine nesuficientă, pentru că lasă pe lucrătoră la discrețiunea, în voia întreprindătorului séu capitalistului, că este derisoriu a presupune lucrătorului libertatea de a desbate prețitulă muncei séle, pe cândă fómea îlă pune în necesitatea de a primi ceea ce-i se oferesce, că asociațiunea în beneficele fie-cărei întreprinderi-lă ară interesa la succesulă loră, ară stimula desvoltarea facultățiloră séle utile, ară accelera perfecțiunea procedateloră muncei și ară face să înceteze acéstu antagonismă allă întreprindătoriloră și lucrătoriloră cari determină grevele, suspensiunile de muncă, colisiunile, etc. În Franția la 1848, representațiunea națională a concurată la fondațiunea societățiloră între lucrătoră și patroni séu numai între lucrătoră, consacrandă, pentru acésta, 3,000,000, franci cu titlu de imprumută. Aceste experiințe au avută puțină succesă, după cumă amă spusă-o.

Servicele necesariă oră-cărei operațiuni productive

suntă reunite prln ingrijirile întreprindătorului de industrie. Elă plătesce proprietarului de nemobile uă *rendită* séu *chiria*, celoră ce-î dá capitaluri mobile, ună *interesă* (dobândă), și lucrătoriloră ce ocupă, ună salariu. Cândă autoritatea publică nu se amestecă în regularea transacțiuniloră, tôte aceste prețuri suntă liberalemente desbătute și consimțite și de uă parte și de alta. Nu este adevărată că urgența trebuințeloră lasă lucrătorului măi puțină libertate de câtă întreprindătorului: trebuințele ce acesta cêrcă de serviciile lucrătorului nu suntă măi puțină urgente ca și acelea ale continuităței salariului; ună întreprindătoriu ce este nevoită să stea din lucru, din cauza lucrătoriloră perde multă: prețiuă serviciiloră séle personale, interesulă tuturiloră capitaluriloră êngageate în întreprinderea sea, clientela (mușterii) și gurile séle de desfacere. Acéstă se vedă cu ocasiunea greveiloră, cari, de se prelungescă, causă ruina întreprindătoriloră.

Pentru ca întreprindătorulă să fie dispusă a abusa de pozițiunea lucrătorului spre a-lă constrânge a primi ună salariu nesuficientă, ară trebui să pôta a-și apropria produsulă acestei reducțiunii a salariului; dar asta nu se pôte face. Cu uă întrégă libertate de concurență, este cu neputință ca uă reducțiune în *cheltuelile de producțiune* să nu fie urmată de uă reducțiune în *prețiuă vênđerei*. Număi consumatorii profită de dênța.

După cumă vomă vedé, coborârea durabilă a salariului nu pôte avé de câtă două cauze: ori uă immulțire neoportună a numerului lucrătoriloră ce vină să oferescă munca loră, séu uă scădere în cantitatea cerută a acesteiași munci. Asupra acestoră două cauze, ce țină de mișcarea generală a populațiunii, venituriloră și consumațiuniloră, întreprindătorulă n'are nici uă putere. Cândă munca este oferită măi

puțin de câtă se cere, întreprinzătorul este nevoit de concurență de a ridica salariul, și când, din contra, această muncă este oferită mai mult de câtă se cere, totă concurența îlă nevoiește a-i coboră taxa, căci dacă ară manține-o, cheltuelile făcute pentru obținerea produselor sële ară și mai mari de câtă acelea ale concurenților sêi, n'ară puté să le vîndă, și ară merge iute la ruina sea (*veđi No. 1 de la capă IV*).

În adevăr, întreprinzătorii nu suntă interesați la coborârea salariilor, pentru că ei numai atunci câstigă multă cândă salariile suntă pré susă, căci această ridicare probédă că produsele cutărei meserii suntă fôrte cerute, căutate, și întreprinzătorul profită de această exțensiune a cererei în acelașă timpă cu lucrătorii sêi.

În fine, este așa de neposibilă de a ridica salariile mai susă de taxa determinată de raportulă între oferirea și cererea muncăi lucrătorilor, în câtă n'ară puté face această ridicare, toți întreprinzătorii chiară cândă s'ară înțelege pentru această. Căci a ridica salariile este a diminua consumațiunea: toți consumatori reuniți aă împreună uă sumă de resorinți determinate, și a-i face să plătescă produsele mai scumpă ecuivalédă invederatū a reduce cătimea produselor ce pôte fi cumpărată cu aceste resorinți: această ară fi a reduce producăiunea, cătățimea de muncă ce pôte fi cerută lucrătorilor; astă-felū că nu s'ară puté ridica arbitraremente salariulă unora, fôră numai suprimândū p'acela alū celoră-l-alți, privandu-i de parte loră de muncă.

Recunoscëndū aceste adevăruri, să vedemă acumă dacă situațiunea lucrătorilor s'ară puté ameliora prin asociațiunea loră generală la întreprinderi. Noi amă spusă mai din ainte că nu.

Nu este adevăratū că întreprinzătorii de industriă

facă profite enorme, cu libertatea concurenței. Ea nu permite creșterea profitelor peste taxa necesară a plății serviciilor capitalurilor îngenerate și industriei personale a întreprinzătorilor. Dacă studiază în giurul său pozițiunea arendașilor, fabricanților, meseriașilor, comercianților, cine va recunoște cu ușurință că, pentru un cap de industrie ce reușește și face stare, sunt de cece cari abia pot dobândi profiturile nedispensabile la continuarea afacerilor lor, și cel puțin unul ce se ruinează și face faliment.

În toate cazurile, nu trebuie să pierdem din vedere că serviciul întreprinzătorilor de industrie cere cunoștințe, talente, calități și aptitudini speciale, mai mult sau puțin nedispensabile succesului gestiunii, și cari nu sunt partea tuturilor oamenilor. Cu regimul actual, cei ce posedă aceste facultăți și cari le aplică la fundarea și conducerea unei întreprinderi, abia pot dobândi sub formă de benefice, uă remunerațiune în raport cu importanța serviciilor lor, în starea oferirii și cererii în privința acestor servicii): fi-va totu așa cu asociațiunea lucrătorilor la întreprinderi? Invederat că nu. Dacă aceste asociațiuni vor fi facultative, bărbații ce reușesc calitățile unui întreprinzător bun vor sta în societate atâtu câtu avantajele lor vor fi egale, cu cari ei le aru pute obține afără din asociațiune, și câtu această egalitate de avantaje le aru fi asigurată. Fîndu obligați, a atribui, asupra produsului operei comune, serviciilor agenților implinind misiunea întreprinzătorului, uă parte proporțională cu ceea ce valădă aceste servicii, adică aceea pe care ei o obțin generalmente astăzi, lucrătorii nu aru avé a împărți între dînșii, fără nu mai uă sumă ecuivalentă cu salariile lor actuale. În niste asemenea condițiuni, venitul lucrătorilor aru fi mai variabil, mai necertu.

În ultimii ani, s'a exagerat mult importanța avantajelor său economiilor ce se pot obține din viațuirea în comun, din *comunalitatea consumațiunilor*. Este prè adevèrat, că dacă un număr mărginit de indiviđi, douè-đeci său trei-đeci, reușesc a se înțelege spre a reuni resorđințele lor de nutriment, de locuință, de vestmintare, de mobile, de încăldít de iluminat și de spălat, etc., ei ar pute realiza asupra acestor consumațiuni economii mari; dar pentru că acest avantaj este realizabil pentru un număr mărginit de persoane, cu condițiunea unei discipline, mai mult său mai puțin rigurose, unei uniformități de datine mai mult său mai puțin strêmtorátore pentru fie-care, și a unei gestiuni ordonate bine, nu trebuie să conchidem că economia va fi cu atât mai mare cu cât comunalitatea (obstea) va fi mai numerosă, căci această concludsiune este desmințită de fapte.

Armatele permanente fac cele mai mari *comunalități de consumațiuni*; tot așa este cu indiviđii priimiți în spitale și ospice. Hei bine! nutrimentul și întreținerea unui soldat său unui malad costă mai mult de cât ceea ce ele ar absorbi dacă ei ar sta în familiile lor. Dar, la această cheltuélă, trebuie să mai adaogim salariul persoanelor ce administredă; și interesul capitalurilor celor mari êngageate în stabilimentele în cari sed. Tóte acestea fac ca comunalitatea consumațiunilor să ridice la indoit cheltuiala mediă a consumațiunilor individuale pentru totimea populațiunei.

Aceste rezultate, așa de puțin conforme cu ideile exagerate ce unii-și făcuseră despre avantajele comunalităților consumațiunilor, provin din cauze ce se pot indica. Pre cât aceste comunalități se măresc, administrațiunea lor se complică, agenții intermediari se înmulțesc, necesitățile de prive-

ghiare și de controlul cerii cervice personale, din ce ce mai numeroase și a cărora cheltuieală s'adaogă neapăratu la aceea a consumațiunilor curatu dise. Pe d'altă parte, capi și impiegații acestor administratiuni lucrădă ca toți funcționarii, adică, cu pré puține excepțiuni, misiunea lor-î interesă numai din punctul de vedere alu avantajelor personale ce ea le conferă; astu-felū că nu se pôte ascepta de la densii, câtū despre buna direcțiune și economia servicelorū, de câtū ceea ce este strictamente necesariū spre a pune la adăpostū responsabilitatea lorū. Decī, cândū obiectulū gestiunei lorū interesă masa publiculū, seu fracțiuni considerabile ale populațiunei, acéstă responsabilitate nu este de natură a determina silințe mari de ameliorațiuni, pentru eă controlulū generalū alū gestiunei nu pôte fi exercitatū de câtū de delegați, ce și ei n'au unū interesū directū, seu importantū, a descoperi defectuosități și că acestū interesū este și mai slăbitū prin cugetorea că prejudiciulū defectuositățiilor, seu abuserilorū, este fôrte puțin simțitū de fie-care interesatū, din cauza marelui lorū numărū, și pentru că complicarea chiarū a administrațiilor opune obstacole neînvinse exercițiului unū controlū eficace.

Asociațiunea mai încetădă de a fi avantageosă societăței, cândū aplicându-se la travaliuri priimitore de a fi lăsate concurenței, face seu tinde a face concurența neposibilă. Acésta se vorū învedera cândū vomū vorbi de monopolurile de concentrațiune (*vedī No. 6 capitolulū IX*).

CAPŪ IX.

LIBERTATEA MUNCEI SÉU PRINCIPIULŪ CON-
CURENŢEI ŞI REGULAMENTAŢIUNEI.

1. — *Ce este libertatea muncēi?*
2. — *Ce este concurenŢa?*
3. — *Efectele sēle bune şi rele.*
4. — *Neposibilitatea de a se suprima concurenŢa.*
5. — *Carī suntū pedicele concurenŢei?*
6. — *Monopolurile. Divisiunea lorū.*
7. — *Efectele lorū.*
8. — *Conclusiune.*

1. — Prin cuvintele *libertatea muncēi*, se înŢelege, în limbajul economic, facultatea pentru fie-care cetăŢenū de a exercita profesiunea ce voiesce; de a exercita una sēu mai multe; de a regula preŢiulū produselorū şi serviciilorū sēle cumū o înŢelege; de a schimba rezultatele muncēi sēle sēu în întru sēu din afōră cumū îlū consiliă mai bine interesele sēle. Din acestea, rezultă că libertatea muncēi conŢine *concu-
renŢa* şi *libertatea schimburilorū* sēu *libertatea comer-
ciulū*. — Vomū vorbi aici numai despre libertatea muncēi propriă Ţisă, şi prin urmare, de concurenŢă, — li-
bertatea schimburilorū remăindū a fi tractată apro-
posito de circulaŢiune (*partea II*).

2. — *ConcurenŢa* este competiŢiunea a douī sēu mai mulŢi indiviŢi carī aspiră la acela-şū avantajū, şi carī se nevoiescū pe întrecute de a-lū dobēndi. Ea nasce pretutindinī din aceea că specia omenēscă n'are la dispoziŢiunea sea unū fondū de avuŢii nesecabile, uă sorginte de bunū-traiū, de avere şi de onōre, din care totū individulū să pōtă lua pēnă se va putē să-
tura fōră a-lū seca (slei) nici uă dată. Ea s'a năs-

cută cu ómenii, și va dura, pre câtă timpă ómenii nu voră găsi mediulă de a ímmulți pēnă la nefinită tóte obiectele dorințeloră loră, fórá muncă (*vedă No. 3 de la capă III*).

3. — In tóte casurile și ori cumă s'ară produce, concurența are efectele séle utile, de cară suntă lipite, avēndă în vedere neperfectiunile naturei ómenesci, óre-cară neconveniente neevitabile.

Grația concurenței ce se stabilește între cei ce aspiră la funcțiunile publice, ei se nevoiescă pe întrecute a le merita mai bine, făcēndă guvernulă ce-í întrebuintă service mai bune. Totă așa este și în diversele ramură ale industriei, grația concurenței producătoriloră și vēndătoriloră, fie-care din ei se nevoesce a mulțami mai bine publiculă, dāndu-í produse de calitate mai bune séu mai eftine. Daca din contră, ară fi numai uă singură persónă, capabilă de a ímplini fie-care din ímpegele dependēndă de guvernă, séu daca ară fi numai ună individă pentru fie-care din obiectele cerute de consumațiunea publică, acestă ímpiegată séu producătoră unică-și ară da pré puțină ostenelă, și ară face voile, și n'ară cugeta să și ímplinescă bine datoria. Ne putemă íncredința despre acēsta, vēdēndă ceea ce se petrece pretutindini unde există *monopolură*. Concurența este dar condițiunea necesariă pentru ca industria să fiă stimulată și publiculă servită bine.

Dar, pe lūngă aceste avantaje, o repetămă, concurența presintă óre-cară necuviințe, din cară unele suntă neevitabile, pentru că se țină de natura omulă, iar altele, mai grave, decurgă din íntēmplare, din circumstanțele defavorabile în međloculă cărora se găsescă unele țēră.

Daca este vorba de funcțiunile publice, se íntēmplă ca concurențilă, în locă de a lupta între dēnși numai

cu talentul, cu meritele și cu serviciile făcute, luptă cu istețimea și intriga, se nevoiesc a obține prin favoare seú prin međii și mai puțin mărturisibile, ceea ce arú datora să aparțină numai meritului. Asemenea, și pentru comerciú seú industria, seducțiunea și intriga, încelăciunea, fraudă ocupă pré adessé-ori favorea datorită meritelorú reali.

Aceste necuviințe suntú și mai grave într'ua societate turburată, strémtorată, care are impiegurí, ocupațiunii de datú numai unei părți din aceia cari reclamă acésta. Aci, pentru că fie-care nu mai are loculú seú la sóre, competițiunea între indiviđi, ori în cariera funcțiunilorú publice, ori în căile industriale, nu este mai multú uă cestiune de precădere; pré adessé-ori este uă cestiune de viață și de mórte. Trebuie ca cine-va să-și învingé rivalií seú să pérá. Atunci, concurența devine aci asprá și crudá, aci nemorală și perfidá; și se vede pretutindini unú numărú mare de ómeni pentru cari tóte međiile suntú bune. În aceste situațiuni critice, concurența, subt ori-ce formá s'arú aréta, ori în ce direcțiune s'arú produce, oferesce adessé-ori ochilorú filantropului unú spectacolú sfășietorú.

4. — Loviți de aceste necuviințe, de aceste abuzurí și scandale, unii ómeni au voitú să suprime concurența.

Spaciulú ne lipsesce spre a înșira aici propunerile numeróse și fórté complexe, — și despre cari amú vorbitú în trecétú în secțiunea despre asociațiune, — făcute spre a adunge la supresiunea concurenței: mai tóte reclamă intervențiunea nerațională a guvernului indomenulú muncei. Ceea ce este unú rêu mai mare, de câtú acela pentru care se caută remede (*vedí și No. 6 de la capú V*).

Dar pentru ce nu cerú-ei și supresiunea sórelui ca-

re, une-orî, în locū de a lumina și încălđi, arde pământul! Hei bine! ceea ce sórele este pentru lumea fizică, concurența este pentru lumea industrială. Cea mai bună apărare ce-i se póte face stă în explicațiunea acțiunei séle în sfera industrială și în expunerea minunatelor séle efecte.

Considerând'o numai ca unū stimulantū necesariū alū activității generale, concurența are efecte întinse. Pentru funcționarii publici, concurența-î face mai punctuali, mai exacti în împlinirea datoriilor lorū. In adevărū, ei potū a le împlini cu mai multă séu mai puțină inteligență, darū nu le este datū, în genere, a adėogi nimicū peste ceea ce le este prescrisū, nici prin urmare a imagina séu inova ce-va în vedere de a ameliora. De aceea, tóte administrațiunile din lume suntū din natura lorū staționarie, mai nepriimitórie de progresū. Spre a schimba formele, metódele admise, trebuie mai totū-de-una uă revoluțiune.

Nu este totū așa în industriă, în care totū întreprindătorū lucrėdă pe comptulū séu personale și cu uă independență întrėgă. Aci, concurența apare nu numai ca unū mobilū de activitate, de punctualitate și de ordine, ci și ca principalele agentū alū progresului. Toți acesti industriali, domni pe acțiunile lorū și responsabili de operele lorū, stimulați, precumū suntū, de concurența rivalelorū, se întrecū care mai de care a simplifica munca, a ameliora metódele, a perfecționa procedatele cunoscute și a inventa procedate nouė. De aceea și progresulū este neîntreruptū și continuū. Concurența este cauza primă, chiarū unică, amū puté đice, a acestui mersū suitorū alū societăților omenesci, alū acestui progresū continuū așa de vėdutū în istoriă, și care n'arū fi fostū nici uă dată întreruptū, főră turburările advenite în ordinea politică.

In lumea industrială, concurența este încă princi-

piclă generatoră ală ordinei. În industrie, nu este uă autoritate superiără, care să statueze că trebuie să se urmeze așa iară nu altmintrelea. Aci, concurența este conducătorul suprem, regulatorul nefailibile ală lunei industriale, în care fără dēnsa ară domni confusiunea, desordinea, chaosul. Ea regulădă valōrea relativă a tuturilor servicelor și produse-lor ce se schimbă pe tōtă ziua pe turgul lunei, ceea ce este uă întreprindere mai presusă de puterile omenesci (*veđi partea II*).

Concurența mai face și acēsta, împarte munca producătoare după mēsură exactă a trebuințelor, problemă totă așa de gravă și importantă ca și celă de sus, și pe care înțelepciunea omenescă n'ară fi asemenea în stare de a-lă rezolva. Munca este ca uă catenă nemărginită ale cărei verige tōte se țin. De se rumpe una din aceste verigi, aci pe dată tōtă catena cade. Trebuie dar uă privighiāre mare ca nici una din aceste munci să nu fie lăsată uitării, ca să se facă tōte cu exactitudine, la ora lor și în mēsură trebuințelor din tōte zilele. Cine în societate ară putē purta acēstă grijă? Nimeni; și trebuie să ne pripimă a o spune că nimeni n'ară fi vre uă dată în stare s'o facă (*veđi No. 1 și 4 capitolul XVII*).

Mediile ce concurența, acēstă putere misteriosă întrebuintedă spre a întreprinde aceste lucrări mai presusă de puterea omenescă, suntă fōrte simple. Primul este de a ține tōte interesele particularii neincetată destepte, acordāndū favorile fortunei numai celorū privighiātorī, celorū mai indemānatici, celorū mai isteți. Celū d'alū duoilea este de a dirige interesulū particulariū ală fiă-căruia omū către satisfacțiunea trebuințelor celorū-l-alți.

Prin concurență, societatea însăși își pipăe pulsulū, se studiază ea - însăși asupra tuturilor puntelor.

5. — Acțiunea concurenței presupune libertatea omului, cel puțin în relațiunile industriale. Dar cine nu scie la câte pedici a fost în toate timpurile subpusă această libertate? pedici născute cându din lipsa unei autorități tutelariă capabilă de a protege pre întreprindători cându producă seă contractă, cându din abusul acestei autorități chiar!

Dămă uă scurtă însemnare a condițiunilor la cari sunt subpuse la noi unele din ramurile activității omenesci.

Vom începe cu profesiunile liberali. Unele nu pot fi abordate fără gradurile de bacalaureu, licențiat, doctor, etc. Altele mai sunt organizate în corporațiuni, cu marginirea numărului și condițiunilor de admisiune, așa sunt farmaciștii și portăreii. Altele sunt mai puțin împedicate sub raportul numărului, dar sunt subpuse numai la condițiuni de admisiune,—avocații, medicii, veterinarii, învățătorii mosele. Altele sunt convărtite în funcțiuni publice, profesorii, preoții inginerii, arhitecții, etc.

În profesiunile industriale, găsim, în multe orașe, brutăria și măcelăria constituate în adevărate corporațiuni; cărciumile, trăsurile publice, biurourile de băgat domestică, întreprinderile teatrale sunt subpuse invoirei autorității publice, sub condițiunile ce-i place a pune.

Dar, pe lângă aceste pedici directe, mai sunt uă mulțime nedirecte, cari exercită influința lor asupra tuturilor ramurilor muncii. așa sunt acelea ce întâmpină împrumul capitalurilor ce sunt pârghia industriei și comerțului, în legile asupra usurei, ce fipsedă un maximum pentru taxa dobânzii, în acelea ce opresc împrumul pe gagiu (amanet), în acelea ce se opun la libera formațiune a instituțiunilor de credit. Așa sunt pedicele aduse de Codul Comercial și de legislațiunea intrăgă la for-

marea asociațiilor lor industriale și comerciale, parcute în trei type ce nu mai răspund trebuinței, dezvoltării industriale, așa sunt numeroasele măsuri cuprinse în ceea ce se numește *regulamente de administrațiune publică*, a cărora singura nomenclatură ară ocupa mai multe pagine, măsuri ce n'au fost inspirate de noțiuni sănătoase de administrațiune, de prevedere și de justiție.

Istoria ne arată că multă timp munca a fost desprețuită și considerată ca un lucru servil. Pentru acésta, guvernele, avându temere de dânsa, au crezut că fac bine a-o priveghia, a-o dirige, a-o *regulamenta*. Aceste regulamente n'au avut în vedere interesul economic, adică uă producțiune mai fecundă, uă circulațiune mai activă uă distribuțiune mai considerabilă. De și regulamentele modene, considerate în totimea lor, diferă de cele vechi totuși, în multe casuri, sunt de aceeași ordine și produc pedici de aceeași natură, ceea ce fac pe guvernele înțelepte să le îndrepte cu încetul.

Sunt în eróre guvernele ce cred că pot și dătoresc, prin urmare, a da uă direcțiune favorabilă lucrărilor industriei, a permite unele lucruri, a opri altele, a *regulamenta* industria, într'ună cuvânt; ele își imaginează că, dacă stimulantele lor ar înceta, societatea ar suferi de lipsa unor lucruri necesarii. Căci trebuie lăsată întiresului privat grija de a face ce este oportun. Mania unor guvernuri de interveni, prin regulamente în domeniul muncii, pe lângă pedicele ce-aduce producțiunii, obosesce autoritatea și pre cetățeni, fără cea mai mică necesitate, și pervertesce opiniunea publică, care începe a crede că intervențiunea autorității este neapărată în toate lucrurile, și că pretutindini unde nu se vede acésta intervențiune este uă lacună de âmplut în legislațiune și regulamente.

Maî multe industrii sânt stremtorate pentru că autoritatatea a cređut că face bine, rezervânduși administrațiunea și exploatațiunea unor stabilimente constituate în ateliere naționale: așa sânt imprimeria națională, fabricele de pulbere, stabilimente pentru reparațiunea armelor și altor obiecte privitoare la armată, extracțiunea și exploatarea sărei, depositul de tutun de fumat și de prisat, cărțile de geocă a cărora desfacere a fost constituată în monopol pentru mărirea sumei produsă de impozite.

Acelora cari s'arū mira vędându-ne că punem aceste întreprinderi guvernamentale între pedicele industriei, ne este de adjuns a demonstra cum un stabiliment subvenționat, imprimeria Statului, de exemplu, produce maî puțin de cât cheltuelile ce face thesaurul public, pentru dēnsa, descuragēdă totu de uă dată industria privată, acaperându unele lucrări, și josorind prețurile multor produse dobēdite.

În tôte Statele, asemenea pedici există; dar, Anglia, Belgia și Statele-Unite presintă maî puține, pentru că sânt maî civilizate. Libertatea este uă măsură buna a progreselor efectuate.

Spunem în trecēt că, la noi, libertatea muncii era maî mare sub regimul regulamentariu. Ori-cine avea p'atunci dreptul de a pleda, după ce trecea un examen din cele maî ușore. Scim că în Adunările legislative, s'a depus propuneri pentru desființarea monopolurilor advocaților și portăreilor.

D. Dunoyer, respundēnd în 1845 scolilor socialiste, ce acusa libertatea muncii că aduce ridicarea progresivă a claselor avute și decăderea accelerată a claselor laborioase, avea cuvēt să dică:

„Vorbiți de concurență nemărginită, universală! Unde există uă asemenea concurență, vorbindu cu bună credință? În faptă, pentru nimic nu este con-

curență în adevăr universală. Este trebuință ca să probăm această? — Uitați că nu este o țară civilizată în care masă întreagă a producătorilor să nu fie apărută de îndouite și întreite linii de dogane (vămi), în contra concurenței producătorilor străini? Nu se știe cât, chiar în interiorul fiecărei țări, concurența este departe de a fi întreagă, și din câte cauze ea este mai mult sau mai puțin mărginită pretutindeni? La noi, de exemplu, unde este mai dezvoltată de cât în alte locuri, ea întâlnește o mulțime de pedici: este, după cum se știe, afară de serviciile în adevăr publice, un număr oarecare de profesii al căror exercițiu puterea publică și-l a rezervat exclusivament; este un număr și mai mare al căror monopol a fost atribuit de legislațiune un număr restrâns de indivizi, acelea ce sunt abandonate concurenței sunt subpuse la formalități, la restricțiuni, la strâmtorări nenumerate ce opresc departe de dese multe lume, și, prin urmare, chiar în acestea, concurența este de parte de a fi nemărginită; în fine, nu este nici una care să nu fie subpusă la taxe foarte variate, necesarii în unele privințe, dar așa de îngreunătoare în cât mulți nu sunt în stare să le plătescă, și, din acesta, profesiunile care sunt subpuse la ele le sunt interzise: de unde urmează că concurența, deja mărginită prin atâtea cauze, mai este limitată și de impositiv. În privința unei așa stări de lucruri, nu este straniu să se audă vorbindu-se de concurență nelimitată! universală! și să se vedă atribuându-se excesului libertății și concurenței relele mai mult sau mai puțin reale de care suferă clasele inferioare ale societății?“

6. — Intre pedicele libertății muncii, am vădit că sunt și *monopolurile*. Prin acest cuvânt, se înțelege în limbajul familiar, facultatea dată unui sin-

gură omă de a vinde; iar în limbajul economic toate situațiunile în care producțiunea și vîndarea, fără a fi partea exclusivă a unuia singur, n'admit de cîtă uă concurență restrînsă, din cauze naturale sêu artificiale.

Înțelesă așa, *monopolul* există, mai multă sêu mai puțin, în mai toate ramurile activității sociale, căci mai nici-una nu compörtă uă concurență absolutamente nemărginită.

Suntă patru specii de monopoluri; 1° *personale*, cari aș legătura cu diversitatea și neegalitatea facultăților individuale; 2° *fonciarie*, cari rezultă din apropietațiunea privată a unora din agenții naturali, ca fondurile de pămînt, minele, cascadele, și din garanția dată acestor proprietăți de instituțiunile sociale; 3° *legale*, cari subsistă numai prin mediul pedicelor puse concurenței de legislațiune sêu autoritatea guvernamentală; și 4° *de concentrațiune*, cari se produc din fapta organizațiunei unor ramuri de muncă în întreprinderi mari, țintindă a face neposibilă concurența stabilimentelor mici. Efectele lor suntă diverse, după specia lor.

7 — A. Remunerațiunile cele mari ce obțiu artiștii dotați cu talente extraordinare: actori, pictori, sculptori, etc, se observă mai în toate ramurile muncii. Totă de una și pretutindă, suntă remunerați mai bine indiviții ce se găsesc la adepostă de concurența rivalilor lor, grația unei superiorități de facultăți sêu de abilitate, la cari cei din urmă nu potă adjuge. Mai trebuie să punem în rîndul *monopolurilor personale* p'acelea ce rezultă din invențiuni sêu descoperirile noue, ori cîndă procedatele remănu secrete, sêu cîndă proprietatea lor este garantată inventatorului (*vedă capă X*) Subt regimul libertății muncii, aceste neegalități suntă per-

fectamente legitime, pentru că sunt exactamente proporționale valorii serviciilor făcute. Dacă acești indiviși bine dotați, primesc mai mult de cât ceilalți, în repartitiunea produsului generale, acesta o fac pentru că au contribuit mai mult la formarea acestui produs. Partea ecivalentă valorii serviciilor lor rezultă din liberile apreciațiuni ale tuturilor interesatilor, cari nu sunt nevoiți a primi service dreptu uă valoare superiôră aceleia pe care ei le o recunôsce.

Neegalitatea remunerațiunilor nu mai atunci ar pute înceta, cându s'ar da neincetat unora uă parte din ceea ce au produs alții, adică constituându în stare permanentă despuiarea și furtul: Ceea ce nu se pôte face. *Amorul de sine*, acestu mobile universale și permanentu al tuturilor acțiunilor omenesce, este mai forte de câtu ori-ce putere s'ar cerca să-i substitue *amorul de altul*. Mai este și unu altu caventu ce se opune egalității părților în distribuțiunea valorilor: aceia dintre asociați cari ar fi pututu da opere comune concursul unor facultăți productive superiøre, neavându a accepta nici unu avantaju din acéstă superioritate, voru ținti a se scuti de silințele necesarii desvoltării și mântinerii sele; tôte facultățile voru fini așa josându-se în nivelul celor mai inferiøre, și astu-felu asociațiunea va reuși numai a reduce progresivamente importanța tuturilor părților fôră escepțiune (*veđi No. 10 capu VIII*).

Monopolurile personale, nu ridică valoarea seú prețulu produselor la cari se aplică: ele sunt avantegeose posesorilor, numai intru câtu ei cresc, imulțesc puterea productivă a omului. Fôră ei, produsele s'ar obține cu dificultate mai mare, și prin urmare ar fi mai scumpe. Se înțelege că daca cei ce măresc acéstă putere productivă, prin invențiunile

séu facultățile loré excepționale, n'arú profita, n'arú mai fi nici invențiunii noue, nici facultăți productive superioare.

B. In *monopolurile fonciarie*, înteteimea monopolului este in rațiune directă cu cuantitatea cerută de serviciile séu de produsele monopolisate.

Dintr'acésta, in locurile unde populațiunea risipită ici și colo dispune de unú întinsú teritoriú exploatabile, unde, prin urmare, cererea serviciilor fonciarie este mărginită și facultatea concurenței fórte întinsă, posesiunea pământului nu dá proprietarului mai nici-unú avantajú personale. Din contră, valórea pământului este mare acolo unde populațiunea este grămadită. Acéstă valóre cresce, in fie-care localitate, proporționalemente ca desimea populațiunii ședetőre acolo. Monopolulú fonciariú provine din mărginirea concurenței in exploatarea serviciilor pământului, service ce nu se potú intinde peste marginile teritoriului, de óre-ce cererea ce se face nu este restrénsă d'aceleași cauze și depéndă mai principalemente de cifra populațiunei.

Multe circumstanțe potú micșora iarú nu distruge de totú, acestú efectú alú desvoltărei continue a populațiunei pe unú teritoriú cu totulú ocupatú; perfecționarea međiilor de transportú, ridicarea pedicelorú legislative opuse transacțiunilorú internaționale, perfecționarea in exploatarea fonciariă, etc., cumú vomú vedé vorbindú despre industria cărăușescă, și despre circulațiune in partea II.

Avantajele excepționale resultându din monopolurile fonciarie se impartú între mai mulți séu mai puțin membri ai societăței, după constituțiunea propriătăței fonciarie. Cândú acéstă proprietate este fórte concentrată, ca in Anglia, avantajele lipite de densa suntú rezervate unui numărú restrénsú de familii. Din contră, acolo unde proprietatea fonciariă este fór-

te divizatã și facilamente transmisibilã, ca în România, de la 1864, avantajele ce ea compõrtã suntu împãrțite succesivamente între tõte clasele societãței.

Asupra monopolulũ ce resultã din proprietatea minelorũ, proprietate ce nu este principalemente fondatã pe muncã, vomũ face ori-cari observațiuni, cari se vorũ gãsi în ceea ce avemũ a ñice despre monopolurile de cari mai avemũ a vorbi.

C). *Monopolurile legale* se potũ divide în douẽ categorii: acelea ce se exploatã pe comptulũ guvernelorũ, și cele stabilite în profitulũ unorũ indiviði seu clase de indiviði.

a). În România, *monopolurile exploatare de guvernũ* suntu mai puține de cãtũ în multe alte State. Unele aũ de obiectũ de a procura resorginți thesaurului publicũ, acestea suntu imposite percepute subt acẽstã formã. Așa este monopolulũ extracțiunii și vëndereii sarei; așa mai era acela alũ tutunului de fumatũ și de prisatũ. Altele aũ unũ indouitũ scopũ, de a veni în ajutorulũ thesaurului, și totũ de uã datã a da publicului, în privința servicelorũ ce face obiectulũ lorũ, garanții de securitate. Așa suntu monopolulũ transportului scrisorilorũ și transmisiunii lorũ prin telegrafũ, cumũ și fabricarea monedelorũ. Altele, în fine, suntu motivate pe considerațiuni de ordinã publicã și de interesũ generale. Așa suntu monopolulũ invetiãmẽntului, monopolulũ religiosũ și alũ lucrãrilor publice.

Intre altele, avemũ a observa, în privința acestorũ monopoluri legale, cã funcționarii insãrcinați cu exploatarea lorũ, fiindũ securi de a lorũ remunerare, chiarũ în casulũ de a nu da profite, nu suntu stimulați a produce ameliorațiunile de cari arũ fi priimitõrie, cu alte cuvinte, cã ingrijirea, impulsivnea datã de ei este mai puținũ fẽcundã de cãtũ a industriei libere (*vedĩ No. 10 de la capũ VIII*).

b). *Monopolurile legale stabilite în profitul unor indivizi sêu clase de indivizi* constau sêu în interdicțiunea de a exercita unele funcțiuni fôră autorizațiune prealabile, ori în prohibițiunea sêu restricțiunea concurenței străine asupra târgului național. De acestea, amă mai vorbită sub No. 5. Ele mai constau încă în concesiunea unor exploatari deprindându pin natura loră de domeniul național și în cari producțiunea se găsește mai restrânsă de câtă întinderea trebuințelor ce ară căta să satisfacă. În această categorie, intră și concesiunea minelor. În Anglia, minele suntă atribuate proprietarului suprafaciei. În Franța, Belgia și alte State, ele suntă considerate ca făcându parte din domeniul publică, și ca ne putându deveni proprietate particulariă, de câtă în virtutea unei concesiuni a Statului. Monopolurile ce constituă concesiunile de mine diferă de acelea ale proprietăților teritoriale prin aceea că suntă, în genere, mai întetitore, și proprietatea ce conferă are adesea uă valóre considerabilă mai în ainte de a se fi făcută pentru ele cea mai mică muncă. Și acesta se înțelege ușor: minele de metală și de combustibile se găsescă într'ua mică parte a teritoriului; și, fiindă-că aă a intempina trebuințe fôrte întinse, acelea cari suntă abandonate și exploatabile cu facilitate obțină une-ori valori enorme pe dată ce existența loră este cunoscută. De aceea Statulă cândă le concede cste datoră a pune condițiunile cele mai avantajoase pentru publică. Ară trebui să n'acorde concesiuni așa de întinse, în câtă să se suprimé ori-ce concurență într'ua radiă considerabilă, și să împedice ca limitele ce se voră fi pusă pentru acestă motivă fie-cărei concesiuni să fie suprimate prin reuniunea sêu asociațiunea concesionarilor.

D. *Monopolurile de concentrațiune* presintă neconvenientele ce să vedă în gestiunea mariloră năstre

service administrative, gestiunea ce este așa de onerată și așa de puțină eficace, dacă compărăm mărimea mediilor întrebuințate cu rezultatul dobândit. Impinsă departe, concentrațiunea întreprinderilor industriale anulă orice concurență: progresele industriale se opresc și se domolesc, căci le lipsesce puterica stimulată ce singur poate a le determina. Ea tinde a acumula averea mare în mâinile unui număr mic de familii, și a reduce pentru totu de una clasele numeroase ale populațiunii la condițiunea de muncitori salariați, puindu pedici nelaturabile ridicării lor la uă condițiune mai bună. Autoritatea este datăre să impiedice marile întreprinderi de a abusa de puterea lor, spre a ruina micile stabilimente rivale, prin reduțiuni timporarie la prețiu produselor. Căci aceste scăderi de prețiu sunt pătite de consumatori mai târziu, cându concurența va fi fostu inecată, înăbușită.

8 — Producțiunea nu poate înflori de câtu prin libertatea muncii, de unde economistii au trasu pentru guverne axiomul: **Lăsați să se facă, lăsați să se trecă.** Așa dar conclusiunea economică politică este că **muncă trebuie să fie liberă**, cu totu liberă; că legile ce permitu guvernelor și administratiunilor de a-o dirige, de a-o modera, de a-o mărgini, de a o reglementa în fine, lucră în contra naturei lucrurilor: rămăindu destul de lucru guvernelor de a interveni spre a judeca procesele civile și criminale, mântine securitatea și ridică pedicele.

Dar care este intervențiunea nocentă și care este cea bună?

Nu într'unu manualu ca acesta se poate precisa soluțiunea acestui problemu complexu; dar putemu spune că intervențiunea guvernului, în domeniul muncii,

este necesară numai acolo unde nu se poate lăsa numai interesului privat grija de a face ceea ce este oportun, și unde, necesitatea regulamentelor preventive este raționalmente simțită.

În corpul acestei opere, vom arăta aceste puține cazuri.

CAPŪ X.

MACHINE, INVENȚIUNI ȘI PERFEȚIONARI.

1. — *Ce este un instrument?*
2. — *Ce sunt machinele?*
3. — *Efectele economice ale machinelor.*
4. — *Obiecțiuni ce s'au făcut machinelor. — Refutațiune.*

1. — Un instrument se uneltă este totu obiectul cu care se armă mână omului spre a fi mai puternică când produce.

2. — *Machinele* sunt toate aparatele ce au de putere mișcătoria și putere luată afără din om și cari-i adaugă puterea în producțiune.

3. — Efectele economice ale machinelor sunt totu de uă dată de a suplea la munca ómenilor și de a înmulți acestu travaliu, ori utilizându puterile naturei (*veđi No. 2 capu II*), ori trăgându unu partitu mai bunu din ómeni și din capitaluri, într'ale cărora grupe mai importante intră și ele.

Mai târđiu, ómenii au prinvenitu la întrebuintarea apei ca motoru, utilizându forța produsă de cădere. — Morile de apă în timpul lui Mithridat.

Apoi, veni rândul vântului. — Morile de vânt veniră în Europa din Orient pe timpul Cruciadelor.

Și în fine s'a găsit de motor *aburul*. El este mai puternic și procură avantaje mai regulate decât animalii, apa și vântul. De și costă mai scump, el a înlocuit pe toate celelalte motoare, pentru că: cine-va are această putere la dispozițiunea sa când vrea, când vrea, în câtă vreme vrea și unde vrea, de ore ce vântul și apa nu pot fi întrebuințate decât pre câtă permite stagiunile și localitățile unde se găsesc, locații ce mai totu de una sunt puțin favorabile desfacerei produselor.

4. — Considerațiunile ce prezentăm asupra avantajelor mașinilor se aplică *descoperirilor* și *invențiunilor* mecanice, fizice și chimice de totă specia tuturilor *procedatelor* de orice natură ar fi, tuturilor progreselor rezultând din aplicarea unui adevăr economic până aci necunoscut, și având de rezultat final ca producțiunea să fie făcută mai bine, mai mult și mai puțin (*vezi No. 9 de la cap. I.*)

Avantajele mașinilor sunt:

1° Ele facilitează explorațiunea multor industrii, cari n'ară exista altminterlea. — Minele și salinile profunde n'ară putea fi explorate, dacă, pentru extragerea mineralelor, omului n'ară fi adjutată de puterea mașinilor.

2° Facilită transportul, perfecționându-și căile de comunicațiune terestre și maritime. Percursurile se fac mai iute, mai puțin și cu risc mai puțin.

3° Economisă munca omului. Pretutindini, inteligența a înlocuit puterea, seă a dirigeat-o, a condus-o, fecundat-o mai bine.

Prin ajutorul mașinilor, un lucrător torcător de bumbac face aș de 320 ori mai mult fir de cât în 1789, pe când torcătoarele mecanice nu erau inventate. Înaintea

invențiunii morilor de apă și de vântu, sclavii învêrteaă petrile de móră. După spusa lui Omeru, 12 femei erau continuu ocupate în casa Penelopei, cu măcinatulă grăului necesariu casei. Cea mai simplă móră de apă pôte măcina grâu astădi câtă 150 de ómenî. Iar în morile mișcate de aburü, 20 de lucrători potü măcina grâu de ajunsü spre a alimenta 72,000 persóne.

Cu munca economisată, se pôte obține alte produse, întrebuintându la acésta orele de cari lucrătorulü dispune. Anglii dicü că *timpulü este monedă*, — monedă ce se pôte căstiga. Economiile ce din cauza machinelorü, resultă pentru populațiunii este lucru considerabilü. Unü exemplu, luatü dintr'ua miă, va învedera acéstă. Să presubpunemü uă liniă de cale ferată ce este frecuentată de uă jumătate de milionü de căletori: fie-care căletorü, âmblandü pe acéstă cale, iar nu pe drumurile ordinare, economisă douë ore, și, prin urmare, pentru toți, este uă economiă de 1,000,000 de ore, séu 100,000 zile, representându munca anuală a 332 ómenî, cari nu crescü cu unü banü cheltuelile alimentărei generale, și alü căroră timpü aü uă valóre multü mai superióră aceleia a simplilorü lucrători. Mai puneți ca cu câte-va decimi de ani în apoi, niste asemenea căletorii erau expuse la pericole așa de serióse, în câtü căletorii, mai în ainte de a pleca, credea a face uă faptă mintósă făcându-și testamentulü. In zilele nóstre, de și rapiditatea este prodigiósă, chanțele aü diminuatü. In Anglia, abia se înnumera uă victimă (mortü séu plăgatü) la 5 séu 600 de miî de căletori.

Credemü de prisosü a mai stărui spre a învedera cumü, machinele avëndü de efectü abondanța și eftinătatea produselorü, resultatulü lorü finalü este posibilitatea, pentru masele de populațiune din ce în ce mai mari, de a-și procura aceste produse; de a di-

minua așa suferințele lor, de a cresce bunul lor trai material, și d'a obține meștiile de a lua parte la comunalitatea bucuriilor intelectuale și morale, la cari civilizațiunea ne permite s'ajungem. Scumpetea produselor este principalul obstacol progreselor societății, căci această scumpete este rezultatul travaliurilor aspre, grele și penibile, cari abrulisează pe om (2 și III).

Machinile împlinesc pentru om muncile cele mai ostenitoare și mai degradante, ca transportul greutăților, desecarea apei, ceocănitul ferului. Prin aceasta, ele dau muncitorilor un repaos pe care ei îl pot utiliza, perfecționându inteligența lor.

Pela începutul secolului XVII, puține persoane șiau să scrie și să citească; acum este cu totul din contra, și mai totă lumea poate să-și procure satisfacțiunile ce dau aceste cunoștințe. Înaintea imprimeriei, autorii și copiii erau rari, săraci și puțin considerați; astăzi, autorii, editorii, imprimatorii sunt numeroși, ocupă în societate pozițiuni onorabile și pot deveni avuți. Toți datorează această bine-facere presei de imprimată. Astăzi, un simplu salahor ce cumpără, pentru 24 bani, un jurnal în stradă, este tot așa de bine informat ca omul cel mai avut despre cele ce se petrec în lume. Și să mai constatăm că, favorisându diviziunea muncii, progresele mecanice și altele ușurează munca femeii, și readuc pe aceasta cu încetul la îngrijirile familiei și casei. S'a observat, în Statele-Unite și Anglia, unde aplicațiunile mecanice au luat mai multă dezvoltare, că femeile lucră puțin la pământ, nu se vedă cădându sub greutatea unui maldăr de fână sau de recoaltă. Acest spectacol trist lovește, din contra, ochii în mai multe localități alte Europei.

Numai acolo unde produsele sunt multe, bune și ieftine, și prin urmare viața ușoară, mințile se

potu da în numărū mare și la cele-l-alte ramuri ale activității omenesci — industria, comerțul, arțile, căutările științifice și filosofice, a cărorū influință la urmă se face simțită asupra ómenilor de labóre și asupra omenirei întregi.

În fine, progresele industriale dau națiunilor uă dorință și mai mare de a vedé securitatea și pacea mântinându-se, și legându din și în și mai multū populațiunile, prin schimburi crescēde de produse și de idei, de simțimente și de stimă, influința lorū a despopularisatū guera, conchista și dominațiunea. Dar asupra acestui punctū, machinele și geniulū de invențiune exercită uă influință și mai directă. Perfecționându-se, instrume-tele de destrucțiune devinū mai puținū redutabile. Ómenii séu ucisū întru dēnsii mai puținū de cândū aū cercatū a se omorā cu lovituri de tunuri. Bătăliile cu pușca suntū relativamente mai puținū feroci de câtū acelea cu cuțitulū, spada séu baioneta. Acēsta provine de acolo că perfecționarea armelorū adaogă certitudinea destrucțiunei, și este în natura omulū celū mai corageosū de a fugi de acēstă certitudine.

4 — Unii scriitori aū contribuatū a fortifica prejudecata ce condamna machinele; dintre acestia, suntū Montesquieu și de Sismondi.

Montesquieu dice că economia ce resultă din întrebuințarea machinelorū este compensată de perderea ce facū lucrătorii cari pēu'aci erau ocupați la fabricațiunea produselorū, și că, în cele din urmă, societatea sărăcesce cu suma travaliulū economisatū de machină și perdutū d'aceia dintre membrii sei pe cari ea-i privédă.

Nu este adevēratū că societatea perde prin întrebuințarea unei machine séu print'ua nouă invențiune ce procură uă economia cumpărătorulū. Căci acēstă

economieă își schimbă direcțiunea: și fiindcă industriile sunt solidarice, ceea ce este economisat de una se duce la alta; ele formă o vastă, ale căreia părți comunică prin canale secrete; și prin urmare economiile ce se fac cu dânsa favorizează travaliul și salariile.

Adevărul este că lucrătorii ce mai în ainte erau în trebuința în această fabricațiune nu sunt mai mult în trebuința toți. Prisosul va fi în trebuința a da societății alte produse, de unde rezultă creșterea a vieții.

Acestă dislocare, strămutare a lucrătorilor a fost și este unul din obstacolele cele mari la adoptarea machinelor. În Anglia, lucrătorii s'au revoltat și au sfărâmat machinile. Și acesta se înțelege până la ore-care grad, căci ei sunt nevoiți să ia, un alt gen de ocupațiune, ceea ce displace naturei omului.

Subt impresiunea criselor industriale, de Sismondi a zis că ori în câte rânduri o mașină va ridica travaliul unui număr de ore-care de lucrători, ea nu este de dorit, căci tinde la supresiunea lucrătorilor, cari trebuie să părăsescă ocaziunea de a întrebuința brațele lor.

Erôrea sea este că a crezut că trebuințele națiunilor sunt o cantitate fixă. Dar acesta nu este adevărat: J.—B. a demonstrat-o: pentru că populațiunea se înmulțește;—pentru că pe totă ziua facem usă de produse necunoscute celor ce au trăit în ainea noastră;—pentru că machina, reducând cheltuielile de producțiune, coborâ prețului produselor, provocă o sporire de consumațiune, care necesită o creștere de producțiune, și intervențiunea totu atâtor lucrători, dacă nu și amai multora de cât mai în ainte;—pentru că, în fine, produsele create de un producător îi procură mijloacele de a cumpăra produsele create

de unŭ altulŭ, și că, în urma acestei producțiuni, amëndouă suntŭ căpuși mai bine. Așa dar, pe câtŭ timpŭ, într'ua țeră, cuantitatea de produse alimentarii nu scade, acelașŭ numărŭ de lucrători potŭ viații. Și daca, prin introducțiunea unei machini, uă parte din lucrători devine liberă, ea va găsi de lucru într'ua altă ramură de ale industriei, spre a creă produse nŭoe. Totuși, recunôcemŭ că lucrătorii nu se strămută cu facilitate, pentru că suntŭ nevoiți a căuta alte ocupațiuni, a învăția uă altŭ meseriă, a se subpune la privațiunile unŭ timpŭ de nelucrare, de unde sfășia-ri și sufferințe (*Vedŭ No. 4 de la capŭ VIII*).

Acésta este uă faptă gravă care economia politică o recunôsce. Din fericire, suntŭ mai multe circumstanțe ce micșorédă neconvenientele ce potŭ resulta momentanemente, pentru clasa lucrătore, din introducțiunea machinelorŭ expeditiv.

1° Machinele suntŭ, în genere, scumpe, și trebuie capitalurii mari spre a le pune în lucrare. Acéstă dificultate întărđiă epoca adopțațiunei lorŭ.

2° Spiritulŭ de rutină, temerea inovațiunilorŭ, temerea de a perde capitalurile, întărđiă aplicațiunea invențiunelorŭ nŭoe, facŭ transițiunea graduală și facŭ une-orŭ să-i dispară neconvenientele.

3° Pre câtŭ arțile se perfecționedă, invențiunea machinelorŭ devine și mai dificilă, se facŭ ameliorări numai de detaliu.

Putemŭ conchide că relele efectele ale unei machini seŭ invențiunii suntŭ timporrie și totŭ de uă dată întrecute de avantagele sociale ce procură.

Intre meșile de a combate neconvenientele machinelorŭ, economistii recomandă vulgarisațiunea primelorŭ noțiuni ale economiei politice în scôle, prin ajutorulŭ cărora copiii cari vorŭ fi într'ua di lucrători arŭ începe a înțelege adevărata natură a lucrurilor, și arŭ fi premuniți în contra prejudecăților ca-

ri îi atâta a ură machinele seú a cnmpta pe medii chimice.

CAPU XI.

INDUSTRIA EXTRACTIVĂ.

1. — *Ce conține industria extractivă?*
2. — *Ce este de observat în privința vânătoriei?*
3. — *Ce este de observat în privința pescuirii?*
4. — *Ce este de observat în privința exploatațiunii pădurilor?*
5. — *Ce este de observat în privința exploatațiunii minelor?*
6. — *Considerațiuni asupra industriei extractive la noi.*

1. — In industria extractivă intră exploatațiunea minelor, a pădurilor, vânătorii și pescuirea.

2. — In societățile primitive, vânătorii era industria principală, căci ele viațuia numai din produsul vânătoriei. Dar cu cât societățile au înaintat pe calea civilizațiunii, cu atât industria vânătoriei a pierdut din importanța sa, căci produsul său este necert. Acesta a îndemnat pe Român să facă proverbul: „In traista vânătorului și pescarului, locuiește sărăcia.“

Cu toate acestea sunt ținuturi în care vânătorii este exercitată de populi înaintați în civilizațiune, căci acesta este singurul partit în care ei pot retrage din întinsele teritorii ce ocupă: blănăriile Siberiei și Americii Nordului sunt exploatate cele d'ântei de Ruși și cele de alii două de Angli. Produsul a-

cestorū blănării se ridică la mai multe milióne, pe fie-care anū.

La noi, din indemnuiū puterilorū centrale, județene și comunale, se facū, în timpulū iernei, vênători ca să distrugă lupil și urși ce causedă mari perderi agriculturēi, omorândū vitele domestice. Pe lûngă acēsta, orī-cine póte a se arma cu uă pușcă și a urmări vênatulū fōră distincțiune pe tóte moșiile, fōră a strica recoltele. Este adevēratū că administrațiunea a luatū óre-cari mēsuri ca să nu se distrugă vênatulū în timpulū fătatului sēu încuibatului și cândū puī suntū mici. Dar aceste dispozițiuni înțelepte nu suntū observate nici de cumū. Pentru acēsta, arū trebui, ca în țērile civilisate, sū se facă uă lege. Suntū numeróse și puterice motivele ce reclamă uă asemenea lege: 1° Produsulū vênătoriei este uă resorginte alimentariă prețiosă, a cărui reproducțiune trebuie asigurată, poprindū destructiunea sea, mai cu sémă la mărlire și cândū puī suntū mici; 2° Din punctulū de vedere alū securității publice, vênătoria póte deveni ocasiunea unorū accidente grave și chiarū a crimelorū, prin urmare arū trebui să nu se permită exercițiulū sēu acelora a cărorū moralitate nu este garantată de antecedentele lorū, și să se excludă minorii ce n'au 16 ani; 3° Din punctulū de vedere alū respectului proprietăței și alū intereselorū agricole, arū trebui ca exercițiulū dreptului de vênă ū să fie subordonatū la autorizatiunea proprietariului, mai cu sémă în ogórele încă acoperite de fructele lorū; 4° Vênătoria fiindū uă plăcere sēu uī industriă, este pré dreptū de a subpune exercițiulū sēu, fie la unū impositū somptuariū, fie la unū dreptū de patentă. Cu tóte astea, din punctulū de vedere alū protecțiunei datorită agriculturēi, proprietarulū sēu arendașulū să continue a avé dreptulū de a distruge pe pământulū sēu, în totū timpulū și fōră permisū animalii rēu afăcătorī și nocenți.

Produsul total al permisului, ce este fixat astăzi la 25 franci séu lei nuol, se ridică în Franția pe totu anulă la 2,072,778 franci, din cari $\frac{2}{5}$ se dá comunelor.

Statulă mai ia uă sumă mare din închirierea vênătoriei în pădurile séle.

3. — În țările civilisate, pescuirea a conservat uă importanță mai mare de câtă vênătoria, pentru că națiunile țină multă a desvolta mărirea loră. Din această, unele, prin legi și regulamente, aă încorageatú și încorageđă pescuirea, acordândú recompense. În Franția, *primele* ce se dá pescariloră maritimi suntu așa de mari, în câtă ele întrecú valórea produseloră date de pescarij francesi; cu alte cuvinte, Franția, pe lúngă sumele cele mari ce dá pescariloră séi, cumpără fórte scómpú produsulă pescuirei maritime, căci străiniă ce arú importa produse similiarii datorescú a plăti, la doganá, niste taxe fórte mari. Dar cu tóte astea, pescuirea maritimă în Franția, ca tóte lucrurile artificiale, nu numai că n'a datú înainte, dar chiarú a cădutu. Arú fi multă mai bine, pentru Franția, să lase liberulă — schimbú pentru produse pescuirei (*veđi partea II secțiunea I*).

Norvegia face unú comerciú mare cu produsulă pescuirei. Totú așa este și cu Olanda, — care descoperi methóda de a conserva pescele, sárându-lú. Anglia o întrecu, dar fuse și ea întrecută de Statele-Únite, în ceea ce privesce pescuirea cea mare. Americanii întrebuintedă ómeni mai puțini, și prin urmare, reducú cheltuelile de producțiune, pentru că aú reușitú a da naveloră loră uă formă mai apropiată călătoriiloră; dar adevérulă este că se expunú multú mai multú.

Suntu încă unele țeri, alú cărora nutrimentú se compune mai numai de pesce; așa suntu locuitorii țeriloră de la nordú. Pe lúngă acestea, națiunile ce

postescă (chrestinii de ritulă orientulă și occidentală) consumă pesce multă. Acesta a făcută pe unii (în secolulă ală 17-lea pe cândă Olandesii, ce suntă protestanți excelau în pescuire,) să dică că: „protestanții se înavușescă exploatându bigotismulă catholiciloră.”

La noi, Danubiulă cu numeroșele seles bălți și cursuri de apă ce-î suntă tributarii contine pesci forțe mulți. Atătă Statulă, câtă și particularii ce, ca densulă, are bălți pe moșiile loră, retragă de la acestea ună venită mare, căci populațiunea română, ca una ce postesce, consumă pesce, icre carii nu suntă de câtă oule pesciloră, raci, etc., în cățătime mare. Bine ară fi, pentru considerantele coprinse subt numărulă 1 de la paragrafulă precedentă, să se ia ôre-cară măsură și în privința pescuirei, ceea ce ară aduce Statulă ună adaosă de venită, mai cusemă că, după articolulă 476 din codulă civilă, tôte riurile și gârlele navigabile și flotabile aparțină domeniulă națională.

Acesta o reclamămă cu atătă mai multă, cu câtă, în multe localități, pentru ca pescuirea să dé ună rezultată mai mare, dobândită cu mai puțină ostenelă, se corumpă, se înveninédă apele cu vară nestinsă și cu substanțe vegetale (gogoși de pesce), réu ce se propagă în tótă întinderea cursuriloră de apă, cu curentulă, și care face să péră totă pescele conținută întreșele.

4. — În țerile ce pășescă pe calea civilizațiunei, și exploatațiunea păduriloră a perdută din importanța sea. Pretutindini pădurile s'au retrasă în apoi, au dispărută din aintea agriculturiei. Acesta are locă acumă în unele regiuni ale Americiei, Rusiei, României și Turciei. Pentru a-și procura materiale pentru arhitectură și combustibilă, dar mai cu sémă spre a întinde, mări orgorele necesarii agriculturiei, s'a făcută

și se face uă gueră așa de neîmpăcată pădurilor, în câtu ținuturi întregi aū remasū chelbașe de arbori.

Munții noștri și délurile nōstre cari nu sūntū de câtu pedestalele lorū presintă, p'allocurea, acestū tristū aspectū.

Lipsa pădurilorū are neconveniente grave, mai cusēmă pentru tērāmurile înclinate, cari nu numai că sūntū lovite de uă sterpiciune absolută, dar comunică acéstă sterilitate și seșurilorū invecinate. Călătorii sūntū loviți de marea cătățime de pogōne ce, pe Topologū, nu mai potū servi agriculturēi, din causă că sūntū înecate, acoperite de petre cari s'au rostogolitū și se rostogolescū după înălțimile chelbașe, rezultatū alū exterminățiunei pădurilorū.

S'a observatū, în Francia, departamente a cărorū populațiune perea din anū în anū, din lipsa păsciunelorū pe munți și în ălțimi (departamentele Alpi-lorū).

Pe lūngă acestea, tăierea pădurilorū produce băltaie, ce ocasionēdă friguri. Acéstă explică pentru ce ținute întregi, ălță dată prospere, sūntū astăzi deșerte, nelocuibile. Multe localități ale Asiei — Minore și Statelorū-Bisericeii (Lacurile Pontine), ne presintă acestū tristū aspectū.

Ocasionēdă chiarū inundațiunii, eșirea gârlelorū și rēurilorū din matca lorū, provocate de apele ce se prevălescū, coborându-se după în ălțimi multū mai iute de câtu pe cândū aceste în ălțimi erau acoperite cu păduri, căci atunci fie-care rădēcină împedica răpedea scurgere în vale a apelorū provenindū din ploī.

Ocasionēdă secete; este unū adevērū recunoscutū de naturalisti că pădurile atragū norii și prin urmare ploile, și că, întocmai ca niste bariere, neutralisă uscăciunea vēnturilorū.

Pentru întēmpinarea tuturilorū acestorū neconvenien-

te, națiunile civilisate au făcutu legi cari poprescū devastatiunea pădurilorū, poprindū pe proprietari de a doboră, într'unū singurū anū, arburii după uă mare întindere de locū. In acéstă privință, credemū că și la noi, celū puținū pentru multe localități, a venitū timpulū a adopta înțeleptele mēsuri la cari au avutū și au recursū națiunile civilisate.

Dar Francia nu s'a mulțămitū numai cu atătū. Ea a consideratū ca unū interesū generalū replantațiunea ținutelorū chelbașe, și de aceea a întreprinsū lucrări mari cu che tuéla contribuabililorū, poprindū tăierea pădurilorū după în alțimī.

Intervențiunea Statului pentru reancoperirea cu păduri a locurilorū chelbașe noă ne pare a intra în categoria acestorū puținē lucrări în cari acéstă intervențiune se pôte permite și justifica. Căci pe terămurile înclinate, căștigurile rezultândū din vëndērea pădurilorū nu compensédă relele ce tăierea ocasionédă.

Cătū arū căștiga Bărăganulū de arū fi plantatū!

5. — Exploatațiunea minelorū s'a desvoltatū și se desvoltă mereū, adică a mersū în simțū inversū cu vëndētoaria, pescuirea și exploatațiunea pădurilorū. Și acéstă importanță. exploatațiunea minelorū a dobēndit-o numai din alū 18-lea seculū.

Causa acesteī desvoltărei este că ea cere mai multe lucrări de cătū pescuirea, vëndētoaria și exploatațiunea pădurilorū. Respândirea învățiaturilorū a permisū a a se întrebuiņa machine procedate, etc. cari au permisū a facilita, aceste lucrări și totū de uă dată a da produse mai abundante.

Nu se potū evalua, așa de enorme suntū, produsele exploatațiunei minelorū.

6. — In privința industriei extractive, a minelorū, și carierelorū, noi Romānii suntemū fōrte înapoiati.

După cumă amă mai spusă, Statulă - și a rezervatū monopolulă exploatațiunei sărei, care a mersă totū scumpindu-se, fōră a se lua în considerațiune că avutulă nu consumă mai multă sare de câtū săraculă, ba încă că țeraniī consumă multū mai multă de câtū orășeniī, fiindū că o daū vitelorū s'o lingă. Prin armare, suirea prețiului sărei cade mai puținū pe cei avuți și mai multū pe cei săraci, și totū de uă dată împedică pe cultivatori de a nutri bine vitele lorū, adică, nedirectū, lovesce agricultura.

Pe lūngă acesteia funcționariī, pentru că, precumă amă mai disū — o, aū plata muncēi lorū asigurată în totū casulă, chiarū cândū întreprinderea la care se aplică serviciile lorū, nu dă folōse mari, nu facū nimicū pentru ameliorarea procedatelorū extracțiunei. Acēsta explică starea primitivă a machinelorū întrebuintate la salinele nōstre, unde ómeniī și animalii facū totulă. Industria privată de multū arū fi introdusă acolo machinele și procedatele perfecțiionate ce s'aū adoptatū de multū în salinele și cărbunăriile Statelorū civilisate, ceea ce arū fi immulțitū cătățimea produsului, imputinēndū totū de uă dată și cheltuelile de extracțiune. Adăogați că, din lipsa căilor de comunicațiune, sarea, ce este unulū din acele produse cari, subt unū volume mare, conține uă valōre fōrte mică, costă multū pentru transportū.

Pe ici pe colo, se extragū: păcură, petre de mori și pentru pavagiū, și se face varū. Dar și acesteia ca vai de capulū lorū.

Cătū pentru exploatarea metalelorū propriū dise, de cari pētecele munțilorū nostri este plinū, nu s'a făcutū absolutamente nimicū pēn'acumū: atātū pentru că noă Românilorū ne lipsesce în genere spiritulū de întreprinderi, resultatū alū multelorū asupriri, câtū și pentru că guvernulū n'a datū vre-uă dată cea mai mică impulsione spontaneitățēi individuale, prin legi bune,

prin încurajeri date cu multă chibzuire, prin învățăminte utile și chiar prin uă inițiativă prudentă.

Aici este unul din acele cazuri pentru cari admitem intervențiunea guvernului.

Dar acéastă intervențiune nu voim să fie fôră margini, căci nu voim ca Statul să calce peste libertatea individuală. Pentru aceea, cerem ca Statul să intervină numai în măsura neputerii individului, încetându cându acțiunea individuală devine suficientă și face ca acéastă intervențiune să fie de prisos, căci, după noi, intervențiunea Statului se justifică numai prin uă necesitate socială.

CAPŪ XII.

INDUSTRIA AGRICOLA.

1. — *Generalități.*
2. — *Clasificațiunea lucrărilor agriculturii. — Observațiune asupra ei.*
3. — *Câte specii de culturi sunt? — Descrierea lor.*
4. — *Ce observațiune a făcutu Liebig?*
5. — *Cum putem face uă înduoită recoltă în climatul nostru?*
6. — *Despre cultura mare și mică.*
7. — *Causele miseriei în care se află populațiunea rurală la noi.*
8. — *Ce este mai bine, pentru consumator și pentru producător, a fi proprietar și a-rendaș?*
9. — *Sôrtea unui proprietariu mare ce explôtă în-suși moșia sea.*

10. — *Sórtea unui proprietariu ce arendéã moşia sea.*

11. — *Sistemele de amodiaţiune. — Arenda şi Devălmăşia séu la parte.*

Observaţiune. — Ne amū întinsū multū asupra agriculturēi, fiindū cā ea, pentru multū timpū, este singura sorginte de avunţiã pentru ţera noastră. — Dea Dumneđu ca pe fiitorū, scolile de agriculturā sã se înmulţescã, ca şi fermele-modelū, prin ajutorul cãrora culturile cele bune se propagã, ca şi instrumentele perfecţionate, cãci pên'acumū, ele n'au datū rezultatele ce naţiunea era în drepte sã asteptū în proporţiune cu sacrificiile ce-şi impune pentru întreţinerea lorū!

1. — Agriculturēi, datoresce omenirea starea de civilisaţiune la care a ajunsū în unele ţeri. Cãci tóte urile sociale au apucatū uã cale mai bunã de la descoperirea sea. Omenii au pututū viãţui pe unū locū mai restrinsū, ceea ce nu se putea face mai în ainte, pe cândū vênãtorii se exterminau recipocamente, de se întâlneau. Totū aşa era şi cu economia păstoralã: cândū uã altã seminţie venea cu turmele séle sã pãsciuneđe pe tērêmurile unei populade, acésta era obligatã a respinge pe cotropitori. Bibliane spune ca Abraham s'a certatū cu nepotulū séu Loth, din cauza păstorilorū lorū. În economia ruralã, trebuindū unū locū mai restrinsū spre a viãţui, acésta a permisū ca ómenii sã s'apropriã unii de alţii. Şi fiindū cã recolta nu se face pe datã dupã semênãturī, catã ca câmpurile cultivate sã nu fie devastate între aceste duoë epoce: interesulū recipocū alū popula-delorū date la agriculturã le făcu sã stea în pace: guera deveni unū lucru anormalū. Omenii admiserã, din acésta, daca nu proprietatea, cumū o înţelegemū astãđi, celū puţinū unū felū de posesiune, basatã pe ocupaţiune. Proprietatea pãmêntului aşa cumū existã astãđi, adicã individualã, nu era cunoscutã p'atunci.

Pământul era comun, aparținea tuturilor membrilor seminției; nu era, după cum am vădit, proprietate individuală, ci colectivă. Acesta este cauza lupțelor continue ce au loc în Algeria. Arabii nerecunoscându și nevoind să admită apropiata individuală a pământului, ceea ce este trăsura caracteristică a Francesilor și a celorlalte națiuni civilizate.

Nu ne putem reține de a observa că socialistii și comunistii ce tind la restabilirea comunalității de bunuri, vor să reafunde omenirea în barbaria primitivă, în care găsim comunismul, adică lipsa proprietății individuale.

Reluându, agricultura a pus capăt barbariei primitive, și a dat civilizației singurele baze pe care ea putea să se așeze și să se consolideze. Căci, în locul resorțelor necerte, precarii și totu de una nesuficiente, ea dete omenilor resorți regularii, dobândite la epoce precise, ne mai spândurându de hazardul întâlnirilor, ci chiaru de voința celor ce le creă. Omenii a cărora existență fu acum asigurată, bucurându-se de uă abondanță pên aci necunescută, avură în fine repaose de consacratu la munci felurite; ei adunară lumină și cunoștințe, și pe dată spiritul lor se lumineă. Ei putură a-și clădi locuințe, a-și fabrica vestminte, a schimba între dênși produsele diferentelor industrii; despărțirea ocupațiilor începu, și pre câtu descoperiri din ce în ce mai numeroase veniră a-i pune în stare să-și perfecționeze operele și să deschidă activității lor căi nooue, pre atât avuția și știința înlocuiră miseria și ignoranța originarii.

Agricultura se distinge esențialmente de celelalte industrii prin aceea că, în acestea din urmă, omul utilizează puterile fizice sau chimice, spre a da uă altă formă materiilor dejă existende, spre a le da

utilitate, de ore ce, în agricultură, întrebuințedă uă putere superiéră, *puterea vitală, vegetativă* (ce este mysteriósă) spre a înmulți obiectele.

Este pré adevărată că, și în industria extractivă, înmulțimă obiectele, dar secândū sorgintea, ceea ce nu se întemplă cu agricultură, căci pământul, prin îngrășeri și amendamente, nu desécă, ci dă, din contra, mai multe produse.

Ună ală douilea avantagiū ce mai are agricultura este că n'avemū a ne teme de ceea ce este de temutū în cele-l-alte industrii, de unū excesū de producțiune, și consecuințele acestui excesū nu suntū totū acelea ca pentru cele-l-alte industrii, unde atunci salariile scadū, prețitulū produselorū scadū, întreprindătorii se ruină (*vedți No. 4 de la capū XVIII*).

În agricultură, din contra, salariulū lucrătoriorū sporesce într'unū modū absolutū, și acesta este adevăratū și chiarū cândū taxa salariurilorū nu cresce, căci lucrătorii potū atunci să-și procure obiectele necesarii subsistanței lorū cu prețieri reduse, fiindū că ele sunte în abondanță.

Cultivatorulū nu duce tôte produsele la tērgū; ci pune de le consumă de lucrători pe locū, și execută ameliorațiuni ce n'arū fi făcutū la uă altă epocă.

Adam Smith a observatū că, în anii de abondanță, salariulū lucrătorilorū întrebuințați la cultura pământulū cresce.

Acesti lucrători cerū atunci mai multe produse manufacturate, fabricele, spre a întemпина aceste cereri, datorescū a produce mai multū, și prin urmare, întreprindătorii de industriă întrebuințedă mai mulți lucrători, ceea ce are de rezultatū ridicarea salariilorū. Așa tôte se încatenedū în viața economică a societăței.

De aceea, și vedemū că, în anii de abondanță, se întreprindū lucrări mai multe, și tótă lumea proșperă.

Ună ală treilea avantaġiu pentru agricultură este că nu vedem la dēnsa acēstă strēmtoare ce împedică cele-l-alte industrii, din cauza lipsei materiilor primarii (cum s'a întēplatū, în anii din urmă din cauza bumbacului), și prin urmare crise deasastrōse ce decimă populațiunile prin miseriă. Acestū adevērū probēdă că guvernele cari, într'unū modū artificialū, immulțescū industriile, adăogă aceste crise.

Unū alū patrulea avantaġiu pentru agricultură este că muncitorii sunt mai sānetoși și mai robuști. Nevoii, a face multe observațiuni, de natura variatelor operațiuni ce reclamă cultura pāmēntului, ei dobēdescū, din experiință, multe cunoscințe despre legile naturei, și aū spiritulū desvoltatū.

2. — Agricultura îmbrățiședă tōte lucrările prin cari omulū constrēnge pāmēntulū a produce după voiea trebuințelorū sēle. Aceste lucrări suntū numerōse și diverse, ceea ce face neposibilă înnumerarea lorū. Dar ele potū fi clasificate, după destituațiunea lorū, în pateru rāmuri distinse.

1°. Lucrări afectate la preparațiunea pāmēntului în aintea semēnăturilorū ;

2°. Lucrări de semēnături, de cultura și de recolta diverselorū produse ;

3°. Lucrări de conservațiune și de prepararea pentru vëndērea produselorū recoltate ;

4°. Lucrări necesarii pentru crescerea și immulțirea vitelorū, etc., ca și prepararea produselorū ce daū, etc.

Fie-care din aceste ramuri se subdividū. Ele suntū remarcabile prin diversitatea lorū. Nu numai că fie-care speciă de pāmēntū vrea uă lucrare particulariă, dar încă și fie-care ano-timpu cere pe ale sēle ce se succedū totū diferite, și comandă agriculturilorū aplicațiuni nūoūe de inteligență și de putere.

Prin acēstă industria agricolă mai diferă de cele-

l-alte industrii: divisiunea muncii nu este posibilă în agricultură. Celu mai micu cultivatoru are uă mulțime de sarcini pré neasemênate spre a puté împlini pre tôte cu uă egală dexteritate. Concentrațiunea în aceleași mâini a atătoru lucrării, diverse de aplicațiune și de forme, împedică progresulă artei rurale.

3. — Suntă mai multe specii de cultură: *Cultura extensivă*, care se face pe unū terămu întinsu cu unū capitalu micu; și *Cultura intensivă*, care se face p'unū terămu restrênsu, dar cu capitaluri mari.

Datre aceste doué specii de cultură extreme, sunt altele: *culturile bianuale*, în cari pămêntulă produce unū anū, iar altulă se repausă; *culturile trianuale*, în cari pămêntulă se repausă numai unū anū din trei; și *culturele alterne*, în cari pămêntulă este mereu cultivatū, produce totū-de-una și nu se se repausă nici-uă dată. fôră a sârăci cu tôte astea. Acêsta vine de acolo că nu se cere pămêntulă acelașu produsu, cereale de exemplu, ci aci cereale, aci leguminôse, aci rădecini, și aci erbe.

Este de observatū că cultura extensivă se face totū de una în mare, de ôre ce cultura intensivă se face totū de una în micu. Subt No. 9, vomū reveni asupra culturei mari și culturei mici.

Cultura extensivă este întrebuintată în țêrile ce au uă întindere pré mare în raportū cu populațiunea și lipsă de capitaluri, ca regiunile Australiei, Americi, Ispania, partea orientală a Austriei, Turcia, Rusia și România. Cei ce se ocupă cu cultura pămêntulă întrebuintedă instrumentele primitive, semințe de uă calitate próstă, cultivă numai doué sêu celū multū trei specii de gramine și uă întindere de pămêntū multū mai mare de câtū le arū permite međiile s'o facă bine. Tôte acestea, este învederatū, facū ca produsele să fie mai multū uă liberalitate a anilorū

abondanți, și nici de cumă a muncii inteligente și stăruitoare. Cu toate acestea, chiar în anii de abondanță, produsele ce se recoltă după două pogoane nu e-cuivalădă produsele ce ară da ună pogonă cultivată bine. Pe lângă acestea, cultura extensivă expune pe cultivatori la perderi mari și țera, dacă nu la famete, dar celū puținū la caristiă, pentru că, fiindū mărgi-ginită, după cumū amū disū la două trei specii de plante, se întēnplă de multe ori ca anulū să nu fie favorabilū la nici-una din ele. Se mai perde pe totū anulū uă mare parte a suprafacei pământului arabilū, că-cī *neingrășēndu-se* regularemente, se lasă periodicesce în repaosū, sub denumirea de *pērlōge* seū *prosiă*. Așa dar putemū conchide că cultura extensivă este, din toate puncturile de vedere, condamnabilă.

Cultura intensivă este întrebuintata în țerile ce aū unū teritoriū micū și uă populațiune fōrte mare, ca Anglia, Belgia, Prusia occidentală, unele regiuni ale Franciei; dar o găsimū mai cu sēmă prin orașe seū în apropiere de ele, unde chiria pământului este scumpă și capitalū abondă. Putemū a ne face uă i-dee despre dēnsa, observāndū cultura grădinarilorū (*zapzavaņiiopōš*) de la noi, cari, dintr'unū câmpū de unulū seū două pogoane celū multū, scotū mii de lei. Ei nu numai că nu lasă uă palmă de pământū fōră a produce, dar facū chiarū câte două și trei recolte, scoțēndū din pământū totū ce este materialemente posibilū. Dar pentru acēsta, trebuie *īngrășeri*, seminte, instrumente și brațe multe, seū mai bine dicēndū unū capitalū mare, prin ajutorulū căruia toate acestea se potū procura.

Bălgarulū seū gunoiulū, ce pōrtă în agricultură denumirea de *īngrășeri*, înlocuesce, restituă pământului părțile desecate de cultură.

4. — Domnul Liebig, celebru chimist german, a studiat chimia aplicată la agricultură. El a demonstrat că, în țările cu uă populațiune mare, omenirea, din cauza călii pe care a apucat în privința culturai pământului, a să ajungă la uă sărăciă completă, la desecarea pământului, la famete, basându-se pe aceea că materiile fecale ale ómenilor se perd, iar nu sunt restituate pământului, de unde provin. Căci astfel pământul perde sărurile conținute într'ensele.

Acéstă aserțiune a atras atențiunea tuturilor spre a conserva produsul scurgătorilor ce se perdea și se perd în cursurile de apă infectându-le, imitându cele ce se petrec de vécuri uitate în Flandra, de unde acéstă speciă de îngasere a luat numirea de *îngrășerea flamandă*.

5. — În climatul nostru, ajungem a face uă înduoită recoltă, întorcându pământul pe dată după cea d'ântéiu, și semênându-l cu erbe seú rădecini. Flamanđii, mult mai la nord de cât noi, fac uă nu numai ca pământul să producă pe fie-care an, dar chiar de duce ori în acelaș an. Sunt erbe și rădecini ce nu cer un timp îndelungat spre a-și da fructele lor, ceea ce dă un supliment nutrimentului ómenilor și vitelor.

6. — Acum, intrăm în mai multe amênunte asupra culturai celei mari și celei mici, care nu trebuie confundată cu proprietatea cea mare seú cea mică, căci sunt țeri în cari proprietățile teritoriale sunt mari, iar cultura mică. Așa este Irlanda. Pământul acestei provincii a Marei-Bretanii este împărțit între pré puținii proprietari, cari codricesc marile moșii în bucăți mici, închiriându despărțite fie-cari din aceste bucăți. Sunt iarăși țeri cu proprietăți

marî și cu culturî mari, ca Anglia, partea orientală a Prusiei, Austria, România, etc. În Franția, Belgia, Olanda și Prusia occidentală, este contrariul, adică și proprietatea și cultura sunt mici.

Cultura mare are avantajele și neconveniențele sale, totu așa este și cu cultura mică.

Trebue exploatațiunii mari spre a trage profitu din invențiunile noue privitoare la machinele agricole, ceea ce nu se pôte face în cultura mică, afără numai în casu de asociațiune între cultivatori, ceea ce este unu lucru mai nepracticabilu, căci asociații au trebuință de machine în acelașu timp.

Anglu Artur Yung, care a scrisu multu asupra agriculturii și a începutu căletoriile sële agricole în 1789, constată, în numeroșele sële căletorii pe continentu, că agricultura lui era cu multu mai inferioară aceleia a patriei sële. Și acêsta inferioritate, elu o atribuă culturii mici, demonstrându că unu ținutu de 40,000 hectare, cultivatu în micu, cere unu număr u mai înduoitu de ómeni, vite și instrumente agricole, de câtu aceeași suprafață cultivată în mare; și că aceste puteri s'ar u pututu economisa și în trebuința la alte industrii, dându produse năouă.

În adevêru, mai multu de duoe treimi ale populațiunii Franței se ocupă cu agricultura, și mai toți sunt în acelașu timp proprietari, pe cându numai uă treime din populațiunea Angliei, ce se ridică la 31 milioane, se dă la cultura pământului; și cu tôte astea produțiunea agricolă a Angliei întrece p'aceea a Franței.

Dar trebue să spunem u c'acêsta superioritate a agriculturii Angliei, unde există cultura mare, este uă excepțiune ¹⁾, căci în tôte cele-l-alte țeri ale Euro-

¹⁾ În aintarea agriculturii Angliei depêndă de mai multe cauze diverse, mai cu sêmă de datinele proprii țerei, iar nu din aceea

peî unde există cultutura cea mare, agricultura este multă mai inferiôră aceleia unde există cultura mică.

Acésta vine de acolo că, în cultura mică, cultivatorul, fie stăpână fie chiriaşă, muncesce pentru dânsulă, iar nu pentru altulă, ceea ce este ună stimulantă mare; de ôre ce, în cultura mare, mercenariă, séu clăcaşă muncesă sub priveghiărea ună omă ală întreprindătorulă şi n'au nici-ună interesă la rezultatulă producăiunei. Cu tôte astea, nu se pôte contesta că, în cultura mare, este trebuinţa de mai puţini ômeni, vite şi instrumente.

Dar pôte ună să dică că se strecôră erori comparândă ţeri așa de depărtate, pentru că situaţiunea loră economică este pré diferentă, séu din cauza guverneloră loră séu din alte multe circumstanţe. Ca să nu rămăe nici uă înducelă, să vedemă ceea ce se petrecă în aceeaşi ţeră. În Prusia şi România, ţinuturile cu cultura mare nu numai că producă mai puţină de câtă ţinuturile cu cultura mică, dar chiară numărulă viteloră este mai inferioră. Din tôte acestea, putemă conchide că, pentru uă naţiune, este mai folositoră cultura mică, şi, prin urmare, împărşirea proprietăţei fonciariă la ună numără de familăi câtă s'ară pută mai mare. (Veđi ce s'a đisă despre monopolurile naturale, subţ No. 6, capulă IX).

7. — Causele miseriei în care se află populaţiunea că proprietatea fonciariă este concentrată în mâinele a cătoră-va mi de familăi.

Pe continentă, libertăţile politice au fostă pênă ieri şi sunt chiară astăđi fôrte inferiôre aceloră ale insuleloră Britanice, şi câmpia se despopula de partea inteligentă a locuitoriloră săi, spre a se duce în capitale, a se apropria de monarăi, cari respândescă tôte graţile. Aşa, locuitorăi câmpiiloră remaseră în ignoranţă, din care ei n'au eşită încă.

În Anglia, se întâmplă cu totulă din contra, partea cea inteligentă, luminală a naţiunii locui la ţeră, din care causă pământulă fu mai bine cultivată.

noastră rurală suntū multe și diverse. Nu ne putemū reține de a nu indica unele dintr'ênsele.

1°. Și mai în ainte, dar mai cu sémă de la improprietăria ȧeranilorū, s'a observatū, se petrece și la noi ceea ce se vede în țerile unde există cultura mică și unde pământulū este cultivatū în mare parte de arendași sėu chiriași mici: sórtea acestora nu corespunde nici de cumū cu pozițiunea la care asprelelorū munci le arū da dreptū. Fórte numeroși, ei i, i facū uă concurență neraționabilă, desastrósă, oferindū uă chiriă sėu arendă enormă proprietarilorū sėu arendașilorū ce aū luatū d'a dreptulū de la proprietari aceste moșii. Adėogându la acėsta cā cheltuelile de producțiune sunt iar fórte mari, ne convingemū cā, cu tótă înmulțirea produselorū ce acești cultivatori dobėdescū în anii de abondanța, deducėndū arenda și cheltuelile producțiunei, le remāne pré puținū, profitelē lorū se reducū mai la zero.

De desubtulū acestorū mici subt-arendași, se găsescū simplii muncitorī, alū cārora salariū este neînsemnatoriū și cariī suferū de miseriă.

Toți depėndă de proprietari sėu de substituții lorū (primii arendași) cariī sugū mai rėu de cātū lipitorile vllaga biețilorū țerani.

Eco una din cauzele pentru cariī țeraniī nostriī nu potū da în ainte, nu potū a-și ameliora sórtea. Subt numirea de *invoielī*, proprietariī și arendașiī storcū și mėduva din ei. Durerile ce acești nefericiți suferē suntū cu atātū mai împungėtore, cu cātū proprietariī și arendașiī sunt (ca la noi) în mare parte străini, și administrațiunea le vine în ajutorū, ca să-i asuprėscă!

Se va đice pôte, România are-unū teritoriū fórte întinsū în proporțiune cu populațiunea sea. Din acėsta proprietariī sėu arendașū sunt nevoiți a lăsa mai josū, de cātū în alte părți arenda sėu chiria pămėn-

tului, căci închirietorii séu arendașii micî arû închiria séu arenda locuri după alte moșii. Așa arû fi dacă țeranii arû fi nomađi, dar ei suntu așeđați la unû locû, în comună. Trebuințele lorû prin urmare suntu locale. Din acésta, suntu nevoiți a subscri la condițiunile cele mai aspre. Apoi, unde mai puneți, că n'avemû drumuri, ceea ce ține pe omû legatû de loculû uude se află, ca p'ua plantă?

Țiindû locû de Prefectû în județulû Vlașca, unde populațiunea este fôrte rară, amû vedutû condițiuni la cari subscriseseră țeranii, condițiuni ce n'arû fi fostû admisibile. Ei constituaseră uă servitudine pe locurile ce le aû concesû legea rurale, în favôrea proprietăței ce lei marî.

Se obligaseră a nu recolta produsele după pămênțulû propriû alû lorû, mai în ainte de a culege produsele proprietăței!

2° Impositele în profitulû Statulû, județulû și comunei ce plătescû cultivatorii nostri suntu în disproporțiune cu venitulû lorû. În comparațiune cu ceea ce, pentru uă cătățime egală de venitû, daû cei avuți, impozitele plătite de cultivatorii suntu enorme. — Ca remediû, recomandămû proporționalitatea impozitelorû.

3°. Lipsa de învățatură. Nu cređû, prin comunele rurale, să fie dece la suta de indiviđi cari să scie a citi, scrie și calcula. Deshereditați astfelû în privința luminelorû, nu este învederatû că țeranii nostri suntu, cu dreptû cuvêntû, considerați de arendașii străini, ca uă materiă exploatabilă, ca uă turmă de oi ce trebuie mulse și tunse desû?

Nu se pôte calcula transformarea ce arû lua în scurtû timpû cele trei pătrimi ale populațiunei nôstre, dacă s'arû adăpa la fontâna sciinței. Spiritulû de rutină arû dispărea, instrumentele, vitele și chiarû procedatele agricole s'arû ameliora, ceea ce arû permite

ca subsistanța țăranilor să fie mai asigurată. Ară înceta de a petrece zilele și nopțile la cărciumă contractându la datorii și abrutisându-se. Simțind necesitatea unui trai mai bun, unor vestminte mai curate, unor mobile mai bune, ei n'ară întârzia de a munci induoit. Dacă ară cunósce unele din acele meserii ce se împacă cu ocupațiunile rurale, ei ară produce alte obiecte în zilele în cari nu muncesc la câmp, și cari astăzi curgă perđendu-se.

4°. Lipsa numerariului, de care suferă în genere totă populațiunea țerei, apasă mai greu pe bieții cultivatori. Obligați a responde dările fiscale, județene și comunale în monedă, ei, ca s'o dobândescă, vându pe nimic produsele lor, vitele lor, se împrumută cu dobândi excesive.

Și acésta se înțelege cu atât mai ușor, cu cât, la noi, taxa dobândei legale este mai scumpă de cât în multe alte țeri, și cu cât capitalurile mici, ori unde, se dau împrumut cu dobândi mari. — Ca remediū, recomandăm înființarea instituțiunilor de prevedere și cruțiare.

5°. Nesporirea cruțiărilor și a capitalului, (*veđi capū II*), lipsa instituțiunilor de credit și de prevedere (*veđi capū VIII*).

6°. Lipsa drumurilor. Avantagele îmmulțirei și ameliorărei căilor de comunicațiune le amă arătata în altă parte, spre a le mai înșira aici. Din lipsa drumurilor, produțiunea este într'ua stare de stagnațiune, fiind că locuitorilor le lipsesc mediiile de a vinde produsele lor și de a cumpăra. Produsele pământului se vându pe nimic în anii de abondanță, și fórte scump, în anii de lipsă.

7°. Proprietarii, pre cât se póte, să-și exploatei-ênșiși moșiile. În contact cu țeranii, proprietarii nu numai că n'ară exploata pe țeranii, cumă facă arendași, dar chiar n'ară întârzia de a se ocupa de

grija de a le ameliora sörtea. Cadrulü nu ne permite a învedera tóte avantagele privitorie la prosperitatea Statului și la fericirea privată ce arü resulta din reinturnarea generală a claselorü avute către interesele agricole.

8°. Lipsa gustului bunului—traiiü, bucuriilorü, luxuluiü chiarü. „Spre a face pe ómeni industriosi, spre a-i face sä se scuture de acéstă pirotélä ce amörtesce tóte facultäțile lorä, cândü suntü într'üä pozițiune grosiariä și degradatä, trebuie sä li se înspire gustulü bunului — traiiü. Atunci, artificialele lorü trebuințe devinü totü așa de imperiöse ca și trebuințe d'üä absolutä necesitate, și sporescü cu exactitudine în aceeași proporțiune cu mediile de a le satisface.“ (Ricardo).

8. — Credemü, că este multü mai bine, și pentru producătorü și pentru consumatorü, ca cultivatorulü sä fie proprietarulü moșiei de câtü arendașulü séü. In acéstă hypothesä, elü nu se va da în apoi din aintea cheltuelilorü pentru ameliorațiunile ce sunt de făcutü, ameliorațiuni pe cari chiriașulü nu le face nici-üä datä.

Arthur Yung, partisanulü proprietätei celei mari, a recunoscutü acestü adevëru: „Dä ca proprietate üä stäncä stërpä cultivatoruluiü și elü o va face fertilä.“ Despre acéstä adevëru, suntü pëtrunși toți aceia ce äü cälëtoritü în Pirinei, Bohemia, Tirolü, și pe prundurile Rhinului. Care altü lucru, ca proprietatea, póte realiza responsabilitatea, marele resortü alü societäțilorü?

Pe lüngä acestea, nu trebuie sä perdemü din vedere că pre câtü mai mulți din membrii unei națiuni äü unü peticü de päमेंtü alü lorü, üä proprietate a lorü, pre atätü ei își iubescü patria și, prin urmare,

o apără, în contra agresiunilor neamicilor din întru și din afără.

Cu bunul simțu practicū ce ne caracterisă, noi amū improprietaritū uă clasă întregă, cea mai numerōsă dintre tōte. Dar ea suferă încă multe neajunsuri, reforma făcēndu-se în pripă, și, ca tōte lucrurile pripite, avēndū multe defectuosități. Totuși, gloriă bărbatilorū ce au rēalisatū o.

9. — Cei mai mari băbăți de Statū din Anglia, Belgia Statele-Unite și din alte State civilizate și bine administrate își exploată ei—ēnșiși moșiile lorū, aducēndū-a-minte dīlele frumōse ale anticuităței, pe cândū Cincinatus era luatū de la aratru spre a guverna republica. Dāndu-se lucrărilorū agricole, ei găsescū, în ocopațiunii pline de farmecū, međiile de a spori averea lorū și de a fi folositori patriei lorū. Revestitū, prin votulū comitențilorū sei, cu puteri întinse stabilite de lege, unū asemenea bărbatū președe, în cuatitate de membru comunalū și de consiliarū județēnū, la tragerea, execuțiunea și întreținerea drumurilorū și canalelorū; regulēdă certele ce se iūvescū între companii și particulari; dă exemplulū sacrificelorū, și împacă tōte intereseie. Elū însuși dirige, în moșiia sea, construcțiunile, desecările, plāntațiunile și ameliorațiunile importante; elū scie să-și procure felurile de vite domestice cele mai alese, arborii și plantele cele mai productive, și simte uă plăcere nespusă a împărtăși cu veciniū sei rezultatele și avantagele ce a dobēnditū.

Lucrările folositorie pe moșiă sunt ordonate cu multă chibzuire, conduse cu inteligența, executate cu înțelă; uă ordine și uă economiă fōră avarițiă, uă justiție fōră slăbiciune, președū totū de uă dată la cheltueli și la venituri și crescū resorgințile, fōră a micșora afecțiunea agențilorū întrebuintați.

Acești proprietari prevădători regulădă, în genere, starea casei loră astă-felă în câtă nu cheltuescă de câtă uă jumătate din veniturile loră, și restulă îlă întrebunțedă în ameliorațiuni, în împrumutări cu dobândă mică seú și fóra dobândă veciniloră loră, cum-părători de pământ. și speculațiuni diverse. Daú argatiloră și muncitoriloră necesariulă în abondanță, familiei loră totă ce potă reuni bunulă—traiu și gustulă celă bună fóra luxă, și veciniloră loră exemplulă unei viați active și fericite, respectată de în vi-diă, și care pôte fi imitată chiară de cei ce se bu-cură de averea cea mai mărginită.

Acești proprietari luminați daú numai orele de pri-sosă ameliorațiuniloră moșiiloră loră; căci uă parte a zilei este consacrată studiului, și restulă educați-unei copiiloră loră; cărți instrumente, institutori ex-celenți, totă este prodigată spre a face această edu-cațiune mai promptă și mai perfectă.

Fiii, dați, de mică, pe mânele unoră preceptoră, bună, îngrijiți de domestici de diverse națiuni, ce-î învăță limbele străine, și trămiși de bună oră în u-niversități bune, termină studinte în alte la uă etate în care aceste studii abia începă aiurea. Șederea prelungită ce facă în fie-care ană la țeră, în copiilă-ria loră, le dă gusturile, instrucțiunea și vigoarea ce numai această ședere pôte a desvolta. Ei dobândescă, chiară prin plăcerile loră în diversele exercițiuniri utile, uă agerime ce se dobândesce la orașu fórtă greu. Cândă junele e să între în lume, părinții îi explică ne-cesitatea ordinei și economice, pentru ca să nu cadă în prodigalitate. Ei îi dă međiile de a dobândi ve-nituri mai mari seú mai mici, pe cari este datoră a le întrebunța la ușurarea nefericiților și la cheltue-lile de căletoriile ce doresce a face, în timpulă că-roră este mai multă supraveghiată de câtă dirigétu. Părinții seí îi acórda pentru acestă scopă, și elă

primesce cu recunoștință uă moșioră și turme ale căroră produse î suntă abandonate; pre câtă pune mai multă inteligentă în direcțiunea acestui domenū alū său, pre atătū elū își sporesce resorgințele și mediile de a satisface dorințele séle; binefacerea și gustulū căletoriilorū îlū facū economū, inteligentū și activū; voiesce a cunósce tóte, spre a mări veniturile séle, binefăcerile și plăcerile séle.

La 21 anī, elū reunesce uă instrucțiune întinsă, uă inimă generósă, unū sufletū semețū, amorulū țerei séle, puterea, caracterulū și tóte cualitățile generóse ce desvólta șederea la țéră. Stěpănū de ă alege, prin întinderea cunoscintelorū séle, uă carieră, elū adoptédă una, percură lumea, studiă moriile, legile și geografia națiunilorū pe cari le visitédă; și reintră în țéra sea. în puterea etăței, cu experiința și cunoscințele unui omū de Statū. Se pripesce de a reveni la țéră spre a se bucura de unū repaosū onorabilū, și a urma exemplulū părințilorū săi, sigurū că va fi priimitū bine de afecțiunea publică.

Mumele de familiă regulédă cu aceeași pricepere educațiunea fetelorū lorū, ce le este abandonată, și suntū totū așa de fericite, pentru succesulū ce dobândescū. Domnulū casei scie a-și feri familia de societățile rele, ce arū puté turbura harmonia unui interiorū așa de respectabilū, priimindū singuri vizițele supărătórie, interdicéndū necunoscuțilorū intrarea interiorului său, ca p'ăceea a unui sanctuariū augustū, admiténdū într'ensulū numai amici intimi, séu persoanele recomandate de dênșii; precauțiuni necesarii fericirii familiilorū, și pe cari orașulū nū le póte permite.

Plăcerile nu suntū alungate dintr'uă asemenea locuință: multele ocupațiuni ce iaū uă mare parte a dilei, le facū mai vii, și câmpia oferesce mediile de a le varia.

Influența unei case așa de bine ordonate se întinde în totă vecinătatea; muncitorii, dediați a vedea cele mai bune exemple, obligați de a le urma, spre a rămănea în legătură cu exploatațiunea, exercitați, din junețea lor, la toate amănuntele celei mai perfecte culture iaă cu chiriă câte-va pogóne, se distingú printr'uaă purtare bună și uaă experiință luminată, și contribuă așa a spori averea proprietariului creândú pe a lor. Totlú, în vecinătate, are aspectulú bunei—stări și fericirei; copiii cultivatorilorú primescú, în scoli, uaă instrucțiune îngrijită și sunt admiși în diversele ramuri ale exploatațiunii, unde educațiunea lorú se termină fóra nici uaă cheltuélă și cu pré puțină ostenélă.

Acestú proprietariú recomandabilú, protectorulú și binefăcătorulú ținutului întregú, este chiămatú de densusulú spre a-i apăra interesele în camerile legislative. Chiămatú de multú a lua parte în comisiunile de agricultură și în consiliulú comunalú și județenú, elú contribuă a perfecționa legile țerei séle, și a întinde în totú Statulú ameliorațiunile dobândite în comuna sea.

Existența acestui proprietariú, totú atâtú de onorabilă câtú și de fericită, este, fóra contradicere, cea mai utilă copiilorú séi, principuluiú și patrieiú séle.

Dar toate acestea nu potú avé locú daca administrațiunea este vițiosă, supărăciósă, căci atunci proprietarii, vétémați în nedependința lorú de celú mai inferiorú agentú administrativú, fugú de la moșiile lorú, preferú a reșede în orașe.

10. — Proprietarulú ce-și arendedă moșiile, fóra a cunósce nici chiarú întinderea și configurațiunea lorú, reșede în orașú. Arendașii, interesați a se înavuți câtú mai curândú, sărăcescú pământulú, cultivândú numai grăne și rapiță cari desecă pământulú; ei exploată într'unú modú neumanú pe simplii locuitori ce aú a face cu proprietatea, suindú din anú în anú

invoielile, s'eu prin înmulțirea numărului ȃlelor de muncă, s'eu prin crescerea părței din produsul brut ce dătoresc' tocmitorii. Proprietarul nu întărdiă a lasa deplină stăp'eu pe arendașu, s'eu pentru un mică cadoș ce acesta face, s'eu pentru că, ceea ce se înt'euplă mai adese-ori, a devenit' creditorul proprietarului, pe care-lă a împrumutat', fiindă că, în orașu, ocasiunile de a cheltui sunt multă mai numeroșe de câtă la ț'era. Starea casei proprietariului înt'rece pe fie-care ană resorgințele s'ele, datoriile și încurcăt'urile cresc'eu. Atunci, elă vinde pădurea, care nu acopere t'ote datoriile. Mai supravine uă maladiă s'eu măritișulă unei fete, care cresce deficitul. Ii remăne ună singură mediă, v'end'erea moșiei: elă compară prețitulă s'eu și produsele venitulă ce-i dă, se lasă a fi sedusă de atragerea și necesitatea unui adaos de venit, vinde hereditatea părinților s'ei, plătesce datoriile, dă restulă prețitulă moșiei cu dob'endă și are, printr'ac'ea, mai totă venitulă de mai în ainte. Dar, la ânt'ea trebrință, începe a lua din fondă pe care-lă cheltuesce totă ca venitulă. — Autorulă vorbesce din experiință, căci a comisă nu asemenea p'ecat. — În fine, expropriarul lasa copiiloră s'ei uă avere mobiliariă și mică, înv'eturi de risipă și de luxă, și nici ună gustă nici ună amoră pentru viața de la ț'era ce în altă pre omă mai presusă de avere. Uă asemenea familiă, străină și neamică culturei pământului, f'oră înv'etulă ocupațiilor folositorie, nu p'ote spera uă existență onorabilă de câtă prin postură b'ăn'ose ce nu oferesc'eu nici uă ch'auță de ună fiitoră asigurată și de uă fericire reale.

Cu câtă niste asemenea familii sunt numeroșe și puterice, pre atătă guvernele sunt înclinate a înmulți posturile, greutățile publice și impositale, cu atătă câmpiile suntă strivite, cu atătă șederea acolo devine nesuferită, cu atătă ele se despopul'edă de în-

teligență, cu atât orașele se măresc, cu atât Statul merge spre cădere, cu atât revoluțiunile sunt mai apropiate.

D. Leon Fancher, ce a făcutu studii profunde asupra Angliei, mai arătă unu altu neconvenientu provenindū din arendarea moșiilor. Copiamū textualemente.

„*Absenteismul*, acestu flagelū alū societăților aristocratice, lovesce principalemente populațiunile cari suntū subt tutela lorū...”

Intrerupemū aci citațiunea, spre a spune că, prin **absenteismū**, se înțelege una din cauzele căria -i se atribuiă situațiunea miserabilă a populațiunei irlandesă, și care constă în *absența* celorū mai mulți proprietari mari fonciari ai țerei. Pe de uă parte, arendașii exploată într-unu modū ușorū pământulū, iar pe de alta, proprietarii cheltuiescū în alte părți veniturile lorū, ceea ce causedă daune locurilor de unde provinū aceste valori, și profitū localităților unde se cheltuiescū. Ele lipsescū primele locuri în favoarea celorū de alū doilea de unu mediū de muncă, de beneficiū, de creșterea avuțiilor, în proporțiune cu sumele exportate. — Reluămū :

„Țeranii aspiră a deveni proprietari. Ocupați a fecunda unu pământū p'ai căruī stăpēni nu-ī vede nici uă dată, ei ajungū a considera p'aceștia ca pe niste străini, a cărorū absență le slăbescē singularemente drepturile. În aceste fapte, este ua lecțiune mare. Munca este originea proprietăței; numai cultivandū pământulū, omul-și-lū apropiedă. Cândū stăpēnulū încetedă de a cultiya pământulū său, legătura ce-lū lipescē de pământū, în contra voinței legei și a usu-lui, începe a se destinde, desface; acēstă legătură pōte ajunge a se desface de totū, dacă proprietarulū încetedă de a reșerle, și se duce a risipi afōră produse a cărorū folosință o ține numai pentru dēnsulū

Ori-ce aristocrația odiosă este în ajunul unui 89 ¹⁾. Dacă voiesce să reziste și voiesce să viătuască, trebuie ca ea, întocmai cu acestu gigante pe care mythologia ni-lu arătă născutu din pământu, să se recălască adesea în pământulu ce o nutresce.“

11. — Prin *amodiatune*, se înțelege acțiunea proprietarului unei moșii mari séu mici de a cede unei alte persóne usulú, folosința acestei moșii.

În principiú, spunemú că închirierea averei nóstre, ori-ce formá arú avé-ea, este totú așa de justá ca și închirierea muncéi nóstre, de unde averea séu proprietatea derivá. Acestú dreptú de închiriere derivá din dreptulú de proprietate, asupra căruia credemú de prisosú a mai reveni (*veđi No. 2 capú V*).

Suntú duoe *systeme de amodiatune*, adică duoe moduri de a închiria pământulú, exploatațiunile rurale: 1) *arendarea* și 2) *colonatulú partiariú*.

Sá le examinámú, unulú câte unulú, căci examenulú avantajelorú și neconvenientelorú fie-cáruia din ele nu este fórá interesú din punctulú de vedere economicú.

Dar mai în ainte de tóte trebuie să spunemú ca cu ocaziunea *participatiunei*, (*veđi sect. II par. II*), vomú aréta dacă prețiulú închirierei pământului este plătitú pentru usulú pământului consideratú în elú-ínsuși, séu numai pentru folosința lucrărilorú anterióre alú cărorú objectú a fostú pământulú în cestiune și a capitalurilorú ce aú fostú nemobilisate într'ensulú, séu mai bine dacă acestú prețiú nu póte să fie împărțitú în duoe părți, din cari una să se cuviná pământului nudú, pentru servicele ce póte face ca instrumentú dotatú de óre-

¹⁾Revoluțiunea cea mare a Franciei, advenită în 1789, și în care starea politică și socială a națiunei franceze a luatú altá fa-
ciá, chiarú prin măsuri sângeróse.

care putere, și cea-l-altă diverselor ameliorațiuni ce acest pământ a priimit și capitalurilor ce s'au băgat într'ensul. Dar în practică această distincțiune este fără obiect, căci chiriașului ce plătesce anualmente prețitul chiriei unui pământ, se propriariului ce primesce acest prețiu, de închiriere, importă foarte puțin de a ști care este cauza originarie a acestui prețiu și cum se divide el.

I. Prin *arendă*, se înțelege ori-ce închiriere a pământului, prin mediul unui prețiu convenit, stipulat într'ua sumă de bani determinată și în genere plătită în toți anii. Amă disu *în genere*, pentru că, uneori, acest prețiu este acuitat în muncă (dile de lucru, cu mâinele se cu boii).

În arendă, cultivatorul numai singur pune capitalul și munca, și tot numai el singur se bucura de toate beneficele. Dar de multe ori, propriariul se primulu arendaș (ceea ce se întâmplă la noi cu moșii Statului și cu cele particularii luate în arendă de speculanți) pot lua pentru densii aceste benefice ale arendașului (la noi, țeranii), crescându prețitul arendeii, la fie-care reinuoire a contractului. Acesta este neconvenientul cel mai mare al arendărei. Mai este ce-va totu așa de rău, arendașii nu facu nici-ua ameliorațiune, căci aceste ameliorațiuni costă, și ei se temu, cu dreptu cuvântu, că, la expirațiunea termenului, unu altulu, oferind unu prețiu mai avantajos, a să fie preferat, și prin urmare ei n'au să profite de toate fructele ameliorațiunilor lor. Acesta explică pentru ce, în privința plantațiunilor și clădirilor, moșii Statului sunt inferioare moșilor particularilor.

Aceste neconveniente pot fi combătute, făcându arendările pe unu termen mai lungu, cel puțin, de nouă ani, ceea ce proprietarii nu sunt ispitiți de a adopta; căci acesta aru fi unu felu de înstrăinare.

Nu putem trece sub tăcere că, în unele țeri, este un fel de arendare hereditară, în care arendașul dătoresce a plăti proprietarului o dată pentru totu-de-une o sumă fixată; și, de câte ori proprietatea trece în altă mână, o altă sumă determinată. Arendașul poate să-și vândă dreptul său titlul, dar atunci trebuie să plătească suma determinată. Putându-se vândă dreptul său, se înțelege că arendașul poate să-l și hipoteceze.

În acestu casu, arendașul se bucură de beneficele proprietății: poate ameliora moșia sa, fără temerea de a fi expulsat dintr'însa. Pe lângă acestea, moșia formează un tot, ea nu poate fi împărțită de câtă cu consimțământul ambelor părți: acesta împedica morcelarea pământului.

Dar se înțelege că condițiunea proprietarului este mai totu aceeași ca a unui creditor ipothecariu său a unui nudă — proprietariu, ca în emphyteosă, *em-batică* său *besmană*.

În Anglia, mai este și un altă sistem de arendare, fără termen, în care arendașul poate lăsa moșia ori cândă voiesce. Acolo, proprietarii sunt foarte avuți, doresc bunul — traiul al arendașilor, de cari au nevoie ca alegători, etc., și, prin urmare, nu se nevoiesc a profita de toate beneficele arendașilor. Peste acestea, arendașii se bucură oarecum de prețitul arende, pentru că o mare parte a acestui prețiu este întrebuințată de proprietari în ameliorațiuni generale.

II. *Colonatul partiar* este sistemul de închirierea pământului, prin ajutorul cărui se stabilește un fel de asociațiune între proprietarul fondului și cultivator.

La noi, proprietarul său arendașul nu contribuă întru nimic la cumpărarea semințelor, vitelor și instrumentelor necesari exploatațiunii, de oare ce, în

alte țări, proprietariul contribuă pe jumătate la toate acestea. Din această cauză, credem că țeranii noștri pot fi clasați mai bine între arendași, de cât între coloni partiarii.

Proprietariul împarte cu cultivatorul în natură produsele recoltate. Împărțela se face ordinarmente pe din două; dar sunt locuri unde proprietariul ia mai mult. La noi, sub regulamentul era un sistem mixt: cultivatorii țerani (clăcași) erau aci arendași prin numărul zilelor de muncă ce dau, în loc de bani, pentru chiria pământului, și aci coloni prin decima ce dau din produse. Pe la moșiile unde învoielile obligă pe țerani a da, pentru *prisose*, și zile de muncă și decimă din produse. același sistem mixt există.

Economistii condamnă acest sistem, pentru următoarele neconveniente: 1° Supărările ce rezultă din supraveghierea proprietarului; 2° Nevoia ce are de grânare și alte magazine spre a păstra partea sa din produse, și pierderea de timp spre a le vinde; și 3° Trebuie (în unele locuri) să de capitalul, și se întemplantă ca colonului să nu caute bine de vite, de unde rezultă uă pierdere adevărată, ceea ce face ca proprietariul să nu pré fie dispus de a încredința un capital mare colonului. Adam Smith a mai arătat că colonatul partiar împiedică progresele artei și avuției agricole, căci atribuându proprietariului drept prețului chiriei uă proporțiune fipsă din produsul brut al exploatațiunii, exclude din cultură vegetaliile ce reclamă cheltueli mari de producțiune. Ca să fim bine înțeleși, să dăm un exemplu. Să presupunem un loc în care două pogone, cultivate cu grâu, cer cheltueli de producțiune de 45 lei noi, spre a da un produs de 125 lei. Dacă acum aceeași suprafață, cultivată cu cânepă, cere cheltueli de 120 lei dându în produse 250 lei, de sigur arendașul ar prefera cânepa, căci el plătesce chiria pământului în

banii seú în muncă, și uă cultură ce-i dă unú profitú curatú de 130 lei arú face pentru dânsulú multú mai multú de câtú uă cultură care, pe uă suprafaçiă egală, abia-i arú da 80 lei, ca grâulú. Ensă unú colonú parțiariú este nevoitú a calcula altúminterlea. Cele 2 pogóne de grâu, pentru 45 lei, daú 125 lei, și jumátatea recoltei este, a sea, adicã pentru $22 \frac{1}{2}$ cheltuiți, (cãci jumátate din 45 lei sunt ai proprietariulú) el ia $62 \frac{1}{2}$ lei, adicã are unú beneficiú de 40 lei; din contra, cele 2 pogóne de cânepă costândú 120 lei spre a produce 250 lei, îi lasă, avêndú în vedere avanțele seúe de 60 lei (cãci jumátate din 120 lei îi dă proprietarulú), numai 65 lei. Apoi, banii suntú rari și prin urmare scumpi.

Din acésta, colonulú este mai bucurosú a face uă avanță de $22 \frac{1}{2}$ lei, și să beneficieúe 40 lei, de câtú uă avanță de 62 lei și să beneficieúe numai de 65 lei. Iar daca vomú presubpune că proprietariulú, ca la noi, nu ia nici uă parte la cheltuelile de productiune, ne vomú convinge că colonulú, de la grâu, beneficieúă de 15 lei, de óre ce de la cânepă, numai de 5 lei.

Totuși, colonatulú parțiariú are unú avantajíú asupra arendãrei, cãci, în primulú casú, cultivatorulú este asociatú cu proprietariulú, și acésta supórtă pe jumátate desastrele provenindú din netemperíile atmosferei, ca grindina, inundațiunea, incendiulú, de óre-ce, în alú duoilea casú, tóte acestea cadú pe arendașú. Atunci, colonulú își perde munca și avanțele seúe, de óre ce arendașulú perde și aceste avanțe și arenda.

Nu putemú mai bine încheea cele ce amú disú despre systemele de amodiațiune, de câtú spuindú că influența acestorú systeme asupra mersului și stãrei agriculturerei este fórte mare. Pãmêntulú este bine cultivatú numai de brațele stimulate bine ca să-i smul-

gă totu ce pôte da, și acelea sunt modurile favorabile la progresul produțiunei cari, prin stipulațiuni bine înțelese, creadă cultivatoriloru unu interesu continuu spre a nu neîngriji nimicü ca să fecunde de din ce în ce prezentulü și fiitorulü.

Din nefericire, nu este asta spiritulü celorü mai multe învoielü dintre proprietariü pământului seu vekiliü lorü, arendașii, și aceia ce-lü cultivă. Găsimü în ele vestige numeröse ale timpurilorü în cari clasele rurale erau reduse în servitudine, și agricultura cu greu scapă de greutatea usurilorü și datinelorü ce contribuă a-i comprima desvoltările.

APENDICE LA CAPITULE XI ȘI XII.

Asupra produselorü industriei extractive și agricole.

Industria extractivă și cea rurală au de scopü de a îmulți produsele brute, materiile primarii. Industria manufacturiaria modifică, transformă aceste materii.

Cândü cine-va compară valórea materiilorü primarii cu obiectele manufacturiate, vede, pentru timpurile trecute și pentru țerile puținü în aintate în sciința produțiunei, că valórea lucrurilorü manufacturiate este multü mai scumpă. Dar pre câtü societățile progresă, pre atätü valórea lucrurilorü brute cresce. Causa creșterii valórei lucrurilorü brute este că ele nu se îmulțescü (mai cu sémă în țerile cari au uă populațiune pré numerösă în comparațiune cu teritoriulü lorü), în raportü cu îmulțirea trebuințelorü ómenilorü, cari tinü astădi a le satisface mai bine, și cari, prin urmare, contribuă la mărirea valórei obiectelorü brute.

Din contra, obiectele manufacturiate se îmulțescü

din Ți în Ți, grația progreselor ce face industria; ele sânt mai variate, mai numeroase, oferite în cătățime mare consumățiunei. Éco ceea ce face că pre cătũ civilisaționea în aintedã, pre atățũ obiectele manufacturiate, considerate în unitatea lorũ, scadũ în valórea lorũ.

De 30 de ani, pr țitulũ cãrnei, cerealelorũ, laptelui, untului și brindei în orașe, s'a urcatũ mereũ, multũ mai susũ de cãtũ chiarũ prețitulũ grãului și alũ porumbului. Causa acestei diferențe este că primele obiecte nu potũ fi aduse de departe, ceea ce se face în pri vintã cerealelorũ.

Din cele ce precedũ, putemũ retrage uã lecțione de uã mare importanță practicã.

Pentru acela ce are bani de datũ cu împrumutãri pe unũ termenũ mai lungũ, este mai folositoriũ a stipula plata în lucruri a cãrorã valóre cresce (grãũ, porumbũ, vite, țile de muncã, etc.); este multũ mai folositoriũ a cumpãra moșii, ce producũ aceste obiecte a cãrorũ valóre merge crescẽndũ. Valórea pãmẽntului cresce fôrte multũ (*veđi No. 8 capũ IV partea II*).

J.-B. Say ȡice: „Partea industriei agricole ce se aplicã la cultura pãmẽntului este neapãratũ mãrginitã de întinderea teritoriului. Nici particularii nici na ționile nu potũ face teritoriulũ lorũ mai întinsũ; dar ilũ potũ face mai fertilũ, a meliorãndu-lũ; ênsã și acestã fertilitate are uã margine, care nu se pôte trece. Dar ei potũ mãri capitalurile lorũ, prin urmare întinde mai nefinitamente industria lorũ manufacturiariã și comercialã și, prin acestã, a immulți produsele, ce sânt iar avuții.“

Industria manufacturiariã n'are dar, în ceea ce privesce produționea, alte margini reale, de cãtũ întinderea capitalurilorũ și a trebuințelorũ.

CAPU XIII.

INDUSTRIA MANUFACTURIARĂ.

1. — *Generalități.*
2. — *Industria mică.*
3. — *Industria mare.*
4. — *Pentru ce industria mare bate pe cea mică?*
5. — *Industria cea mare nu se poate stabili printrutindenți.*
6. — *Neconvenientele industriei mari.*
7. — *Obstacolele ce a întâmpinată și întâmpină încă industria manufacturaria.*
8. — *Despre corporațiunile privilegiate.*
9. — *Rolul diverselor cooperatori.*
10. — *Cum se dă uă mai mare întindere unei întreprinderi industriale.*
11. — *Instrucțiunea profesională.*

1. — Industria manufacturaria se dezvoltă foarte târziu, cu artile cari sunt complimentul și cortegiul său, de aceea se nasce în urma primelor progrese ale civilizațiunei, și pe când populațiunea, deja numerosă, începe a trece trebuințele culturai pământului.

Despărțirea lucrărilor manufacturarie de lucrările agricole arătă primii pași ai civilizațiunei, pentru că, în copilăria societăților, primele lucrări nu sunt despărțite de cele de ală duoilea, ci formedă numai accesoriulă acestora, ele se execută în sênulă exploatațiunilor rurale, de chiară mâinele aceloră ce cultivă pământulă, și în intervalele de repaosu ce le lasă munca câmpului.

La noi, torsulă și țesutulă cânepi, inului și lănei, facerea buților și carelor și a altoră obiecte de dulgheria, etc., se execută încă la țeră, în casele țe-

raniloră, și continuă a forma ună felă de apendice ală culturei. Acésta nu se mai vede în țările civilizate, unde operațiunile manufacturiarie tindă din ce în ce mai multă, mai cu sémă de la invențiunea machineloră, și abandona câmpiile spre a se concentra în orașe, în ceea ce se numesce atelierele industriale.

Pe dată ce ómenii cari se daă la manufacturi se concentrá în orașe, ei iaă uă altă faciă. Puténdă, de aci în ainte, a se vede în tóte țilele, ei intră în comunicațiune de idei, și fie-care profită de luminele comune. Intre aceste arte, astă-felă apropiate și concentrate, se stabilește cu timpulă clasificățiuni. Munca se divide. Fie-care alege uă specialitate de care se alipesce.

Amă đisă că industria manufacturiariă se desvóltă mai multă în țările cari conțină, pe ună spațiū dată, uă populațiune numerosă. În faptă, pre câtă timpă populațiunile sunt risipite pe spațiuri mari, pre, câtă staă în voie pe teritoriulă ce ocupă, și aă pământul de ajunsă de cultivatū, pre atătū ele aă uă tendință naturală a se da mai bucurosă la agricultură. Probă despre acésta, avemă populațiunea câmpiiloră nóstre. Locuitorii despre Dunăre, pentru că aă pământulă îndestulă, se daă numai la cultura pământului, pe cândă locuitorii din partea muntelui, unde pământulă cultivabilă este mai strémătū, pe lúngă cultură, se daă și la alte meserii, fiindă că cultura pământului nu este de ajunsă spre a ocupa totă timpulă loră.

Unele guverne aă voită a intervêti acéstă ordine naturală a lucrăriloră. Lovite de strălucirea ce industria manufacturiariă respândesce asupra tutuloră țăriloră unde se exercită, aceste guverne aă cercatū s'apuce în aintea timpulă, impriméndă în Statele loră industriei manufacturiare ună sborū factice. În capitalulă VII, amă đisă-va despre međiile întrebun-

țate de guverne spre a ajunge la acestu rezultat ¹⁾; cându vomu tracta despre libertatea comerciului, vomu intra în mai multe detalieri. Trebue să mai spunem că tôte aceste tentative n'au reușit?

Desvoltarea artelor manufacturiarie sporesce strălucirea, mărirea și puterea civilizațiunei unui Statu. Totu de uă dată amice cu artele liberale și cu sciințele positive, alu căroru concursu îl reclamă pe fiecare momentu, arțile manufacturiarie contribuă, mai multu de câtu ori-care altă putere, a le atrage și a le fipsa pre lûngă dênsele. Prin comunicațiunile neinterumpte ce stabilește între ómeni, ele favorisă progresul luminelor în tôte felurile, și contribuă prin acésta fórte multu chiaru la perfecțiunea industriei agricole căria se parú a fi străine. Lorú și comerciului ce le adjută, datorescú cea mai mare parte a lucrărilor de utilitate publică, chosese, canale, căi ferate, nave, porturi, monumente mari de arhitectură ce se execută într'ua țéră.

Pe lûngă acestea, concentrațiunea în orașe a unui a întinsu systemu manufacturiariu în sênulú orașelorú, este celú mai bunú garantú alú păcei, securității, libertăței satelorú. Manufacturele alimentă și dau viația muncéi agricole, căci absórbe produsele séle. Pe lûngă acestea, populațiunile aglomerate în orașe, sunt, în privința celorú de prin sate, sentinele veghiátorie ce le luminédă, corpuri în aintate ce le apêră. Acestea ne arétă că populațiunile de la țéră datorescú regularitatea muncéi lorú și pacea existenței lorú populațiunilorú manufacturiarie, populațiunilorú urbane, cari le au deschisú în atâtea direcțiuni calea civilizațiunei și a progresului.

2. — *Industria mică séu familială* este aceea în care întreprindătorulú muncesce elú-ênsuși cu copii

¹⁾ Veđi și No. 5 de la capitulú XI.

săi, său cu două trei companiini, numiți zvinici și казѣе, după gradul lor de sciință. Acești lucrători execută munca ce le a fostă comandată de patronu. Nu se pôte calcula mulțimea micelor ateliare dintr'unu orașu industriosu :

» Intr'unu orașu puținu industriosu, dice J.—B. Say, în totu catul fie-cărei case se execută lucrări manufacturiarie. » — Capiii acestor micu ateliare, iaă numirea de meseriași.

De și mică, această industriă produce multu, din cauza mulțimei ateliareloru.

Chiaru în zilele năstre, sunt încă unele industrii mici, cari sunt principale, dacă considerăm mărirea produselor. Așa, sunt în unele provincii ale Belgiei fabricațiunea armelor și a cuțităriei; în unele din cautonele Elveției, fabricațiunea orolăgelor.

3. — *Industria mare* este aceea ce se face în mare, utilizându machinele, divisiunea muncii, uă mulțime de lucrători, capitaluri mari.

Industria cea mare nu s'a desvoltatū de câtū după ce, în producțiune, s'a pututū împrumuta de la natură puterea mișcătoare, ca căderea ape, puterea vântulū, aburulū, său mai bine dicēndū după invențiunea machine-lorū, căci fie-căru capū de industriă, nu-i a datū mâna a-și procura una din aceste machine.

De aceea, astăzi capulū unei industrii mari său *intreprindătorulū de industrie*, ori *fabricantulū* nu mai muncesce elū-însuși, ci se mărginesce a supraveghia, întrebuintându, ca accesorii, pe lucrători.

De abilitatea și de activitatea sea, depēndă succēsulū întreprinderi sēle.

Unū altū caracterū alū industriei mari este că producătorulū, în locū de a lucra, ca mai în ainte, nu-mai pe comandă, lucrēdă pentru cereri fiitoare, avēndū totū de una marfă gata.

4. — Industria mare produce mai multă și mai ef-tină. Ea bate pe cea mică, pentru că are, asupra acestia, mai multe avantaje, din cari arătăm pe cele mai principale.

1°. In Industria cea mare, se pôte împinge divisiu-ne muncii mai departe, de cât în industria cea mică, căci în cea d'ântei se întrebunțedă mai mulți lucrători, de cât în cea de a doua.

2°. In industria mare, cine-va profită de diminu-țiunea cheltuelilor generale.

Cheltueli generale se chiamă acelea ce trebuie să se facă, nu importă numărul produselor. Din con-tra, *cheltuelile proporționale* sunt acelea ce cresc cu numărul produselor. Un exemplu de cheltueli generale este întreținerea fabricantului, chiria loca-lurilor, etc. Așa uă fabricațiune pôte să câstige mai multă de cât uă altă fabricațiune, de și ambele se aplică la acelașu produs. Din doi cărauși cu câte patru cai ce frecunțedă orașe diverse, din due linii de căi ferate, una pôte să facă mai multe transpor-turi de cât eal-altă, să beneficieze mai mult, de și întreținerea stăpânului, împiegaților, vitelor, ma-chinelor, trăsorelor costă mai totu atata. 10,000 lei de cheltueli la unu venit de 100,000 lei este multu, de ore ce 35,000 lei la unu venit de 700,000 lei e-este mai nimic: Alta este unu din dece și alta e-este $\frac{1}{2}$ la 10!

3°. Acelașu capitalu în industria mare dă unu pro-dus mai mare de cât în industria mică. Cuvên-tulu acestei diferințe este fôrte simplu: spre a pro-duce mai multu, nu e nevoie, în industria cea mare, a întrebunța în proporțiune capitalulu cerutu de in-dustria cea mică.

4°. Se pôte face economii asupra clădirilor acce-sorii de cari au nevoie diferentele industrii. Intruă manufactură mare, fabricantulu pôte să aibă unu ga-

zometru (prin ajutorul căruia se face gazul de luminat), un atelier de reparațiunea instrumentelor, machinelor. În primul cas, întreprinzătorul are gaz mai puțin și chiar rămășițele distilațiunii; și, în al doilea cas, o reparațiune mai puțină și mai promptă.

Cu această ocaziune, observăm că una din principalele supărări ce cercă la noi pe puținii proprietari și arendași care au adus machine pentru treeratul grâului și pentru măcinat, este lipsa de maeștri ferari care să repare bucățile acestor machine ce se strică. Proprietarii acestor machine sunt nevoiți, la cea mai mică stricăciune, să discontine lucrul, și să trimită, cu cheltueli mari, bucățile stricate și chiar machina întregă, prin orașele de reședința Prefecților, unde se găsesc făurarii mai abili, și uneori, din lipsa acestor făurari, chiar în capitală.

5. — Cu toate avantajele ce presintă, industria cea mare nu se poate stabili pretutindeni, chiar în țările în care capitalurile abundă și artele mecanice au făcut progresul. În localitatea unde se pune o manufactură mare trebuie:

1°. Căi de comunicațiune foarte perfecționate, căci mulțimea produselor cere transpôrți: ori pentru materiile primari, ori pentru produse.

2°. Materii în cantitate mare.

Negrijind aceste două condițiuni, unii întreprinzători au stabilit usine mari ce n'au putut lupta în contra altor stabilimente de aceeași natură, dar mult mai favorisate din partea situațiunii, și prin urmare întreprinzătorii ce au făcut această s'au ruinat.

3°. Lucrători în număr suficient.

4°. În capul întreprinderii, un director bun de industrie.

Puneți în aceleași condițiuni două directori, cel bun poate procura benefice, pe când cel rău face toate afacerile totu dăndaretele, perde.

6. — Industria cea mare, ca toate lucrurile omenești, dacă prezintă avantaje mari, are și neconveniente grave, vom vorbi numai despre cel mai principale din aceste neconveniente.

Industria mare aduce gruparea industriilor similare pe un punct dat, de unde provine aglomerațiunea, grămădirea lucrătorilor asupra ore — căroră puncturi, acolo unde sunt situate stabilimente: Așa sunt filaturele de bumbac în unele orașe, filaturele de lână, în altele, filaturele de mătase, într'altele, etc.

Acastă grupare a industriilor similare se face pentru două cuvinte. Pe de o parte, întreprindătorilor de industrie le vine mult mai bine a așeza stabilimentele lor acolo unde mai sunt niste asemenea stabilimente, căci găsesc lucrători învățiați cu meseria și materiile primare cu mai multă facilitățe, și lucrătorii, din partea lor, știu unde să se dirigă spre a găsi de lucru. Iar pe de altă parte, fiind că industria mare produce mult, nu-i înipotă, ca industriei mici, de a se afla la în-de-mâna consumatorilor.

Din această mare aglomerațiune a lucrătorilor, rezultă demoralizațiunea maselor, căci cauzele acestei demoralizațiuni sunt neevitabile. membrii aceleiași familii fiind risipiți, pentru muncă (a vedé *capu VII No. 5 alineatul 5*). Bărbatul muncește într'ua parte, femeia într'alta și copii într'alta. Legământul familiei este desnodat.

Grația cerului, noi Români, pentru cuvântul că, din puținătatea populațiunei în proporțiune cu întinderea teritoriului, din puținătatea capitalurilor și din înapoiărea în care se află arțile mecanice, suntem

departe de efectele dezastróse ale demoralisaţiunei provenindú din aglomeraţiunea lucrătorilor.

În ţerile în cari industria mare s'a dezvoltatú, demoralisaţiunea maselorú, provenindú din aglomeraţiunea lucrătorilorú a începutú a fi combătută prin respândirea luminelorú: moralisaţiunea prin instrucţiune. Mulţi întreprindetori au stabilitú, cu cheltuelile lorú, scoli în fabricele lorú.

Cátú pentru copiii, a întervenitú legea, netolerândú subpunerea lorú la munci mai grele şi mai îndelungate de câtú puterile acestorú slabe fiinţe. căci, după cumú amú đisú, într'úă altă operă ¹⁾, a cere de la

1) Manualú de hygină publică şi privată.

copii úă munca mai presusú de puterile lorú este totú aşa de absurdú ca a cere fructe de la plantele ce abia a înfloritú. Prin ostenele multe şi grele, ei nu mai crescú, ci vegetedă şi perú, ca úă tulpină şovoidă, şi uscată.

II. Existenţa acestorú mase mari de lucrători este adese-orí precarii, şi, din acésta, ele devinú ameninţátóre pentru pacea publică. Căci adese-orí manufacturile încetedă de a lucra şi lasă în disperare masele ce nutreau, pentru că producţiunea are intermitenţele séle, momentele séle de activitate şi de langóre. Dintre tóte produsele manufacturiarie, acelea ce respundú la gusturi schimbabile, la fantasii variabile, sunt mai subpuse la fluctuaţiunile cererei de câtú produsele agricole, ce respundú mai multú la trebuinţe statorice. Afóra de acésta, se întemplă une-orí, în industria manufacturiate, úă stagnaţiune generală a producţiunei, şi din acésta toţi lucrătorii suferé, pe cândú în casulú de mai susú suferé numai úă parte dintr'ênşii. În fine, alte cauze străine vinú de úă dată de turburá producţiunea şi munca. Aceste cauze suntú crisele comerciale şi turbu-

rările politice Vomă vorbi despre dênsele mai în urmă.

În asemenea triste circumstanțe, noi credem că societatea dat resce a veni în ajutorul suferinșilor, nu spre a le face eleimosină, ci spre a le da de lucru, întreprindëndă, pe câtă duredă stagnașiunea producșiunei, lucrări pentru utilitatea publică.

7. — Din causă că munca n'a fostă liberă, industria manufacturariă a avută obstacole mari de învinsă, fôră a mai vorbi de dificultășile naturale. Susșisele obstacole proveneauă din neperfectiunea legilor politice și civile. În anticuitate, despreșuită și avilită, abandonată mai de totă brașeloră servile, industria manufacturariă era în genere călcată în picioră de guverne și de cetățeni. În mediul-evă, de și apărată în ôre-care măsură, grașiă fortificărilor cetățiloră unde se refugiasă, de exașiunile, brigandagele și despotismulă seneoriloră, ea avea să sufere jugulă mai totă așa de ră al *corporașiuniloră de meserii*, ale căroră cereri severe și asupritore erauă mai aceleăși mai în tôte Statele Europei.

8. — Pretutindini, negocetorii și meseriașii erauă despărșiți în *corporașiuni*, a căroră istoriasă se confundă cu aceea a industriei. Ei înșinșară aceste asociașioni cu scopulă de a se susșine mutualemă în contra exașiuniloră și violinșeloră senioriloră și cleruluiă și în contra rapineloră indivișiloră de ori-ce clasă. Mai târșiu, corporașiunile se subpuseră guvernuluiă, nu numai pentru ca membrii loră să fie autorisăși și proteșși în exercișiulă industriei loră; ci și spre a exclude din exploatarea aceleăși industrii pe oră cine nu era agregată la comunalitatea, subpunerea loră. Clasa industrială și comercială fu respătită prin monopoluri. Guvernele aveaă dreptulă de a ordona, au-

torisa și regula munca; în schimbul acestui drept. muncitorii se bucurau de monopoluri, cari, adepos-tindu-i, proseriau și năbușeau, în profitul lor, ori ce concurență.

Istoria juridică a Franței este plină de detaieri curioase asupra număróselor procese ale corporațiilor, ori în contra industriilor isolate, ori între dênsele spre a determina nedeterminabilele limite ale profesiunilor lor respective, fôră a mai vorbi de cer-tele lor cele furióse asupra cestiunilor de preșe-dintă.

Cadrul nu ne iartă a face cunoscut: — organisa-țiunea interióră a corporațiilor, — divisiunea lor în șveniți, *калѣ* și maestri, — asprele condiții ale șveniției, favorile pentru fiii maestrilor, — cererile capo-d'operelor ¹⁾.

Mai în urmă, industria manufacturiară a avut să se lupte în contra *regulamentățiunei* (a vedé No. 5 de *la capít XII*).

Astădi, putem afirma că, pretutindini, tendința către libertatea industriei manufactuarie este fôrte mare.

9. — În nici-uă altă industriă, ca în cea manu-facturiară, nu este mai mare necesitate de coopera-țiune. Să examinăm acum cari sunt diverșii coope-ratori și ce rol are fie-care din ei.

Cooperatorii, în industria manufacturiară, sunt: 1° întreprindătorul său patronul, 2° impiegatul și 3° lucrătorul.

I. **Întreprindătoru de industriă** este acela ce con-cepe întreprinderea său exploatațiunea, reunesce e-

¹⁾ Spre a fi cine-va admis într'uă corporațiune, datorea după ani îndelungați de șveniție, să producă un cap-d'operă, ce era examinat de maestri. Acestia exigeau mult mai mult de la străini, de cât de la maestri, membrii corporațiunei și fiii lor. Cu ocașiunea admisiunei, se cheltueau sume mari.

lementele științifice, morale și materiale ce ea necesită, și dirige creațiunea și vîndarea produselor.

„În cursul operațiunilor producțiunii, dice J—B Say, sunt obstacole de învinsă ce ceră uă energiă ó-re-care; suntu încuitudini de suportatū, ce cerū fermetate; sunt nefericiri de reparatū, pentru cari trebuie spiritulū de prevedere;” Cu alte cuvinte, trebuie *geniulū afacerilorū, geniulū artei* și unū numărū ó-re-care *de cualități morale*.

„Prin *geniulū afacerilorū*, eū înțelegū, dice D. Du noyer, mai multe facultăți fórte distinse, ca capacitatea: — de a judeca de cererea (căutarea) seū de a cunosce trebuințele societăței, — de a judeca de starea oferirei seū d'a prețului međiile de a satisface aceste trebuințe, — de a administra întreprinderile concepute cu înțelepciune, — și, în fine, de a verifica prin compute regularii și ținute cu înteligența prevederile speculațiunii.

„Subt numirea de *geniulū artei*, se coprinde operațiunile ce sunt necesarii pentru execuțiune, ca cunoscința particulariă a meseriei, noțiunile theorice, talentulū aplicațiunilorū, abilitatea în ceea ce privesce mâna-d'operă.

„*Intre cualitățile morale*, eū distingū învețiurile întreprindătorilorū privitoare atâtū la binele lorū în parte, câtū și la binele societăței.”

Intreprindătorulū seū pătronulū trebuie dar să fie inteligentū, — să scie a dirige întreprinderea cu judecată, cu precisiune și cu energiă, și să aibă capitalurile ce necesită industria, seū să-și le procure prin ajutorulū creditulū seū alū asociațiunii.

Din tóte acestea, putemū conchide că întreprindătorulū este agentulū principalū alū producțiunii; elū îi consacră tótă activitatea sea; îi sacrifică repaosulū seū, aventurēdă într'ênsa totū avutulū seū, precumū și capitalurile altora; póte să compromiță într'ênsa

reputațiunea și onórea sea. Tóte acestea nu-í dă óre dreptulú de a retrage, — pe lúngă unú salariú ridicatú pentru munca sea și chiria capitalurilorú séle séu străine ce éngagédă în întreprindere, — benefice mai multú séu mai puținú importante ce crescú averea sea? (*A vedé No. 10 de la capú VIII*).

II. *Impiegatú* este acela ce adjutá pe întreprindétorú în operațiunile direcțiunei séu țineréi comptabilitátei, căci unú omú singurú nu póte face totú. Pe lúngă óre care sciíntă, se cere, de la ímpiegatú, multá inteligentá și stáruință. Salariulú séu este în porțiune cu aceste cualități.

III. *Lucrătorulú* este acela care, sub direcțiunea unuí întreprindétorú ce-í dă materiile primarií și principalele medii de muncă, muncesce, spre a produce. În schimbulú acestei munci, lucrătorii, priimescú, pe dí, pe septémână, la fie-care 15 díle, pe lună, séu pe bucata, uá retribuțiune ce se numesce *salariú*.

Este de observatú că unii lucrători sunt séu niste simple manoperari, — ca cei ce carcă cărămidí, var, etc. la clădiri, — séu aú uá abilitate óre-care provenindú séu dintr'unú talentú naturalú séu din talente dobéndite, — ca *калоде* de orologari, giuvaergii, etc. De aceea, economistulú bagă în numérulú lucrătorilorú mulți agenți ce sunt distinși cu numele: domestici, servitori, comiși, ímpiegați, artisti, etc., ale cărorá funcțiuni economice în produțiune sunt aceleáși și ale cărorá atribuțiuni presintă absolutamente acelașá caracterú.

D. Iosef Garnier imparte în cinci categorii masa lucrătorilorú :

Ántéiú, muncitorii agricoli, argați și muncitori cu diua ;

Alú duoilea, lucrătorii artelorú și meseriilorú în genere, ce sunt salariati ;

Alú treilea, lucrătorii ocupați cu industriile órga-

nisate în întreprinderi mari, mine, făurarii, flaturî, fabricî, etc.;

Ală patrulea, lucrătorii industriei cărăușesci și comerciale: marinari, cărăuși pe apă și pe uscat, magazinerii, *hamalii*, etc.

Ală cincilea, împiegații de totu felulu în tôte industriile: comiși, țitori de registre, priveghiători, serviitori séu grămăticî, etc., împiegați, în fine, cu unu titlu óre-care.

„Tôte aceste distincțiuni, adaogă D. Garnier, sunt necesarii cându se consideră cestiunile ce nascu din examenulu condițiunei diverselorú clase muncitóre, mediilorú de ameliorațiune de cari acéstă condițiune este primitórie, loculu ce ele ocupă în produțiune, și părtei ce le vine în distribuțiune: tôte cestiuni ce se află subt diverse forme în tôte ramurile Economiei Politice.“ Aceste cestiuni suntú tractate în mai multe capitale ale acestui opú.

Terminămú, observéndu cá, de vre-úă 30 de ani, și guvernele și particularii avuți, din țerile unde industria manufacturiară a luatú desvoltări mari, se ocupă de ameliorațiunea sórtei lucrătorilorú, mai cu sémă a acelora ai orașelorú și manufacturelorú. Aceste preîngrijiri se justifică prin aceea cá aceste doué sunt ciasese cele mai numeróse și cele mai sêrace, și, prin urmare, unu pericolú mare pentru societate. Parte din aceste međii le amú arêtatú vorbindú de ameliorarea sórtei țeranilorú nostri și desore instituțiunile de prevedere; mai târđiú vomú vedé și altele.

10 — Se dá úă întiudere mai mare unei întreprinderi industriale, adêogândú construcțiunile ce servescú la exploatațiunea sea, cumpărândú úă cuantitate mai mare de materii primarii, salariândú unu numêrú mai mare de lucrători și împiegați cari, potú fi împărțiți

în două grupe, din cari unii potă munci ziua și alții noptea.

11. — Pe lângă citire, scriere, calculă și ôre-cari cunoscințe despre natura lucrurilor, instrucțiune ce trebuie fie-cărui membru ală societăței, întreprindătorii de industriă aă necesitate a studia totă ce este favorabilă profesiunilor loră. Cunoscința procedateloră particularii și methódeloră celoră mai avantațióse spre a aplica munca la fie-care din ramurele cele mari ale industriei constituă objectulă particulariă și specială ală *instrucțiunei profesionale*.

Nu este greă de înțelesă, în starea de civilizațiune la care amă ajunsă, și în mediulă lucrăriloră așa de variate ce reclamă acésta stare de civilizațiune, marea importanță a instrucțiunei profesionale, destinată a da tóte cunoscințele aplicabile viaței sociale, și, în parte, cunoscințele favorabile unoră profesiuni, ca agricultura, artele séu meseriile și comerciulă.

În țerile civilisate, există multe *scolă profesionale*; la noi, sunt fôrte puține: scolile de agricultură, de comerciă, de ferăria de la Iași, de conducători de punți și chosole. Dar tóte aceste scolă speciale, întretinute de Stată, daă uă instrucțiune specială într'ua carieră rigurosamente determinată, aă programele făcute de guvernă, și nu suntă libere a modifica aceste programe. Ele nu respundă ia trebuințele cele mai ordinarii ale societăței, nici la diversele exigente ale viaței comune, nu respundă bine la trebuințele ce se destéptă în sênulă societăței. De aci provine că, în tóamna trecuta, la concursulă agricolă ținută pe câmpia de la Pantelimon, vechile aratre, de și fôrte neperfecte, aă arată mai profundamente, mai regulamente, și uă suprafaciă mai întinsă, de câtă aratrele perfecțiionale ale scoléi de agricultură; de aci

mai vine că scólele de comerciú din capitală și din Galați nu sunt frecventate.

Nu cunóscemú alte međii mai bune, mai practice, mai eficace, pentru ca industria manufacturiariă să fie apanagiulú Románilorú iar nu alú străinilorú, ca pên'acumú, de câtú înmulțirea scólelorú profesionale, — dotarea lorú cu profesori buni și cu materialulú necesariú, și, ca încoronare a acestúi mare și utilú edificiiú proiectatú, uă bună lege de admisibilitate în funcțiunile publice, aplicată cu severitate. Cândú cutare și cutare arú cunósce din ainte multele și variatele cunoscințe ce se cerú de la cei ce brigă nobila ambițiune de a fi dregători, agenți ai autorității publice, cândú arú fi convinși că, fórá aceste condițiuni, nu sunt admiși în cadrele funcționarilorú publici, ei n'arú mai abandona profesiunea părințilorú lorú, ci s'arú nevoi din contra a-și orna mintea cu totú ce arú puté favorisa desvoltarea acestorú profesiuni.

Daca Ministrții și Camerile, în locú de a continua să se ocupe de certuri, provocate de lucruri efemere, arú cugeta maturú la binele, la fiitoralú națiunei, ei nu s'arú da în apoi din ainta orí-cărúi sacrificiiú spre a salva, stimula industria națională, prin creșterea numărului scólelorú profesionale și împedicarea funcționarismulú, care merege înmulțindu-se, plagă ce minedă societatea nóstră și care, desigurú, nu va întârđia de a o conduce la unú cataclismú.

CAPU XIV.

INDUSTRIA CARAUȘESCA.

1. — *Cumú potú fi considerate căile de comunicațiune? — Rolulú lorú.*
2. — *De ce este compusă uă cale de comunicați-*

une, considerată ca mașină de transportată?

3. — *Divisiunea căilor de comunicațiune: căile naturale și artificiale. — Desvoltarea lor.*
4. — *Clasificațiunea căilor de comunicațiune în privința eficienței.*
5. — *Avantajele căilor ferate din punctul de vedere mecanic și din punctul de vedere moral.*
6. — *Avantajele căilor de comunicațiune din punctul de vedere al progresului industriei.*
7. — *Bine este ca guvernul și județele să întreprindă la stabilirea căilor de comunicațiune?*
8. — *Căile de comunicațiune nu răpesc munca oamenilor, nu scad prețul vitelor de tras, etc.*

1. — Distanța este un obstacol ce se opune la satisfacerea nemediată a mai multor trebuințelor și dorințelor noastre; căile de comunicațiune pot fi considerate ca mașini de transport, destinate a învinge și a diminua din ce în ce această rezistență. Așa dar rolul lor în economia societăților este nemărginit; facilitatea ce oamenii au de a comunica între ei este primul fundament al societății, a spus J. - B. Say. De dezvoltarea căilor de comunicațiune, depinde progresul industriei unei țări. Căci, ele măresc raza în care se pot efectua schimburile și, diminuând prețul de cost al mai multor produselor și.

2. — Considerată ca o mașină de transport, o cale de comunicațiune se compune de *cale* (mediul prin care se face transportul), de *vehicul* (instrumentul prin care se face transportul), și de *motoriu* (trăgătorii prin ajutorul cărora se face trans-

portulă). Aceste trei părți esențiale nu pot fi despărțite în orî ce studiū asupra căilor de comunicațiune.

3. — Pentru economistū, căile de comunicațiune sunt aședate în duoē clase distiase: 1) *căile naturale*, acelea de cari ōmenii aū pututū profita fōră trivaliū, și cari, prin urmare, aū fostū întrebuintate mai ântēiū; și 2) *căile artificiale*, acelea ce aū fostū stabilite succesivamente de mâna omului, și cu cheltueli și travaliuri considerabile.

De și primii pași ai omului s'aū făcutū, fōră înduōelă, pe uscatū, totuși căile pe uscatū sunt *artificiale*. Unū pămēntū verginū nu este în genere bunū pēntru drumū, de câtū pe uă întindere ōre-care, căci arborii, surpăturile, lacurile și ghêrlele opunū obstacole loco-mișcării, obstacole ce nu potū fi învinse de câtū prin travaliuri speciale. Și mai multū, daca voimū a transporta greutăți mari pe unū drumū, trebuie telege cu duoē rōte, sâni, căruțe și care, ce cerū uă perfecțiune ōre cari în arțile diverse ce concură la construcțiunea lorū; în fine, trebuie, pēntru motorū, vite de trasū, ce se crescū seū se cumpără de la cei ce le crescū. Tōte acestea ne învederēdă că primele transporturi, ce merită acēstă numire, s'aū făcutū pe apă: caiculū și luntrea aū precesū carulū. Drumurile cari âmblă singure, cumū chiamă Pascalū marea, lacurile și cursurile de apă, aū precesū drumurile pe uscatū. Prin urmare marea, lacurile, fluviurile și ghêrlele sunt căi de comunicațiune naturale pēntru transportulū ōmenilorū și mărfilorū, și sunt multū mai facile de câtū drumurile pe uscatū. În transporturile pe apă, lasă că calea este dată de Dumneđeū, dar chiarū motorulū, de ne lasămū a fi împinși seū de cursulū apeī, seū de vēntū, este asemenea datū de Dumneđeū, și, în fine, chiarū cândū cere trebuința să

facem un sfortu, acestu sfortu este mai micu pe apa de catu pe uscatu. Acesta ne explica pentru ce, in anticuitate, transporturile se faceau numai pe apa, precum si pentru ce nu erau cetati in floritoare de catu acelea ce puteau dispune de aceste cai de comunicatiune, adica cari erau situate pe marginea mării, de ore ce populii inchisi in mediloculu uscatului stau cufundati in barbaria.

Vorbindu in specia despre uscatu, vedemu ca, in starea barbară, nu sunt cai de comunicatiune. La inceputu, transporturile se faceau pe spinarea omeniloru. Chiaru astadi, gasimu acestu mediu de transportu in multe localitati ale Americii, Africii, Asiei si Europei chiaru. Apoi, dupa ameliorarea potezeloru, s'a intrebuintatu, pentru transportu, spinarea viteloru. Atunci, progresulu a fostu mare: omulu celu mai robustu ducea abia 30 oca, de ore ce calulu, asinulu si catarul duce fie care ua povara de 200 oca, mergendu la pasu. Mai tarziu, drumurile facendu-se de caruta, aceleasi vite au pututu trage, cu telega cu duo rote seu cu sania, ua greutate celu putin de 5 ori mai mare. Pe chosele, si candu carulu este ferecatu, acestu povara se mai indoesce. Iar pe drumurile de feru, trasulu este de dece ori mai facile de catu pe chosea cea mai buna. Unde mai puneți si iutela! Dar reduciunea pretiului transporturiloru! In cate-va zile, se facu calatori ce cereau, sunt cati-va ani, septemani si luni intregi. Nu sunt 30 de ani, de candu lipscanii nostri, spre a se duce la Lipsca, faceau trei luni. *Timpulu este moneda*, dicu Angli, caci, in adeveru, omulu ce intrebuinteda bine timpulu castiga bani. Este necalculata economia adusa populatiuniloru de drumurile de feru, prin iutela loru. Adugeti, pe lungu aceste, ca, mai inainte, calatoriile lungi, erau asa de periculoase, in catu calatori, mai inainte de a pleca, se confesau si-si

faceau testamentul. În zilele noastre, cu totă înțela cea mare cu cari se fac transporturile, chanțele rele s'au micșorat mult. În Anglia, țera după continent în care vagonele âmbă cu mai multă răpediciune, abia se în numeră uă victimă (mortu seu rănit) la 2 milioane și mai bine de călători.

Aburul, întrebuintat pentru conducerea batelelor pe apă, âncă a scurtat distanțele și a înmulțit relațiunile între diversele țeri, depărtându pericolele. Astăzi, fie furtună seu ceta, vasele își caută de cale și, în câte-va zile, percurg distanțe foarte mari.

4. — Nici-ua cale de comunicațiune nu cere mai puține cheltueli de transport, de cât canalele. Diferința între un canal și un curs de apă este acesta: canalele sunt navigabile și în sus și în jos, fiind că apa se găsește mai la același nivel, de ore ce fluviurile și ghêrlele, când este vorba de a merge în contra corentului, ceru uă putere mare ca să învingă corentul. Pentru acesta, se găsește totu-de-una, în țerile civilizate, un canal lungă un curs de apă. D'aci urmésă că materiile cari subt un volume mare au uă valoare mică (pêtre, cărbuni de pétră, lemne, plumb feru, etc.) nu trebuie transportate pe drumurile ordinarii seu pe cele de feru, cându putem dispune de canale.

5. — Din punctul de vedere mechanic, căile ferate oferesc duoe avantaje mari 1° frecătura pe suprafața unită, lnsă a unei șine de feru aședată într'ua pozițiune mai horizontală, este substituată frecăturai pe suprafața glodorosă, mai multu seu mai puțin neegală, și mai totu de una înclintă într'unu mod simțitoru a unui drum; 2° serviciul trasului se pôte îndeplini și în faptă se și îndeplinesce astăzi prin ajutorul unei forțe, aceea a aburului, ce este mai

economică de câtă aceea a viteloră, și care se pôte ridică la ună gradă de energiă ce nu s'ară puté atinge, chiară de s'ară întrebuița elefanți (iar nu numai boi și cai), acolo unde aceste vite mari și tépene ară puté viațiui.

6. — Influița desvoltărei căiloră de comunicațiune asupra progresulă industriei este fórtă mare :

1) Favorisă pe producători reducându cheltuelile de transportă (vedi alineatulă 4-lea).

2) Favorisă pe consumatoră, căci oferirea cresce, și, prin urmare este scădemētă, diminițiune à cheltueliloră de fabricațiune, și, prin urmare, scădere a prețuriloră ;

3) Grămeșile de produse minerali, vegetal și animal ce nu erau exploatare, se exploată din momentulă în care căile de comunicațiune permite scurgearea loră. În acéstă priviță, putemă dice că căile de comunicațiune produce avuția din ori-ce, o facă să é-să, ca să dicemă așa, din pământă.

4) Adaogă valórea produseloră, ridicându preculă loră la nivelulă ce este în centrele de populațiune, unde atingă punctulă celă mai ridicată. De aci, și pământulă priimesce uă valóre mai mare. Și acéstă provine că cheltuelile de transportă cadă mai totă-de-una în greutatea productorulă. În adevără, prețulă unei materii într'ua localitate este acelașă, fórá să se țină sémă de loculă de proveniță. Prețulă unei chile de grău este în Bucuresci de 8 galbeni. Cultivatorulă ce aduce grău din apropiere plătesce uă chiriă mică, de óre ce acela ce-lă aduce de departe plătesce uă chiriă mare și cu tóte astea dă kila totă pentru acelașă preț.

5). Nivelédă prețuriloră, căci, dacă într'ua localitate un lucru este cerută mai multă și costă mai scumpă, cele-l-alte localități, pe dată ce află acéstă, trămită

acolo produsele lorū similarii, de unde rezultă oferirea în cătățime mai mare, și nivelulū prețurilor se stabilește.

6). Ameliorarea căilor de comunicațiune favorisă crescerea populațiunei în centrele de populațiune. Mai în ainte, lumea fugea din orașe, fiindū că viația era mai scumpă de cătū la sate. Dar astădi diferența prețurilor între țările de producțiune și centrele de consumațiune este mai nulă, căci tinde a se coboră prin nivelarea prețurilor. Fără drumurile de ferū, fără batelele cu aburū, aceste centre mari de populațiune n'arū putē subsista, căci n'arū putē trage de departe materiile necesarii subsistanței lorū.

7). Din punctulū de vedere moralū, căile de comunicațiune aducū stabilirea unei comunalități de interese între tôte părțile unei țeri vaste; favorisandū relațiunile cetățenilorū, excită spiritulū de emulațiune și de concurență; și dau societăți uă viația și uă viguore nouē; stergū, facū să dispară disentiamentele dintre State și rase, potolescū hostilitățile, armonisă interesele. Putemū dar dice că desvoltarea căilor de comunicațiune este, în economia interiōră a societățilorū și în aceea a lumii, agentulū-eficace alū unei înduoite revoluțiuni către care neresistibilulū geniū ce Provedența a pusū în omenire o duce de la începutulū ei. Acestū înduoitū muvemențū este efectulū unei cause unice, puterea ce dobēndesce pe tōtă ziua simtimentulū fraternității între ómenī. Chiarū resbelului, desvoltarea căilor de comunicațiune presintă facilități. Guerele nu mai durēdă astădi cu anii.

9. — Pretutindenī, guvernulū și administrațiunile județene aū făcutū cheltueli mari pentru immulțirea și ameliorarea căilor de comunicațiune.

Sunt unii economisti, între cari intră și D. Dunoyer, ce respingū intervențiunea guvernământului; și în a-

céştă materieă într'ună modă absolută, dicëndă că, dacă drumulă este atâtă și necesariă, inițiativa particulariloră îlă va stabili, desdăunându-se prin luare de taxe; dacă acéştă inițiativă nu voiesce a stabili ună drumă, ce dovadă mai mare c'acéstă drumă nu este nici utilă nici necesariă!

Cătă despre noi, nu adoptămă acéştă opiniune. Căci ne punemă într'ună punctă de vedere mai în altă de cătă celă economică, care mărginindă-se la constatarea debitului și creditului, este strēmă în vedere cu progresulă civilizațiunei. Dar chiară din punctulă de vedere economică, noi credemă că intervențiunea Statuluiă pôte a se legitima.

Cândă voră a stabili ună drumă, întreprinđătorii n'au monopolulă lui, adică transportulă exclusivă, ca la căile ferate; ci profită numai de taxele ce percepă din locă în locă, cari cu cătă suntă mai ridicate, cu atâtă drumulă este mai puțină frecventată. Pe lângă acestea, întreprinđătorii nu beneficiază nici de cumă de valărea ce căstigă moșiile învecinate, de profitele ce retragă consumatorii și producătorii. Pentru acésta, Statulă și administrațiunile județene datorescă a interveni la facerea și ameliorarea drumuriloră, căci dacă, creândă drumulă, face uă óre-care *avanță* ¹⁾, acéştă avanță va fi acoperită cu crescerea avuției generale de care profită într'ună modă nediectă, prin imposite.

Nu trebuie iar să perdemă din vedere că întreprinđătorii de drumuri și punți suntă fórtă avidi, și percepă taxe mari pentru lucrări ce n'au costată multă, și, prin acésta, împedica comunicațiunile, circulațiunea avuției. Aceste neconveniente au făcută pe gu-

¹⁾ *Avanță* este uă valărea ce se împrumută seă se consumă, cu cugetulă de a fi recuperată, restituată. Instrăinarea produseloră îndusiriei seă desdăunedă pe ună întreprinđătoră de avanțele ce a făcută.

vernul nostru să presinte Camerilor un proiect de lege pentru desființarea acestor taxe, desdăunându-se proprietarii ce le făcuseră cu consimțimentul administrațiunei. Acest proiect de lege a fost adoptat de puterea legislativă.

Așa dar Statul trebuie să intervină în facerea drumurilor. Cu toate acestea în țările unde sunt multe capitaluri și unde capitalistii străini să întrecă a cere concesiuni, Statul nu trebuie să intervină, ci să lase inițiativei particulare stabilirea drumurilor, mai cu seamă a drumurilor de feră, în cari companiile au monopolul transporturilor.

8. — Unii au crezut că perfecționarea căilor de comunicațiune răpescă travaliul cărăușilor, face să scadă prețurile cailor și boilor (vitele de tras), derapănă drumurile, etc. Căci, în adevăr, căile de comunicațiune perfecționate au același efect ca machinele, micșorează mâna-de-operă, ușurează travaliul. De aceea, aceeași imputare s'a făcută fără temei și machinelor, după cum am vădit deja.

CAPU XV.

INDUSTRIA COMERCIALĂ

1. — *Generalități.*
2. — *Originea și natura comerțului.*
3. — *Nedrepte imputări ce s'au făcut comerțului. — Avantajele se.*
4. — *Nedrepte imputări ce s'au făcut și se fac detaliantilor.*
5. — *Comerțul de speculațiune.*
6. — *Particularitatea ce are comerțul grânelor.*

7. — *Comerțiul bancherilor, zarafilor.*
 8. — *Agiotagiul.*

1. — Cuvântul *comerțiu* derivă de la două cuvinte latine *commutatio mercium*, ce înseamnă *schimbul mărfurilor*. Luat în accepțiunea sa cea mai generală, cuvântul *comerțiu* exprimă totdeauna relațiilor ce oamenii întrețin între deșii, pentru tot ce se raportează la satisfacțiunea trebuințelor lor. Într'un înțeles mai restrâns, *comerțiul* este acea ramură a activității omenești ce are de obiect principalele transportul și distribuțiunea produselor.

Numim *comerțiu interior* acela ce are de obiect vânzarea în România a mărfurilor de origine română; și *comerțiu exterior* acela ce are de obiect său de a vinde în România produse străine, său de a transporta în țeri străine, spre a le desface, produsele române. Prima din aceste două ultime operațiuni se chiamă *importațiune*, și cea de a doua, *exportațiune*.

Relațiunile comerciale între locuitorii diverselor țeri și diferențelor județe, și chiar între a ceea ai aceluiășu județ se întreține de uă clasă distinctă de indiviși, numiți *comercianți* său *negocetori*. Această clasă se subdivide în *negocetori cu ridicata* și *negocetori cu amănuntul* său *detalianți*. Industria primilor constă a transporta produsele din locurile unde sunt eftine în locurile unde sunt scumpe. Vorbind în genere, *comercianții cu ridicata* cumpără din prima mână, adică chiar de la producători. Industria *negocetorilor cu amănuntul* constă întru a ține în rezervă assortimente de mărfi (ceșite), de cari se simte trebuința în locurile unde reședă, și a le *detalia*, desface în cătățimi mici clienților lor (musteriilor) său publicului.

2. — Cu ocaziunea cestiunilor atingătoare de divi-

siunea muncii, amă spusă c'acastă divisiune este de uă aplicațiune universală, permițându locuitorilor u-norū plaiuri și chiarū la națiuni întregi a se consacra cu preferință la ôre-cari ramuri de industrie, din cauza dîversității pămîntului, climatului, puterei productrice ce posedă diversele regiuni. (veđi No. 7 de la capū VII). Căci se scie că mił de produse, de cea mai mare utilitate, nu există seū nu potū fi culese fōră numai în unele ținuturi, în unele țeri (veđi No. 5 de la capū XIV). De exemplu, superioritatea lănei angle și facultatea ce aū Angli de a avé la dispozițiunea lorū cărbunii de pămîntū, lucrători abili, machini perfecționate, capitaluri mari, scurtū, tôte instrumentele și tôte mediile industriei manufacturiarie, îi pune în pozițiune a produce postavuri și alte stofe multū mai bune și mai eftene de câtū noi Romăni; pe cândū pămîntulū și clima Romăniei, fiindū particularemente favorabilă culturai cerealelorū și viei, România pôte produce vinū și cereale cu unū prețiu multū mai eftinū de câtū s'arū puté face acésta în Anglia. Este dar evidentū că, măriginindune a produce vinū și cereale și a schimba acestea pe stofele angle, noi ne procurămū uă cantitate mai mare de aceste țesături, de câtū daca amū cerca să producemū la noi aceste țesături; și, la rāndulū lorū, Anglii. schimbāndū stofele lorū cu România, potū să-și procure vinū și cereale în cātățimi multū mai considerabile și mai eftinū, ceea ce n'arū fi pututū daca, voindū a contraria înțeleptele dispozițiunii ale naturei și inspirațiunile manifeste ale simțului comunū, arū disloca uă porțiune a capitalului și a industriei ce ei aplica la produțiunea stofelorū, în care posedă uă superioritate așa de mare, spre a le aplica la produțiunea vinului. Ceea ce amū đisū despre duoē țeri se pôte pré bine aplica la duoē județe ale aceleaași țeri.

Pe acésta divisiune teritorială a muncii este fon-

datu comerciului, a cărui funcțiune constă, pre cumu amu mai disu-o, intru a transporta produsele din locurile de unde provinu, și unde ele, din cauza abondanței, au uă valöre förte mică, in locurile unde aceste produse lipsescü și sunt căutate, cerute. Printr'acésta, elü dá obiectelorü astüfelü transportate uă utilitate, și, prin urmare uă valöre mai mare; și face ca uă localitate să se bucure de produsele tuturilor celorü-l-alte localități.

3. — Mulți au imputatü și impută comerciului că nu produce nimicü. Negocetorulü, dicü, -ei, nu lucrédă ca cultivatorulü ce séménă uă baniță de grău spre a culege cincı-spre-dece, nici ca fabricantulü ce törce și tese lâna spre a obține stofe; negocetorulü nu face altü föră numai a cumpăra eftinü spre a vinde scumpu.

Acestea sunt niste idei eronate, căci comerciantulü produce föră induelă totü câtü cultivatorulü și fabricantulü, căci precumü cultivatorulü incredințédă pământului uă baniță de grău și o convértesce in mai multe baniți, precumü fabricantulü êngagédă lâna in machinele séle și o transformă in stofe, totü așa și comerciantulü încarcă grăulü, și lemnele intr'uă navă, in schimbulü cărora aduce departe, după câte-va luni, de ferü, țesături, cafea, zaharü, etc. Trebuie să considerămü mărfle trämise ca materii primarii consumate pentru formarea unui produsü nouü, ce constă in mărfle ce provinü din reînturnări.

Föră comerciantü, fabricantii arü face pré mici lucruri, căci arü datori să se ocupe și cu afacerile comerciului. Din cele ce amü disu aproposito de divisiunea muncel, scimü că fabricațiunea nu s'a desvoltatü nicăiri unde fabricantulü a datoritü să facă in acelașü timpü afacerile negocetorulü și să impartă,

pentru acesta, capitalul s^{eu} și atențiunea sa asupra a duce feluri de lucrări foarte diferite.

Din toate acestea putem conchide să comerciantul ia parte la producțiune totu ca întreprindătorii de industria extractivă (vezi capitolul XI). Pune materialele la în-de-mâna producătorilor, și produsele făcuate ale acestora la în-de-mâna consumatorilor, adică a aceloră ce voru a face usă de dênsele. Așa dar comerciantul, ședându la comptorialu s^{eu}, este totu așa de utilu ca cultivatorul s^{eu} manufacturiantul, n'adjută mai puțin de câtu acestia, la producțiune; face ca activitatea loră să fie mai utilă întindându-o asupra unui cercu mai largu, și numele s^{eu} nu arătă altă de câtu că modul s^{eu} de a munci și de a produce diferă de acela alu manufacturiantului și cultivatorul.

Precum comerciantul interioru contribuă la creșterea avuțiilor diverselor județe ale unei țeri, totu așa și comerciantul exterioru contribuă la creșterea avuțiilor diverselor țeri. Fără comerciantul exterioru, noi am fi lipsiți de multe, pré multe lucruri utile și prețioase. Făcându ómenilor cunoscute produsele numeroase pe cari altminterlea ei le ară ignora, comerciantul exterioru le dă gusturi și poște nouă, și, în acelașu timp, le procură mediile și atâta într'ênșii dorința de ale satisface. Permite fie-cărui populu isolată de a profita de invențiunile și descoperirile tuturilor celor-l-alti populi; provocându concurența între producătorii indigeni și producătorii străini, elu stimulă industria loră și spiritul lor de invențiune, și nevoiesce rutina a cede locul emulațiunei. Totu prin ajutorul comerciantului, divisiunea muncei ajunge la ultimele s^ele limite: masa produselor necesarii și utile ia uă desvoltare nemărginită, și avuția se respândesce generalemente.

Consideratū dintr'unu punctu de vedere mai în altu,

influența comerțului este puternică și salutară. Prin ajutorul său, se răspândește binefacerile civilizației, și tesaurul științei pătrundă pînă la puncturile cele mai depărtate ale universului locuibil. Făcîndu pe locuitorii fie-cărei țări dependenți unii de alții, comerțul formă un puternic principiu de uniune, și legă societatea universală a națiunilor prin nodurile solidarității și puternice ale intereselor mutuale și ale obligațiilor reciproce (vezi partea II).

Nu este nici-ua națiune care să fi avut sau să ai-oă filosofi și artiști eminenti, fără să fi fost sau să fie celebră prin opulența, prin comerțul său. Pericles și Fidias, Petrarca și Rafael au nemortalizat secolii în cari comerțul înflorea în Grecia și Italia. Influența comerțului făcu pe Veneția să sbucnescă din sînul mării; ea făcu din pămîntul nisipos și mlăcos al Olandei și Belgiei, locuința favorită a literilor, a științelor și a artelor; ea făcu din Anglia ceea ce este, domniatoarea lumii: numărul și meritele filosofilor și poezilor, sapiențelor engli a crescut în rațiune directă cu averea publică.

4. — Mulți au criticat și critică intervențiunea detalianților între negocetorii cu ridicata și consumători, imputându-le că, prin acesta, detalianții scumpesc lucrurile, nevoindu-se a realiza profituri mari.

Aceste obiecțiuni sînt nedrepte.

Subdivisiunea persoanelor ce se dau la comerț în *negocetori cu ridicata* și *negocetori cu amănuntul* este foarte avantajoasă pentru toți. Ar fi cu greu, dacă nu neșosibil, unui negocetor cu ridicata de a detalia mărfurile ce a adus din țări depărtate; dar presupundu chiar că el ar face această cercare, este învederat că ar trebui să stabilească magazine și agenți în diferitele părți ale țerei, dintr'acesta, pe lîngă necesitatea de a da fie-cărei ramuri de indus-

triă acéastă atențiune ce este neapărată spre a garanta uă gestiune întinsă și dirigită cu economia necesariă, arū datori a stabili pentru mărfle séle prețuri mai ridicate. Prin acésta se invederăda nefondamentul obiectiu-lorū ce se facū adese-orī în contra intervențiunei detalianților între comercianții cu ridicata séu produc-torī și între consumatori. Importă ca mărfle să fie vëndute cu amēnuntulū. La ce arū servi a transporta în Bucuresci din Anglia miī de bucăți de madapolon séu de pēnda de America, din Constantinopole, miī de oca de olive, daca aceste cuantități mari nu s'arū divide și nu s'arū vinde în porțiunile ce convinū trebuințelorū locuitorilorū Bucurescilorū? Și demon-strămū bine că acéastă industriă necesariă se exer-cită mai bine și mai eftinū, prin intermediulū unei clase distincte, de câtū de aceea a comercianților cu ridicata.

Intervențiunea detalianților și comercianților cu ridicata cresce avantegele ce resultă din comerciū, im-primândū uă mișcare continuă aratrului și resbóielorū de țesutū. Ea permite fie-căruia a se consacra, exclu-sivamente, profesiunei ce a alesū; agenți și magazine se află pe tótă suprafata țerei pentru cumpărarea și vëndérea produselorū, agricultorii și fabricanții sciū, din ainte, unde arū puté găsi în totū timpulū unū tērgū pentru mărfle ce aū de vëndutū, și pentru a-și procura, cu prețurile corente ale dilei, ceea ce dorescū să cumpere. Prin existența acestorū duoē clase de comercianți, producătorii sunt puși în pozițiunea de a consacra totū timpulū și activitatea lorū industri-ilorū lorū respective, și puterea produțiunei se gă-sesse adēogită într'ua proporțiune fórte mare. Cu acéastă ocaziune, aducemū aminte că înmulțirea și ame-liorarea căilor de comunicațiune într'ua țéră con-tribuă într'unū modū putericū a facilita operațiunile comerciale.

S'a mai pretinsu că, prin orașe, numărul detalianților este foarte mare, și că, spre a subsista, ei ceru profite mari. Dar nu este greu a ne încredința că nici această obiecțiune în contra intervențiunei detalianților nu este fondată. Grijia propriilor lor interese împedică ca unu număr pre mare de indiviđi să se da la comerciul de detaliu, precum împedică ca unu număr pre mare să se dea la alte lucrări. În acelașu timp, concurența ce detalianții își facu între dênșii, în particulari, și concurența publicului, le ridică međiile de a realiza benefice extraordinarii. E pre adevăratu că ei paru adese-orî a realiza benefice ce întrecu taxa ordinară; dar această opiniune vine din confusiunea ce se face între *salaru* ¹⁾ și *profite* ²⁾.

5. — *Comerciul* de speculațiune constă a cumpăra produse cându prețurile lor sunt scăđute, și de a le vinde cându aceste prețuri se ridică. Spre a aproba séu a condamna această speciă de comerciu, trebuie mai ântêiu să ne dăm bine séma despre natura lucrurilor.

Ore-carî circumstanțe neprevăđute și neguvernabile facu adese-orî să cađă prețulu produselor mai josu de câtu cheltuelile lor de producțiune. Acesta are două neconveniente: 1° pentru producătoru, ce nu este indemnizat de cheltuelile séle; 2° pentru consumatoru, ce nu póte pune temeiú că se va bucura multu timp de uă producțiune ce ocasionéđă perderi acelora ce iaú parte la dênsa.

Cându cheltuelile de producțiune întrecu valórea produsulu, producătorii, după cumu amú mai spusú-o, se lasă de acea producțiune ingrată; produsul devii

¹⁾ *Salariul* este remunerațiunea muncii.

²⁾ *Profitul* este chiria capitalulu (banu, clădiru, meșii, unelte, etc.).

ne, din acésta, mai rarü; și consumatorulü, după câtü-va timpü, nu întârziä de a plăti acele produse mai scumpü de câtü cândü ele arü fi continuatü a da producătorilorü benefice regularii.

Hei bine! comerziulü de speculațiune este propriü a depărta, séu celü puținü a diminua aceste duoe neconveniente, căci cumpărările séle, cândü prețiulü produselorü scadü, tindü a preveni scăderea acestorü prețiuri. Diminuä perderile ce facü producătorii, împedicä totala lorü descurageare, și încetarea unui felü de produțiune ce trebuie să reia puteri, pentru că aceste cumpărări se facü într'unü timpü în care se prevede mai târziü uä scumpete. Și cândü vine scumpetea, *speculatorii* ce au să vëndä totü ce au cumpăratü, punü de vëndere concurändü între dênșii, töte produsele ce cumpăraserä și ținuserä în rezervä, garantändü pe consumatori de uä creștere excesivä a prețiurilorü.

Nedändu-și séma de binefăcătorulü rolü alü speculatorilorü, unele State, în diverse epoce, au popritü, prin pedepse grele, comerziulü, de speculațiune. Așa în timpulü mării revoluțiunii franceze din 1789, speculatorii, sub denumirea de *acăpărători* au fostü, öre cumü, puși aföra din lege.

Dar lectorii înțelegü că nu putemü vedé totü așa de bine manoperile ce arü avé de obiectü de a opera uä scădere séu uä scumpete aparentä, factice. Aceste manopere sunt pedepsibile. Dar trebuie să spunemü că de aceste manopere culpabile avemü ca atâtü mai puținü a ne teme, cu câtü țera este mai comerciantä și mai populösä, pentru că atunci trebuie, pentru fie-care felü de marfä, spre a influa asupra prețiurilorü, a öpera asupra unorü mase așa de märi, în câtü valodea lorü excede facultäțile nu numai ale unei case de comerciü, ci și ale mai multora ce s'arü învoi la una ca asta.

6. — Mulți grânari sêu negociatori de grâne, mai cu sémă în schelele nôstre, se înavuțescú fôrte rãpede, realisândú benefice mari și într'unú timpú mai scurtú, de câtú toți cei-l-alți comercianți. Cândú vomú tracta despre profite (a vedé partea II secțiunea II), vomú învedera că acéstă înavuțire rãpede, grânarii o datoiescú specialitãței comerciului lorú, care, totú de una, conține ce-va chanșos, subpusú hasardului: De ađi pênã mâine, prețutú grânelorú potú scãdê, și grânarii, din acéstã, sã se ruine.

7. — Ceea ce amú đisú despre folósele ce comercianții aducú societãței, se potú aplica și mai bine *bancherilorú*. Acestia priimescú de la ómeni avuți prisosulú capitalurilor lorú, pentru cari plătescú uã dobêndã anualã, fiindú dispuși a-í restitua la epoca fipsatã de împrumutãtorí; la rândulú lorú, ei daú cu împrumutú aceste capitaluri ómenilorú onesti și capabili de a-í specula. Dacă acestia încelã pe bancheri, perderea-í privesce pe ei, iar na pe împrumutãtorí. Așa dar, Bancherii, pè de uã parte, facú acela ce aú unú capitalú serviciulú de a lã pune bine, într'unú modú profitabilú și securú; iar pe de alta, procuprã meseriașilorú, fabricanțilorú și industrialilorú cari aú trebuință de unú capitalú spre a întreprinde uã afacere, acestú capitalú, cu condiținnea de a-í plăti dobêndã și de a-í remburasa la epoca convenitã. Aceste service meritã uã recompensã, și, cândú bancherulú cere numai uã recompensã egalã cu ostenála și cu risculú ce-cruță împrumutãtorului și împrumutatului, nu pretinde pré multú; dar acestia nu câstigã nimicú avêndú recursú la intermediulú sêu; numai cândú elú le cere mai puținú, ei gãsescú într'acéstã unú avantajíu, și atunci recompensa bancherului nu este dobênditã cu detrimentulú altuia. Bancherii iaú plata servicelorú ce facú, cerêndú uã

dobândă mai mare de câtă aceea cu care se împrumută el însuși. De exemplu, dacă, la noi, ei iaș bani cu dobândă de 8 sėu $8 \frac{1}{2}$ la sută pe anș, și împrumută cu 10, 11 și 12 la sută, pentru acelaș timpș, ei profită de diferență.

Dar banherulș nu pte considera tntă acestă diferență ca formândș beneficiulș sėu, caci n'arș intardia de a se ruina; fãcendu-se responsabilș pentru restituțiunea capitalurilorș ce dă cu împrumutare, i-se întemplă adesea a perde uă parte dintr'ensele. Trebuie dar sã compense de acestă perdere prin uă porțiune a beneficiulș sėu. Experiința ilș invetiã care este partea a beneficiulș sėu ce datoresce a întrebuinta pentru compensarea acestei perderi.

Daca constată, de exemplu, cã din 1000 de împrumutaș, se gãdescș de ce nu-i mai restituã sumele împrumutate, banherulș este datorș sã deducã din beneficiulș sėu uă porțiune ecuivalentă cu perderile, și prin urmare abia-i remãne $1 \frac{1}{2}$ sėu celș multș $2 \frac{1}{2}$ la sută, dupã cumș beneficiulș era de $2 \frac{1}{2}$ sėu de 4 la sută.

Beneficiulș sėu realș va fi cu atãtu mai mare cu câtș va depãrta chanșele de perderi. Astș-felș va fi recompensatș de abilitatea și de prudența cu cari va fi acordatș increderea sea împrumutașilorș. In acestă, constă in adeverș talentulș principalș alș banherulș.

In partea duoē, secțiunea I, vomș vorbi mai pe largș despre garanțiile ce cerē banherulș spre a da cu împrumutare. Inscrisele ce servescș la acestă se numescș *instrumente de creditș*. Totș atunci, vomș arēta diversele operațiuni conținute sub genericulș nuce de *operațiuni de bancă*.

8. — Intre speculațiunile comerciale, intră și *agiotagiulș*, care este condamnabilș din tte puncturile de privire. Prin *agiotagiulș* se înțelege tte manoperile,

ce tindă a ridica s'eu a scăde prețitul instrumentelor de credit s'eu alu mărfilor, cari facu obiectul speculațiunei. Pre cătu speculațiunea comercială este utila și favoribilă societăței, pre atātu agiotagiulū îi este de nocentū; elū mai este și contrariū moralei. Nici uă dată agiotagiulū nu este mai activū de cătu în timpurile de calamitate și de turburări politice. Este uă prinsore în care jucătorii conservă ultima cugetarea de a încela, de a face cu pricea la trebuință. *Agiotorulū* basedă profitul s'eu numai pe perderea ce cercă alții. Cândū operațiunea sea este terminată, nu s'a făcutū celū mai micū serviciū, nu s'a produsū nici-uă valóre; ceea ce se produce este uă simplă dislocare a avuției, și în acelașū timpū uă atingere adusă moralei publice. — Cândū, în partea II, secțiunea I, vomū vrbi despre *systemulū* lui Law, vomū inveda mai pe largū relele efecte ale agiotagiulū

În contra agiotagiulū, care a luatū desvoltări fórte mari în Francia și Anglia, unde împrumuturile publice, prin emisiunea biletelor de rendită, mandate, etc., cunoscute subt denumirea de efecte publice, aū crescutū numėrulū obiectelor cārora agiotorii dau preferință în speculațiunile lorū, economistii aū recomandatū, ca remede: 1° uă lege represivă care să definescă bine; și să nu lase nepedepsită nici-unū felū de scrocărie; și 2° împuținarea cheltuelilor publice, încetarea deficitelor anuale, împ: umuturilor ce înstrăinedă fiitorulū și absorbescū cruțiările presentulū. Insemnāmū în trecētū că Codulū nostru Penale prevede ore-cari osēnde pentru cei ce tindū a scumpi efectele publice și produsele necesarii subsistanței populațiunei.

CAPU XVI.

INDUSTRIA NEMATERIALĂ.

1. — *Generalităţi.*
2. — *Care este sôrtea omului ce n'a înveţiatu nimic?*
3. — *Care este sôrtea omului ce scie ce-va? — Importanţa sciinţei.*
4. — *Cui este datorită acéstă diferenţă sub raportul inteligenţei?*
5. — *Ce funcţiune implinesc sapienţii în producţiunea avuţiei?*
6. — *Care este rolul sapienţilor din punctul de vedere moral?*
7. — *Care este rolul preotului în societate?*
8. — *Care este rolul funcţionarilor în societate?*
9. — *Care este rolul medicilor, avocaţilor, inginerilor, arhitecţilor, ca producători?*
10. — *Care este rolul actorilor, cântătorilor de operă, bufonilor, ca producători?*
11. — *Cum se chiamă profesiunile ce înnumera rămă pên'aici? — Observaţiune asupra lor.*
12. — *Nedrepte imputări ce s'aũ făcutu de unii economisti industriei nemateriale.*
13. — *Cândũ aceste imputări arũ fi drepte?*

1. — *Industria nemateriaiã, amũ disũ, este aceea care se exercită asupra omului. are pe omũ de subiectũ, înveţiându-lũ sêu ameliorându-lũ, concurându la perfecţionarea sea fizicã, intelectualã şi moralã (veđi No. 5 de la capũ I).*

Amũ mai disũ şi acésta că munca ce se exercită asupra omului sêu facultăţilor sële este utilã şi productivã, mai multũ chiarũ de câtũ munca ce se exercită asupra lucrurilor.

2. — Omul ce nu *scie carte*, adică nu scie a citi, scrie și calcula, este ca un orb, dătoresce a crede totu ce-i se spune, pentru că nu se pôte încredința prin citire, și calculu despre adevăr. Este condamnata a munci totu din greu, ca vitele, căci învêțiă cu greu uă meseria și, după ce a învêțiatu-o, nu se pôte perfecționa într'ênsa.

3. — Cu totul din contra, este sôrtea omului ce scie carte. De este cultivatoru, elu află din citirea jurnalelor unde — și pôte vinde mai bine recolta; din cărți, află unde și cumu se cresce vitele cele mai bune, unde și cumu se dobêndesce secerișurile cele mai avute și mai bune, unde și cumu pământul este mai bine îngrășetă, udată și cultivat. De este meseriașu, elu găsesce în cărți descrierea procedatelor prin cari aiurea, cu muncă mai puțină, se dobêndesce produse mai multe și mai abundante. Iși dă sêmă despre profitile sêu perderile ce-i aduce exercițiul profesiei sêle. De este comerciantu, citește scrierile ce vinu din țeri depărtate, și calculă, după datele ce găsesce într'ênsese, cari din producțiunile țerei potu fi trâmise în străinătate spre a obține în schimb mărfi avantajoase.

Scurtu, cu sciința citirei, scrierei și calculului, tôte cele-l-alte devin facile: ele sunt calea tuturilor avuțiilor.

Importanța sciinței. D. Levasseur dice: „ Ceea ce perfecționedă uneltele, — perfecționare ce permite omului a micșora în producțiune acțiunea sea musculară și a cresce acțiunea intelectuală, — este sciința, și, prin acestu cuvântu, înțelegem sciința omenescă la tôte gradele sêle, de la sciința aplicată și cu totul elementară a cismarului ce a imaginat, de multe secole negreșit, de a se servi de uă curea numită *frêu*, spre a mântine pe genuchiul sêu

cisma ce face, și a conserva libera dispozițiune a ambelor brațe ale sête, pênă la sciința superiôriă a mathematicului care, fipsându legile calculului infinițesimală, a adjutată într'ună modă puterică astronomia, a cărei cunoscința exactă adjută la rândul sêu navigațiunea. Mari sêu mici, tôte invențiunile industriale sunt de domeniul sêu și sunt legate de sciința curată ce, directamente sêu nedirectamente, le a dată nascere și care le explică...Tôte acêstea ne facă a înțelege câtă é de vastă domeniul sciinței, și câtă este de mare rolulă inteligenței în producțiune: omulă n'ară puté face nici-ună actă fôră intervențiunea sea...

„Astfelă ajungemă la acestă felă de cercă logică: *pentru ca omulă să pôté face, în munca sea, mai multă usă de inteligența sea, trebuie ca acestă inteligență, sorginea sciinței să fie mai desvoltată; prin urmare trebuie ca instructiunea să se propage.*“

4. — Nesciința ne condamnă la cea mai umilă condițiune, de ôre ce sciința ne pôté radica la demnitățile cele mai mari. Acêsta transformațiune se operă de institutori, profesori, scriitori. Se pôté ôre nega că aceste persône nu dau națiunei service totă așa de semnalate ca cultivatorulă, meseriașulă, cărașulă și comerciantulă? Precumă făurarulă transformă uă șină de feră în unelte utile, totă așa și institutoriă, profesorii, autorii transformă copiii și ômenii neutili și ignoranți în bărbați utili. Nu este învederată că popululă fôră institutori, care nu scie nici citi, nici scrie, nici calcula, a să fie totă de una mai puțină abilă la muncă, mai ignorantă în tôte, și prin urmare mai săracă de câtă popululă ce are institutori și scie citi, scri și calcula!

Cu acestă ocașiune, aducemă a minte ună altă avantajă ce mai aă produsele numite nemateriale a-

supra produselor, materiale Primele constituă tesaurul cel mai prețios și mai minunat, căci numai el are privilegiul de a înavuți pe semenii noștri, fără a ne sâr ci noi în șine (*veđi No. 5 de la capu I*). Și mai departe: Mucei intelectuale, studiilor pațiente și recăutărilor îndelungate datorim nenumeratele descoperiri din cari cele mai multe au adegat într'unu modu necalculabilu, međiile noastre de acțiune, și au schimbatu de totu aspectulu și condițiunile societăței (*veđi No. 8 de la acelașu capu*).

5. — Acestea ne mai nevoiescu a sprne că este importantă funcțiunea ce împlinescu sapienții în producțiunea avuției. — Prin numirea de *sapienți*, înțelegem pre toți bărbații ce culeg și conservă cunoscințele despre natura lucrărilor. — Veritățile ce ei spunu sunt basa tuturilor arților. Dacă sciințele aru înceta de a fi cultivate, écă ceea ce s'arú întâmpla: S'arú conserva câtú-va timpú în ateliere, tradițiunea cunoscințelor pe cari suntú fondate procedatele ce se execută într'ensele, dar aceste procedate s'arú denatura cu încetulu în mâinile ignoranței; s'arú introduce practice rele; nu s'arú sci pentru ce ele sunt rele, n'arú fi nici-unu međiú spre a afla pe cele bune; în fine, perfecționarea lorú s'arú astepta numai de la hazardu.

„Suntemú datorii observa, dice J. - B. Say, că cunoscințele sapientulu, așa de necesarii la desvoltarea industriei, circula destulu de facilu de la uă națiune la cele-l-alte. Chiarú sapienței sunt interesați a le respândi; ele servescú la înavuțirea lorú, și stabilescú reputațiunea lorú ce le este mai scumpă de câtú averea, starea lorú. Prin urmare, uă națiune la care sciințele aru fi puținú cultivate, aru poté duce cu tóte astea industriá sea destulu de departe, profitându de luminele venite de aiurea....

„Academiile, bibliotecile, școlile publice, museele, fondate de guverne luminate, contribuă la producțiunea avuțiilor descoperind adevăruri năoă.“

Ele propagă procedatele ce sunt cunoscute, și pună astfel în întreprindători de industria pe calea aplicațiilor ce se potă face cunoscințele omului la trebuințele sële.

„Și însemnați bine că sacrificiele ce se facă spre a împinge departe marginele cunoscințelor, sêu numai spre a conserva depositul loră, nu trebuie să fie condamnate, chiară cândă se raportă la acelea ce n'au uă utilitate nemediată. Tôte cunoscințele se țină legate. Este esențială ca uă sciință curată speculativă să fie în aintată, pentru ca să fie asemenea uă atare alta ce a dată locă la cele mai fericite aplicațiuni. Și apoi este neșosibilă de a prevedé câtă de multă ună fenomenă ce pare curiosă numai a să devină utilă. Cândă Holandesulă Otto de Guericke trase primele scânței electrice, putea cine-va prevedé că ele au să pună pe Franklin pe calea de a dirige *fulgerulă* trăsnetulă, și d'a preserva edificile năstre?“ Dacă J. - B. - Say ară mai fi trăit, ce n'ară fi đisă despre utilizarea fluidului electrică pentru răpedea corespondință, în telegrafia electrică! Astăđi sunt chiară machine ce se mișcă prin ajutorulă electricității, precumă altele se mișcă prin ajutorulă aburului. Suburbile multoră orașe ale Belgiei au orológe ce sunt puse în mișcare de electricitate. Tôte aceste întreprinderi nu părea a excede cu multă puterea omului! Descoperirea legiloră luminei n'au avută de rezultată artea daguereotypiei și a fotografiei? Nu datorimă întrebunțarea aburului ca putere mișcătorie, pentru machinele de fabricat și de transportă descopeririloră făcute de șisici? Himistiș nu descoperă pe tótă đina corpuri năoăe, coloră, și nu desvoltă procedatele obținerii acestora?

6. — Morala, amă mai spusă-o, este sciința ce ne învătă să punem în harmonia conduita noastră cu ceea ce ne dictedă consciința, credința. De aci, derivă bunătatea legilor, instituțiunilor sociale. De aci vine înfrățirea cetățenilor între densus, respectul legilor, nevătămarea nimănu. Sapienții demonstrănd că virtutea este recompensată nu numai pe ceai-l-altă lume, dar și în acesta, că nebântuirea drepturilor celorl-l-alti din partea noastră, pacea, ordinea, harmonia între cetățeni este favorabilă tuturilor, fără excepțiune, contribuă la moraisarea tuturilor și acelora ce, prin scoli sėu în casa părintesca n'au avut parte să se familiarise cu noțiunile moralei. Sapienții atingă acestu scopu printr'unu induoită mediu: prin *cărți* și prin *conferințe*. Acestea sunt adunări în cari oratorul tratedă cestiunile cele mai în alte, după gradul de înțelegere ală majorității auditorului.

7. — Intrebuințându alte medii, preotulu contribuă multu la moralisațiunea maselor, inspirându-le simțimentulu demnităței omenesci, p'acela ală datoriei, și îndemnându pre cei avuți a veni în ajutorulu săracilor, nevoiașilor.

8. — Prin *securitate*, se înțelegă asecurarea pozitivă, fipsă, nestrănutată, că fie-care individū pôte dispune de facultățile sėle fizice sėu intelectuale și de fructele muncii sėu industriei sėle; că va puté dispune de crutările sėle, de capitalulu sėu, și de proprietatea sea ca și de veniturile ce ele potú produce, la adăpostu de furi, la adăpostu de supărările puterilor publice, la adăpostu de preluările neprevăđute făcute în numele acestorași puteri, la adăpostu de invasiunile străinilor sėu de catastrofele revoluțiunilor." (Joseph Garnier.)

Omul n'arū puté face nimicū utilū și durabilū, dacă arū avé a respinge pe fie-ce momentū, agresiunea indiviđilorū, mai forți de câtū dēnsulū, ce s'arū ispiți de a răpi fructele muncēi, libertăței și chiarū viăței sēle. Securitatea în contra acestūi pericolū îi este dar totū așa de necesariă ca aerulū ce respiră, ca apa ce bea, ca pâinea cu care se nutresce, silințele sēle isolate nu sunt suficiente pentru acēsta, și, spre a reuși mai bine, se asociédă cu semenii sēi într'ua națiune; toți, în comunū, consimtū a divide munca între dēnși, astfelū, că celū mai micū numărū veghiădiă la securitatea tutulorū, întrebuintându međile cele mai apropiate la acestū scopū, pe cândū numărulū celū mare alū membrilorū națiunei consacrá uă parte a muncēi sēle a pentru—vedé la tóte trebuintele lorū, ca și cândū arū munci ei-înșiși la acēsta. Ómenii ce iaú sarcina de a procura securitatea cetățenilorū sunt *funcționariī*, cari, prin reuniunea lorū, de la capulū supremū pēnă la celū mai micū, constituă *guvernulū*.

Guvernulū este uă necesitate ce se impune (*vedē No. 9 de la capū VIII*). Elū procură securitatea mai bine și mai estinū de câtū amū puté s'o facemū noi cetățenii (a vedé No. 8 de la capū VII). Relele ce causédă lipsa securităței le amū expusū, vorbindū despre capitalū și despre proprietate (*vedē No. 9 de la capū IV și No. 2, 3 și 6 de la capū V*).

Cândū funcționariī. Domniī, Ministri, Prefecți, Subprefecți, Primari, comisari de politică, soldați și doboranțiī, — membriī camerilorū legislative, consiliurilorū județene și comunale, judecătōriī Curții de Casațiune, curțiilor și tribunalelorū pēnă la cei de plasă implinescū cumū se cade datoriile pozițiunei lorū, ei sunt muncitorii cei mai productivi ai Statulūi.

9. — Munca mediculū este productivă pentru că,

subt raportul sănătății, este favorabilă producției, făcându pe semenii săi să fie mai capabili de a produce, ceea ce nu s'arū puté fără ajutorul artei sële.

Ce nu datorimū avocatului căruia îi încredințamū averea, onórea și chiarū viația nóstră!

Ingeniorii și arhitecții nu sunt mai puținū productivi adjutându-ne, primii a ne descurca moșiile, ale cărora limite s'aū confundatū, a sci întinderea, calitatea lorū, a stabili machinale; și cei d'alū duoilea, adjutându ne a ne construi locuințele într'unū modū solidū și favorabilū sănătății.

10. — Actorii, cântătorii, dănțuitorii de operă, bufonii, etc. încă sunt folositori, pentru că unii contribuă la deșteptarea gustului frumosului în noi, alții la petrecerea nóstră. Aceste gusturi ne ațită a munci mai multū spre a avé cu ce plăti prețitulū cerut spre a fi admiși la aceste spectacole.

11. — Profesiunile de cari vorbirămū în acestū capitolū suntū cunoscute subt numirea de *profesiuni liberale*. Ele se distingū de cele-l-alte profesiuni, meseriile și comerțul, prin aceea că aparținū mai particularemente spiritului, pentru că, în lucrurile ce ele cerū, facultățile intelectuale iaū mai multă parte de câtū facultățile fizice (*veđi No. 2 și nota de la capitolu III*).

În anticuitate, ómenii liberi consideraū ca unū lucru nedemnū munca manuală, prin urmare meseriile și comerțul. În mediul-évū, feudalitatea continuă a considera aceste duoē mari ramuri ale industriei ca unū ce degradătoriū, servilū. De acéstă prejudecată n'amū scăpatū nici noi Români, de și la noi feodalitatea n'a existatū. Acésta este cauza de sunt pré puținī meseriași și comercianți Români. Noi fugeam, pênă ieri, chiarū de agricultură, de și în anticuitate

și în mediul evū, acéstă industriă era privită ca dem-nă de ocupațiunea ómenilor liberī, nobilī. Totū acesteī prejudecăți, datorimū mania generală de a ocupa funcțiunii publice, rău ce-lū amū indicatū, vorbindū despre divisiunea muncēi.

12. — Unī economistī, între carī întră și părintele Economiei Politice, Adam Smith, credū că serviciile făcute de industria nematerială, orī câtū de utile să fie, nu crescū întru nimicū avuția națională, și că prin urmare, produsele consumate de clasa cetățenilor ce se dau la profesiunile liberale sunt consumate într'unū modū neproductivū.

Acéstă credință este eronată, din cauză că este basată p'ua observațiune necomplēctă a naturei lucrurilor. și este fórte facilū a demonstra falșitatea ei. Să începemū cu casulū celū mai lovitoriū ce Smith a citatū, - cu acela alū servitorului cu simbria. Elū dice că munca servitorului este neproductivă, pentru că nu se nemobilisă într'unū produsū susceptibilū de a fi vëndutū, de óre ce munca lucrătorului este productivă, pentru că se nemobilisă astfelū. Dar întrebămū carī sunt rezultatele muncēi lucrătorului fabricantū? Nu se compunū - ele de lucruri plăcute și comode, necesariī usului și bunului-traiu ale societăței? Fabricantulū nu produce materia, ci numai utilitatea. Nu este învederatū că servitorulū cu simbria aparține aceleiași clase, și este egalemente producătorū de lucruri utile? Dacă cultivatorulū ce produce grâulū, vitele și alte provisiuni este unū muncitorū productivū, de ce atunci bucătarulū și domesticulū ce prepară aceste articole și le apropiēdă la usulū nostru, să fie clasați între ne-producători? De ce acela ce aduce lemnele din pădure în orașū este unū muncitorū mai productivū de câtū acela ce le cară din curte și din pimniță la sobă și întreține foculū? E lucru curatū că nu

este nici-ua diferență în natura serviciilor lor, că ambele sunt productive sau ne-productive. Scopul oricărei activități omenesci este același, este de a adăuga suma lucrurilor se servesc la trebuințele, la bunul—traiu și la bucuriile vieții. Serviciile domesticilor nu sunt mai puțin dotate de valoare decât ale lucrătorilor. Producătorii n'arū pute munci totū atāta fōră ajutorulū ce tragū de la servitori, de la muncitorii chiāmați falsamente ne-productori. Unū negocierū sēu unū bancherū ce, pe fiecare anū, prin ajutorulū industriei sēle, beneficiēdā de 10,000 sēu 20,000 lei, cheltuindū 1000 pentru domesticii sēi, arū cāstiga ōre totū atāta, voindū sā economisēcā acēsta miā de lei, congediāndū servitorii? Devenindū elū—īnsuși grāmăticulū, feciorulū de magazinū, vizitiu, bucātarū, feciorū, spālătorēsă, domesticulū sēu, nu—și va perde timpulū cu aceste ocupațiuni? În acēstū casū, în locū de a cāstiga pe anū 10,000 sēu 20,000 lei, elū nu va cāstiga nici chiarū 500.

Acelașū raționamentū se aplicā la tōte casurile citate. Sā luāmū acumū de exemplu pe medicū. Se dice cā mediculū este neproductivū, pentru cā nu produce unū lucru schimbabilū. Dar dacă elū produce nedirectamente acelașū rezultatū unde mai este diferența? Smith nu nēgā cā lucrătorulū ce reparā uā uneltā, uā machinā face uā muncā productivā. Așa, cumū așēdā în clasa lucrătorilor neproducători p'unū medicū ce a contribuitū a salva viația, a ameliora organele inventatorului machinei, a întreprindētorulū de industriā, a lucrătorilorū?

Pentru magistrați, administratori, soldați, n'avemū altū a dice de cātū cā dacă munca lucrătorului ce se mărginesce a face la garduri, cā sā ferēsēcā recoltele de stricăciunile vitelorū este productivā, cumū este posibilū a nega cā indiviđii silințelorū cărora

datorimă securitatea, așa de necesară mănținerii societății nu facă uă muncă productivă? Dacă copiii ce păzesc uă singură cănipeste de paseri sunt muncitori productivi, atunci de sigură dregătorii și doboranții, ce protegū tôte ogórele țerei, și căroră tôte clasele societății datorescū pacica bucuriă a drepturilor lorū nu trebuie pré cu dreptulū să fie clasați între cei ce sunt eminuantemente productivi?

Vorbindū mai susū despre actori, cântători, dăntuitori de operă, bufoni etc., amū demonstratū că chiarū ei sunt producători.

Trebuie spusū că în Economia Politică, *Utilitatea* nu se apreciedă ca în Morală; prin *utilitate*, în prima sciință, se înțege totū ce are uă valóre schimbabilă. Moralistulū póte să dică că unū acū de peptū, unū inelū, unū cântecū, unū danțū, uă comediă sunt prisóse; dar economistulū este datorū a ține sémă de ele, fiindū că dorința de a ni le procura ne face a munci mai multū și a perfecționa produsele muncii.

13. — Imputările lui Adam Smith și ale partizanilor sēi încetédă de a fi nedrepte din diua în care unele din clasele societății mai destepte, arū îm mulți funcționile publice peste ceea ce cere strictamente necesitățile, impuindū serviciile lorū. Căci este absurdū a presubpane că atâtea persóne ce arū viații din veniturile publice, sēu mai bine dicēndū din spinarea contribuabililorū să póta să fie uă încuragere pentru producțiune. Salariulū serviciilorū funcționarilorū nu sunt liberamente desbătute între dēnșii și administrați, precumū se urmédă pentru tôte cele-l-alte produse, și sunt impuse celorū de alū douilea de autoritate. Acesti numeroși funcționari nu numai că împedică formarea capitalulū, dar stirbescū chiarū capitalulū existentū, ceea ce aduce retrogradarea producțiunei (*a vedé Nc. 5-10 de la capū IV*).

În *hypothesa* noastră, funcționarii cei numeroși consumă fără a produce, duc țera la ruină și peire, totu precuină s'arū întempla unu omū ce arū ține unū numărū de demestici ce întrecetrebuițele și averea sea. Totū așa se ruină unū fabricantū, unū meseriașū, unū comerciantū, unū arendașū daca întrebuițedă în rămura locū de industriă lucrători mai mulți de câtū trebuița cere, seū de câtū capitalulū lorū le permite a plăti. A întreține duoi lucrători cândū unulū este suficientū este uă cheltuélă totū așa de imprudentă și de nefolositorie, ca a avé duoi lachei, spre a face tréba unuia, este totū așa ca și cumū amū asvêrli banii în mare.

Causele sărăciei trebuie căutate în cățătimea deraționabilă a lucrurilor ce consumămū seū în reaua întrebuițare a muncéi.

Ce de solticatori se tărăscū prin cafeuri, licniți, morți de fame, de ore ce daca, în loculū condeiuului, arū fi luatū brósca, dalta, fórfeca balanțele, astădi ei arū avé stare, și comerciulū și industria noastră n'arū fi devenitū apanagiulū străinilorū!...

D. Courcele — Seneuil dice: „ Este uă mare nefericire pentru uă societate ca lipsa de instrucțiune practică să fie cauza unei grămădiri în unele profesiuni, de ore ce lipsescū ómenī într'altele. Resultatele acestei stări de lucruri sunt fórte rele.

„Erórea în alegerea stărei nu se mai repară: cândū este constatată, individulū a contractatū obicei,-și a formatū opiniunī, ce-lū face mai multū seū mai puținū nepropriū la uă nuouă întrebuițare a facultățilorū séle. În tóte casurile, elū a perdutū timpulū celū mai prețiosū, ardórea, activitatea, răbdarea primei juneți, aptitudinea a *ucenici*. Nivelulū economicū în aceste materii se stabilește cu greū, cu încetulū și după suferințe mari... Importă dar fórte ca instrucțiunea ce póte să fie utilă în alegerea unei profesiuni,

ca instrucțiunea economică să fie propagată, respândită.“

Unele ramuri ale industriei nemateriale mai încețdă de a fi productive, și din contra devin vătămătoare și destructive și în următoarele cazuri:

Cândă uă armată ară întrece măsura trebuințelor; și, în locă de a apăra independința națională și de a asecura pacea interioară, ară deveni instrumentul ambițiunei, orgoliului său vanității a cătoră-va personaje; ară servi a mântine în întru uă dominațiune asupra și despuiătoriă și despuiătoriă său a duce afără guera și devastățiunile sële, — Ea n'ară mai fi uă forță productivă, ci ună flagelă;

Cândă magistrații, în locă de a împlini în consciință misiunea loră, s'ară face adjutătorii unei puteri tiranice și delapidatrice;

Cândă administrațiunea civilă, în locă de a se nevoi să caute prin medii eficaci dar simple și necostătore de interesele colective, ară dirige regulamântândă activitatea generală, ară lua de la unii să dea altora, ară complica, spre a lăți pretutindenă acțiunea sea, din ce în ce serviciile publice, spindă fără măsură personalulă administrativă.

Cândă ministrii unui cultă religios, în locă de a întrebuița că armă numai puterea cuvântului loră spre a se face institutori moralei și consolatori adherenților loră, ară întrebuița sila; ară fi lipsiți de luminele necesarii spre a lucra asupra facultăților afective ale aderenților loră, spre a-i perfecționa; s'ară nevoi să dobândescă uă subpunere, uă ascultare pasivă, — voluntariă său impusă, — spre a-și asigura puterea loră și a servi interesele loră timperale.

Amă puté dice totă astfel despre lucrările institutorului, profesorului, literatorului, artistului, dacă ele tindă a deprava moralulă membrilor societăței.

CAPU XVII.

PREEMINENȚA DIVERSELORŪ INDUSRII.

În moriile și în legile celorlalte mai mulți populi, mai sunt urme numeroase de prejudecăți, care însemnă preeminența diverselor ramuri ale muncii și producătorilor și posesorilor diverselor naturi de averi. Numai din curată ignoranță a naturii lucrurilor, diversele clase de producători și de proprietari, se cred de ordine superioară și inferioară.

Așa, proprietarilor de nemobile, prin legile electorale, li se acordă, mai pretutindeni unde există regimul reprezentativ, preeminența asupra proprietarilor de mobile. Așa Codul civil încongiură cu mai multe garanții proprietatea fonciară de câtă proprietatea mobiliară. Așa, după cum am spus-o, profesiunile și liberali sunt mai considerate de câtă profesiunile mecanice.

Tote aceste prejudecăți au început să se sterge, și să dispară, cu câtă cunoștința despre natura lucrurilor se răspândește. Căci toate industriile, avându-le scopul să producă utilități, valori, sunt egale. „La ce ar servi, „dăce D. Garnier, a disputa care din felurile muncii „contribuă mai mult la înaintarea avuției naționale? Nu este totuși ca cum am spus-o, a disputa de a „sci care, din piciorul drept și stâng, este mai „util în acțiunea ambleului?“

CAPU XVIII.

ECUILIBRUL ÎNTRE PRODUCȚIUNE ȘI CONSUMAȚIUNE. — SUPRAPRODUCȚIUNE.

1. — Cum se stabilește echilibrul între producție și consumație?

2. — *Ce este cererea s u căutarea?*
3. — *Ce este oferirea?*
4. — *Un  exemplu cu un  produs  determinat .
pentru stabilirea ecuilibrului.*
5. — *Retăcita idee a unor  persoane în privința
supraproduc iunii — Refutațiune.*
6. — *De unde provine ac st  ret cit  idee că su-
pra-abondanța este un  flagel ?*
7. — *La ce trebuie să ia a-minte producătorii, pen-
tru ca produsele lor  să nu stea în maga-
zin ?*

1. — Subt No. 4 de la cap  IX, am  demonstrat  că este a a de greu de a calcula, de a preved  din ainte trebuințele societătei, în c t  nici-ua putere pe lumea ac sta nu se află într'ua pozițiune mai bună, spre a determina cuantitatea acestor  trebuin e, esen ialemenete variabili  i progresive, de c t  concuren a, adică spiritul  produc torilor , desteptat , îmboldită de propriile lor  interese. Ac sta a f cut  pe economisti a formula în modul  următorul stabilirea ecuilibrului între producțiune  i consuma iune: *Acest  ecuilibru se stabileste prin legea oferirii  i a cererii (c ut rei).*

2. — *Cererea s u căutarea este dorința  i puterea de a plăti unele produse, spre a le consuma. Numai a a cererea este efectivă, căci simpla dorința f r  puterea de a plăti este nesuficientă.*

 n adev r , subt No. 1 de la capul  I, am   is : „*Dorin a nu este alt  ce-va, de c t  căutarea unei satisfac iuni s u respingerea unei osteneți, unui chin , adică, tendința către buna-stare.*”

La or  ce, *dorința* n str  apucă în ainte, imaginațiunea o conduce  i nimic  nu o opresce. Ea este m rginit  numai de me iile n stre de satisfacțiune.

În faptă, ceea ce determină cererea este *întetirea trebuințelor și mediile de a o satisface*, adică cererea este în rațiune directă cu trebuințele și în rațiune inversă cu posibilitatea de a ne procura obiectele de cari avem lipsă.

3. — *Oferirea* este cantitatea de produse pe cari producătorii le au în ființă, și doresc să le vînde. În faptă, ei pot să averse multe produse pe cari nu le pun în comerț, și cari, prin urmare, nu sporesc într-o măsură oferirea.

4. — Să presupunem că cererea unui obiect determinat (încălțăminte grosă și subțire) se ridică în România la patru milioane. Dacă acum cererea crește, este învederează că, la un moment dat, nu se va găsi încălțăminte pentru acest număr. Două cumpărători își vor disputa o pereche de încălțăminte, și rezultatul va fi dintr-o dată scurta prețului, și acela ce va avea mai multe medii va învinge. Dar în al doilea an, prețul se va coborî, căci producătorii vor să ofere încălțăminte de ajuns spre să satisfacă cererile, adică pe consumatori.

Să presupunem acum contrariul, că, în România, este încălțăminte mai multă de cât face trebuință. Prețul va scădea, până cînd se va restabili echilibrul.

Cînd o industrie prosperă, din cauza beneficiilor ce fac întreprinzătorii, pentru disproporțiunea ce există între oferire și cerere, alți întreprinzători noi se apucă pe dată de aceeași industrie. Din această cauză, produsele se înmulțesc, și prețul scade.

5. Multe persoane, între cari chiar economiști (D. de Sismondi, etc.), învinovătesc machinele că înmulțesc produsele peste trebuințele societății, și din

acésta resuluță grămădiri de mărfi (encombremens) cari aducă stagnațiunea produțiunei, ce se traduce în suferințe nu numai pentru întreprindători de industrie, dar și pentru bieții lucrători, cari, ne măi fiindă întrebuințați pēnă la desfacerea mărfilor, nu măi aū, spre a întēpina cheltuelile necesitate de subsistanța lorū salariulū ce primeaū. Acésta deplorabilă stare în care afacerile sunt turburate și suspense este cunoscută subt denunțirea de *crise industriale*.

Vorbindū despre machine, amū arētatū c'acéstă imputare nu este fundată (*veđi No. 4 de la capulū X*); tractāndū despre indusria agricolă, amū arētatū că abondanța produselorū este unū bine pentru societate (*veđi No. 1 de la capū XII*).

În thesă generală, aceste imputări sunt nedrepte, pentru că, avēndū în vedere progresivitatea trebuințelorū societăței, libertatea concurenței și divisiunea muncēi, putemū conchide că nici uă dată nu pōtă exista supraproduțiune, căci producătorii schimbă mereu produsele între dēnșii: numai lumea este măi bine căpuită (*veđi No. 5 de la acestū capitalū și partea III*).

Dar nu putemū nega că nu este posibilă ca să fie supraproduțiune în vre-una din ramurele industriei a nume și într'unū momentū datū, și din acésta să sufere atātū întreprindătorii câtū și lucrătorii ēngațai în acea ramură.

Acésta supraproduțiune particulariă provine din măi multe cause. Se pōte ca consumatorii să nu fi înmulțitū în aceeași proporțiune produsele lorū, spre a putē, în schimbulū lorū, să-și procure produsele industriei, lovită de plethoră. Se pōte iarū ca guvernulū, prin prime și alte međii factice (*veđi partea II*) să fi încurageatū acéstă industrie, ale cărei produse

nu răspundă la adevărată trebuințe sevă întrecă cu multă aceste trebuințe.

Industriile sunt solidarii, vină unele în ajutorulă celorl-l-alte. Așa abondanța produseloră agriculturii și industriei extractive nutrește industriile cărașescă, manufacturiaria și comercială, și acestea procură atunci și mai bine tôte obiectele de cariă trebuință minorii, vânătorii, pescarii, cultivatorii și crescătorii de vite. Cu câtă ună lucru abondă, cu atâtă are uă valóre mai mică; cu câtă are uă valóre mai mică, cu atâtă este la în-de-măna tuturilor. Din contra, cu câtă lucrurile sunt mai puțină mai rare, cu atâtă dobândirea loră exclude mai mulți omeni.

Abondanța lucruriloră proprii de a răspunde la necesitățile viaței animale permite omenirii de a spiritualisa din ce în ce bucuriile seve, de a se ridica în regiunea Adevăratului și Frumosului: *Primo vivere, deinde philosophare*, așă șișă străbunii nostri.

Departă de a fi ună flagelă, abondanța este uă binefacere, valédă mai multă de câtă lipsa (disette).

6. — Frederic Bastiat a șișă:

„In, fația acestui problemă că *abondanța e mai bună de câtă lipsa*, de unde vine că mai tóți omenii, după ce se pronunță pentru abondanță, prin modulă loră de a lucra, de a munci, de a schimba, se constituă în teoriă apărătorii lipsei, pênă într'atâta că formédă opiniunea publică și facă să resară legi de totă felulă restrictive și compresive?

„Acésta ne remâne de explicat.

„In fondă, lucru la care aspirămă tóți, este ca fie-care dia silințele nóstre să realise pentru noi cea mai mare sumă posibilă de bună-stare. Dacă n'amă fi sociali, dacă amă viațulă isolamente, n'amă cunósce, spre a atinge acésta țintă de câtă uă singură regulă:

A munci mai multă și mai bine, regulă ce implica abundența progresivă.

„Dar din cauza Schimbului și a despărțirii ocupațiilor, care este urmarea schimbului, nu nemedia-temente noă, ci altora consacramă munca noastră, si-lințele noastre, produsele noastre, serviciile noastre. A-tunci, fără a perde din vedere regula: *A produce mai multă, avemă uă altă regulă, mai actualamente presentă minții noastre; A produce valóre mai multă.* Căci de aci depëndă cuantitatea de service ce avemă să primimă în schimbulă a loră noastre.

„Deci, *a creă mai multe produse, seú a creă mai multă valóre, nu este totă aceeași.* Este luminosă și ca ziua că dacă, prin silă seú prin vicleniă, reușimă a rarifica multă serviciulă specială seú produsulă ce face obiectulă profesiunii noastre, ne înavușimă fără a adăoga nici a perfecționa munca noastră. Dacă, de exemplu, ună cismară ară puté, printr'ună actă ală voinței seú, face să se svaporede tóte cismele, ghe-trele, toți pantofii și papucii din lume, afără de cei din prăvălia sea, seú a face să fie lovită de paralișiă pe oricare scie să maniede sula și calapodulă, ară deveni ună Ceresus; sórtea sea s'ară ameliora, nu cu sórtea generală a omenirei, dar în rațiune inversă cu destinațiunea universală.

„Eco totă secretulă — și totă odiosulă — a theo-riei lipsei, așa cumă se manifestă în restricțiuni, mo-nopoluri și privilege. Ea nu face altă, fórá numai a traduce și a acoperi cu ună vëlă, printr'ună comen-tariu științifică, acestă simțimentă egoistă pe cari toți îlă purtămă în fundulă inimei: concurenții mă supără.“

Nu mai continuămă, pentru cuvântulă că avemă a reveni asupra acestora tractândă despre libertatea schimbului (*vedă partea II titlulă II*).

7. — Pentru ca să nu sufere din aceea ca produsele să stea, îndesându-se, în magazinele lor, din lipsa de cumpărători, producătorii datoresc să ia în considerațiune cerințele țerei, mediului unde se găsesc, puterea consumațiunii.

D. N. Suțu, în Notițele Statistice asupra Moldaviei, dice pré cu dreptu cuvântu:

„La ce aru servi D. Assaki uă presă mechanică, cându din duoë foi ce nu se publică de câtu de duoë ori pe septămână una'i subvenționată de guvernă și împărțită impiegaților și alta nu are nici 200 de abonați?”

Noi adăogimū la ce aru servi unuī producătorū a face calorifere într'ua țéră unde, din cauza căldurei climatului, nu se simte necesitatea de a încălđi locuințele în timpulū tómnai și irnei? La ce aru servi altuī producătorū a fabrica, în aceeași țéră, sãniū, de óre ce nici-uă dată nu există pëtiã?

Dar întreprindëtorii de industriã nu aũ aceeași putere asupra industriei agricole, pentru că produsele ei sunt mai expuse eventualităților, din cauza neclementei stagiunilor, de óre ce în industria manufacturiariã, dispuindū de capitaluri, ei sciũ totū de una ceea ce potū produce.

CAPU XIX.

RESUMATULŪ PRODUCTIUNEI.

După ce amū percursū cerculū produțiunii, datórimū a-i resuma condițiunile, și a-i însemna mai cu precisiune natura.

Pentru acestū sfêșitū, traducemū unū fragmentū din cursulū de economia politică alū Domnului Levaseur, profesore la Lyceulū Napoleon.

„**Natura și Omul** sunt cele două poluri ale producțiunei, prima fiindă ore-cumă polulă negativă, cea de a două, polulă pozitivă; prima, rezervoriă nesecabilă de forțe fizice și de materie, celă de ală două-lea, fință activă și inteligentă, care, pe de uă parte, lucrăă asupra sea-însăși spre a conserva și cresce puterea sea productivă, și, pe d'altă parte, lucrăă asupra naturei ale cărei forțe și materia le pune în operă.

„Omulă produce prin **munca** sea și **capitalurile** seăle, atacăndă mai totă de una natura cu una seă cu cea-l-altă din aceste două arme, oră cu ambele de uă dată. Dar capitalurile sunt munca omenescă fipsată, nemobilisată, încarnată în materie și conservată prin **cruțiare**, astfelă că se pôte defini așa **producțiunea materială**, aceea ce dă produse (materiale).“

„**Omulă**, prin **travaliulă seă**, adică, printr'ua opin-tire a **muschiloră seă** și a **inteligenței seăle**, și prin **capitalulă seă**, adică, prin **travaliulă cruțiată**, **comunicăndă utilitate Materiei**, prin **adjutorulă Forțeloră Fizice**, adică, **utilisăndă Natura**.

„Și **producțiunea** disă **nematerială**, adică, aceea ce constă în **service**:“

„**Omulă făcēndu-se directamente utilă omului**, pu-**indă în serviciulă altuia Munca și Capitalulă seă**.

„Ceea ce este totă una cu a dice, confundăndă ce-le două definițiuni într'ua formulă mai generală:

„**Producțiunea este travaliă crēândă utilitate**.

„Oră-ce travaliă nu este dar uă producțiune, căci a **produce** nu este a ne da uă mișcare stērpă; ci este a **crēa**, nu materia seă puterea (ceea ce este nepo-sibilă), dar **utilitatea**. Număi rezultatulă decide ces-tiunea. Muncindă, omulă **consumă** produse, dintru ânēiă subsistanța și întreținerea sea personală, ală două-lea, materiile seăle primariă, și usarea unelteloră seăle, **tôte cheltuelile seăle de producțiune în genere**; destru-

ge prin urmare utilități, și n'a produs în realitate de câtă *daca, făcându orî-ce comput, suma utilităților ce a creată este superioară sumei de utilități ce a distrusă.*

„Ce a produs-el în această hypothesă? Precisamente excedentul utilității create asupra utilității consumate. Utilitatea creată se chiamă *produsul brut*; excedentul se chiamă *produsul curat, neted*.”

„Numai prin produsul neted, indiviții și societățile se înavățesc. Cu toate acestea, și considerațiunea produsului brut este departe de a fi nediferentă spre a judeca despre economia generală a unei națiuni; putem înaintea deja că de câte ori diferența este negativă, adică orî când utilitatea creată este mai mică de câtă utilitatea consumată, este sărăcia atât pentru individ, cât și pentru societate.”

PARTEA A DOUA.

DISTRIBUȚIUNEA AVUȚIEI.

NOȚIUNI PRELIMINARII.

1. — *Ce este distribuția avuției?*

2. — *Cum se subdivide-ea?*

1. — *Distribuția avuției este acea parte a Economiei politice care studiază trecerea avuției din mână în mână, și împărțirea beneficilor între cei ce au contribuat la producția ei. Căci în starea socială, este puțin probabil, este mai neșansos ca oamenii să crească avuția, fără a avea recursul la semenii lor. Asemenea, este puțin probabil ca să întrebunțeze ei-înșiși produsul industriei lor.*

2. — *Distribuția avuției, — conținând două ordine de fapte ce sunt în realitate distinse, trecerea din mână în mână și împărțirea beneficiului, — se subdivide dar în două: circulația și reparația sau participarea, care vor avea forma obiectului celor două următoare secțiuni. În ambele cazuri, avuțiile circulă.*

SECȚIUNEA I.

CIRCULAȚIUNEA AVUȚIEI.

CAPUL I.

GENERALITĂȚI,

1. — *Ce este circulația?*

2. — *Ce este schimbul?*

3. — *Cum se efectuează schimbul la populi barbare și civilizați?*

4. — *Ce conține uă vîndere?*
5. — *Servicele se schimbă pe service.*
6. — *Marele rolü alü schimbulü.*
7. — *Condițiunile la cari este subpusă practica schimbulü.*
8. — *Ce fenomene economice conține circulațiunea?*

1. — Circulațiunea este trecererea avuțiilor din mână în mână, este mișcarea generală a valorilor.
„Orî ce *marfă*, dice J.—B. Say, *este în circulațiune*, cândü este dispusă a trece într'altă mână adică cândü este oferită în vîndere.” Iar D. Fr. Scarbeck completează ideea dicîndü:

„Valórea pôte să circule răpede, continuü, de óre ce lucrurile ce o conținü staü pe locü, nemobile. Așa este circulațiunea valórei nemobilelorü, a cărorü proprietate séü folosință pôte trece din mână în mână, de și ele nu sunt proprii a se mișca din locü. Dar chiarü lucrurile mobiliariü potü circula stîndü loculü, așa unü comerciantü ce cumpără de la unü cultivatorü valórea grânelorü aflate în grănarulü acestuia, pôte să revîndă aceste grâne fórá a le muta din locü.

În pasagiulü următorü, extrasü totü din scrierile ultimulü economistü, activitatea circulațiunei este prezentată și mai bine-în-importanța sea reală. Autorulü sprijine aserțiunea sea pe unü exemplu. Ne pare rău c'a luatü de exemplu circulațiunea unei bucăți de monedă, fiindü că nu suntemü încă familiarisați cu noțiunea ei (*vedü capü IV*): arü fi făcutü mai bine să se fi servitü cu orî-care altă valóre, fiindü că acelașü raționamentü se aplică la tótă valórea, de orî ce natură arü fi ea.

„Să presubpunemü că uă bucată d'unü francü a fostü dată în diminéta primei zile de locuitorulü capitalei unei lăptărese, în schimbulü laptelui ce ea a-

duce la târg; c'acésta o întrebuintedă pe dată a cumpăra unū cotū de pëndă; că negocetorulū de pëndă face cu aceeași bucată de monedă provisiunea sea de carne la măcelăria; că măcelarulū o cheltuesce într'ua cărciumă; că cărciumarulū o întrebuintedă în cumpărătorē de sticle; că sticlarulū o dă pe pâine, brutarulū pe lemne, și că negocetorulū de lemne o ține pentru uă cheltuelă fiitorie, și o lasă fōră întrebuintare tōtă ziua următorie.

„Diferința servicelorū făcute de acéstă bucată de monedă în cursulū celorū duoē zile este fōrte simțibilă, și pōte fi exprimată prin cifre, căci ea este ca 7 la 1. În prima zi, bucată de monedă de unū francū a făcutū funcțiunea de 7 franci, pentru c'a servitū a face sēpte cumpăratori consecutive, de ore-ce în ziua a doua, ea a reprezentatū numai uă unitate în mâinele negocetorulū de lemne. Pe câtū timpū acesta continuă de a o deține, ea nu mai împlinesce funcțiunea sea de instrumentū de schimbū, și efectulū, pentru societate, este ca și cândū n'arū fi existatū. Valōrea sea, în prima zi, este, în service făcute, cu aceea de 7 franci, și este facile a se convinge adunândū tōte produsele ce au fostū cumpărate prin mediulū sēu; căci evaluândū valōrea laptelui, pēnței, cărnei, vinulū, sticlelorū, pâinei și lemnelorū cumpărate consecutivamente cu aceeași bucată de unū francū, ori cine s'arū convinge ușorū c'arū trebui să se cheltuescă 7 franci spre a putē cumpăra tōte aceste lucruri simultanemente.”

2. — *Sechimbulū* este uă trampă (troc). Constă în acéstă că eu dau unū produsū alū meū în schimbulū unū produsū alū tēu, îmi procurū cu ceea ce amū ceea ce-mi lipsește.

3. — *Trampa*, ce este forma cea mai simplă a schim-

bului se efectuă la populi barbari, și chiar Europeeni trebuie să recurgă la dânsa, când comeria cu acești populi. Dar în țările civilizate, schimbul se efectuă prin ajutorul *monedei* (banilor), prin *vândere*.

— Această diferență în *modul de a schimba* la populi barbari și civilizați provine de acolo că primi practică la un grad mai inferior de cât cei dală doilea divisiunea muncii.

— În adevăr, în starea selbatică, omul muncește numai pentru sine-ênsuși, mărginindu-se a consuma propriile sêle produse. Schimbul nu există, și, prin urmare, nici circulațiunea, de și unele produse—pescele și vênatul, date ca exemple la începutul No. 6 de la capu IV și No. 1 dela capu VII, ambele din prima parte,—pot să fie transportate dintr'un loc într'aitul de acela ce este totu-de uă dată și producătorul și consumatorul lor. Schimbul și prin urmare circulațiunea încep când omii încep a schimba între dênșii prisosul lor (*veđi finitul numerilor citate mai sus*); dar pre cât ei se mărginesc la acestu simplu schimb al prisosului, circulațiunea este încă mărginită în limite strême. Ea divine realemente activă și *intinsă*, mare, numai când divisiunea muncii, devenind legea comună a industriei, aduce pe omii a schimba între dênșii, nu numai prisosul lor, adică excedentul produțiunii lor respective, dar mai tótă totalitatea valorilor ce produc pe mai tótă totalitatea celor ce consumă. Numai atunci alergu la un intermediariu al schimburilor, numai atunci au recursu la *vândere*

4. — Ori-ce *vândere* constă în duoe operațiuni, *cumpărare* și *vândere*. Sunt cismar și amu trebuință de pâine și de carne. *Vându* cisme și *cumpăr* bani, apoi *vându* parte sêu toți acești bani, și cum-

părū pâine și carne. În ultimă analiză, vînderea nu este de cîtū unū schimbū, uă trampă.

De uă parte, eū cismarulū și, de alta, măcelarulū și păinarulū, facemū următoarele operațiuni:

Cismarulū.

Dă dintru ântēiū *cisme pe bani*;

Apoi, *bani pe pâine și pe carne*;

Ce ecuivalēdă cu acesta:

Cisme pe carne și pe pâine.

Brutarulū.

Dă dintru ântēiū *pâine pe banū*;

Apoi, *bani pe cisme.*

Ceea ce se reduce la *pâine pe cisme.*

Măcelarulū.

Dă dintru ântēiū *carne pe bani*;

Apoi, *bani pe cisme*;

Ceea ce face ca și cînd arū da *carne pe cisme.*

Banii disparū în cele din urmă, după, ce aū funcționatū ca mediū de schimbū, ca instrumentū alū circulațiunei. Ei permitū cismarulū a-și procura pe cisme carne și pâine, chiarū daca brutarulū și măcelarulū n'aū trebuință de cisme, vîndēndu-le altorū indiviđi, cari-i dau bani pe dēnesele, și vice-versa.

Dintru ântēiū, cismarulū *vinde* monedă și cumpără carne și pâine. — Măcelarulū *vinde* carne și cumpără monedă, apoi *vinde* monedă și cumpără cisme. — Brutarulū *vinde* pâine și cumpără monedă, apoi *vinde* moneda și cumpără cisme.

5. — Schimbulū geocă unū rolū mare, din cauza cooperațiunei și asociațiunei. Din elū, derivă uă seriă mare de raporturi economice între ómenī. Căci nu trebuie să ne închipuimū că schimbulū are locū

numai cândă dămă ună produsă pe ună altă produsă (fie chiară bană). seă posesiunea unui produsă pe folosința timporariă a altui produsă, (închireri de moșii, de case, de vite, unelte, bană, etc.).

Totă schimbului datorimă diversele transacțiuni ce încheemă între noi. Ce facemă-noi cândă luămă ună salaoră, ună domestică. dacă nu a da în schimbulă muncei seă ună produsă ore-care? Ce facemă cândă încredințămă ună procesă unui avocată. ună membru maladă ală familiei năstre căutărei unui medică, dacă nu a da în schimbulă serviciilor loră, ună produsă? Ce facă-eă care ca, avocată, amă dată pe fiulă meă la ună profesore să-lă înveție, cu condițiune ca să mă înțăciseđă în cutare procesă ală profesorelui, dacă nu a da în schimbulă unoră service alte service?

Diversitatea tutuloră transacțiuniloră a fostă adușă de Bastiat la unitate. În faptă, ómenii totă de una schimbă seă produse în contra produseloră, seă produse în contra serviciiloră, seă service în contra serviciiloră. Dar ce este ună produsă? Amă spus-o: este rezultatulă unui travaliu, și produsulă chiară valăđă după cuantitatea de travaliu utilă ce s'a închisă, nemobilisată într'ensulă. La acésta, ne uitămă cândă voimă a ni-lă procura. În realitate, noi cumpărămă dar ună ore-care serviciuă a cărui sorginte este în travaliulă unuia seă ală mai multoră ómeni. Așa, face celă ce dă bouă pe cală; așa face celă ce închiriăđă moșia, casa, etc.; așa face patronulă ce cumpără serviciulă lucrătorului; așa face stăpênulă ce cumpără serviciulă domesticului; așa face totă omulă care, în orice circumstanță s'ară afla, își procură cu titlu onerosă serviciulă altuia. De aceea, putemă aduna tóte aceste formule în una și aceeași formulă, și a đice cu nămerire că, în societățile omenesci, **servicele se schimbă pe service.**

6. — Din principiul că *servicele se schimbă pe service*, rezultă demonstrațiunea propozițiunei lui Destutt-Tracy că *societatea nu este în realitate de câtă uă seriă de schimburi*. În aceste schimburi, adăogimă noi, spre a completa propozițiunea, *se dau valori complectamente ecuivalente cu cele ce se primescū*.

Condilliac a susținutū că, *în ori-ce schimbū se creădă uă valóre nouă*.

Acésta este pré adevăratū, dacă avemū în vedere *valórea pe cari economisti o numeau în usū*, iar *nu valórea în schimbū* (veđi No. I de la capū XVIII partea I). Căci, în totū schimbulū, noi dămū uă valóre mai mică pentru noi (unū ce care are mai puțină utilitate), de câtū aceea a obiectului ce ne procurămū (a cărui utilitate, pentru noi, este mai mare.)

Până vomū aprofunda mai bine noțiunea valórei, spunemū că *valórea este unū raportū între unū lucru și trebuințele unui individū*, cari potū fi mai înteti-torie relativamente la acestū lucru. Dar să invederămū acésta printr'unū exemplu.

Să presubpunemū că unū miopū posede ochelari de presbytū și că presbytulū posedă ochelari de miopū. Fără schimbū, ochelarii, de și au uă valóre óre-care, nu sunt de nici uă utilitate nici pentru unulū nici pentru altulū, suntū lucruri de prisosū. Dacă advine ca ei să pótă schimba ochelarii între dênșii, este în adevărū creațiune de valori, căci fie-care se póte servi cu dênșii.

În fie-care țără, se află regiuni cari sunt speciale la producțiunea unui obiectū specialū. Dacă ómenii n'arū avé recursū la schimbū, arū fi multe localități în cari lemnele, cerealele, vinurile, etc. arū abonda, pe cândū aceste localități sunt în lipsă de multe alte lucruri. Prin schimbū, fie-care din localități póte s-și procure, prin suprabondața lucrurilor séle, ce erau

ne-valorii, produsele celorlalte localități. Schimbulu dă dar *valoare* acestor lucruri de prisos, căci fiecare din diversele localități se învațesce reciprocamente.

Avemă recursu la schimbū ori în câte rânduri cer-cămū trebuința de a ne procura alte obiecte ce ne lipsescū, dândū în schimbū ceea ce țera noastră produce.

D. Charles Coquelin dice:

„Cu progresul timpului și civilizațiunei, schimburile au devenitū de unū usū mai generale între ómenii. Ele au adusū în urma lor divisiunea muncii, care este totū de uă dată consecuința și complimentulū lorū, și care se aplică asemenea mai multū sēu mai puținū la tóte ramurile industriei. Aceste două fenomene, strēnsū legate unulū de altulū, constituă ađi bazele fundamentale alū ordinei industriale, așa cumū există. Lăsāndū la uă parte avantajele ce rezultă din acēsta în privința productivitāței și bunului-traiū, vomū face să reēsă óre-cari consecuințe ce sunt legate mai particularmente de acēstā parte a subiectulū.

„Schimbulū și divisiunea muncii creādă între ómenii raporturi mai necesarii, legāmintē mai numeróse și mai forte de câtū acelea ce exista între dēnșii în sēnulū comunalitāței primitive... Căci, în virtutea divisiunei muncii și a legei schimbulū, omulū este într'ua dependență continuă și fórtē strēnsă cu toți cei ce-lū impresóră. Muncesce pentru semenii sēi, și semenii sēi muncesce pentru dēnsulū; și apoi, după ce se termină opera produțiunei și dintr'ua parte și dintr'altā, ei schimbā între dēnșii ale ei fructe. Tóttā diferența între acēstā legăturā nouă și legăturā primitivā este că prima este mai sapientā, mai complexā și multū mai favorabilā la îndeplinirea pro-

ducțiunei. Pe lângă acestea, legătura nouă este mai priimitoare de extensiune.

„In societățile primitive, producțiunea în comună și împărțirea fructelor era necesariamente închise într'ună cercă foarte strânsă. Prin natura sea, ce este necompatibilă cu extensiunea, ună atare systemă nu putea să se întință peste limitele unei seminții. De aceea toate raporturile sociale întreținute de omă cu semenii săi se opreaă și se sfârșeaă aci. Totă ce se găsea afără de aceste limite îi eraă străine, daca nu hostile. Ce este ună societate astfel limitată și circumscrisă? Dar din momentul în care muvmentulă socială se învêrtesce pe divisiunea travaliului și pe schimbă, legătura sociale ce se nască din elă sunt succceptibile de a se întinde la nefinită... Așa societatea omenescă se întinde: ea nu se mai opresce chiară la limitele convenționale ale Stat loră; străbate munții și mările, și tinde din ce în ce a forma cu încetulă pe pământă ună societate immensă, variată în formele sële, dar totă una și care coprinde în pētecele sēu nēmălă omenescă întregă.“

Iar D. Emile de Laveleye, profesore de Economă Politică la Facultatea de dreptă din Liegiă, în prelecțiunile sële pe cari le amă ascultată, adaogă:

„De cândă schimbura se înmulțescă devenindă mai facile, fie-care națiune se aplică, la producțiunea unui produse pentru cari ea este mai aptă și, din acēsta, universulă a devenită ună atelieră vastă.

„Pe cândă acestă schimbă generale nu exista, pe cândă relațiunile de la populă la populă nu eraă așa de frecvente, guerele se reinuiaă între națiuni. Și guera produce suferințe, creadă miseră.

„In aceste casuri de turburări civile, suferințele provină dintr'ună înduoită obstacolă, ce împedică circulațiunea: Unulă fisică și altulă morală. Primulă vine din desordinele materiale, ce împedică une-

ori produsele de a-și căuta de cale în pace către destinațiunile lor respective; cel de ală duoilea vine de la neîncrederea în care producătorii se găsesc unii veđiú — la veđiú cu alții și cu discreditul ce lovesce pe toți. În tóte ace-țe casuri, dacă societatea nu pere, dar nici bine nu-í este, cércă suferințe crude. Producțiunea se domolesce, din lipsa alimentelor; consumațiunea se restrânge, cruțiările acumulate din ainte se consumă: pe lúngă relele actuale de carí societatea este béntuită, ea vede perđându-se în câteva zile fructele acumulate a ma multorú aní de traliuri.

„De aceea, acumú chanțele de gueră aú dimiunată, și totú vorú dimiuna, cândú vorú fi populii, iar nu suveranii, ce vorú declara guerra.“

Tóte cele ce điserămú despre rolul celú importantú alú schimbulú nu sunt de câtú uă scurtă repetițiune a aceloră ce amú đisú dejă, în prima parte, aproposito de capitalú (*No. 6 capú IV*), de dreptulú de proprietate (*No. 6 capú 5*), de cooperațiune și divisiunea muncéi (*No. 1—7 capú VII*), de asociațiune (*No. 1 și 10 capú VIII*), de libertatea muncéi (*No. 3—8 capú IX*), asupra industriei carăușescí (*No. 1, 3, 5, 6 și 8 capú XIV*) și asupra industriei comerciale (*No. 1—3 capú XV*).

7. — Practica schimbulú este subpusă la patru condițiuni esențiale: 1) *Apropriațiunea lucrurilor*, — 2) *Transmisibilitatea*, — 3) *Diversitatea*, — și 4) *Libertatea și securitatea transacțiunilor*.

Să ne oprimú puținú asupra fie-căria dintr'ênsele.

1). Dacă cândú se face schimbulú este totú de una unú bunú acordatú de uă parte în compensațiunea altuí bunú de uă valóre ecivalentă, trebuie ca cele duoe valori să fie prealabilamente posedate de cele duoe părți ce facú între dênsele unú contractú de

schimbă. Așa dar existența *dreptului de proprietate* formădă prima condițiune nedispensabilă a introducțiunei și existenței schimbului; căci dacă toate valorile ară fi comune tuturilor ómeniloră, dacă ară avé toți acelașu dreptă de a se bucura de dênsele, și dacă nimeni n'ară puté să excluđă din posesiunea și folosința loră pe ori-cine ară fi, schimbulă nu ară exista, fiindă c'atunci toți ară avé acelașu dreptă la valorile proprii de a satisface trebuințele nóstre.

2). Se daă în schimbă numai lucrurile ce aă proprietatea de a fi *transmisibile*, adica de a trece prin dreptulă de proprietate de la ună omă la altulă. Sunt multe valori, fórte prețioșe pentru omă, dar cari nu potă deveni obiectulă schimbului, pentru că nu sunt *transmisibile*. Așa sunt talentele, facultățile, intelectuale, abilitatea de a face uă trébă, căci este cu neputința omului de a se desista de aceste bunuri în favórea altuia. Așa, sunt lumina și căldura sórelui, pentru că nu sunt priimitórie de a forma uă proprietate exclusivă.

3). Dacă toți indiviđii ce compună uă societate ară fi egalemente căpuiți de lucruri proprii a satisface trebuințele loră, dacă toți ară posede aceleași valori, nimeni n'ară dori să posédă ceea ce aparține altuia. Trebuie dar ca să fie *diversitate* în lucrurile *schimbabile*, ca ómenii să posédă valori diverse, spre a se puté stabili schimbulă.

4). Acolo unde dreptulă de proprietate nu este respectatū, celă mai forte îlă violă la celă mai slabū, chiarū în sênulă seminției, cu atătū mai vértosū cândă averea ese din limitele acestei seminții. În aceste condițiuni, se înțelege că schimbulă nu se póte întinde pre departe. Nesecuritatea generală a circulațiunei și transporturiloră împedică schimbulă.

8. — D. Josèphe Garnier, vorbindū despre feno-

menele economice conținute în acea parte a economiei politice ce tractează despre *circulațiune*, se exprimă așa:

„Circulațiunea luată în înțelesul său cel mai general ară coprinde toate fenomenele economice relative la transmisiunea avuțiilor din atelierul domestic, agricol sau manufacturariu, unde este produsă până la locul, și în momentul în care este utilizată sau consumată, ori pentru o nouă producțiune, sau pentru satisfacțiunea trebuințelor oamenilor. Din acest punct de vedere, mai tota industria comercială și mai cu seamă marea ramură a transporturilor sau industria căraușescă ară intra în circulațiune; dar, fiind că transportul și celelalte manutțiuni comerciale sunt fațone noi date produselor, este mai logic de a băga stăvilul fenomenelor cărora aceste manutțiuni dau loc în prima parte, conținându totalitatea producțiunii.

„Intr'unu înțelesu mai restrânsu, dar totu generalu, circulațiunea conține moneda, instrumentu de circulațiune, de dislocare, de mobilizațiune a valorilor produse; — totalitatea mediilor creditului ce facilitează și multiplică circulațiunea și, prin urmare, producțiunea, repartițiunea și consumațiunea avuției, adică activitatea socială în tregă; — și schimbul, operațiune comună tuturilor indistrătoru și care le lăgă între dênsele....,

OBSERVATIUNE.

Din cele ce am văditu pên'acumu, scimă bine ce este producțiunea avuției avemă o idee generală despre circulațiune și ore-cară noțiuni despre consumațiune. Spre a a aprufunda cunoștința fenomenelor economice ce intră în circulațiune, (partea Economică Politică la care am ajunsu), într'unu modu mai întinsu, avemă a vorbi, despre *monedă*, despre *creditu*, *instrumentele* și *instituțiunile* se, înfine, despre complectarea *theoremelor fundamentale ale schimbulu*, învederându erorile ce se o-

pună la *deplina libertate a schimburilor*. Dar fiindă că nu putemă înțelege bine natura și rolul monedei și ală semnelorū representative ce o înlocuesă, fără a avé uă cunoscintă profundă despre *valóre*, noțiunea cea mai fundamentulă a economiei politice, dar totă de uă dată și cea mai alstractă, vomă tracta mai ânteiă despre *valóre*, și despre *prețiū*, lucruri ce aū uă legătură mare între dênsele.

De aci, duoe tife, din cari unulă va tracta despre totă ce se atinge de *valóre*, *prețiu monedă*, *creditū*, *instrumentele* și *instituțiunile lui*, și despre *crisele comerciale*; iară altulă despre *libertatea schimburilor*, ambele subdivisate în mai multe capitale.

TITLULŪ I.

CAPŪ II.

DESPRE VALÓRE.

1. — *Amintiri.*
2. — *Ce este valórea?*
3. — *Opiniunile economistiloră spre a înțelege ideea valórei. — Care este cea mai bună?*
4. — *Câte și cari sunt cauzele ce facă ca lucrurile s'aibă valóre?*
5. — *Societatea tinde a vedé scădëndă valórea produseloră.*
6. — *Proprietățile valórei. — Consecuințe.*
7. — *Măsura valórei.*

1. — *Aducemă-a-minte :*

Omulă cercă *trebuințe*, cari trebuie satisfăcute, căci altminterlea ară viățui miserabilamente, ară peri chiară; aceste trebuințe *nu sunt fixe, ci esențialmente variabile și în genere progresive.* (Veđi No. 1 capū I partea I-a).

Utilitatea este cualitatea ce aū lucrurile de a fi pro-

prii spre a satisface trebuințele omului. (*Veđi No. 4 capu I, partea I-a*).

Unele lucruri potu a se adopta d'a dreptulú, fórá nici-uá silință din partea omului, la trebuințele séle. Așa sunt lumina și căldura sórelui, aerulú, necesariú respirațiunei, etc. Acestea se numescú utilități *gratuite séu naturale*. Ele nu sunt priimitórie de apropiatiune privatá séu exclusivá, toți avéndu-le la dispozițiunea lorú. Economia Politică nu se ocupá în specie de dênsele, márginindu-se, în privința lorú, a constata că ele nu sunt respéndite în aceeași măsurá pe tóte punturile globului (cursuri de apă, ape thermale, mine, animalí selbatici, plante, căldurá, calitatea pámêntului cultivatú, suflarea vânturilorú, etc.); că uá asemenea faptá influințedá neapáratú asupra modului activității. asupra facilitáței desvoltárei și asupra destinatei diverselorú populațiuni. Căci aici este vorba de unú fenomenú ce nu este datú ómenilorú a-í schimba esența¹⁾.

Alte lucruri nu potú satisface trebuințele nóstre, de câtú în urma unei opintiri, unei silințe, unei casne din partea nóstrá. Noi nu le creámú substanța, ci numai utilitatea, mutându-le din locú séu modificându-le, cu alte cuvinte producéndú uá mișcare (*Veđi No. 3 și 5 capu I, No. 2 și nota de la capu III, și No. 12 de la capu XVI, partea I-a*). Acestea se nu-

¹⁾ Sunt economisti cari nu considerá aceste *avutií naturale* ca avutií, pentru că nu dau locú schimbului.

Cu J. - B. Say, suntemú de opiniunea contrariá, pentru că, cândú este la adică, s'arú paté prețui unele din binefacerile climatelorú. De exemplu, se póte stima, într'uá țérá caldă, ceea ce nu se cheltuesce ne făcéndú focú, de care nu este nevoie; într'uá țérá străbütută de cursuri de apă, utilizate spre a pune în mișcare mori, hecâstraie séu alte usine, séu spre a transporta produse, ceea ce nu se cheltuesce spre a da puterea motrice acostorú machine.

mescă *utilităţi valabile, artificiale*. Ele devin proprietatea exclusivă a aceloră ce au făcută această muncă.

Acestea din urmă se subdivid în *utilităţi nemediate* său *directe*, şi în *utilităţi mediate* său *nedirecte*.

Utilitatea nemediată său *directă* este cea ce este basată pe posibilitatea unei aplicaţiuni nemediată a lucrurilor la satisfacţiunea trebuţelor noastre: un codru de pâine în mâna celui ce-î este fôme.

Utilitatea mediată său *nedirectă* este aceea ce reşede în lucruri cari, pentru noi, sunt numai un mijiu de a ne procura în schimb altele lucruri ce pot să satisfacă altele trebuinţe ale noastre ce n'arū fi putut fi satisfăcute de lucrurile ce posedamū ântēiu: un codru de pâine ce-mi prisosescē îlū daū în schimb pe unū paharū de vinū.

Economistii cei vechi numeau utilitatea nemediată *valore în usū*, şi utilitatea mediată, *valore în schimbū*; dar economistii cei noi, vędëndū multele confusiuni ce resultaū din această apropiere a numelorū a duoē lucruri aşa de diverse, au aruncatū aceste duoē denumiri, dândū numele de *utilităţi* valōrei în usū şi p'acela de *valorī*, valōrei în schimbū. În adevēru, una este ca unū lucru să posedă facultatea de a satisfacă trebuinţele noastre, şi alta este proprietatea ce are unū lucru de a putē să fie schimbatū pe unū altū lucru.

Din tōte acestea, putemū conchide că unū lucru n'are valōre, dacă pe lūngă utilitate, nu posedē şi cualitatea de a fi schimbatū pe unū altū lucru, ce este rezultatulū muncēi Subt No. 7 de la capū II., amū arētatū cele patru condiţiuni esenţiale schimbabilităţei unū lucru. Aşa dar valōrea există numai prin *muncă* şi prin *schimbū*.

Pentru ca unū obiectū să aibă valōrea, nu este de trebuinţă, cumū credea Rossi, ca să fie în circulaţiune, adică oferitū în schimbū, este de ajunsū să se recunoscă c'arū avē uă valōre ôre-care dacă arū fi

pusă în vânzare; așa monumentele noastre publice, obiectele muzeelor noastre și vestmintele ce purtăm, de și nu sunt oferite în schimb, au valoare.

Sunt lucruri cari, spre a răspunde la trebuințele în vederea cărora căutăm a le posedea, trebuie să aibă materialitatea și durată (produse materiale); sunt altele cari trebuie să fi absorbită pentru confecționarea lor muncă multă, dar n'au materialitate; altele încă ce sunt priimitorie de consumațiune nemediată. Le schimbăm unele pe altele, pentru că trebuințele, gusturile noastre sunt diverse, și pentru că, dacă ne trebuie spre a clădi o casă materiale, cari să dureze mult, ne trebuie spre a ne nutri pâine și carne ce nu durează, și spre a ne recrea spectacole, concerte, petreceri ce nu fac de câtă o vreme un moment și nu lasă urme de câtă în suvenirile noastre.

2. — Valoarea este raportul ce se stabilește prin schimb între două sau mai multe produse sau servicii (vezi și No 5 de la cap II); este un raport de cantitate între produsele schimbate. Așa dar, din natura sa, valoarea este nedeterminată, esențialmente relativă, totuși ca raportul numeric între două termene variabile între dăsele.

3. — Intre economiști, sunt trei opinii spre a înțelege ideea valorii.

I. Adam Smith și Ricardo susțin că traviul dă valoarea;

II. Bastiat spune că valoarea este determinată de schimb;

III. Alții dicu că valoarea este măsura utilității.

Să examinăm pe fie-care din aceste trei sisteme.

I. Prima opinie nu este fondată. Vinul reclame pentru producțiunea sa, aceeași muncă, și putem dice că, în țerile frigurose, această producțiune reclame

mă uă muncă mai mare de câtü în cele călduróse. Cu tóte astea, vinulü din țerile călduróse se vinde mai scumpü de câtü celü din țerile friguróse. Grâulü se vinde cu același prețü, de și în unele localități elü reclamă muncă mai multă de câtü în altele mai favorisate de cerü.

II. Cea d'a doua opiniune încă nu este bună. Schimbulü nu este necesariü spre a prețui valórea. Unü omü destinatü a viățui isolatü va alege mai bine uă ladă plină de instrumente de lemnăria și agricultură; de câtü una îndesată cu aurü, de și nu póte face schimbulü. Mai în ainte de a schimba calulü meü pe boulü teü, trebuie să constatü în mintea mea utilitatea ce a să resulte pentru mine din acéstă operațiune.

III. Remâne dar treia opiniune pe care o și admitemü și noi, adică că valórea este măsura utilității. Și aci este vorba de utilitatea mediată seü nedirectă, care nu este gratuită, care este priimitórie de a fi apropiată și de a da nascere schimbulü (veđi No. 2). Așa dar, valórea este măsura utilității, seü mai bine dicëndü a cătățimei de travaliü ce-mi va cruția ostená, casna de a produce objectulü ce voiü să-mi procurü. Pentru acesta, vedemü machine cari aü costatü 10,000 lei perđendü, de și nuoue, jumătate din valórea lorü, daca se întêmplă, din cauza progresulü, ca să ni le putemü procura, puținü după acéstă, cu 5000 lei.

Putemü dar considera valórea ca rezultatulü raportulü trebuințelorü nóstre cu lucrurile ce constituă avuțiile.

4. — Cele trei cause generale ce facü ca lucrurile și aibă valóre sunt: 1° *utilitatea* (precümü amü mai disü-o); 2° *raritatea* și 3° *cheltuelile de producțiune*.

I. Totü ce n'are utilitate n'are valóre. Credemü

de priscu a mai reveni asupra celor ce amă totu disu în privința utilității gratuite, artificiale, mediate și nemediate.

II. *Raritatea* face ca chiaru utilitățile gratuite să vade multu. Așa unu paharu de apă pentru unu omu ce mōre de sete într'unu deșertu sēu pe uă navă unde s'a sfērșitu provisiunea de apă de beutu, unu pesmete pentru cei ce per de fame, uă cătățime de aeru pentru cei ce se află închiși într'unu clopotu de afundatoru și cari, dint'uă circumstanță ôre-care, sunt lipsiți de aeru. Valōrea diamantulu vine din raritatea sea. Totu de aci provine valōrea cea mare ce au capo-d'ôperile de arhitectură, sculptură, pictură etc. Ele valēdă cu atātū mai multu, cu cātū autori, au muritū, nu le mai potū îmulți. Grăulū și cele-lalte cereale în timpū de secetă valēdă multu, cu atātū mai multu că sunt de unu usū neapēratū, dilialū, și nu potū fi înlocuite. Unu ogorū de unu pogonū, sēu uă mōră, situate în marginea unui orașū mare facū mai multu de cātū niste lucruri identice, situate mai departe de centrele de populațiune ¹⁾. Dar pentru ca raritatea să pōtă înriuri asupra valōrei trebuie ca obiectulū să fie căutatū, cerutū (veđi No. 2 capū XVIII, partea I).

III. *Cheltuelile de producțiune* sunt cheltuelile ce a trebuitu a se face pentru obținerea unui obiectū; plata materiilor primari, ômenilor și instrumentelor întrebuințate (veđi și No. 7 de la capū IV, partea I). De și apa este neapērată la existenței nōstre, ea n'are nici uă valōre sēu are una fōrte mică, remunerarea ostenelei ce-și dă unii spre a o aduce de la ghērlă, puțuri fontāni în casele nōstre. De și neputēndū cumū amū mai disu, viățui fōră aeru, nu

¹⁾ Tōte acestea se numescū *monopoluri naturale*, spre distincțiune de *monopolurile artificiale, legale*, crēate de lege (veđi No. 7 capū IX de la partea I.)

dămă unică în schimbul sėu, pentru că lă avemă în ab-adańtă, totuși vină casuri în cari cheltuimă spr a-lă avea. Așa în unele mine, uă sumă mare s'cresce cheltuelile generale de exploatațiune, pentru introducerea aerului prin ajutorulă aparatelor de ventilațiune; totă așa uă casă situată la aeră curatū și luminosă se plătesce mai scumpă de câtă uă alta ce nu s'arū afla în aceste condițiuni.

5. — Nu putemă termina fōră a arēta că raritatea, causată une ori și de mărimea cheltuelilor de produțiune, este nocentă celei mai mari părți din ōmeni, fiindă că-i lasă în lipsă. Producătorulă dorește ca ea să existe, pe cândă consumatorulă dorește să o vedă că dispere (*vedă No. 6, capū XVIII, partea I*). Și nu trebuie să uitămă că consumatorii represintă interesulă generală; acesta cōmbate raritatea, căutândă a immalți produsele. Din acēsta, valōrea unităței tinde a scăde, spre a se apropia, din ce în ce mai multă, de gratuitate, care arū face produsele accesibile tutulorū.

Observămă că pe cândă valōrea unităței produse-lorū tinde a scăde din ȃ în ȃ, valōrea masei tinde din contra a deveni fōrte mare; fiindă ca josorarea valōrei unităței este compensată, mai multă chiară de câtă compensată prin sporirea cuantităței. Face-rea a dece părechī de ciorapi astăđi cu resboiulă de impletitū ia numai unū pătrarū din timpulă ce trebuia și trebuie prin impletitulă cu mâinile. Din acēsta, valōrea ciorapiloră a scădutū, câtă privesce unitatea, dar ea a crescutū întru câtă privesce masa ceorapiloră, pentru că efinătatea a permisă a purta ceorapi multora ce pēnă aci, din cauza scumpetei, nu puteauă face acēsta, și produțiunea acestui articolū s'a înduoitū. Totă așa este și cu produțiunea cărțiloră, compărându-o cu a manuscriseloră (*vedă*

No. 4 de la capăt VII partea I și apendicele de la capetele XI și XII).

Progresul științei industriale tinde, precum și a. m. u. să aibă ocaziunea de a vedea din cele ce am vădit deja, să reducă din ce în ce cheltuielile de producție, și, ca urmare, valoarea mărfurilor asupra cărora el poate exercita influența sa.

6. — Proprietățile valorii sunt acestea :

1°. *Totă valoarea, ori-care ar fi obiectul la care se aplică este esențialmente nematerială (vezi No. 3, 5, capăt I, No. 2 și nota de la capăt III, No. 12 capăt XVI, toate de la partea I, și No. 3 de la acest capăt).*

2°. *Tote valorile egale sunt egalemente prețioase. Aceasta se va demonstra mai bine când vom tracta despre moneda.*

3°. *Pentru ca o valoare să fie reală trebuie să fie o valoare recunoscută, cerută (vezi No. 2 capăt VIII, partea I-a. Dacă p'ună casă, p'un cal nici-un doritor nu oferă un ban peste o sumă oarecare, ce probă mai mare că acele obiecte nu valdă mai mult? Pot să fiu cunoscător în limba marelă, în lălele, dar dacă nimeni nu vrea să ia lecții de la mine, cunoștințele mele nu valdă nimic (vezi No. 1, 3, și 4 de la acest capăt).*

4°. *Valoarea este esențialmente relativă și variabilă, cum s'a explicat mai sus (vezi No. 2 de la acest capăt). Aceasta se explică, pentru că valoarea este, în cele din urmă, raportul ce există între un lucru și trebuințele noastre (vezi No. 3 de la acest capăt), raportul ce variază, fiind că valoarea are de sorginte utilitatea, iar utilitatea derivă din trebuințele noastre și de mijloacele de a le satisface, care variază mereu (vezi No. 5 de la acest capăt). Una miă de lei de astăzi valdă mai mult sau mai puțin de*

câtă uă miă de lei din anulă trecută; una miă lei la Bucuresci făcă mai puțină de câtă una mia lei într'ună orășelă seă într'ună sată.

Din această variabilitate și relativitate, după locuri și timpuri, a valórei, putemă trage mai multe consecuințe.

a). Este neșosibilă a evalua *cu exactitudine*, într'ua țără, avuțiile unei altei țări seă ale unei altei epoci;

b). Pe dată ce valórea unui produsă scade, valórea tuturilor celoră-l-alte produse se ridică veđiă la veđiă cu dănsulă. Așa daca uă védră de vină făcea câtă uă baniță de grăă, și astăđi face mai puțină, valórea vinului a scăđută și acea a grăului, și a tuturilor obiecteloră în schimbulă căroră oferimă vinulă s'a ridicată. Josorarea valórei vinului aduce ridicarea valórei grăului, etc.

c). Nu se pôte întâmpla uă scădere seă uă ridicare generală de valori. Și în faptă, valorile în lucruri fiindă numai expresiunea cătățimei altoră lucruri ce șervescă a le obține, este cu neputința ca ele să se adăoge în unele fără a dămiuna în cele-l-alte. Nu e ridicare de valori, care să nu presubpună uă scădere, și nu e scădere ce nu presubpune uă ridicare.

7. Precumă spre a măsura uă lungime, trebuie totă uă lungime, spre a măsura uă greutate, trebuie totă uă greutate, spre a măsura uă mișcare, trebuie totă uă mișcare, totă așa măsura valórei trebuie să fie totă uă valóre. Dar, pentru că *valórea este esențialmente variabilă*, este învederată că nu putemă avé ună *prototypă nevariabilă ală valórei* ¹⁾, și că nu

¹⁾ Unii economisti, observândă neșospectamente natura întimă a valórei, au căutată să găsească ună *prototypă* seă *etalon* exactă ală valórei, precumă Francisii au metrulă pentru măsurile de lungime, capacitate, greutate, etc. Unii din ei au cređută a o găsi în grăă, alții în travaliu, uitândă că chiară valórea acestoră

putem zări mărimea valórei *absolută* a lucrurilor. În faptă, cându dicem că acéstă părechă de cai face 4,000 lei, ce facem altu daca nu a incredinta că valórea acestei părechii de cai este egală aceleia a unei sume de 4,000 lei? Dar chiaru valórea acestor 4,000 lei n'are ce-va absolutu, nu există prin ea ênsăși, făcêndu abstracțiune de ori ce-comparațiune cu lucrurile ce amu puté dobêndi în schimbú pe dênsa.

CAPŪ III.

DESPRE PREȚIŪ.

1. — *Ce este prețitul?* — *Prețitul corentu.*
2. — *Prețitul de costu.* — *Cheltuelile de producțiune.*
3. — *Cunoscința prețitului este de uă mare importanță pentru economistu?*
4. — *Prețitul corentu se determină de legea oferirii și a cererei.* — *Excepțiuni.*
5. — *Causele ce înrăurescú asupra cererei.*
6. — *Efectele estinatății lucrurilor.* — *Aplicațiune.*
7. — *Prețiturile maximum (cu nartu).*
8. — *Ore-caré consideratiuni asupra păinării și măcelăiei la noi.*

1. — *Prețitul este cantitatea de monedă, (numeriú sêu bani) ce dobêndimú pe unú produsú schimbându-lú (vedí No. 4 de la capú II); sêu mai bine dicêndu valórea acestui produsú stinatá în argintú și*

lueruri este subpusă la variațiuni mai numeróse chiaru de câtu aurulú și argintulú din cai se facú moneta. Apoi, a venitú. Mac Culloch, care a demonstratú că chiaru de s'arú puté găsi uă mësura exactă a valorii pentru tóte țerile și tóte timpurile, ea n'arú servi întru nimieú sciința economiei polițice.

în aură, metale preţioase ¹⁾. Mai scurtă, preţul este expresiunea valorii unei mărfi în monedă ²⁾.

Preţul corentă seă preţul tãrgului este preţul cu care putem vînde şi cumpăra obicînită ună produsă.

Trebuie să spunem că se stabilescă preţuri corente numai pentru unităţile ce se asemănă multă, grău, porumbă, lemne, vite de tăiată şi de trasă, dar nu de luxă, iar nu şi pentru lucrurile ce nu se asemănă (case, trăsuri, cai de luxă, etc.)

Preţurile corente diferă nu numai în diversele localităţi, dar chiară în aceeaşi localitate, în diverse epoce, fiindă că preţul nu este altă, după cumă amă disă, de cătă expresiunea valorii în bani, şi valoarea este esenţialmente variabilă.

Observămă asemenea că pre cătă civilisaţiunea înaintădă, şi pre atătă se înmulţescă obiectele asupra căroră se stabilescă preţuri corente, pre atătă este mai puţină fluctuaţiune în preţurile corente. Causele regularisărei preţurilor sunt acăstea: 1) Ameliorarea căilor de comunicaţiune; 2) Respândirea buneloră procedăte de fabricaţiune ce micşorădă cheltuelile de producăţiune; şi 3) Fipsarea preţului chiară de vîndători, după cheltuelile de producăţiune. Comerţiantulă ce-şi înţelege bine interesulă nu încarcă la preţuri, nu se tocmesce ca să lase mai josă, cerëndă

¹⁾ Aurulă şi argintulă sunt numite *metale preţioase*, pentru că, rari şi dificile de extrasă, au mai multe cualităţi, ce le vomă indica cândă vomă vorbi despre monedă, cualităţi ce au făcută mai pe tôte naţiunile a face din ele moneda.

²⁾ Aşa dar *preţulă* este altă lucru, iar nu *valoarea*. Elă presubpune valoarea, care este nă cualitate generală a lucrurilor schimbabile. Acăstă confusiune s'a făcută de multe ori, şi a causată în scrierile economistiloră obscurităţi şi încurcătură ce au adnsă vătămăre sciinţei. Căci pe lîngă oscilaţiunile valorii celoră-l-alte produse, nu trebuie să uitămă că aurulă şi argintulă au, ca produse posedëndă valoare, propriile loră oscilaţiuni, ce înmulţescă causele variaţiunei valoriloră primeloră produse.

dintr'ntâi de duce și trei ori mai mult de cât prețului real, căci vinde mai mult și perde timp mai puțin la acesta.

Concurența tinde a aduce toate produsele la limita prețului de cost.

2. — J - B. Say numește *prețiu real* său *original* prețului ce are produsul eșind din mâinele producătorului; acest prețiu a fost numit de Adam Smith *prețiu natural*, și de fisiocrați ¹⁾ *prețiu necesariu*. Pentru evitarea orî cărei confuziuni, acest prețiu ar trebui numit *prețiu de cost*.

Prin cheltueli de producție se înțelege totalitatea cheltuelilor de diverse soiuri ce a necesită confecțiunea unui produs.

Adam Smith, Ricardo, Rossi susțin că cheltuelile de producție determină prețurile.

Să presubpunem că cheltuelile de producție al unei a nune mărfi (postavă) este de 6 lei. Dacă pot vinde această marfă mai mult ce va de 6 lei său 6 lei, eu pot continua fabricațiunea sa; dacă-mi se oferă mai puțin de 6 lei, eu scad să încetez producțiunea, și atunci, diminuând și oferirea, marfa luată de exemplu se va urca.

Dacă din contra, alte persoane vede că câștigă mult dintr'un produs, aceste persoane se apucă de el de producție ce mă înavușește, și d'aci, oferirea se mărește, și fiind că în târg cuantitatea mărfilor este mai mare de cât cererea, prețurile lor scade.

Trebue să mă adăogim că într'ua fabricațiune de obiecte a căroră producție este mă nelimitată ²⁾,

¹⁾ Fisiocrații sunt nă scôlă de economiști din Franca, ce susțineau că din toate ramurile industriei, numai agricultura produce.

²⁾ Amă disă într'ua producție mă nelimitată, pentru că nu este nici nă producție în realitate nelimitată, pentru că materiile primari ce servesc pentru confecționarea lucrurilor ma-

prețurile se regulădă după cheltuelile de producțiune ce costă mai puțin; iar, într'ua producțiune limitată, prețitul este regulat, din contra, după cheltuelile de producțiune ce costă mai mult. Să probăm a-cestea prin exemple.

I. In fabricațiunea postavului, prețitul se regulădă după cuantitatea de postav ale cărei cheltueli de producțiune sunt mai mici. Căci dacă consumatorul s'ar decide a da prețitul ce s'ar regula după cheltuelile de producțiune cele mai mari, eă care producă mai estină aşu oferi acelaşu produsă şi in cuantitate suficientă, pe ună prețiu mai mică, ceea ce este in avantajulă consumatorilor.

II. Inr'ua producțiune limitată (produsele agriculturii), prețitul se va ridica după cheltuelile de producțiune cele mai ridicate, căci aici nu se pôte satisfice tótă cererea cu produsele obținute cu cheltueli mai mici, ca pentru produsele manufacturiate. Diferința între cheltuelile de producțiune va constitua ună beneficiu in favórea producătorilor, ce aă procedatele seă pământurile cele mai bune ¹⁾.

De aci, uă mare diferență in profitele producătorilor.

Adam Smith şi Ricardo aă đisă ună adevăr, spunđu că prețitul este determinat de cheltuelile de

nufacturiate nu sunt produse inr'ună modă nelimitat (vedă a-pendicele dela capitolc XI şi XII, partea primă).

¹⁾ Aducemă-a-minte că producțiunea agricolă este basată pe proprietatea fonciariă ce este limitată, şi, că, peste óre-cari margini, nu este concurență posibilă cu produsele agr cole. Viile, minele sunt concentrate pe óre-cari puncturi fôrte circumserise; producțiunea loră este totă limitată. Cu munci mari, se pôte face ca uă suprafață dată de pământă să producă uă dată şi jumătate, de duoe oră mai multe subitante alimenteru, dar mai multă nu. Şi cu tóte astea chiară pentru uă dată şi jumătate şi de duoe oră mai multe produse, cheltuele de producțiune trebuie să crească. Tóte acestea sunt *monopoluri naturale*, in cari inră şi monopolurile *persónale*, produsele geniului.

producțiune. Dar trebuie să spunem că, pe lângă cheltuelile de producțiune, mai este și altă ce-va ce determină prețitul.

Să învederăm ceea ce în aintarăm prin exemple.

La un bălciu de sat, câți-va țerani au adus cantități mari de fructe mature și de carne prospătă, și cari nu au să întârziade a se strica, dacă ar sta să le readucă a casă. Dintre cei ce au venit la tîrgu, puțini voru săle cumpere, și să presubpunem că este numai un cumpărător: acesta va obține toate fructele și carnea său în cantitate mare dintr'ensele pentru un prețiu foarte mic, vîndătorii pripindu-se a vinde, preferîndu a retrage din produsul lor în ușoră remunerațiune de câtă a le perde.

Am pute presubpune acum casul invers (unde încape și concurența) puțini vîndători de fructe și de carne, și aceste obiecte oferite în cantitate mică, de ore ce cumpărătorii sunt mulți și au nevoie de cantități mari de fructe și carne. Ei se vor întrece a cumpăra, dar cu prețiu mare, căci toți și le dispută.

Așa dar *prețitul* nu se regulădă nu mai de cheltuelile de producțiune, ci și de consimțimentul vîndătorului și cumpărătorului, său ceea ce este totu una. — de legea oferiței și cererei.

3. — Cunoscînța prețitului este *valórea nominală* a produselor; ea importă economistilor întru atăt că prețitul dă aproximativamente cunoscînța valorii produselor, *valórea* lor *intrînese* că, ceea ce interese societatea.

Aci are locul cestiunea de a ști care din dou țeri este mai avută, aceea unde lucrurile sunt scumpe, adică, au un prețiu mare, său aceea unde lucrurile abondă și sunt în acelaș timp eftine?

Să presubpunem uă țără fertilă, unde, cu puțină osteneală, omul își satisface mai toate trebuințele seale și unde aurul și argintul lipsesc. Să presubpunem uă altă țără stérpă, dar foarte avută în aur și în argint. Aurul și argintul fiind abundante, în ultima țără, au să fie eftine, prin urmare au a fi date în cantitate mare în schimb pe alte produse (veđi No. 4 de la cap. XVIII, prima parte). Prin urmare, în ultima țără, lucrurile vor fi foarte scumpe, de și țera va fi în lipsă de lucrurile necesarii viaței.

Așa dar din punctul de vedere economic, adică, din punctul de vedere social, este mai avută prima țără, unde lucrurile necesarii trebuinței ómenilor sunt abundante, de și oferite cu prețuri foarte mici.

Dar să învederăm și mai bine acesta.

Nu cumu-va un oraș care, privat de apă, o aduce de departe, o cumpără cu cheltueli mari, este avută numai din acesta că această trebuință dă loc la cheltueli? Nu. Noă ni se pare ca acest oraș este mai sărac de cât un altul ce are apă în abondanță, főră a cheltui un singur ban spre a-și o procura.

Tot așa, din cauza unei recolte rele, grăul și porumbul se scumpesc, se vëndu cu prețuri mai mari. Dacă ar fi ca uă țără să fie cu atât mai avută cu cât lucrurile seale sunt mai scumpe, ar urma ca uă țără să fie mai avută când face uă recoltă rea, de cât când face una bună, de și cantitatea de grău este mai mică ¹⁾.

1) Puțin după descoperirea Americii, niste soldați Ispanioli dederă peste colibe de selbatici. Aci toate uneltele erau de aur. Soldații se încărcau ca niste catări cu obiecte de aur, și, ca să ia cu dênși mai mult aur, lepădara chiar merindele. Plecând mai departe (regiunea era deșertă), ei nu avură, când le fuse fome, ce mânca. In cele din urmă, ei fură nevoiți, slabi,

În timpul unei recolte rele, țera perde uă cantitate de grâu și de porumb. Câtă despre banii ce cere scumpetea grâului și a porumbului, și cari intră în buzunarele arendașilor, acești bani sunt ai altor locuitori ai țerei, și prin urmare țera nu este, pentru acésta, mai avută, căci acésta este totu una ca și cândă amă lua banii dintr'ună buzunară spre a-i pune în celă-l-altă.

4. — *Prețulu corentă se determină de legea oferirei și a cerere, adică, prin concurența, ne de uă parte, a cumpărătorilor, iar, pe de alta, a vëndătorilor.* Elă este esențialemente mobilă și variabilă, ca valórea, pentru că elă nu este altă de câtă traducțiunea aceste valori în valórea banilor, — aurului și argintului.

Causele variațiunilor prețului sunt totă causele variațiunilor valori, resumate: 1° în cheltuelile de producțiune, și 2° în circumstanțele respective ale oferirei și cerere.

La regula că prețulu corentă este determinată de legea oferirei și a cerere, sunt óre-cari excepțiuni, adică cause ce o modifică.

Datina séu obiceiulă (Stuart Mill). Așa este cu onorarele unor ómen, avocați, medici. La Londra, se dá pentru visita urui medică uă livră sterlingă (25 lei noui); și ună medică ce ară fi dispusă a priimi mai puțin, ară fi desconsiderată, ca batjocorindă artea.

Totă așa este cu profesiunea de avocată.

Și mai multă, chiară prețulu mărfilor diferă, pentru aceleași obiecte, nu numai în orașe vecine, dar chiară în magazinele comercianților situate în diver-

paliți, abia âmblândă, să se despartă, cu jindă, de acele grămeți de aur, ca să găsescă cu ce să se pótă ntri.

sele suburbiilor ale aceluiașu orașu. Așa unŭ curcanŭ este mai scumpŭ la Bucurăscei de câtŭ la Ploiescei. Dar chiarŭ în Bucurescei, unŭ lucru de aceeași calitate este mai scumpŭ într'unŭ magazinŭ din calea Mogoșoiei, de câtŭ în strada Carolŭ I.

Totŭ așa este și cu salariulŭ muncitorilorŭ în diversele localități.

5. — Subt No. 1, 2 și 3 de la capŭ XVIII, partea I, amŭ vorbitŭ despre legea oferirei și a cererei. Cu acéstă ocaziune, amŭ dișŭ că ceea ce determină cererea este *întețirea trebuințelorŭ și mediile de a o satisface*. Așa, chinina (remediŭ în contra frigurilorŭ) se suie în timpŭ de friguri, la unŭ prețiuŭ foarte mare. Totŭ așa se ridică prețiuŭ lucrurilorŭ, în țerile, coloniile în cari muncitorii s'aŭ înavuțitŭ, și facŭ totu de uă data consumațiunii mari.

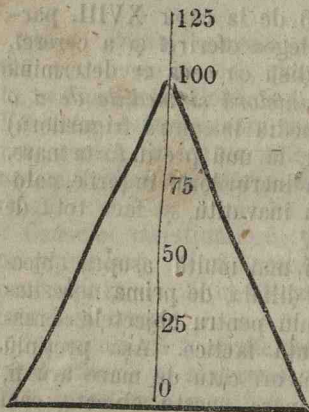
Acéstă lege înriuresce și mai multŭ asupra obiectelorŭ de uă consumațiune dilială, de prima necesitate, de ore ce este contrariulŭ pentru obiectele ce răspundŭ numai la uă trebuință factice. Așa prețiuŭ grăului, porumbului, cărnei, ori câtŭ de mare arŭ fi, noi suntemŭ nevoiți a cumpăra aceste obiecte, căci nu putemŭ subsistă fără dênsele. Și aceia ce n'aŭ mediile de a-și le procura suferŭ și morŭ. Totŭ așa este și cu lucrurile alŭ cărorŭ usŭ ni-lŭ impune moriile.

Așa dar întețirea cererei face să se ridice prețiuurile, și le face a se ridica cu atâtŭ mai multŭ, cu câtŭ aceste obiecte sunt neapărate existenței. Din acéstă întețire a cererei, rezultă uă fluctuațiune permanentă în prețiuurile grânelorŭ, cărnei și celorŭ-l-alte obiecte de prima necesitate.

6. — Observațiune. — Pre câtŭ prețiuŭ unui obiectŭ scade, din cauza abondanței (*vedŭ No. 4 dela*

capă XVIII, partea I), pre atâtu sunt consumatori mai mulți, consumațiunea cresce; și din contra, pre câtu prețiul lucrurilor se ridică, pre atâtu consumațiunea se micșorédă.

Adam Smith a observatü acestü fenomenü și-lü a făcutü, representändulü într'nnü modü graficü, a fi în-țelesü, priceputü de toți, prin ajutorulü unei piramide.

Să presupunemü că piramida represintă averea cetățenilorü și că scara din međiü represintă prețiul produselorü. Vedeți ca pe cândü produsele nu costă nimicü, tóte stările cetățenilorü, reprezentate de basa piramidei, potü a-și le procura. Dacă prețiul lucrurilor se ridică la 25 lei, stările unui numărü micü de cetățeni potü a-și le procura, cu câtü se ridi-

că prețiurile lucrurilor, cu atâtu mai puține stări ale cetățenilorü potü a le cumpăra, și din acésta, cândü prețiul lucrurilor ajungü la una sută lei, (vêrfulü piramidei) numai starea unui cetățenü póte să le cumpere. Dacă prețiul lucrurilor trece de una sută lei, nimeni nu le mai póte atinge, adică tótă lumea renunță la dênsele.

Țeseturile de bumbacü și obiectele de ferü sunt aci spre a proba adevêrutlü celorü în aintate. Pre câtü timpü bumbaculü și ferulü aü fostü scumpe, pré puțini Români cumpărau pênđă de Americă și de madipolon; căruțele erau neferecate, puțini cultivatorü aveau sape, lopeți și têrnăcöpe de ferü. Țerancele țe-

seaŭ în casă cânepa și inulŭ. De cândŭ bumbaculŭ s'aŭ eftinitŭ, țeranele dintru ântêiŭ aŭ începutŭ a-lŭ băga în țeseturile lorŭ, pênă cândŭ, astăđi, aŭ ajunsŭ să cumpere pênđă đin têrgŭ, pentru usulŭ casei lorŭ. Asemenea s'a întêmplatŭ și cu ferulŭ, a cărui consu- mațiune s'a lățita.

Spunemŭ în trecêtu că s'a aplicatŭ acêstă deducțiune la așederea *impositelorŭ, nedirecte*, constatându-se că, spre a cresce produsulŭ lorŭ, nu trebuie mărite, ci, din contra, diminuate. Experiința a demonstratŭ adevêrulŭ acestei reguli. Primele cercări s'aŭ făcutŭ în Anglia.

Mai în ainte se plătea pentru portulŭ unei scrisori 75 bani nuovi; taxa portului fuse redusă mai în urmă la 5 bani, după stăruințele lui Rowland-Hill. În anulŭ d'ântêiŭ, acêstă reformă dede unŭ deficitŭ, la care naturalmente se asteptău toți; dar în anii următori venitulŭ din portulŭ scrisorilorŭ crescŭ fôrte multŭ. Elŭ merge totŭ crescêndŭ.

Alte cercări, cu zaharulŭ, etc., aŭ datŭ acelașŭ rezultatŭ.

Suntemŭ siguri că daca, la noi, taxa telegrame- lorŭ simple (de 20 cuvinte) pentru interiorŭ s'arŭ coborâ la 1 leŭ nouŭ din 1 leŭ 68 bani câtŭ este astăđi, telegrafulŭ arŭ da unŭ venitŭ multŭ mai mare.

Căci pretutindini, reducțiunea impositelorŭ a contribuatŭ a mări produsulŭ lorŭ, permițêndŭ unui numărŭ mai mare de indiviđi de a participa la serviciile pentru cari guvernele aŭ aședatŭ aceste im- posite.

7. — Amŭ vedutŭ că, în genere, valórea, ca și pre- țitulŭ, *ce nu este altŭ de câtŭ expresiunea valórei u- nei mărfi în monedă*, sunt determinate de cheltuelile de producțiune și de legea oferirei și a cererei, adică se face în virtutea libertăței. Inșă în societățile primitive seŭ rêu organizate, atâtŭ valórea câtŭ și

prețurile sunt fipsate de autoritate (de guvernământ),

În viața patriarhală, întreprinzătorul de industrie dă cooperătorilor săi său subordonaților săi partea ce crede că este a-li se cuvine, fără ca aceștia să pôtă crâcni la a-totă-puterea capului. Astfel se pörtă, în societățile primitive, capul familiei către fiii și cei-l-alți consângei ai săi mai depărtați, către sclavi (sclavia) către servi (servagiul). Patronul profită de totă fructul muncii lor, și-î nutrește și investesce său le lasă, pentru acestea, uă părțică din profite, după cum găsesce cu cale, fără ca această remunerațiune a muncii lor să fie în proporțiune cu utilitățile create de fie-care dintr'ênși. Din cele ce am spusă aproposito, de sclaviă și servagiū și de libertatea muncii, această autoritate absolută a părintelui de familia și a stăpânului de sclavi a devenit cu timpul mai restrênsă și mai blândă (veđi capetele VI și IX de la prima parte).

Unele guvernăminte și au arogat acestă dreptă exorbitantă de a fipsa prețurile după caprițiile omului, nu de a le lăsa să fie fipsate de natură, cum dice Genovesi; autoritatea publică a fipsat prețurile de *maximum* (cu nartă), cari ridica vëndătorului și cumpărătorului libertatea de a desbate pretențiunile și interesele lor.

Ordinele autorității prin cari este oprită de a vinde produse cu un preț mai mare de câtă cel fipsat printr'ênsele și de a face convențiuni (tocmeli) peste aceste condițiuni se numesc *legi de maximum*. Ele își propun un scop pe cari nu-l atingă nicădată, căci și vëndătorii și cumpărătorii caută să scape de stremtorarea tarifei impusă.

Este neposibilă de a fipsa, chiară pentru un timp foarte scurt, prețul lucrurilor, care este din natura sea variabilă, ca tôte condițiunile tîrgului, ca tôte circumstanțele ce influințedă asupra oferirii și a ce-

rerei. Trei casuri se potu întâmpla: 1) maximul este mai susu de câtu prețitul realu, 2) maximul este mai egalu cu prețitul realu, și 3) maximul este mai josu de câtu prețitul realu. In primul casu, legea nu face altu de câtu a vâra neamictia, turburarea între producători și consumatori. Totu așa este și în alu duoilea casu, fiindu că prețurile nu potu avea stabilitate, sunt variabile. Și în alu treilea casu, maximul produce neajursuri. In tus-trele casurile, dreptul de proprietate este lovit (vede No. 6 de la capu V partea I).

Spre a demonstra absurditatea acestui systemu, J.-B. Say a disu: „Autoritatea decretă că de câte-ori „vei cumpăra ce-va, vei da producătorului séu comerciantului, séu comerciantul iți va da în schimb a-tare sumă peste prețitul naturalu.“

Datorim a ne pripi să spunem că totu acéstă falșă concepțiune despre natura valórei și prețitul a condusu pe guverne a altera banii, veréndu în bucățile de monedă făcute din argintu și din auru mai multă aramă séu alte metale obicinuite, adică făcéndu ca valórea lor nominală să fie superióra valórei, loru intrinsecă; cum și de a fipsa taxa intereselor (dobândei).

Atātu cumpărătorul, câtu și vândătorul caută naturalamente tóte međiile a se feri de a face ceea ordonă legea, și dispozițiunile ei în acéstă privință, de parte de atinge scopul lor, asmutu pe cetățeni la nesubpunere. Ele vétēmă cousumațiunea, căci nu se găsesc produse de cumpăratu, ori pentru că nu se mai fabricedă, ori pentru că se ascundu cele ce există. Pe d'altă parte, cei cu dare de mână se aprovisionedă mai multu de câtu aru face-o obicinitu, și cei ce nu au međii nu se pot aprovisiona. De aci, crescerea lipsei (disette), panice și crisei.“ (Josèphe Garnier).

Experințele făcute în Francia, în 1304 și în 1793,

cândă se decretară legi de maximum, probădă că maximum excită înfricoșarea publică, mai cu sémă cândă este vorba de obiecte de prima necesitate, de substanțele alimentariu și de cereale.

8. — De și principiile sciinței, ca tôte adevărurile, sunt absolute, totuși, după circumstanțe, ele priimesc ore-cari înfrăngerii. In adevărū, cu ce se ocupă Economia politică, dacă nu cu interesulū tuturilor membrilorū societăței? E bine! dacă acumū, în starea lucrurilor actuale; aplicațtunea neoportună a cutărui principiu arū aduce vêtămare acestui interesū generalū, ar fi în dauna majorităței și în profitulū unui micū numărū de indiviđi, cari s'arū înavuți despoindū pe cei mulți; trebui-va ore ca acéstă aplicațiune să se facă cu uri-ce prețū? Nu trebuie, din contra, să fie îngrădită cu ore-cari restricțiuni, mai cu sémă cândă este vorba despre articulele de prima necesitate, precumū este pânea, carnea etc?

Anglia, Belgia, Francia, țeri a cărorū populațiune este în culmea civilizațiunei, — întrū câtū privesce substanțele alimentariū.—aū pusū ore-cari restricțiuni, aū fipsatū prețulū lorū maximū. Păinariū și măcelariū potū să vëndă cu unū prețū mai josū, iar nu mai susū de câtū celū fipsatū. Acéstă fipsațiune se face pe fie care lună, pentru că, într'unū așia micū intervalū, variațiunea prețurilorū nu pôte fluctua multū. Acéstă evaluațiune a cărnei și a pănei, sub regulamentulū organicū, se făcea și la noi, și era cunoscută sub numirea de *cișniū*. Pentru ce nu amū reveni la dēnsa, în fația numerōselorū și neintreruptelorū plāngerii din partea locuitorilorū din tôte centrele de populațiune, că brutariū și măcelariū îi despoie?

Dia acéstă, săracii suferē mai multū de câtū avuți. La obiștiunele făcute de partisanii înfocați ai liber-

tăței! că deplina libertate trebuie să predominie în toate transacțiunile sociale, stând în mâna cetățenilor ca, prin concurență, să remedieze la relele ce s'ar ivi, — răspundem că pâinăria și măcelăria, ca toate meseriile, ceru uă svenicie, capitaluri, și că nimeni, ori câtu de mari ar fi profitele nu pôte deveni de astă-đi pēnă măine măcelarū seú pāinarū, fōră a se expune la perderi învederate, resultândū din neexperianța seú din nescianța de a cumpera, de a vinde și de a priveghia servitorii, cari, la noi mai cu sēmă, sunt, prin educațiunea lorū, pré departe de a se mulțami numai cu salariile ce priimescū. Capitalurile încă nu se dis-lōcā facilimente, după cum vōm vedē în partea III.

CAPŪ IV.

M O N E D A.

1. — *Ce este monedă?*
2. — *Rolulū monedei. — Istoricū.*
3. — *Cualitățile cari facū a da preferință aurulū și argintulū pentru fabricanțiunea monedei.*
4. — *Etalōnele monetarii. — Detaiuri asupra fabricanțiunei monedei.*
5. — *Etalonulū unicū și dublu etalonulū. — Bilonulū.*
6. — *Care systemū, acela alū etalonulū unicū seú alū etalonulū dublu, este preferabilū?*
7. — *Optāndū pentru systemulū etalonulū simplu, care din cele duoe metale prețiose trebuie s'adoptāmū?*
8. — *Nnmerariulū. — La intervale lungi, valōrea metalelorū prețiose scade și prin urmare a moneđilorū. — Historicū.*

9. — *Importanța practică a scăderii valorii monedilor*
10. — *Uă națiune ce se dezvoltă adăogă cuantitatea sa de, monedă pentru uă ôre-care perioadă și trecându acêsta epocă, caută a o reduce.*
11. — *Conclusiune.*

1. — **Moneda** este unū instrumentū care, în schimburi, servește de măsură, și prin elū-ênsuși, este unū ecivalentū.

2. — Amintimū că schimbulū în societățile primitive este uă *trampă*: se dă marfă pe marfă. Dar, în societățile civilisate, din cauza divisiunii travaliului, se întemplă adesea ca cutare producătorū să nu aibă trebuință în orî-ce momentū de produsele cutărui altui producătorū. Atuncea, cumpărătorii aū recursū la unū altū objectū ce este priimitū pretutinderi, la *monedă*, pe carē o dobândescū în schimbulū produselorū lorū și pe cari o daū spre a dobândi obiectele de cari aū trebuință (*vedī No. 3 șt 4 de la capū I*).

Așia dar rolulū monedei este multilplū. Ea servește: 1° de ecivalentū valorē; — 2° de unitate de măsură valorē; — 3° de intermediariū schimburilorū; și 4° de agentū seū de instrumentū alū circulațiunei.

Primulū punctū va fi dezvoltatū subt No. 3, pré ne-amū repeta de amū dice ce-va. — Relativū la punctulū alū duoilea, moneda facilitează înțelegerea noțiunei valorē care, după cumū amū disū, este fôrte dificilă de priceputū. Amū uă casă, nă părechie de căi și uă vie: cum sciū câtū amū, de ôre ce nu potū adiționa unități disparate, ce nu sunt de aceeași specie? — Pentru puncturile trei și patru prin ajutorulū

monedei, lucrurile trecu dintr'ua mână intr'alta, circulară (veđi No. 1 capu I).

Putemú dice că moneda este una din machinele séu instrumentele inventate de omú, cari dau mai multe servicii, și nu se potú calcula desartósele consecuințe ce arú cauza disparițiunea sea.

Trebuința de a avé unú intermediariú alú schimburilorú și uă comună mesurá a valorilorú, es'e fórte mare. De aceea vedemú moneda existându din cea mai depártată anticuitate, la populií cei mai puținú în ăintați în civilisațiune. Dar atuncea, ea este făcutá din alte materii, iar nu din aurú și argintú

La populií vênători, ea e reprezentată de pelea de castorú, în Siberia, de pelea de samurú; la populií păstorí, unitatea numerică a valórei a fostú aci boulu aci óiea de unde, la Romaní, numele de *pecunia* datú monedei; la Germaní, tributele constaú într'ua certá cuantitate de vite. În Africa, se servescú de concuilií în locú de monedá; în China, de ceaú, de bum-bacú albastru, de sare și de aurú în pulbere. Mai târđiú, venirá monedile de metale, bronzú séu aramá (aes), ferú, aurú și argintú.

Căci pretutindení a trebuitú ca objectulú ce constitua moneda să albă uă certá calitate care s'o facá acceptabilá de tótá lumea.

Nu trebuie să uítámú că ori ce valóre este primitórie de a fi datá în schimbú spre a ne procura uă altá valóre, ceea ce a făcutú pe Turgot să đică: „ca ori-ce marfá, monedá este marfá.”

3. — Motivele pentru cari metalele prețiose servescú a confecționa moneda sunt numerósele avantaje ce ele presintă.

Să le examinámú, pe scurtú.

1) Sunt dorite și căutate de tótá lumea, din cauza *giuvaericalelorú*, sculelorú ce se facú dintr'ensele,

Căci scimū că valórea trebuie să aibă uă certă utilitate, dorită și căutată de lume.

2) Argintulū și mai cu sémă aurulū aū uă valóre mare. Totū așia este și cu diamantulū și noi scimū că objectulū pe care ne decidemū a schimba produsele nóstre, trrbue să fie ecutivalentū în valóre cu aceste produse.

3) Ele sunt facileminte transportabile, adică aū uă valóre mare sub unū volume micū, ceea ce este uă proprietate care le face să fie admise pretutindenī ca reprezentantū alū valorilorū.

4) Ele sunt pe câtū se póte nedestructibile, căci banī, giuvaericelele și sculele, făcute din metale prețioșe, se conservă bine, adică se usă anevoie, și nu se distrugū prin focū, căci se potū găsi topite în cenușe.

5). Ele sunt omogene și se potū divide, fōră a perde nici de cumū din valórea lorū. Nu este totū așia cu diamantulū, de și mai prețiosū, căci uă pétră de diamantū divisată nu numai face câtū vala.

6) Ele se potū convêrti facilemente din monedă în mărfi și, reciprocamente, din mărfi în monedă, căci, din suprabondanța seū raritate, valórea monedei póte, după epoci, a se ridica seū a scădé.

7) Ele sunt stabile, adică valórea lorū nu se schimbă facilemente. Este adevêratū că aurulū și argintulū n'aū uă valóre nemutabilă, pentru cuvintele a-retate vorbindū de valori: nici-uă valóre nu este stabilă. Dar aurulū și argintulū sunt multū mai stabile de câtū cele mai multe produse, adică valórea lorū scade seū se ridică anevoie, fōrte încetū, ceea ce n'a-re locū pentru cele-l-alte produse a cărorū valóre cresce seū scade, se schimbă de ađi pênă mäne.

Acestū avantajū alū metalelorū prețioșe vine de acolo că producțiunea lorū anuală este pré puținū în raportū cu cuantitatea ce există, ce trebuie în lume.

Acastă producțiune nu modifică oferirea, căci se perdū mereū în valurile mărilor și fluviilor, și totū de uă dată cererea cresce, din cauza progresului ce face producțiunea.

In altă parte, amū arētatū că nu este totū așa cu grăulū, căci pe fie-care anū se consumă mai tōtă producțiuna anului precedentū. De aci, nu este uă cuantitate de grăū totū d'auna existānde în lume ca aceea a aurului și argintului. Dacă acumū se întēplă unū anū de lipsă, valōrea grăului se ridică pe dată; contrariulū se întēplă dacă anulū este abundantū. Ca tōte cele-alte produse, și mai mulū chiarū de cātū dēnsele, grăulū n'are stabilitate.

In Rusia, s'a făcutū cercarea a bate monedă din platinū; dar guvernulū a renunțatū, pentru că platinulū se extrage cu anevoință și, după procedatele întrebuintate pentru extracțiune, cere chieftueli de producțiune mai mari saū mai mici, cari varieđă, și prin urmare face a varia valōrea platinului. Acēsta n'are locū cu aurulū și argintulū. Spunemū, în trecētū, că aurulū este superiorū argintului, posedēndū mai multe avantaje pe cari celū din urmă nu le are.

8) Metalele prețioase sunt susceptibile de a primi uă impresiune (întypărire) care arētă valōrea bucăților de monedă ¹⁾.

9) Ele daū unū sunetū metalicū argintiū, care le este propriū și care dă pe faciā falșitatea unei bucăți. Pe d'altă parte, aurulū este pré greū. In fal-

¹⁾ Sunt țeri în cari ōmenii, în loculū monedei, se servecū de metalele prețioase în drugi sēū în pulbere (China). Dar acesta causēđă uă ireurecăturā mare, pentru că, la totū momentulū, trebuie să se facă cāntăriri și cercări. In societățile nōstre, unde schimburile sunt așa de multiple, acēsta nu s'arū putē face, fōra le impedia. Pentru acēstū cuvētū, s'a respinsū opiniunile unorū economiști cari cereaū ea, în loculū monedei, să se servescă societatea cu aurū, și argintū în drugi sēū vergele.

sificațiunea monedelor — i se pôte imita culórea, iar nu greutatea.

4. — *Etalonul* este typulú monedei, măsura comună a valórei. Etalonulú are dar, din găsirea cu cale a Statulúi, unú felú de valóre fixă. Căci, după cumú scimú, nu este datú nimenúi a da unei mărfi uă valóre fipsă, substrasă variațiunilorú valorilorú, variațiuni ce sunt neîncetate și sunt rezultatulú oferirei și cererei.

Suirea și coborârea monedei. (bucata de unú leú nouú séú de unú francú) nu influințedă nimicú asupra plăței unei datorii, căci dacă datorescú 1,000 lei, eú potú, de și valórea bucăței de unú leu a dimiunatú, a acuita (rėfui) dândú 1,000 de bucăți de câte unú leú. Scurtú, *etalonulú monetariú* stinge datoriile contractate pe piciorulú valórei séle.

Economistii n'au ęprofundatú de ajunsú cestiunea etalónelorú monetarii.

Aducëndú-a-minte đisa lui Turgot că „moneda este uă marfă,” trebuie s'adeogămú *uă marfă de uă calitate pré speecială*, sui generis, căci nu putemú plăti uă datoriă în mărfi, ci în bani. Acésta este cauza ridicărei valórei monedei în timpurile de crise, în cari tótă lumea alérgă după dēnsa.

Obicínuitú, moneđile portú figura suveranului și uă inscripțiune ce-i indică valórea, basată pe *titlu și greutate Titlu* este cuantitatea de metalú finú, curatú din care este făcută moneda, fiindú că cuantitatea de metalú prostú ce intră într'ēnsa nu se ține în sémă. Căci s'a admisú, după consiliulú chimistilorú, că unú certú aliagiú (amestecătură) este necesariú spre a da bucățilorú de monedă de aurú și de argintú mai multă durată.

In țerile civilisate, Statulú este însărcinatú cu fabricațiunea monedei. Dar tóte Statele nu procedú

în acelaşu modü : unele-î fipsedă valórea după cuantitatea de metalü, altele îi impunü uă valóre superioră. Mai în ainte, tóte guvernele dau monedei uă valóre mai mare de câtü aceea a metalului preţiosü ce intra în constituţiunea sea. Beneficiulü ce resulta din acésta se cheama *dreptulü de seneoragiü*. Dar au datoritü să renunţe la densusul din cauza desordinelorü, ce au causatü acéstă măsură. Guvernele s'au convinsü că venitulü ce resulta pentru densesle din beneficiulü falsificaţiunei monedei era inferiorü relelorü ce cauza societătei; şi totü de uă dată că încorageau fabricaţiunea monedei false ¹⁾

„Fórte adesea, guvernele au abusatü, spre a opera reducţiunii criminale şi a masca bancrutele lorü, cauzându bancrută în tótă lumea, cândü le a plăcutü să declare că unü banü de trei franci face şese, adică, de exemplu, a plăti 15,000 franci celorü ce-lü împrumutaseră cu 30,000; fie-care datorü a datoritü, la rândulü seü, să facă bancrută, desfăcëndü pe creditorii seü în bani, cari perduseră jumătate din valórea lorü...” (Blanqui).

Marcuisulü de Cestiune, în opera sea, *Rusia în 1839*, arétă cumü ţarulü Nicolae, printr'unü ucasü, a scădutü de uă dată valórea moneşilorü; şi că subpuşii ce aveau starea lorü în numerariü, dintr'uă şi pênă într'alta, perduseră, din cauza acestei măsuri, jumătate din acéstă stare.

Ori cândü şi ori unde guvernele au alteratü monedile, diminuândü valórea întrinsecă a bucăţilorü, preţulü lucrărilorü s'au ridicatü, adică valórea numerariului a scădutü.

Ori-cine înţelege că guvernulü suindü valórea monedei cu multü peste valórea metalului din cari ea

¹⁾ Moneda falsă seü mincinosă la noi se numesce *calpă*; iar acţiunea de a o fabrică *colpuzanlık*, şi cei ce se dă la uă asemenea meseriă *condamnabilă colpuzanı*, tóte cuvinte turce.

este constituată încuragédă fabricațiunea de monede false, căci beneficiul ce rezultă din acestu faptu ne-licitu este pré mare, spre a nu ispiti pre mulți.

Apoi, guvernele au avutu recursu la unu dreptu de *brasagiu*, ce constă intru a da bucăților de monedă uă valóre numai cu atätü superiöră metalului câtü să acopere cheltuelile de fabricațiune. Ênse unele State, — Anglia, — au renunçiatü la acestu dreptü. Așa astă-đi daca dá cine-va uă cuantitate de atâtea oca-
le de aurü seü de argintulü otelului de monedă, primesce de la dënsulü în schimbü uă aceeași cuanti-
tate de bucăți de monedă. Francia ia unü dreptü óre-care pentru cheltuelile de fabricațiune, cheltueli ce sunt așa de mici, în câtü nu sunt în stare a o-feri uă primă industriei particulariă, adică a o ispiti să falsifice moneda. Pe d'altă parte, acésta încora-
gédă pe proprietarii de metale prețiose a le presen-
ta la otelulü moneșilorü, spre a fi convêrtite în bu-
căți de monedă.

Așa dar Statele emitü, asvêrlü în circulațiune mo-
nedă. Guvernale datorescü a exercita uă priveghiare
riguriósă asupra fabricațiunei monedei, alü cărei fal-
sificatorü este pedepsitü aspru.

Cu operațiunile fabricațiunei, sunt însărcinate *bân-
cele*.

Cândü circulă timpü îndelungatü, aceste discuri me-
talice se usă, se tocescü prin frecare, de unde resul-
tă uă óre-care perdere, — pré mică aste adevêratü, —
ceea ce se chiamă *frecătură, tocitură (frais)*.

Bucățile de aurü perdü uă miime din valórea lorü
pe anü, bucățile de argintü perdü și mai multü. Cu
cätü bucățile de argintü sunt mai mici, cu atätü ele
perdü mai multü, uă optime.

Cine datoresce a suferi acéstă perdere?

Unii au prezinsü că Statulü trebue să o sufere,
mântinëndü moneda într'uă stare bună de întreținere,

căci Statul este reprezentantul Națiunii. Alții dicu că particularii trebuie să cerce perderea, căci în serviciul lor moneda se usă. În Anglia, s'a adoptat alu duoilea systemu, combinat u puțin u cu celu d'ânteu. În România, legislatorul n'a prevăduțu încă acestu casu. Dar, ce este dreptu, nici n'avemu monedă națională. ¹⁾

Credemu că pretutinden i trebuie că Statul să fie însărcinat u a manține moneda într'uă stare perfectă de întleținere, căci Statul ia cheltuelile baterii din noou a bucuților de monedă de la toți cetățenii, și aceste bucuți se usă în serviciul u tuturilor. Dimineta ele sunt în mâinele lui Ion, după prăndu în ale lui Petre, și sera într'ale lui George! Nu este dreptu ca George, ultimul u partătoru, să suporte perderea baterii din noou!

5. I. La noi, ca în Fraucia și Belgia, s'a adoptat u systemul u etalonului dublu.

Francul u (leul u noou) este uă bucată de monedă cântărindu 5 grame, din cari 4 și $\frac{1}{2}$ de argint u și $\frac{1}{2}$ de aliagi u (aramă, etc.), cu alte cuvinte din 10 părți, 9 sunt de argint u. Dar spre a face plăți de sume mari, s'a vėduțu că bucuțile de monedă de argint u nu sunt suficente, din causă mulțimei și greutatei lor u, de aceea trebui și monedă de aur u. Se stabili uă proporțione între aur u și argint u. Așa legea francesă decide că uă cantitate de aur u vală de 15 și $\frac{1}{2}$ ori aceeași cantitate de argint u. Noi adoptarăm u mai aceeași proporțione.

II. În Anglia, este un u singur u etalon u monetariu, și acest u etalon u este bucata de aur u (livra slerling),

¹⁾ Cum u vom u vedē mai la vale, creștării nu sunt monedă, ci nu mai niste fise, destinate de a facilita plata lucrurilor mēnunte, de uă valore mică.

ce ecuivalădă cu 25 franci și 17 centime. Dar sunt și bucăți de monedă de argint, ênsă ca *bilionii*. Totu așa este și în Olanda.

Trebue aci să explicăm ce este *bilionul*.

Bilionul este uă aparință de monedă, pentru că valórea sea reală de metalu constituându nu respunde valórei nominale. De aceea nici se póte plăti vre-uă datoriă numai cu bilion. Bilionul este numai unu semn, uă fisă, de óre ce moneda nu este numai semnul, ci și *gagiul* (*amanet*) valórei ce represintă, adică. că substanța ce o constituă are, pe lîngă întyparirea și rolul seú de monedă, uă utilitate reală și uă valóre propriă, cu alte cuvinte valórea sea *întrinsecă* corespunde valórei seúe *nominale* seúe *numerariu*.

Schelingul, bucată de argint, întră de 20 orî în livra sterling, cu tóte că în realitate 20 de schelingi nu sunt ecuivalenți unei livre sterling. Pentru acestu cuvêntu, în Anglia, nu se póte plăti uă datoriă de câtu numai în livre sterling, de óre ce în Francia, Belgia și Romănia, putemă *ad libitum* plăti datoriile cu bucăți de moneda seú de aur seú de argint.

În Francia și Romănia, bilionul este de aramă și de aliagiú micu de alte metale; în Belgia, bilionul este de nikel și de aramă (cupru).

Multu mai cu minte de câtu alu nostru, legislatorul belgian a obligatú pe Statu să dé pe bilion cetățeniloru bucăți de monedă de aur și de argint. În dată ce unu cetățênú adună bucăți de bilion ce represintă uă valóre de la 5 franci în susu, elú se presentă la casele publice. Acestea, sunt obligate a-í da în schimbú aur seú argint. Din acésta, bucățile de bilionú potú fi considerate acolo ca unu micu *biletu de bancă*.

Prin acésta, se evită unu pericolu (excesul de e-

misiunea bilionului), căci Statul, făcându profit mare din emisiunea bilionului, ar putea fi târât a emite uă cantitate mare de bilion. In acestu casu, fiindu că aru fi pre multu bilionu, adică peste trebuințele societăței de mărunțișu, bilionul s'aru desprețui, aru perde cu atātu mai iute valórea sea, cu câtu metalu ce-lu constituă n'are valórea nominală.

Acésta s'a întemplatū la noi cu emisiunea bilionului: pretutindenī crețarii noi sunt primiți pe picio-rulū crețarilorū vechi, de și valórea nominală a unū banī noou este mai mare de câtu uă para. Bucata de 10 banī, ce arū trebui să vale $11 \frac{3}{4}$ parale, este priimită totū pe 10 parale. Totū așa este cu bucățile fracționarii. S'a datū ordine să se urmede in contra. Dar nimeni nu se subpune lorū, și cu dreptū cuvēntū; căci, precumū amū mai đisū, nu este datū nici unei autorități a fipsa valórea, ce din natura sea, este esențialmente variabilă ¹⁾, mai cu sēmă cându acésta se face cumū s'a făcutū la noi, unde s'a introdusū de uă dată in circulațiune niste fise intr'ua cantitate ce întrece trebuințele điliale ale societăței de monedă fracționariă, de mēnunțișu. De sigurū că valórea lorū nominală a să scadă din ce in ce țēna se va rasabili ecuilibrulū in tre oferire și cerere, lucru de care nu s'a ocupatū legislatorulū nostru: Legile naturale nu potū fi nici uă dată in frānte nepedepsitū.

Legislatorulū nostru mērită uă imputare și mai gravă, căci declarāndū c'adoptă systemulū frances, belgianū, elvețianū și italianū, ce este basatū pe metru, a deviatū, in aplicațiune, de la acestū systemū. Așa leul noou pe care legislatorulū a declaratū că voiesce să fie ecivalentū cu francul, nu conține 900 părți de argintū și 100 de aliagiū, ci numai

¹⁾ Scimū deǵă că ridicarea valórei nominale a monedei peste valórea sea reale aduce rezultate desastróse.

835 părți de argint și 165 de aliagi, și, prin urmare, este mult mai inferior francului, în privința valorii (*vezi art. 5 ală legii monetarii*).

Norocire că circumstanțele politice și financiare nu ne-a permis să bătăm monedă de argint și de aur, căci acesta ar fi adus o mare confuziune, de oare ce acum răul, voind, se poate îndrepta la timp.

6. — Cestiunea este foarte dificilă de rezolvată în privința adopțiunii unuia din cele două sisteme, — etalonului dublu și etalonului unic.

În genere, economistii (ómenii de teorie) s'au pronunțat pentru etalonul unic, pe când ómenii de Stat și financiarii (ómenii de practică) s'au pronunțat pentru etalonul dublu.

Lupta este mare între dênșii; asupra materiei s'au scris, în acești 30 de ani din urmă, mii de volume. Apoi chiar între economiști, partizanii al sistemului etalonului unic, este certă mare: unii vor aurul (Léon Faucher etc.), alții, argintul (Michel Chevalier, etc.).

Cuvintele puse în ainte de partizanii ambelor sisteme sunt, și dintr'ua parte și dintr'alta, așa de numeroase, în cât nu se pot rezuma într'ună opă elementară ca acesta. Totuși vom cercă, numai pentru motivul că, din examinarea lor, va rezulta multe învățăminte practice și cunoștințe istorice pentru conaționali nostri, — ceea ce ne-a îndemnat să întreprindem această operă.

I. Rațiuni pentru etalonul simplu.

Economistii invocă argumentele următoare:

Etalonul simplu nu este priimitoriu de a se modifica, de a varia, ca etalonul dublu, căci valoarea aurului și a argintului variază. Declarând prin lege că un kilogram de aur e cuvalédă cu 15 și $\frac{1}{2}$ kilograme de argint, se poate întâmpla ca, în urmă,

său aurul ori argintul să fie oferite în cantitate mai mare, și atunci raportul decretat de lege va-riedă în practică. Experiința demonstră deplină acésta, căci mai înainte trebuia 10, 11, 12, 13, 14 și 15 kilograme de argint pentru un kilogram de aur.

Comerțul intervine. Dacă metalul aur are în realitate o valoare mai mare de câtă aceea stabilită de lege, în comparație cu metalul argint, comerțul oferesce $15 \frac{1}{2}$, $15 \frac{2}{3}$ și chiar 16 kilograme de argint, ia totu aurul, spre a-l duce în țera unde este mai cerut. Se întâmplă contrariul dacă este argintul ce valedă mai mult, atunci se înlocuesce argintul prin aur ¹⁾.

Ambele lucruri au advenit în Franța, care a per-
dută aci totu aurul său și aci totu argintul său.

Prin urmare, țerile ce au un etalon monetariu dublu, nu pot conserva între aur și argint proporțiunea voită de lege.

Cu etalonul unic, desprețuirea, adică scăderea
valorei monedei, se pôte întâmpla numai atunci când
producțiunea metalului din care este făcut va de-
veni mai abondată. Dar chiar atunci, este numai o
singură chanță de desprețuire.

II. Rațiuni pentru etalonul dublu.

Écô argumentele invocate de émenii de Stat și
de finance.

Nu trebuie comparate etalónele monetari cu cele-
lalte etalóne (mésuri și greutate), fiindcă etalónele
monetari nu conservă valoarea lor într'un mod
permanent. Cu systemul dublu, o țera este mai
sigură de a avé circulațiunea monetariă mai bine fur-

¹⁾ Acésta ne explică pentru ce la noi dispăruseră cu totul
imperialii ruși. Totu acésta ne explică retragerea bruscă ce va
urma neîntârziat execuțiunei legei monetari, a bucăților de
monedă lovite, cumă este svanțul, galbenul, icosarul, lira, etc.

nită, căci se p^ote asvêrli în circulațiune bucăți de aur, dacă cele de argint^u sunt exportate: afacerile comerciale nu sunt împedicate de lipsa numerariului.

Punându-ne în punctul de vedere special^u al^u băncilor, cu systemul dublului etalon^u, ele pot^u mai facilemente rembursa pe țiitorii biletelor^u lor^u, oferind^u pentru ac^{es}ta bucăți de metalul^u desprețuit^u.

Ce system^u trebuie adoptat^u?

Pentru că, considerându bine t^ote circumstanțele, avantajele și unuia și celui-l-alt^u system^u se cumpănesc^u ôre-cum^u, noi ne plecăm^u către systemul etalonului simplu, fiind^u-că argumentele economistilor sunt cu mult^u mai seriose.

7. — După ce am^u optat^u pentru systemul etalonului unic^u, trebuie să scim^u care din ambele metale prețioase trebuie s'adoptăm^u: fi-va aurul^u? fi-va argintul^u?

Chiar^u economistii nu sunt de acord^u în ac^{es}tă privință.

După D. Michel Chevalier, ce este partisan^u al^u argintului, ac^{es}t^u metal^u ar^u av^u mai puține chanțe de desprețuire de cât^u aurul^u, de ôre ce aurul^u, în certe momente găsindu-se în abondanță mare și exig^und^u cheltueli de extracțiune f^orte mici, ar^u fi desprețuit^u.

D. Léon Faucher susține c'ac^{es}t^u pericol^u este mai mare pentru argint^u, ce se găsesce în mai mare cuantitate de cât^u aurul^u și exige travaliuri mari pentru extracțiune, travaliuri ce sunt priimit^orie de perfecționare; că, din ac^{es}ta, va veni uă și care, priu marea abondanță a oferirei, argintul^u va fi desprețuit^u.

Mersul lucrurilor a dat^u dreptate aci D. Chevalier și aci D. Faucher.

F^u în la 1851, aurul^u era mai căutat^u de cât^u argintul^u, adică, pentru 1000 franci în aur^u, se da 1005

franci în argintă; apoi elă a perdută din valórea sea, trebuindă a se da 1005 franci în aură pe 1000 franci în argintă. In cele din urmă, nivelulă s'a restabilită. Prin urmare, faptele nu s'aă petrecută pênă la fine cumă presubpunea D. Chevalier.

Aurulă este singurulă metală bună de convêrtită în monedă, pentru epoca actuală, în care operațiunile comerciale aă devenit fórté numeróse: subt ună volume mică, elă represintă uă valóre mare. Argintulă oferesce neconvenientulă contrariă. Din cauza acestui defectă ală argintulă, vedemă că, în tóte țerile în cari elă servece principalemente de monedă, se dá preferința bileteloră de bancă, pentru că ast-felă lumea scapă de necomoditatea ce produce greutatea metalululă, cândă se facă afaceri în mare.

8. — La lungi intervale, valórea metaleloră prețioase este subpusă la variațiuni, perdă din valórea loră. Dar aceste variațiuni sunt multă mai mici de câtă acelea ce cărcă grăulă, după cumă amă spusu-o dejă.

Așa, s'a observată în Anglia că în secolulă XV-lea, hectolitră de grăă vala 5 franci, de óre-ce astădi, spre a obține ună hectolitră de grăă, trebuie să dămă de patru ori atăta, 30 de franci.

Care din aceste duoă obiecte (bană séu grăă) s'a ridicată, de uă parte și a scădută, de alta?

Grăulă s'a ridicată dice opiniunea vulgului, pentru că, pentru aceeași cuantitate, trebuie astădi de 6 ori mai mulți bană de câtă în secolulă XV-lea.

Statisticii susțină contrariulă, adică banii aă scădută și valórea grăului a fostă fipsă.

Spre a ne da bine séma despre acésta, ne vomă servi cu cele ce se petrecă în lumea fisică. Stelele fipse conservă între dênsele aceleași distanțe, stelele mobile se mută din locă.

Ună hectolibru de grăă ecuivala altă dată cu 10

dile de muncă, 2 perechi de pantofi, $\frac{1}{2}$ de óic. Hei bine! astăzi, în țările populóse, putem dobândi totu aceste mărfi pentru unu hectolitru de grâu.

Nu este totu așa și cu banii: astăzi cu 5 franci nu vei mai dobândi ceea ce se obținea în secolul XV-lea, ci vei obține numai $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{6}$ și $\frac{1}{7}$ din ceea de dobândeai în ainte.

Putem dar conchide că banii au perdutú din valoarea lorú, pe cândú grâulú o mântine fipsă ¹⁾.

Causa pentru care valoarea grâului n'a cercatú desprețuirii este că, cu tóte perfecționările ce a făcutú agricultura, munca spre a produce unu hectolitru de grâu nu a diminuatú multú.

Cumú se produce desprețuirea monedei?

Cuvintele *numerariu*. *baní*, *baní sunătorí*, *baní* în *numerotare* sunt numirile ce se dau bucaților de monede metalice. În fie-care țără, după cumú este mai multú séu mai puținú civilisată, trebuie uă certá cantitate de numerariu, ce servece de vehiculú comer-ciului. Genovesi spune că numerariulú este *untura ce unge osia caruluiú comerciului*. Dacă acumú, dintr'ua circumstanță óre-care, —descoperirea unorú mine avute, simplificarea procedatelorú metalurgice, etc.—metalele prețiose se immulțescú, cantitatea de monede se immulțesce asemenea, oferirea este mai mare de câtú cererea, valoarea monedei este avilitá, și prin urmare prețitulú mărfilorú se ridicá, cresce. Din contra, dacă metalele prețiose deviau rare, moneda este în cantitate mai micá, și prin urmare prețiturile scadú.

Sá presupunemú că, de ađi pêná mâine, cantitatea de numerariu s'a înduoitú. Fiindú că cantitatea mărfilorú nu s'a immulțitú totú așa de iute, aceste mărfi

¹⁾ Aci este vorba de uă stare normalá, iar nu pentru epoce de lipsá (disette), căci atunci valoarea grâului, ca lucru neapératú sub sistanței nóstre, cresce rápede.

se voru schimba de două ori mai multe unități monetarii.

Totă-de-una, avilimentul numerariului se traduce prin ridicarea generală a prețurilor¹⁾

Cu această ocaziune, credem de datorită a face pe scurtul istoricul acestei desprețuirii a metalelor prețioase.

Incepându din anticuitate și mergându parte din mediul evă, prețurile s'au totă ridicatū, din cauza deprădarilor făcute de imperiurile lui Cyrus, Alexandru și în cele din urmă de ală Romanilor. În mediul evă, numerariul a devenitū mai rarū, căci, din cauza ignoranței, extracțiunea metalelor prețioase a devenitū mai rară de câtū în timpurile imperiului Romanilor, și prin urmăre prețurile aū scăduțū. Apoi, veni descoperirea Americi, ce făcu ca Ispania și Portugalia s'aibă în cuantitate mare metale prețioase, cari aū fostū asvêrlite de dênsele în circulațiune. Produsul aurulū și argintulū fu fôrte considerabilū, mai cu sémă cândū sciința proveni a perfecțiunea procedatele metalurgice. Acestū adaosū de numerariū avu de rezultatū că, în cei 60 primī anī, ce urmară după descoperirea Americi, se pare că n'a avutū nici uă influință asupra prețurilor, căci, prin perfecțiunea producțiunei diverselor mărfi, cererea metalelor prețioase fu în proporțiune cu oferirea. Dar după acēsta, urmă, la începutul secolului XVI-lea, uă mare ridicare de prețuri: valôrea grăului se ri-

¹⁾ Dacă acēsta este adevăratū pentru monedă, care în acelaș timpū este și semnū și gagiū alū valôei, ce trebuie să fie pentru *bilionū*, care nu este de câtū unū semnū alū valôei? Immulțirea lorū peste trebuințele cererei n'a să fie pe dată urmată de desprețuire? — Pe ce studii statistice prelungite s'a basatū legislatorulū nostru cândū a decretatū emisiunea a atâtea deei de milionē bilionū de uă dată?

dică de trei ori mai sus, de câtă era mai în ainte, probă că numerariul se înmulțise mai mult de câtă toate cele-l-alte produse.

Multe familii suferiră de această desprețuire a numerariului, mai cu seamă proprietarii de moșii și de case, cari, pentru uă sumă ore-care închiria moșiile lor, de ore ce întreprindătorii de industria agricolă, manufacturiară și comercială se înavuțeau, vândându cu un prețiu mare produsele lor.

Observăm că, în capul XII. subt No. 10, vorbindu despre trista sorțe a proprietarilor fonciari ce nu-și explotă-ei înșiși fondurile lor, amă aretată că se ruină, n'amă putută aprofunda de ajunsă cauzele acestei ruini, fiindă-că lectorul n'avea, pênă la acea parte a scrierei, mai nici-uă noțiune despre valóre, monedă și prețiu. Hei bine! acumă cândă a dobândită această cunoscintă, lectorul pôte vedé că numerariul la noi fiindă rar și veniturile proprietățelor fonciarii mici în proporțiune cu profitele arendașilor mesterrilor și comercianților, proprietarii, în privința consumațiunilor, sunt inferiori întră câtă se atinge mediile ce facilită procuratiunea obiectelor de consumat. Adeogați învętiurile de lux ce proprietarii nostri contractedă de mici, lipsa loră de activitate, căci uă mai mare parte își petrecă viața în desfătări, fôră a se da la nici ună travaliu productiv. Eca pentru ce ei s'au ruinat, se ruină și se voră ruina. Chiară dintr'ua sorginte, dacă pe fie-care moment, și continuu, luămă apă mai multă de câtă produce sorginta, nu este învederată că a să ajungem, curândă seă mai târđiu, la secarea ei complectă?

Pe la finele secolului XVI, ecuilibrul între metalele prețiose și cele-l-alte produse se restabili. Dar de la 1650—1750, valórea numerariului se ridică și prin urmare valórea mărfilor scăđu. Causa acestei rumperi a ecuilibrului fuse că minele Americi nu

mai produceau ceea ce produsesea mai înainte. Dar produsul minelor Mexicului nu întârziea d'a compensa pierderile ce începuseră a da și cari cresceau mereu ale minelor din Potosi, etc. La finele secolului trecut și începutul acestuia, metalele prețioase cercară uă mare desprețuire. Astăzi, se crede că ele valéda numai uă treime din ceea ce valau.

Producțiunea totală a metalelor prețioase a ajunsu în zilele noastre la suma de 700 milioane. Cu toate acestea, fenomenul răpedei desprețuirii ce s'a produsu în alu XVI-lea secolu n'a avutu locu.

Sunt mulți economisti cari susțină că valórea metalelor prețioase a scădutú de la începutul secolului XVIII secolu cu uă decime; dar sunt și alții cari tăgăduescú acésta, dicéndú că dacă prețurile lucrurilor au crescutú cauza este că tótă lumea consumă mai multú. Dar noi ne uninu cu prima ópiniune, pentru cuvintele mai sus expuse.

9. — Fiindú unú adevéru recunoscutú că într'unú spaciú de timpú puținú camú lungú (50 ani), aurulú și argintulú perdú din valórea lorú, este mai avantajosú pentru mine care dau bani cu dobéndă pe unú termenú lungú de a stipula plata în lucruri a cărorá valóre în genere nu variédá (gráu séu zile de muncá), de câtú în metale prețioase.

De acestú învețiáméntú potú profita aceia ce punú banii lorú în *rendite* ¹⁾. Dar este și mai avantajosú

¹⁾ Cuvéntulú *renditá* are duce semuificațiuni: 1° însemnéda că-tățimea de venitú ce unú proprietariu fonciariu, uă societate séu Statulú se obligá a-mi dá pe fie-care-anú, în schimbulú unei sume cu care-i împrumutú, fórá a fi eú liberú să-mi mai iaú în apoi capitalulú séu capetele; 2° însemná, în limbajulú economicú, venitulú ce se cuvine páméntului și despre care amú vorbitú în trecétú subt No. 11 capú XII partea I. și subt No. 5 capú II, și vomú mai vorbi în secțiunea II.

de a cumpăra pământu, ce produce grâul și cele-lalte produse a căroru valóre nu numa că n'a scădut, ci acrescutu chiaru. Valórea pământului cresce mereu, și produsele séle are uă valóre ce stă mai totu aceeași. (*Vedți apendicele de la capetele XI și XII, și capu VI de la partea I*).

10. — D. Michelu Chevalier dice:

„La-debutulu seú în civilisațiune uă națiune este sêracă din partea metaleloru prețiose. Dar trebuie să spunemú că, la origine, uă națiune simte mai puțin trebuința de a le avé spre a le moneta, căci moneda este instrumentulu schimburiloru, și, într'ua societate născendă, schimburile sunt puțin dezvoltate. Ele se înmulțescú mai târziu, căci în silințele ce societatea face spre a se înavuti, este nevoită-a-organisa în sênulú seú divisiunea travaliului, adică a practica și mai multu schimbulu, și, în tentativele séle pentru acéstă efecti, ea este fórté contrariată de lipsa monedei.

„Lipsa de moneda ce se observă în societățile ce se formédă seú cari luptă în contra miseriei, le conduce a căuta niscari-va medij de a o înlocui; așa s'aú vèdutu coloniile Americi Nordului a se da la expederalulú hârtiei-monede, și a reveni la dênsulú de mai multe ori, cu tóte ca fie-care tentativă a condusú la uă turburare profundă...

„Cândú societatea se perfecționédă și se desvóltă, spre a produce regularemente, ea are mare nevoie de monedă; căci cumú ómenii arú manifesta frumosulú atributú alú sociabilităței în altú-felú, de câtú prin schimbulu neincetatú repetatú alú produselorú și alú serviciilorú, și cumú schimbulu arú fi facile fórá iustituțiunea unei monede bune?...

„Dar daca este adevêratú că uă societate ce se desvóltă adaogă cuantitatea monedei séle într'ua pe-

riodă óre-care, nu este mai puțin adevărată că vine un moment unde necesitatea de a cresce masa monedei nu se mai face simțită. și în care din contra mecanismul industrial, perfecționându-se, permite a efectua uă aceeași cantitate de transacțiuni cu uă cantitate mai mică de monedă. Găsim probe despre acésta lângă noi și chiar la noi. Anglia, de due oră cu mai puțină monedă de cât noi, închee mai multe transacțiuni, și se fălesce pe dreptate a fi mai avută. Ispania are mai multă monedă de cât Statele-Unite, cu tóte astea Statele-Unite sunt mai avute de cât Ispania. Acestú avantajú ce posede Anglia, de care se bucură și Statele-Unite, de a efectua uă aceeași cantitate de transacțiuni cu uă cantitate mai mică de monedă, este datorită desvoltării instituțiunilor de creditú, desvoltare ce este mai mare în Anglia de cât în Francia, multú mai considerabilă în Statele-Unite de cât în Ispania....“

11. — Moneda este uă marfă ce are privelegiul de a servi de intermediariu la tóte transacțiunile, dar averile. Acestú privelegiú este acordatú de guvernú: dar este subpusú convenințelor publicului, și, cu acésta condițiune, moneda este preferată celorlalte produse. — Metalele prețioase sunt produsele cele mai proprii de a servi de monedă: nealterabile, omogene, ducitile, dure, divisibile, facilemente transportabile, ele sunt aceleași pretutindini și pretutindení sunt recăutate de consumațiune. — Façonarea monetariă are de scopú a da bucăților de monedă greutate și títile uniforme și determinate, ea are dreptú la uă remunerațiune, care, pentru motive puterice, trebuie să fie mai mică de câtú prețitul corentú alú façonelor industriale. — Fabricațiunea monedei se face sub supraveghiărea și controlulú guvernului. — Valórea aurului și a argintului este subpusă, ca tóte valorile, a

varia. Unulū variédă nedependințe de celū l-altū. Variatiūniile relative ale valórei acestorū duoé metale prețioșe aducū neconveniente mari la usulū lorū simultaneū, ca materii monetarii. Prin înmulțirea lorū, valórea lorū se desprețuește din și în și: Pentru uă sută de oca de grău, pretutindini astă-și se dá de trei ori aurū și argntū mai multū, de câtū acumū 70 de ani.

Cuprulū, nikelulū și alte metale nenobile sunt întrebuințate accesoriamente ca monedă fracționariă.

Retăcita idee că gnvernele potū fipsa arbitraremente valórea monedei, le-a făcutū a lua niste măsuri vëtëmătórie societăților. Despre unele din aceste măsuri (ca regulamentațiunea, fipsarea prețului maximum ¹⁾, alterațiunea monedilorū) amū vorbitū dejă. In capitalele următórie vomū vorbi și despre doctrina systemului mercantilū, ce face să constea avuția unei țeri in cea mai mare cătățime posibilă de numerariū.

In timpū de gueră, de desordine politice, de ordine arbitrariū date de puterile publice, numerariulū se ascunde séu emigră, dispore ca ruoa din aintea rađielorū atdente ale sórelui, căci numerariulū n'are patriă, elū se duce cu preferința in țerile unde este căutatū, cerutū și unde securitatea este mai mare. Aceste măsuri arbitrare asmutū pe cetățeni a deveni nesubpuși legilorū, căci, aū recursū la acte economicóse, spre a evita daunele. Ceī ce aū nevoie de numerariū subscriū la condițiuni multū mai impovărătórie, de câtū de s'arū lăsa întrégă libertate transacțiunilorū. Dar pentru că acésta să pótă fi mersulū naturalū alū lucrurilorū, uă țeră arū datori să aibă nu

¹⁾ Cândū se fipsédă unū maximū mai josū de câtū valórea reală este totū ca cumū s'arū ridica arbitraremente valórea monedilorū.

merariu de ajunsu. Altmintrelea, cei ce posedu numerariulu, prin ridicarea procentelorü, topescü, stingü pe imprumutați.

CAPÜ V.

CREDITULÜ.

1. — *Diversele definițiuni ale creditulu. — Care este cea mai bună?*
2. — *Divisiunea creditulu.*
3. — *Ce însemnă cuvintele creditulu se restränge? — Cândü se întemplă acésta?*
4. — *Importanța creditulu.*
5. — *Exagerațiunea avantajelorü creditulu. — Refutațiune.*

1. — Cuvântulu *creditü* vine de la latinulu *credere*, *încredere*.

Creditulu-i s'a datü diverse definițiuni.

a). S'a dis că *creditulu* este uă *anticipațiune a fiitorulu*. Dar acésta este uă simplă metaforă, pentru că nu se pöte consuma ceea ce nu există.

b). *Creditulu* este *transformațiunea capitalurilorü fipse și nemobilisate, în capitaluri fipse și mobilisate* (veđi No. 2 de la Căpü IV prima parte). Dar nici acéstă definițiune nu este bună, pentru că nu se pöte transforma unü capitalü nemobilisatü (ce a luatü uă certă formă, clădiri, moși, etc.) în capitalü circuländü, în numerariu. Totü ce se pöte face este a se procura unü capitalü circuländü ce există dejă a-iurea. Așa dar nu este transformațiune.

c). *Creditulu* constă întru a remite unei persöne în solvabilitatea căreia avemü *încredere mărfi séü numerariu*. Acéstă ultimă definițiune o admitemü și

noi, pentru că, în adevăr, creditul are de obiectul de a încredința, de a pune lucrurile noastre în mâinile altei persoane, spre a le consuma în locul nostru.

2. — Creditul se divide: 1) în *credit real* și 2) în *credit personal*.

I. În *creditul real*, baza creditului sunt lucrurile, averea, starea aceluia ce -i se face credit, care se împrumută (hypotheca, gagiul).

II. În *creditul personal*, baza este încrederea ce avem în solvabilitatea persoanei.

Observăm că pre câtă uă națiune are legi bune și ele se execută sinceramente, cu atâta creditul ia, la dânsa, dezvoltări mari.

3. — Cuvintele *creditului se restrânge* înseamnă împrumutătorii încetă de a mai avea încredere în împrumutați. Atunci, primii dețin capitalurile lor. Aceasta se întâmplă în țările și în epocile în care împrumutații sunt desvestiți de moralitate, căci capitalistii n'au aplecare de a lăsa din mână capitalurile lor.

4. — Creditul este de uă importanță mare în economia socială. El favorisă activitatea muncii, producțiunea avuției în două moduri: 1° scutind de întrebuințarea numerariului; 2° făcându să trecă capitalul din mâinele odioase (leneșe, trândave) se u puțin capabile de a usa lesne de dânsese, în mâinele unei persoane active și capabile.

Să învederăm acestea.

I. *Scutesce de întrebuințarea numerariului.* — Un brutar are nevoie de făină, pe care dătoresce a-și o procura cu bani în numărătoare, dacă n'are credit; cumpărătorii de pâine, cârciumari și birtași, sunt nevoiți a face asemenea. Dacă creditul intervine, brutarul pôte a-și procura făina fôră a debursa un ban,

căci morarulŭ sėu negocetorulŭ de faină se multămesce cu promisiunea sea. Asemenea și brutarulŭ se multămesce cu promisiunea cărcimarilorŭ și birtașilorŭ, cari, la rândulŭ lorŭ, desfacŭ adesea pâinea pe creditŭ. Cândŭ acestia din urmă plătescŭ brutarulŭ, și acesta plătesce morarulŭ, și acesta grănarulŭ sėu arendașulŭ, cultivatorulŭ. Creditulŭ, în acestŭ exemplu, a scutitŭ de două orŭ de întrebuintărea numerariulŭ. Nu este mai nici uă industriă, chiarŭ casele, societățile cele mai avute, aŭ recursŭ la creditŭ.

II. *Face să trecă capitalulŭ din mânele ođioase sėu necapabile în mânele aceleia ce scie să facă unŭ usŭ mai bunŭ cu dēnsulŭ.* Să presubpunemŭ unŭ individŭ ce a economisatŭ unŭ capitalŭ de 50,000 lei nuol, dar care nu se pricepe a-i specula, nu se pricepe sėu n'are timpŭ a se da la afaceri (unŭ împiegatŭ de exemplu). Lungă dēnsulŭ este unŭ proprietarŭ de moșă sėu unŭ manufacturiariŭ căruia nu-i sunt suficiente capitalurile de cari dispune. Acumŭ să presupunemŭ că, prin una din operațiunile creditulŭ, proprietarulŭ fonciariŭ sėu manufacturiariulŭ se înțelege cu celŭ ce are capitalulŭ de 50,000 lei. Dacă proprietarulŭ fonciariŭ sėu manufacturiariŭ face benefice, elŭ plătesce dintru ântēiŭ dobēnda (interesele), și apoi capitalulŭ primitivŭ. În cele din urmă, rămâne în țeră două capitalurf, capitalulŭ primitivŭ și amelioriațiunile ce proprietarulŭ fonciariŭ sėu manufacturiariulŭ a făcutŭ.

Creditulŭ are dar avantaje considerabile; dar adese-orŭ aceste avantaje au fostŭ exagerate.

5. — S'a ȑisŭ și s'a susținut că creditulŭ *creaȑă capitalulŭ*. Acesta este unŭ paradoxŭ. Economistii ce lŭ susținŭ ȑicŭ că promesa împrumutatulŭ, ce pȑte circula ca efectŭ de comerȑi¹⁾, este unŭ

¹⁾ Prin efecte de comerȑiu ce înțelege promesele, înscrisele

capitală nouă: țera are și cele 50000 lei ale celui ce le a economisat și pe cari le a dat în schimbul promesei proprietarului fonciariu său manufacturariului, și promesa. Totu așa este și cu reuditele asupra Statului, cu efectele publice ²⁾).

Aci este uă eróre: efectele de comerț și cele publice nu sunt capitaluri réale, sunt niste simple semne represcutative ale valorilor, ale numerariului (*vedî No. 4 de la capu IV*).

Să presubpunem un comerciantu ce are 100,000 lei. Îi bagă pe toți în marfă, de care mai ia pe creditu pentru 50,000 lei. După calculul celor ce susțină thesa de mai sus, comerciantul nostru aru trebui să se găsească stăpănu pe 150,000 lei; s'aru fi înavuțit, ceea ce nu este adevăratu, căci elu va avé 150,000 lei numai după ce va plăti promesele ce a subsrisu. Dacă elu nu s'a înavuțit; cu atât mai puțin s'a înavuțit țera.

Acélașu lucru este și cu creditorii datoriei publice, căci creditorii au a priimi banii ce au datu Statului, bani pe cari acesta, ca să-și plătescă datoria, îi ia de la toți contribuabili.

D. Michel Chevalier dice:

„Tóte aceste instrumente de creditu sunt substitutele moneței, și nu se póte, fórá neconvenientele cele mai grave, a se face cercarea de a li se asemăna complectamente. Acésta aru fi uă eróre de aceeași putere cu aceea de a confunda un portretu cu originalul, umbra cu substanța.

„In tóte întrebuintările ce se potu face, subt tóte formele ce póte revesti, creditul, nu mai pentru cu-

date de împrumutări împrumutatorilor și prin cari se constata datoriile, tracte său polițe, bilete la ordine, bilete la domiciliul.

²⁾ Prin *efecte publice*, se înțelege înscrisurile ce constată datoria Statului și a altor stabilimente recunoscute de lege ca pri-vitoare, la utilitatea publică.

vântulŭ că este exprimatŭ în franci sĕu în livre sterling, presubpune absolutamente că individulŭ creditatŭ sĕu creditorii are facultatea de a cere darea unei sume efective de monedă, adică, aurŭ sĕu argintŭ în natură, căci banii sunători nu sunt altŭ ce-va. Totŭ de una în cele din urmă, aurulŭ sĕu argintulŭ servescŭ de gagiŭ posibile transacțiunei...

„De aci se vede că este uă întreprindere chimerică de a visa să scapămŭ de metatele prețioase, ca instrumentŭ alŭ schimbărilorŭ, adică, ca monedă... Aurulŭ sĕu argintulŭ stau totŭ de una ca uă pétră de cercare, de care instrumentele de creditŭ, ori cari arŭ fi, trebuie să pótă a fi apropiate, ca lumea s'aibă garanția că ele nu suat uă încelăciune. Și ele arŭ fi mincinoase dacă, la unŭ momentŭ fipsatŭ, dar variabilŭ după natura titlului, n'arŭ fi schimbabile, pe uă cantitate de aurŭ sĕu de argintŭ; căci n'arŭ ține ceea ce aŭ promisŭ...”

CAPŪ VI.

INSTRUMENTELE CREDITULŪI.

1. — *Ce sunt instrumentele și instituțiunile de creditŭ?*
2. — *Biletulŭ de bancă.*
3. — *Biletulŭ la ordine. — Scadență, — indosare sĕu girare, — îndosatorŭ sĕu girantŭ.*
4. — *Tracta sĕu polița. — Scompta. — Comisiune. — Cursulŭ schimbului.*
5. — *Ceckulŭ.*
6. — *Obligațiuni industriale,*
7. — *Titlele de rendită. — Ochire asupra datorilorŭ publice.*
8. — *Hârtia-monedă și monedă de hârtiă, observațiuni.*

9. — *Înscrisurile de hypothecă.*
10. — *Warantele.*
11. — *Biletă cu dobândă.*
12. — *Abusulă de credită: Efectele de complăcere.*

1. — Diversele međii ce se obicinescă spre a face s'ajungă creditulă la acei ce aũ nevoie de densusulă, se numescă *instrumentele credituluiă*. Ele constă în obligațiuni, constatate prin înscrisuri, și cari țină locă de monedă într'ună spaciă de timpă mai multă eũ mai puțină lungă.

Iar *instituțiunile de credită* sunt stabilimentele din cari emană unele din aceste obligațiuni diverse, și către cari mai obicinită ele se îndreptedă spre a fi controlate și soldate, balanțându-se în mare parte unele prin altele.

Atătă instrumentele de credită, câtă și instituțiunile de credită sunt fôrte variate.

Între instituțiunile de credită sunt băncile și casele de bancă, de cari vomă vorbi mai la urmă.

Iar dintre instrumentele de credită, semnalămă:

1. Biletele de bancă;
2. Biletele la ordine;
3. Tractele; Ceckulă;
4. Obligațiunile industriale;
6. Obligațiunile diverseloră State;
7. Hărtia-monedă;
8. Înscrisurile de hypothecă;
9. Warantulă, și
10. Biletele cu dobândă, cu rendită.

Avemă a vorbi în parte asupra fie-căruia dintr'ensele.

2. — A. *Biletulă de bancă* este obligațiunea emisă de ôre-cari stabilimente de credită (bănci), și care

este totu de-una cu scadența implinită, adică rem-bursabilu la vedere seú infăcișere.

Băncei îi face creditu publiculu, adică toți aceia ce-î dețin biletele, fôra a-î cere suma de numerariu înscrisă în ele.

Biletele de bancă au mai multe avantaje :

1° Ele facu oficiulê (служба) numerariului; ele permitu dar, în circulațiune, scutirea, crușiarea unei certe cuantități de numerariu. Acéstă cuantitate de monedă crușiată de biletele de bancă, devine disponibilă, și represintă unu capitalu efectivu, ce este la dispoșițiunea industriei.

2° Ele au proprietatea de a se transporta mai fa-cilamente de câtu aurulu și argintulu, și permite pla-ta de sume mari; pe lângă acestea, ele evită usura, frecătura bucașiloru de monedă.

Dar pe d'altă parte, biletele de bancă au ôre-carî neconveniente :

1° Ele se potú îmulți și restrênge destulú de brus-camente, în puținú timpú. Cândú băncile se bucură de unu creditu mare, ele sunt tentate a emite multe bilete; contrariulu are locú cândú creditulu lorú di-minuă, căci din acéstă creștere seú diminuțiune brus-că resultă, prin contra-lovitură, uă ridicare seú uă scădere de prețiuri.

Experiența a probatu-o.

Spre a evita acestu neconvenientu, în unele țeri, legea limită cuantitatea biletelorú de bancă.

2° Biletele de bancă reducú pré multú cuantitatea de numerariu necesariă în țeră. Trebuie să se ia din acestu minimum de numerariu spre a se plăti têrgurile făcute cu nașiunile străine, cari ordinaremente nu dau produsele lorú de câtú numai în schimbulu metale-lorú prețióse.

În Franția, unde, după cumú amú spusu-o, instru-mentele de creditu nu funcționedă așa de bine ca în

Anglia, capitalul metalic este de 5,000,000,000 fr., pe când în Anglia acest capital este numai de 1,500,000,000 fr. Acesta este cauza că, în ultima țară, de vre-ua 6 ani există ua crisa constantă.

Pentru acesta, mulți oameni de Stat și economisti sunt în contra tăierei, morcelării biletelor de bancă, adică recomandă a nu se permite emisiunea biletelor de bancă ce ar fi mai mici de 10 franci, pentru ca ele astu-fel să nu pôtă face de totu oficiul monedei.

3. — B. *Biletul la ordine* este ua promesă scrisă de debitor creditorului de a-i plăti ua sumă certă la ua epocă certă.

Ca biletul de bancă, și biletul la ordine face oficiul numerariului.

El trece din mână în mână, pe calea îndosărei (girului). Fie-care îndosator (girant) ia asupra-și responsabilitatea efectuării plăței. Așa, pre câtu biletul la ordin este mai multu îndosat (girat), pre atâtu oferesce mai multu garanția.

Daca, la scadența (expirațiunea temenului), debitorul nu pôte plăti ultimului purtător, acesta face protestu, conformu legii comerciale, și are recursu la cedent, ultimul îndosator (girant). Și acesta are, la rândul său recursu, la cedentul de mai în ainte, și totu așa mai incolo.

Cu biletele la ordine se efectuă un șir de plăți, ca cu biletele de bancă. Dar sunt diferențe mari între biletul de bancă și biletul la ordine.

Biletul de bancă este totu de una cu scadența împlinită, — biletul la ordine este cu termen; —

Biletul de bancă operă ua liberațiune complectă adică celu ce a datu bilete de bancă pentru plata datoriile séle stinge pentru totu de una acéstă datoriă, — biletul la ordine nu operă ua liberațiune complec-

tă, fără numai cându debitorul subscriberu alu biletului remboursă suma coprinsă într'ênsul. In primul casu, datoria este stinsă; în celu d'alu duoilea, plata se pôte face din nouă, din cauza îndosărei.

4. — *C. Tracta* seü *Polita* nu este altu de câtu unu biletu la ordine, dar ea difera de acêsta, pentru că ordinaremente lumea se servesce cu dênsa între localități diferite, Bucuresci și Pitesci, Bucuresci și Paris seü Viena, etc.

Tracta sémênă cu unu ordinu datu din partea noastră către cine-va, ca să plătescă uă certă sumă pentru noi cutărei persóne.

Termenul celu mai usitatu este acela de 3 luni; dar sunt termene și mai lungi și mai scurte, chiaru la vedere seü infăcișere.

Tractele circulă, prin ajutorul îndosărei (girului), ca biletele la ordine.

Tracta presentă aceleași avantaje ca biletul la ordine, dar totu ca dênsul, difera de biletul de bancă. Dar ea are mai cu sémă marele avantagi de a scuti trămiterea numerariului (metale prețioșe) dintr'ua piață într'alta, dintr'unu orașu într'altul, dintr'ua țeră într'alta. Printr'ênsa, ajungem a face uă compensațiune de datorii.

Acela ce o ia pôte cere ca tracta să fie *acceptată* (primită) de debitoru, adică de celu ce datoresce a înnumera suma. In acest casu, ea obține uă valóre, cine-va este siguru că are din aintea sea uă datoriă reală. De aceea se și găsesce mai facilemente a vinde (*scompta*) tractele acceptate de câtu pe cele neacceptate.

Scompta este uă operațiune comercială, prin care proprietarul unei tracte seü unui biletu la ordinu își procură bani sunători de la unu capitalistu ce are fonduri dispenibile, în schimbul tractei sele seü biletulu seü la ordine, după ce-lu a îndosatü. Capi-

talistii ce au fonduri disponibile mai totu de una sunt *bancherii* (veđi No. 7 capu XV, prima parte).

Pentru că n'are să reintre în fondurile séle de cătu la scadența tractei séu a biletului la ordine, bancherul nu póte perde dobęnda loru. Pentru acęsta, elu preia rebusamentul ei. Acęstă preluare se chiamă *taxa scomptei*. Taxa scomptei variędă după țeri și după diversele circumstanțe ce influințędă asupra valórei numerariului. Peste acestea, bancherul ia asemenea uă certă plată pentru serviciul ce face, ceea ce se chiamă *comisiunea*.

Cându sunt multe persóne dispuss a scompta, aceste persóne își facu atunci concurență, și oferescu, prin urmare, condițiuni avantagióse celoru ce au efecte de comerčiu de scomptatú; atunci *taxa scomptei scade*. Se întęplă contrariul cându capitalurile sunt rare și numérulu scomptatoriloru pré micu: atunci *taxa scomptei se suie, se ridică*.

Cându, într'ua țera, se creăđă, se emitu tracte în cantitate pré mare, este învederatú ca ele au să-și facu concurență pe piață, și să pérđă din valórea loru. In atari condițiuni, uă tractă de 1000 lei nu se va vinde de cătu pe mai puținú de cătu acęstă sumă, — atunci se ęice că *cursulú schimbulú este defavorabilú*. Cându, din contra, tractele de trāmisú sunt căutate, ele se vęndú mai scumpú de cătu valórea loru nominală, — atunci se ęice că *cursulú schimbulú este favorabilú*.

Numérulu tractelorú, fie pentru interiorú, fie pentru exteriorú, este mărginitú de cheltuelile transportulú numerariului. Așt, în primulú casú, daca tracta de 1000 lei n'arú da de cătu 990 lei, de óre-ce pentru trāmiterea banilorú nu s'arú cheltui de cătu 5 séu 6 lei, acela ce priimesce tracta în plată este, mai interesatú a cere numerariú în natură, și refusă de a face tęgulú altminterlea. Dar acęsta este ade-

vărată numai cândă cele două plăcie sêu cele două țeri aū bani de ajunsū pentru circulațiune, și cândū serviciul postalū este așa de bine organizatū, în câtū transporturile se facū regularemente, fōră întârziere și fōră riscū. Ênsă țera a cărei circulațiune metalică nu este suficientă, sêu alū cărui serviciū postalū nu este bine organizatū, plătesce mai multū de câtū cheltuelile necesitate de transportulū sumei de numerariū. Acêsta explică mulțimea tractelorū ce se subscriă în Anglia, America, Francia, Desprețuirea monedei de hărtie ce circulă este uă causă mai multă a desprețuirii schimbului (Austria).

Schimbulū este la pari cândū posesorulū unei tracte pōte priimi într'ua țeră străină suma numerariului înscrisă în tractă.

Schimbulū este mai josū (de pari), cândū, vëndându-se tracta, se priimesce mai puținū de câtū valōrea sea nominală.

În casulū în care se priimesce mai multū de câtū suma înscrisă în tractă, se dice că *schimbulū este susū*.

Balanția schimburilorū internaționale determină *pariulū schimbului*.

Mai este unū schimbū ce se numesce *schimbulū micū* și care constă întru a da bucăți de monedū ale unei țeri pe altele ale altei țeri, sêu a da bucuți de monedă mici pe bucăți de monedă mari și pe bilete de bancă. Acestū schimbū este cunoscutū, la noi, sub numirea de *paraflek*, cuvântū turcū. Ceī ce se dau la acêstă operațiune comercială, preiaū uă sumă mică, ca remunerațiune a serviciului ce facū. Pre câtū ei sunt mai numeroși, pre atâtū acêstă remunerațiune diminueă, din cauza concurenței ce-și facū.

5. — D. Ceckulū este unū instrumentū de creditū ce n'a pntutū să se desvōlte de câtū în Anglia, și mai cu asupra în Scoția.

Cei ce facu afaceri, incredințeda unui bancheru banii, titlele, creanțele lorū, și totu acelū bancheru opereda recuperările (împlinirile, priimirile) și plățile pentru clienții lorū, în virtutea actului ce se chiamă în Franția *mandatū de bancă*.

Mandatul de bancă este uă imputericire, unū vekiletū ce-le dămū cuiva ca, în numele nostru, să opereșe recuperările și plățile ce ne privescū.

Cândū avemū a plăti, dămū creditorului nostru unū cekkū, mandatū de plată, care este pe dată plătitū de bancherū aceluia căruia-i s'a remisū cekkulū; acesta diferă de biletulū de bancă prin aceea că suma de bani înscrisă într'ensulū este totū de una depusă, se află în ființă.

Dar cekkulū are unū avantajū și mai mare pe dată ce întrebuițarea lui se generalisă: dispensă de întrebuițarea numerariului.

Să presubpunemū mai mulți indiviți ce aū unū bancherū comunū, și că Ion are să ia 1000 lei de la George. Acesta-i dă unū cekkū. Bancherulū, dacă în acelașū timpū este și alū lui Ion, se mârghinesce a înscri cele 1000 lei la activulū lui Ion, stergându-o de la activulū lui George. Tôte se mârghinescū dar într'unū revirementū de compturi, în trampa mârghilorū, fōră să întervină nici banii, nici chiarū biletele de bancă ¹⁾.

Dar mai totū de una, depozitele celorū ce facū afaceri se facū la diferenți bancheri, iar nu numai la unulū singurū. Acesti bancheri ce aū compturi de regulatū între dênșii, din cauza cekkurilorū clienților lorū, trāmitū pe reprezentanții caselorū lorū

¹⁾ Acēstă facilitate a fostū întrevēdută de Prudhon, cândū voise a stabili banca sea de schimbū. Printr'ēnsa, elū voia s'ajunga la ameliorațiunea condițiunei elaselorū nevoiașe. Dar se încelase, căci a spera să se ameliorede societatea prin creditū este uă chimeră, precumū amū demonstratu-o mai susū.

(comișii lor) într'ună locală destinată pentru reuniune. Aci ei schimbă între dênșii cekurile ce au priimită de la patronii lor după cum cere trebuința: facă compensațiuni. Suntă enorme sumele ce trecă astăfelu de la unii la alții, atâtă în Londra câtă și în New-York.

S'a făcută cercare a se întroduce cekuri și în Franția, dar fără reușită, căci guvernulă după obiceiul francesă-a voită pré multă să regulamentede usulă loră, atsă felă că-lă a paralisată.

Cekulă este preferabilă biletului de bancă, căci nu este priimitoră de desprețuire ca acesta din urmă.

6. — E. Tóte instrumentele de credită despre cari vorbirămă pênă acumă, nu potă procura, de câtă pentru termene prea scurte, capitalurile circulânde de cari potă avea nevoie producătorii. Prin urmare ele nu potă servi a procura capitalură circulânde împrumutătoriloră, cândă acestia voiescă să le nemobilise. Pentru acésta, a trebuită ca lumea să aibă recursă la alte forme: așa suntă obligațiunile induttriale.

Să explicămă acestă mecanismă.

Uă societate industrială, dejă stabilită, voiesce să întindă sfera acțiunei sale, dar n'are capitalurile necesarii. Pentru că nu le pôte rembursa curêndă, ea scóte afórá *obligatiuni*, adică înscrișură de datorii. La acestă međiă, au recursă mai cu sémă companiile căilor ferate.

Obicnuită. aceste títule suntă rembursate numai după ună termenă destulă de lungă; dar împrumutătorii au speranța de a lua pênă la fine uă sumă superióră celei ce ei au versată pe, lúngă uă dobêndă mică ce anualemente le plătesce societatea.

Obligațiunile industriale au mai multe avantaje: 1° Uă garanție solidă, căci sunt ună felă de titlu de credită hypothecariă asupra materialului industriei;

— 2° pentru că fie-care din ele nu se ridică la uă sumă mare, tôte pungile mici potă lua parte la dênsele; se utilisă cele mai mici economii, cari altă dată staū ođioşe, neutile;—3° se dă la rembursare uă sumă superiôră aceleia dată de fie-care împrumutătorū la luarea obligaţiunei. Prin acêsta, aceste tittle luptă în contra despreţuirea metalelor preţioşe, despreţuire despre care am vorbitū în capū IX, căci cu câtū trece timpū mai multū, cu atătū împrumutătorii iaū uă sumă mai mare. Aceste obligaţiuni aū luatū uă mare desvoltare.

Dar din nefericire, s'aū făcutū, şi se facū încelătorii cu dênsele, căci multe societăţi emitū mai multe obligaţiuni de câtū acţiuni, ceea ce face cagagiulū să fie mai micū de câtū suma luată cu împrumutare. Acêstă circumstanţă a atrasū, precumū amū spusū-o la No. 3 Cap VIII, partea I a, atenţiunea guvernelor care aū modificatū Codulū de Comerciū, spre a întêmpina acestū reū, ceea ce la noi, după cumū amū mai spusū, nu s'a făcutū încă.

7. — F. Statele ce facū păcatulū de a nu-şi cum-peni chieltueele după veniuri, suntū nevoite seū a mări impositetele, seū a contracta la datorii. Dar pentru că, cu mărirea impositelorū, cetăţenii suferū, murmurū şi chiarū se revoltū, Statele preferū a se împrumuta.

În partea III, vomū vorbi mai particularemente asupra împrumuturilor publice; aicea nu facemū altū de câtū a considera ca instrumente de creditū tittlele ce ele dau afôră în schimbulū banilorū ce iaū cu împrumutare, tittle cari suntū multiforme, şi a-nume *tittlele de rendită*.

Aceste tittle aū un ce particulariū: ele nu suntū nici uă dată rembursabile. Statulū se obligă numai a plăti anualemente uă sumă certă, calculată după ca-

pitalul ce primesce și după creditul ce are. Ceea ce face ca Statul să găsească a se împrumuta de și nu remboursă, este că purtătorii titlurilor pot să le desfacă, să găsească cumpărători, cari continuă a primi de la Statu anualmente suma prevădută într'ensele care se chiamă *rendită (rente)*.

Trebue să spunem că unele State se silesc a plăti datoriile lor. Dar nu o pot face pentru mai multe cuvinte. Ecă unele:

Ce este Statul? Uă aglomerațiune de indiviđi, supuși la aceleași legi, la aceeași direcțiune comună seú, mai bine dicend, la acelașu guvern. Ce este guvernul? Câți-va din acești indiviđi cărora societatea le încredințedă gestiunea afacerilor comune. Tóte acestea s'au explicat, cu ocașiunea examinării divisiunii muncii și a asociațiunii (*veđi No. 8 de la Capu VII, și No. 9 de la Capu VIII, partea I*). Vorbindú despre asociațiune și despre concurență, am arătat, că persónele însărcinate cu gestiunea afacerilor comune, ca unele ce, mérgă bine seú réu direcțiunea acestorú afaceri, de totúși iaú remunerarea serviciilor lor, n'au unú interesú directú a curma réulú mai cu sémă de vomú ține comptú de prejudecata respândită că dauna, cădendú pe întrégă populațiune a Statului, este fórte puținú simțită de fie-care. Nu mai vorbimú de casulú cândú acestorú dregători le lipsesce moralitatea, și caută a se instări în dauna generală. (*Veđi No. 3 de la Capu IX și No. 10 de la Capu VII*).

Guvernele nu sunt tentate de a plăti tóte datoriile lor, pentru că n'au priimitú tótá suma înscrisă în fie-care titlu, ci uă sumă inferióră.

Pentru acésta, ele au recursú la ceea ce se numesce *plata prin amortisare*, și care constă a cumpăra, după cursulú țilei, uă cantitate de tittle de rendită și apoi a le distruge. Din acésta resultă duóé avan-

tage: 1° Se reduce și se stinge cu timpul datoria; 2° Se menține cursul renditei.

Dar trebuie s'o spunem că amortisarea, mediū bunū de a stinge datoriile publice, nu-și atinge mai nici uă dată scopulū, pentru că mai înainte d'a se stinge datoriile vechi, guvernele contracteđă datorii nūoē.

8. — G. *Hărtia-monedă* este uă promesă seū unū titlu căreia unū actū alū guvernământulū îi conferă cualitatea de monedă ¹⁾.

Dintre tôte guvernele Europei, acela alū Austriei a întrebuițatū tôte combinațiunile cunoscute, și a desecatū tôte varietățile hărtiei-monedē (asemiatī).

Scopulū hărtiei-monedē este de a pune la dispozițiunea guvernământulū moneda metalică, și a substitua acesteia monedē unū semnū fōră valōre, hărtia. Totă cam așa, amū veđutū, este și cu bilionulū.

D. Courcelle-Senenil dice:

„Guvernele ce creăđă hărtia-monedă aū obicinuitū nevoi mari și înteițōrie. Intr'ua asemenea situațiune, cumū n'arū fi ele tentate de a abusa de dēnsa? Chiarū uă emisiune ce dimiună de jumătate valōrea hărtiei monedă în circulațiune totuși procura guvernulū uă valōre egală cu jumătatea aceleia ce exista deja, și așa mai departe. Să presubpunemū, de exemplu, că unū miliardū de franci să fie necesariū satisfacțiunei trebuințelorū serviciulū monetariū în Franca (*veđi capitalulū următorū, circulațiunea monetariă*): uă emisiune de unū miliardū va procura dar uă asemenea sumă guvernulū, și nu-lū va costa

¹⁾ *Moneda de hărtia*, din contra, nasce din contracte. Promeselle ce constituă moneda de hărtia sunt schimbabile pe bani, după cererea purtătorulū, de ore ce purtătorulū n'are dreptū la nici-unū schimbū pe bani pentru hărtia monedă. Pe lungă a cesteia, moneda de hărtia este liberamente priimită seū refusată în plăți, de ore ce hărtia-monedă are cursū silitū și nu pōte fi legalmente refusată.

de câtă cheltuelile impresiunii ce sunt foarte mici. Chiară particularii nu voră simți vre-uă daună. Emisiunea unui ală duoilea miliardă, occasionându uă scădere de jumătate a valórei hărtiei-monedă, va produce numai 500 milióne guvernului, și purtătorii hărtiei-monedă din prima emisiune voră perde neapărată acéstă sumă. Emisiunea unui ală treilea miliardă va produce guvernului numai 333 milióne, totă în dauna purtătorilor vechi hărtii-monedă. Emisiunile următoare ară cauza mereu desprețuirea vechi hărtii-monedă. Resorgințele hărtiei-monedă, de și desastrose pentru purtători, ádică pentru tótă lumea, procură cu tóte astea guvernăminteloră aflate în încurcatură și puțină scrupuloase ună mediú comodă de a-și apropria numerariulă fórá cheltueli de percepțiune; dar, pentru că aceste resorginți dimiună la fie-care emisiune, séú, cu alte cuvinte, pentru că trebuie să se forteze emisiunile spre a obține aceleáși resorginți ca la începută, se atinge iute ultima limită a desprețuirii.“

„Mediile temporarii ce ună guvernământă póte să obție din hartia-monedă sunt scumpă cumpărate de desordinele de totă felulă ce usulă acestui expedientă întroduce în societate. La debută nimeni nu numai că nu suferă, dar este chiară mai folosită: substituiunea semnului fiduciarú ¹⁾ numerariului este ună progresă reală care face ca societatea să fie mai în largulă séú, mai în voia sea; înlocuindă moneda metalică, hărtia pune în activitate valórea ce ea reprezenta, și pare-se c'acéstă valóre vine întregă și totă de uă dată în creșterea avuției sociale. În presubpunerea de mai susă, emisiunea primului miliardă va fi causată în societate întrebuintarea acestei sume de guvernă, ceea ce va fi ádeugată pre atâtă gurile

¹⁾ *Fiduciarú* sunt lucrurile ce se basedă pe *fide*, pe *încredere*, pe *credită*.

de desfacere (debonchés), deschise tuturilor industriilor. In acelaşu timp, chiaru moneda metalică, va cerca uă uşoră despreţuire, astu felu că facilitează execuţiunile tuturilor contractelor de credit, şi toate îngăgămentele comerciale: adăugaţi la acésta uă ridicare a preţurilor tuturilor lucrurilor, şi prin urmare benefice in parte aparente şi in parte reale in toate ramurile producţiunei, şi aveţi toate semnele unei prosperităţi mari şi prin urmare uă sporire de cheltueli la particulari.

„La începutulu despreţuiri hârtiei-monede, mişcarea continuă încă câtă-va timp; fie-care se nevoiesce a convêrţi hârtia sea in mărfi; speculaţiunea se stabileşte pe scăderea hârtiei, şi imprimă afacerilor comerciale uă activitate mare; averi răpedi se ridică pe câte-va ruine. Dar pe dată scena se schimbă: oscilaţiunile suirei şi eborârei hârtiei-monede produse de speculaţiune, progresele despreţuiri, pe di ce trece mai răpedi, dau alarma; nimeni nu mai voiesce a priimi îngăgămente cu termen. Nu mai este credit, nu mai sunt afaceri prelungite; din aintea comerciantulu, horisonulu se restrânge şi se apropiă ca in momentul furtunei; fitorulu şi speranţa dispară.

„Cu toate astea ruina tuturilor particularilor a căroră avere este fondată pe contracte cu termen lung, incepe a deveni simţibilă. Despreţuind u moneda, guvernulu a despreţuit u sumele evaluate in monedă. Chiaru din numerariu, elu nu a profitat u tocmai de totu ce au perdut u particularii; iar de la despreţuirea sumelor evaluate in monedă nu-i vine absolutamente nimic: averea creditorilor a trecut u in mâna debitorilor; acésta este ca u aboliţiune a datoriilor in republicele anticuitătei, aboliţiune totu de una urmată de destrucţiunea creditulu, de raritatea capitalurilor şi de a-totu-putinţa usuriarilor.

„Aşa sunt efectele ordinării ale hârtiei-monedă în societăţile cele mai în aintate... Pretutindenî, aceleaşi fenomene s'a-au reproducu. Se observă în historia hârtiei-monedă încă ce-va nevariabilu: seria de decrete violente şi despuiătorie la cari sunt totu-de-una constrânse guvernele ce voru să susţia eniaru în contra naturei lucrurilor valôrea unei hârtii-monedă despreţuită.

„În Anglia, unde hârtia-monedă a fostu întrebuintată cu moderaţiune, această despreţuire s'a ridicatû pênă la 16 la 100; în Russia pênă la 400 la 100; în Austria pênă la 1200 la 100... În Francia, această despreţuire pe timpulû lui Law şi alu asemaţiloru, a fostu şi mai mare: uă păreche de cisme se ridică, în timpulû asemaţiloru, la mi de franci!“

Tôte aceste despreţuiri au fostu oficialmente recunoscute.

Cândû declară *cursulû forţiatû* alû biletelorû de bancă, guvernămintele nu facû altû de câtû a da acestorû bilete cualitatea de hârtia-monedă. Atunci, nu profită de calamităţile publice Statulû, — expresiunea colectivităţei cetăţenilorû, — ci numai căţi-va particulari, asociaţii ce au fondatû institutulû de creditû numitû bancă: acestû numêru micû de particulari, se înavuţescu atunci cu dauna generală.

Resumându-ne, putemû dice ca chiarû, ca expedientû, hârtia-monedă este uă resorginte deplorabilă. Fôra a mai vorbi de facilitatea emisiunei excesive ¹⁾, hârtia-monedă presintă mai multe feluri de neconveniente populilorû ce se servescu de dênşa. Autorulû susû-citatû le resumă aşa: „Impiegarea hârtiei-monedă este totu-de-una urmată de uă mişcare sui-

¹⁾ Cândû sunt excesive, emisiunile de hârtie-monedă atentă la neviolabilitatea contracelorû şi alteră credinţa comerciaă, legea morală, care, pe lângă caracterulû sêu obligatoriu şi sântû, este şi unulû din principalii agenţi ai producţiunei.

torie în afaceri și stări, adică de uă ușoră turburare socială. Finele hârtiei-monedă provocă uă turburare în sensul contrariu, uă declasare nouă a averilor private, în profitul debitorilor și în dauna creditorilor.“

Reluăm: Răul și pericolul hârtiei-monedă rezultă din dificultatea de a regula emisiunile, din lipsa de garanții în contra unui guvern mereu solicitat a se da la fabricațiunile excesive.

Observațiune. — Ne amă întinsu asupra hârtiei-monedă, pentru că unii din ómenii noștri de Statu au cutezatú a stărui să se introducă și la noi acéstă hârtia-monedă.

9. — H. *Titlele de gagiú sêu cedulele fonciariú sêu înscrișele de hypothecă*, sunt nisce title, inventate în Prusia, prin ajutorulú cârora proprietarii de moșii găsescu cu facilitate a lua cu împrumutú capitaluri circulânde, cu uă dobândă mică și de carii se potú plăti, într'unú termenú mai lungú prin intermediulú amortisementulú.

Mai târziu aceste instrumente de creditú au fostú introduse în Belgia și în Francia. Acumú arú fi, mai multú de câtú totú d'a-una, timpulú să se introducă și la noi, unde taxa cea mare a intereselorú (10, 12 și 14 la 100), ruină în scurtú timpú pe proprietari.

Regularitatea cu care proprietarii, ca și Statulú, împlinescu êngagiamentele lorú, permite titlelorú de a se transmite din mână în mână, *de a avé cursú în piață*. În locú de liberațiunea debitorulú, se obține uă facilă substituțiune de creditori.

Proprietarii sunt asociați spre a forma uă societate fonciariá sêu hypothecariá.

Acela dintr'ênsii care vrea să se împrumute, începe cu stimarea sêu prețuirea proprietăței sêle, stimare făcută cu îndeplinirea formelorú legale. Atunci, so-

cietatea îi dă înscrise de gagiū pênă la a dūoa treime a nemobilului stimatū, obligându-se a responde câte $4 \frac{1}{2}$ la ‰, dobândă aceleia ce, primindū înscrisele de gagiū, voiesce a da banī. Acesta are dreptū gagiū nemobilulū și capitalalū pentru care a subscrisū societatea. Imprumutulū se obliga a plăti anualemente atātū cele $4 \frac{1}{2}$ la ‰, ba încă ce-va mai multū din cauza cheltuelilorū societăței, cātū și 6 la ‰, pentru amortisementū. După 30 ani, datoria este stinsă, adică, imprumutulū nu mai are să se ocupe de plata finală a datoriei, dacă urmédă regularemente respunderea dobindei și amortisementului. Alminterlea, -i se vinde nemobilulū, fōră multe formalitățī.

10. — H. *Warantele* sunt title de creditū de origine anglă, prin ajutorulū cărorā proprietariū de mărfi potū obține uă sumă mai ecuivalentă cu valōrea mărfilorū.

In cele mai multe orașe mari de comerciū, sunt întreprinse sēu magazine mari ce se chiamă *dokuri*. Societățile ce posedū aceste dokuri deliberă celorū ce au depusū mărfi în magazinele lorū unū titlu indicândū greutatea, cuantitatea, valōrea, originea acestorū mărfi, title ce se numescū *warante*. Proprietarulū mărfilorū potū cede aceste title, căci purtătorulū lorū se pōte presenta în dokū și face să-ī se predea marfa.

Observațiune. — Dokurile cruțiā, în Londra, multorū comercianți cheltuelile de a avē magazine, comiși, etc., căci le este suficientū a închiria un micū cabinetū unde ținū numai monstrele.

11. — I. Veđendū neconvenientele alipite de instrumentele de creditū, — ca biletale de bancă, titlele de rendită și hărtia monedă, — economistiī și firanciaril, — și au bătutū capulū spre a găsi unū instrumentū

de credită care să fie totu' d'a-una priimită ca bani, să circule facilemente, să fie plătitibilă la vedere și, pe lângă acestea, să fie producătoru' de dobândă. Acestea ar substitua unu' sistemă mixtu' fundatu' pe trebuințele reale și libere ale societăței, fără nici uă întrebuințare de putere coercitivă. Emisiunea unor atari bilete, plătitibile la vedere și purtătorulu' și servindă uă dobândă, oferesce publiculu' facultatea de a alege între moneda metalică și moneda de hârtie, pe aceea de care elu' are trebuință, așa în câtă să fie oferirea în proporțiune cu cererea.

Dobândă la noi aru' puté fi, la $\frac{7}{100}$ de 7 lei noouă, pe ană, adică de 2 bani pe di.

În Belgia, s'a făcutu' cercarea de a se emite nisce atari bilete cu dobândă, de a generalisa întrebuințarea acestu' titlu. Dar, din nefericire, aceste bilete n'au fostu' recunoscute de guvernă ca acelea ale băncei: prin urmare, nu sunt priimate de Statu' și nu potă servi la plata tuturilor datoriiilor. Ele aru' puté obține acéstă calitate, cândă aru' fi emise sub responsabilitatea Statulu'.

APENDICE LA CAPITOLELE V ȘI VI.

Circulațiunea monetariă.

Scimă că fie-care țără are nevoie de uă certă cantitate de unități monetarii. Duce cause influințedă asupra acestei cantități:

- 1°. Cantitatea schimburilor ce se operedă;
- 2°. Rapiditatea, iuțela circulațiunei, căci pre câtă uă unitate monetariă trece mai iute dintr'ua mână într'alta, pre atâtă operedă mai multe schimburi (*vedă No. 1 capu' I*).

Amă vedutu' c'aceste unitați monetarii sunt de aură.

séu de argintü, metale prețioșe. Ele se pötü face din aramă, nikelü, etc. metale ordinariü (bilionü) și din hărtiä, (hărtia, —monedă). Scimü că daca sunt făcute din metale ordinariü séu din hărtiä, unitățile monetariü sunt numai unü *semnü alü valörei*, de öre ce cândü ele sunt făcute din metale prețioșe sunt totü de uä datä și *semne și gagiü alü valorilorü*.

Cândü unitățile monetariü sunt de metale ordinariü séu de hărtiä, trebuie să se împedice ca emisiunea lorü să nu întrécä trebuințele societăței, ca oferirea să nu fie mai mare de câtü cererea, altmintrelea ele sunt desprețiuete. Putemü ajunge la acésta, declarändü bilionulü și hărtia monedä remboursabilä în bani (bu-căți de monedä, făcute din aurü séu din argintü). Ne-convenientele hărtiei — monede sunt: 1° ea este expusä la întindere, lățire și contracțiune séu restrângere bruscă; 2° Ea nu pöte servi, de câtü în intru; nu pöte servi a efecutua schimburi cu străinătatea. Töce acestea aü fostü desvoltate subt No. 2 și 8 ale precedentulü capitolü.

Despre acéstä desprețuire a hărtiei—monede, historia Franciei ne dă duoe exemple: systemulü lui Law și asemnațiü; ambele cercări furä făcute în alü XVIII-lea seculü și avurä rezultate triste. În Ambele, desprețuirea hărtiei monedei veni pe datä ce emisiunea întrecü trebuința ce avea societatea, ca suplimentü monedei metalice, de hărtie—monedä (*veđi No. 6 capü VII*). Căci nu este suficientü ca unü titlu de creditü să fie garantatü bine, ci trebuie äncä ca emisiunea lui să nu întrécä trebuințele societăței.

12. — Sre a lua cu împrumutare de la bănci, trebuie să-li se presente efecte de comerčiü pentru scomptatü; altmintrelea (*descoperitü*) ele nu împrumută. Mulți din cei ce aü trebuința de numerariü rögä pe amicii lorü de a-ï îngädui să *tragă* asupra lorü (trac-

te și bilele la ordine), fără să fie nimic datori. Când vine scadența, împrumutatul trimite amicului suma cuprinsă în tractă sevă în biletul la ordine ce plătesce cu dēnsa și retrage efectul de comerț. Aceste title sunt recunoscute sub denumirea *de efecte de complăcere*, sevă mai bine dicēndu de *circulațiune fictivă*.

Ele sunt foarte periculoase pentru băncile de scōptă, căci acestea au din ainea lor un debitor ce nu dătoresce nimic (acceptatorul), pe când adesea trăgătorul n'are un ban.

În Anglia, scrocarii, prin ajutorul acestei circulațiuni fictive, exploată băncile de scōptă într'un mod infam, trăgēndu, când vine scadența unei tracte, asupra altei persoane, aflată a lor, care scōptedă tracta la uă altă bancă, și astu-fel cu ceea ce ia de la uă bancă plătesce alteia și vice-versa.

CAPŪ VII.

DESPRE INSTITUȚIUNILE DE CREDITŪ.

1. — *Ce sunt băncile? — Cari sunt principalele funcțiuni ale băncilor?*
2. — *Divisiunea băncilor.*
3. — *Necesitatea băncilor de emisiune. — Definițiunea lor.*
4. — *Cum sunt garantate băncile de emisiune?*
5. — *Ce s'arū întēpla dacă tōte biletele unei bance s'arū presinta în aceeași di spre a fi remburseate? — Ce ne învēțiă experiința spre a asecura situațiunea?*
6. — *Historicul băncilor. — Cursul silitu. — Cursul legalu. — Systemul lui Law și asemnați.*

7. — *Stabilirea băncilorū trebuie sēu nu lāsatā la libera inițiativā a indiviđilorū?*
8. — *Unū singurū stabiimentū pōte cresce taxa scomptei?*
9. — *Systemulū intermediariū. — Neconvenientele sēle.*

1. — *Bāncile sunt instituțiunii de creditū. Prin intermediariulū lorū, mediile de creditū ce înnumerārmū trecū din mână în mână, și facilitează operațiunile comerciale.*

„Luată în înțelesulū sēu generalū, ȃice D. Gautier, vorba *bancā* exprimā astāđi între noi comerțul ce constā a emite monedā metalicā sēu de hārtiā, a efectua pe sēma altuia *recete* (priimiri) și *plāți*, a cumpāra și a revinde, ori monede de aurū și de argintū, ori tracte și bilete la ordine, efecte publice, acțiuni de întreprinderi industriale, într'unū cuvēntū, tōte obligațiunile a cărorū creațiune este datorită creditulū Statelorū, asociațiunilorū și particularilorū.

„*A face bancā* este a exercita acestū felū de comerțiū, uā casā de bancā este uā casā ce se ocupā exclusivamente sēu principalemente cu asemenea a-faceri “

Putemū ȃice că principalele funcțiuni ale băncilorū sunt:

- 1). Scomptedā efectele de comerțiū;
- 2). Facū avānțe ori p garantiā, ori *descoperitū*, (cumū se ȃice), adică fōrā garanție;
- 3). Facū reviremente de partite: aici ele facū oficiulū de casierū alū cliențilorū lorū;
- 4). Priimescū în depositū, ori cu titlu gratuitū, ori plăindū ore-care interesū;
- 5). Infine, emitū bilete de bancā.

2. — Nu este nici uā bancā care să întreprindā tōte

operațiunile îmbrășisate de acestu comerțu vastu. Divisiunea muncii s'a întrodusă și aci.

Unele au facultatea de a emite monedă, iar altele, nu. Unele scoptedă, altele priimescū în depozitū. altele operedă numai asupra valorilor publice, etc. Băncile iaū diverse numiri, după exclusiva seū principală lorū ocupațiune.

Dar principală divisiune a băncilorū este aceea ce le clasedă în duoē categorii 1). *Bănci particularii*, și 2). *Bănci publice*.

Bănci particularii sunt acelea în cari comerțul de bancă este exercitatū de case particularii, avendū capitaluri mediocre și unū creditū mărginitū.

Bănci publice sunt acelea în cari comerțul de bancă se exercită de companii puterice, avendū capitaluri considerabile, bucurându-se de unū creditū mare și recunoscute de guvernū ca stabilimente de utilitate publică, cărora elū le acórdă acele privilegii.

3. — Bancherii ce facū creditū clienților lorū, adică cari dau bani pe efecte de comerțu au, la rândul lorū, nevoie de creditū. Ei au recursū la băncile de *emisiune*. Astfelū se numescū băncile cari, primindū efectele de comerțu îndosate (*girate*) de dețitorii lorū (bancherii particularii), dau în schimbū bilete de bancă plătibile la vedere.

4. — Băncile de emisiune sunt foarte bine garantate, avendū trei răspunđători: pe subsciptorulū efectelorū de comerțu pe îndosatorū și în fine pe bancherulū particularū, în schimbulū cărora ele dau bilete emise de dēnsle ce sunt remboursabile la vedere.

Pe d'ună parte, ele au activulū lorū, constituatū de *portofoliulū* lorū, compusū din efecte de comerțu primite, și pe d'altă parte pasivulū lorū, ce se compune de biletele ce au emisū. Uă altă garanție a lorū

mai este *casa* lorū, ce conține numerariū multū, destinată a face față la remboursamentulū biletelorū emise de dênsele.

5. — Dacă tôte biletele unei bance s'arū presenta în aceeași di spre a fi remburseate, banca arū înceta pe dată plățile séle, căci capitalulū nu ecuivalédă cu suma la care se ridică biletele emise de dênse, efectele de comerciū compuindū portofoliulū, constituândū în mare parte acestū capitalulū. Dar acéstă suspensiune nu este unū falimentū, căci încetédă în ziua în care efectele compuindū portofoliulū său vorū deveni remburseabile.

Experiența a aratatū că situațiunea este sigură pentru uă bancă, — adică ea nu pôte fi redusă la extremitatea de a-și suspende plățile, — dacă banii aflați în casa sea se ridică la uă treime a biletelorū puse în circulațiune.

6. — Frima bancă pare a fi fostū stabilită la Veneția în 1170; dar acéstă bancă n'a fostū de emisiune, ci numai de depositū și de viremente. P'atunci, republica Veneției avea trebuința de bani; ea luă cu imprumutū. Creditorii constituară uă societate, reprezentândū creanța fie-căruia printr'un titlu. În acelașū timpū, asociațiunea priimi numerariū în depositū. Plătindū pentru deposanți la aceia din creditorii lorū indicați de dênșii, banca făcea reviremente.

Ea scutea pe proprietarii capitalurilorū de paza lorū și de a efectua prin ei ênsiși aședările banilorū cu dobândă (*placements*).

A doua bancă fu aceea de Sant-Giorgio, la Genova, în 1417. Și acéstă era uă bancă de depositū și de viremente, pe uă scară mai mică de câtū aceea a Veneției.

A treia fu banca din Amsterdam, în 1609.

Tóte biletele séu certificelele emise de dënşa erau acoperite de metale preţioşe, aurü şi argintü.

Ea fu așa de biue priimită de publicü, în câtü biletele séle avură uă *primă* asupra monedei, adică ele erau mai căutate de câtü numerariulü. Acéstă preferință provenea de acolo că guvernele p'atunci încelaü, emițëndü bucăți nuoue de monedă a cărorü valóre nominală era aceeași cu a vechilorü bucăți de monedă, pe cândü cuantitatea de metalü finü nu mai era aceeași. Se înțelege că oferindü metalü finü în natură, banca vedü biletele séle căutate, pentru că ele nu presentaü chanțele de perdere ce oferea numerariulü.

Dar banca nu se mulțmi numai cu prima ce avea biletele séle asupra numerariulü. Spre a da hărției séle unü cursü și mai mare, ea decise ca tracetele trecëndü peste 600 florini să fie plătite în hărțiă, și că va deduce 5 la % asupra orî cărei plăți îi va fi făcută în natură.

Acéstă bancă făcu service mari comerciulü în genere, căci mai tóte efectele de comerciü din nordulü Europei erau stipulate plătibile la Amsterdam, de bancă. Ea adjută în particularii la desvoltarea comerciulü Olandei.

Mai târđiü, ea se declară responsabilă de remboursările depositelorü făcute ei, și, prin urmare, a biletelorü séle.

În 1621, fură fundată bancile din Hamburg, în 1619, din Nuremberg, în 1621, din Rotterdam, și în 1635 din Stockholm.

Dar trebuie să spunemü că târđiü și în Anglia, datorimü a merge spre a căuta prima bancă ce aparține seriei băncilorü moderne, conforme modelulü celorü ce funcționédă astăđi, — banca de emisiune.

După evenimentulü lui Guilelm III, unü actü alü partamentulü din 27 Iuliü 1694 acordă unü prive-

legiū pentru stabilirea unei bănci. Capitalulū ei era de 1,200,000, livre sterling. Dar banca datorī a da cu împrumutare totū capitalulū său, cu titlu de împrumutū Statulū, pentru care elū plătea băncei uă dobândă de 8 la %.

Fără a renunța de a împlini funcțiunile ee-și atribuaseră băncile vechi, — primirea depositelorū, scoptarea efectelorū de comerțiū, circulațiunea materiilor metalice, — barca Londrei mări în totū modulū cerculū pré strêmtū în care băncile anteriore aveau obiceiū a se mișca, *emitendū bilete* de circulațiune, la purtătorū și la vedere. Dar, peste puținū, ea nu putu rembrusa aceste bilete, pentru că numerariulū său, după cumū amū spusu-o, era în mâinele guvernulū. Din această, valórea nominală a biletelorū se scădu; ceea ce o nevoi a suspende plățile se-le. Parlamentulū veni în ajutorulū acestei prime crise a băncei, declarândū că biletele ei vorū avé *cursū silitū (forțiatū)*.

Aici datorimū óre-cari explicațiuni asupra termenilorū *cursū silitū (forțiatū)* și *cursū legalū*.

Prin cuvintele *cursū silitū* se înțelege obligațiunea impusă cetățenilorū de puterea publică ca să priiméscă în plată biletele de circulațiune emise de guvernū său de uă bancă privilegiată pentru valórea lorū nominală, dispensândū totū de uă dată pe guvernū său pe banca ce a emisū aceste bilete de a le rembrusa la representațiune, înfățișere.

Cursulū legalū implică numai prima condițiune, adică obligațiunea impusă cetățenilorū de a priimi biletele emise de guvernū său de bancă pe acelașu piciorū ca moneda efectivă, în plată pentru ceea ce li se datoresce. Dar banca este totū-de-una ținută de a le rembrusa, la biuroulū său, cândū -i se presintă.

Cu tótă desprețiuirea biletelorū se-le, resultândū din decretarea cursulū silitū, banca Londrei continuă a

face trebî bune, facilitându totu de uă dată operațiunile comerciale, căci, pe de uă parte, ea profita de dobînda plătită de guvernü pentru banü cu cari ea -lă împrumutase, iar, pe de alta, de aceea ce-i plătea particularii ce se serveau, vrîndü nevrîudü, de biletele séle.

Acéstă prosperitate contribuă la disparițiunea desprețuirii biletelorü emise.

Mai în urmă, parlamentulü făcu legi protecționiste, adică acordă unü monopolü băncei, poprindü, órecumü, emisiunea biletelorü de bancă de către alte bănci private. Acestea fură, atunci, nevoite a se adresa la banca Londrei séu mai bine dicîndü a Angliei, spre a priimi biletele lorü, și banca publică consimți, cu condițiunea ca aceste bănci private să reimburseze biletele séle, ceea ce ele și făcură. Așa, ea întinse considerabilemente cerculü afacerilorü séle.

Către finele secolului XVIII se iviră, din cauza rebelului, dificultăți nuoe. Banca receru dreptulü de a suspende plățile séle, ceea ce -i se acordă de parlamentü. Acéstă suspensiune dură de la 1797 pînă la 1815. In acestü spaciü de timpü, biletele séle se bucurară de cursulü silitü.

Atunci, se presintă unü fenomenü fórte curiosü.

Ne mai avîndü témă de remboursamentü, ea emise bilete în cătătime pré mare. Din acésta ênsă, biletele séle scădură, se aviliră. Desprețuirea fu de 30 la %o. Spre a descoperi cauza acestei desprețuirii, se făcu uă incușițiune de unü comitetü alü Camerei Comunelorü. Acestü comitetü declară că nu este desprețuire, declarațiune ce este facilă de înțelesü, avîndü în vedere că p'atunci cestiunile economice erau pré puținü cunoscute și studiate; dar, în cele din urmă, elü recomandă, spre a face ca biletele băncei să revie la valórea lorü nominală, restrîngerea cuantităței lorü. Nu cerea și remboursarea lorü.

Sunt economiști ce cugetă c'acésta, s'arū puté face și astăđi, adică că Statulū arū puté emite bilete ne-rembursabile, cu condițiunea ca, în emisiune, să nuse trecă cuantitatea cerută de trebuințele țerei. Despre acésta operațiune, amū mai vorbitū tractândū despre hârtia-monedă, cândū amū đisū că bunulū simțū o respinge, pentru cuvântulū că Statele sunt ispitite a abusa.

După 1815, banca Angliei reluă plățile séle. Ea mai fu nevoită a le suspende; dar, de la 1820, acestū neconvenientū nu s'a mai presintatū.

În Franția, nefericitele cercări făcute cu *systemulū* lui Law și cu *asemnațiū*, desgustară lumea de ori-ce tentativă.

Trebue să vorbimū pe scurtū de amânduoé.

I. Law era unū scoțianū ce adunase uă avere mare, dându-se la unele din operațiunile ce îmbrățiședă comerțiulū de bancă. Pe la 1716, veni în Franția și fu prezentatū regentulū.

P'atunci Franția se afla într'uă mare crisă financiară generală, rezultatū alū guvernământulū celui rău alū lui Ludovicū XIV. Oferirea lui Law de a restabili creditulū publicū și de readuce Franția într'uă stare prosperă fuse admisă, fōră cea mai mică dificultate.

În 1716, începū banca sea cu capitalulū de 6 milioane, divisatū în 1200 acțiuni, de câte 5000 livre fie-care. Atribuțiunile esențiale ale acestei bănci fuseră mai aceleași cu ale băncii Londrei: scomptarea efectelorū de comerțiū, priimirea în depositū a fondurilorū de casă ale comercianțilorū, efectuarea plățilorū lorū prin viremente de partite, și, în fine, emisiunea de bilete la purtătorū și la vedere.

Începëndū a scompta cu 5 la ‰, de óre-ce taxa scomptei era pên'aci de 7 la ‰, tóte efectele de comerțiū se presentară la banca lui Law spre a fi

scomptate. Acésta fuse cauza că, în puțină timp, circulațiunea monedei de hârtia se ridică la 60 milioane, adică de 10 ori mai multă de câtă capitalul efectiv al băncei. Acéstă enormă sporire a emisiunei, mai fu provocată și de măsura ce luă guvernul ca biletele nu numai să fie priimate în casele publice în plata impozitelor, dar și schimbate de agenții fisco-lui, după voința purtătorilor, pe numerariu.

Dar Law nu stătu aci, ci ceru și obținu de la re-gentă tărâmurî întinse în America, unde p'atunci Franția avea posesiuni mari. Cu acéstă ocaziune, elă emise alte 2 miî de acțiuni, din cari uă parte fu dată Statului, care se obligă a plăti pe totu anul 3 milioane dobândă. Elă cumpără privelegiul Indiilor orientale.

Pentru ca cine-va să fi pututú avé uă acțiune în acéstă nuoă companiă, trebuia să posedă patru acțiuni din cele emise de mai în ainte. Acestea se numea *nume*, iar cele emise în urmă *filia*.

Cumpără monopolul tutunului, apoi oferi a plăti totă datoria Statului care, pentru acea epocă, se ridica la uă sumă extremamente considerabilă, 1 miliardú și 600 milioane, mulțămindu-se dreptú dobândă numai cu 3 la %. Acésta aduse uă economiă forte mare Statului, care plăti numai 40 milioane dobândă, pe cândú pên'aci plătea 80 milioane.

Spre a-și procura acestú capitalú, elă emise acțiuni nuoue, de 500 livre fie-care, și cari se ridicară pênă la 5000 livre, adică se îndeciră.

Putea să compețe pe unú venitú de 80 milioane, provenindú de la privelegele ce-i se acordase pe lungă cari trebuie s'adăogimú p'acela alú retopirei și fabricațiunei monedei, arenda fermelorú ¹⁾. Acestú venitú

¹⁾ Veniturile Statului (impozite directe și nedirecte) se dau, p'atunci, în arendă, de unde cuvântulu *ferme*. Aceia ce le luau se numeau *fermiar-general*.

fi permițea a da acționarilorū sēi uă dobēnda de 5 la %.

Acumū nu mai era vorbă de bancă, ci de uă vastă totime de speculațiuni financiarii, căria i a remasū numirea de *systemū*, dată de p'atunci. Era uă concentrațiune formidabilă, era ceea ce socialistii vi-sedă.

Tótă lumea dori să dobēndescă acțiuni. Spre a favorisa acestă mișcare, Law avu recursū la mēsuri ce compromiseră întreprinderea sea. Ceru ca să nu fie plătitū fōră numai în bilete de bancă. Tótă lumea se silea a se desface de aurū și de argintū, spre a-și procura bilete, emisiunea acestorū bilete spori atātū de multū, în câtū ele ajunseră a fi de duoe orī mai multe de câtū chiarū suma ce există astādī în Francia, cu tótă mulțimea operațiunilorū ce se efectuēdă adī și cari p'atunci n'aveau locū.

De și oferirea biletelorū lu mare, valōrea nominală a acțiunilorū crescū, căci pe atunci nimeni nu-și da sēma despre fluctuațiunea valorilorū; toți cugetau că se în avuțeau în realitate.

Spre a căpēta sprijinulū curței și nobleței, p'atunci tare și puterică, Law fu obligatū de a asvērli în drēpta și în stānga acțiuni curtisanilorū.

Pré marele sēu succesū aduse căderea sea. Acțiunea de 500 livre ajunse a valora 18,000 franci. Atunci, fuse unū momentū fievroșū ce dete nascere a *giotagiului*. Cei mai mulți cumpărau spre a revinde. Vēnderile se făceau numai pentru căstigū, căci numărulū cumpărătorilorū întrecea pe alū vēndētorilorū. Unū cocoșatū căstiga miliōne, pentru că, în strada de din aintea stabilimentului unde se făcea tocmelile, împrumuta spatele sēu, pentru ca să se facă videle la acțiunile ce treceau cu uă mare răpiditate din mână în mână.

Cu tōte astea, veni unū momentū în care căți-va

indiviđi începură a cugeta. Acești ómení cu minte se retraseră din afaceri, vëndëndu acțiunile lorú cu beneficiú mare.

Din momentul în care se făcu începere de a realisa, adică de a schimba acțiunile băncei pe numeriú, începu a se stabili ecuilibrulú întră oferire și cerere, între vëndători și cumpărători, ceea ce aduse scăderea acțiunilorú. Dintr'acésta, urmară frica și discreditulú.

Pe dată ce valórea cea exagerată a acțiunilorú scăđu, acționarii cerură să se ia măsuri. Atunci, se dederă, în loculú acțiunilorú, bilete de bancă, pe cari tótă lumea se pripí ca să le ia. Dar și emisiunea lorú fu enormă, exagerată, ceea ce aduse răpedea lorú desprețuire.

Toți cerură rambursarea în monedă metalică, a cărei sumă nu se ridica nici la a suta parte a bilete-lorú de bancă emise.

Se decise liquidarea societăței. — Statulú consimți a continua plata dobânđei de 40 milióne. Acțiunile, de la 18,000 livre, căđură la 40 livre. — Biletele fură retrase, și, în locú de 5 la sută, ele abia deteră 2 la sută.

Fondată în 1716, banca lui Law sfârși căderea sea la începutulú anului 1720, cu totimea systemulú, după ce fuse ocasiunea unui desastru mare.

II. Cândú sbucni revoluțiunea francesă din 1789, Statulú cădea subt povara datoriilorú séle. Ca să întempine trebuințele publice, Constituanta ordonă vëndérea marilorú moși posedate de clerú și pe cari unú decretú le reunise cu domeniulú publicú. Din cauza rarității capitalurilorú și temerea unei contra-revoluțiunii, ce putea restitua cleruluiú bunurile séle, numărulú doritorilorú de a cumpăra aceste bunuri era fórte micú. Pênă la efectuarea vëndérei, se decretă, din cauza urgenței trebuințelorú, neintârđiata emisiu-

ne a unei hârtii reprezentându valórea acestorŭ bunuri, pe cari comunele, însârcinate cu vëndérea, erau datóre a le priimi în plată la tóte vëndérite ce ele arŭ efectua. De aci, acéstă hârtiă priimi dintr'untéiŭ numirea de *hârtiă-municipală*, apoi p'aceea de *asemnaŭi*, ce le-a rēmasŭ.

Prima emisiune fu de 400 milióne ea fu decretatã în 1790. Nevoia sili pe legislatorŭ a decreta mai în urmă ca asemnaŭiŭ să circule cu titlu de monedă, dându-le cursŭ silitŭ. Cu câtŭ nevoia Statului crescŭ, cu atătŭ emisiunea spori succesivamente. În 1793, suma la care se ridica asemnaŭiŭ emisiŭ era de 5 miliarde. Cu câtŭ se înmulŭeau, cu atătŭ ei perdeau din valórea lorŭ nominală. Totuși, emisiunile deveniră așa de rāpedi, în câtŭ, la 1795, ele se ridica la 20 miliarde.

Voinŭa unită cu puterea guvernului celui mai arbitrariŭ aŭ datoritŭ să-și plece capulŭ, neputēndŭ nimicŭ în contra naturei lucrurilor: valórea asemnaŭilor scādŭ, de și Convenŭiunea se cercă de a le susŭtine cursulŭ prin medii violente și despotice, ca proscriptiunea numerariului, fipsarea unui maximumŭ pentru preŭiulŭ produselorŭ, obligaŭiunea impusă, subt pedepse severe, tuturilor particularilorŭ de a primi, asemnaŭiŭ cu uă taxă determinatã, etc. Chiarŭ guvernulŭ fuse nevoitŭ, în 1795, a priimi în plată asemnaŭiŭ pentru uă sutime din valórea lorŭ!...

Cu tóte aceste nefericite cercări, subt consulatŭ, fu fondatã, după stâruiŭta primului consulŭ, banca Franciei, în 1800, cu capitalulŭ de 30 milióne de franci. Ea avu promisiunea de a emite bilete, în concurenŭtã cu alte institute de creditŭ. Dar mai târđiŭ se concese numai ei monopolulŭ emisiunei biletelorŭ de bancă.

În 1835, se stabili banca Belgiei ce avu permișiunea de a emite bilete. Ca și cea liegesă, fondatã

În același an, banca Belgiei făcu erori nemobilisându mai totu capitalul sãu, în locu de a se mârghni la scompta efectelor de comeriũ cu termenũ scurtũ. Guvernulũ fu nevoitũ a interveni, spre a decreta cursulũ silitũ, și a acorda garanția sea pentru uã sumã de 54 miliõne, de și circulațiunea hãrtiei nu fusese mare.

Acãstã situațiune supãrãciõsã determinã pe guvernũ a stabili uã bancã pe base fõrte diferite. În 1850, se votã uã lege alũ cãrei rezultatũ fu *banca națiõnalã* (din Belgia).

Ea fu popritã de a nemobilisa capitalulũ sãu. Funcțiunile sãele constaũ întru a scompta efectele de comeriũ; și ea drtoresce a avã totũ de una în numerariũ uã treime a sumei la care se ridicã biletele emise. Spre a nu se depãrta de aceste obligațiuni, banca este priveghiatã de aprõpe de comisariĩ guvernului.

Uã țerã în care bãncile facũ service mari și sunt luate de exemple este Scoția.

Mai de uã datã cu constituarea bãncei din Londra, se stabilirã, în Scoția, mai multe bãnci, ce prosperãrã din cauza unei clause speciale. Ele se obliga a plãti, pentru deposite, uã dobândã ușõrã (3 la %), ceea ce nu avea loc în Anglia. Ele fãcurã oficiulũ caselorũ de cruțiare; și acesti bani erau puși în circulațiune prin scomptã. Prin ajutorulũ lorũ, numerariulũ circula în Scoția continuãmente. Acãta fu cauza cã numãrulũ bãncilorũ din Scoția crescũ și trecũ peste sutã.

Totũ așã este și în Statele-Unite. Din 89, numãrulũ la care se ridicãũ la 1814, bãncile ajunserã, în 1856, la cifra de 1300. Acolo legislațiunea diferã în fie-care Statũ, ceea ce face dificilã puțința de a da uã idee precisã despre procedatele lorũ. Totuși putemũ spune cã, în genere, bãncile sunt în Statele-

Unite instituțiunii libere, ce priimescŭ deposite, plă-tindŭ uă dobândă ușoră pentru capitalurile ce li se incredințeda, și totŭ de uă dată scomptedă.

Din cauza criselorŭ, ele aŭ fostŭ nevoite a sus-pende plățile lorŭ. Trebuie să spunemŭ ca acéstă sus-pensiune n'a provenitŭ din marea emisiune a bilete-lorŭ, ci din neprevederea lorŭ, căci aŭ nemobilisatŭ capitalurile lorŭ, cumŭ amŭ veđutŭ c'aŭ făcutŭ și cele din Belgia.

În Elveția, există libertatea absolută a băncilorŭ. În unele cantóne (Santul-Gall) nici nu trebuie auto-risațiunea guvernului spre a stabili uă bancă. A-céstă țeră mică are peste 30 bănci ce emitŭ bilete. Dar aceste bilete emise sunt înirecute de suma nu-merariului ce băncile conservă în casele lorŭ.

7. — Trebuie să spunemŭ că, — în privința cestiu-nei de a se sci dacă stabilirea băncilorŭ trebuie lă-sată séu nu la libera inițiativă a indiviđilorŭ, főră in-tervențiunea Statului, — este contestațiune numai în ceea ce se atinge de emisiunea biletelorŭ. Acéstă desbatere du-rédă de multŭ; și astăđi a luatŭ uă importanță și mai mare, din cauza criselorŭ repetate. Cestiunea acésta încă n'a priimitŭ uă soluțiune definitivă. Pentru a-césta, vomŭ arəta argumentele pentru și contra, și la urmă vomŭ da și opiniune anóstră.

A. *Argumentele adversarilorŭ libertăței băncilorŭ.*

I. Aici nu se află în geocŭ cestiunea libertăței, căci tóte națiunile tindŭ, asupra unorŭ lucruri, la unitate, iar nu la diversitate, la libertate: așa sunt greută-țile și măsurile, ce nu erau aceleași în diversele părți ale aceleiași țeri; — moneda, etc. De aci este avan-tagiŭ a avé uniformitate în moneda de hărțiă, bile-tele de bancă.

Diversitatea acestorŭ bilete împedică circulațiunea inspirândŭ, după stabilimente ce le aŭ emisŭ, mai multă

séu mai puțină încredere. Din acésta, resulta uă ne-certitudine asupra valórei lorú nominale: ele consti-tuă unú réeu intermediariú alú schimburilorú. De a-ci, trebuie unitatea în moneda de hárțiă, și prin ur-mare unú singurí stabilimentú care să pótă emite bilete de bancă.

Dar datorimú a spune că partisanii libertăței băncei combatú acestú argumentú dicéndú: *Réeu aseménați biletele de bancă cu moneda, căci trebuie să le com-parați cu cele-l-alte efecte de comerciú, promese trac-te, bilete la ordine.*

După noi, acestea din urmă sunt în eróre, pentru că unú examenú de aprópe ne-arétă: 1° Că biletele de bancă lucrédă mai multú ca moneda de câtú ca efectele de comerciú, căci acestea operă numai unú schimbú, pe cândú biletele de bancă operă uă scriă de schimburi.

2°. Că efectele de comerciú implică responsabili-tatea a tuturilor acelora ce le au îndosatú, pe cândú nu este totú așa și cu biletele de bancă: ceea ce e-ste cauza ca dacă societatea ce le a emisú face fa-limentú, purtătorii perdú totalemente (și s'a obser-vatú c'acéstă perdere cade în cele din urmă pe cla-sele sárace).

3°. Că efectele de comerciú se schimbă pe biletele de bancă, adică primele circulă în rațiune inversă de cele de alú duoilea: dacă arú fi d'acelașú felú, iden-tice, nu s'arú face acestú schimbú, mai cu sémă că, pentru acésta se plătesce uă scóptomă mare.

Din tóte acéstea putemú conchide că biletele de bancă, de și n'au mai nici-uă valóre întrênsecă, ín-tervinú în circulațiune identicamente ca moneda.

II. Libertatea este celú mai mare stimulantú cândú este vorba de immulțirea produselorú, dar cândú e-ste vorba de intermediariulú schimburilorú, scopulú nu este de a avé acestú intermediariú în cuantitate

mare și efinū, ci d'ală avé în proporțiune cu trebuințele și de uă soliditate mare. Pré marea oferire aici ocasionedă neconveniente desaströse.

Să vedemū acumū daca se pôte obține fipsarea valoréi prin systemulū de emisiune subt supraveghiărea Statulūi seū prin systemulū libertăței emisiunei.

Este necontestabilū că primulū systemū presintă mai multă garanțiă, căci cu alū duoilea systemū nu este fipsitate, ci ridicare în prețuri, din causa marei cuantități de bilete emise, emisiunea cerută de tranșaciuni. Daca băncile restrângi emisiunea, prețurile revinū la vechiulū lorū scaunū.

De se întemplă ca purtătorii, subt impresiunea înduoelilorū în privința solidității biletelorū să céră atunci remboursarea biletelorū, una seū mai multe bănci nu va puté face față la acésta, ea seū ele vorū fi nevoite a suspende plățile lorū seū momentanemente seū definitivamente, făcendū falimentū. Temerea se va comunica, și toți vorū cere pretutindini remboursarea: suspensiunea remboursărilorū va fi generala, și vorū urma din acestea desastre mari.

Experiința a probatū că, în asemenea circumstanțe, acésta s'a întemplatū neapêratū.

Acestū pericolū nu este de temutū cu systemulū unei bănci unice, ce oferesce garanții așa de mari, în câtū panica nu pôte nasce, căci stabilimentulū este supraveghiatū și garantatū de Statū, care, la nevoie, vine în ajutorulū seū.

Deci, ceea ce face puterea stabilimentelorū de creditū este încrederea.

Istoria dovedesce că în țerile cu banca unică pentru emisiune, remboursarea n'a fostū nici-uă dată cerută din causa neîncrederei. Căci pretutiudenī, ce împedica marea emisiune a biletelorū, mărginindū cifra la care ele trebuie să se ridice.

III. Băncile particularii nu se uită de aprópe la

taxa schimbulu în operațiunile lor, adică, fie taxa schimbulu favorabilă séu nefavorabilă țerei, ele împumuta cumu le convine.

Cându taxa schimbulu este mai josu de pari, numerariulu se exportă, scădere în prețuri, strêmătorări în schimburi și în cele din urmă crise.

Spre a împedica exportățiunea numerariulu, altă dată guvernele aveau recursu la prohibițiuni sub sancțiunea pedepselor grele, dar astădi acéstă exportățiune se împedică prin ridicarea scomtei.

Ridicarea scomtei are duoe consecuințe: 1). se presintă mai puțin efecte de comerciū pentru scomptatū; 2), din cauza profitulu, totī proprietariī de numerariū din țeră ilū speculă, și chiarū bancheri străini vinū de iaū parte la operațiuni. Este necontestabitū că ridicarea scomtei împedică scurgerea numerariulu.

Din tôte acestea, putemū dice că banca ce singură emite bilete, fiindū că tôte se facū prin întremierea sea, va fi însciințată la timpū spre a ridica scompta, de ore ce acésta nu pôte avé locū cu celūl-altū systemū. Redemëndu-se pe acestū adevêrū, adversariī libertătei băncilorū conchidū că trebuie unitate.

În Italia, Belgia și Francia, s'a admisū unitatea de bancă. În Anglia, în America și Elveția, țeri unde predomină diversitatea emisiunilorū băncilorū, se observă uă tendință către unitate.

B. Argumentele partisanilorū libertătei.

I. Nu este dreptū a acorda unū singurū stabilimentū unū monopolū, monopolulū emisiunei, căci este inicū a interdice rembursamentele la vedere

II. Pericolulū băncilorū unice este că ele aū nu mai uă singură casă, unū singurū depositū de numerariū: nu sunt în țeră diverse grămezi de bucăți de mone-dă. Cândū, din cererea trebuințelorū, trebuie să se exportede numerariulu, totī s'adresedă la bancă, care

datoresce a remburasa și iar a remburasa, din care cauză disecă: De aci, lipsă de fipsătate în valóre. Acestū pericolū n'are locū cu systemulū mai multorū bănci de emisiune, în carī sunt mai multū grămedī de numerariū: aici scompta nu variédă, ca în primulū casū.

III. Este periculosū a face să depëndă taxa scomptei de mâinele numai a câtorū-va ómenī: li se conferă unū dreptū mai absolutū de câtū despotilorū, permițendu-le, ca prin decisiunea lorū, să aducă perderi enorme.

IV. Fiindū că lipsesce resortulū concurenței, aceste persóne potū, pênă la óre-care puntū, a fipsa taxa dobêndeī cumū vorū voi cumū le va plăcea. Interesulū lorū este de a ridica acéstă taxă. Există dar uă neamicitiē între societate, de uă parte, și acționariī băncei privelegiate, de alta.

După ce amū examinată argumentele și ale unora și ale altora, trebue săne pronunțămū pentru care din aceste duoē systeme optămū. Declarămū că admitemū systemulū unităței de emisiune, adică uă singurā bancă autorisată de a emite bilete, subt controlulū Statulū, cu tóte astea, ne opunemū systemulū adoptatū în Francia și în Anglia, unde banca de Francia și banca de Anglia aū exclusivamente monopolulū emisiunei, și adoptămū systemulū din Belgia, unde ori ce persónă (individuală seū colectivă) póte emite bilete plătibile la vedere. În acestū systemū, nimeni nu ese din dreptulū comunū, căci dacă, pe de uă parte, este numai uă singurā instituțiune ce are dreptulū de a emite bilete de bancă, tóte persónele aū dreptulū de a emite bilete plătibile la vedere.

Totū ce ceremū este ca băncile particulariī ce vorū avea dreptulū de a emite bilete plătibile la vedere să nu fie societăți anonime (veđi No.3 de la capū VIII prima parte), ci subpuse dreptulū comunū, adică sub-

puse la tóte perderile, cumú se urmédă cu băncile din Scoția.

Scimú că pré puține persóne sunt tentate a face usú de dreptulú concesú, pentru cuvêntulú că cei ce au nevoie de biletele de bancă preferă pe cele emise de banca recunoscută, biletelorú emise de societățile private séú de particulari, ca plătibile la vedere. Avantagele ce determină acéstă preferiuță pentru biletele emise de unú singurú stabilimentú de creditú sunt reale; ele se potú resuma:

1°. Biletele circulă cu uă mai mare încredere în tótă țera, de óre-ce bilete emise de societățile private și de particulari sunt priimate fórte dificilamente séú nici de cumú în cele-l-alte părți ale aceleiași țeri: n'au cursú pretutindení.

Pre câtú stabilimentele ce emitú bilete se vorú înmulți, pre atátú aceste neconveniente se adaogă.

2ª Soliditatea este mai mare cu unica emisiune.

3° Emisiunea este unú faptú ce lucrédă nu numai în rațiune nedirectă asupra celorú ce priimescú, ci asupra situațiunei economice a tuturilor, căci cândú este excesú prețurile se ridică, cândú este contracțiune prețurile scadú. Acésta, cu emisiunea multiplă, ne arétă că va spêdura de particulari a modifica plățile, ceea ce nu póte avé locú, avêndú unú singurú stabilimentú regulatoriú alú creditulú.

4° Circulațiunea este mai mare cu emisiunea unică de câtú cu emisiunea multiplă. Acésta pare straniú, căci, spre a coborâ taxa scompteí, trebuie uă oferire mai mare de capitaluri. Cu tóte astea experiința demonstră contrariulú. Așa: în Elveția unde există uă multime de stabilimente avêndú dreptulú de emisiune, circulațiunea fiduciariă este mai nulă. În Belgia, pe cândú erau patru stabilimente ce emițeau, circulațiunea fiduciariă era mai mică de câtú astăđi. Din contra, în Francia, țera unde monopolulú

celū mai absolutū există, suma biletelorū emisē este enormă. Așa dar multiplicitatea emisiunilorū nu lucrădă asupra taxei scomptei, spre a o face să scađă,

5° În timpurile grele, cu unū stabilimentū unicū, cererile de rēmbursări sunt mai mici, de ore ce aceste rēmbursări sunt numerōse cu stabilimentele multiple.

6° Cu stabilimentulū unicū, se pōte, în crisele cele mari, avē recursū la cursulū silitū, căci Statulū pōte garanta emisiunea, ceea ce nu pōte face cu multiplicitatea băncilorū.

Scimū dejă că *cursulū silitū* este uă măsură extremă, pré efficace cândū nu se abusă de dēnsa, adică cândū nu este decretată fōră a fi provocată de motive puterice.

De cursulū silitū, industrialii și comercianții sunt fōrte mulțămiiți, de și ei sunt dintre toți cei mai loviți de acēstă măsură. Causa acestei mulțămiri este că ei găsescū mai cu facilitate ascompta efectele lorū de comerciū, ceea ce se înțelege, de ore-ce atunci banca dă în schimbū numai bilete.

8. — Amū vēdūtū că partisanii libertăței băncilorū acusă pe nepartisanii acestei libertăți că dau unui stabilimentū unicū puterea de a mări taxa scomptei, putere exorbitantă ce, de arū fi adevērată, ne arū face să renunțămū la acēstū systemū.

Să vedemū așa este?

Ceea ce determină taxa scomptei este balanța cererei capitalurilorū de uă parte, și a oferirii capitalurilorū de alta. Decī, pentru ca taxa scomptei să pōtă depinde d'unū singurū stabilimentū, trebuie c'acēstū stabilimentū să fie singungū domnū-stăpēnitoriū. Dar nu este așa, căci concurența există. Dacă uniculū stabilimentū arū voi să ridice taxa scomptei,

nimeni nu s'arū mai adresa la dēnsulū, fie-care -lū arū lāsa sǎ urle.

Incuisițiunile făcute în Anglia aū probatū că lucrurile se petreceaū realemente astū-felū.

9. — Intre cele două systeme intermediarii, este systemulū mixtū, practicatū în Statele-Unite ale Americēi, și preconisatū în ultimii ani de D. Michel Chevalier.

Acestū systemū constă a permite ori-cărui stabilimentū de a emite bilete, cu condițiunea de a depune în rendită în thesaurulū Statulū în numerariū suma la care se ridică biletele emise. Atunci, Statulū pune uā inscripțiune pe fie-care biletū, spre a face cunoscutū că-i garantēdă plata. Emisiunea nu pōte întrece cifra depositulū.

Cu acestū systemū, partătorii biletelorū nu sunt expuși la nici-uā pierdere, căci are trei garanții: 1) efectele scomptate, 2) depositulū în casa Statulū, și 3) banii aflați în casa băncilorū (*l'encaisse*).

Dar acestū systemū presintă unū altū neconvenientū multū mai gravū, mai cu sēmă de arū fi introdusū la noi, unde cheltuelile publice anualmente întrecū cu multū veniturile. Elū permite de a transforma mai tōtă datoria publică, adică de a o moneta. Dispuindū de atāta sumedeniā de numerariū, guvernulū pōte abusa, intrāndū în alte cheltueli. Apoi unde puneți și acēsta că nu este nici-uā proporțiune economică între datoria Statulū și trebuințele țerei de monedă fiduciară pentru circulațiune. Acestū raportū trebuie păzitū, căci alminterea, amū vedutu-o, biletele sunt subpuse desprețuirii.

Acēsta arū fi repetițiunea desastrōsei experiințe făcute de Law, ceea ce s'a reprodușū și în America.

CAPŪ VIII.

CRISELE COMERCIALE.

1. — *Ce este uă crisă comercială?*
2. — *Care este cauza acestui fenomen?*
3. — *Când se produc —ele?*
4. — *Cele duoe importanțe ale cestiunei criselor?*

1. — Uă *crisă comercială* este uă încurcătură subită a afacerilor, care le turbură mersul și în ore care măsură le suspende cursul. Ele lovesc creditul și târăsc după dênsele desprețuirile valorilor comerciale și valorilor publice. Ca consecuințe, ele aduc totu de una după dênsele un număr mare de deconfituri: încetări de plăți, falimente, suspendarea seú domolirea muncii în aplicare, coborârea salariilor, nevânderea mărfilor, suferința tuturilor claselor societății etc.

2. — Acéstă *maladiă a creditului* este un fenomen cu totul modern, care s'a ivit în timpurile moderne, căci mai înainte lumea se servea foarte puțin cu creditul. Causa criselor comerciale este dar desvoltarea creditului. Pentru acésta, țerile înaintate pe calea civilizațiunei, în cari creditul s'a desvoltat și lătit așa de mult în câtu mai tôte operațiunile comerciale se redemă pe credit, ca Francia și Anglia, sunt afectate de crise, de ore ce țerile cari usă foarte puțin de credit, ca Rusia, România și Turcia, scapă de aceste *maladii seú* sunt mai puțin atinse.

Daca tôte seú cea mai mare parte a *transacțiunilor* s'arú face cu bani în numărátore, seú dând produse pe produse, crisele n'arú avé loc; căci atunci numai violențele fizice seú lipsa absolută a securității arú puté împedica mersul lucrurilor.

3. — Crisele se produc în urma anilor excesivament prosperi.

Écã cum.

Scim că tôte țerile ce progresedă fac anualemente economii ce se ridică la uă sumă fôrte considerabilă. În Anglia, acéstă economiã se ridică la 2 miliarde 700 milioane; în Franca, ea se ridică la 1 miliard; în Belgia, la 200 milioane, și așa mai încolo (*veđi No. 7 capu IV, prima parte*).

Deci, cându acéstă economie este pusă la dispozițiunea rațiunei, lumea trebuie să caute a o întrebuiința, a opera întreprinderi. Atunci se presintă uă cuantitate de proiecte nouă. Dar mai totu-de-una cuantitatea de proiecte nouă ce fac apelu la cruțiarea națională întrecu, în timpul presentu, suma aceste cruțiari. Atunci, lumea are recursu la creditu pentru diferința: se subscriu acțiuni, a căroră sumă se reguledă a fi versată treptat.

Acționarii credu că întreprinderile aș să dé benefice, și că n'au să verse numai excedentulu, spre a trage restulu acțiunilor.

Comercianții și industrialii nu remân mai în apoi, și ei se împrumută, voind a produce mai multu, pentru că în acesti ani de abordanță prețurile se ridică. Și unii și alții nu cumpără numai cu banii lor, ci și cu bani străini, pe cari -și-i procură prin ajutorulu creditulu, êngagându-se a plăti cu termene.

Dificultatea începe cându este vorba a se face versămintele, a se rembrusa datorile contractate, și mai cu sémă pe dată ce trebuie a se face plăți în străinătate, căci scim deã c'aceste ultime plăți se fac numai în numerariu.

Acestu numerariu este luat de la bancheri, cari, vedându numerariulu căutat, ridică scompta; cu alte cuvinte, creditulu se restrênge.

Atunci se produce uă fugă-în-apoi (recul): dintru ântêiū unū timpū de stare în locū, apoi uă scădere ce merge treptatū.

Cei ce aū să plătescă sunt obligați a vinde. Din acestū momentū, oferirea fiindū mare, scăderea continuă de a se produce, totū așa de răpede precumū a fostū ridicarea. Acésta are de urmare falitele. Ele aruncă alarma în piața. Creditulū se restrânge de totū. Efectele nu mai sunt priimate. Se cere de la bănci remboursări, și d'aci în ainte desastrese se ținū lanțū.

4. — Cestiunea criselor are duoë importanțe: 1° din punctul de vedere curatū economicū, 2° din punctul de vedere practicū.

A. Din punctul de vedere economicū, avemū puțin de adăogatū la cele ce amū đisū dejă, tractândū despre divisiunea muncii, despre machine, despre asociațiune și despre industriile agricolă, manufacturiariă și comercială. Crisele sunt pentru societățile moderne cercări crude. Este durerosū pentru dênsele de a vedé perđându-se uă dată atâtea avantaje ce poseda. De și trecū iute, ele nu lasă mai puținū urmele rele ale trecerei lorū. Multe stări particularii se afundă, și tôte cele-l-alte sunt mai multū séū mai puținū atinse. Uă parte a societăței vede nimicindu-se în câte-va đile fructele mai multorū ani de cruțari. Adese-orī, chiarū demoralisațiunea coprinde pe muncitori. Aceste rele aū silitū pe economisti a studia causele acestorū accidente funeste, pentru a dețurna, pre câtū se pôte, efectele lorū.

B. Din punctul de vedere practicū, crisele aū mare importanță pentru toți, căci ne dă međiile de a cunoșce din ainte sosirea acestorū crise, și de a profita, beneficia, în locū de a perde din cauza lorū.

Crisele comerciale se potū prevedé. Unii econo-

mistii le-au preșisă întru câtă privește epoca și mer-sul lor.

În locă de a cumpăra pe credită și cu termenă, comercianții cu minte ară datori să vëndă pe banii și să încaseze tôte resorgințele loră, putëndă mai în urmă a cumpăra effină, căci crisele desprețiescū totă, precumă amă vëndută.

Pe lăngă acestea, ară mai resulta că ară profita de acēta și generalitatea țerei, căci, prevēdută, crisa va fi mai mică și nu va avē consecuințe așa de desastrōse.

Putemă resuma astă-felă circumstanțele ce aducă crisele. Sunt trei principale:

1° Întrebuintărea de multe instrumente de credită și de pré puțină numerariă;

2° Transacțiuni multe făcute cu termenă;

3° Desregularea comerțului exterioră ce necesită exportațiunea numerariului.

Iar međiile recomandate de economistii spre a preveni crisele sunt:

1° A le prevedē, consultândă cele trei circumstanțe de mai susă;

2° A ridica scompta, căci acēta face multă bine atuncă: 1) readuce banii în țeră, 2) împedică lățirea afaceriloră, prin impuținarea beneficeloră ce cumpărătorii aă de sperată.

TITLUL ÎI.

Despre gurile-de-desfacere ale producțiunei, Balanța comerțiului, Protecțiune, Colonii și Libertatea schimburilor (comerțiului).

CAPÛ IX.

GURILE DE DESFACERE.

1. — *Gurile-de-desfacere.*
2. — *Amintirea principiului pe care se ređemă teoria gurilor-de-desfacere.*
3. — *Corolariul acestei teorii.*
4. — *Consecințe.*
5. — *Objecțiunile ce se facă acestei teorii.—Refutațiune.*

1. — Prin *guri-de-desfacere* ¹⁾, se înțelege pentru producători međiile de a efectua schimbul produse lor ce au creățu pe acelea de cari ei au trebuință; cu alte cuvinte de a găsi consumatori, este posibilitatea de a vinde uă cantitate mai mare seú mai mică de produse.

Datorimú lui J—B Say lámurirea acestei părți a sciinței, precumú datorimú lui Adam Smith demonstrațiunea minunatelor efecte ale divisiunei muncii. Acesta-explică pentru ce amú preferanțu a ne măr-gini să copiemú țișele lui Say asupra materiei.

2. — Subt No. 5 de la capú V. titlulú I. amú demonstratú că *produsele se schimbă, se vëndú pe produse*, banii intervenindú numai spre a facilita aceste

¹⁾ In limbagiulú economicú, cuvintele *térqu* și *gură-de-desface-re* (*maraché* et. *débouché*) sunt mai sinonime.

schimburi (*veđi și No. 4 de la acelașu capu și titlu*). „Acești bani intră în mâna aceloră ce voru să cumpere prin vînderea unui altu produsu. Omul ce voiesce a cumpăra dătoresce a începe prin a vinde, și nu pôte vinde de câtu ceea ce a produsu séu ceea ce alții aũ produsu pentru dênșulũ. Dacă proprietariul fonciariu nu vinde cu propriile séle mîini porțiunea de recoltă ce-i vine pe titlulũ de proprietariu, arendașulũ séu o vinde pentru dênșulũ. Dacă capitalistulũ ce a făcutu avante unei manufacture spre a lua dobênda acestorũ avante, nu vinde elũ însuși uã parte din produsele fabricei, manufacturariulũ le vinde pentru dênșulũ. In totũ modulũ, cu produse cumpărãmũ ceea ce aũ produsu alții. Chiarũ unũ pensionarũ alũ Statulũ, ce nu mai produce nimicũ, nu cumpără unũ lucru fõrã numai pentru cã are dreptulũ de a profita de uã parte din lucrurile produse.”

3. — „Ce trebuie să conchidemũ de aci? Dacă cu produse cumpărãmũ produse, urmêdã, cã tie-care produsu va găsi cu atãtu mai mulți cumpărători, cu câtu tôte cele-l-alte produse se vorũ immulți mai multũ. Causa pentru care acumũ se cumpără, în Francia, de duoe ori mai multe produse de câtu subt domnia miserabilã a lui Carolũ VI nu este fiindũ cã astãđi sunt bani mai mulți, ci pentru cã Francesii producũ astãđi de duoe ori mai multũ. Tôte aceste lucruri se cumpără unele cu altele. Se vinde în Francia grãũ mai multũ, pentru ca se fabricêdã postavũ, și multe alte lucruri în cuantitate mai mare. Chiarũ produse necunoscute strãmoșilorũ noștri sunt cumpărate cu alte produse, despre cari ei n'aveau nici-uã idee. Acela ce produce orolõge (ce nu se cunoscEAU subt Carolũ VI) cumpără cu aceste orolõge pecioci (ce niciele nu erau cunoscute p'atunci).”

Dacă aceste fapte sunt proba principiului aședatũ,

alte fapte sunt ca contra cercare, ceea ce face ca demonstrațiunea să fie completă.

„Uă recoltă rea aduce vătămăre tuturilor vîndătorilor. Certamente, unū timpū nefavorabilū ce a distrusū grănele și vinurile dintr'unū anū n'a pututū, în acelașū momentū, distruge și numerariulū. Cu tôte ăstea vînderea țesăturilorū suferă de acēsta, din acelū momentū chiarū. Produsele zidareluī, lemনারuluī, tēmpularuluī, acoperitoruluī de case, etc., sunt mai puținū cerute. Totū așa este și cu recoltele făcute de arte și de comerciū.”¹⁾

4. — „Prima consecință ce putemū trage din acestū adevērū importantū, este că, în orī ce Statū, pre câtū producătorii sunt numeroși și produsele multiplicare, pre atātū gurele de desfaceri sunt facile, variare și vaste. În țerile în carī se produce multū se creadă substanța cu care cumpărămū; **valórea** voiū să dicū. Căci banii face numai unū oficiū trecătorū în acestū induoitū schimbū..

„Vedeți, domnilorū, că toți sunt interesați la prosperitatea tutuloū, și că prosperitatea unū felū de industrieă este favorabilă prosperitatei tuturilor celorlalte. În faptū, orī care arū fi industria ce cultivă, talentulū ce desvóltă, cine-va găsesce multū mai bine să le întrebuițeđe, și să tragă dintr'ênsele unū profitū multū mai bunū, cu câtū se află împresuratū de ómenī ce cástigă ei-ênșiși. Unū bărbatū cu talente pe care-lū vedeți vegetândū tristū într'ua țeră ce declină, arū găsi uă miă de împiege ale facultățilorū

¹⁾ Acēsta fiindū unū adevērū necontestatū, orī-cine vede câtū este culpabilū acelū guvernū care, prin imposite necugetate bine, scumpesce obiectele de prima necesitate, ca carnea și ca păinea. Din aceste mēsuri, tótă lumea suferă, dar săracii mai multū de câtū avuții, pentru că, precumū amū mai đisū, ei sunt mai numeroși pretutindenī (vedē și No. 3 de la capū III, titlulū I).

séle într'ună țără productivă, unde capacitatea sea ar pute fi împiegată și plătită.

„Orașele sunt interesate la prosperitatea câmpiilor (satelor) și reciprocamente. Și unele și altele au să cumpere cu atât mai mult cu cât produc mai mult...”

„Populi sunt interesați la prosperitatea altor populi, sunt securi de a profită de opulența celorl-alți; căci nu este nimic de câștigat cu un populi ce n'are cu ce plăti. De aceea națiunile mintose favorisă din tôte puterile lor progresele vecinelor lor.”

„Un populi ce prosperă trebuie dar să fie privit mai mult ca amic util, de cât ca un concurent percolos. Nu e bine ca națiunile forte să slăbescă, pe cele mici. S'a vădută comercianți din Londra și Marsilia temendu se de liberarea Grecilor și de concurența comerțului lor. Asta va să dică a avé ideii strême și forte false. Ce comerț pot face Grecii nedependinți care să nu fie favorabilă industriei noastre? Pot ei a ne aduce produse fôra a cumpăra și fôra a duce la dênșii se aiurea pentru uă valôre ecuivalentă? Și daca ei vor bani, cum altă-fel îi putem dobândi chiar noi, daca nu prin produsele industriei noastre? In totu modulă, un populi ce prosperă este favorabilă prosperității noastre...”

„Avuții sunt interesați la prosperitatea avuților, și reciprocamente.”

D. Josêphe Garnier, care, în elementele séle de economiă politică, n'a făcut altu de cât a compila, totu ca noi, conchide astu-fel: „Așa dar Economia Politică este de acord cu charitatea chrestină; ea este adjutătorea moralei; ea va contribua a realisa pacea între națiunei și concordia între clasele de cetățeni neegale în privința cererilor.”

Aceste adevăruri erau necunoscute chiar în clasele cele mai luminate din timpurile ce ne au precesu.

De aci, uă mulțime de prejudecăți în cari sū cădută chiarū spiritele cele mai mari, ca Montaigne, Voltairre și alții.

P'atunci se credea că *avuția constă numai în banii*, în metalele prețioase, aurū și argintū. Aceste obiecte erau p'atunci în cantitate limitată, căci sciința himiei și aceea a artelorū mecanice, prin urmare a matalurgiei, parte a industriei extractive, progresaseră foarte puținū, nu ajunseseră a înmulți metalele prețioase, ca acumū. De aci, toți cugetau că uă națiune nu se putea înavuți de câtū sărăcindū p'ua altă națiune. Montaigne dicea: *Dauna unuia este profitulū altuia*. Chiarū Voltaire n'a scăpatū acestei grave erori. Elū dice că *patriotismulū constă întru a dori răulū vecinilorū săi*. Națiunile se consideraū ca neamice.

„Cu câtū surtesmū mai fericiți, noi cari, prin simplū progresū alū luminelorū, amū dobânditū certitudinea că, afōră de ignoranță și perversitate, n'avemū neamici mai mari, că tōte națiunile sunt, prin natură și interesele lorū, amice unele cu altele; și c'a dori prosperitatea celorū-l-alti populū este a iubi și servi țera noastră.” (J. B. Say).

„De multū timpū religiunea și filosofia dicū ómenilorū să viețiuască în pace, să se adjuțe între dēsele spre a culege bunurile ce le destină natura, și de multū timpū sunt tractate de chimerice generosele lorū dorințe. Écă că uă sciință, ocupată de travaliurile cele mai materiale, vine, învățându-ne mediile de a cresce avuțiile nōstre și bucuriile nōstre, a demonstra că interesulū nostru datoresce a ne duce să urmămū consiliurile pacifice ale religiunei și filosofiei. Pre câtū luminele se vorū respândi, pre atâtū mai bine vorū judeca căc elū mai putericū adjuțătoriiū alū moralei este *Economia Politică*.” (Iosef Droz).

5. — Theoriile lui J.—B. Say, pe care amă dezvoltatū-o subț numerile de mai susă, -i s'a objectatū un fenomenū ce se reproduce în timpū de crise (*veđi capulū VIII titlū I*). Scimū c'atunci numerariulū devine scumpū. De aci, adversariū conchidū cā *produsele nu se schimbă pe produse, ci pe numerariū*. Dacă produsele se schimbă pe produse, dicū-ei, de unde esū *crisele*, provenite dintr'unū excesū de producțiune, cu alte cuvinte, cumū se întēplă cā în unele e-poce tōte produsele suprabondă de uă dată astū-feiū în cātū nu se pōte vinde măcarū-ce?

Vorbindū despre suprabondanță (*Capū XVIII, Parțea I*) și despre *crisele comerciale* (*capū VIII titlū I*), amă demonstratū cā ea nu pōte exista de uă dată în tōte ramurele industriei, ci numai în unele dintr'ēnsele. Ampłutura, rēlū este numai parțialū. Acēstă suprabondanță a cātorū-va produse lōvesce atențiunea, fiindū ca cei ce le aū se plāngū, și plāngerile lorū aū resunetū.

Industriile fiindū solidarie, scimū cā, în cele din urmă, fie-care lucrēđă asupra celorl-alte.

CAPŪ X.

BALANȚA COMERCIULUI SĒU SYSTEMULU MERCANTILU.

1. — *Ce este balanța comerciulū?*
2. — *Pe ce este întemeiată acēstă teoriă?*
3. — *Demonstrațiunea erōrei pe care este basatū systemulū mercantilū.*
4. — *Consecuințele formidabile ale acesteī erori.*

1.—*Balanța comerciulū este representațiunea schimburilorū unei națiuni cu cele-l-alte națiuni. Acēstă ba-*

lanță se dicea *favorabilă*, cândă suma exportățiuniloră întrecea p'a importățiuniloră; din contra era *defavorabilă*, cândă importățiunile întreceaă exportățiunile. Acestă *systemă* în sciința economică este cunoscută sub denumirea de *mercantilă*, de la *merx*, marfă.

2. — Acéstă teoriă eronată se ređima pe falsă idee că excesulă exportățiuniloră asupra importățiuniloră era plătită în numerariă, ceea ce sporea masa numerariului deja existândă, care, p'atunci, se considera ca avuția cea mai excelentă. Plata în numerariă era ună profită curată pentru țera ce-lă priimea și uă perdere pentru aceea ce-lă perdea.

Dândă credēmētă acestoră eronate noțiuni, ministrulă financeloră Franciei, într'ună raportă asupra situațiunei imperiului, după ce stabilise că exportățiunile se ridicaseră la 383,000,000 franci, de óre ce importățiunile produseloră străine și de numerariă nu întrecuseră 350,000,000 franci chiăma excedentulă exportățiuniloră **celă mai frumosă resultată ce s'a putută obține vre-uă dată.**

După 56 de ani, Ministrulă Financeloră din Romănia ălice: „In anulă 1867, s'aă exportată din țeră produse în valóre de lei vechi 267, 390, 211, și s'aă importată mărfi vămuite pentru uă valóre de lei vechi 181,381,023, prin urmare **excedentulă de exportă este de lei vechi 87.009, 179.** De vomă admite că mărfiile nesubpuse la taxele vamale să fi fostă în valóre de lei vechi 27,000,000, *totă* mai remăne ună **excedentă de peste 60 milióne, pentru care țerile străine aă cumprată mai multă de la noi, de câtă ne aă vëndută** ¹⁾.”

¹⁾ *Proiectulă de budgetă generale pentru veniturile și eheltuelic Statulă pe exercițiulă anulă 1868, p. 6 din expunerea de motive. — Imprimeria Statulă.*

3. — Grația progresului ce a făcut, știința economiei politice a învederat că supozițiunile pe care se basa systemul mercantil sunt absurde.

Mai întâiu trebuie să observăm că evaluațiunile vamale, prin ajutorul cărora ajungem la constatarea mărfurilor exportate și importate, sunt unu ce arbitrar, fiind că valoarea este esențialmente variabilă.

Alu douălea, chiaru cându vama aru reuși a da exportățiunilor și importățiunilor adevărata loră valóre, totuși nu rezultă că excedentul exportățiunilor asupra importățiunilor constatate a să ne vie în numerariu, căci trebuie să scădemu din aceste excedent: 1) importățiunile ce nu sunt subpuse la taxele vamale; 2) pe cele băgate în țără prin ajutorul *contrabandei* ¹⁾, și a căroru valóre nu se constată; 3) perderile provenindü din diverse cause, despre cari vama nu ține nici-uă socotélă, ca naufragale, etc. Unde mai puneți cheltuelile cele mari făcute de uă parte a junimei năstre ca să studie în universitățile străine cumu și de unele familii avute ce se ducü pe totü anulü de ședu câte-va luni în străinătate? Tóte aceste persóne iaü din țără bani séu în natură séu prin ajutorul tractelorü, fórá să mai revie țerei nimicü din acesti bani, și fórá să se ție vre-unü comptü despre dênșii.

Tóte aceste cause facü ca indicațiunile vamale să fie fórté depărtate de adevărü.

Dar admițendü aceste constatări de adevărate, ele n'au nici-uă importanță în cestiunea ce ne preocupă. In faptă, pe ce ne întemeemü a considera banii importăți, ca unü câstigü, iar mărfurile importate ca uă perdere? Noi scimü că în schimburi, afórá numai de

¹⁾ *Contrabanda* este operațiunea de a băga într'uă țără mărfuri străine, fórá a plăti taxele vamale. Cu câtü taxele vamale sunt mai mari, cu atâtü subpușii caută să introducă mărfuri pe ascunsü. Ecă că în unele casuri chiarü legea provócă la nemoralitate.

casuri excepționale (cândū intervine sila, viclenia și ignoranța), valorile se ecuilibrădă, și că, prin urmarea valórea mărfilor exportate este reprezentată de valoarea mărfilor importate.

Orî că noi Româniî, în schimbul produselor noastre, amū luatū bani cu cari cumpărāmū produsele străine ce ne lipsescū, orî că amū luatū chiarū aceste produse, nu este totū aia? Așa este că nu perdemū nimicū în acéstă operațiune? Dacă fie-care din noi nu perdemū nimicū, cumū s'arū puté ca totalitatea operațiunilor nóstre să constitué uă perdere?

„Nepoții nostri, dice D. A. Clement, se vorū mira a-și explica că a trebuitū atâta timpū și griji spre a discuta niste asemenea miseriî, dar ceea ce-î va pune și mai multū în mirare este că, după uă jumătate de seculū de discuțiunni aceste neînțeleșuri, aceste asinării umilitóre să pótă încă forma în acestū momentū fondulū doctrinei comerciale a celorū mai mulți ómeni ce dirigū afacerile publice.“

D. Charles Coquelin a învederatū prin cifre absurditatea acesteî doctrine. Resumāmū aici acéstă demonstrațiune.

Să presubpunemū uă navă ce plécă la America dintr'unū portū alū Franciei, de la Havru. La plecare, povara navei este evaluată la 100.000 fr. Vama dar înscrie acéstă sumă de 100,000 fr. pe registrele séle. Dar aceeași povară în America face mai multū, căci din prețilū vëndérei trebuie să se plătescă navlu, asigurarea, comisiunea, curtagiulū (samsarlikulū), cheltuelile de încărcare, de descărcare și altele. S'aditemū că ea se va vinde 120,000 fr. După ce din acéstă sumă se ia uă parte pentru plata cheltuelilorū, cu restulū se cumpăra zaharū. Astfelū, la înturnare, nava aduce uă povară mai forte

de câtă aceea ce avea la plecare, camă 120,000 fr. în locă de 100,000, și acăsta fără ca Francia să debursede uă centimă măcară.

Dar asta nu e totă. Zaharulă cumpărată în America va vala mai multă în Francia, pentru că din noă sunt de făcută cheltueli de transportă. Să presubpunemă că povara va face 140,000 fr. Așa dar acăstă povară care, la plecare, făcea numai 100,000 franci, revine subt uă altă formă, ridicată prin sporiri succesive la 140,000 franci; și totă, o repetămă, fără ca Francia să debursede uă centimă măcară, nici să contractede vre-uă datoriă pentru fiitoră. Este ună simplu schimbă de mărfi. Cu tôte astea, vama va înscri acumă 140,000 fr. în colóna importățiuniloră. Și d'aci va conchide după principiile admise că acăstă operațiune se resolvă într'ă *balanță defavorabilă* Franciei, și c'acăsta remâne să dé în numerariă 40,000 franci.

Pentru America calcululă ară fi cu totulă altulă, pentru că colonia n'a fostă punctulă de plecare ală expedițiunei și n'a procurată međiile de transportă. Pentru dănsa, în adevără, mărfiile importate din Francia vală 120,000 franci și aă datorită a fi evaluate totă atătă de vama sea; zaharele exportate în schimbă vală asemenea 1,200,000 fr. pe locă. Așa dar în ochii vamei Americi tótă dar'averea acăsta este numai ună schimbă de mărfi, ceea ce și este în realitate. Așa dar aceleași operațiuni potă fi prețiuite într'altă felă în cele duoë țeri ce trafică împreună, precumă ele constituă punctulă de plecare seă punctulă de sosire ală expedițiunei, una găsindă uă *balanță de soldată* acolo unde cea-l-altă nu vede uă asemenea *balanță*, și acăsta presubpuindă totă de-una, ceea ce este rară, evaluațiunile celoră duoë vămă perfectamente concordante.

Ce temeiu se pôte pune pe niste asemenea calcule?

După noi tablourile date de vămi nu sunt de nici unŭ altŭ folosŭ, fŕă numai pentru a da, prin comparațiunea unui anŭ cu anii anteriori, uă idee destulŭ de exactă despre diminuările séu creșterile supravinite, séu în totimea comerțiului exteriorŭ, séu în atare séu atare ramură specială. Ele ne potŭ da séma despre alterațiunile ce s'aŭ produsŭ în situațiunea tĕrgurilorŭ respective.

Scimŭ că fie-care țĕră are nevoie de uă certă cantitate de bani sunători, ce variédă după desvoltarea ce a luatŭ creditulŭ. Dacă creditulŭ se alterédă, sub influința unui óre-cărei turburări, pe dată nevoiea de numerariŭ se măresce. Pe dată ce creditulŭ se întremédă, acéstă nevoie extraordinariă diminueă. Scimŭ că în fie-care din aceste duoé casuri, comerțiulŭ exteriorŭ se resimte aceste variațiuni. Ori-ce cerere de numerariŭ se manifesta pe dată prin uă sporire a exportațiunei, precumŭ și potolirea acestei trebuințe momentane aduce pe dată unŭ adaosŭ la importațiune. Cunoscința acestorŭ adevăruri ne conduce a spune că tocmai cândŭ *balanța este favorabilă*, după spusa sectatorilorŭ systemului mercantilŭ acéstă *favore* este efectulŭ și simptomulŭ stărei celei rele în care se află uă țĕră.

Ori câtŭ de puținŭ exacte sunt tablourile vamale, găsimŭ în ele, în urma marilorŭ turburări financiariei ce aŭ bĕntuitŭ uă țĕră, uă atare creștere relativă a exportațiunilorŭ, séu mai bine dicĕndŭ uă atare descreștere a importațiunilorŭ, într'unŭ cuvĕntŭ, uă balanță de comerțiŭ așa de învederatŭ favorabilă în câtŭ este neposibilŭ de a resista cine-va acestei demonstrațiuni.

„Voiți, dicĕ D. Coquelin, să procurați țĕrei uă balanță favorabilă, ucideți creditulŭ într'ĕnsa; faceți ca efectele publice și cele comerciale să nu mai aibă cursŭ, să nu să pŕtă opera în fine nici-uă transac-

țiune fără bani sunători; atunci trebuința de numerariu mărindu-se într'ună proporțiune considerabilă cu totă diminuarea sumei schimburilor, comerțul va sili vîndările séle cu străinătatea spre a aduce de acolo bani; va restrînge, pentru aceeași rațiune, cumpărările séle, și rezultatul dorit va fi atins. Această stare de lucruri nu va dura mult, e adevărat: uă dată această nevoie extraordinaria satisfăcută, echilibrul natural între exportatiune și importatiune se va restabili; dar veți avé celú puțin plăcerea de a crede, după datele systemului vostru, că în acestú timpú țera s'a înavuțit.

Iar Frederic Bastiat, în *Sofismele Economice*, dice: „După theoria balanței comerțului, Francia are un mediu foarte simplu de a înduoi la fie care momentú capitalurile séle. Este suficientú ca după ce le-a trecutú prin vamă, să le arunce în mare. În acestú casú, exportatiunile vorú fi egale cu suma capitalurilor séle; importatiunile vorú fi nule séu neposibile, și noi vomú câștiga totú ceea ce Oceanul arú fi înghititú.”

În fine, Josèphe Garnier, dice: „Systemulú mercantilú este în opozițiune cu adevărata noțiune a monedei și a producțiunii, cu natura gurilor de desfacere și cu mecanismulú operațiunilorú comercialú.”

4. — „Nu este nici-ună exageratiune, dice Storch, a afirma că pré puține erori politice aú datú nascere la mai multe desastre ca systemulú mercantilú. Armatú cu puterea, elú a impusú ordonarte și prohibițiuni acolo unde arú fi datoritú protecțiune; a inspiratú mania regulamentaria, ce a adusú industriei felú de felú de neajunsuri spre a o deturna după căile séle naturale. Systemulú mercantilú a făcutú pe fiecare națiune să se petunađă că buna stare a națiun-

nilorŭ vecine era necompabilă cu a sea propriă: de aci s'a născutŭ dorința reciprocă d'a se vătēma și d'a se sērăci reciprocamente, și cu dēnsa acestŭ spiritŭ de rivalitate comercială care a fostŭ cauza nemēdiată sēu depărtată a celorŭ mai multe resbele moderne. Systemulŭ mercantilŭ a împinsŭ națiunile a întrebuița forța sēu viclenia spre a stōrce de la slăbiciunea sēu ignoranța națiunilorŭ rivale *tractate de comerciŭ* ce n'au nici-unŭ avantajŭ realŭ chiarŭ pentru ele. Acestŭ systemŭ a președutŭ la formarea *coloniilorŭ*, cu scopulŭ de a da metropolei folosința exclusivă a comerciului lorŭ, și de a le constrēnge a s'adresa numai și numai către tērgurile metropolei. Acolo unde acestŭ systemŭ a produsŭ rēulŭ celŭ mai micŭ, totuși a întârziatŭ progresulŭ prosperității naționale; pretutindini aiurea a făcutŭ a curge torente de sânge, a despopulatŭ mai multe țeri a căroră putere și avuțiă se presubpunea că avea s'o ducă la celŭ mai în altŭ gradŭ.

CAPŪ XI.

SYSTEMULŪ PROTECTORŪ, TRACTATE DE COMERCIŪ, PRIME, VĂMI, BREVETE DE INVENȚIUNI.

1. — *Ce este systemulŭ protectorŭ? Generalități.*
2. — *Care este bucata principală a systemului.*
3. — *Unŭ exemplu ce învederēlă relele efecte ale prohibițiunilorŭ și drepturilorŭ protectore la intrare.*
4. — *Resumatulŭ neconvenientelorŭ.*
5. — *Despre rolulŭ drepturilorŭ prohibitive stabilite la exportatiune.*
6. — *Principalele sofisme prohibiționeste.*

7. — *Primele.*
8. — *Convențiunile vamale sêu tractatele de comerciù*
9. — *Vămile.*
10. — *Companiile privilegiate.*
11. — *Brevetele de invențiune.*

1. — *Systemul protector sêu prohibitiv* este acela care, în ochii sectatorilor sêi, are de scop sã proteje industria și comerciul național.

Elù are de obiectù a mârghini rađia schimburilor, a le pune pedici sêu obstacole.

Consideratù în totalitatea sea, systemul protector sêu prohibitiv conține duoe feluri de obstacole: 1° prohibițiunile sêu drepturile protectóre stabilite la intrarea mărfilor; și 2° prohibițiunile sêu drepturile protectóre stabilite la eșirea mărfilor. În aceste duoe categorii, intră și *primele* acordate importatiunei sêu exportatiunei unor produse.

Pe lângã acestea, elù servește de basã systemului colonial, celor mãi multe convențiuni vamale sêu tractatelor de comerciù.

Nu ne putem întinde asupra întregului system, — fôrã ca mãi în ainte sã arêtam, în genere, ceea ce se înțelege, prin *prohibitiuni la intrare, prohibitiuni la eșire, prime și convențiuni vamale.*

A. *Prohibițiunile sêu drepturile protectóre stabilite la intrarea mărfilor* țintesc a favorisa dezvoltarea a unor ramuri ale produciunei naționale, cu dauna industriilor similarii din strãinãtate.

B. *Prohibițiunile la eșire* sunt stabilite sêu spre a mârghine cu unù prețiu scãdutù certe aliminte industriei sêu consumatiunei naționale, sêu spre a priva de dênsele industria sêu consumatiunea strãinã.

C. *Primele la eșire* sunt încurageri bãnesci acordate unora din ramurile industriei naționale, cu dau-

na celorlalte ramuri. Uneori ele au de obiectu a pripi desvoltarea unei industrii ce se crede a fi necesaria, séu spre a cumpăni drepturile protectóre stabilite în țerile străine. Alte ori, sunt stabilite numai spre a vindeca bëntuirile unei crise ce vine de uă dată. Intr'ênsele, intră și *drawbakele*, cari servesc a rembrusa, la exportațiunea unui produs fabricat, impositul preluat la importațiunea materiilor primarii. — *Primele pentru importațiune* au mai totu de una unu caracteru timporariu; ele sunt usitate în timpuri de caristiă (disete), spre a încuragea importațiunea produselor alimentarii.

D. *Convențiunile vamale séu tractatele de comerciū* sunt lovituri parțiale și timporarii făcute tarifelor prohibitive, în favórea cutăroru națiunii, cu care țera ține multu a avé relațiuni amicale.

2. — Cine dicé *systemu* dicé unu totu compus de mai multe bucăți. Hei bine! bucata cea mai principală a systemului protectoru se constituă diin prohibițiuni și drepturi protectórie la intrare.

3. — Spre a ne da bine sémă de modul cu care prohibițiunile lucrédă, să dăm unu exemplu.

Să dicem ca Anglia dá, pe totu anul, Romăniei pëndă și fire de bumbac, pentru mai multe milióne. Scimú că causa pentru care noi Romăni cumpărăm pëndă și bumbacul din Anglia, în locu de a le fabrica noi însine, este că manufacturele nóstre sunt inferiórie acelora ale Angliei. Prinr'acésta, avem pëndă și bumbac în cătătime mai mare, mai bune și mai eftine. Totu așa profită și Anglia de grănele, vinul, vitele și peile de vite ale nóstre; ea le are în cuantitate mai mare, de mai bună cualitate și mai eftine, de câtu p'acelea ce le aru produce-ea, fiindu că Romănia se află, în privința acestora, în cordițiuni mai

bune de câtă prima țără. Fie-care din aceste duoe țări se folosesce dar reciprocamente din schimbulă produseloră loră, cee ce amă mai învederată uă dată trăctândă despre divisiunea muncăi, despre industria comercială și despre circulațiune.

Dar ecă că unui omă de Stată ală nostru îi trece prin minte de a răpi industria țesătorei și torsului bumbacului Angliei, străinătăței; pentru acésta, elă popresce pēnda și firele de bumbacă ale Angliei de a mai intra în țără la noi. Elă pôte face acésta îm-mulțindă numărulă păzitoriloră de fruntarii și vameșiloră, cari trebue plătiți bine, pentru ca să fie probi. Findă că oferirea pēndeii și fireloră de bumbacă este mai mică, iar cererea totă așa de mare ca mai în ainte, valórea și prin urmare prețitulă loră se urcă. Acésta îndémná pe unii din Români a stabili ună numără ore-care de filatură de bumbacă. Ênsă fiindă că aceste filatură se află în condițiuni multă mai inferióre de câtă acelea ale Angliei, pēnda și firele de bumbacă fabricate la noi aă să fie mai próste, în cătățime mai mică și, prin urmare, mai scumpe. România în cetedă dar de a mai fi *cotropită* de bumbacurile provenindă din Anglia, dar pēnda și firele de bumbacă fabricate la noi sunt mai próste și mai scumpe, prin urmare mai puțină consumate. Prin urmare, produțiunea bumbacului diminueă. Daca acumă Anglia, ca să-și resbune, imită conduita României, și proibă importațiunea produseloră nóstre ce priimea în schimbulă bumbacuriloră séle, ea va fi nevoită a ara mai multă și a cresce vite mai multe. Dar pământulă Angliei este mai puțină mănósă și mai puțină întinsă (în proporțiune cu populațiunea) de câtă ală României. Din acésta, grânele și vitele ce va dobēndi Anglia voră fi mai próste, mai puțină și mai scumpe de câtă acelea ale României. Produțiunea loră va dimiuna la rândulă seă. In ambele țări, se

va produce mai puțin, dându-și dăca nu osteneți mai mari, celū puțin totū atâtea ca mai în ainte; în ambele țeri locuitorii vorū fi mai rău pentru-văduți de pândă și fire de bumbacū, de grâu și vite.

Amintindū ceea ce amū disū tractândū despre gu-rele-de-desfacere, putemū afirma că producțiunea pândei și firelorū de bumbacū va diminua chiarū în Anglia, și reciprocamente producțiunea grânelorū și vitelorū va diminua chiarū în România, pentru că scimū bine că producătorii nu înmulțescū produsele lorū de câtū avëndū în vedere certitudinea că vorū găsi a le desface. Decī, din cauza obstacolelorū aduse schimbului între România și Anglia și vice-versa, cererea diminueă și dintr'ua parte și dintr'alta pentru produsel: respective.

D. G. Molinari ne spune: „Pe cândū acéstă poli-tică rău-făcătorie devenise legea relațiunilor interna-ționale, pe cândū fie-care națiune se silea a răpi in-dustrii străinătăței, uă broșură fórte spirituală a fostū publicată în Anglia subt acestū titlu: *Maîmuțele E-conomiste*. Uă vigneta representândū uă colivia de maîmuțe servea de frontispiciū. Vre-uū șese maîmu-țe, puse în compartimente despărțite, priimiseră *mer-ticulū* lorū cuotidialū; dar în locū de a consuma în pace acestū *merticū* ce le distribuase stăpênulū me-nageriei cu uă mână liberală, acesti animalī, plini de răutate, se sileau a răpi porțiunile vecinilor lorū, fôră a zări că și acestia făcea totū acéstă. Fie-care din maîmuțe se căsnea multū spre a fura alimentele pe cari arū fi pututū să le ia fôră anevoință de din aintea sea, și masa (grămada) subsistanței comune se gă-sea diminuată de totū ce se gaspila séu se perdea în îm-brâncelă.... Atare a fostū exactamente conduita gu-vernelerū ce au adoptatū retăcirile regimului prohi-bitivū. Ele au neîngrigitū bunurile cu cari Frovidența le gratificase, spre a lua cu osteneți mari p'acelea

ce ea le distribuase vecinilor lor. Au făcutu, prin nocenta lor gelosia, produciunea mai dificila si mai putinu abundanta; au domolitu desvoltarea buneistarii a populor. Unu omu de Statu ce stabileste unu dreptu protectoriu seu prohibitivu, lucrada anapoda cu ceea ce face unu inventatoru ce descopere unu procedatu noou spre a face produciunea mai economica si mai perfecta: elu inventa unu procedatu spre a face produciunea mai scumpa si mai putinu abundanta; inventa unu procedatu ce obligă a abandona ogorele feconde si minele abundante, spre a cultiva ogorele rele si minele sarace. Elu este unu inventoru anapoda, unu agentu alu barbariei, precumu inventorulu este unu agentu alu civilizatiunii (vede No. 9 Capu I, prima parte).

4. — Systemulu protectoriu a impeditu progresulu industriei. Scimu ca divisiunea muncii este principalulu elementu alu eftinatatei, si ca ea nu pote adunge departe daca nu se bucura de guri de desfacere din ce in ce mai intinse, daca turgulu nu se maresce. De aci urmeda ca ori-ce diminuare a intinderii turgului trebuie neaparatu sa inapoiede divisiunea muncii si sa retrograde industria. Dar ce face altu, daca nu acesta, systemulu protectoriu?

Pe lungă scumpetea produselor, systemulu protectoriu mai face unu reu mare: nestabilitatea. Caci industriile carora elu le da nascere in rele conditii economice, sunt continuu expuse la loviturile cele mai funeste. Daca produsele straine reincepu a intra in tara, seu pentru ca sa au coboratu dreptulu prohibitivu, ori pentru ca priveghiarea este mai adormita la frontarie, aceste industrii, nascute din systemulu prohibitivu, perdu u parte a clientelei (musteriilor) lor. De, aci ele suferu de tote desastrea criselor industriale, si chiaru existenta lor se afla compromi-

să. ChiarŢ situaŢiunea industriilorŢ naturale nu este sigură, căci ele sunt expuse pe fie-care momentŢ a-Ţi vedé răpitate de prohibiŢiune gurile lorŢ de din aföră, pe cari existenŢa lorŢ este în parte fondată.

5. — Drepturile prohibitive la eŢire, de Ţi aŢ mai puŢină importanŢă de câtŢ drepturile protectöre la intrare, totuŢi efectele lorŢ sunt totŢ rele ¹⁾. Ele aŢ de scopŢ de a împedica exportaŢiunea substanŢelorŢ necesarii seŢu alimentaŢiunei seŢu industriei.

Spre a vedé cumŢ lucrédă-ele, trebuie mai ântéiŢ să examinămŢ starea lucrurilorŢ. Duoé casuri se potŢ presenta: producŢiunea acestorŢ lucruri este seŢu mărginită, seŢu nemărginită (*vedé No. 2 de la CapŢ III TitlulŢ I*).

În primulŢ casŢ, ce este mai rarŢ, prohibiŢiunea lucrédă curatŢ ca unŢ impositŢ, luatŢ de la unŢi producători în profitulŢ unorŢ consumatori. Să presubpunemŢ că guvernulŢ românŢ, prin taxe excesive, împedică exportaŢiunea vinurilorŢ de DrăgăŢani Ţi de Odobesci. Proprietarii viilorŢ situate în aceste localităŢi vorŢ produce dintru ântéiŢ totŢ atâta, apoi mai puŢinŢ vinuri, ênsă totŢ vorŢ produce, fiindŢ-că nu potŢ face altfelŢ ca să scöŢă unŢ venitŢ din proprietăŢile lorŢ; dar producătorii vorŢ fi obligaŢi de atunci în ainte de a oferi pe tégulŢ naŢionalŢ totŢ ce recoltédă din aceste vinuri alese, le vorŢ vinde mai eŢtinŢ. Ei vorŢ fi loviŢi în profitulŢ unei certe clase de Români, căci tuturilorŢ nu le va da mâna, cu tötă scăderea preŢurilorŢ, a bea vinuri de DrăgăŢani Ţi Odobesci. Dar chiarŢ aceŢi consumatori

¹⁾ Drepturile percepute la importaŢiune Ţi exportaŢiune, seŢu taxele vamale, cândŢ nu sunt ridicate, n'aŢ efectele descrise subŢ numérulŢ precedentŢ Ţi aiurea. Ele sunt în acestŢ casŢ niste simple *imposite nedirecte*, destinate a imuŢi veniturile thesaurului publicŢ (*vedé No. 9 Ţi capŢ XIII*).

voră fi loviți mai târziu, căci producțiunea acestor vinuri bune va diminua; pe lângă acestea, producțiunea vinurilor fine fiindă descurageată, nu se va mai face cea mai mică tentativă de a ameliora vinurile inferioare, din Déluluu-Mare, Délulă Pitesciloră, etc., de temerea de a nu fi ascemenea lovite. Prin urmare, consumatorii voră fi mai puțin bine aprovisionați de vinuri alese, pe cari neapăaată le voră cumpăra mai scumpă.

In casulă ală duoilea, prohibițiunea va fi urmată de uă scădere a produsului prohibită, căci producțiunea acestor lucruri nu va întârția de a se p oporțiunea cu gurile de-desfacere. Dintru ântăiă, prețurile potă scăde pré josă, din causă că cuantitatea oferită va întrece cuantitatea cerută, dar ele nu voră întârția de a se urca chiară mai susă de nivelulă anterioră, căci oferirea se va restrânge cu restrângerea n apărată a producțiunei.

6. — Numărulă sofismeloră puse în ainte spre a justifica systemulă protectoriă sunt fôrte numerôse, de aceea ne mărginimă a trece in revistă numai pe cele mai usitate.

I. *Uă națiune nu trebuie să se pue sub dependința străiniloră, mai cu sémă pentru obiectele de prima necesitate.* Acăsta este uă temere chimerică, căci dependința a duoe națiuni ce facă schimburi între dênsele este reciprocă. Gigantica nebuniă a *blocului continentală* a probată că este cu neputință de a isola comercialemente uă națiune.

Prin *bloculă continentală*, se înțelege nebuna măsură ce Napoleon I, luase spre a sili pe națiunile continentale a se lipsi de gurile-de-desfacere angle și de facilitățile ce le oferea, pentru transportulă și scurgerea produseloră loră, marina britanică, și spre a ruina Anglia, privândă-o de gurele séle de desfacere.

În Anglia, a fostă uă luptă lungă pentru desfiinţia-rea prohibiţiunilor privitorie la intrarea grânelor, prohibiţiuni ce s'au desfiinţatū în fine, prin *legea cerealelor*. Luptătorii în contra prohibiţiunilor constituauă uă societate întinsă numită *liga angică*. Éro cun.ū învederădă D. W. J. Fox, unulū din membrii acestei ligi, *absurdităţile* argumentului nedependenţei de străinătate:

„A fi nedependentū de tsrăini este thema favorită a aristocraţilor, partisanii prohibiţiunei cerealelor străine, fiindū că sunt interesaţi. Dar ia să vedemū ce este acestū mare dompū, acestū avocatū alū nedependinţei naţionale, acestū neamicū a tótă dependenţa străină? Să examinămū viaţa sea. Uite unū bucătarū *francesū* care prepară prândulū pentru stăpânulū seū şi unū camarinarū *elveţianū* care gătesce pe stăpânū pentru prândū. Milady, ce-i dă mâna, este strelucitóre de mărgăritarie, ce nu s'au găsitū nici o dată în scoicele britanice. şi péna care fêlfae pe capulū ei n'a făcutū nici-uă dată parte din cōda unui cocoşū anglu. Carnurile mesei sele vinū din *Belgia*, vinurile sele de la *Rhinū* seū de la *Rhonū*. Repausă vederea sea pe flori venite din *America Sudulū*, şi gratifică odoratulū seū cu fumulū unei foi adăsa din *America Nordulū*. Calulū seū celū favoritū este de origine *arabă*, şi cănele seū din raça *Santū-Bernardū*. Galeria sea este avută de *tablouri flamande* şi de statue *grece*. Vrea să se distreţe? se duce să audă cântătorii *italiani*, vociferândū musica *germană*, tôte urmate de unū balletū *francesū*. Se în altă-elū la onorile judiţiarie? Hermina ce decoră humerii seī n'a figuratū péna atunci pe spinarca unui animalū britanicū. Chiarū spiritulū seū este uă pestriţatură de contribuţiuni *exotice* Filosofia şi poesia sea vine din *Grecia* şi din *Roma*, geometria sa din *Alexandria* Arithmetica sa din *Arabia* şi Religia sa din *Palestina*. Din légănulū seū își fré-

că dinții născânți de coraiiul Oceanului Indian; și când va muri, marmura de Carara va acoperi tomba sea..... Și încă omul care dice: **să fim nedependinți de străinătate!**"

II. *Uă națiune trebuie să se ferescă de a îm mulți cumpărările se le în străinătate, ca să previe desecarea numerariului său.* În acestu sofismu, nu vedem altu de câtu retăcirea balanței comerciului. Din cunoștința legiloru circulațiunei monetariu, rezultă că temerea unei națiuni de a rămâne fără numerariu este chimerică (*vedî capitolul din urmă*).

III. *Trebuie a se compensa prin ajutorul drepturiloru protecțorie, impozitele stabilite pe industriile naționale.* „Protegeați agricultura, industria națională, sub pretextu ce ele sunt mai împovărate de impozite de câtu rivalele lor, și veți da, fără cea mai mică îndoielă, uă compensațiune producătoriloru naționali, permițendu-le de a sui prețurile produselor lor. Dar pe cine va căde povara de care-i ați ușurat? Pe toți cei-l-alți cetățeni, ce voru plăti mai scumpu alimentele, vestmintele, uneltele. Ceea ce se va câștiga de unii va fi perdută dar de alții.“ (Molinari).

Municipalitatea Bucuresciloru impuindă taxele nuouă, astfelu a făcutu.

IV. *Trebuie protegeatŭ travaliulŭ naționalŭ, spre a lŭ împedica să nu cadă din cauza concurenței străine și astfelu a garanta meșii de existență pentru muncitorii naționali* ¹⁾ Acestu sofismu încelă pe mulți, fiindu că dă prohibițiunei frumosulŭ lustru alŭ filantropiei. Ca să fie logic, prohibiționistii arŭ datorisă împedice intrarea în țeră, nu numai a mărfilorŭ străine, materii brute séu manufacturiate, ci și a lucrătorilorŭ străini, ce vinu de facŭ concurență muncito-

1) Acestu sofismu este usitatŭ și la noi. Pentru a încoraea travaliulŭ naționalŭ (industria manufacturiară și comerciulŭ), se cere a se pune obstacole concurenței străine.

rilor români. Însă experiința ne dovedesce că, chiar în epocile în cari invocă cu mai multă energiă necesitatea de a protege **travaliul național**, prohibiționistii întrebuintă lucrătorii străini: contradicțiunea între argumentul și conduita lor este flagrantă. Aducându scumpetea tuturilor lucrurilor, systemul protectoru diminueă consumațiunea, de unde, producțiunea și prin urmare numărul impiegeilor productive.

V. *Daca systemul protectore n'arū exista pōte c'arū fi bine să nu fie inventatū, dar a voi să se destrugă astădi este a pronunța hotărârea de mōrte a uă mulțime de industrii, a ocasiona multe dislocari ruinoase de capitalū și de traaliu, etc.* Precumū nu trebuie să renunțiamū la întrebuintărea orī cārei machine nouă ce, scurtândă, ușurēdă munca producēdū cu tōte astea mai multū, totū așa nu trebuie să ne dămū în apoi din aintea suprimărei unei pronibițiuni, căci și una și alta aū de resultatū a substitua eftinatatea scumpetei, abondanța lipsei. Dar, cu ocasiunea examinărei cestiunei machinelorū, amū vedutū că orī ce progresū, este urmatū de uă turburare, de uă crisă trecătoriă. Ōre pentru acestū rēū trecătoriū trebuie să renunțiamū la progresū?

Mărginimū aci revista nōstră de sofisme prohibiționiste, de și numărul lorū este fōrte mare, și acēsta o facemū pentru cuvēntulū că în țera nōstră systemulū protectorū n'a existatū.

Progresândū ca raculū, noi Romāni, de la unū timpū încuă, amū luatū și tindemū a lua multe lucruri rele de la străini, de cari ei se silescū a se scāpa, a se desface.

7. — Tractândū despre industria extractivă (*No. 3 capū XI, prima parte*), amū disū ce-va în trecētū despre *primele* ce se dau în Francia pescarilorū ma-

ritimii, condemnându-le totu de uă dată ca vătămătorie producțiunei.

Prin *prima* se înțelege uă parte a veniturilor publice consacrată a da încurageri unor producători.

„Prima în acestu casu are de efect, dice Horace Say, a pune în sarcina contribuabililor naționali uă parte a cheltuelilor ce străinii aru avé de făcutu spre a consuma produse, pe cari, fără acesta, ei nu le aru cumpăra, ca pré scunpe. Astfelu, multu timpu Francesii au făcutu sacrificiul unui părți a zaharului consumatú de Elvețiani. S'a recunoscutu abusulú unui atare systemu, și s'a căutatú a reduce primele pênă acolo ca ele să nu fie altú, fôră numai reimbursamentulú drepturilor acuitate asupra materiilor primarii întrebuintate la fabricațiunea produsului exportatú, cândú *prima* a priimitu numirea străină de *drawback*.”

Drawback este unú cuvântu anglu, însémna restituțiune de dreptú. Acestu cuvântu a fostu introdusú mai în tóte lumbele. Cândú uă marfă, după ce a intratú în țeră, este rexpediată afôră, vama restue la eșire dreptulú ce preluase la intrare numai cu prevederea ca se va consuma în intru. *Drawbackulú* este dar unú felú de transitú; ênsă difera de transitú prin aceea că, pentru transitú, vama se mulțămesc de a constata intrarea mărfii, făcêndu pe introducători, prin ajutorulú unei cauziuni, să ia êngagementulú de a justifica mai târziu a ei eșire din țeră. Pentru materiile primarie ale industriei cari sunt prefăcute în produse nove (țesături, etc.) se plătesce la vamă dreptulú intrari deplinú dar, la eșirea produsului, acestu dreptú este restituatú pe câtú se póte, fiindú că simpla prețuire a greutatei aci numai este de a junsú, trebuindú a se ține sémă de pierderile ce necesită fabricațiunea. Credemú că uă înțeleptă reformă în systemulú vămilorú aru simplifica comptabili-

litatea sea, ceea ce necesită uă mulțime de funcționari ce trăiesc din produsul sudorei cetățenilor, și ară face să dispară abuzurile ce rezultă din legislațiunea asupra primelor.

8. — Subt numărul 1 littera D amă arătată natura convențiunelor vamale séu tractatelor de comerciū. Ele au de objectū concesiuni vamali, privilegii asupra drepturilor de intrare ce împoveredă în genere produsele străine.

Cu timpul, guvernele s'au încredințat că este multă mai bine a îmulți de câtă a împedica schimburile internaționale, ceea ce conduce la libertatea schimburilor, ținta tuturilor economistilor.

9. — Prin *vamă* (dogana), se înțelege administrațiunea însărcinată de a prelua impositiile asupra intrării séu eșiri mărfurilor, și de a priveghia ca importațiunile séu exportațiunile ce ară fi prohibate să nu aibă locū. Prin întindere, se dă numire de *vamă* bastimentelor în cari sunt stabilite biurourile acestei administrațiuni, și chiară drepturilor ce sunt obiectulă acestei preluări.

Drepturile vamali sunt contribuțiuni nedirecte. De și sunt plătite de comercianți la frontarie, ele cadă pe consumatori. Ca impositi, aceste drepturi sunt uă sorginte de venituri și daă din parte-le contingentulă loră de a pentru-vedé la cheltueele publice. Subt acestū raportū, trebuie să le aplicămū regulele generale în privința finaneloră publice, reguli despre cari amă vorbitū în trecetū, dicendū că povara trebuie să fie câtă se pôte mai ușoră, spre a nu împedica îmulțirea produselor, fiindū-că această modicitate a poverii este singurulă mediu de a face taxele realemente productive (*vedă No. 6 capū III*).

Cândū aceste taxe sunt pré mari, ele împedică

transacțiunile internaționale, și ocașionedă toate neconvenietele, despre care am vorbit, tratându-se despre sistemele mercantile și protectore.

Așa dar știința economică legitimedă drepturile vamali numai cându au de țintă exclusivă înmulțirea veniturilor publice, adică cându sunt stabilite astfel ca, prin mărimea lor, să pôte produce câtu mai multu; ea le respinge, ca contrarii desvoltării producțiunei și avuției, pe dată ce ele împedică schimburile internaționale, căci, după cele ce am vedutu tractându despre balanța comerțiului și systemul protectoru, vama nu este productivă de câtu pre câtu nu împedica intrarea, consumațiunea produselor străine asupra valorii căroră face preluări.

10. — *Companiile privilegiate* sunt societățile căroră guvernul le concede monopoluri seŭ privelege exclusive pentru certe obiecte. Așa mai sunt astăzi băncile de emisiune, companiile căilor ferate, companiile căroră s'a concesu exploatațiunea minelor și acele ce au fostu instituate, în mai multe țeri, pentru desvoltarea transportului seŭ comerțiului maritim.

În genere, systemul companiilor privilegiate a fostu vițiosu de la începutu. Experiența a doveditu-o. Din acestea, chiaru celebra companiă numită a Indiilor Orientale a cădutu (*veđi capitolulu următoriu*). Cădere acompaniilor privilegiate a ocașionatu perderi mari țerilor ce le instituaseră.

11. — *Brevetulu de inventiune* este dreptulu constatatu și garantatu printr'unu titlu autenticu autorulu unei invențiunii seŭ procedatu nou ce are de efectu seŭ a simplifica travaliulu, seŭ a înmulți suma produselor, seŭ a da acelorași produse unu gradu mai mare de perfecțiune. Dar interesulu societăți cere ca invențiunile nūoelor procedate industriale să

nu rămâie pentru totu de-a-una în stare de monopol în mâinile inventatorilor, de și această descoperire industriale este proprietatea autorului ei. Pentru acésta, se acordă inventatorulu numai dreptul de a se bucura, într'unu spațiu de timpu fixat, de venitul ce-i da invintimea sea și după expirarea acestui intervalu toți să se folosóscă de invențiune.

Sunt economisti între care și D. Renouard, cari tăgăduescă inventatorulu proprietatea procedatului industrialu ce a descoperit. Ei dicu că dreptul ce inventaroulu dobêndesce este numai unu dreptu de prioritate ér nu de proprietate; și acestu dreptu de prioritate are marginea sea naturale în dreptul corespondentú ce aú toți cei-l-alți industriali, concurenți sei, de a páși la rândulú lor, pe calea pe care elú a apucatú mai áutêiu. De acéstá opiniune suntemú și noi, căci descoperirea ce cutare face, alți se munceaú să o facă. In adevêrú, nu este nici uá mare descoperire in arte chiarú in sciințe, care se nu apartie cu același titlu mai multorú ómeni.

Pentru cuvêntulú că inventatorii, apucându înaintea concurenților lor în carieră, făcu pe societatesă se foloséscă mai curêndú de avantagele ce ea datotea a culege, noi le datorimú multú. Societatea dice inventatorulu: ai descoperitú unu procedatú nuou ce-mi procurá certe avantage, dacă-lú vei ține secretú, alți, mai curêndú séú mai târđiú, aú să-lú descopere, pêná atunci eú voiú fi privata de serviciulú ce-mi putea da invențiunea tea. Să facemú uá învoélá: tu-mi vei face cunoscutú pe datá procedatulú têu, și considerândú timpulú ce arú fi pututú trece între descoperirea tea și aceca ce arú fi pututú fi făcutú de alții, eú-ți acordú in cursú de mai mulți ani exploatațiunea exclusivă a lui. In acestu modú, eú voiú intra pe datá in posesiunea avantajelorú ce promite invențiunea tea; chiarú tu te vei folosi de beneficiile dato-

rite inteligenți tale, și confrăți tăi nu voru fi privați de dreptul ce le aparține de a exploata această invențiune într-ună și.

CAPŪ XII.

COLONIELE.

1. — *Generalități.*
2. — *Primul regim la care au fost supuse coloniile.*
3. — *Systemul colonial.*
4. — *Systemul libertății coloniale.*
5. — *Coloniile Angliei din India. — Algeria.*
6. — *Conclușiune.*

1. — *Coloniile* sunt stabilimente formate în țeri depărtate de uă națiune mai vechiă. Această națiune se numesce *Metropola* seū *Muma-patrie*, iar stabilimentele depărtate *Filiile sele*.

Altă-dată era uă opiniune priimită în genere, că pentru unū Statū este unū avantajū mare de a posesede uă colnie, căci se credea că avuția sea sporesce și puterea sea militară cresce. Acestei credințe generale, datorimū mulțimea de colonii Europene din America, Oceania, Africa și unele cōste ale Asiei.

De la alū XVI-lea secolū, coloniile au fostū cauza multorū guere între Olanda și Anglia, Franția și Anglia, Ispania, Portugalia și Anglia. Ele s'au terminatū cu liberarea multorū colonii de subt jugulū metropolelorū lorū respective. Cândū scutură autoritatea guvernului metropolei, coloniile încetădă d'a purta acestū nume, și devinū State nedependinte. Astūfelū s'au formatū Statele-Unite.

In antichitate, cei mai mulți populi civilisați (E-

gipteni, Fenicienii, Grecii, Romanii), au format un număr mare de colonii. Cele mai multe din ele erau cauzate de înmulțirea populației, pentru care teritoriul Statului devenea prea mic. Emigranții deveneau independenți de *patria-mumă*.

Colonizațiunea romană avu un alt caracter. Roma mănținea sub dependența sea pe emigranți, și-i utiliza chiar în profitul dominațiunei sêle, pentru că coloniile servea de garnizone, de bulevard. Astfel s'a colonisat chiar Dacia.

2. — După descoperirea Americii, descoperire făcută cu cheltuiala Spaniei, acest regat, cum și Portugalia, coprinseră totu, cu uă facilitate mare, fiindu-că locuitorii acestui continent erau necapabili de a opune contropilororū uă rezistență serioasă.

Exploatațiunea noilor colonii fu îndreptată în virtutea principiilor economice ce dominau pe atunci, *systemul mercantil*. Atunci se despuiă fără milă coloniile în profitul Statului de care depindeau (*veđi capu IX*).

3. — Acastă primă fasă a făcutu locu unei alte forme de exploatare, numită *systemul colonialu*, basatu pênă la ore-care punctu pe considerațiuni economice.

Elu consta întru a exploata exclusivamente produsele coloniilor, prin poprirea impusă coloniilor de a le vinde altora de câtu locuitorilor metropolei. Pe lângă acéta, spre a încuragea industria metropolei, colonia fu poprită de a-și procura produsele de care avea trebuință din altă parte de câtu din *uma-patrie*.

Systemul colonial nu a datu fructele ce se astéptă de la densusu. Chiaru Spania ce a profitatū mai multu de densusu, a perdutū pretutindenți și în tôte:

a cercatū învingeri mari, și industria sea nu s'a desvoltatū.

Să vedemū care este cauza.

Cândū se închidū coloniile comerciului exteriorū, trebuie asemenea să se închidă muma-patrie produselorū similiari cu ale coloniilor, provenindū din țerile străine.

Din acēsta, consumatorii trebuie să cumpere fōrte scumpū, cu unū prețū mai susū de cātū celū stabilitū de libertatea comerciului.

Acestū înduoitū monopolū a adusū vēmăre locuitorilorū celorū duoē țeri, muma-patrie și colonia. Acestū systemū a lānțuitū omenirea, împedicāndū desvoltarea sea.

Pentru că proprierea coloniilor de a comercia cu națiunile străine să fie eficace, legi aspre pedepseaū acēsta ca uā crimă capitale. Numai navele mumei-patrie puteaū să abordede în porturile stabilimentelorū coloniale. Țermurile erau păzite de aprōpe, se resping a de la ele chiarū navele străine, pe care avariele le nevoiea să caute aci unū adēpostū. In altă parte, amū arētatū cumū destructiunea barbară a locuitorilorū indigeni, aducāndū raritatea brațelorū în colonii, a fostū cauza introducerei sclaviei (*veđi capū VI prima parte*).

4. — Sătule de supărările, de storcerile ce suferea din partea metropolelorū lorū, multe colonii s'aū revoltatū, și, după lupte lungi, aū devenitū State nependinte. Acestū systemū alū libertăței coloniilor ce a succesū celū colonialū, a profitatū mai multū Statelorū de care depindea.

Anglia ce se credea sărăcită prin perderea coloniilorū sēle din America Nordului (Statele-Unite), a immulțitū fōrte multū produsele sēle, căci acumū le vinde unei populațiuni libere de legăturile ce o sugrumau

mai în ainte. Totu așa s'a întemplat și cu coloniile celorlalte State, colonii ce s'au emancipatu.

5. — Indiile Orientale sunt considerate de Napoleon I și de Țarii Rusiei ca formându avuția și puterea Angliei.

Aceste colonii așa de întinse, așa de populate și așa de avute, departe de a procura unu beneficiu Angliei, o costa din contra foarte scumpu, nu pe guvern, ci pe națiune, căci această colonie a fostu pênă mai de ună-și proprietatea unei societăți, unei companii de comerț. Pré de curându, ea a trecut la corónă, din cauza perderilor continue făcute de companie, alu cărei deficitu a totu crescutu.

Așa dar considerate sub punctu de vedere financiaru, Indiile nu a fostu uă afacere strălucitoare pentru Anglia, fiindu-că datoria contractată de dênă pentru această colonie și de care ea a sărăcitu este de două miliarde.

Daca aceste două miliarde și deficitul anualu ce le măresce aru fi fostu întrebuintate în Anglia la producțiune, impegații ce au găsitu ocupațiuni în Indii puteau negreșitu să fie utilizați în Anglia.

Totu așa este și cu Algeria. Pên'acumu, ea a fostu pentru Francia numai uă cauză de ruină, ce cheltuiesce pe totu anul, cu începere de la 1830, 80 milioane de franci. Comerțulu acolo este nulă, și se dezvoltă așa de puțin, în câtu chiaru guvernulu voiesce a declara libertatea, — a lăsa importațiunea și exportațiunea libere. Dar atunci ce-i vine Franciei? Nimicu.

„Ca să justifice aceste cheltueli, unii spunu că Algeria a permis și permite Franciei de avé uă armată de elită. Dar această armată a adjutat la stabilirea guvernului actualu în Francia. Și noi nu cre-

demă c'acésta să fie unū avantajîu pentru națiunea franceasă., (Emile de Laveleye).

6. — In cestiunea coloniilor, Anglia, țera cea mai bine guvernată din Europa, a renunțatū complectamente la orî ce monopolū, cu alte cuvinte a abandonatū systemulū colonialū: a proclamatū cea mai mare libertate în privința schimburilor cu coloniile séle.

Gubernurulū fie-cărea din aceste colonii, din America și Australia e numitū de Anglia, dar n'are mai multă putere de câtū unū rege constituționalū: camerele locale facū totulū.

Anglia s'astéptă a vedé rumpându-se, dintr'ua și penă într'alta, slabalū legământū ce mai reunesce aceste colonii cu dēnsa, căci scie bine că nu va perde nimicū, de óre ce acumū este amenințată a avé guere de susținutū, cu tótă dorința sea de a sta în pace.

Astū-felū, ea a renunțatū, în ultimii ani, de bună voie la pōsesiunea Insulelorū Ionice.

Bine arū fi ca tóte cele-l-alte națiunei să imite acéstă conduită a Angliei: lecțiunile trecutului servescă-le de exemplu.

CAPU XIII.

LIBERTATEA SCHIMBURILORŪ ȘI A COMERCIULUI. — CONCLUSIUNE.

Din tóte cele ce predi, s'a demonstratū că prosperitatea Statelorū nu póte nici-ua-dată datori creșterea sea regulamentelorū prohibitive séu scăderi Statelorū vecine; că adevēratulū spiritū alū comerciului este necompatibilū cu politica egoista și superficială a monopolului, și că interesulū bine înțelesū alū tuturor ōmenilorū nu mai puținū de câtū justiția, ne comandă de a viațui în pace și de a întreține reciprocamente relațiuni sincere și amicale.

Tóte tindű spre a ajunge aci. Desvoltarea progresivă a căilor de comunicațiune întinde din ce în ce rađia schimburilorű. De óre-ce națiunile-și impunű sacrificii mari spre a multiplica instrumentele ce facilită schimburile, nu arű fi uă nebulie de a crede că vorű a manține sistemulű prohibitivű ce le impedită! că vorű stimula cu uă mână desvoltarea schimburilorű, spre a uă impedită cu cea-l-altă! Sėű se va renunța la locomotiunea cu aburi și la telegrafia electrică, sėű se va renunța la systemulű prohibitivű, căci existența simultaneă a acestorű agenți ai Civilizațiunii și acestui vestigiű alű barbariei este unű nonsensu pré absudű.

„Dar este puțină aparințiă că lumea va renunța la locomotiunea cu aburi și la telegrafia electrică.

„Din contra, regimulű prohibitivű se sgudue din tóte părțile. Chiarű guvernele aű începutű a zări că drepturile prohibitive nu le aducea nimicű și că câstigă înlocuindu-le cu drepturile fiscale. Experiențiă a probatű acėsta. Atătű în Anglia cătű și în Statele-Unite, pe cătű aceste drepturi s'aű scădutű, pre atătű bugetelele, ce se soldaű în deficitű în aintea reformelorű, aű prezentatű în urma excedente regularii de recete. Necesitățiile financiari se unescű așa cu necesitățiile economice, și cu tendințiile progresive ale secolului nostru spre a lovi mereű systemulű prohibitivű.

„Prohibițiunile potű fi comparate cu lanțurile de cari guvernele se serveaű în Evulű-Mediu spre a închide stradele în epocele turburate. Ele aparű în ăilele nóstre ca vestigiű unui systemű de apėrare pe care progresele civilizațiunei-lű aű făcutű neutile. A să înceteđe dar de a închide frontariile, precumű a încetatű inchiderea stradelorű, și libertatea va sfėrși prin a deveni legea universale a transacțiunelorű omenesci.”
(Molinari).

SECȚIUNEA II.

REPARATIUNEA PROD. SEU PARTICIPATIUNEA.

După producțiune, fie-care trebuie să-și ia partea sea. Aducemū a-minte că sorginta veniturilorū sunt instrumentele generale ale producțiunii: Pământulū seū *Natura*, *Travaliulū* și *Capitalulū*. Partea de venitū cuvenită Pământuluiū seū *Naturei*, ia numirea de *Rendită*; partea Capitaluluiū ia numirea de *Interesū* (*Dobândă*), și partea *Travaliului* se chiamă *Salariū*. Acesta se subdivide în partea cuvenită muncitorilorū (*Salariū*) și în aceea ce vine între-prindătorului de industrie (*Profitē*). In privința acestia din urmă, observămū că ea este eventuală, necertă.

CAPŪ XIV.

NOȚIUNI PRELIMINARIŪ.

1. — *Cumū și prin cine se operă repartițiunea?*
2. — *Prin cine și cumū se face repartițiunea?*
3. — *Cumū se presintă remunerațiunea travaliului, capitalului și chiarū a pământului?*
4. — *În ultimă analysă științifică de ce se este regulată partea cuvenită fie-căruiā producătorū?*

1. — Repartițiunea se pōte face seū de autoritate, seū de libertate.

1° *Repartițiunea se face de autoritate*. cândū producătorulū dă cooperatoriilorū seī seū subordonațiilorū seī partea ce elū judecă de cuviință, fōră că acestia să pōtă opune vre-unū dreptū la a totū-putința patronului lorū. Așa lucraū, în vechime, stăpēniī în privința sclavilorū, și în timpurile moderne, coloniī Americani, în privința Negrilorū, Patriarhii și capii semințiilorū la populiī păstori, domniī feudali, etc. Dar acestū modū de repartiune este defectuosū. De

aceea, elă a tinsă a dispăré, pre câtă libertatea individuală a fostă și este mai deplină recunoscută; dar nu pôte dispărea de totă, pentru că este strênsă legată cu familia, în care, părintele, capul comunalității este, pênă la ôre-care punctă, domnă absolută pe munca femeii sele și copiiloră seă.

2° *Repartițiunea se face în puterea libertăței*, de câte ôri persônele ce iaă parte la creățiunea unui produsă desbată seă potă desbate condițiunile contractului. Și desbaterea nu pôte fi seriôsă nici condițiunile asupritôre pentru una seă pentru alta din părți, fôră numai cândă intervine concurența (vedă No. 2 de la capă IX, prima parte).

Acêsta din urmă este modulă celă mai generală cu care se face repartițiunea în dăilele nôstre.

2. — Ea se operăză între producători printr'ună agentă de industrie specială, *intreprinđătorulu de industrie*. Elă este agentulă directoră ală produțiunei.

Scimă că, din cauza divisiunii travaliului, ună produsă este adese-ôri rezultatulă mai multoră travaliuri succesive. Ôri care produsă amă lua, mobilele terminate de cari ne servimă, vestmintele ce ne acoperă, alimentele ce ne nutrescă, la creărea acestui produsă, aă luată parte uă mulțime de muncitori.

Cumă se pôte retribua într'ună modulă ecuitabilă fie-care din aceste travaliuri?

Prețiulă cumpărării dătoresce a servi de indemnizare tutuloră acestoră muncitori. Și este fôrte dificile a determina ceea ce se cuvine fie-căruia din ei din acestă prețiă.

Ecă cumă se petrecă lucrurile.

Fie-care muncitoră plătesce altuia prețiulă obiectului, și așa mai departe.

Să luămă ună obiectă determinată, spre a fi mai bine înțeleși, postavulă de exemplu.

Agricultorul vinde lâna oilor și se le revinde comerciantului, comerciantul o revinde întreprinzătorului de industrie, care, la rândul său, are să plătească salariul lucrătorilor, interesul capitalului, uzul mașinilor, colorile, etc. Căci știu că producția necesită cheltuieli, consumații, avanțe. Fiecare producător, cedând obiectul, ia atunci asupra rezultatului industriei sale, ceea ce a avansat. Aducem a-minte că vorbind despre capital și despre prețuri, am arătat că dacă cheltuielile de producție întrec valoarea produsului, lucrătorul a mancat, n'a atins scopul său, perdând munca sa și o parte din capitalul său.

Tot așa se întâmplă și când cheltuielile de producție sunt mai mari de cât valoarea produselor obținute. Numai când cheltuielile de producție sunt inferioare valorii produselor obținute, el poate găsi, în rezultatul brut, salariul său ca muncitor și un beneficiu neted sau profit pe care va putea să-l capitalizeze, consuma și întrebuința după cum va găsi de cuviință.

Să examinăm una după alta diversele părți ce revin fiecărui din numeroșii agenți ai producției, dându-i precădere salariului.

3. — Remunerația muncii și a capitalului și chiar și aceea a pământului în unele cazuri, pot să se prezinte:

1° Sub forma unei părți asicurate fixe și cunoscute, din înainte;

2°. — Sub forma unei părți eventuale și proporționale;

3°. Sub forma mixtă adică a unei părți fixe și a unei părți eventuale.

NB. În teorie, toate aceste elemente sunt distinse; în practică această distincție nu este totdeauna po-

sibile, căci cele trei elemente se confundă, pentru cuvântul că ele sunt reunite în două se în uă persoană, muncind și producându prin ea-însăși, fără lucrător și cu propriu său capital.

4. — *Analiza științifică găsește că partea fie căruia din producători este, cu uă ore care diferențiază de condițiuni, subpusă la legea oferiri și a cererii.*

CAPUL XV.

SALARUL.

1. — *Ce este salariul? — Importanța sa.*
2. — *Când se preia salariul? —*
3. — *Cele două moduri de plată salariului.*
4. — *Causele ce determină taxa salariilor.*
5. — *Cari sunt causele generale?*
6. — *Theoria populațiunii.*
7. — *Causele particulari ce diversifică taxa salariilor — Salariul sapienților și artiștilor.*
8. — *Salariul ce dobândesc femeile.*
9. — *Absurditatea remediilor propuse, pentru ca salariul să fie mai mare. — Socialisti. — Taxa săracilor. — Greve, coalițiuni.*
10. — *Coalițiunile nu trebuie interzise.*
11. — *Cari sunt meștile de a ameliora soarta muncitorilor?*

1. — *Salariul este partea de retribuțiune convenită muncitorului.*

Subt această denumire generică se coprinde remunerațiunea travaliului muncitorilor de tot felul, plata lucrătorilor ordinari, simbria domesticilor, a-

puntamentele impiegaților, onorăriile profesorilor, preoților, învățiaților, avocaților, medicilor, artiștilor, etc.

Pentru că muncitorii ordinari formează masa salariaților, și pentru că în țările civilisate, cari sunt și cele mai populose, săracii, ca pretutindeni, sunt mai numeroși de câtă avuții, cestiunea salariilor este foarte importantă. Ea a fost și este la ordinea zilei: s'a discutat în trecut, și se va discuta și în fiitor.

2. — Salariul se preia obicnuit în ainte de vânzarea și adese-ori mai în ainte chiar de sevârșirea produsului. De aci, aducându-ămintele cele ce am ădis deja în această privință (vedzi paginile 97—100), — putem afirma că taxa salariului nu depinde de valoarea fiitorie a produsului în confecțiune; ea este determinată de alte cauze, pe cari le vom examina mai la vale.

3. — Sunt două moduri de a plăti salariul, retribuându pe agentul de producțiune 1° după timp (retribuțiune cu ziua), și 2° după munca făcută (retribuțiune cu bucata).

Prima retribuțiune pare a plăce mai mult lucrătorilor. Ei strigă în contra *travaliului cu ruptul*, cu bucata.

Noi credem c'aceste plângeri provine dintr'ă mare erore a lucrătorilor, rezultat ălu nesciinței.

Munca cu bucata este, pe de ă parte, mai profitabilă întreprindătorului, căci plătesce nu mai pre câtă este făcută lucru; de ore ce în munca cu ziua, el ă dătesce a plăti chiar lenea unora din lucrători. Pe d'alta parte, lucrătorii cei buni căstigă mai mult cu bucata de câtă cu ziua; lucrătorii buni nu suferă pentru cei răi, ca în munca cu ziua, în care și buni și răi primesc ă aceeași plată. Pe lăngă a-

cestea, în travaliulŭ cu ziua, întreprindătorulŭ seŭ unŭ altulŭ în locul seŭ datoresce a exercita uă supraveghiare, supraveghiare ce trebuie plătită, și care este preluată din salariulŭ lucrătorilorŭ. Cu alte cuvinte, acestŭ systemŭ tinde a diminua salariulŭ, și totŭ de uă dată atinge demnitatea lucrătorilorŭ, cari, din acéstă supraveghiare, se asemănă cu sclavii.

În Systemulŭ plăței travaliuluiŭ cu bacata, fie-care lucrătorŭ este plătitŭ după operele seŭle. Aci, este justiția distributivă.

Pentru aceste cuvinte, arŭ trebui să se întroducă acestŭ systemŭ pretutindenŭ.

Scimŭ că, pên'acumŭ, industria agricolă nu permite travaliulŭ cu ruptulŭ, cu bucata; dar cu progresele efectuale și cari se efectuédă, credemŭ că travaliulŭ cu ruptulŭ se va puté întrebuița pretutindenŭ.

Toți muncitorii nu priimescŭ acelașŭ salariŭ. Sunt cauze particularii și legi generale ce determină taxa salariŭ lorŭ.

5. — A. legile generalŭ de care depinde totimea salariilorŭ sunt: 1° Starea avuției țerei și numărul muncitorilorŭ ce oferescŭ travaliulŭ lorŭ.

Regula generală: *Capitaluri abundante într'ua țără, salarii ridicate; industrii ce cerŭ talente speciale de putere, de adresă seŭ de sciință, salariŭ ridicate; întreprindători mulți cerëndŭ travaliulŭ lucrătorilorŭ, salarii ridicate.* Acéstă ultimă regulă a fostŭ tradusă de Cobden într'unŭ modŭ familiarŭ și expresivŭ dicëndŭ: „Cândŭ doi patroni alergŭ după unŭ lucrătorŭ salariile se ridică, cândŭ doi lucrători alergŭ după unŭ singurŭ patronŭ salariile se coborŭ.”

I. Legea oferirii și a cereri face ca salariile să spendure de proporțiunea ce există între *capitaluri* și numărul lucrătorilorŭ ce se presintă.

Aici, nu este vorba de totŭ capitalulŭ ce uă țără

posede, ci numai de *capitalul* circulând, de capitalul reprezentat prin poduse alimentare și de materii primarii. Căci uă țără pôte avea un capitalu foarte mare fără ca salariul să se ridice. Olanda este în acestu casu. De și capitalul este foarte mare în această țără, ênsă salariul este foarte scădut. Si această provine de acolo că capitalul Olandei este reprezentat în ceea mai mare parte de titele.—rendite asupra Statului,—ale căroro venituri sunt priimate de capitalisti olandesi și cu cruțarea căroro ei cumpăra alte titele.

În Anglia, țera totu așa de avuta, salariul este mai ridicat de câtu în tôte țerile Europei. Rațiunea acestei diferenți nu este că Anglia este mai avuta și face cruțări mai multe de câtu Olanda; ci pentru-că ea întrebuințedă tôte capitalurile la producțiune. Concurența capitalurilor aduce ridicarea salariilor. Așa dar numai aplicațiunea capitalului a comandita travaliul contribuă a ridica remunerarea acestui travaliu, salariul, numai capitalul dusu în tîrgul travaliului are această virtute.

II. Dacă cuantitatea lucrătorilor se înmulțesce mai multu de câtu capitalul taxa salariilor se va coborâ; din contra, dacă lucrătorii se înmulțescu mai puțin de câtu capitalul, taxa salariilor se va ridica.

6. — Acesta ne conduce la ôre-cari ochiri asupra populațiunii.

Ricardo a datu uă formulă foarte descuragiătorie despre care-i s'a făcutu imputări. Dupe dînsul, tendința salariului este totu-de-auna a atinge *minimul* celor ce sunt necesarii spre a viățui. Salariul nu va pûtea multu timpu să se ridice d'asupra acesturi minimu, dar nici-uă-dată nu va remânea mai jiosu.

Dacă tótă clasa muncitoare aru tinde a se înmulți, aru

trebui să ne închinămū din aintea acestei formule. Dar faptele aū desmintit-o, pēnă la ore-care punctū.

De sigurū, salariulū muncitorilorū ordinariū mai pretutindenea în Europa, nu este suficientū de a satisface trebuințele lorū, în limitele umane. Formula lui Ricardo arū fi adevērată numai pentru acēstă clasă căci, în clasa muncitorilorū ce aū nevoie, în trawaliulū lorū, și de multă inteligență se observa uă diferență notabilă, în privința nutrimentului și investmētării, cumū și în privința celorū-l-alte cheltueli accesorii.

Mirabeau tatălū a disū: „Mēsura subsistanței este mēsura populațiunei.“ În adevērū, populațiunea nu pōte subsista daca întrece cuantitatea produselorū alimentare necesare existenței sēle. Daca acēstă cuantitate întrece necesitățile populațiunei, acēsta se înmulțesce.

Ceea ce se petrece în diversele regiuni ale globulū învederēdă acēstū adevērū. De și mai sārache, clasele muncitōre viățuescū mai în voie acolo unde produsele alimentare abundă, de câtū în ținaturile avute unde produsele alimentare nu sunt suficiente.

Acēstū raportū între cuantitățile produseorū alimentarii și între aceea a locuitorilorū unei țeri, constituă ceea ce se numesce *theoria populațiunei*.

Asupra acestei cestiuni, opiniunile aū variatū multū.

La începutū (în anticuitate), națiunile voiaū să limite populațiunea, după ce voiseră a o favorisa. și acamū ele aū revenitū la antica opiniune, aceea de a nu favorisa înmulțirea populațiunei.

În anticuitate, voința de a limita populațiunea, se înțelege, căci producțiunea era fōrte mărginită, din mai multe cause, pe care le-amū indicatū dejă. Dar acēstă tendință a limitării populațiunei conduse la nemoralitate: destructiunea copiilorū prin exposi-

țiune și alte medii și mai odioase ce revoltă simentele umane.

Dar fiindă-că aceste medii nu se practicaū pe uă scară mare, se recurgea la coloniī și chiarū la guere. La Greci și la Romani, copiii se expuneaū: Romulus și Remus fură expuși. Pe timpulū Gracilorū, populațiunea liberă dispărea; mai târdiū, sub imperiū, se încuragea maritagele, pedepsindu-se prin legi celibatulū (holteia) și se resplătea maritagiulū. (Legile Julia și Poppœa).

În timpurile moderne, acéstă idee se reproducē în scrierile și legile secolului XVIII și chiarū la începutulū secolului XIX. Ludovicū alū XIV și Napoleon I oferea scutiri militare celorū se însuraū junī seū aveau uă familie numerosă. Chiarū în Anglia, se luase nisce asemenea mēsuri.

Acéstă opiniune se justifica numai din punctulū de vedere alū potentatilorū ce consideraū numai ambițiunea lorū, să domnescă peste uă mulțime mare de ômeni, iar nici de cumū buna—stare a ômenilorū peste care ei domnea. Âncă de pe atunci, economistiī începură a se ocupa de acéstă cestiune.

Dintru ântēiū Fisiocrații susținură că uă țēră este mai fericită avēndū produse alimentarii mai multe de câtū alta, dar ei nu aprofundară cestiunea. Acéstă onôre se cuvine lui *Malthus*, preotū și publicistū anglu, ce a muritū la 1834. Elū publică în 1788 *Căutările sele asupra populațiunii*, prin care dicea: „Încurageândū îmmulțirea populațiunii, națiunile intră pe uă cale nefericită, căci la ômeni este uă tendință de a se îmmulți mai multū de câtū mediele existenței.“ Ecă formula sea: „Populațiunea cresce într’uă proporțiune geometrică, și produsele alimentarii nu crescū de câtū într’uă proporțiune arithmetică.“

Spre a arēta că este așa, *Malthus* se sprijină pe exemple certe: elū arētă că în tôte țērile unde nu

este nici uă opozițiune la înmulțirea populațiunei, acésta se înduioiesce la fie-care generațiune.

Uă păreche lasă obicinuitū după dēnsa duoē părechī (copii), și aceste duoē părechī altele optū și așa mai departe.

Acéstă circumstanță dă nascere miseriei.

După ce proclamă acestū tristū adevērū, elū dete consiliuri de a nu se însura și mărita nimenī pré juni de a sta castū, etc., combătēndū măsurile de încuragērea înmulțirei populațiunilorū și charitatea legale, ca una ce fāramă resortulū moralū., Unū omū care se nasce într'ua lume dejā ocupatā, daca familia sea nu are međii de a-lū nutri, daca societatea nu o pōte face, acestū omū nu are rațiunea de a exista; elū este de prisosū pe pāmēntū. Hotārārea sea este pronunțiatā de naturā, ce nu va întārđia de a o aduce la îndeplinire.“ (Malthus).

Acésta este contrariū fraternității umane. Dar cu tōte acestea nu trebue a ne pripi să condamnāmū pe *Malthus*, căci, în viațiā, fiindū, elū adjutorā pe săraci.

Pēnā la ce punctū acéstă doctrinā este exactā?

Mai în ainte de tōte, economistiī aū combatū teoria proporțiunei geometrice și arithmetice, demonstrāndū ca, de și populațiunile s'aū înduoitū la fie-care generațiune, dar și produsele alimentariī s'aū înmulțitū în proporțiunea trebuințelorū. Ei aū respinsū dar teoria în ceea ce privesce proporțiunea, dar aū adoptatū, admisū că omenirea, prin înmulțirea sea, tinde la miseriā, din causā că produsele alimentariī se înmulțescū mai puținū de câtū populațiunea, de și nu în proporțiunea indicatā de Malthus.

Stuart Milī dice: „Invederatū, némulū omenescū, pre câtū face progrese, are uă tendință de a se înmulți, căci cauzele represive tindū a dispere. Dar acumū din cele trei elemente ale produțiunei, este unulū ce n'are tendință de a se înmulți fōrā margini,

și acestu elementu este fondul productiv, *pământul*, căci cele-l-alte două elemente, *travaliul* și *capitalul*, rezultat al *cruțiarei*, nu presintă acestu neconvenientu. Acestu obstacolu este uă barieră elastică, de care lumea se resimte multu timpu în ainte de a ajunge la starea sea normală.

Daca *ogórele fertile* nu ajungu, trebuie ca *ómenii* s'aibă recursu la *pământurile* mai puțin *fertile*, séu mai depărtate, ceea ce necesită *travaliu* mai multu, scumpesce produsele *alimentarii*, și *clasele muncitóre* suferu din acésta.

Din timpu în timpu sunt cause ce facilitează *viația*, ca *machineie* întrebuintate la *agricultură*, *ameliorarea* procedatelor *agriculturei* și a *căilor de comunicațiune*. Dar totuși *populațiunea* se *înmulțesce* într'uă *proporțiune* multu mai mare.

În acésta *privință*, *systemul* lui *Malthus* este *adeveratú*.

Totuși s'a observatú că *fie-care ameliorațiune* în *operațiunile agricole* depărta *momentul fatalu* în care *clasele muncitóre* arú fi în *lipsă de tóte*. Dar, pe *d'altă parte*, aceste *ameliorațiuni* nu *eftinea* produsele *alimentarii* atâtú de multu, în câtú ele să fie *puse la în-de-mâna* *claselorú muncitóre* (*vedú No. 2 capít III secțiunea I*).

Carey combate acésta: „*Moleculele materiei* ia, una după alta, *forme diverse*, dar *remănu* aceleași *molecule*. Nu este *posibilu* ca *moleculele* să ia mai multu *forma ființelor superióre*, de câtú p'aceea a *ființelor inferióre*. Prin *urmare* va fi *spaciú* pentru *tóte*, și *nutrimentu* pentru *tótă lumea*.”

Dar elú *perde* din *vedere* că *ființele inferióre* au *cauze represive* (*destructive*), ce *lucrédă* asupra lorú, lucru la care nu este *expusú* *némulú omenescú*. Prin *urmare*, elú se va *înmulți* mai multu.

Bastiat opinédă: „*Cu câtú populațiunea* devine mai

désă, ea devine, din cauza luminelor, mai puternică, obține mai multe produse cu unû travaliû mai puţin. Înmulțirea aduce dar corectivul sêu cu dênsa.“

Noi admitemû mai bine disele lui Stuart Mill: „Cuantitatea ómenilor nu se limită, de óre-ce cuantitatea fondului productivû este mărginită.“

Desecarea pământului, — amû spusû vorbindû despre industria agricolă, — a atrasû atențiunea celebrului chimistû germanû Liebig. Că remediû, elû a recomandatû să se restituie pământului sărurile ce produsele agriculturii îi ia pe totû anulû. Aci, este vorba de ceea ce se numesce în termenî de agricultură *îngrășerea flamandă*. Dar D. Liebig uită că, în ceea ce privesce puterea sea productivă, pământul are uă limită, peste care nu se póte trece, cu tótă puterea stimulantelorû. Toți sciû că dacă plantele sunt pré dese într'unû ogorû, ele se opărescû, nu se desvoltû.

În privința cestiunii de a sci cumû se póte rezolva limitatiunea némului ómenescû, declarămû că nu admitemû međiile destructive de sentimentele naturale. Cu tóte astea, lucrulû noă nu ni se pare ne-posibile. Arû trebui: 1° respândirea luminelorû; și 2° înmulțirea capitalurilorû.

Prin desvoltarea intelectuală s'arû ajunge în duoë moduri la soluțiunea cestiunii, fõră a fi nevoie de intervențiunea legii.

Femeea s'arû opune maritagiului ¹⁾, însotirei;

Bărbatulû s'arû opune instinctelorû séle brutale;

Căci, sciindû sarcinele maritagiului, fie-care s'arû nevoi, mai în ainte de a contracta acestû legământû, a aduna ce-va avere.

¹⁾ Bavaria, Meclenburgul și alte mici State ale Germaniei aû opritû, prin legi, pe sārácii de a se însura. Resultatulû acestei popriri legale este ca din 4 copii ce se nascû, 1 este naturalû.

În Franția, unde proprietatea teritorială este morcelată, populațiunea n'a crescut într'un mod așa de înspăimântătoriu ca în Anglia, unde proprietatea se află concentrată numai în mâna a câtor-va mii de familii.

7. — Causelor particularii ce diversifică taxa salariilor după profesii, timpuri și locuri sunt multe. Această diversitate provine din cinci circumstanțe naturale, indicate de Adam Smith:

1° Natura meseriei, după cum traviul ce se cere este ușor și anevoie, curat și necurat, onorabil și desprețuit.

2° Facilitatea și eforturile necesare și dificultatea și cheltuielile ce ea cere.

3° Asecurarea și necertudinea ocupațiunii.

4° Increderea mai mare sau mai mică ce se poate acorda lucrătorului.

5° Probabilitatea și neprobabilitatea succesului.

Să reluăm, citându pe Smith.

I. „Considerațiunea contribuă mult în retribuțiunea profesiunilor onorabile. În genere, ele sunt puțin plătite. Defavoarea alipită de o meserie, produce un efect contrariu. Meseria de măcelar are ce-va crud și respingătoriu, dar mai în toate locurile, măcelăria este cea mai câstigösă din toate meseriile ordinarii. Cea mai uricösă din toate meseriile aceea de executor public (hengheru, gade) este în proporțiune cu cantitatea traviului mai bine plătită de cât ori-care altă meserie...“ Rufianii au câstigi mari, tocmai pentru că își calcă onörea.

II. „Un om ce a perdut timp și muncă multă spre a se face apt într'ua profesiune ce cere o abilitate și o experiență extraordinariă, este în drept să spera că funcțiunea pentru care se prepară îi va da, pe lângă salariul simplei munci, cu ce să se in-

demnise de tóte cheltuelile educațiunei séle, celū puțin de procentele ordinării ale unī capitalū de aceeași valóre; trebuie asemenea ca acéstă indemnitate să fie realizată într'unū timpū raționabilū, avēndū în vedere durata pré necertă a viaței omenesci, totū așa precumū unū fabricantū are în vedere durata certă a unei machinī... ¹⁾“

III. „In cea mai mare parte a operilorū de manufactură, unū omū ce muncesce cu ziua este camū sigurū de a fi ocupatū tóte zilele anului în carī va fi în stare să muncescă: unū zidarū, din contra, nu póte lucra pe timpulū gerurilorū séu cândū plouă, și, în tóte cele-l-alte momente, elū nu póte pune temeiu că va avé ocupațiune de câtū pre câtū *mușterii* séi vorū avé trebuință de dēnsulū, prin urmare, este subpusū a se găsi fórá trébă. Trebuie dar ca ceea ce câstigă, cândū este ocupatū, nu numai să-lū întretie pentru timpulū în care n'are de făcutū nimicū, ci și să-lū desdăuneđe óre-cumū de momentele de îngrijorări și de descoragére ce-i causă une-orī cugețarea unei situațiunii așa de precariī. Cândū necertitudinea ocupațiunei este reunită cu ostenéla, desplăcerea și necurățenia trebei, atunci ea ridică une-orī taxa salariilorū muncei celei mai grosiarii mai presusū de acelea ale meseriei celei mai dificile.“

IV. „Argintarii și giuvaergii, din cauza objectelorū prețiose ce le sunt încredințate, aū pretutindini salarii superioare acelora ale altorū lucrători, alū căroră trivaliū cere nu numai totū atâtă, dar chiarū mai multă abilitate. Noi încredințămū medicului sănétatea nóstră, avocatului, averea și une-orī viața și opórea nóstră; niste deposite așa de prețiose n'arū

¹⁾ Lucrătorii din orașe întrebunțați în manufacture sunt plătiți mai bine de câtū lucrătorii diu sate, nu numai pentru că primii trebuie s'aibă mai multă inteligență și abilitate, ci și pentru că capitalurile sunt mai acumulate în orașe de câtū pe la sate.

puté, cu securitate, să fie incredințate în mâinele ómenilorú săraci séú puțini considerați: trebuie dar ca retribuțiunea să fie destulú de forte spre a le da în societate rangulú ce cere uá încredere așa de mare...“

V. „In cele mai multe meserii, succesulú este camú securú; din contra, succesulú este pré necertú în profesiunile díse liberale. Pune pe fiulú têu *сченик* la unú cismariú, nu este îndúoiosú cá va învăța a face uá părechia de pantofi séú de cisme; dar trámitimi-lú la uá scólá de dreptú, aci este uá datá de pariátú în contra a duoé-đeci de ori cá elú nu vá face destule progrese spre a fi în stare să viáținească din acéstá profesiune. Intr'ua loteriá perfectamente egalá, aceia ce tragú biletele ce câstigá, trebuie să câstige totú ce perde cei ce tragú biletele albe. Intr'ua profesiune, în care duoé-đeci persóne cadú pentru una ce reușese, acesta datoresce a câstiga totú ce arú fi pututú fi câstigatú de cele duoé-đeci ce cadú. Calculați suma apropiatá a câstigulú anualú alé tuturilor lucrátorilorú ai unei meserii ordinarii, într'unú locú determinatú, ca cismariú, și suma apropiatá a cheltuelilorú lorú anualí, și veți găsi generalmente cá prima din aceste duoé sume va întrece pe cea de a dua: dar faceți acelașú calculú pentru avocați și studenții în dreptú în diversele college de jurisconsulți, și veți găsi cá suma câstigurilorú lorú anuale este în pré micá proporțiune cu aceea a cheltuelilorú lorú anualí, chiarú evaluándú pe cea d'ântéiú pré susú și pe cea de a dua pré josú... Daca, cu tóte acestea, mulți îmbráțiședá profesiunile liberale, acástá provine din duoé cauze: 1° dorința de a dobândi celebritate care este partea acelora ce se distingú într'ênsele; și 2° încrederea naturalá ce totú omulú are mai multú séú mai puținú nu numai în talentele séle, ci áncá și în stéua sea.“

D. Leon Faucher adaogá: „Lumea se abusá într'unú

modu' straniu' cându' presubune că concurența lipsește séu lucrédă într'unu' modu' slabu' în regiunile travaliului intelectualu'. Aci, ea face simțite mai forte avantajele și neconvenientele séle. Statele-majore sunt pline, înecate, supra—încărcate. Surda se lătescū rangurile biurocrației în guvernū, în industriă și comerțu', concurenței se îmulțescū și mai răpede de câtu' îpiegele. De aceea și taxa tractamentelorū nu urmédă cursulū ascendentū alū salariilorū. Lucrătorulū găsesce mai totū-de-una de lucru; scriitorulū séu grāmăticulū alergă pré adesea dupē unū îpiegū. Acésta este regiunea societăței în care s'arū descoperi, scormonindū bine, cele mai triste miserii. În fația unorū atari suferințe, charitatea publică este obicinuitū neputinciosă... **Invederatū, educațiunea liberală este unū darū pe care societatea face rău a-lū prodiga, ea arū datori să dé uă direcțiune mai bună generațiunei, ce are să ne urmede.**"

Observațiune. În urma declarațiunei ce amū făcutū că uă plagă socială ne minédă, — funcționarismulū, — guvernulū nostru arū datori să îpuținede gymnasele și lyceeelē, și să îmulțescă stabilimentele instrucțiunei profesionale. — Predica-vomū totū în deșertū?

8. — Salariulū ce dobêndescū femeile în feluritele travaliuri. sunt în genere inferiorie, cu multū mai inferiorie de câtu' ale bărbațilorū. D. Stuart Mill crede că acésta inferioritate este datorită concurenței extreme a mânei-de-operă; „căci, dice-elū, de și sunt mai puține femei de câtu' bărbați viățiuindū dintr'unū salariū, ocupațiunile ce legea și obiceiulū facū accesibile femeilorū sunt în comparațiune așa de puținu' numeroșe în câtu' aceste ramuri ale industriei se găsescū și mai pline, înecate.“

Aducemū a mințe că vorbindū despre divisiunea

muncei și despre industria manufacturiară, amă disu că usulă de a întrăbuința pe femeii în manufacturi și atelierile cele mari distruge familia. Natura le a destinată la ocupațiunile ședentării și domestice. Femea este păditorea vetrei; ea face să domnescă în casă ordinea și întreține abondanța. Omul dătoresce a dobândi și femea, a conserva. „Fără înduoelă, dice D. Leon Faucher, nu se potă întredice mênuntele profite ce ună travaliu executatū în interiorulă casei pôte procura menagerei. Dar s'arū puté asecura fôră temere că salariulă ce femea obține printr'ună travaliu exteriorū nu compensedă dauna, atătū materială câtū și morală, ce resultă din lipsa cea din menagiū ¹⁾).

9. — Loviți de suferințele provenite din micimea salariului, unii publicisti, în timpurile din urmă, au căutat remede la aceste suferințe. Unii dintr'ênșii au credută a găsi aceste remede în intervențiunea mai mare seū mai mică a Statului în domentulă muncii, cerendū ca repartițiunea să se facă pe cale de

1) *Historiculă Michelet, în opera sea Popululă, arêtă suferințele bărbatului comerciantū și lucrătoriū de a vedé pe femea lorū expusă la cuvintele necuviincioase ale primului galantū și desfrânatū cari, din cauza ocupațiunilorū femeii, elū îi pôte adresa.*

Regretămū că, din cauza modicității pecuniarii a meșilorū de cari dispunemū, nu putemū da acestui opū desvoltările ce elū cere, reproducendū dișele marelui *historiculă modernū alū Franciei*, dișe ce arū învedera miseriile ce necesitățile viăței impunū menagelorū franceze, precumū și dișele lui *Ledru-Rollin*, din opera sea: *Căderea Angliei*, cari învederedă miseria femeilorū sărace din Anglia.

Amintindū ceea ce amă disu pênă aci: *Acea țeră este prosperă în cari produsele alimentarii sunt estine, și prin urmăre la în-de-mâna tuturilor, iar nu aceea unde sunt bani mulți și lucrurile, scumpe, să mulțumimū cerului că România, astăzi, aro ună teritoriū mai întinsū de câtū populațiunea sea, ceea ce permite tuturilor a viățini, a nu cunósce durerile sfâșiitorii ale miseriei.*

autoritate (*Veđi No. 1 dela capŭ XII*). Acestia, după cumŭ scimŭ, se numescŭ *Socialisti*.

După cumŭ amŭ vędŭtŭ dejă, acesti scriitori credŭ că sorginea acestorŭ rele este concurența. Spre a o aboli, ei cugetă că Statulŭ trebuie să organize trivaliulŭ, și să repărtęscă beneficele sęle fie-căruia după trebuințele și puterile sęle. Subt No. 4 de la capŭ IX prima parte, amŭ demonstratŭ c'acęsta este nepracticabilŭ; iar subt No. 10 de la capŭ VIII alŭ aceleiași părți, amŭ demonstratŭ că este neposibilŭ de a se ridica salariile mai susŭ de taxa determinată de raportulŭ ce există între oferirea și cererea muncii lucrătorilorŭ, cęcŭ a ridica salariile este a diminua consumațiunea, scumpindŭ produsele.

Culpa socialistilorŭ este că consideră concurența numai dintr'unŭ punctŭ de vedere, din acela alŭ mulțimeii lucrătorilorŭ ce se presintă spre a munci, iar nu și din punctulŭ de vedere alŭ concurenței capitalurilorŭ, alŭ concurenței producătorilorŭ ce aduce scăderea, desprețuirea prețurilorŭ, de care profită consumatorii, și prin urmare chiarŭ lucrătorii.

Deci, concurența în ordinea economică este libertatea; și, spre a se suprima, trebuie maiânteiŭ să se suprima în ordinea politică, adică a introduce despotismulŭ: Unŭ singurŭ omŭ să declare c'asa voiesce să męrgă lucrurile, și așa să și męrgă. Dar lumi a fuge de despotismŭ.

Acęsta există numai în comunalitățile de călugeri, unde este datorită voturilorŭ religioase de subpunere orbă la voința capilorŭ. Aci, spontaneitatea omenescă dispore cu totulŭ.

Daca, în lumea economică, arŭ lipsi stimulantulŭ produțiunei, nu s'arŭ face nici-uă ameliorațiune, nici-unŭ progresŭ. Acestui stimulandŭ, concurența îi dă nascere, cęcŭ unŭ producătorŭ se teme ca colegii sęi să nu producă multŭ mai multŭ și mai eftinŭ. Fõră

concurența, progresul economic ară fi poprită. De aci, putem conchide că trebuie să facem silinți a rumpe pedicele libertății, iară nu ale împuteri, cumă ceră socialistii.

Să vedemă acumă daca, fără a suprima concurența, fără a pune producțiunea în mâinele Statului. Statulă n'ară pută interveni, spre a fipsa taxa salariiloră, fipsândă ună minimum.

Scimă că, prin fipsarea prețuriloră maxime, unele State, și aă arogată dreptulă la fipsarea salariiloră. Chiară în ziua de astăzi, unele State fipsedă taxa dobândei baniloră, capitalului.

La noi, pênă de unădi, sătenii clăcași trebuia să muncescă, cu boii seă cu mâinele, pe ună salariuă a căruă taxă era fipsată de lege.

În privința salariului, intervențiunea Statului ară merge în contra scopului, adică ară face și mai rea, mai nefericită sôrtea muncitoriloră, în locă de a o ameliora (*vedă No. 10 capă VIII partea I*).

Din cauza intervențiunei Statului, s'ară întempla că unii lucrători ară absorbi uă parte mare din capitalulă circulândă, pe cândă alții ară fi mai puțină retribuati. Scimă că ceea ce face să viătiuescă pe lucrători este cifra capitaluluiă circulândă, întrebuintată la producțiune. Decretândă taxa salariiloră, Statulă nu îmmulțesce în acelașă timpă și acestă cifră. Se lovesce dar de uă neposibilitate.

Dar acestă conduce neapărată și la uă altă consecuință. Lucrătorii căroră nu-li se pôte asecura ună salariuă, din lipsa capitaluluiă, voră fi privați de tôte. Trebuie să se pentru-vedă la nătrimentulă loră, chiară fără să muncescă. Alminterlea, ei devină ună pericolă pentru societate. Acestă vedemă să se petrece în Anglia, unde de la toți se percepe ună imposită spre a veni în ajutorulă muncitoriloră ce nu găse-

scū ocupațiune, impositū fôrte mare cunoscutū subt de numirea de *Taxa Săracilorŭ*.

Așa dar muncitorii cari, spre a viațui, muncescŭ vorŭ *fi pe josŭ*, încelați, victime, de ôre-ce aceia ce n'arŭ munci vorŭ *fi călare*, încelători, asupritori, căci vorŭ avé cele ce le trebuie spre a subsista, fôră a-și da cea mai mică ostenelă. Acésta va contribua a sfărâma resortulŭ moralŭ, și cu timpulŭ toți muncitorii vorŭ veni a înmulți numărulŭ celorŭ ce viațuescŭ ca parasiții. — Experiința a doveditŭ acésta în Anglia, unde guvernulŭ a fostŭ nevoitŭ a modifica legislațiunea privitorie la adjutóarele de datŭ săracilorŭ. Uă parte mare a capitalulŭ, rezultatulŭ travaliulŭ părței laborioase a națiunei, n'arŭ servi fôră numai a nutri lenea.

În Anglia, s'aŭ clăditŭ *case de Travaliulŭ*, unde se priimescŭ săracii. Ei sunt subpuși la munci fôrte aspre ca osêndiți la munca silnică, subt uă subpraveghiăre de totŭ momentulŭ. Este uă nefericere de a tracta miseria ca uă crimă; dar, din nefericire, nu se pôte alminterea, prin calea autorității, a veni în adjutorulŭ miseriei. Trebuie dar renunțatŭ la acésta.

Pentru acelașŭ scopŭ, s'aŭ recursŭ la *asociațiunile între lucrători*, despre cari amŭ tractatŭ în prima parte (veđi capŭ VIII) a acestui manualŭ.

Aici vine din nŭoŭ cestiunea *coalițiunilorŭ și grevelorŭ*. Prin adjutorulŭ lorŭ, se sileșce mâna întreprindătorilorŭ, se lovesce capitalulŭ cu interdicțiunea, se condamnă a sta neproductivŭ.

Dar nu trebuie să perdemŭ din vedere că daca capitalulŭ destinatŭ la mersulŭ unei industrii nu se înmulțesce, nici coalițiunile, nici orî ce altŭ lucru nu potŭ, în nici-unŭ modŭ, ridica taxa salariulŭ. Numai cândŭ capitalulŭ întrebuintatŭ în industriă se înmulțesce, este mediŭ, prin coalițiuni, nu de a adăoga taxa salariulŭ, ci de a o face să revie la starea normală.

Pré adesea coalițiunile lucrătorilor s'au ceocnită de uă imposibilitate, — ne îmulțirea capitalului. In acestă casă, ele au fostă desastrose pentru lucrători: ei mâncau economiile loră, și patronii luaă șcheniți, numărul lucrătorilor în aceeași industriă creșea; ei își făceau uă concurență spăimântătorie, și salariulă, în locă d'a se ridica, scădea. Pe lîngă acestea, fiidnă că grevele au locă pe cantonă, fabricele ce lucraă în cantónele unde ele n'aveau locă, priimeau comănde, astă-felă că, la reluarea afaceriloră, industria era nulă în localitatea unde fusese greva.

10. — De și coalițiunile au une-ri rezultate rele, credemă că nu trebuie interdișe. *Legile ce pronunță acestă interdicțiune sunt rele, de și oprescū și coalițiunea patroniloră. Oprirea pentru cei din urmă nu este eficare, căci ei au totă-de-una međiile de a se înțelege între dênșii, pe cândă din contra, oprirea face rău lucrătoriloră, ce sunt cei mai neputincioși, și, prin urmare, au mai mare nevoie de protecțiune. Legea dătoresce să lase lucrătoriloră libertatea de a se coalisa, consecuință nemeđiată a libertăței individuale. Prin urmare, legea ce ară popri coalițiunile n'ară avé fondamentă. Cătă despre efectele séle, ea este contrariă teoriiloră economice, cari oprescū oră-ce amestecă ală autorităței în liberele raporturi ale agențiloră producțiunei.*

Și mai multă, celă mai bună modă de a face să pētrundă pretutindenă, și mai cu sémă în clasele muncitóre, veritățile economice este să se lase acestoră clase, libertatea de a face, cu risulă și pericolulă loră, experiința acestoră verității.

In mai tóte țerile, legile în contra coalițiuniloră au fostă abolite.

11. — Mediulă celă mai bună de a ameliora con-

dițiunea lucrătorilor, retribuându-i într'unu modu suficientu, este crescerea capitalului. Ea constă, după cumu scimū, în cruțiare și în buna întrebuintare a acesteia cruțiării. Aceste cruțiări facu concurență capitaluriloru dejă impiegate în produțiune, și prin urmare ridică salariile.

Pe lângă acestea, este pré folositoru ca, la uă națiune, să se lătescă spiritulu de întreprinderi.

Ameliorațiunile ce s'aū observatū pretutindenī in clasele lucrătorie sunt rezultatulū crescerei capitalului și buneī séle întrebuintēri. Se producū atunci duoe lucruri: Dintru ântēiū, pe datā ce munca lucrătorului cere totū de uă datā uă dosā de înteligența, elū produce mai bine, mai multū și ia unū salariū mai mare. Alū duoilea, de buna întrebuintare a salariulu depēnda cruțiarea.

Este afacerea guvernulu a încuragea cruțiarea din partea claselorū muncitōrie, instituândū case de cruțiare. Guvernele potū fi, multū adjutate idtr'acēsta de filantropi, cari instituā societāți de bine-facere pentru intrucțiunea adulșilorū, pentru petreceri în comunū, pentru consumațiuni. Aceste societāți clădescū și *case de lucrători*.

Prin *case de lucrători* se înțelege clădirile construite de societāți particulariī pentru locuința lucrătorilorū. In tōte orașele cele mari, Londra, Paris, Mulhusa sunt niste asemenea clădiri. Lucrătorii sunt fórte bine casați într'ensele, pentru uă chiriā fórte mică. In multe lucruri, ei devinū cu timpulū proprietari pe aceste case plătindū, pe lângă chiriā, uă sumā mică ca amortisementū pentru suma cheltuitā cu clădirile lorū.

Să se immultēscā produsele alimentariī, și, prin urmare, eftinătatea lorū. — Subt No. 1 capū XII partea I, amū demonstratū că suprabondanța produselorū agriculturēi nu are aceleași efecte ca suprabon-

danța produselor industriei manufacturarii; pentru că, în cazul din urmă, salariile scad, prețurile produselor scad și întreprinderii se ruină, pe când în primul cas, salariul lucrătorilor sporesce într-un mod absolut, chiar când taxa salariilor nu crește, căci lucrătorii pot să-și procure atunci obiectele necesarii subsistenței lor cu prețuri reduse, fiindcă ele sunt abundante. Atunci toate concură a face mai bună soarta lucrătorilor. În timpurile de lipsă (disette), se vedu efecte contrarii. Cu același salariu, lucrătorii cumpără mai puține merinde, suferă de privațiuni.

Dacă presupunem o familie compusă de trei persoane, cari, cu sudorea lor, câstigă pe an 600 lei noi, și cari consumă, câte două oca pâine pe zi, — 730 oca pâine, — și, câte oca carnea, — 365 oca carne pe an, — nu este învederat că aceste persoane dispun pentru celelalte trebuințe numai de prisosul ce le rămâne peste ceea ce cheltuesc pentru pâine și carne?

Când prețul ocalei de pâine este de 20 bani, și alu ocalei de carne, de 40 bani, cele trei persoane cheltuesc pe aceste două articole 292 lei, și prin urmare le rămâne pentru celelalte trebuințe 308 lei.

Când prețul ocalei de pâine este de 25 bani și alu ocalei de carne de 45 bani, cele trei persoane cheltuesc pe an, pentru aceste două articole, 346 lei și 75 bani, și prin urmare le rămâne pentru celelalte trebuințe 253 lei și 25 bani.

Când prețul ocalei de pâine este de 30 bani și alu ocalei de carne de 50 bani, cele trei persoane cheltuesc pentru aceste două articole 401 lei și 50 bani, și prin urmare le rămâne pentru celelalte trebuințe 198 lei și 50 bani.

În fine, când prețul ocalei de pâine este de 40 bani, și alu ocalei de carne de 60 bani, cele trei persoane cheltuesc pentru aceste două articole 584 lei,

și prin urmare le rămâne a întâmpina toate celelalte trebuințe cu 20 lei.

Cândă ocaoa de carne ajunge la 75 bani; de și prețulu ocalei de pâine arū fi numai de 30 bani, venitulū celorū trei persōne numai este îndestulătoriū spre a cumpăra aceste articole de prima necesitate.

Daca acēstā scumpete resultă din neclemența anotimpurilorū (epizootie, secetă, etc.), clasele sārăce suferē amarū, și daca acēstā stare se prelungește, multe persōne dintr'ēnsele perū, cumū amū învederatū-o mai susū; dar sunt resemnate. Cândū ênsă acēstā scumpete este artificială, produsă de mēsuri neînțelepte, ca taxele vamale preluate la intrarea în țēră sēu în orașe a acestorū obiecte de prima necesitate, clasele sārăce nu suferē, fōră a murmura. De la murmure la ura autoritāței pasulū nu este mare. Și historia este aci spre a ne învedera că cele mai multe revolte și revoluțiuni au provenitū și provinū din mēsurile cele rele ce se iaū de guvernăminte în privința creării de venituri nouē.

Cu puține zile în ainte de cāderea lui Ludovicū Filippū (1848), unū membru alū Camerei legislative, D. de Morny ce a muritū Președinte alū corpulu legislativū, subț alū dūoilea imperiū, prevēdēndū pericolele societăței, explică cu elocuința cumū clasele inferiōre ajungea să blăsteme societatea, și ceea ce este și mai bine, arēta medile de a le aduce la simțimentē mai bune. „Nu este naturalū ca netericiții să se ia după maximele egalitării ale comunistilorū și socialistilorū? La acēstā, ignoranța îi dispune, invidia îi împinge, miseriile și maladiile îi constrēngū. De unde aceia s'au născutū avuți, trebuie să-și dică-ei, și noi sārăci? Societatea n'are să ne oferēscă în perespectivă altū ce-va mai bunū, de câtū pușcăria, daca disperarea ne conduce la crimă, și nici chiarū spitalulū, cândū puterile nōstre se stingū? Nu este unū

adeveru împungătoriu în fondul acestor plângeri? Ce este de responsu? Ce este de făcutu?

„A proba dintru ânteu claselor sârace cã societatea se ocupa de a le veni în ajutoru cu uã solitudine statornicã; a perde mai puþinã timpã în discursuri frumoase, și a studia mai multã interesele și trebuinþele lor; a se ocupa mai puþinã de cestiunile de cabinetu și a consacra mai multã timpã cestiunilor sociale; a proba nefericitilor, cu logica și bunul simþu, cã avuþii nu sunt cauza necazurilor lor; a-i face sã înþelegã secretul mecanismului social; a le demonstra cã valorile unei societãþi regularii lãngedescã cândã acestã societate se turburã, pentru cã aceste valori, sunt tôte de convenþiune; cã aurul, argintul, banii, creditul, interesul capitalurilor, tôte astea nu sunt de câtã uã curatã convenþiune și arã dispãrea subt derãmãturele societãþei; cã în ziua în carã arã ajunge la împãrþirea tuturilor averilor, întindendã mâinele lor sângerãnde, nu le arã veni pe capu ceea ce arã fi câstigatã facilmente cu uã ði de muncã; cã neegalitatea socialã este uã lege a naturei; cã totu de una aũ sã fie omeni laborioși și leneși, forþi și slabi, bravi și timidi, guvernândi și guvernãþi; cã ordinea este âncã pentru dênþii condiþiunea cea mai favorabilã; în fine, cã omenirea nici-uã datã nu s'a gãsitã într'unu seculu în care clasele avute sã se fi preocupatã mai multã de clasele sârace; cã relile lor sunt studiate cu cãldurã; cã casele de cruþiare, hospicele unde se priimescã copiii orfani, salele de asiliu, scolile gratuite, atelierile de travaliu, consiliurile omenilor prudi, etc. sunt cele mai inteligente. cele mai bine voitore reforme ce s'arã putã inventa; c'aci este soluþiunea problemului.“

La aceste înþelepte consiliuri, trebuie s'adaogimã, ca uã altã conclusiune la adresa claselor laborioase, urmãtorele cuvinte ale lui Franklin; „Daca cine-va vë

„dice că puteți a vé înavuți altraminte de câtū prin
 „muncă și economiă, nu-lū ascultați: elū este unū o-
 „trăvitoriū!“

CAPŪ XVI.

PROFITELE.

1. — *Ce sunt profitele?*
2. — *Ce conține profitele? — Eventualitatea lorū.*
3. — *De ce depëndă profitele? — Tendința lorū.*
4. — *De unde vine disproporțiunea ce există în profitele unelorū industrii?*
5. — *De ce depëndă taxa profitelorū în diversele țeri?*

1. — *Profitele* sunt excedentulū prețiului vënderei asupra cheltuelilorū producțiunei. adică asupra prețiului totalū alū debursărilorū în salarii, capitalurī și interese, cumū și nutrimentulū și întreținerea întreprindătorului. Mai scurtū, *profitele* sunt remunerațiunea risculū la care este subpusū întreprinătorulū. — Prin acéstă particularitate, — nedespărțirea de riscū, — profitele diferă de salariū, cu care, în theoriă, nu trebuie confundatū.

2. — Dar în practică profitele conținū duoē părți: una ce servește a acoperi riscurile întreprindătorului de industriă, și alta ce servește a retribua travaliulū său. Acéstă ultimă parte nu este altū de câtū salariulū. De aceea nu mai vorbimū de dēnsa, ci nmai de prima parte, de profitele propriū șise.

Orī ce întreprindere comercială său industrială pre-sintă riscuri, eventualități de perdere. Nu este totū de-una de ajunsū să muncimū, chiarū cu activitate

și inteligență, spre a crea valori ecuivalente cu capitalurile cheltuite spre a le obține. Adesea se întâmplă ca gurile-de-desfacere să fie închise dinaintea produsului realizat, ca prețurile să scadă, etc., astfel că ultimul rezultat al întreprinderii să fie uă pierdere. Cine va suferi această pierdere? Ea n'a să cadă pe proprietarul usinei său magazinului, nici pe proprietarul capitalului circulând, nici pe muncitorul salariat, căroră uă chiriă, uă dobândă, un sălariu fipse sunt datorite în ori-ce casă, ci pe întreprinzător, acela pe socotela căruia este întreprinderea.

Proprietarii usinei, magazinului, capitalului circulând și ai muncii nu riscă a perde, de cât în urma totalei pierderi a capitalului întreprinzătorului. He! bine! dacă întreprinzătorii n'ar lua uă parte din beneficiul producției spre a acoperi riscurile industriei, nimeni nu s'ar îndesa la producție, toți ar renunța la dânsa. Precum tôte riscurile sunt pe sâma sea, totă așa trebuie să fie și cu profitele, nimic mai just de câtă acesta.

Partea ce se cuvine întreprinzătorului sub denumirea de profite, este esențialmente eventuală, variabilă, pentru că depândă, pe de uă parte, de valoarea variabilă ce va avé produsul în târg, pe de altă parte, de mai multa său mai puțină abilitate ce a avut întreprinzătorul spre a reduce cheltuelile sâle de producție. căci cumpărătorul nu ține nici uă socotelă vândătorului despre ceea ce-lă costă produsul, el se uită numai la curs, la prețul cel mai jos cu care alți producători îl oferesc.

3. — Profitele, ca și salariile, depândă de aptitudinea întreprinzătorului și de condițiunile favorabile său defavorabile în care elă operedă. Sunt industrial ce facă profite mari, alții mai mici, și alții nici de

cum. Acestia se ruină cu timpul. Dar trebuie să adăogăm că, totu ca pentru salarii, să stabilească în profite un termen mediu. În adevăr, dacă unele întreprinderi ar realiza profite mai mari, toate capitalurile ar porni într'acolo, și, din cauza concurenței, profiturile ar reveni la mediana generală. Asemenea, de la industriile în cari nu sunt profite suficiente, capitalurile voru deserta, și echilibrul s'ar stabili. Basându-se pe acestea, unii economiști susțin că profiturile sunt aceleași în diversele industrii.

Totuși, în realitate, lucrurile nu se petrecu astu-fel. Causa este că capitalurile uă dată îngageate, nu se potu disloca, fără perderi mari spre a porni către industriile ce dau profite mari. Acesta se face numai de capitalul formatu din nou. Așa dar voru fi industrii ce voru face profite mai susu de mediană, pre câtu timpu capitalurile noue nu voru fi suficiente de a se duce spre aceste industrii.

Așa dar putem conchide că pretutinden profiturile tindu a se equilibra, au uă tendință generală de a se coborâ la acelașu nivelu în toate industriile, și la nivelulu celu mai josu. Experiința dovedesce acestu: profiturile tindu a scăde în țerile ce prosperă, progresă, în țerile civilizate de multu.

4. — Totuși vulgul este lovit de disproporțiunea ce există între marile profite ce dau unele industrii, mai cu sémă comerțul cu grâne (*vedu No. 6, capu XV, prima parte*). Dar dacă intrăm în fondul lucrurilor, vedem că regula de mai susu este generală. Profiturile grânarilor trecu peste mediană, căci beneficele cele mari făcute de unii din acesti negociatori, sunt mai multu de câtu compensate de perderile ce facu colegii lor. Spiritulu omenescu este pornitu aici către chanță, speranță, cugetându că a să pue mâna pe uă remunerațiune excepțională.

5. — Taxa profitelor în diversele țări depîndă:

Pe d'ua parte, de domeniul industriei, de cantitatea întreprinderilor profitabile;

Pe d'altă parte, de numărul persónelor ce se îngagîdă în industriă.

În America Nordului sunt profitetele cele mai mari, căci pămîntul este foarte întins și foarte fertil, se cumpără efinu (un hectar se dobîndesce pe 12 franci); lîngă acestu câmpu așa de vastu pentru operațiunile agricole, este exploatațiunea minelor (căr-buni de pămîntu, păcură, metale). Scurtu, acolo sunt resorgirți considerabile și nesecabile.

Subt acestu raportu, singurele țări din Europa ce se potu compara cu regiunile Americii Nordului sunt România, Turcia și Rusia meridională.

În alte țări, mărimea profitelor provine din micul număr alu persónelor ce se dau la industriă, fiindu-că n'au a se teme de concurență. Ecă pentru ce, la noi, arendașii și comercianții se în avuțeau răpede, foarte răpede mai în ainte. Ecă pentru ce, chiaru astădi, mesteșugarii, cari sunt mai toți străini, facu stări mari.

Trebuie să mai spunem că numai prima din cele două circumstanțe este favorabilă prosperității unei țări, la crescerea avuțiilor se, și că din cea de a doua nu rezultă de câtu sărăcirea tuturilor locuitorilor în profitul a câtoru-va indiviđi?

CAPŪ XVII.

INTERESULŪ (Dobînda).

1. — *Ce este interesulŪ? — Observațiune.*

2. — *ContractulŪ ce se formêdă pentru inchirierea capitaluluiŪ, trebuie regulatŪ de legislatorŪ*

și studiată de economia politică, atât în folosul individului cât și în acela al societății.

3. — *Legitimitatea interesului.*
4. — *Taxa interesului.*
5. — *Cele două elemente ale interesului.*
6. — *Tendința taxei interesului.*
7. — *Care este taxa cea mai scăzută la care poate adjuge interesul? — Retăcita idee a socialistilor.*
8. — *Abondanța numerariului face ca să se coboare taxa interesului?*
9. — *Despre usura său cameta în particular. — Concluziune.*
10. — *Imprumutul pe gaj (emanet).*

1. — *Interesul său dobânda este indemnitatea ce priimesce proprietarul unui capital, pentru că-l dă cu împrumutare, îl lasă din mâinile sële. Interesul este creșterea, fătarea, (incrementum), venitul (reditus) capitalului.*

Este de observat că capitalurile, mai cu sémă cele circulânde, se evaluédă în monedă, și, prin urmare, interesele capitalurilor se evuluédă la atâta la sută (procente). Acestă atâtelea la sută pörtă numirea de *taxa interesului.*

2. — „Nimeni nu are să ȳică ce-va despre profitele capitalistului ce exploata el-însuși capitalul său; interesul capitalului se confundă atunci cu produsul travaliului. Intreprindătorul ce exploată propriul său capital n'are să dé socotélă nimenui, chiar dacă acestă capitală ară da 5, 10, 20, 40 său 80 la sută, dacă fructifică său stă neproductivă. Acestă priyesce pe stăpânul său, pe producător: acestea sunt mysterele intime ale proprietăței; nu e nimic aci ce cade sub juri-

dicțiunea legislatorului, ce nu se ocupă de lucruri, fără numai din punctul de vedere al relațiilor ce ele aduc între oameni.

„Dar din momentul în care detentorul capitalului îl lasă din mână spre a-l da seú cu chiriă pe unú venitú óre care, dacă capitalulú este unú nemo-bilú, seú cu interesú (dobênda), dacă capitalulú este unú mobilú, unú contractú se formêdă între celú ce liberêdă și celú ce primesce. Din acestú contractú, derivă drepturi și obligațiuni pentru ne-care din contractanți, pe cari legea le determină pentru avantagiulú ambelorú părți, și consecuințe pe cari economia politică are misiunea de a le observa, ca să deducă dintr'ênsele, atâtú în beneficiulú indiviđilorú câtú și în acela alú societăței, învêțiámintele experienței.“ (Leon Faucher).

Trebue să mai spunemú că, fără determinarea din partea legéi a drepturilorú și datoriilorú ce nascú din contractulú de împrumutú, creditulú n'arú exista?

3. — Basându-se pe unú pasagiú din vechiulú testamentulú care permite Israeliților a lua interesú numai de la străini, iar de la conaționalií lorú, nu, cum și pe scrierile lui Aristotele și Plutarchú, pãrinții bisericii au popritú împrumutulú cu interesú. Acestei poprirí este, dupá cumú scimú, datoritá descoperirea societăților în commanditá și anonimă, cumú și a băncilorú de depositú, căci fiindú popriți de dreptulú canonicú și chiarú de celú civilú de a da banii lorú cu interesú, capitalistii voirá a trage unú profitú din acesti bani.

Grațíá cerului, suntemú departe de acele timpuri în cari se interdicea capitalistilorú, subt pedepse grele, de a trage unú venitú din banii lorú, închiriindu-i.

Priimii scriitori ce au combătutú acésta absurditate sunt Calvin și Montesquieu. Ei raționêdă cam așa: Dacă posesorulú unei sume de bani n'are drep-

tulă de a o face să fructifice, de a trage ună venită dintr'ênsa, posesorulă unei moşii nu va puté, cu ună titlu mai justă, a o da unui arendaşă ce o cultivă, medlocindă uă arendă seă chiria. Totă ca banii, în faptă, pământulă nu dă de la sine ună venită. Subt ambele forme, capitalulă nu este altă fôră numai ună instrumentă de muncă. Acela care-lă priimesce dătoresce preţilă aceluia ce-lă dă cu împrumutare. Împrumutatulă dătoresce acestă preţiu în ambele casuri, seă nu-lă dătoresce în nici-unulă. Nu este mediş de a eşi din acésta dilemă.

D. Troplong, în *tractatulă seă asupra împrumutului*, dice: „Preţilă ce priimesce împrumutătorulă nu este uă parte a beneficiului ce va face împrumutatulă prin industria sea; ci este preţilă transportulă ce împrumutătorulă îi face, într'ună timpă certă, proprietăţii unei sume ce a disă-că-i va fi folositorie: preţă ce are legitimitatea sea în privaţiunea ce-şi impune împrumutătorulă şi în avantajilă pusă în ainte de împrumutată.“

Dar argumentele absurde ale Teologiei au devenită uă armă în mânele socialistiloră. Nici că puté fi almintrelea pentru dênşii, cari scriseseră pe stindardulă scôlei loră: „Proprietatea este furtulă.“

Îi putemă combate, puindu-le acésta cestiune: „daca capitalulă ce se dă cu împrumutare nu trebuie să producă ună interesă, pentru ce capitalistulă-lă ară încredinţa împrumutătorulă? Pentru ce adunămă, conservămă bani, daca nu spre a trage ună venită din ei? Daca banii trebuie să stea neproductivi, capitalistii n'au să încetede de a împrumuta? Asta ară fi finele creditulă, şi putemă dice chiară ală crutării în ceea ce privesce banii.“

Dar trebuie să spunemă că socialistii, mai consecuenţi de câtă canonistii, prohibă şi venitulă pământului. Ei au negată şi uégă productivitatea capitalu-

lui, care, scimă, este motorul universal, sufletul industriei.

4. — Abandonându țărâmul prohibițiunii absolute în privința interesului, unele guverne, creșdndă a apăra pe împrumutată în fața împrumutătorului, pe săracă în contra avutului, totă precumă amă vedută că s'a făcută cercări a protege, prin drepturi de vamă, agricultura și industria naționale în contra concurenței străine, au fipsată maximulă taxei interesului. Ori cine excede, împrumutândă, acestă taxă legale a interesului, se expune la uă pedepsă, acestă faptă este considerată ca delictă, și baptesată cu numele de *usură* (*cametă*), de și în limba latină acestă cuvântă de *usură* semnifică curată interesulă baniloră. A face *usură* este a da banii sėi cu uă dobendă pe care legea o reprovă.

Dar precumă a trecută timpulă legiloră ce interdica împrumutulă cu interesă, totă așa va trece și timpulă legiloră ce reguledă taxa interesului, căci aceste legi tindă a merge în contra scopului ce-și propună.

În adevără, prin aceste legi, guvernele voră să pue uă barieră ridicării, măririi dobendăi. Hei bine! experiența ne arėtă că pe câtă legile au strēmtorată în trecută comerțulă baniloră pe atătă chiria capitaluriloră a luată proporțiunii exorbitante. Pedepsele în contra usurei-ı-a dată nascere sėu a desvoltatū-o; ele sunt ună riscă mai multă care măresce naturalemente darea cu dobendă a capitaluriloră. În compensațiunea acestui noou pericolă, împrumutătorulă nu lipsesce de a exige uă primă. Și apoi legile cari adaugă risculă descuragedă și concurența. Numărulă împrumutătoriloră și mărirea capitaluriloră disponibile diminueă atunci, numărulă și trebuințele împrumutaturăi rēmăindă totă aceleași.

De sigur, Domnii din Senatul nostru ce făcuseră propunerea de a se face uă lege prin care să se fi-seđe taxa interesului, și-au retrasă astă propunere, meitându mai bine asupra neconvenientelor ace-tei legi.

Neconvenientele de care vorbirăm sunt neevitabile și vomă înțelege și mai bine cauza lor din cele ce urmədə.

5. — In interesu, găsimă duoă elemente: unul ser-vesce a acoperi risculu, iar altulu, chiria.

A. Risculu trebuie să fie acoperitū de interesu, căci, împrumutându bani, proprietarul lor se expu-ne a'i perde, pentru că capitalulū împrumutatū, ese din mânil sele, nu stă în natură în mânil împru-mutatului, ci este consumatū spre a plăti munca, a cumpăra materii primarii, produse alimentarii, unel-te, etc. Deci, se pôte întempla ca vënderea produ-selorū obținute prin ajutorulū acestui capitalū con-sumatū să nu ecuivalede cu dēnsulū; se mai pôte în-templa ca împrumutatulū să risipescă astū capitalū.

Interesulū banilorū este proporționatū cu acestū riscū.

In unele țeri, risculū, eventualitatea pentru împru-mutătorū de a reentra în capitalurile cele date cu împrumutū este fórte mare. De aci, trebuie uă plată mare spre a acoperi risculū. Écă cauza pentru care interesulū este ridicatū. Acésta se vede mai cu sé-mă în țerile ce abia au intratū in cariera industria-lă, ca România, Turcia, Rusia, Algeria și America Sudulu. Acésta depēndă de invețurile cele rele, de neperfectiunea legilorū, de neexecuțiunea lorū.

Să invederămă acestea, prin. ceea ce se petrece la noi.

Stan este lipscanū, George tapițerū, etc. Ei vëndū la ómenī onestī marfă pe datoriă, fipsându unū ter-

meniu pentru plată. Dumitru este capitalistu și dă bani cu împrumutū sēu pe hypotecă, sēu pe uă tractă, sēu pe unū simplu înscrisū, iarăși pentru unū termenū certū. Termenulū sosese: lipscanulū și tapițerulū, ca și împrumutătorulū pe hypotecă, pe tractă sēu pe simplu înscrisū, se ducū la debitorii lorū a cere banii datorii. Acestia le respundū să mai aștepte. Ei vinū a doua-ți, și țilele următore. Dar nu sunt bani; ba încă servitorii debitorilorū le spune că stăpēniū nu sunt a casă. De aci, alergături, perdere de timpū, neîngrijirea intereselorū pentru creditorī. Se pōte ca în acestū intervalū, împrumutătorii: capitalistulū, tapițerulū și lipscanulū să aibă urgentă nevoie de bani, sēu pentru a cumpăra marfă, sēu pentru a plăti unde sunt datori și ei, sēu pentru a respunde zestrea unei fete, etc. Vorbindū în speciă pentru celū ce a datū bani pe hypotecă, pe tracte sēu pe simplu înscrisū, acesta cere vëndarea hypotecēi ce se efectuēdă, după cumū scimū, cu aniū; protestă polița, a cării plată este iar amēnată cu aniū, intentă procesū pentru creanța chirografariă, procesū ce de ordinariū nu se terminū de câtū peste 2 sēu 3 ani.

Cumū voiți ca acesti ómeni, sciindu-se expuși la atâtea neadjunsuri, la atâtea supărări, să nu pretindă a lua întreitū, sēu cândū vëndū pe datoriă, sēu cândū dau cu împrumutare?

La noi, acestū rēu s'a întinsū departe, a luatū porțiuni mari: chiarū guvernulū ce mai multū de câtū ori-care altă persónă datoresce a da exemplu ținerei êngajementulū, nu plătesce une-ori la timpū datoriile contractate de dēnsulū. Êcă cuvēntulū pentru care guvernulū nostru contractēdă așa de scumpū, mai scumpū chiarū de câtū particularii.

Dar tōte aceste rele se potū remedia numai prin nisee legi bune civile, dar mai cu sēmă comerciale,

prin sincera loră aplicațiune, fără ca acesta să necesite cheltueli mari și stragăniri prelungite.

B. Chiria capitalului depinde, ca aceea a moșieloră, caseloră etc., de raportulă ce există între oferire și cerere. Deci în țările avute, rezultatulă cruțiării fiindă mare și prin urmare oferirea fiindă considerabile, taxa interesului este mică, fôrte mică, ca nî Olanda și Anglia. Dar în Olanda, taxa interesului este și mai mică de câtă în Anglia, nu că Olanda este mai avuta. ci pentru-că, oferirea capitalurilor de imprumutată este mai mare, și prin urmare în disproporțiune cu cererelă ce se facă acolo, unde spiritulă de întreprinderi comerciale nu este așa de desvoltată ca în Anglia, după cumă amă mai spusă-o.

În America Nordului, taxa interesului este mai ridicată de câtă în Anglia și Olanda și în multe alte țeri; dar multă mai giosă de câtă în America Sudului, în România și în Orientulă Europei. Acéstă ridicare de taxă a interesului în aceste din urmă țeri este datorită, pe de uă parte, risculă provenindă din nebuñătatea și nesincera execuțiune a legiriloră, iar pe de altă de marea cerere a capitaluriloră, generalitatea locuitoriloră cheltuindă mai multă de câtă venitulă loră de și aceste țeri sunt mai vergine, adică sunt mai avute de câtă țerile civilisate în privința întinderi și mănoșiei teritorului, mulțimei mineloră etc, de câtă țerile civisate. Aste țeri vergine sunt întinse guri de desfacere pentru capitaluri (*vedă No. 8 și 12 de la capă IV prima parte*).

6. — În țerile bine organizate, taxa interesului, ca și taxa profiteloră, tinde a se coboră pentru aceleași cuvinte pe care le amă arătată, pentru ca pe de uă parte cruțarile se înmulțescă, oferirea este din și în și mai mare. și pe de altă legile comerciale se amelioră și se aplică mai sinceramente din și în

di. Prima faptă contribuie a scădea *chiria capitalului*, și cea de a doua a diminua prima cerută de risculă la care este expusă proprietarulă capitalului împrumutată.

7. — Taxa cea mai scădută la care pôte se adjună interesulă depinde învederată de moriele și obiceiurile unei țeri. In țerile de la Nord-Vestulă Europei, taxa interesului pôte să se cobóre pré josă pentru-că, spre a consimți a face cruțiări, cândă îndemnită de priimită pentru închirierea fructului acestei cruțiări este puțină ridicată, trebuie uă prevedere pe care nu o aș populă de la Sud, multă mai dispuși de a viațui, de a se bucura de ora presentă, avëndă mai multă imaginațiunea și uă nevoie mai mare de desfătare.

Dar taxa interesului nu pôte nici-uă dată să cadă pênă la zero, pentru că dacă este vorba ca cei ce aș bani să nu pôtă lua nici uă renumerațiune închiriindu-i, ei nu sunt ispitiți a mai face cruțari, economii.

De aci urmédă că ideea creditului gratuită a împrumutului fôră interesă, emisă de socialisti este în realitate uă chimera, căci este învederată ca taxa interesului nu pôte a se coborâ, de câtă prin crescerea capitalului; dar din momentulă ce scimă că nu vomă fi desdăunați prin chiria baniloră împrumutați, noi nu mai cruțamă, căci cine dice cruțiare, dice casnă, privațiune. La ce ară servi dar aceste privațiuni?

8. — Omeni practici, bancheri, comercianți afirmă că abondanța numerariului face să se cobóre taxa interesului, dar economistii dică nu.

Economistii se sprijine pe aceea că: taxa interesului nu e chiria baniloră, ci a capitalului în care banii intru ca uă parte integrante. Ceea ce voră împrumutați nu sunt bani ci lucrurile cari se potă cum-

păra prin bani. Abondanța banilor are un singur efect, ridicarea prețurilor.

Oameni practici susțin că de sigur abundența numerariului face să se coboare taxa interesului și, că de câte-ori bani sunt rari taxa numerariului se ridică.

Cari din aceste opinii ale acestor două clase de oameni este cea adevărată?

Noi credem că abundența numerariului are totu-de-una de primă efect de a aduce uă coborâre în taxa interesului, facilitându mai multă schimburile, cari, la națiunile civilisate, se efectuă numai prin numerariu; dar, după acésta dacă creșterea numerariului continuă, prețurile se ridică în genere, și acésta ridicare a prețurilor lucrădiă asupra interesului ce se ridică la sindul său.

9. — Amă vădută că pretutindenī legile ce limita taxa interesului, în locū de a veni în ajutorul împrumutaților, le îngreună și mai multă pozițiunea lorū, făcendū mai dificilū împrumutul banilor, prin cualificațiunea de delictū dată împrumutului făcutū cu uă taxă mai ridicată a interesului, de câtū cea admisă de lege; că pretutindenī se elude aceste legi de către împrumutatorī, seū luândū dobēnda în ainte, seū vērând'o în capitalū, puindū în înscrisū uă sumă superioră celei priimate. Aceste considerațiuni aū condusū cu încetulū, mai pretutindenī la proclamarea libertăți împrumuturilor, și la abolirea limitării taxei interesului.

Vorbindū despre starea cea deplorabilă a sateorū nōstre, amă arētatū că usura devorēdă pe micī proprietari. Se facū înscrisuri de uă sută de lei, pe termenū de 6 luni, pe cândū împrumutatulū nu priimesce de câtū 80 lei. Să dă unū galbenū, și, pentru dobēndă, țeranulū este datorū a munci două zile pe lună. Se cumpăra mai pe nimicū prunele și grānele fiitō-

rie, se constituă drepturi de antichresă, venitul nemoibilului fiindu mai mare chiaru de câtu capitalulu împrumutatu.

Tôte aceștea se facu mai multe de străini.

In partea României Trans-Milcovană, auđimú că Judaniî exploata într'unú modú infamú trebuințele populațiunei rurale.

Chiarú proprietarii de moșii, cu venituri multú mai mari, pe datá ce facú óre-care datorii nu potú scápa de ruină. Mai curéndú séu mai târđiú, ei suntú expropriati de străini.

Recunóscemú că, în lipsă de instituțiuni de creditú, usura este uniculu međiú, singura sorginte de creditú pentru proprietarii nostri fonciari mari și mici.

Și fórá usurá, ei totú s'arú ruina, dacá nu sciú să-și cumpănésacă cheltueele după venituri. (*No. 10 capú XII partea I*).

Sciința nu vrea să ocrotésacă relele fapte ale usurarilorú, cari daca mergú pêná la scrocăria directá séu nedirectá trebue pedepsite; dar nu voesce ca, subt pretextulu de a preveni usura, să se lovésacă libertatea transacțiunilorú.

Spre a desrăděcina usura, noi, dupe cumú amú mai spus-o, nu vedemú unú altú međiú de câtú pe acela de a da proprietăței beneficiele instituțiunelorú de creditú, și a învêția pe proprietari de a împlini din punctú în punctú obligațiunile lorú, cumpănéndu-și cheltuelile după venituri.

10. — Prin orașele țerilorú civilisate sunt stabiliite, spre a întêmpina trebuințele numeroșilorú împrumutatori de sume mici, nisce bănci privilegiate de împrumuturi pe gagiú (emanetú).

Aceștea bănci privilegiate de împrumuturi pe gagiú se numescú *Munți-de-pietate*. Ele iaú de la aceia cari se adresédá la dênsele unú gagiú (unelte, giuvaere,

vestimente), cari răspund pentru suma împrumutată, pentru interesul ei și pentru acoperirea cheltuielilor făcute cu paza lucrurilor și cu administrațiunea. Ele sunt dar stabilimente ce facu servicii nefericiților în momentele de trebuinți urgente, dar cari nu pot fi considerate ca stabilimente de bine-facere, de charitate. Împrumutării perdū complectamente usulū lucrurilor date în gagiū. Paza și conservațiunea lorū cere cheltueli mari. cea ce măresce taxa interesului. Primiū munți-de-pietate fură stabiliți în Italia pe la 1462, apoi în Țările-de-Josū pe la 1621 și în Franția pe la 1677.

Aceste stabilimente priimindū gagiuri liberedă bilete prin cari se recunōșce valōrea gagiului. Aceste *recunoscințe* dau locū la unū comerciū fōrte cāstigosū, căci împrumutării ce nu sunt în stare de a plăti la scadinția vēndu recunostințele mai pe nimicū.

Obicīnuitū taxa interesului cea mai mare este de 15 la sută și cea mai mică de 9 la sută.

Ecă ce ȃice despre dēnsele D. Horace Say: „Ele oferescū serviciile lorū cu uă facilitate egală și risipitorilorū și nefericițilorū; întrebuintedă pentru acestū comerciū uă parte din patrimoniulū sāracilorū, și ocupă timpulū multorū administratori gratuiți.“

CAPŪ XVIII.

RENDITA PĂMĒNTULUI,

(Venitulū).

1. — *Ce este rendita pāmēntului?*
2. — *Characterulū renditei.*
3. — *Theoria renditei de Ricardo. — Obiectiuni.*
4. — *Causele ce influințedă asupra renditei.*

5. — *Distincțiunea între rendită și arendă.*

6. — *Învățăminte practice.*

1. — *Rendita pământului* este produsul, venitul neted, curat al pământului, adică porțiunea produsului totale care, deducându p'aceea ce servește la acoperirea cheltuelilor producțiunei, rămâne liberă și constituă un prisoș; este partea de beneficiu ce revine fondului productiv, pământului. Ea este măsura superiorității de putere a unui pământ comparat cu cu alte pământuri.

Acastă parte revine naturalmente posesorilor pământului: o adună ei înșiși când exploata proprielor lor moși; o primesc de la arendași său de la coloni când lasă pe acestia a exploata aceste moși; în toate casurile, rendita formedă partea proprietății.

2. — Rendita este produsul unui monopol, dar al unui monopol natural, căci nu se pôte face uă concurență nemărginită acelora ce posedă pământul (*veđi littera B de la No. 7, capu IX, și No. 7 de la capu XII prima parte*).

Cantitatea de pământ fertil este mărginită de întinderea teritoriului; pământul nu este nelimitat ca aerul și ca apa. Dar chiar apa acolo unde presintă cădături său cascade utilizate spre a pune în mișcare usinele, intră în categoria monopolurilor naturale. Acastă limitațiune a pământului dă nasce-re renditei.

Acăsta ne explică pentru ce acolo unde toate moșiile sunt ale unui singur proprietar, rendita este foarte ridicată, fiindcă lipsesce concurența (Egiptul). Dar sub legile generale ale concurenței, principiile spre a determina taxa renditei sunt cu totul altele.

3. — Dintru ântei trebuie să observăm că sunt pă-

mânturi așa de puțină fertile în câtă ceră traviuri lungi și costisitoare. Rendita acestor pământuri este nulă, căci produsul ce s'ară dobândi din fondul productiv, abia ară servi să compenseze ceea ce a costat munca. In aceste condițiuni, numai proprietarul pôte produce; ênsă elă n'are nici uă retribuțiune, nici ună venită din partea proprietății.

Alte tărâmură dau ună produsă superioră cheltueloră de produțiune. Aici, prisosulă privesce pe acela ce este stăpânulă pământulă. Elă -lă ia, pentru că întreprindătorii de industrie (arendași și coloni) -și facă concurența spre a obține aceste moși.

Din tôte acestea, putemă conchide că rendita nu începe într'ua țără de câtă numai din momentulă în care lococitorii ei sunt nevoiți a se adresa la tărâmulă de uă ferilitate mai mică.

Ricardo este economistulă ce a elucidată mai bine theoria renditei. Theoria sea a fostă generalemente adoptată.

„Oră-ce populațiune se va apuca să cultve dintră ântetă pământurile cele mai bune de cari va dispune, și în acestă timpă rendita nu va exista, căci dacă ună proprietariă ară exige uă arendă, nimeni nu-ă ară da-o, fiindă-că s'ară cultiva pământulă d'alături. N'ară fi monopolă, căci pământulă este nelimitată in proporțiune cu populațiunea.

„Populațiunea crescândă, trebuie ca lococitorii să s'adreseze la pământurile de a dua cualitate. Produsele acestoră pământuri nu se vëndă, pentru acéta, mai scumpă, de câtă acelea ce se recoltă pe pământurile cele bune, de ôre-ce ele ară datori să se vëndă mai scumpă, pentru că aă cerută mai multe cheltueli de produțiune. Decă, cei ce obțină produse din pământurile cele bune realisă benefice, travariurile nefiindă aci așa de numerose; ei căstigă prisosulă cheltueliloră. Acestă prisosă constituă *rendita*.“

Aşa, după Ricardo, rendita într'ua ţeră nasce pe dată ce locuitorii s'adresă la tărâmurile de a doua calitate. Şi aşa mai în ainte, cându ei se apucă de tărâmurile de uă a treia calitate, rendita merge crescându pentru pământurile de prima şi a doua calitate.

Raţiunea acestui fenomen este că, pentru produsele alimentarii, acelea ce sunt produse mai scumpu regulădă preţiu (veđi No. 2 de la capu III, secţiunea I). Şi tóte acestea se deduc, pentru că aci este unu monopolu.

Acéstă teoriă a fostu contestată de D. Carey. Opiniunile séle aũ fostu adoptate de mulţi economisti.

D. Caréy presubpune că ómenii aũ începutu, din contra, a cultiva pământulu de calitate rea, căci pământulu de calitate bună fiindu ácoperitu cu băltaie şi de arburii, ei nu aũ pututu a se da la aceste lucrări încă de la începutu, pe cându le lipsescu instrumentele, etc. In America, ântéiu s'a cultivatũ tărâmurile după în alţimi, şi multu mai în urmă tărâmurile base ce sunt mai fertile.

Historicamete pare-se că D. Caréy are raţiune, căci historia dovedesce că omenirea a mersu după cumu spune densusu.

Dar trebuie să observămũ c'acestũ faptũ historicũ nu clétinã întru nimicũ teoria lui Ricardo care, prin pământurile cele bune, înţelege acele pământuri ce sunt la dispoziţiunea omului cându începe a labora, şi arũ fi absurdũ a presubpune c'a începutu cu acelea dintre ele cari erau cele mai rele. Pe dată ce aceste pământuri aũ fostu puse în culturã, legea generalã, indicată de Ricardo, începe a se realiza.

Thesa lui Carréy a fostu uă armã putericã în mâna lui Bastiat, spre a combate pe socialisti, cărora le arétã că rendita nu era produsulu unui monopolu, ci retribuţiunea travaliurilor anterioare făcute asu-

pra pământului. Elu a ajunsu la acéstă consecuință că produsul pământului nu este în proporțiune cu travaliurile ce elu a necesitatu, spre a-lu curăți de arburî, a-lu scurge de băltaie, a clădi, a face drumuri, etc.

Noi credemū că Bastiat este în eróre.

În țără la noi, unde populațiunea este rară în proporțiune cu întinderea teritoriului, sunt moșii vergine de travaliul omului, și cari totuși dau rendită și se vëndu pe prețuri măricele. Dar chiarū în țările populose, sunt pământuri ce se creadă pe fiecare anū respingëndu. la gură, albia fluviurilor și gârlelorū. Hei bine! rendita acestorū pământuri este multū mai mare de câtū cheltuelile necesitate de creațiunea lorū. Deci, acéstă diferință între suma interesului cheltuelilorū și suma renditei dovedesce c'aci este unū monopolū.

Cheltuelile închisorilorū, bastimentelorū, drumurilorū suntū aceleași pentru tôte tărâmurile, bune seū rele.

Câtū despre calculele făcute de Caréy și Bastiat în privința cheltuelilorū de ameliorațiune, aceste calcule sunt eronate, căci ei punū la pasivū uă mulțime de cheltueli de cari proprietarii aū fostū desdăunați prin beneficele ce aū realizatū vëndëndū produsele ce aū scosū din aceste moșii.

După D. H. Passy, ceea ce dă nascere renditei pământului, este aptitudinea pământului de a da celorū ce-lu exploată produse mai multe de câtū acelea ce le trebuie să subsiste și s'acopere suma cheltuelilorū lorū de producțiune. Rendita apare din momentul unde cuantitățile recoltate lasă uă cuantitate disponibilă, și se realiză din momentul în care cei ce recoltedă, găsescū consumatori pentru acéstă parte.

Pentru noi, acéstă theoriă nu este altū de câtū totū

aceea a lui Ricardo, dar exprimată altfel, de și D. Passy pare a combate pe Ricardo.

4. — Causele ce influențază asupra renditei sunt trei:

1). Vêrerea în pământu a capitalurilor spre a-lă face din ce în ce mai productivă;

2). Lățirea graduală a culturilor pe tărâmurî seú mai puțin fertile seú mai dificile de cultivat de câtu cele întrebuințate pênă aci pentru acésta; și

3). Ameliorațiunea progresivă a industriei agricole.

5. — *Rendita* nu trebuie confundată cu *arenda*, de și prima este unul din elementele celei a doua.

Scimú că *arenda* este prețulu chiriei unui pământu, unei moșii, seú în bani, seú în zile de muncă, seú în produse.

În genere, *arenda*, pe lângă *rendita*, conține uă parte adițională, retribuțiunea datorită proprietarului fonciariu, pentru cheltuelile efectuate în diverse opece, ca să facilite traviul seú să înmulțescă fructele moșiei. Așa sunt bastimentele de serviciu și de locuință, închisorile, curățatul de rădăcini, desecarea băltaelor, plantațiunile, etc.

Póte fi *rendita*, fără să fie și *arenda*. Cândú proprietarul cultivă elú-ênsuși unú pământu de calitate bună, de óre-ce alături cu dênsul se cultivă pământuri de calitate rea, proprietarul, în acestú exemplu, adună *rendita*, prin beneficiul ce realisă din vânderea produselor obținute.

Dar se póte ca *arendașul* să se bucure de uă parte a *renditei*, și atunci elú beneficiédă de traviul seú și de uă porțiune a părții cuvenită proprietarului. Se póte întâmpla și acésta ca *arendașul* să plătescă ce-va mai multú de câtú *rendita*, și atunci pro-

prietarul beneficiédă peste rendită, de ceea ce se cuvea arendaşului, ca întreprindător de industriă.

Credem de prisos a mai insista asupra acestora, fiindu de ajuns dezvoltate în capul XII al primei părți.

6. — Pe scurt, după Riscardo, rendita nasce din necesitatea de a cultiva pământurile de calitate rea, necesitate cauzată de creșterea populației.

Din momentul în care trebuințele societății va obliga la consacrarea unui capital nou spre a ameliora pământul, rendita nasce și crește.

Din toate acestea rezultă un principiu foarte important și care nu prę este înțeles. Mulți cred că ridicarea renditei său arende produce o ridicare în prețului grânelor. Dar această este o eróre, căci rendita și arenda creșcu, se ridică, tocmai pentru cuvântul că prețului grânelor se ridică din cauza creșterii populației.

Chiaru suprimarea renditei și arende n'ar influența întru nimic asupra prețului grânelor, căci acest preț este regulat de proporținea existândă între grâne și populație. În această hypothesă, va fi numai deosibirea că, în locul proprietarului, arendașul va aduna rendita.

Totuși nu putem nega că o reducere la rendită său la arenda pöte influența ne directu asupra scăderii prețului grânelor; căci arendașul avëndu la dispoziținea sa un prisos rendita întregă său în parte) va întrebunța acest prisos a ameliora fondul productiv, vitele, instrumentele și machinele sële, a întinte culturele sële: producțiunea grăului va crește, și, prin urmare, oferirea va fi mai mare de câtu cererea.

Rendita tinde a se ridica cu creșterea populației și avuția țerei, și fiindu că populaținea tinde din

di în di a crește, putemă dice ca *rendita are tendință la ridicare.*

Acesta este unū faptū facilū de constatatū historicamente, diferența este enormă între arendile ce se plăteau acumū 40 ani și cele ce se plătescū astăzi.

Póte ca unii să cugete că acesta este uă ridicare aparentă, fiindū că metalele prețioase au cercatū uă desprețuire mare cu timpul. Dar ridicarea renditei este cu multū mai mare de câtū această desprețuire a aurului și argintului.

De ameliorațiunile ce se întroducū în cultură și de ridicarea renditei, resultându din creșterea populațiunei, profită proprietarului. Acesta explică de ce pământul mai pretutindenī se vinde așa de scumpū.

Subt No. 4, amū arētatū cauzele ce influentēdă asupra renditei. Unele din aceste cauze tindū a se opune la ridicarea ei, a o manține staționariă. Așa sunt invențiunile ce au de resultatū facilitatea travaliurilor și ameliorațiunile agricole, prin ajutorul cărora se obține uă cantitate mai mare de produse. Ele permitū oferirea grânelorū în cantitate mai mare și mai eftine.

Stuart Mill admite că tóte ameliorațiunile agricole au de efectū ca celū puținū s'aducă uă pedică ridicării renditei. Dar această teoriă nu este confirmată de studiulū faptelorū. Și acesta vine de acolo că sunt duoē feluri de ameliorațiuni:

- 1) Acelea ce aducū uă sporire de produse alimentarii pe unū spaciū datū;
- 2) Acelea ce permitū a obține p'aceeași întindere aceeași cantitate de produse alimentarii, dar diminuându cheltuelile de cultură, simplificându travaliurile.

In acestū ultimū casū, ameliorațiunile vorū avé de resultatū, nu uă scădere oi uă ridicare a taxei renditei, căci cantitatea produselorū alimentarii remâne

aceeași, nu este nici-ună cuvântă ca rendita să scadă, ea crește, urmându tendința sa. Numai acela ce utilizează ameliorațiunile profită de beneficiu la început, și mai la urmă acestu beneficiu revine proprietarului, a cărui rendită se ridică.

De 40 ani, prețulu grânelor la noi nu s'a ridicat în proporțiune cu arendile, ceea ce dovedește că ridicarea renditei este datorită, pe d'ua parte, ameliorațiunilor făcute în agricultură, și, pe de alta, la înmulțirea căilor de comunicațiune.

Tóte aceste adevăruri ne permitu acum a înțelege și mai bine învățământulu practic cu ce-lu am dat în apendicele capitolelor XI și XII ale primei părți, pagina 158.

PARTEA A TREIEA.

CONSUMATIUNEA AVUTIEI.

Vorbindu despre *producțiune*, amu dîsă ce-va și despre *consumațiune*, căci nu putemu *produce* fōră a *consume*, și acēsta amu făcutu-o mai cu sēmă tractăndu despre *capitalu* (*vedi capetele IV și XVIII, prima parte*) și despre *circulațiune* (*vedi capu, II. titlul secțiunea I, partea II*). Ne rēmāne dar a aprofunda cestiunile privitorie la *consumațiune*.

CAPŪ I.

NOȚIUNI PRELIMINARI.

1. — Ce însemnă cuvântul *a consume*? — *Consumațiunea*.
2. — *Importanța consumațiunii*.
3. — *Uă consumațiune se mēsură după cuantitatea obiectelor?*
4. — *Diversele speci de consumațiune, din punctul de vedere alu scopului lorū.*
5. — *Divisiunea consumațiunelorū, din punctul de vedere alu persōnelorū ce le facū*
6. — *Divisiunea consumațiunei în privința obiectelorū.*

1. — Precumū *a produce* nu este a crēa materia, ci numai utilitatea lucrurilor, totū așa *a consume* este a usa de utilitatea ce reșede în produse, omulū neputēndū distruge, nimici materia. *A consume e-*

ste dar a întrebuița produsele, a transforma utilitatea lor, ori valoarea ce este rezultatul ei, a o altera, a o distruge chiaru.

Consumațiunea avuției, considerată ca una din cele trei mari divisinii ale Economiei Politice, este sinonima cu cuvântul usă, întrebuițiere.

2. — Omul produce ca să consume. Diversele produse ale industriei noastre sunt create numai pentru consumațiune, adică seü pentru întrebuițarea satisfacerii trebuințelor noastre nemediate, îmulțindü bucuriile noastre, seü pentru prelucrarea lor, făcându-le a servi la creațiunea altorü produse. **Consumațiunea este dar rațiunea de a fi și finele legitimü alü producțiunei.** Numai folosința utilității lucrurilor ne recompensă de casna ce ne-amü datü de a reproduce, căci daca nu consumămü noi înși-ne tôte lucrurile ce producemü, totuși consumămü produsele altora, pe cari le priimimü în schimbulü produselorü noastre.

D. Levasseur dice: „Ecă uă pâne și unü cașiü; tötă lumea scie că consumațiunea nu va întârția de a absorbi aceste produse alimentarii și că, desérä, pôte, pâinea, peste uă lună seü duoë, cașiulü va încetata de a exista. Dar écä scânduri și lemne la unü tâmplarü. Fi-vorü și ele consumate? Certamente peste puținü ele vorü inceta de a fi scânduri și lemne spre a se preface în scaune, canapele, dulapuri, mese, etc. Ecä bumbaculü la unü manufacturariarü. Fi-va elü consumatü numai după ce stofa ce se va face dintr'ensulü va fi purtatä și usatä? Elü va fi consumatü mai în ainte, căci va înceta de a fi bumbacü, cândü filatorulü -lü va preface în tortü, ca tortü, cândü țesëtorulü -lü va preface în țesëtura, și țesëtura de a mai fi țesëtura cândü ea va fi prefăcutä în obiecte de investimtare. Cândü pune grä-

ulă în pământ, cultivatorul consumă, ca și munca semănăturii, arăturii, plivitului, secerișului, etc. Cândă ună industrială aședă, cu cheltueli mari, ateliare, uă machină cu aburi, își procură instrumente, elă consumă uă cantitate considerabile de capitaluri."

În numărulă produselor consumate, intră și produsele exportate, căci, după cumă amă vedută vorbindă despre comerțiū, aceste ultime produse potă fi considerate ca materii primarii (*vedă No. 3, capū 15, prima parte*).

3. — Pentru că a consuma nu este a distruge materia, ci numai utilitatea ce avea lucrurile de a satisface trebuințele nōstre, consumațiunea nu se mēsōră după greutatea, numărulă și mărimea objectelor consumate, ci după valōrea lucrurilor consumate. Uă consumațiune mare este aceea ce distruge uă valōre mare, oră care ară fi objectele în care acēstă valōre reșede, subt oră câtū de micū volumū ea ară putē fi coprinsă (*vedă No. 6 capū XVIII, prima parte*).

4. — Scimū că tōte produsele sunt mistaite printr' uă consumațiune neîncetată. Prelungirea seū rapiditatea cu care se operedă consumațiunile nu schimbă natura lorū. Așa, în exemplele date mai sus, pâinea ce nu se pōte conserva mai multe zile, cașuliulă ce nu se pōte conserva mai multe luni, vestimentele, dulapurile, scaunele și mesele ce nu se potă conserva de câtū căți-va ani, perdū valōrea lorū într'unū modū mai multū seū mai pujinū rāpede dar analogū.

Dar produsele potă fi consumate pentru sfērșituri diferite. Din aceste puncte de vedere, consumațiunile se dividū în:

1). *Consumațiuni neproductive seū sterpe; și*

2). *Consumațiunii productive sėu industriale.*

I. *Consumațiunile neproductive* sunt acelea în cari utilitatea, valoarea este distrusă, fără ca, în același timp să se producă uă nouă utilitate, uă nouă valoare.

II. *Consumațiunile productive* sunt acelea în cari utilitatea, valoarea se distruge pe de uă parte, iar pe de alta se produce uă altă utilitate, uă altă valoare.

5. — Din punctul de vedere alū calității persónelorū ce le facū, consumațiunile se dividū în:

- 1). *Consumațiunii private*; și
- 2). *Consumațiunii publice.*

I. *Consumațiunile private* sunt acelea ce sunt făcute de cetățeni, de indiviđi.

II. *Consumațiunile publice* sunt acelea ce se facū de puterile publice (de guvernū), comună, județū și Statū, adică de asociațiunea națională.

Observămū ca calitatea consumatorului nu scim-bă natura consumațiunelorū. Uă consumațiune publică pôte să fie productivă sėu neproductivă, totū așa ca uă consumațiune privată.

6. — Din punctul de vedere alū duratei, objectelorū de consumatū scimū că unele objecte nu sunt priimitóre de a se conserva multū timpū. Așa sunt fructele, carnea, untulū și alte produse servindū de alimente. Altele, ca vestimentele și mobilele din ca să, se consumă, se strică, se prėpădescū după mai mulți ani. Altele, ca giuvaericalele, statuetele, etc., potū dura mai mulți seculi. De aci, objectele în privința consumațiunii sunt clasate în duoe categorii:

- 1). *Objecte de uă consumațiune răpede*; și
- 2). *Objecte de uă comunicațiune tărđiă, domólă (lentă).*

CAPŪ II.

CONSUMAȚIUNELE NEPRODUCTIVE.

1. — *Dificultatea ce este, spre a face distincțiunea între consumațiunile neproductive și productive.*
2. — *Erórea fisiocraților.*
3. — *Importanța distincțiunei între consumațiunile productive și neproductive.*
4. — *Causele consumațiunilor neproductive.*
5. — *Despre consumațiunile nevoluntari, — cu privire la noi. — Remediū.*
6. — *Consumațiunile voluntari sêu de luxū. — Nec.nvenientele.*
7. — *Legile somptuarii. — Neconvenientele lorū. — Impositele pe obiectele de luxū. — Ce arū datori sã facã guvernul ca sã se mǎrginescã luxulū la noi?*
8. — *Trebue sã condamnãmū ori-ce cheltuélã neutilã?*
9. — *Conclusiune.*

1. — Nu este totū-de-auna facile a stabili uã distincțiune între consumațiunea productivã și consumațiunea neproductivã, adicã între aceia ce este avantajiosã și aceia ce este desavantajiosã societãței, cãci economia politicã, avêndū în vedere numai interesulū generale, pôte a vedé advantage acolo unde vulgulū vede perderi pentru societate. Spre a ne pronunța, în acéstã privință, trebue sã ne uitãmū la *resultatulū* și numai la *resultatulū* consumațiunei. Cãiarū unii economisti, aū cãdutū în eróre, încurcândū acéstã parte a sciinței, pe care a făcutū-o obscurã și neînțeligibile; și acéstã pentru-cã ei aū consideratū *specia* consumațiunii efectuate, iar nu *resultatulū*.

„Invederatū, de exemplu, nu este de ajunsă a proba ca s'a întrebuițatū productivamente uă certă cantitate de avuții, a dice că ea a fostū cheltuită pentru întrebuițarea amelioraționei pământului...; acéstă avuție pôte să fi fostū aplicată fōră discernementū, sēu într'unū modū astfelū în câtū să nu pōtā să fie reproducă. Și pe de altă parte, nu este de ajunsū, spre a proba că uă certă cantitate de avuții a fostū întrebuițată neproductivamente, a dice că ea a fostū cheltuită în ecuipage sēu plăceri; căci dorința de a se da la aceste cheltueli acela ce le face pôte să fi pututū da locū, la începutū, la produționea avuției, și dorința de a urma niste asemenea cheltueli pôte da locū, în urmă, la produționea unei cantități de avuție și mai mare.“ (Mac Culloch).

Așa dar, dacă voimū să adjungemū la uă conclusiune exactă asupra unorū asemenea cestiuni, trebuie să examinămū, nu *specia*, ci *resultatele*, și nu numai rezultatele nemediate, ci rezultatele cele mai depărtate ale cheltuelei; trebuie să afirmămū că uă consumațione, că cheltueła este productivă, cândū dă nascere, prin acțiunea sea directă sēu nedirectă, la reproducțiunea unei sume mai mari de avuție, și ne-productivă cândū nu este complectamente înlocuită. Acesta este singurulū *criterium*, spre a nu adjuge la conclusiunile cele mai contradictorii.

2. — *Fysiografi* sunt nisece economisti francesi, devotați doctrinelorū lui Quesnay, și care aū strălucitū ca uă pleiadă de cugetători în alū XVIII secolū. Ei aū susținutū că numai agricultorii erau producători adică consumaū productivamente; și că societatea nu are unū interesū mai mare de câtū crescerea venitului agriculturii; că puterea Statului, și progresulū civilizaționei spēndura de acéstă creștere; că numai acéstă ramură de venitū trebuia supusă impozitelorū; că chel-

tuele industriei și comerțului, ca nefolositoare, trebuiă reduse. Totu într-uă asemenea eróre cadu toți aceia ce nu facu atențiune daca consumatorii iaü celü puținü nedirectamente parte la produțiune.

Noi cugetămü că numai acelea sunt *consumațiunü ne-productive* cari sunt făcute de persóne în adevëru trândave, cari nu iaü nici directamente, nici nedirectamente parte la produțiune. Asupra acestora, vomü reveni.

3. — Distințiunea între consumațiunile productive și ne-productive este förte importantă, căci în țërele unde consumatorii neproductivi sunt numeroși, ei absorbescü avuția țërei care remâne staționariă și declină chiarü, daca numëru acestorü consumatori întrece pe acela alü consumatorilorü productivi.

Acësta face ca unele țëri să continue a sta sărace, de öre-ce altele, aflându-se în condițiuni multü mai puținü favorabile, prosperă, căci aci numërlü consumatorilorü productivi este förte mare și se măresce pe fie-care di (*vedü No. 3 capü XIV, partea I*).

România, Spania, Italia Meridionale, Turcia și Rusia sunt uă probă peremptorie pentru țërele ce au mai mulți consumatori neproductivi. Acestü defectü nu se póte îndrepta de câtü prin inspirațiunea desgustului trândăvirei, prin propagarea instrucțiunei și răspândirea gustului de unü traü mai bunü.

4. — Consumațiunile neproductive provinü din duoë cause: de la hazardü, și de la noi ênșine. Ele sunt dar *nevoluntariü și voluntariü*.

I. Prin *consumațiune nevoluntarie*, se înțelege prëpădirea produselorü, förä ca cine-va să profite (naufragiulü, inundațiunile, grindina, incendiulü etc.).

II. *Consumațiunile voluntariü seü de luxü* coprindü toate produsele, pre cari indiviđii și societățile le con-

suma spre a satisface trebuințele de petrecere, plăcere, desfătare.

5. — *Consumaținnele nevoluntari* sunt datorile loviturilor sôrței. Momentul venirei lor nu se pôte prevedea, dar ômeni, prin sciință, potu remedia la relele lor. Așa sunt para-trăsnetele ce protegü clădire contra fluidului electricü; facerea de schiaiuri și de zăgaze spre a apêra de inundanținne cursurilor de apă, etc. Prfn **societățile de asicurare**, producătorii se garentedü în contra acestorü lovituri ale sôrței, plătindü uă sumă mică la fie-care 3 seü 6 luni, sumă ce intră în cheltueele producțiunei.

Une-orî ehiarü legile provócă consumaționile. Așa este cândü ceremoniile cultului sunt scomptuöse, și legile obligă pe cetățeni a asista la dênsele; cândü legislațiunea este obscură, încurcată seü complicată, ceea ce arü obliga pe cetățeni a avé la totü momentulü recursü la legisti.

Dar mai totü de una nefericirile, lovirile sôrței provinü din neabilitate și ignoranță. Așa, unü vizițiü seü unü pilotü ne-mesterü restorna căruța seü nava; astü-felü unü negucetorü ia în magazinulü seü mărfi cari nu se caută, unü june abandona profesiunea părințilorü seü spre a intra în miliția seü în cadrele funcționarilorü civili, fôră-ca să aibă cunoscințele necesarii, și fôră să țiă în sémă că alții mai instruiți de câtü dênsulü vegetedă în miliție și în funcțiunile civile, etc.

Aici credemü că este loculü spre a arêta rëulü ce aduce națiunei nôstre marele numărü de serbători, pe cari le *präsnuimü*, fôră a munci.

În acéstă privință, écă ce dice J.—B. Say: „In religiunile în cari serbătorile *präsnuite* excedü ceea ce reclamă repaosulü omului, se perde nu numai profitule ce industria arü fi căstigmatü în aceste serbători,

ci și profitele capitalurilor ce stau trândave. Acestea sunt fonduri productive din cari nu se trage totu par-titulă ce s'arū putē obține. *Acéstă ne explică pen-tru ce țările catholice sunt în genere mai sărace de câtu țările protestante.*

Uă altă causă de consumațiunii nevoluntarii mai e-ste, la noi, pentru țărani, și puțina îngrijire ce a a-vutū guveruulū nostru de a înmulți și ameliora căi-le de comunicațiune.

Ecă ceea cea ce amū disū, cu uă altă ocașiune ¹⁾ în privința acestorū duoe cause de consumațiunii ne-productive și prin urmare de sărăcie națională. (Unū țeranū vorbesce).

„Dar mai în ainte de de tôte, trebuie spusū că, din 365 zile ce are anulū, trebuie să se scadă 52 dumi-nici, și mai bine de 60 de serbători (dar mă oprescū la acéstă cifră), pe cari biserica seū datinele ni le recomandă să le ținemū, amenințându-ne, pe acéstă lume cu mórtea seū cu perderea sănătăței membri-lorū familiei și vitelorū nóstre, și pe cea-l-altă cu fo-culū Gheenei. Dar astea nu e totū. Noi astia de la munte, — și se scie că mulțimea populațiunii țerei e-ste concentrată la munte, — mai trebuie să scademū 122 zile de muncă, (cu începerea de la 1-iū Noem-briu pēnă la 1-iū Martiū, și une-orī și mai multū, după cumū iarna este de aspră și de lungă). Căci, în acestū ano-timpū, noi nu putemū face nimicū, dar nimicū, credeți, pentru-că drumurile sunt rele, și orașele de-părtate, ca să putemū duce în ele lemne seū altū ceva: iar la pădure nu putemū lucra, lemnele fiindū în-ghetate, și nu scimū nici una din acele mesiării cari permitū omulū a munci cu folosū în giurulū vetrei se-le. Așa dar din 365 zile scādēndū 234, în cari nu facemū absotutū nimicū, remâne 131 zile bune de lucru.

Grațiā neperfecțiunii instrumentelorū nóstre de a-

¹⁾ *Petițiune ambelorū Camere de unū plugarū (1866).*

rătură, pământului ce este humos, piticimei și pipirnicelei boiloru noștri,—câci suntem obligati a-i pune de mici la jugu. — spre a ara, înjugăm la unu plugu celu puțin câte 4 perechi de boi. Din acéstă, 4 familii își facu arătură cu același plugu. A-cesta operațiune duiédă mai bine de 16 zile, pentru-că 1° unu plugu, din cauzele mai susu enumerate, nu pôte ara pe di unu pogonu întregu; 2° plouă. și din acéstă suntem nevoiți séu să discontinuăm, séu, continuându, să ședem, după acéstă, zile întregi, cu mânele in sênă, fiindu-că, la plointe, boii facu, din cauza friugulu, bube la cefă, cari-i împedica de a trage.

Din acésta semănatul se face târziu. Acéstă întârziere mai are și uă altă causă. Fênețea lipsindu-ne primévêra, suntem nevoiți, spre a începe arătura, a astepta că érbă să fie măricică. Apoi unde mai puneți și acéstă că mai totu de-una cadu serbătorile Pasciloru tocmai în epoca semănaturei! Dar ceea ce este și mai réu, acéstă epocă coincide cu începerea trimistrulu apriliu, cându ni se cere, pentru 3 luni, capitațiunea, taxele de punți și chosele, comunale și județene. Suntem nevoiți séu a ne împrumuta cu dobândi grele, séu a discontinua arătura, spre a munci pe bani.

Apoi, localitatea muntelui, pênă și unu copil scie, este subpusă brumei, care, obicinuitu, cade de timpuriu,—ceea ce expune porumbul (noi nu semănăm grâu) a fi stricatū doi ani din trei, mai cu sémă celu ce este semănatū târziu.

Cultura pământulu nostru ne absorbesce 98 de zile din cari 21 cu boi și 77 cu mânele, după cumu pré bine puteți vedé din foia următorie.

DILE.

		<u>Cu boii — cu palmele.</u>	
Arătura a 3 pogóne.....	16		
Procuratulă semínței.....			3
Prășitulă			21
Moșoroitulă			21
Culesulă porumbului, tăiatulă coceniloră			15
Cositulă fênului și strênsu lui.			5
Căratulă recoltei	5		
Invoirea pentru erbăritulă vi- teloră, căci ară peri de ară sta să pască numai pe peticulă de islaz ce ni s'a dată			12
	21		77

Scădêndu-le de cele 131 ce amă vêdută că ne re-
mână de lucru, rămână 33, cari, câte 2 lei ne pro-
cură ună venită de 66 lei, daca suntemă sănêtoși și
daca nu suntemă datori de cu érna. Iar daca nu
găsimă în apropiere a ne închiria munca, suntemă
nevoiți a ne abandona casele, și, cu cósă și sapa la
spinare, a ne duce pênă la Dunăre. — Preferămă a-
césta, de câtă a face transporturi depărtate cu boi,
pentru că experiența ne a învățată că, din acésta,
perdémă bieteles vite, și prin urmare paguba era mai
mare de câtă câștigulă, agoniséla.

Admițêndă că, de la Dumneđeă, timpulă este bună,
și noi și viteles nóstres suntemă sănêtoși. ia să vedemă
ce, după tóte aceste ostenele și atâtea casne grele, a-
gonisimă noi pe fiă-care ană.

	Lei	Par.
Pentru 1500 oca porumbă, 20 lei suta de oca.....	300	
Pentru 30 oca fasole, 12 parale ocaua.	9	20
	309	20

	Lei	Par.
Reportu.....	309	20
Pentru dovleci.....	9	
Pentru cânipă séu inu.....	20	
Pentru fenu.....	80	
Pentru coceni.....	15	20
Se adaugă prețiuł muncéi celoru 33 dile disponibile, câte lei 2 dioa.....	66	
Peste totu, lei.....	520	

Dar să mai adăogimū âncă pe jumătate, pentru lucrul ce, târișu-grăpișu, putemū face érna, pentru laptele ce luămū de la vâcșoră séu de la căprițe, și pentru păsérite domestice ce creșcemū Așa de susū stimatū, totalulū nostru venite se ridica la 750 lei. Din acestia plătimū:

	Lei	Par.
a) Statulu.		
Pentru capitațiuă.....	48	
Pentru punți și chosele.....	12	
b) Județulu, duoué deciueli...	9	24
c) Comunei, idem... ..	9	24
	79	8

Föră a mai numéra prestațiuăle în natură ce facemū: pentru întreținerea drumuriloru vicinale și chiaru acelorū de postă, pentru stréja ce ne absorbe una din fie-care dece dile (24 ore), pentru munca ce facemū preotulu și primarulu, care, la numire-i, se învoiesce cu noi, — prestațiuă ce se urcă la uă sumă măricică, daca așu sta să o evaluateđu.

Din cele ce precedu, se invederéđă cele ce amū înaintatū, că adică, nuoulū regimū, departe de a ușura dările nóstre către Statu, pe cându numai noi singuri duceamū totu greulū, a măritū și mai multū aceste dări. Din produsulū muncéi nóstre, noi dămū mai bine de 11 la sută, pe cându proprietarii și toți cei

ce pînă erî nu dau nimic, contribuă numai cu 4 la sută din veniturile lor.

La cei 79 le-i și parale 8, trebuie să mai adăogim lei 100 par. 20 ce-i dăm pentru rescumpărarea pământului, și cari, peste tot, fac lei 179 parale 28. Scădîndu această sumă din lei 750 exageratul total al venitului, ne rămîne, spre a viațui, pe an, lei 570 par. 12, iar pe di, 1 leu, 22 par., și aprópe de uă lăscae.

Judecați acum, pentru numele lui Dumnezeu, dacă cinci suflete de chrestin (sunt familii și mai numeroase) pot subsista cu atîta!

Ecă pentru ce suntem paliți și descărnați ca niște spectre, soioși, desculți și despuiați ca Ne-Toții; pentru ce colibelele noastre sémănă mai multă a visunii de cîtu a locuințe omenesci: nu este tóla în pat, nici stergar în cuier, nici vétrai în vétră! Cum am pute sci noi gustul confortului, care tot de uă dată este, pentru sociatările moderne, uă trebuință și un stimulant?...

Daca în anii de abondanță, noi nu putem subsista în condițiuni normale, cugetați ce trebuie să fiă în anii de fómete! Ne uscăm, ne stingem, uite, d'a împicerile...

Am menit și menim viația brutelor. N'avem un singur moment de respas, spre a cugeta că avem și noi un corp de educat, uă inteligință de desvoltat, un suflet de salvat!

Și mai diceți că suntem *egali* D-v., *admisibili la tóte funcțiunile*. — că luăm și noi parte la destinatele Patriei!

Ce derisiune amară!

Egalitate în ainea legeri este aceea ca, după ce am contribuit numai singuri la tóte încercările Statului de cîndu minte nu se ține, chiar astăzi noi

dămă înduoitū și mai întreitū în proporțiune cu Dv.!...

Prin admisibilitatea la funcțiuni, ôre nu ne faceți durerea și mai împungătore, arătându-ne Raiulū, pe cândū ne țineți în Iadū, ferecați în lanțuri? Cu ce să învățū pe copilū meū, cândū-mi se smulge pênă și bucățica cu care voiamū a-lū nutri, și vestimentulū cu care dorianū al-ū acoperi!...Și mai diceți că *guvernulū Constituționalū* este guvernulū Țerei și se face de către Țeră! Nu suntemū noi Țera? de ôre-ce numêrulū nostru se rădică la mai multū de 4 milioane, pe cândū acela alū D-v., cei investiți în albastru, abia se sue la 400 de mii?

Domnilorū, ajunge! Astă stare deplorabilă nu se mai pôte prelungi. Pentru numele lui Dumneđeu! faceți-o să dispară, că, uite, perimū. Și nu șcimū, deū, ce veți face fôră noi!...

Reluamū.

Atâtū din mulțimea dîlelorū de postū ce sunt pe fie-care anū și pe cari țeranii nostri le respectedă mai multū chiarū de câtū cu religiositate, uniî postindū și în tôte lunile, câtū și din cauza sărăciei, ei se nutrescū mai multū cu substanțe vegetale de câtū cu carne. Hei bine! hygiena, basată pe experiință, ne arétă că alimentațiunea vegetală prelungită slăbesce pe omū, îi imputînedă puterile, și prin urmare îlū face inferiorū, subț acestū raportū, omulū ce mănâncă carne.

D. A. Riant, doctore în medicină alū facultăței de Paris, profesore de hygienă la Asociațiunea politehnică, dicea lucrătorilorū, într'ua conferință populară făcută la asilulū imperialū de Vincennes: „Alimentațiunea este instrumentulū celū mai puternicū spre a modifica pe omulū fisicū și moralū. După cumū este bine seū răū dirigetă, ea conservă seū omôră, previne seū prepară maladiile și infirmitățile.

„Să scii cel puțin, voi cari lucrați mult, că aveți nevoie de un nutriment reparatori, și că carnea este acel nutriment prin excelență. Reparațiunea trebuie să fie proporțională cu cheltuială puterii ce rezultă din traviu.

„Voiți uă probă despre acéstă?

„Uă faptă dintr'ua miă.

„Pe timpul construcțiunei drumul, de feru de la Paris la Rouen, se întrebuițase lucrători angli și francesi. Inferioritatea lucrătorilor nostri era certă și umilitorie. Anglul făcea mai mult, făcea mai bine, și ostenea mai puțin. Tótă lumea își bătea capul, spre a găsi cauza acestei inferiorități a Francesilor.

„Ea era simplă. Lucrătorul anglu mănâncă multă carne *friptă, de bou* care este totu de uă dată pâinea sea, carnea sea și desertul său.

„Pe cându Anglul mănă roast-beeful său, Francesul devóra uă saladă gustuósă, dar lipsită de principii nutritive.

„De aceea și bietul Francesu cădea de oboselă, și era necapabil de a continua lucrări pe cari Anglul bine nutritu le prelunga fôră suferinți.

„Acéstă era cauza inferiorității noastre? Trebuea să se probeze acéstă. Puseră și pe ómenii nostri pe regimul anglu, și de atunci ei făcură nu numai atâta, dar și mai multă trebă; căci acum, lasă că puterea devenise egală, dar Francesul avea acestu avântu, acéstă energiă activă ce caracterisă pe lucrătorii națiunei noastre.

„Trebuie dar, daca munca vóstră este grea, să mâncați și carne, iar nu numai legumi.”

Ecă pentru-ce clasele de giosu de la noi, pe dată ce din cauza ano-timpurilor rele, și din cauza celui mai micu vițiu alu atmosferii, sunt reduse la extremitatea trebuinței și decimate de maladie și de mórte. In tóte țerile, și prin urmare și la noi, daca aru fi

ținută cum se cade, statistica învederă că ori-ce diminuțiune importantă în prețulu grânelor este însoțită totu de a una de uă crescere simultaneă în cifra maritagelor și nașcerilor și de uă descrescere în cifra deceselor, și prin urmare printr'unu excendentu alu nașcerilor asupra deceselor; asemenea că ori-ce ridicare importantă a prețului grânelor este generalemente urmată de decese mai nūmerose de dominarea înteițore a maladielor, scurtu, dă uă descrescere a nașcerilor asupra morților. Acestu rēu este și mai mare la noi, unde, țeranii s'au învęțiatu a viățui în locuințe umede și întunecose cari sēmănu cu wigwamurile selbaticilor Americi, și unii s'au resemnatu a viățui cu cantitatea cea mai mică și cea mai inferioare a lucrurilor necesare și comode viăței. Acestu modu de viățuire, la care au fostu siliți să se supue din necesitate, le a devenitu familiaru prin obiceiū, prin învęțiu. În acestu casu, cheltuecele necesari viățuirii muncitorilor este redusu și după aceste cheltueli se regulędă taxa salariulu.

„Daca clasa lucrătore ajunge a se mulțami de unu felu inferioru de subsistanție și de uă mēsură inferioară de bunu-traiū, ea va dice pentru multu timpū: adio la orū-ce ameliorațiune a sōrtei sēle.“ (Mac Culloch).

Ca să nu fimu acusați că inegrimu cu plăcere a estu tristū tablou, vomu raporta totu dișele autorulu citatū mai susu în privința locuitorilor Irlandei, cari au de principalu alimentu numu preciocele, precumu basa nutrimentulu claselor nōstre de josu este nūmai māmăliga, fasolea și cēpa.

„Condițiunea țeranilor Irlandesi ne dă unu exemplu lovitoru de efectele desastrose ce resultă dintr'ua evaluatiune fōrte slabă a taxei salariulu. Acesti țeranii, ne avându nici unu gustu pentru luxu sēu pentru comoditățile viăței, se mulțumescu a-și procura pecioici în cātățime suficientă Dar fiindu-că pecioici-

le pot fi produse cu mai puține cheltueli de câtă ori-care altă substanță alimentaria pênă adă în Europa (totă camă așa putem dice despre porumbul din care se face mămăliga), și pentru-că salariul, în țera unde aceste substanță constitua principalul produs alimentariu, este naturalemente determinat de prețulu ce ea costă, vedemă facilemente că acesti lucrători ce pună totă resorgintea loră în pecioici, trebuie să fiă reduși la uă stare de miseriă excesivă și mai nere-mediabile, ori în câte rându-ri pecioicele lipseseu (pen-tra noi mămăliga). Cândă taxa salariului este ri-cată, cândă grăul și boulu, de exemplă, constituă principalul nutrimentă ală muncitorilor, și berea vinulă, rachiulă principala loră bătura, ei potă a se subpune la privațiunii într'ună timpă de carestia. Niste asemenea ómeni aú dia ce scădea. Dar cei ce se nutrescu obiciniută din alimentele ce sunt mai eftine, daca se întempla se fiă privați de dênsele, n'aú ce se mai scađă, și se găsescu absolutamente lipsiți de oră-ce resorginte. Poți scădea ceva unui Anglu; nu poți să scađi nimicú unui Irlandesú. Acesta din urma este pusú, se află totă de-una pe limita extremă a existenți posibile; salariul seú, fiindă regulat de prețulu pecioicilor, nu pôte să-lă adjute a cumpăra grău, ovésú, orzu, și, prin urmare, ori în câte rându-ri este lipsă de pecioici, este mai neposibilú ca țeranulú Irlandesú să scape de famete prin propriele sale silințe.

Ceea ce urmédă învederédă și mai multă trista condițiune a țeranilor nostri. Pare-că autorulă cândă a scrisú a avută învedere Romania, iară nu Irlanda. „Istoria fameteloră așa de frecvente ce s'aú întemplată în Irlanda ¹⁾ dá numeróse probe exactitudinei

¹⁾ Tractândú despre agricultură, ne pare rēu că cadrulú nu ne a permisú a învedera mai pe largú, eu câtă este mai asigurată sórta cultivatorului ce cultivă simultanemente mai multe specii de plante a-

asertaliunelorū nōstre. Așa în urma nesuficienței cantității de peciocī în Irlanda, cea mai mare parte de locuitorī din Clare, Limerick și alte ținuturi d'alungul lui Shannon, se găsiră reduși la uă stare de indigență mai absolută, și nu avea spre a subsista fōră numai cea mai miserabile amestecătura compusă de uă mică cātățime de făină, de ovēsū, de urđici și de lăptuci. În unele circumstanțe, ei aū smulsū, spre a le mânca, peciocile ce abia fuseseră plantate; și din nesuficiența și réua calitate a acestui nutrimentū, maladiile se încuibară în ei și tyfosulū, sub forma sea cea mai perniciōsă, intinse funestele séle ravage asupra a tōtă suprafacia țerei. Prețulū pecioicilorū se împătri.

„Dar nu este de trebuință a ne sui pēnă la 821 spre a găsi unū asemenea exemplu. Din nefericire, avemū unulū mai recentū subt ochii nostri. Cu tōtă lipsa complectă a recoltei pecioicilorū în tōte părțile Irlandei în 846, și cu tōtă miseria complectă a țerănilorū, miseria ce fu urmarea acestei lipse de recol-

limentariī séu industriale de cātū aceea a cultivatorulū ce-și mărginesce cultura nu mai la uă siugna plantă. Unele ano-timpuri sunt mai favorabile unei plante de cātū alteia. Acéstă circumstanță naturală, și prin urmare neevitabile, vine în ajutorulū cultivatorulū ce cultivă mai multe specii de plante, de ore-ce ea lovesce rău pe cultivatorulū ce-și pune tōte resorgintea sea într'ună unică plantă. Se scie ca porumbulū și prunele sunt cele două țite nutritive ale populațiunei nōstre rurale din partea muntelui, regiune ce, pentru mai multe cauze, este mai populată de cātū câmpia. Pruni nu dau fructe în abondanția pe totū anulū; asemenea și porumbulū din cauza netemperielorū atmosferei. Hei bine, cândū acéstă populațiune nu se folosese nici de prune nici de porumbū, ea suferă amarū de lipsă. Fameția ce s'a prelungitū în 186-664 și pe alocurea chiarū în 1867 a desvélitū absolutulū desnodămentū la care a fostū expusă populațiunea rurală.

De aceste miserii, uă comună, Rucărulū, din județulū Muscelulū n'a fostū bēntuită. De și are unū teritoriū accidentatū și sterpū în mare parte, fiindū situată în munte de totū, acéstă comuna nu a suferitū de famete, pentru-că locuitorii sēi, în contactū cu Transilvania, a învățatū de la Romanii de acolo a cultiva pecioicele. Aceste rădēcini aū scăpatū pe Rucăreni de loviturile fametei.

tă, totu-și grâulă fu exportatū din Irlanda în Anglia, pe câtū timpū resorgintele Statului și particulariloră fură aplicate la cumpărarea a provisionariloră destinate populului. Și este învederatū ca țeranii Irlandesi, la oi-ce extremitate arū putē fi reduși, nu potū ușura miseria lorū cumpărândū grâul; dacă grâulū, orzulū sēu ovēsulū arū forma principala lorū subsistanță, grâulū s'arū vērșă pe tērgulū Irlandesū, cumū este vērșatū pe tērgulū Anglu, orī în câte rânduri s'arū sci că recolta este simțitorū nesuficientă. Dar unū populū care-și pune totă speranța sea în pecioci, nu pōte deveni cumpărătorū de grâul; și nu pōte deveni chiarū cumpărătorū de pecioci venindū din străinătate, pentru că cheltuelile transportului unū produsū alimentariū așa de voluminsū, -i-arū ridica prețulū mai presusū de limita mediiloră sēle. La uă epocă de lipsă, nu se pōte trece de la unū nivelū josū la unū nivelū ardicatū; ci totū-de-una trebue a pleca de la unū nivelū ridicatū, spre a adjuge la unū nivelū inferiorū. Deci, pentru Irlandesi, lucrulū este neposibile; căci ei aū adjunsū totū de-una la ultima trēptă a scării coboritōre, și pentru dēnsii, scumpea subsistanțelorū este sinonimă cu fōmetea (*veđi No. 6 capū XV partea II*).

„Este dar cu totulū esențialū, spre a pune popululū la adepostū de trebuințe, în anii în cari recoltele se găsescū nesuficiente, ca elū să nu viățuiască principalemente cu uă speciă de substanțe fōrte eftină. Pōte usa de acēstă subsistanță în cantități restrēnse și ca unū elementū auxiliariū și secundariū; dar dacă elū adoptēdă uă dată unū asemenea produsū ca alimentū principalū, salariulū sēu se va regula în consecuență, și orī în câte rēnduri va fi lipsă, acēstū populū se va găsi absolutamente fōră resorginți.“

Acēstū neconvenientū nu se pōte îndrepta, fōră nu-

mai inspirându populului desgustul lenei și gustul travaliului, după cumă amă mai spus'o.

În ultimulă aliniatū alū numărulū 7 de la capitolulū 12 partea I, amă vorbitū despre acēstă lipsă de gustulū bunului-traiū la țēraniī nostri. Sprijinindune pe dișele lui Ricardo, amă recomandatū ca remediū în contra acestuī rēu încoragiarea, stimularea consumaȚiunelorū claselorū de josū.

Unī economiști consideră acestū remediū ca unū rēu multū mai mare, dicēndū cā, *spre a consuma multū, trebuie mai āntēiū a produce multū*. Recunoscemū cā acești economiști aū dreptate. ēnsă numai pentru faptele ce se petrecū în țērile alū cārorū teritoriū este în disproporȚiane cu populaȚiunea sea, și este puținū fecundū.

La noi. — graȚiā ceriului, — teritoriulū este întinsū și mānosū. Din acēsta, avemū tōte cu facilitate. Cu tōte acestea, consumāmū, ingenere, fōrte puținū. Aici consumaȚiunea, deșteptarea unorū trebuinȚe este unū puternicū stimulantū spre a în ainta pre calea civilisaȚiunei.

„Unū populū care consumă multū și care produce multū, are mai multă viaȚă, se bucură de uă existenȚă mai desvoltată și de uă civilisaȚiune mai completă.“
(J. B. Say)

6. — *Luxulū* este fōrte greū de definitū, fiindū-cā variadă după gradulū de civilisaȚiune și meȚiele de produȚiune ale unei țēri, de meȚiulū în care ómenī trāescū.

Este invederatū cā cheltuelile unū individū trebuie să fie în óre-care proporȚiune cu averea și rangulū seū în societate; și cā atare cheltuială ce arū fi convenabile și avantagiōsă, într'unū casū, pōte fi pré neopurtună și neavantagiōsă într'unū altulū. Pentru a-

césta este fórte anevoie de determinatú unde începe și unde se sfêrșasce luxulú.

Totu-și putemú dice că: *objectele de luxú sunt tóte acelea ce întrecú međiele masei locuitorilorú.*

Luxulú se póte distinge într'unú modú fórte precisú, în tóte casurile particularie.

Cutare negucetóru are unú visitiú și unú feciorú în casá. Luxú este asta? Și da și nu, căci acesti doi servitori póte să-í permitiá de a se ocupa exclusivamente de afacerile séle comerciale, și de a se duce la ele mai iute. Dar déca negucetóru nu are multe afaceri comerciale, cei doi servitori sunt obiecte de luxú. Cutare altulú nu are trásura sea, dar se pune în birjá de 3 séu de 4 orí pe ȕi, spre a face cursele séle în Bucuresci. Luxú este asta? nu, daca acésta este uá condițiune necesarie rapidității operațiunelorú séle; da, daca elú se plimbá în birje numai ca să se desfete. Cutare, Duminica, se pune în birje și se plimbá la la chosea. Luxú este asta? Da, dar unú iuxú ce nu este vêtémátóru, daca acéstá chetuiálá nu trece peste cheltuelile ce elú póte face. Unú simplu copistú ia uá trásurá de câte orí se duce la cancelaria sea. Luxú este asta? Da, de sigurú; acesta este unú luxú nejudecatú și ruinosú, fiindú-cá este în disproporțiune cu facilitáțile aceluia ce -lú face și cu plata ȕilei séle de travaliú, pe care -lú îngreuédá nebunesce din nainte prin cheltueli de prisosú.

Așa dar putemú conchide că cheltuelile de luxú n'au rele într'ênsele, **daca fie-care nu face de câtú ceea ce-í permite venitulú séu.**

Altmintrelea cândú se consumá unú obiectú de luxú, se consumá produsulú unuí numérú mare de muncitori. Pêná a învedera mai bine acésta, trebuie să spunemú că modulú de a viáțui luxuosú, s'a schimbatú cu timpulú.

La început, acesta consta întru a avea servitori mulți; apoi, mai la urmă, a purta lucruri scumpe.

Economistii au învederat că luxul este nu numai de prisos, ci și vătămătorul Statelor, căci nimicesc capitalul, împedcându crățarea.

Este uă eróre gravă de a crede că consumându *objectul de lux*, se dă *avântu comerciului*, se înmulțesc afacerile, se dă naștere capitalului. Căci un om avut ce, pe fie-care an, a economisat 30 mii lei, și acum -i cheltuesce pe obiecte de lux, dă de lucru numai unor indiviđi, ocupați a produce aceste obiecte. Din contra, dacă omul nostru avut ar întrebuința cele 30 mii lei ori în ameliorarea moșielorú sële, ori capitalisându-le, înmulțind capitalul existându dejă, aceia ce profitaú pênă aci de cheltuelile de lux, vorú înceta de a profita de dênsele, dar chiarú vorú înceta de a mai fabrica niste asemenea obiecte. Dacă mulți alți ómeni avuți vorú imita pe alú nostru, vorú fi multú mai mulți indiviđi ce vorú profita de ameliorațiunile făcute moșielorú, și de întrebuințarea capitalului crățiatú.

Va fi chiarú uă diferență mare în rezultatele consumațiunei.

Prin consumațiunea obiectelor de lux, țera nu se înavuțesce; de óre-ce prin înmulțirea consumațiunelor productive, salariulú lucrătorilorú va cresce pentru că, din cauza capitalului nou ce se formédă, sunt nooi cereri de travaliú. Căci capitalulú este, după cumú scimú, uă putere productivă, și prin urmare puterea productivă a națiunei, ca și cererea generale a travaliului, în primulú casă scade, iar în alú duoilea cresce.

Nu putemú îndestulú combate argumentulú ce s'a pusú și se pune în ainte, spre a încuragea cheltuelile de lux, și care constă întru a dice că *fóră aceste cheltueli, banii n'arú circula, comerciulú arú peri*.

Mai întâiu, din punctul de vedere general, economic, nu e nimic ca banii să circule, să trecă dintr'ua mână într'alta; ceea ce importa aici este numai rezultatul acestei circulațiuni. Și rezultatul aici, după cum am vădit, este defavorabilul dezvoltării a-vuției.

„A cumpăra produsul nu este a limita travaliul,“ a zis Stuart Mill. Mai toți cred contrariul, și cad în erore.

Să presupunem că Românilor le vine gustul a face mai toate vestmintele lor de catifea, și că unii producători stabilesc chiar în România uă fabrică mare ce produce catifeua. Hei bine, această cerere nu servește a alimenta travaliul, căci, spre a produce catifeua, trebuie un capital preexistând. Acest capital nu este creat de cerere. Producătorii cari au stabilit atelierul de care vorbirăm, au întrebuințat capitalurile ce serveau celorlalte industrii, cari suferă de această lipsă a capitalurilor.

Prin urmare, cei ce poartă catifeua nu înmulțesc producțiunea. Ca să o înmulțescă, ei ar datori, prin cruțiare, să înmulțescă capitalurile, și cu capitalurile, astă-f-lu formate, să stabilească fabrici de catifea. Numai atunci este în realitate cererea de travaliu.

Alu duoilea, a distruge fără necesitate obiectele spre a favorisa travaliul, comerțul, este totu una cu a susține că pierderile cauzate de naufrage, de grindină, inundațiuni, incendiuri, desastre, sunt un lucru bun.

Dar asta încă nu este totu.

Cheltuelile de lux provocă, cum am vădit, vorbindu despre catifea, fabrici de obiecte de lux. Industriile ce produc aceste obiecte prezintă neconveniente grave. Ele crează trebuințe factice. La un momentu ore-care, acestor industrii le lipsesc resorțioțele, din lipsa cererei. De aci rezultă uă mi-

seriă mare pentru lucrătorii ce se dau la aceste industrii de fantasiă, miseria de care suferă societatea întregă, dacă ei sunt numeroși, fiindu-că scimă că industriile sunt solidarii.

Este de mirare că Franția, țără democratică, s'a dată la industriile de luxă, de cre-ce Anglia, țără aristocratică, a adoptatū industriile ce corespundū la trebuințe reale, de prima necesitate.

Moriele unei națiunii influențēda multū asupra consumațiunelorū objectelorū de luxă. Neapăratū că este bine ca cetățenii să se amuse; trebuie ca aceste petreceri să fie alese. Este multū mai avantajosū a se da preferință petrecerilorū ale cărorū urmări nu aū nimicū vătămătorū, și cari sunt mai favorabile ordinei și buneii stări a menagiului, cele mai proprii a conserva sănătatea corpului și a spiritului, conservănu totū de uă dată și punga.

De multe ori, modă se schimbă fōră motivū, ea consacră adesea ceea ce este fōră judecată și supărătorii, nevoindu-ne a schimba, fōră timpū, vestmintele, mobilele și trāsurile nōstre.

Daca ne-amū urca la Mihaiū Bravu, arū trebui uă adevărată erudițiune spre a face înnumăratōrea modelorū nōstre.

7. — De și guvernele, pentru cauzele ce le-amū arētatū, sunt pornite a face cheltueli ne-productive, totuși unele dintr'ēnsele aū promulgatū *legi somptuarii*, în vedere de a reprima cheltuelile extravagante ale cetățenilorū.

Dar aceste legi, nicăiri și în nici-uă casū, n'aū produsū rezultatulū asteptatū. — mărginirea cheltuelilorū de luxă. Pe lūngă acestea, *legile somptuarii* loveaū într'unū modū manifestū proprietatea și libertatea, de unde proprietatea derivă, după cumū amū vedutū,

căci împedică pe ómeii de a dispune liberamente de fructele industriei lor.

Unii economiști, între cari și Mac Culloch, mai impută cu dreptu cuvântu acestorú legi că nu numai nu facú pe cetățeni mai activi, ci încă și paralisă silințele lorú, îi cufundă în sărăciă. Căci fiindú închisi în limite de cheltueli mai strême de câtú aceea ce-și arú fi impusú ei-ênșiși, indiviđii perdú curagiulú de a aplica industria și talentele ce arú fi desvoltatú spre a-și procura mediile de a susține, cu deplină libertate, cheltuelile ce dorescú să faca. Ele sunt unú obstacolú desvoltărei avuției naționale, căci omórá stimulantulú celú mai puternicú al producțiunei, tendința de a se în álta prin avuțiile obținute prin muncă.

„Prin supraveghiări și restricțiuni aduse libertăței, guvernele nu potú face p'unú omú să se desguste de cheltuelile nebune și să devie cumpătatú și economú. Nici uă dată, nu s'a încorageatú, nici se pôte încoragea, prin unú atare mediú, activitatea și economia. Spre a face pe unú omú industriosú, cumpătatú și economú, lăsați-lú să guste tóte avantajele, și desavantajele liniei de conduită ce-și a alesú.”
(*Mac Culloch*).

Departa de noi ideea ca legile să nu pună nici-unú frêú prodigalității (risipei) excesive. Pe niste asemenea maađi de minte, legea civila datoresce a da mediú a-i pune la regulă, interđice.

„Pe lúngă acestea, adăogă Mac Culloch, este învederatú că legile somptuarii, chiarú d'arú fi avantajo-sé subț unele raporturi, datorescú a lucra într'unú modú parțialú și vexatoriú. Ceea ce arú fi prodigalitate și nebuniă ridiculă pentru unú individú, pôte să nu fie de câtú nă cheltuélă moderată și regulariă pentru unú altulú. Dacă dar se prescriă acéstă cheltuélă în privința prodigului, se ridică celui-l-altú bu-

curiile pe cari averea sea-î dă dreptul a le pute gusta; și daca această cheltuélă este permisă acelora ce o potú face, spre a se însemna la ce indiviđi regula este aplicabilă, trebuie se stabiléscă uă incușiune odiosă, și generalemete neeficace, asupra pozițiunei lorú. De securú, nu este rolulú guvernului de a scruta afacerile subpușilorú sêi. Elú n'a fostú instituatú spre a ține socotelile lorú, ci cu scopulú de a protege drepturile și libertățile tuturilor: *Daca Statulú nu este ruinatú de propriile sêle stravaganțe, elú nu se va ruina nici uă datá de acelea ale subpușilorú sêi.*„

Mai in nainte de a termina, spunemú că în țêrile civilisate, legile somptuarii aú fostú abolite de multú, ca și la noi Români. In loculú lorú, s'a aședatú imposite pe *consumațiunile deluxú*. In Anglia, sunt taxe: asupra numêrului domesticilorú, — asupra trásurilorú, asupra cailorú, — asupra armoriilorú, — asupra uniformelorú de livrea, — cumú este și la noi impositulú asupra cãrțilorú de jocú și asupra tutunului.

Aceste taxe n'arú fi rêu sá se întroducá și la noi. Economia politicá le aprobá, fiindú că ele intrá in categoria *impositelorú directe*.

Cu aplicațiune la noi, unde luxulú a tinsú și áncá tinde a lua proporțiuni mari, in dauna moralitáței publice, devenindú totú de uă datá factorulú miseriei, in privința materialá, fiindú că tóte aceste lucruri de prisosú le tragemú din stráinátate, noi recomandámú guvernului a introduce și la noi impositele pe consumațiunile de luxú, și, in acelașú timpú, a láți instrucțiunea, a face pe totú Românulú de ambe sexele sá se pêtrandá bine cá, prin consumațiunea unorú asemenea lucruri, **ne constituámú de buná voie tributarii stráinilorú**, de unde ne vinú aceste lucruri. Partisani íofocați ai libertáței, noi voimú ca cetáțenulú, din propria sea mișcare, iar nu constrénsú de

guvernă, să-și restrângă trebuințele prisositoare. Voimă constrângerea **morale** iar nu **legale**, căci ultima, a condusă și conduce la nemoralitate.

8. — Nu trebuie să condamnăm ori ce cheltuélă neutilă, căci cădemă nu numai în sgărceniă, ce este ună vițiă ¹⁾, dar și într'ună altă păcată mai mare: împedicămă ori ce progresă.

„Nu există, dice Mac Collach, ună singură lucru din cele privity astădi ca neapărare axistenței, séu uă singură ameliorățione de uă natură óre-care, care să nu fi fostfi denunțată, la aparițiunea sea, ca ună prisosă neutilă, séu ca fiindă óre-cumă nocentă. Sunt puține articole de investmântare cari să fie privity ca mai esențiale de câte cămășile; cu tóte astea, tradițiunea ne a conservată exemple de indiviđi pedepsiți aspru, pentru că cutezaseră a se servi de ună objectă de luxă așa de costisitoriu și de neutilă! Usulă obicinuită de cămine (cheminées) nu a existată în Anglia pênă la mediulă secolului ală XVI, și în discursulă de introduțiune ce precede *Chronicele de Hollinschet*, publicate în 1577, sunt plângeră amare în contra numărulă celă considerabilă ală cămineloră făcute de curândă, de înlocuirea mindiriloră de paie, cu saltele și pătură de lână, și a vaseloră de lemnă cu vasele de pământă și de cositoră. Intr'altă locă, autorulă plânge că se întrebuintedă numai stejarulă pentru construcțiunii, în loculă sălciei, cumă se făcea pênă aci, și adaogă: „Altă dată casele nóstre erau de salcie, dar ómenii nóstri erau de stejară; dar „astădi casele nóstre sunt de salciă, ómenii nóstri nu

¹⁾ Amă spusă aiurea că *avarulă* este mai utilă societăței de câtă *risipitorulă*, chiară cândă îngropă fructulă avariției séle, pentru că, curândă séu mai târđiú, acestă fructă intră în circulațiune. Dar astădi cei mai mulți avari nu țină banii îngropați, ei-i speculă și astă-felă alimentă produțiunea.

„sunt numai de salcie, dar unii sunt cu totul de „paie,—ceea ce este uă tristă schimbare.“

„Unū numărū mare de volume sunt pline de plângeri în contra gustului dominându alū ceaiului, zăcharului, cafelei, obiectelor coloniale și alte bucurii ale luxului, importate din străinătate și ideea că aceste lucruri sunt prejudiciabile este chiarū în ziua de astăzi foarte respândită.“

Vorbindū despre industria comercială și despre schimbū, amū învederatū c'aceste plângeri sunt nedrepte.

Franklin istorisește într'unulū din opusculele sële historieta următoare.

„Unū omū de lângă capulū May mă obligase, fōră a voi, cu tōte stăruințele mele, să priimescă vre-uă plată. Femeea mea, aflându că elū are uă fată, îi trimise în darū unū bonetū la modă. După trei ani, elū veni la mine cu unū altū locuitorū din giurulū capulū May, vorbi despre bonetulū trāmisū de muierea mea, și spuse câtū de bine păruse fetei sële de acestū bonetū.“ Dar adeogă-elū, acestū bonetū a costatū scumpū cantonulū nostru. — Cumū asta? îi diseiū-eū. — Oh! imi respunse-elū, cândū fie-mea păru în adunare, bonetulū fuse așa de admiratū, în câtū tōte fetele și femeile june voiră să aducă niste asemenea bonete de la Filadelfia; și calcularāmū, femeea mea și eū, că tōte n'aū costatū mai puținū de 100 livre sterling. — Acēsta este adevēratū, dise companionulū sēu. Dar d-tea nu spui tōtă historia. Eū cugetū că bonetulū a fostū pentru cantonū de ore-care avantajū, pentru că elū este primulū lucru ce a datū fetelorū nōstre ideea de a tricota mānuși de lână, spre a le vinde la Fladelfia, și a-și procura prin acestū mediū bonete și panglice; și sciū c'acēstă ramură de industriă cresce mereū și are să aibă efecte și mai bune.

„Fuseiū fôrte mulțămیتū d'acestū exemplu de luxū, pentru că nu numai fetele capului May deveneau mai fericite, cumpărându bonete frumoșe, ci și pentru că acesta procura Filadelfienilorū uă provisiune de mânuși calde.“

Daca arū fi stătutū seū arū sta să diminue trebuințele lorū, cumū îi îndemna unii moralisti, ómenii s'arū afla mai în starea de sêlbătăcie primitivă.

În prima parte, amū arêtatū că ori-care omū se mulțămesce de situațiunea în care se află pusū, n'are nici-unū motivū a aspira la uă situațiune mai bună; și că societatea dătoresce totū progresulū lipsei acestui simțimentū de satisfacțiune, și existenței aceleia ce-i este directamente contrariū, — dorinței de a în âlța în lume, de a ne ameliora condițiunea nóstră, de a ne procura uă putere mereū mai întinsă asupra lucrurilor comode și objectelorū de luxū. Prin urmare, nu trebuie certatū, ci lăudatū individulū ce se silesce a ajunge la uă avuțiă și la unū rangū superiorū.

Ambițiunea de a ne în âlța este blamabilă numai cândū, spre a atinge scopulū nostru, avemū recursū la medii prejudiciabile semenilorū nostri seū noă, atâtū din puntalū de vedere materialū, câtū și din celū moralū. (*veđi capitalulū VI*).

Din tóte acestea, putemū dice că crescerea regulăriă și simultaneă a trebuințelorū și a mediilorū de producțiune nu constituă dar unū progresū alū luxulū.

9. — „În materia de luxū, învêțiămintele economiei politice confirmă pe acelea ale moralei. Morala condamnă consumațiunile personale éxagerate, pentru că ele atestă egoismulū și vanitatea; Economia Politică condamnă aceleași consumațiuni, pentru că desécă societatea, și dă totū de una nascere sêrăciei și miseriei.“ (Garnier).

„Miseria, dicem noi, este urmarea nefailibilă a luxului. Când cine-va voiesce a cheltui mai mult do cât produce prin traviulul său, său mai mult de cât îi dau veniturile séle, acel cine-va sărăcesce iute; când un număr mic consumă fără măsură, privațiunile numărului celui mare sunt excesive, și međiile naturale de a dobândi sunt foarte rară suficiente la trebuințe exagerate. Istoria ne arătă destul că luxul nu se desvóltă liber de cât la aceia ce dobândesc fără traviul, or prin gueră, or prin geoc, prin intrigă, basețe și alte cualități ale curțisanului.“ (Courcelle-Seneuil).

Numai așa luxul este un rău.

CAPŪ III.

CONSUMAȚIUNELE PRODUCTIVE.

Nu avem mai nimic de đisupra consumațiunilor productive, fiind că ele nu sunt altă, fără numai *întrebuintarea capitalului în producțiune*, despre care am tractat despărțit (veđi partea I).

CAPŪ IV.

CONSUMAȚIUNILE PRIVATE.

1. — *Car sunt lucrurile căroră trebuie să se de preferință, pentru consumațiunile private? — Consiliur.*
2. — *In tóte casurile, trebuie să dăm preferință lucrurilor ce se consumă cu încetul?*
1. — Pe lângă cele ce am đis, în privința con-

sumațiilor private, în capitatulul II, recomandăm cu toți economiști.

1°. Lucrurile ce indestulădă trebuințe reale.

Prin *Trebuințe reale* se înțelege nu numai trebuințele cualificate *neapărate nevoi*, fără satisfacțiunea cărora omul n'arū puté conserva viața și sănătatea sea, ci și acelea pe cari starea în aintată a societăților nóstre ne face a le căuta cu mare înțetire. Ele diferă dar după diferentele grade ale în aintari societăței; mai diferă încă în diversele clase din cari ea se compune.

Orū-ce bucurie onestă ce nu causédă nici-unū prejudițiu cui va este unū bine, este permisă aceluia care se găsesce în pozițiune de a o puté să-și o permită.

2° Lucrurile ce se consumă mai multū cu încetulū, de câtū răpede,

Produsele ce se consumă cu încetulū, ca vestmințele, locuințele, uneltele, dichisele casei, procură consumatorilor lorū uă bucuriă prelungită. Prin urmare, cheltuéla ce se face cu cumpărătórea lorū, de și mai mare de câtū aceea ce se face cu cumpărătórea lucrurilor ce se consumă răpede, este mai avanta-geóasă. Uă carte bună póte servi la instrucțiunea părinților, fiilorū și amicilorū, de óre-ce pentru uă oca de vinū bunū satisfacțiunea dură numai unū momentū. Uă ólă de tuciū séu de aramă dură ani, de óre-ce uă ólă de pământū se sparge într'ua septemână.

S'a observatū că locuitorii țerilorū de la sudū, puténdū, din cauza frumuseței climei, viațuii fără multă muncă, aū locuințele próste și lipsite de mobile, asternuturi, dichise. Ei consumă pe dată ceea ce aū produsū. Este cu totulū din contra în țerile de la nordū, Anglia, Olanda, Belgia și Francia septentriónală. Aci, locuințele sunt sănétóse, comode și plăcute. Locuitorii acestorū țeri sunt mai prevédători,

chiaru din cauza că clima și pământul sunt puțin favorabile.

Ecă descrițiunea ce face despre satele și locuințele acestor țeri J. B. Say, ce le-a vizitat.

„Fie-care satu îmi presintă unu aspectu generalu de bună stare și de curățeniă pe cari nu le găsecu în multe din provinciile nóstre ¹⁾. Arbori și flori ornédă locul de din aintea caselor și sunt garantite cu închisorî; ferestrele sunt cu geamuri; oblónele, ferestrele și ușile sunt vepsite cu oliu, și acéstă vepsă reînouită din timpu în timpu, este totu-de-una frescă și servesce de preservativu lemnăriei. Intru, nu intr'uă cameră servindü de uă dată de bucătăria, de cameră de culcatü, și une-orî de grajdü; ci intr'uă bucată curată și arangétă, mobilată cu scaune, mese și dulapuri. Dichisele casei ce se vedü, sunt bune. Vasele, ceșcile, năstrapele, talerele, străchinele, nu sunt de olăria grósă, ci de farfuriă ușóra și comodă. Ólele sunt de tuciü séu de aramă, spélate și frecate, în câtü lucescü. In camera de culcatü, găsecu alte mobile: póte chiarü uă pendulă și unü covorü pe josü, dar de sigurü saltele și plăpămi pe patü, perdele și uă sobă bună, gata de a priimi foculü.

„La prânđulü și cina sea, familia consumă unü nutrimentü sănétosü, adese-orî cărnuri, legumi și uă bętură întăritórie.

„In giurulü casei, uă curte, uă grădină, ținute bine, unü staulü, păseri, uneltele profesiunei ce exercitată, de calitate bună și în cantitate suficientă. Tóte aceste lucruri sunt produse a cărorü consumațiune este mai multü séu mai puținü lentă, și cari se reînouescü la trebuință.“

Trebue dar să consiliemü claselorü sárace a nu se pré da la consumațiunile rápedi; ci, din contra, a

¹⁾ Aci este vorba de Francia.

prefera consumațiunile lente; strângându câte unul unu, lucrurile de care au trebuință, ele se înavuțesc pe nesimțite. La timp de lipsă, de nevoie, ele au cu ce să-și procure cele trebuinciose.

Chiaru vestimentele, este multu mai bine a fi făcute din stofe traînice, cu tôte că atunci costa mai scumpu de câtu cându sunt făcute din stofe ordinarii, căci, îndată ce se usă vestimentele, acela ce le avea perde nu numai plata croitorilor, dar și materiile primarii ce a intrat într'ensele. Cându ele sunt făcute din stofe solide, este învederat că durează mai multu.

3° „Bunul simțu și rațiunea au doue puncturi de sprijin: 1° prescripțiunile hygienei pentru totu ce se atinge de consumațiunile ce potu vêtéma sănătatea corpului seú cari sunt neutile și dé prisosù; 2° suma *venitului*, asupra căruia nu trebuie să ne facem iluziuni, și peste care nu trebuie să trecem de câtu în casurile de absolută necesitate.” (Joseph Garnier).

Este bine a regula cheltuelile astu-felù, ca să avem totu de una ce-va bani în rezervă, pentru trebuințe neprevădute. Bêtrânii nostri, în expresivul lorù limbagiù, numiau acéstă rezervă pecuniaria: **Bani albi pentru ðile negre.**

4° Mai trebuie să ne ferim și de cheltuelile provocate de ocaziuni. J. B. Say ðice despre dênsele: „Ele sunt ca acele bucate cari le mâncăm fôră poftă, pentru că prezența lorù excită lâcomia nôstră;” iar Franklin, adresându-se către aceia cari, la uî vëndere publică, se lasau a fi tentați de obiecte de cari nu au trebuință: „Credeți să le cumpărați eftine; dar ceea ce nu este necesariù, este totu-de-una scumpù... Amu vëdutù multe persóne ruinate totu cumpărându eftinù... Aceia ce cumpără prisosulù sfêrșesc prin a vinde necesariulù...”

5° Asemenea trebuie să ne ferim a cumpăra pe cre-

dită, căci pe nesimțite, cheltuim mai mult. Vendedorul exploată pe cumpărător, și mai târziu pierde și el însuși, căci cumpărătorul totuși măbind datoria, ajunge a nu mai pute plăti.

6° Uă eróre în care cade multe menage este și a-césta. Ele cumpără în cătățimi mari obiecte de băcănle, etc., pe care le ține în cămără, fiindu-că cumpărându mai mult, negucătorul face ore-care scădeminte la prețiu. Aceste aprovisionări se strică, se risipesc, — perderi ce întrecu micul scădementu făcutu la prețuri de comerciantu. Cea mai bună menageră nu scie, nu pôte a le conserva așa de bine ca comerciantul, care consacră acestor obiecte totu timpul sêu.

2. — Dar nu este bine a se da, în tôte casurile, preferința lucrurilor ce se consumă cu încetul.

De exemplu, un proprietariu clădesce uă casă pentru locuința familiei sële. Dacă întrebuintedă pētră și lemnăria de stejaru, luându tôte precauțiunile spre a asecura clădirei uă durată lungă, ea va costa multu, camu la 5 mii galbeni, presubpuindu că, astfelu construită, va dura cătu eternitatea. Dacă proprietarul o face cu materiale mai ușore, casa flū va costa numai 2500 galbeni și va dura numai 45 ani. Puindu aceste 2500 galbeni ce-i rămănu la dobânda compusă, numai cu 8 la %; acéstă sumă se va induoi celū multu la 8 ani, și prin urmare va ajunge la 5000 galbeni. În alți 8 ani, ea se va induoi din nou, fiindu atunci 10,000 galbeni. În alți 8 ani, și acesti 10,000 galbeni se voru induoi, astfelu că, după 24 ani, proprietarul va avé 20,000 galbeni. Atunci, elū sêu copiii sêu voru derâma casa care, fiindu clădită cu materfale ușore, nu va mai fi bună de nimic, și o voru clădi, cu uă parte din cele 20,000 galbeni, multu mai solidă, de cătu arū fi

pututu-n face-o ântêiû, remâindu-le și bani. Și apoi nu trebuie să perdemû din vedere că după 24 ani, moda construcțiunilor se scimbă, uă familia nu mai este compusă de aceeași indiviđi; ea are trebuința în locuința sea ca camerile să fie alt-felû împărțite.

Asupra acestora, arû trebui să mediteđe multû proprietarii nostri cei ce clădescû prin orașe, dar mai cu sémă la țera.

Avantagele ce vęđurămû c'arû trage proprietarulû ce n'arû băga uă sumă mare într'ua clădire, spre a o face durabilă, rezultă și pentru aceia cari, avëndû sfeșnice și tacâmuri de argintû masive, le-arû înlocui prin altele mai ușuri, profitândû de dobênda compusă ce le arû da prisosulû metalului prețiosû.

CAPÛ V.

CONSUMAȚIUNEA ABSENȚILORÛ. — ABSENTEISMÛ.

1. — *Cari sunt relele efecte ale absenteismului?*
2. — *Ce remedii sunt în contra relelor absenteismului?*

1. — Subt numărul 10, capû 12, partea I, amû arêtatû ce este *absenteismulû* și relele sêle etecte. Pe de uă parte, elû slăbesce legătura ce lipesce pe proprietarû de pământû; iar, pe de alta, sărăcesce țera, pentru că banii luați după venitulû moșielorû nu se mai întorcû în apoi, cheltuindu-se aiurea, ceea ce este fôrte dăunătorû țerei, de unde aceste valori sunt extrase și avantajosû acelora unde sunt duse; privêdă prima țera în favórea celei de a.û duoilea de unû instrumentû alû travaliului, de beneficiulû creșterei avuției, în proporțiune cu importanța sumelorû

exportate. Proprietarii se ducū în altă țără, mai totū-de-una, nevoiți de administrațiunea cea rea și de exagerațiunea sarcinelorū publice, căci, prin acēsta, ei scapă de impozitele puse pe consumațiunī ¹⁾, și Statulū, județulū și comuna, ca să obție aceeași sumă de resorginți, încarcă impozitele populațiunei ce stă pe locū.

2. — Noi credemū că nu este nici unū remediū mai bunū în contra relelorū *absenteismului*, fōră numai îndreptarea cauzelorū ce-lū provōcă. Nu s'arū putē popri banii ce emigrații iaū cu dēnșii, pentru că s'arū ataca dreptulū de proprietate, s'arū aduce loviturī comerciului, și acēsta arū sili pe emigranți să aibă recursū la fraude: în locū de a lua banii cu dēnșii, ei arū trāmite în străinătate produse, a cărorū valōre în numerarū s'arū duce de a o lua, priimi în străinătate. Totū ce s'arū putē face este să se ia uă mică taxă de la exportulū banilorū, precumū se ia de la orī-ce marfă. Și acēsta s'arū putē face fōră celū mai micū neconvenientū de la banii destinați pentru cheltuelile întreținerēi în străinătate a proprietarilorū ce se ducū a se plimba seū trāi acolo. (Veđi și ceea ce amū đisū în privioța societățilorū de asigurare, *No. 5 capū VIII, prima parte*).

Juniī, trāmiși atātū de Statū câtū și de părinții lorū ca să studiā în universitățile străine, consumă acolo banii luați din țără, care stă lipsită de acestū numerariū.

Bine arū fi să se pue uă stavilă acestui rēū, de-decretāndu-se că diplomele străine, de acumū înainte, nu mai daū nici-unū dreptū în țără titularilorū.

¹⁾ În urma taxelorū uechibđuite puse de consiliulū comunei Bucuresci pe consumațiunī, mulți Bucuresceni sunt deciși a se duce aiurea spre a trāi.

Astăzi, cu cheltueli mari, avem universități. De ce să stea pustii? — Acastă măsură a fost deja adoptată de Olanda. În Franția, ea există de multu timp.

CAPŪ VI.

CONSUMAȚIUNILE PUBLICE.

1. — *Ce scimă despre consumațiunile publice?*
2. — *Cari sunt cheltuelile publice cele mai productive?*
3. — *Care este rolul politice și alu economiei politice?*
4. — *În ce constă adevărata acțiune a guvernulu?*
5. — *Despre armatele permanente.*
6. — *Trebue ca Statul să intervină în instrucțiunea publică?*
7. — *Statul trebue să interviă spre a regula industria și comerciul internaționalu?*
8. — *Statul pôte interveni ca producătoru în industria?*
9. — *Intervențiunea Statulu are să mērgă progresându seū diminuându?*

1. — Subt No. 5 de la capitolul I. amū disū că **consumațiunile publice sunt acelea ce se facū de puterile publice, comună, județū și Statū.**

Statulū, județulū și comuna, despre cari amū vorbitū dejā în mai multe rânduri, ca corpuri colective, reclamă, totū ca corpulū omenescū, certe consumațiuni ce-ī sunt proprii, ca serviciulū funcționarilorū publici pentru facerea legilorū, pentru justițiā și administrațiune, pentru paza țerei, etc.

Totū de uā dată amū avutū grijea de a adēogi că

calitatea consumatorului (ființa morală seú ființa fizică) nu schimbă natura unei consumațiuni: uă consumațiune publică putendú și totú așa de neproductivă ca uă consumațiune privată.

2. — Dintre tóte consumațiunile publice, cele mai productive sunt acelea ce se facú spre a procura **securitatea** (*veđi No. 8, capú XVI, prima parte*). Dar și acestea încetédă de a fi productive, dacă seú întrecú marginele strictei necesități, seú nu satisfacú pe deplinú trebuințele societăței. Cuvintele pentru cari susținemú acésta, le-amú arétatú subt No. 13 de la capú XVI, prima parte. Din cele ce vomú dice în capitolele urmátóre, se va învedera și mai bine pentru ce stáruimú atâtú de multú a recomanda cea mai mare economiá în privința consumațiunilor publice.

3. — Multe din aceste consumațiuni nu sunt tóte egalemente nedispensabile existenței unei națiuni.

Limitațiunea sferei de acțiunei a Statului privesce sciința Politiceí. Economia Politică nu ia unú sború așa de în altú. **Ea judecă numai actele guvernului, iar nu constituțiunea sea.** Tóte măsurile ce afectă produțiunea, distribuțiunea și consumațiunea avuției intră neapératú în sfera observațiunilorú seúe, și sunt liberamente discutate de densa.

Acestú dreptú -i s'au recunoscutú chiarú de legislatorii nostri. Din în alțimea tribunei, unii dintr'ênșii au đisú: „**Trebuie ca profesorii să aibă tótă libertatea învățământului, să nu fie nici uă dată censurați.**“

Suntemú cetățenii unei țeri libere, unde tóte adevérurile potú fi proclamate în gura mare. De aceea nici n'amú menageatú pe nimeni, amú arétatú réulú, fóră a ne preocupa de omnipotența autorilorú lui, sciindú că numai așa exercitámú funcțiunile marelui sacerdocii ce ni s'a confiatú.

4. — Toți ecomiștii sunt d'acordă că Statulă dato-
resce a face numai ce este necesariū.

Ei diferă numai în ceea ce privesce determinarea
acestui necesariū.

Adam Smith dice că acțiunea unui guvernă con-
sistă:

1° A protege societatea în contra atacurilor seū
violențeloră celorlalte națiuni;

2° A garanta pe fie-care membru ală societăței de
efectele răutăței și nedreptăței ori-căruī altă membru;

3° A ridica și a întreține certe stabilimente utile
publicului, a creă și întreține pentru dênsele service
pe cari inițiativa particulariă n'arū fi nici-uă dată
ispitită a face, fiindū că cheltuelile ocașionate de
aceste stabilimente arū întrece avantagele ce arū pu-
té trage particulariī ce le-arū susține cu cheltuēla
lorū.

Asupra primeloră două puncte, toți economiștii sunt
d'acordă, afōră de D. Molinari, care cugetă că uă
societate căria -i s'arū plăti uă sumă ôre-care, arū
puté fi însărcinată cu dênsele.

Cu tôte că asupra celui ală treilea punctă econo-
miștii nu se învoiescū, noi totuși ne unimū cu Adam
Smith. Așa arū fi construcțiunea și iluminarea fare-
lorū, ¹⁾ unele travaliuri neapērate, ca zăgazele, pentru
ca cursurile de apă să nu debordeze, stabilirea căi-
lorū de comunicațiune, (vedē No. capū, I parte). tra-
valiurile ce se execută în porturile de mare de co-
merciū, aducerea apei în orașe. etc. Observămū că cu
cele trei din urmă travaliuri se pôte însărcina guver-
nulă numai în țērile în cari aceste travaliuri nu s'arū
puté face de inițiativa particulariă.

5. — Tractândū despre industria nematerială (capū

¹⁾ Farulă este unu turnū în altū, iluminatū nôpcea, pentru ca
să dea de scire corăbiiloră a se feri de locurile periculose.

XVI, partea I) și despre colonii (capitlu XII, partea II), amă învederat, credem, de ajunsă că cheltuelile ce se facă pentru apărarea teritoriului, dacă întrecă realele trebuințe, sunt cheltueli neproductive, ce diminueă pe totu anulă capitalulă socială; și că armatele numeroșe servescă pré adesea a da mână de ajutoră guvernăminteloră să asuprască pe cetățeni.

D. A. Clement dice asupra armateloră permanente: „Progresulă politică celă mai considerabilă și celă mai reclamată într'ună modă întetitoră constă, dacă nu în supresiunea, celă puțină în reduțiuni mari la armatele permanente întretinute de națiunile Europei. Cutezamă a afirma c'acestă progresă se va efectua într'ună fiitoră apropiat, ori-ce silințe ară face spre a se opune la acesta ambițiunea unora și pusilanimitatea altora....

„La noi, marea reformă în cestiune va întâlni rezistența cea mai mare; populațiunea noastră este îngâmfată de ceea ce se chiamă *spiritulă militariu*, spirită ce în fonă nu este altă, de câtă ună amestecă de dispozițiuni vanitose și de depărtare pentru travaliurile utile; pare-se că ținemă a justifica acestă predicțiune a lui Montesquieu: „Francia se va perde de ómenii de resbelă.“ Cu tóte astea, clasele laboriöse începă a pricepe c'acestă spirită militariu este una din cauzele ce au contribuită mai multă a împedica ameliorațiunea sórtei loră; în adevără, ele sunt încă adăpate de uă dosă forte de vanitate națională: civiatele *preponderanța, supremația Franciei* încă exercită asupra minței loră pré multă influință, și ele admită fórte facilemente nebuna cugetare că ne convine de a cârmui destinatele celoră-l-alti populi; dar ceea ce ele nu mai admită este ca, în timpă de pace, să se întretie multă timpă, cu cheltuelile loră, armate de la 400 pênă la 500 mii ómenii; a-

cestu' abusu' ruinosu' nu mai este sustinutu' de catu' de cei ce sunt directamente interesați la manținerea sea, și de frica exagerată a unei părți influente, dar relativemente puțină numeroasă, a populațiunei...

„Cu prisosulu' cheltueliloru' militarii făcute în timpu' de pace numai în cursu' de deuce ani, s'arū fi pututu' acoperi Francia cu căi ferate, cari, astăzi, arū face capitalulu' întrebuintātu să producă unū venitū celū puținū de 100 milióne franci, fórá a mai inumera marele avantagiū alū economiei cheltueliloru' și timpulu' ce s'arū fi pututu' procura industriei transporturiloru' pe tóte punturile țerei.

„De securū, historicii fiitorī vorū explica cu anevoie că niste așa de monstruóse dilapidări n'a ridicatū între noi, fórá numai câte-va protestațiuni. Este adevēratū că de la facerea lorū, s'au cercatū a le justifica invocându pretinsa necesitate de a proporționa armatele nóstre cu acelea ale celorū-l-alte puteri ale Europei; dar acesta este unū pretextū rēū, căci tocmai guvernulu' nostru, prin inițiativa sea, a provocatū crescerea generală a armatelorū, și, mai multū, s'a nevoitū mereū, în acéstă luptă de dilapidări, a întrece pre toți rivalii săi...”

„Francia, dice Michel Chevalier, mai săracă de câtū Anglia, se afundă și mai rēū: de la 1840 până la 1846, Francia a cheltuitū 575 milióne în contra 425 câtū cheltuia Anglia; ast-felū că resbelulu' ce n'amū făcutū, și *pe care nu-lū puteamū face*, ne costa în toți anii 160 milióne mai multū de câtū pe emuliī nostri.”

În privința cuvintelorū că Francia trebuie să-și asigure preponderanța în Europa, écă ce dice Bastiat:

„Cumū! noi, populu' celū mai susceptibile alū Europei, noi cari, cu dreptū cuvēntū, n'amū suferi intervențiunea unui regimentū anglu, d'arū fi chiarū spre a erige pe pământulu' patriei statua Libertăței,

și spre a ne învăția perfecțiunea socială... tocmai noi să avem pe buzele noastre acestă cuvântă supărătoriu: **preponderanța?** .. Cumă ne-amă putut noi imagina că inima omenescă nu este pretutindeni aceeași, că n'are pretutindeni aceeași mândria, aceeași orore de dependință?

„Dar înfine, această **preponderanță** neliberală pe care o urmărimă cu atâta orbire, și, după mine, cu atâta nedreptate, unde este, pus'amă vre-uă dată mâna pe ea? Silințele le vedă bine, dar nu vedă și rezultatele. Vedă bine că avem, de multă, uă armată mare, uă marină puterică, ce striveșce popululă, ruină pe muncitoră, dă nascere desafețiunei, ne împinge către bancrută, ne amenință cu calamități spăimântătoare. . . . , vedă tôte acestea; dar nu vedă **preponderanța** nicăiri, și daca avemă uă greutate în destinatele Europei, acesta nu este prin putereă brutale, ci în desprețulă ei...„Bastiat citedă câte-va evenimente, contestațiuni internaționale, în cari Francia a datorită să cedă. Ce n'arū fi disū-elū, daca arū fi trăitū, despre necugetata expedițiune a Mexicului, ce s'a terminatū, după cumă se scie, cu rușinea armatei Francei!

Dintr'economistī ce s'au ocupatū cu natura și cu organizațiunea puterilor necesariū apărării naționale în întru și în afōra, nu mai Smith este singurulă ce a credutū că armatele permanente sunt preferabile milițiiloră naționale. Și acesta se înțelege, pentru că elū n'a apucatū să vedă că Francia a datoritū apărarea libertăței sele în contra alianței regiloră *milițiiloră naționale*; mai la urmă, *milițiile naționale* salvară Ispania și Germania de Francesi, conduși de Napoleon I. La Santa-Elena, elū a mărturisitū că *armatele sele mecanice* nu făcuseră nici—uă dată câtū corpurile de soldați cetățeni cu cari elū făcuse primele și celū mai gloriose campanii ale sele.

Spaciul nu ne permite a arăta în totă intrigimea sea supărătoarea influință exercitată de armatele permanente asupra moriilor națiunilor. Totuși vom spune că ele slăbesc la toți cetățenii simțimentulul responsabilităței, obicinuindă-i a se lăsa pe alții pentru apărarea intereselor lor celor mai prețioase, și deslegându nodul solidarității ce necesitatea acestei apărări ară mântine între dênșii. Roteck și Dunoyer au demonstrat tôte acestea, în opere speciale. — „Unu populă, dice Roteck, ce abandonă apărarea libertăței séle unei clase particularii devine codardă (lachă) și necapabilu de a resista prin elu—ênsuși la agreusiunile cele mai nejuste. Popululă este cu atât mai slabu, cu câtă armata este mai forte.“

J. B. Say a demonstrat că uă armată mare (fie de uscată, fie de apă), în locu de a protege nedependința națională, o compromite și mai multu, din cauza tendințelor agresive ce ea determină la acei ce dispune de dênșă, că armata nu protege industria, comerțul naționalu „Cu sabia în mână se facu afacerile cele bune? Ceea ce face ca Anglia să vëndă mărfile séle pretutindenă, este că ea scie să fabricede mărfi ce convinu consumatorilor din tôte diversele ținuturi, și pôte să le dé eftină. Tunulă nu face nimic.“

„Ce comandă gurele-de-desfacere? unu singură lucru, *eftinătatea*. Trimite ori unde produse ce costă duoă-deci și cincă centime mai multu de câtă șimilariile loră angle și elvețiane, corăbiile séu tunurile nu le voră voră vinde. Dar trămite produse ce costă duoă-deci și cincă centime mai puțină, și nu veă avé trebuință spre a le vinde de tunuri și de corăbii. Nu se scie că Elveția ce n'are uă singură barcă, afără de câte-va luntre pe lacurile séle, a alun-gatū chiarū din Gibraltar ¹⁾ certe țesături angle, cu

¹⁾ Gibraltarulă este portū de mare situatū la comunicațiunea Mediteraneai cu Oceanulă Atlanticū; elū este în posesiunea Angliei.

totă garda ce veghiață la poartă." (Clément).

Cei ce, la noi, strigă mereu **armare!** meditează asupra acestor adevăruri. Ei uită că suntem garanți de cele șapte mari puteri.

6. Mulți economiști nu recunoesc Statului dreptul de a interveni în învățământul public. Noi respingem acest mod de a vedea. Credem că în cursul scrierei noastre, am învederat de ajuns că învățământul este un lucru util, chiar ne dispensabil. Numai pentru niste atari considerațiuni noi am admis intervențiunea Statului.

Toți oamenii resping ignoranța.

Învățământul este nedispensabil din punctul de vedere **economic**, căci instrucțiunea popoului este necesară dezvoltării producției, prosperității publice. De aceea vedem că Statele-Unite întrec chiar pe Anglia pentru construcțiunea machinelor. Acesta comandă Americii machinele de tipărire cu iuțel mare, machinele de cusut, etc.

Învățământul este nedispensabil și din punctul de vedere **politic**, căci mișcământul neresistibil al lucrurilor, progresul tinde din zi în zi ca uă mai mare parte a națiunii să ia parte la gestiunea intereselor publice, cel puțin prin sufragel, voturile lor, și este dorit ca acestia să fie instruiți cunoscându drepturile și datoriile lor.

Învățământul este nedispensabil și din punctul de vedere **moral**, căci pune pe om în pozițiune de a rezista pornirilor, aplecărilor rele.

Așa dar este util, nedispensabil ca instrucțiunea să fie respândită, lătită.

Cu toate astea, dacă inițiativa particularia este suficientă spre a intende, lăți instrucțiunea, Statul nu trebuie să intervină. Numai în cazul contrariu, el poate face acesta cu drept cuvânt Intervențiunea

Statului nu este justificată de câtă de măsura nepuținței particularilor.

D. Molinari susține că de aceea inițiativa particulară privată nu poate să facă nimic în privința instrucțiunii, pentru că totu de uă dată se amestică aci și Statul. Nu putem admite acesta, fiind că sunt State în cari Biserica și Inițiativa particulară au avut unicamente dreptul de a învăția. În toate aceste State, instrucțiunea publică n'a făcută progrese. Resultatul a fost ignoranța universală a masselor (Italia, Statele Papale și desființatul Statu alu Neapolului și Siciliei, Ispania, Portugalia).

Chiar în Anglia, inițiativa particulară a fost nepuțințiosă spre a respândi instrucțiunea în mase, ceea ce, vedându, Statul a început de curându a interveni, prin subsidii, pentru ca instrucțiunea publică să se respândescă, lătescă.

Țările ce au reușit a instrui masele sunt Statele-Unite, Elveția, Svecia și Norvegia, Germania de Nord (cu Prusia). Hei bine! tocmai în aceste țări găsim că intervențiunea Statului în instrucțiunea publică dată de multă, prin subsidii se altminterlea.

Numai prin sacrifice mari impuse contribuabililor, Statul în țările sus-arătate a ajuns la acestu fericitu rezultat.

Noă nu ni se pare că, în fața acestei experiențe universale, teoria D-lui Molinari nu se pôtă susține.

Din parte-ne, priimim intervențiunea Statului, căci voim a înmulți numărul locuitorilor instruiți.

Se întâmplă contrariul prin neinterveniune, căci locuitorii nu simt trebuința de a se instrui, această trebuință neimpuindu-se ca trebuințele fizice. Prin acestu mediu, putem ajunge mai târziu la neinterveniune.

Dar totu ce diseram în privința intervențiunii Statului nu se aplică *in genere*, de câtă la învăția-

mântul primariu, iar nu la învățământul medianu, nici la învățământul superioru, căci aci cei ce voru să profite de aceste învățăminte au nu numai conștiința trebuinței de a se instrui, ci și banii necesarii pentru acésta. Statulă aru puté numai fonda câte-va burse.

Datorimă a aréta cauza pentru care amă disu că în genere, iar nu absolutamente, *intervențiunea Statulu nu se aplică la învățămintele secundariu și superioru*. Sunt țeri unde de toți cei ce au međii este simțită trebuința de aceste duoé învățăminte; dar sunt și altele, ca la noi, unde acéstă trebuință nu este simțită. Din acésta, nu este învederatū că, în aceste ultime țeri, daca Statulū n'aru face ce-va sacrifice spre a posedé câte-va institute unde să se dea aceste învățăminte, particularii nu le-arū înființa, vëndū că din lipsa elevilorū, studențilorū nu au să se acopere cheltuelile?

La noi, Statulū datoresce pre atâtū mai multū a interveni în tus-trele ramuri ale învățământulu publicū, pre câtū elū a devenitū mostenitorulū tuturilorū acelorū bunī Români, numeroși fórte, ce au lăsatū parte din séu tótă colosala lorū avere, pentru fundațiune de scolī, și institute de bine-facere. Venitulū acestorū averi lăstate ad-hoc prin testamentele donatorilorū, se ridică la deci de milióne. Constatămū cu durere că nici unū pătrarū din acéstă sumă nu se cheltuesce în realitate pentru instrucțiunea publică, restulū servindū la întempinarea celorū-l-alte cheltueli publice.

Totuși nu admitemū ca Statulū să dea pe anū onorariū de la 10—24 miū lei vechi, la mulți profesori de facultăți și lycee, cari n'au mai nici-unū studentū séu elevū. Nu admitemū să întreție atâtea internate cu cheltueli mari, căci aceste cheltueli, întrebuințate la înmulțirea și ameliorarea căilorū de comunicați-

ne, n'arū întârđia de a da folóse mari. Subt No. 11 de la capū XV partea I, amū arĕtatū ce datoresce sǎ facǎ Statulū, pentru ca scolile sǎ fie frecventate.

7. — Din cele ce amū đisū, in partea I și a II a acestūi opū, scimū cǎ mai in ainte tođi și pretutindinī cereaū cu stǎruire întrevenđiunea Statulū in reglementađiune Scimū usemenea cǎ in anticuitate, afórá de relele instituđiunei sclaviei, regulamentađiunea era unū lucru necunoscutū; cǎ ea s'a nǎscutū cândū, in urma descoperiei Americiei, metalele pređiose se immulđirǎ.

Spre a cumula aurulū și argintulū, se încuragearǎ exportađiunile, și se prohibarǎ tóte cele-l-alte importađiuni, afórá de aceea a numerariulū. Acĕsta nu putĕ reuși, cǎci tóte guvernele făceaū totū așa. Acĕsta servi numai spre a descuragea, împedica comerciulū. Tóte acestea constituau *systemulū mercantilū* (vedĕ capū VIII, partea II).

Apoi, veni *systemulū* lui Colbert seū *protectore*, ce constǎ intru a favorisa travaliulū manufacturiariū, prohibǎndū importađiunea produselorū similariū, și procurǎndū propriei seles țĕri materii primariū și alimente eftine (vedĕ capū IX, partea II).

Vĕdĕndū cǎ mai multe industrii progresĕđǎ in Franđia cu *systemulū* lui Colbertū, guvernele celorū-l-alte țĕri ilū aplicarǎ și la dĕnsele. Așa, elū deveni d'ua aplicađiune generalǎ, și a duratū pĕnǎ in secolulū trecutū.

Acestū *systemū* țintea a *protege industria nađionalǎ*.

Dar experiința a arĕtatū cǎ nu este nici unū altū lucru mai bunū spre a stimula industria, fórá numai libertatea completǎ.

Prin proprierea de a importa produsele similariū, se lǎnđuia spiritulū de progresū, cǎci pentru industria nađionalǎ nu este unū altū stimulantū mai bunū de

câtă concurență (vezi No. 4 de la capăt IX prima parte).

Din toate acestea, putem conchide că face rău guvernul ce intervine, spre a încuraja industria națională, prin regulamente, prin prohibiții, prin încurajări și prime, medii condamnate de experiență, de știință. Totu ce el dădorește a face în această privință este a lăți, întinde, răspândi câtu se pôte multă instrucțiunea, a înmulți și ameliora căile de comunicațiune, și a procura securitatea, cheltuind, pentru toate acestea, câtu se pôte mai puțin. El dădorește a nu perde nici uă dată din vedere că producțiunea nu pôte înflori de câtu prin libertatea muncii (vezi No. 8, de la capăt IX, prima parte).

8. — Noi credem, căfără din lacururile pentru cari am admisu intervențiunea Statului, el nu pôte deveni producător; fără ca cheltuelile de producțiune să întrecă valoarea produselor, și, prin urmare, fără a sărăci populul (vezi paginile 110, 115, 101 și 102).

9. — Asupra acestei chestiuni, opiniunile sunt împărțite în două opinii.

Unii, *individualisti*, susțin diminuarea intervențiunii Statului.

Alții, *socialisti*, susțin creșterea intervențiunii Statului.

D. Dupont With, în scrierile seale: *Individul și Statul*, — *centralizațiunea*, — crede că intervențiunea Statului are să meargă creșdndu, pentru cuvântul că travaliul locuitorilor merge diversificându-se. Dar D. With confundă supraveghiarea ce guvernul dădorește a exercita asupra diverselor ramuri ale activității omenesci, care, în adevăr, merge diversificându-se, cu participațiunea directă a guvernului la producțiune.

În privința ultimului punct, noi credem că intervențiunea Statului are să meargă diminuându.

Este necontestată că oamenii, instruindu-se, moralisându-se, nu au să întârziă de a vedea uă dată cari sunt adevăratele lor interese. Atunci ei au să se conducă, conformu cu aceste adevărate interese, cu binele lor. Statul nu va mai avea nevoie a se însărcina cu represiunea delictelor, actelor rele, cu împărțirea justiției civile; el se va mărgini dar atunci în simpla gestiune a intereselor generale, misiunea sa va fi foarte mică.

Dar pare-se că omenirea n'are să ajungă curându la această situațiune fericită. Totuși tinde la densa.

Pentru această, în țările civilisate, unde oamenii sunt mai luminați, Statul este scutit de a face multe lucruri, pe cari datoresce a le face în țările mai puțin înaintate.

De aceea, noi am spus deja: **Libertatea este uă măsură bună a progreselor efectuate** (pagina 110).

Dar, trebuie s'o recunoșcem, sunt încă unele țări în cari nu se face nimic, dacă nu intervine Statul. Acelea dintr'esele unde Statul nu intervine, rămân staționarii. Din nefericire, și patria noastră, am spus-o, este din numărul celor din urmă țări, în cari inițiativa particulară este nulă și guvernul face puțin, se mai nimic spre a stimula această inițiativă.

CAPUL VII.

CONSUMAȚIUNEA GRATUITĂ SĂU NEGATIVĂ, SĂU ABSOLUTAMENTE NEPRODUCTIVĂ A FURILOR, SĂRACILOR ȘI TRÂNDAVILOR.

1. — *Cum pot fi considerați furii, săracii și trândavii?*

2. — *Datoresce seŭ nu societatea a veni în ajutorulŭ aceloră carŭ, dintr'ua infirmitate ôre-care, nu potŭ munci,—datoresce a veni în ajutorulŭ suferinșilorŭ în momente extreme?*
3. — *Societatea datoresce a îngriji de existența condamnașilorŭ?*
4. — *Cine pôte fi consideratŭ ca adevêratŭ trândavŭ? — Parasitŭ;*
5. — *Parasitismulŭ la noș. — Causele.*
6. — *Cumuluiŭ, — Syneceurele.*

1. — Furiș, săraciș și trândaviș sunt nisce adevêraș *parasiș*. Totŭ ce ei consumă este în dauna corpului socialŭ întregiș, și prin urmare-ș este fôrte prejudiciabile.

Cu câtŭ numêrulŭ acestorŭ persône este mai mare, cu atâtŭ societatea pôte mai puținŭ face progrese pe calea buneș-stăriș și civilisașiuneiș.

2. — Recunoscemŭ că societatea este datorie a veni în ajutorulŭ aceloră carŭ, dintr'ua infirmitate ôre-care, — orbŭ, ciungŭ, ologŭ nebuniș, etc. — nu sunt în stare să-ș câștigue nutrimentulŭ muncindŭ. Recunoscemŭ chiarŭ că, în momente extreme, — famete, epidemie, epizootie, — societatea să vie răpede în ajutorulŭ suferinșilorŭ, pentru-că instinctulŭ conservașiuneiș arŭ sili pe acestŭ indiviș să atace proprietatea, și este multŭ mai bine a preveni rêlulŭ de câtŭ a-lŭ lăsa să se perpetrese (*veș No. 6 și 9 de la capitulŭ XV, partea II*).

Este adevêratŭ ca societatea este datorie a face sacrificiș și în unŭ casŭ și în altulŭ, pentru-că, în primulŭ casŭ, dă adjușore suferinșilorŭ: iar în celŭ de alŭ doilea trebuie să nutrêscă pe arestanș, preveniș, și condamnaș. Sacrificiele societăș fiindŭ egale în ambele casuriș, ba și mai mariș în casulŭ din urmă

(veđi 10 de la capitulū 8 prima parte), nu este mai bine a nu tolera ca atâția ómeni să se corumpă devenindū criminali?

Aducemū-a-minte că vorbindū despre salariū, amū arêtatū ca guvernulū, în ceea ce privesce charitatea, asistanța, nu póte procede, pentru ca bine-facerile să nu cadă pe ómeni validi ce arū puté să subsiste din munca lorū. si prin urmare să încurageđe leuea, de câtū prin mēsuri ce limitéďă óre-cumū libertatea (veđi paginca No. 371).

De aci:

Totū ce guvernulū dă unora, elū ia acestū totū de la alții, căci casa Statulū nu se âmple de câtū deșertândū busunarele cătățenilorū. Le aceea economistiī sunt în contra charitâtei publice, căci guvernulū pune, spre a veni în ajutorulū suferinđilorū, contribuțiunea legale. în loculū contribuțiunei meritorii și voluntarii, în loculū unui actū ce societatea datoresce a împlini din datorie religiósă, și chiarū din propriulū seū interesū. — Cu altă ocaziune ¹⁾, noi amū đisū:

„Și unū copilū scie că societatea datoresce existența sea, progresele séle, prosperitatea sea, respectulū neviolabilū alū dreptulū de proprietate. Din acestū dreptū, decurge neegalitatea condițiunilorū: a-vuția unora, sērăcia altora. De aci, nascū pisma, gelosia, ura, și uă miă de alte pasiuni rele. De aci, vinū âncă acele atêțări facile ce provocū resturnări, ruine nemărginite, despre cari credū de prisosū a vē mai vorbi.

„Numai charitatea singură póte să mănție armonia în masa elementelorū așa de diverse ce compunū o-

¹⁾ Veđi *pitițiunea la ambele camere a unui plugarū*. — La noi, această datoriă de a adjutora pe infirmi și pe sārăci este cu atātu mai mare pentru Statū, cu câtū averi colosale aū fostū lāsate de predecesorii nostri pentru acestū fine, cu blăsteme ca veniturile acestorū nemobile să nu fie defurnate de la destinațiunea lorū.

menirea ; dar une-orî ea este neputincioasă a pondera interesele, a ușura miseriile ; ea este mai totu de-una necapabilă de a lumina pe nefericiți. Statulă are datorii politice de împlințu ; elă dătoresce une-orî a interveni în interesulă societăței, și acestă intervenținne constituă *asistanța publică*, căci charitatea nu este *pomană*. In adevărū, nu este de ajunsū să se dea ci trebue să se dé cu cumpănire, cu bună chibzuire, orî spre a nu umili pe celū ce priimesce, seū pentru ca acesta să tragă unū folosū bunū din ceea ce priimesce. Stabilimentele de bine-facere sunt unū felū de casă de prevedere, la care totū contribuabilulă aduce uă părțicică a venitului seū, spre a dobândi dreptulă de a avé recursū la dēnsa, în casū de trebuință.

„Acestea di-se, avemū unū indoitū dreptū la simpatia D v. Reulă ce ne mistue nu-lă datorimū neînțelepciunei și greșeliloră nōstre, ci hazardului, nemilostivirei ano-timpuriloră, și legiloră rele. Nu a statū nici stă în putințā nōstră de a prevedea seū de a preveni aceste cause.

„Domnia-vōstră ce sunteți chiămați a pentru-vedé la tōte, veniți în adjutorulă nostru. Nu ne lă ați a muri ca cāinii. In adevărū ce-o să ne facemū, de nu voți veni în adjutorulă nostru, daca nu să perimū pēnă la unulū? Slabi și fricoși, vomū peri de fame, țepeni și curagioși, vomū fi omoriți : în totū casulă, perimū de mōrte violentă.....

„Seū va trebui să emigrāmū, să ne ducemū în Bulgaria orî în Serbia, unde aū trecutū multī Ultimulă recensimentū ală Serbiei (1863) arētă că Românii ce aū fugitū în acea țēră să urcă peste 123,000!...

„Apoi, luați mēsuri spre a evita reulă pe fiitorū.

„Amū auditū dicēndu-se ca cu cātū civilisaținea în aintēsă, cu cātū se face lumină, causele miseriiloră ce ne vinū de la hazardū se imputinēsă din ce în ce. Așa, instituținea *caseloră de economii* a lecuitū reulă

ce resulta din încetarea muncii, rezultatul lipsei de lucru; instituțiunea *caselor de ajutor mutual* a remediat la suferințele provenind din bôle; instituțiunea *societăților de asigurare* a remediat la pierderile cauzate de grindină, inundațiuni, incendiuri, epizootiă, etc.⁶

3. — Recuoscem asemenea că arestanții, condamnații (nu și cei arestați preventivamente, fiindcă cei mai mulți din acestia li se poate acorda libertatea pe cauciune), trebuie nutriți, fiindcă se poate, ca la expirarea termenului închisorii să devie, din cauza corecțiunii, onestii, membri utili ai societății. Pedepsa este stabilită atât în interesul individului, cât și în acela al societății, prin urmare este foarte just ca societatea să contribuie la întreținerea arestanților, precum și acestia cu averea lor cândă au ore-care avere.

Mai arătam că, în alte țări, arestanții sunt nevoiți a munci, în interiorul închisorii, ceea ce dă un unu ore-care venit. Noi credem că acesta s'ar pute face cu atât mai mult la noi, unde populațiunea nu este așa de numerosă, spre a da naștere neconvenientului de care se plâng locuitorii țărilor în cari populațiunea este foarte numerosă în porțiune cu întinderea teritorului și cu mărimea capitalului, adică că, din cauza că sunt nutriți cu cheltue-lile societății, arestanții muncesc, primind un salariu mai mic, și, prin urmare, contribuă a scădea taxa salariului.

4. — În numărul *trândavilor*, noi nu facem să intre, ca alți economiști, pe proprietarii ce se mărginesc numai a consuma veniturile lor, căci, pentru noi, ei produc, îngrijind de conservațiunea, ameliorațiunea proprietăților lor. Apoi, acestia mai

daŭ încuragiare literilorŭ și artelorŭ. Prin urmare, facŭ serviciuri societății (*vedŭ No. 3, capŭ XV, partea I*).

Așa dar, subdenumirea de *trândavi*, noi înțelegemŭ numai pe *parasiți*. *Parasitŭ* este totŭ omulŭ ce viațuesce în dauna semenilorŭ săi.

5. — În tôte societățile, dar mai cu sémă în societatea noastră, numărulŭ parasițilorŭ este așa de mare, și loculŭ lorŭ așa de considerabile, în câtŭ nu pôte cine-va tracta de Economia Politică, fôră a vorbi și despre dênșii. Meseria lorŭ stă întru a viațui dintr'ună muncă pe care nu o execută, seŭ o execută reŭ, din nesciință, ocupându uă funcțiune ale cărei atribuțiuni le îndeplinesce reŭ seŭ nici de cumŭ, neștiindu-și cuvântulŭ, atribuându-și, prin silă seŭ prin vilenie, prin creditŭ seŭ prin silă, bunurile, munca, libertatea, drepturile altuia. Tôte acestea facŭ că omulŭ nostru se clasedă, fôră rușine, în rangulŭ celorŭ mai josorați parasiți.

Scimŭ că nici uă fință omenescă nu pôte viațui, dacă nu câstigă, prin sudórea sea, barimŭ bucățica de pâne ce-î potolesce fameea, seŭ dacă nu a mostenitŭ acéstă bucățică de pâne de la părinții și rudele sele, cari aŭ muncitŭ pentru dênșea.

Cândŭ cine-va nu trăesce din capitalulŭ adunatŭ de părinții săi seŭ din munca sea proprie, acela subsistă din capitalulŭ și travaliulŭ altuia. Totŭ omulŭ este seŭ proprietarŭ, seŭ muncitorŭ, seŭ parasitŭ.

Parasiții usă de proprietatea altuia, — avere seŭ muncă, — fôră să dea în schimbŭ nici unŭ altŭ lucru, produsŭ seŭ travaliŭ. Morala și dreptulŭ condamnă acéstă. De aceea Mirabeau -i-a numitŭ *furi*. Acesti parasiți se vedŭ în tôte condițiunile, în tôte gradele scărei sociale, și mai multŭ susŭ de câtŭ josŭ.

Singurii parasiți ce ară urma să fie nutriți de Stat, cându nu pot fi adjutorati de averea loră séu de familiile loră, sunt săracii. Despre dênșii amă mai vorbită, arătândă că numai cându charitatea privată este nesuficientă, Statulă pôte veni în adjutorulă necesităților și miseriilor loră. Dar aci este vorba de altă soiă de parasiți, de aceia cari trăiesc din *pomana budgetariă*, în dauna societăței, fôră să fie nevoiți a priimi acéstă pomana: căci-și ară putea agonisi nutrimentulă, exercitândă meseria de cavafi, cârciumari, arendași, băieți de prăvălie, de cafenea, etc.; de aceia cari aparțină celui mai rău soiă de parasiți, de aceia cari, voindă, ară putea să nu fie parasiți; clasă perversă, ciună publică, a căroră rudenie cu furii amă arătat-o mai susă.

Nicăiri în Europa, ca la noi, acéstă lepră socială nu sare în ochii tutuloră.

Nimicū nu favorisă mai multă sporirea acestoră leproși ca spiritulă de partitū, de care se animă unele partite la noi. Este destulă să vedemă numirea numai a cătoră-va indiviți în funcțiunile Statulă, pentru ca sufletulă să ni se âmple de scârbă și grôză: nu mai este meritulă, capacitatea, competența cari președū la numirea loră, ci numai acelu meschină spiri ũ d'a resplăti serviciile ce nisce descreați facū unui partitū, care luptă să ajungă la putere cu ori ce prețū și în ori-ce modū.

În adevărū, ce pôte fi mai fatală pentru ună Stată, și mai cu sémă ună Stată ca alū nostru, de câtū a vedea ună Ministru care, prin *influența lui morală*, face dintr'ună bietă cârciumară, arendașū, comerciantă falitū, — din nisce jună cari n'au trecutū nici ună probă de capacitate în scôlele unde au sacrificatū în deșertū mai mulți ani, — din nisce derbedei, — cândū acestū Ministru cunosce necapacitatea, nemoralitatea și desfrêulă unoră asemenea individe, a face dintr'ên-

și membrii în Parlamentul Român unde este a se decide viitorul patriei noastre, inginerii publici, profesori, redactori la foile oficiale și semi-oficiale, membri la consilii, etc.? Oare interesele unui partit sunt aceleași cu ale Statului? Este un cunct ca, dacă un asemenea individ, a făcut serviciul unui partit (scimă bine ce serviciul!), poate oare să însușească și capacitatea necesară pentru a împlini atribuțiunile funcțiunii ce -i se dă ca resplată? Funcțiunile sunt oare create pentru a resplăti cupiditatea unor indivizi fără pudore și merit, iar nu pentru serviciul intereselor generale? Trebuie oare ca aceste funcțiuni să fie în mâna Ministrului cynic uă armă pentru a-și mări numărul membrilor partitului care-lă-a adus la putere? Ce sôrtă va avea Ministrul luminat și patriot care va încerca să curețe ramurile puterii executive de aceste fințee parasite? Trecutul ne spune că un asemenea Ministru, dacă a avut curagiul să lovască răul, a cădută victimă patriotismului său; dacă a avut slăbiciunea să-lă tolereze, a perpetuat stărea de cădere și risă în care se află corpurile Statului. Nu avem oare dreptul să tragem la bara vindictei publice pe Ministrul care a dată nascere acestui rău fatal care mână duce cu pași gigantiți la uciderea unui Stat, și să fie înferat de hula publică atât el căt și créaturile séle? În adevăr, un poplă nu poate avea un neamic măi cumplit de căt când are la cârma lui un Ministru care se servă de numirea în funcțiune pentru a mări numărul parasiților, pentru a scuipa fără remușcare meritul și capacitatea în față, numai interesele miserabile ale partidului său să fie împlinite. Din ziua când un poplă începe a se înduoi despre merit și virtute, pênă la ziua când viața sea se va curma, distanța nu este mare: este atâtă numai căt trebuie

unui toporū să dărâme copaciulū a cărui rădecină este scorborósă și putredă!

Ca să nu fimū suspectați că ne revoltamū în contra acestui rău numai spre a lovi pe cutare séu cutare ministru, reproducemū dișele altorū economiști.

J. - B. Say dișe:

„Guvernele influințedă asupra moriilorū unei națiunii, și prin urmare asupra consumațiunilorū séle. Și nefericirea voiesce ca unū guvernū să influințede cu atâtū mai multū, cu câtū elū este mai rău. Guvernulū care favorisă și rēsplătesce pe cei ce împărtăsescū gusturile séle, și facū la lingușiri laudându-lū; guvernulū care, ređimându-se séu pe militari séu pe legislatori simbriași, aleși de poruncelă, rădică tribute mari și salariedă miū de agenți, rēsplătindū chiarū faptele cele mai rușinóse; unū atare guvernū exercită uă mare influență asupra morielorū și asupra cheltuelilorū națiunei; și acéstă influență, trebuie s'o spunemū, este fórtē funestă. Eșindū dintr'ua sorginte necurată, ea este esențialemente coruptóriă. De la capū pēnă la cei mai mici funcționari, toți innotū în trufie și în trândăvie. Nimeni nu vrea să rēmănuă mai josū, să fie eclipsatū. Proprietarii, comercianții, industriali, pēnă și meseriașiū imită pe ómenii guvernului, și locuitorii județelorū se reguledă după aceia ai capitalei Acestū mersū coruptorū alū guvernulū, a fostū, credū, fórtē vėtēmătorū progresulū Europei. Ce nu s'arū fi pututū aștepta de la marile capitaluri absorbite de aceste cheitueli nebune ale guvernelorū, dacă Europa s'arū fi pututū desface, desbăra de vechiele séle instituțiuni?“

Iar D. Leon Faucher adaogă:

„Pentru guverne ca și pentru indiviđi, a face binele este uă datorie. Trebuințele unei înțelepte administrațiuni consiliă pe Statū de a veni în ajutorulū infirmilorū; dar uă obligațiune de uă sută de ori mai

serioasă și mai strictă este impusă mai înainte de toate, aceea de a nu creă elu însuși parasiți.

„Progresul social constă, nu a sustine și a alimenta un număr mai mare de parasiți, ci a diminuea și a împuțina numărul parasiților în ființă.

„Prevertirea morielorū, destrucțiunea sēu joserarea simțului moralū suntū cele ce facū mai mulți parasiți . . . unū exemplu rēu creădă mai multe miseri de cătū grindina, ineculū, foculū și fametea.

„Parasiți de faptū sēu din intențiune, nefericiții cari sunt din infirmitate și lași cari aspiră a deveni parasați, aū să adjungă ruinați, ruinându societatea, prin despoiarea acelorū cari muncescū și cari posedă. Succesulū violenței unei dile va deștepta invidia în alții mai mulți, haită de lupi, cari se ridicū ca neamici și ca destructori în contra parasiților în ființă, și pe cari-i daū afōră și le iaū loculū. Bunulū dobēnditū pe nedreptate n'are pază bună. Căduții prin aceste uriciose medii se svērcolescū curēndū în miserie. Triumfulū lorū de unū momentū, — depărtându-i multū de sciința de a suferi cu demnitate uā stare mediană, — a produsū în ei mārirea necapacității pentru travaliū și neputința de a dobēndi cu onestitate proprietatea. Cāndū cine-va s'a obicinuitū a viațui numai din spinarea altuia, elū distruge resorģințele sēle cele mai durabile, de a dobēndi și a conserva.“

6. — Dar *cumululū*¹⁾, *synecurele*²⁾?

¹⁾ *Cumululū* este fapta unei persōne ce ocupă de uā dată duoe sēu mai multe funcțiuni publice. Pēn'acumū, cumululū, la noi, era consideratū ca unū abusū, de ore ce acumū este cătū p'aci să devie unū actū licitū. (Unū proiectū de lege s'a și votatū de Cameră asupra materiei).

²⁾ *Synecura* este unū impiegū ce aduce venitū, fōră a îndatora pe celū ce se bucură de dēnsulū la nici unū travaliū. — Recom-

Éco cumū J. - B. Say învederădă existența acestorū plage sociale.

„Servicele personale reclamate de societate dau nas-cere la abuzurile cele mai mari. Ele compunū cea mai principală dintre tôte consumațiunile publice; și este produsulū pe care națiunile -lū plătesce în genere peste valórea sea. Cei ce creădă și distribuă posturile, fie chiarū popululū prin alegeri, nu potū cunósce capacitatea, amorulū de traviuliū, probitatea ómenilorū pe cari ei alegū. Sila seú istețimea aū pusū totū de una mâna pe numirea în posturi, ce sunt totū de uă dată și mediū de câstigū și mediū de influință și de putere. Cândū ele sunt fórte multe și numirile stă în mâinile unui numărū de funcționari, acestia sunt într'ua pozițiune și mai rea spre a prețui persónele pe cari cadū alegerea lorū. Favoritiū, recomandațiunile puterice decidū despre acésta, și rare-ori interesele generale.

„Cei ce numescū și cei ce sunt numiți sunt egalemente interesați a mări salariile; unii, spre a-și face créature mai devotate, alții spre a vinde traviuliul lorū cu unū prețū mai ridicatū.

„Pentru aceeași rațiune, fie-care, și dintr'ua parte și dintr'alta, este interesatū a acumula mai multe împiege pe acelașū capū. Prin acésta, se rezervă mediū de influință asupra împiegațilorū că uă primă grațiă nu le ia speranța de a obține uă a doua, uă a treia, și une-ori unū numărū și mai mare.

„In Francia, mulți funcționari se bucură de mai multe împiege ce nu numai că este cu neputință u-nui singurū omū de a le îndeplini bine, dar cari sunt necompatibile între dênsele. — Átare omū este totū de uă dată consiliarū de justițiă, membru alū consiliulū de Statū, secretarū generalū alū unui ministeriū. —

pensele naționale, funcțiunile de agentū la Paris, Belgrad, etc. și pensiunile, etc., sunt, la noi, niste adevérate synecure.

Atare altulū este totū de uă dată judecătorū, profesore universitariū, consiliarū de Statū, academicianū, deputatū. — Cutare altulū este presubpusū că îndeplinesce funcțiunile de capū alū unui corpū militariū, de comandamentū în marină, pe cândū împlinesce unū oficiū în administrațiune la Paris, ¹⁾ — Spre a străvesti în parte acumulațiunea tractamentelorū în aceleași mâini, aū grijea a le revesti cu numiri diferite. Cine-va le primesce ca titlu de apuntamiento, gratificațiuni, indemnități, tractamente de expectativă, pensiuni de reformă, retrageri, cheltueli de representațiune, etc.

„De la *cumulū* la *synecurū*, pasulū este ușorū de săritū. Cumululū pune în aceleași mâini ocupațiuni diverse din cari unele aducū vêtămare celorū-l-alte, astfelū că unele sunt curatū nominale și nu sunt însoțite de nici unū travaliū realū.“

CAPŪ VIII.

VENITURILE PUBLICE.

1. — *Historiculū.*
2. — *Din ce se compune actualemente averea publică ?*
3. — *Ce sunt contribuțiunile publice sēū impositele? Observațiune.*
4. — *Cumū sunt astădi impositele: multiple sēū unice? Dificultatea impositelorū unice.*
5. — *Impositulū trebuc să fie numai proporționalū sēū și progresivū ?*
6. — *Care este principala divisiune a impositelorū?*

¹⁾ Noi pare-se că, sub acestū raportū, ne amū pusū tôte sîlințele să întrecemū pe Francesi. Adoptămū totū partea cea rea, vițiurile civilizațiunei.

7. — Cărei specii de impozite, — directe sêu nedirecte, — trebuie să-î dăm preferința?
8. — Care sunt impozitele directe cele mai obișnuite?
9. — Care snt impozitele nedirecte cele mai obișnuite?
10. — Ce este precepțiunea și cum se face-ea?
11. — Care sunt condițiunile pentru ca un impozit să nu prê fie vêtămătoriu?
12. — Pe cine cadă impozitele în cele din urmă?
13. — După ce trebuie să fie calculate contribuțiunile ca și cheltuelile?

1. — Consumațiunile publice se facă prin ajutorul veniturilor publice.

În aceste privințe, Historia, — care se ocupă cu descrierea mersului omenirei, — ne arêtă că, în lègănul societăților, adică cândă omenirea ese din starea barbară, caracterisată prin comunism, populu a întîmpinată *cheltuelile publice* prin ajutorul „*averii publice*,” care se compune din domene teritoriale (moșii) mari. Dar pe câtă societățile progresedă, aceste domene mari ale Statului se imputinedă, prin înstrăinările ce se facă succesivamente de către guverne. Din acêsta, veniturile domanelor Statului n-mai ajunseră a întêmpina cheltuelile publice, caru crescură în mësura progreselor efectuate. Atunci, Statul, spre a întâmpina cheltuelile publice, avu recursu la alte resorginți (isvóre), — la *impozite*.

Și în acêstă privință, Historia ne arêtă că aceia ce erau în capul națiunilor făcură pécate mari. Partea cea mai inteligentă și cea mai avută a societății fu pretutinden scutită de către Stat, pe cândă restul populațiunei era nevoit, nu numai a servi în persónă pentru apêrarea teritorului, în timpu de resbelu, dar âncă și pentru a ridica biserici, cetăți,

a face drumuri, punți, etc., în timpul de pace. Mai târziu, ei fură nevoiți a munci și pentru ómenii ce se duceau să se bată, pentru cei ce se închinau în biserici și pentru agenții guvernului. Apoi, se stabiliră dările în natură, despre cari încă vorbescú bētrâniī nostri, ca *văcăritulū, pogonăritulū, beilicurile*, etc. Și la urmă de totū, dările în natură fură înlocuite prin altele în bani, sub numele de „*birū, daj-die, dare, capitulațiune*.” Din ziua în care aceste dări în natură se prefăcură în dări bănesci, ele se înmulțiră răpede peste măsură. Neegalitatea împărțirei impozitelorū și desagrementele împlinirei sunt, în multe țeri, ca și la noi, cauza decăderei în care se află masa populațiunei.

Mintea omului, fiindū perfectibilă, a profitatū d'acoste triste experiințe, și ómenii de la guvernū, ascultându dreptele reclamațiuni ale populilorū, au adusū cu încetulū finacele publice în starea actuală, care este superiōră cu multū, *numai întru aceea ce privesce egalitatea*, cu aceea ce exista la începutulū acestui secolū, iar la noi chiarū în 1848.

2. — Astădi, averea publică prin ajutorulū căreia se întēpină consumațiunile, cheltuelile publice, mai în tóte Statele Europei, se compune din:

1). *Domenele Statulū*, cari sunt bunuri pe cari națiunea întrégă le-a pusū în păstrare, și căroră, prin acēsta, ea le-a datū uă destinațiune publică.

2). Din *veniturile publice*, provenindū din óre-cari industrii exercitate de Statū, transportulū scrisorilorū, călătorilorū, transmiterea telegramelorū, exploatarea sărei, tutunulū, fabricarea pulberei, etc.

3). Din *contribuțiunile publice*, adică luările ce Statulū operedă asupra averei cetățienilorū.

Și trebuie s'o spunemū că baniī adunați din *veniturile domenelorū Statulū și din aceea ce amū nu-*

mită veniturile publice nu ajungă ca să se întempline cheltuelile publice. Din această, Statul are mai multă recursă la contribuțiunile publice, și câte uă dată la împrumuturi.

Vomă vorbi pe rândă:

1° De contribuțiunile publice seú impositite;

2° De împrumuturile publice.

3. — *Contribuțiunile publice seú impositetele* sunt uă dare impusă de suveranitatea națională diverșilor cetățeni, după ore-cari condițiuni, și mai vertosă după averea loră. Cu alte cuvinte, impositetele sunt uă parte ce fie-care cetățenă dă din averea sea, spre a avea securitatea celei-l-alte, seú spre a se bucura de dēnsa cumă -i place.

De aci rezultă, ceea ce amă disă, și nu putemă îndestulă repeta spre a fi înțeleși bine că, pe de uă parte, ori-ce sumă ară fi cerută de la contribuabilă fără uă adevărată nevoie, seú care ară fi luată de la destinațiunea sea, este, pentru guvernă, abusulă celă mai culpabilă de încrederea națională; iar, pe de alta, pentru cetățeni, impositetele, fiindă uă datoriă religiōsă, toți aceia cari nu ară voi să le acuite merită defăimarea ce-și ară atrage ună asociatū nerușinatū care, după ce -și-a luatū partea ce-i se cuvenea din căstigulă societăței, ară refusa de a responde și partea sea din cheltuelile disēi societăți.

Dar, fiindă-că, precumă amă disă, impositetele sunt uă preluare din venitulă fie-cărui cetățenă spre a se întemпина cheltuelile publice, este învederatū că, ori care cetățenă are, pent-u sine și ai seī, mai puțină de cheltuitū suma ce o dă Statului. Și de multe ori, ceea ce este și mai rău, unele impositite nu cadă pe spinarea acelora ce le plătesce, ci p'altorū cetățeni, căci, în societate, e acțiune și reacțiune continuă, așa în câtă unilă din cetățeni, pe lūngă ce con-

tribuescū d'a dreptulū către Statū, mai sunt sărăciți și de ceea ce cade pe spinarea lorū din contribuțiunile celorū-t-alți.

Tôte aceste necuviințe aū făcutū pe ómenii de Statū și pe economisti a examina de aprópe nu numai fie-care imposit, dar și rezultatele séle, și a stabili óre cari reguli, pentru ca impozitele, celū puținū, să nu cađă, să nu fie vėtămátóre numai pentru unii din cetățeni.

Theoria impozitelorū și aceea a împrumuturilor publice formedă acea parte a Economiei Politice ce se chiamă *sciiența séu artea financiară*.

4. — Impozitele sunt *multiple* séu *unice*.

I. Impozitulū *multiplu* nu numai că ia din diverse sorginți (isvóre), dar adese-orī ia în diverse moduri de la aceeași sorginte. Așa, vinulū și rachiulū la noi, după ce plătesce impozitul fonciarū pentru loculū ocupatū de viță și de pruni, mai plătesce, la intrarea în comune, taxele accisei și ale bėturilorū spirituóse.

II. Impozitulū e *unicū* cândū se cere de la toți numai unulū, și nimicū mai multū. Așa era capitațiunea la noi în ainte de 1848, alū căreia produsū, subvenea la tóte cheltuelile publice.

Contribuțiunea unică presintă avantaje necontestate și necontestabile, căci cruță multe discuțiuni, acte arbitrariū, negalități și nedreptăți, risipiri și cheltueli, inconveniente ce aū locū cu ocașiunea perceperii (împlinirii).

Dar e fórte anevoie de a găsi međiile de a stabili, în practică, uă contribuțiune unică, care să fie în raportū exactū cu venitulū fie-cărui cetățenū. cruțândū guvernulū uă cercetare incuisitoriaă. Din tóte acestea, se învederédă că trebuie s'abandonămū pentru multū timpū ideea de a stabili unū impozitū unicū, căci suntemū fórte depărtați de acea epocă în

care amă fi în dreptă s'acceptămă din partea contribuabilului uă declarațiune sinceră și leală, și din partea guvernului nenegarea analyselor economice, cari arătă asupra a ce lucru impositulă trebuie să cadă, cumă și perfecționarea informațiunilor statistice. Așa dar, lungă timpă guvernele trebuie s'aibă recursă la impositulă multiplu, spre a aduna sumele de cari aū nevoie, ca să supună contribuțiunii tôte veaiturile,

Cu tôte astea, trebuie să constatămă că progresulă tinde la impositulă unică. Artea și sciința Financeloră voră merge către acestă progresă, prin vulgarisarea adevăriloră economice, și prin perfecționarea moriiloră publice, cari voră face din di în di mai multă pe contribuabili să ia parte la repartițiunea și la priveghiărea întrebuițării impositeloră.

Impositulă generală stabilită pe venită saū pe capitală pare-se a fi impositulă unică în germă ce ară trebui să înlocuască impositelă multiple.

Dar e anevoie ca ună imposită unică să se urce la uă sumă mare. Stabilirea acestui systemă de contribuțiunii nu va puté avé locă de câtă numai cândă se voră micșora cheltuelile publice, prin limitarea acțiunei guvernului, și diminuarea armateloră de uscată și de apă, resultată la care *politica economică* împinge tôte națiuile.

5. — Cei mai mulți economisti se pronunță pentru *impositulă progresivă*, de ore-ce cei mai mulți ómenii de Stată, ómenii practici se pronunță pentru *impositulă proporțională*.

În *impositulă proporțională*, ună omă ce ară avé 1000 lei, ară urma să dea, câte 5%, 50 lei; 500 lei, dacă ară avé 10,000; 5,000 lei, dacă ară avé 100,000.

În *impositulă progresivă*, omulă nostru cu 100,000 lei, ară trebui să dea, din contra, pentru prima mie

de lei, neapărată necesarie fiă căruia spre a viătui, câte 5%, 50 lei; pentru cele 9000 lei pênă la 10,000, câte 6%, 540 lei; pentru cele 40,000 lei pênă la 50,000, câte 7%, 2,800 lei; și pentru cele-l-alte 50,000 lei; câte 9%, 4,500 lei, adică, unde, cu impositulă proporțională, elă da numai 5.000 pentru 100,000 lei, elă va da, cu impositulă progresivă, totă pentru această sumă, lei 7,890, adică, cu 2,890 lei mai multă de câtă în primulă casă.

Progresiunea este, după cumă vedeți, mai justă de câtă proporțiunea.

„Omulă care nu produce de câtă cătățimea de pâine necesariă spre a nutri familia sa, datoră să fie-ore „a contribui cu exactitudine în aceeași proporțiune „cu acela care, graciă talenteloră séle distinse, mariloră séle moșii saă case, capitaluriloră séle considerabile, nu numai că se bucură și procură la ai săi „tote bucuriile luxului celui mai somptuosă, dar, și „mai multă, cresce pe totă anulă tesaurului său? Nu „găsiți domnia-vóstră în această ce-va ce lovesce euitatea?„ J. B. Say.

Nu trebuie să uitămă nici această considerațiune: ómenii cei avuți se bucură mai multă de garanțiile pentru cari se facă cheltuelile publice, și prin urmare nimică mai dreptă ca să subpórte în aceeași măsură aceste cheltueli.

„Nu e pré derationabilă, dice Adam Smith, ca avuți să contribue la cheltuelile Statului nu numai „în proporțiune cu veniturile loră, dar încă și peste „astă proporțiune.“

S'a obiectată în contra impositului progresivă că: 1° împedică înmulțirea capitaluriloră celoră mari, ce sunt necesarii spre a da avântulă industriei; și 2) absorbesce veniturile cele mari și ajunge la confiscarea loră de către Stată.

Aceste obiectiuni ar fi întemeiate numai cândă ară

fi vorba d'unu *impositu nemoderat*, adică, d'ua *progresiune nelimitată*, căci, atunci, această progresiune, dezvoltându-se, ar ajunge în cele din urmă a absorbi în adevăr totu venitul. Însă aici nu este vorba de câtu d'unu *impositu moderat*, adică, d'ua *progresiune limitată*, care n'ar trece de $12\frac{0}{0}$, spre exemplu, așa în câtu termenii proporțiunei progresive ar varia între nula și $12\frac{0}{0}$. Prin acesta, nu se aduce cea mai mică pedică nici formărei capitalurilor, nici se absorbesce tôte veniturile cele mari. Numai așa impositul este progresiv, foră a fi despuiătoru.

Suntemu însă datoru să spunem că impositul progresiv numai atunci e justu cându e stabilitu pe venit, căci, pe pământu saū pe case, adică pe capitalu, elu dă rezultate rele. Se întemplă pré adesea ca uă moșie seū uă părechiă de case mari să dea unu venit mai micu de câtu alte proprietăți de aceeași natură, însă mai mici.

6. — Principala divisiune a impositelor este aceea ce le clasedă în *directe* și *nedirecte*.

A. Numimū *imposite directe* p'acelea ce sunt stabilite pe uă categorie de persone, pe cari guvernul voiesce în adevăr să le facă a plăti impositele. Așa sunt impositele pe pământu, pe case, pe persone, și altele.

În impositele directe, observemū că se chiamă *imposite de repartițiune*, acela a căru sumă totală este fixată de lege, și apoi împărțită pe toți contribuabili, și *impositu de cuotitate*, acela alu căru produsu este perceptu în virtutea tarifelor și alu căruia totalu este formatu din ceea ce dă fie care individū. — Impositul de repartițiune este unu impositu fixu, permanentu, de uă cifră determinată, pe cându impositul de cuotitate este variabilu și urmédă vicisitudinile elementulū socialū pe care este pusū.

B. Numimū *imposite nedirecte* acelea cari, din contra, de și plătite de persoanele acelea de la cari legea fiscală le cere, cadū pe spinarea altora. Așa sunt impositele pe băuturi, drepturile vamale, etc. Aici, greutatea impositelor nu cade pe producători, pe proprietarii lucrurilor, ci pe aceia ce le cumpăra, pe consumatori.

7. — In toate țările, impiegații sunt pentru impositetele nedirecte, pentru două cuvinte: 1) Populațiunea le plătesce fără a murmura, și fără a sci la ce sumă se ridică dările lor; 2) Numărul impiegaților crește. — Populațiunea le plătesce fără să murmure și fără să sci câtă dă pe an, pentru că, stabilite pe obiecte de consumațiune, ea, avându nevoie de ele, trebuie să și le procure cu ori-ce prețiu. Numărul impiegaților crește, pentru că percepțiunea impositelor nedirecte cere multă priveghiare, controlul industriei, și prin urmare mulți priveghiători, cari, chiar din acésta, abusă, neputându fi bine priveghiați la rëndul lor.

Economistii sunt, din contra, pentru impositetele directe, pentru că:

1). Populațiunea scié ce și câtă dă guvernului, și prin urmare este in stare să cêră comptū de intrabuințarea banilor dați de dēnsa; cu alte cuvinte, ea pôte cere să se intrabuințede bine acești bani. — In Anglia, țera cea mai liberă din Europa, impositetele sunt nu numai directe, dar și speciale; contribuabili sciū a nume câtă îi costă poliția, iluminatul și pavarea stradelor. — Prin acestū systemū contribuabili sunt nevoiți a se ocupa de lucrul publicū.

2). Percepțiunea (împlinirea) a mai toate impositetele nedirecte costă scumpū, căci, dupe cumū amū disū, ele reclamă uă mulțime de funcționari, cari, pe lângă salariulū ce iaū, mai vétămă societatea împedicându

libertățile prin vizitele domiciliare ce fac și prin controlul ce exercită. Dar mai este și acesta, că oamenii prepuși la percepțiunea acestor impozite nu fac altă de câtă acesta, de ore ce foră, această ocupațiune, ei ară trebui să muncască și prin urmare să producă ceva, ceea ce ară înmulți producțiunea țerei.

3). Nu se scie nici se pôte sci curat, precis, suma la care trebuie să se urce impozitele nedirecte, fiind că ele cad pe consumațiune, și de toți este sciut că consumațiunea este mai activă sau nu, după cum prosperitatea este mai mare sau mai mică. În anii răi, consumațiunile sunt multă mai reduse, suma ce dă impozitele nedirecte este atunci mai mică: din această rezultă neregularitate, și neregularitatea este ună neconvenientă mare; căci Statul trebuie să scie de mai în ainte de câți bani pôte dispune, pe când, aici, el se pomenesce că are mai puțină bani, chiar în momentul în care are mai mare nevoie.

Pentru toate aceste neconveniente, economistii doresc desființarea tuturilor impozitelor nedirecte, și înlocuirea lor printr'ună impozită unică, care să fie directă. Noi am arătat că acesta e anevoie în epoca noastră; pentru că Statele s'au învățat a face cheltueli mari, și prin urmare nevoile sunt mari. Și este imposibile, precum amă dis, ca ună impozită unică să se urce la o sumă mare.

8. — Impozitele directe cele mai obicinuie sunt:

I *Impozitulă asupra persónelor* era cunoscută sub numirea de *capitațiune* seú *biru*, iar astăzi se numesce *contribuțiunea personală*. Ea are inconvenientul de a lovi pe contribuabili de facultăți diverse. Așa, locuitorul comunelor rurale ce are 8 boi, dă totă atăta cu acela ce nu dispune, spre a subsista, de câtă de brațele sele. Pentru acesta, acestă impozită ară urma să fie câtă s'ară puté mai

mică, prețului a trei zile de muncă, cum e în Fran-
cia; și prețuirea zilei de muncă ar trebui să fie
lăsată în voia consiliului fie-căruia județu. — Trebuie
să mai adaogă c'acestă imposită are ce-va de servilă,
ceea ce a contribuată ca să dispară mai din toate țe-
rile civilisat. Montesquieu a disă despre dănsul:
»Impositul pe capă este mai naturală servitutei; im-
positul pe obiecte e mai naturală libertăței.“

II. *Impositulă asupra patenteloră* este ună im-
posită asupra diverseloră profesiuni. Mai pretutindenă,
patentații plătescă ună dreptă fixă, variabilă, după
categoria în cari sunt clasăți, și ună dreptă propor-
țională cu valórea chiriei casei și construcțiuniloră
ce ocupă. Patenta mai variédă după cifra populațiu-
nei locului unde reșede patentatulă.

III. *Impositulă fonciară* e stabilită pe pământulă
acoperită cu semănături, arbori fructiferi seú nu, și
erbă seú cu construcțiuni. Ele se cere numai de la
proprietari, ale căroră venituri crescă din ană în ană,
fiindă că produsele pământului loră și chiară ală ca-
seloră se urcă în prețu din ce în ce mai multă.

Acestă imposită are avantajulă de a nu căde pe
spinarea săraciloră, cari, din acăsta, resuffă, vedă a-
vuția loră crescândă, și prin urmare nu întârșă de
a prospera. Dar suntemă datori să spunemă, elă nu
trebuie să fie greă, așa în câtă s'atace rău venitulă,
fiindă-că atunci ocasionédă rele. Așa, s'au vedută,
în insulele Archipelului, contribuabiliă turnândă apă
fértă la rădăcina oliviloră, pentru ca să se usuce, fi-
indă-că guvernulă turcescă taxase acăsti arbori mai
susă de câtă s'ară fi putută vinde fructele loră.

Nu mă potă reține de a recomanda că impositulă
fonciariă, la noi, ară trebui, de se va manține, revi-
sată din timpă în timpă, adică a nu rămânea stabilă,
ca pên'acumă. Și acăsta pentru că, precumă amă ve-
dută, venitulă moșiloră și caseloră cresce din ană

în anu, din cauza ameliorărei succesive a căilor de comunicațiune și a înmulțirii populațiunei.

Sciū c'aproposito de acéstă recomandațiune pôte să mi se obiectede că, prin crescerea impositului fonciariū, se atacă proprietatea, mai cu sémă aceea ce a intratū în mâinile nuoilorū cumpărători. Dar acéstă obiectiune nu este întemeiată, fiindū-că cumpărători, în momentul de a numera banii prețiului nemobililorū, sciū c'aceste nemobile sunt supuse la dare anuală de atăția lei către Statū, și prin urmare nu răspundū, pentru dênsele, de câtū banii ce valoredă restulū venitului. Dacă acumū Statulū arū reduce ceea ce lua de la nemobilele în cestiune, elū arū face în adevărū unū dar nuoilorū cumpărători. De aci, resultă că dacă venitulū nemobililorū creșce, proprietarii n'au nici unū cuvântū a se plânge că Statulū ia partea sea și din acestū sporū, sporū ce resultă numai din activitatea guvernului, căci dacă elū nu cheltuia să ameliorede căile de comunicațiune și nu guverna bine pentru ca populațiunea să se înmulțescă și să prospere, este învederatū că veniturile nemobililorū n'arū fi sporitū.

IV. *Impositele asupra venitului* sunt taxele ce se ia d'a-dreptulū, și a nume asupra venitului cetățenilorū.

Cumū amū vëdută, impositulū asupra venitului este celū mai ecuitabilū dintre tôte impositele, celū mai succceptibilū de a fi nu numai proporționalū ca facultățile reale ale contribuabililorū, dar și progresivū, și de a fi perceputū fōră mari cheltueli. Dar amū vëdută asemenea că este anevoie de stabilitū, căci venitulū exactū nu se pôte constata de câtū prin cercetări seū prin declarațiunile contribuabililorū. În primulū casū, ómenii guvernului facū cercetări incuisitorile, și prin urmare violédă libertatea; și, în celū d'alū doilea, contribuabilii potū ascunde adevărulū.

Până ce progresul moriilor contribuabililor și administratorilor să micșoreze aceste neconveniente, s'arū pute admite principiul ca fie-care contribuabil să plătească în proporțiune cu chiria caselor în care șede, dându însă voie ori-căruia din ei, ce n'arū avé venitul reprezentat de chiria caselor ce ocupă, să dovedéscă acésta. În modulū acesta, numai avarii arū scăpa d'acéstū impositū, și se scie că d'acéstă maladie sunt, într'ua națiune, fôrte puținî pătimași. Noi pécătuimū din contra.

V. *Impositulū asupra luxului* trebuie consideratū ca unulū din cele mai bune, căci luxulū, după cumū amū vedutū, e causerū de multe rele, prin împedicarea ce aduce la formarea capitalurilorū. Acéstū impositū pune ôre cumū stavilă luxului. Așa arū fi impositulū pe caii și trăsurile de luxū, pe domesticii cu livrele, pe numărulū domesticilorū, cândū arū trece de trei, pe logile de la theatru și spectacole, etc.

VI. *Impositelē asupra succesiunilorū* sunt fôrte simple și ușore de împlinitū. Statulū intră ca pârtașū la succesiune, pentru uă parte mai mare séu mai mică, după cumū heređii séu cei ce primescū legate sunt consăngeni mai de departe séu mai d'aprôpe cu mortulū.

Totū ce trebuie îngrijitū aici este ca partea cvenită Statului să fiă cerută, după circumstanțe, de uă dată séu cu termene, pentru ca cei ce primescū legatele séu succesiunea, să nu fie nevoiți a se împruta séu a vinde lucruri ceea ce-le arū cauza daune.

VII. *Impositulū asupra timbrului* ce s'a desființatū la noi, dar care, cu tôte astea, are numerôse avantaje, căci uă mulțime de transacțiuni, căroră legea le garantédă execuțiunea, se facū fôră ca thesaurulū publicū să tragă celū mai micū folosū din ele, și din acésta se îngreunédă cei-l-alti contribuabili.

Iar gazetele și cărțile arū trebui să fie scutite de

impositul timbrului, căci altminterlea s'arū împiedica împrăstierea luminilor.

VIII. *Impositul asupra profitelor și salariilor* este impositul pe venitul tutuloeu capitalistilor, avându capitaluri mobiliare séu nemobiliare. Ca impositu asupra venitului nemobililor, elū se confundă cu impositul fonciarū; ca impositu pe venitul mobililor, elū este uă varietate a impositului pe venitū, despre care v'amū mai vorbitū.

Salariulū este uă materiă imposabilă pentru toți aceia ce cugetă că ori-cē venitū este imposabilū; cu condițiunea, dar fôrte dificilă de întēmpinatū, ca elū să fie d'ajunsū de ridicatū. Dacă v'aduceți a-minte ce v'amū disū despre capitațiune, nu este anevoie de a vedē că impositulū asupra salariilorū este unū impositū personalū, adică neproportionalū: unū funcționarū ce priimesee 12,000 lei de la Statū, dar care n'are altă avere, plătesce totū atāta ca și rāndașulū curței séle, ce priimesce 720 pe anū. Totū așa sunt și patentele meseriilorū celorū mici și impositetele de consumațiune pe produsele de prima necesitate, (sare, pâine, carne, bēuturi, etc.) și cari impositete sunt tôte nedirecte. Pentru tôte aceste cuvinte, Anglii aū renunțiatū la impositulū pe salarii, numindulū cauzatorū de revolte, *impôt à sédition*.

Intre salariați, intră și cei ce se ocupă cu profesiunile dise liberale, și din cari unii sunt curatū ca salaorii neavēndū, spre a viățui, de câtū venitulū facultățilorū lorū, (avocați, medici, actori, musicanți, pictori, sculptori, funcționari, etc.).

Salariile funcționarilorū nu potū fi impuse, pentru că prin acēsta Statulū arū lua cu uă mână ceea ce dă cu cea-l-altă. Din duoē lucruri una, ori aceste salarii sunt mari, și trebuie reduse, séu d'abia sunt suficiente, și atunci e uă nedreptate a lua din ele. Diferințele între suma fictivă la care se urcă apun-

tamentele și cea reală cu care se remuneră funcționarii, d'abia incurcă contabilitatea, și, în fond, nu sunt de câtă uă curată ficțiune de contabilitate.

Neconvenientele impositului pe salariu sunt acestea :

1° Mai multă de câtă tôte, impositul pe salariu ia și absorbesce economiile născânde și smulge prin anticipațiune fiscală contribuțiunea ce ară fi luată mai târziu din capitalul ce s'ară fi formată din aceste economii.

2° Elă cade întregă numai pe spinarea celor ce -lă plătesce, pentru că suirea și coborârea salariului se determină după numărul mai mică s'eu mai mare ală p'ersonelor ce voră să-și închiriede munca, iar nu după cheltuelile necesarii lucrătorilor.

9. — B. Impositele nedirecte cele mai obicnuite sunt:

I. *Accisele* sunt taxe ce se ia de la ôre care produse, pre-cumă de la fabricațiunea spiritului a rachiu-lui, a berei, și la intrarea loră în comune. Ele, ceră o priveghiare mare, de unde numără mare de funcționari, visite, și prin urmare violare a domiciliului. Tôte acestea contribuă ca cheltuelile percepțiunei loră să fie fôrte mari.

II. *Monopoluri și Regii* prin cari Statulă își rezervă monopolulă unei exploatăi, nevoindă pe consumatori să-î cumpere lucrurile ce formă obiectulă monopolului, pe prețitulă ce lui -i place să fixede. Așa sunt la noi sarea, tutunulă de câtă va ană, pulberea, transportulă scrisoriloră, transmiterea telegrameloră, etc. Totă ce putemă dice despre monopoluri și regii este că ele ceră uă mulțime de funcționari, și pe lângă acăsta, dacă prețurile sunt ridicate, ațită, în administrați, spiritulă de fraudă.

III. *Vămile*. Drepturile vamale cândă sunt mari, crescă prețitulă obiecteloră, fiindă-că vândătorii caută să se desdăuneđe, și din acăsta consumatori suferă.

Unu altu neconvenientu alu drepturiloru vamale, cându aceste drepturi sunt forte urcate, este încoragerea contrabandei, ce respândesce demoralisațiunea în populațiunea de la frontarii.

Mai sunt și alte impositie, — lăsându la uă parte p'acelea stabilite în folosul județelor și comunelor — cari, de și nu sunt înscrise în budgetul Statului, dar se plătesc, cu tôte astea, și nu sunt mai puțin grele. Așa sunt: serviciul militar care ia mai mulți ani din viața activă a unui om, și-i impune, după localitatea unde s'a născut, uă servitute care dură mai tötă viața sea, ca în systemul păzitorilor de frontarii; așa sunt ceea ce se numesce strēja în comunele rurale, lucrările pentru întreținerea drumurilor vicinale, așa mai este obligațiunea de a priimi în cuartir trupele ce sunt în căletoriă; așa mai sunt obligațiunile juriului, gardei cetățene.

Mai sunt la noi și alte impositie *latente* seú ascunse, cari nu aduc uă para thesaurului public, dar cari nu îngreună mai puțin populațiunea. Așa este dreptul ce a concesu guvernul unora din farmacisti de a ține farmacii numai ei, fôră a le lua, pentru acestu privelegiu, nici-tă para. Astădi, ei abusă de acêsta, închiriind dreptul ce au, și, așa, chiriașii, vândend lécurile, caută să se desdăune, nu numai de prețitul lor, dar încă și de ceea ce plătesc pentru privelegiu. Totu așa mai sunt și ordinea advocaților, legea obligându pe cei ce au nefericirea de a fi în procese, să se adrese, cându nu vor seú nu pot a pleda ei-ênșiși, la un număr restrêns de persoane. Mi se va objecta că guvernul s'a asecurat de cunoscințele advocaților. Dar eu voi responde cine a autrisat pe guvern să se impue în tutore universale alu tuturilor cetățienilor, și, considerându-i ca adeverați minori, să se impue obligațiunea ca, chiar în afacerile lor pro-

prii, ei să nu le p^otă încredita acelora care ei cred^u că p^ote să-i adju^te, ci numai la cutare și cutare? Dacă s'ar^u întâmpla ca advocații să p^erdă un^u proces^u bun^u, guvernul^u respunde ce-va? Neap^erat^u că nu. Așa dar proprietarul^u procesului^u, pe care privește pierderea, trebuie lăsat^u în voie să-l^u încredințede cui va voi. Asemenea este și instituțiunea portăreilor.

În genere, ori-ce câștig^u făcut^u din cauza unui monopol^u și unui privilegi^u abusiv^u, este uă adev^erată despui^are; căci nu datorim^u imposit^e de cău Statului^u, județului^u s^eu comunei^u, pentru un^u servici^u ce ne aduce pozitiv^u.

10. — *Percepțiunea* este împlinirea, str^engerea, adunarea impositelor^u.

Ea se face s^eu prin *regiă* s^eu prin *arendare*.

Regiile sunt corpuri de administratori care adună imposit^ele cu cheltuiala și în comptul^u Statului^u: așa sunt perceptorii, vameșii și împiegații acciselor^u.

Arențele sunt întreprinderi particulare cari dau Statului^u uă sumă fixă, și percepe imposit^ele cu cheltuiala și în comptul^u lor^u. Așa era uă dată, la noi, drepturile vamali și salinele. Așa mai sunt acuma taxele ce se ia^u la unele poduri de pe drumuri.

Cheltuelile percepțiunei sunt cheltueli ce trebuie să se facă pentru încasarea impositelor^u, salariul^u agenților și întreținerea administrațiunelor^u însărcinate cu ac^esta. Aceste cheltueli represintă diferența ce este între sumele ce intră în thesaurul^u public^u și acelea ce es^u din pungile contribuabililor^u. Ori-ce guvern^u e dator^u să facă tot^u ca cheltuelile percepțiunei să nu se urce mai mult^u de 5 la sută, adică să se scurgă să é^{să} din mânele contribuabililor^u cât^u se p^ote mai puțin^u bani peste aceia ce intră în thesaur^u. Peste acestea, sumele percepute trebuie să stea cât^u

se p^ote mai puțin în mâinele perceptorilor și ale celorl-^l-alți agenți.

Între cheltuelile de percepțiune necesitate de un^u imposit^u, trebuie adăogite constrângerea, urmăriile, visitele, sequestrările, amendele, cari sunt atâtea greutăți pentru ț^{er}ă.—f^ora a folosi în nimic^u thesaurul^u. Mai trebuie adăogatu timpul^u perdut^u și supărările ce rezultă din dar'averile agenților fiscali cu publicul^u.

Pe scurt^u, legislatorul^u, când^u statu^edă asupra imposit^orilor, ar^u trebui să nu p^erdă nici uă dată din vedere cele următore:

Directe s^eu nedirecte, t^ote contribuțiunile a^u neconveniente grave, ceea ce a condus^u pe Droz a dⁱce: „Cel^u mai bun^u Ministru de Finance este acela „ce face pe cetățeni a plăti cât^u se p^ote mai puțin^u, „pentru înt^empinarea trebuințelor^u Statul^u.”

11.— **Condițiunile pentru ca un^u imposit^u să nu fie pré v^etămător^u**, sunt pe scurt^u în număr^u de 4, date de Adam Smith:

1). Impositele trebuie să fie proporționate cu facultățile cetățenilor^u, cu averea lor^u și cu avantajele ce ei trag^u din societate.

2). Impositele trebuie să fie determinate din ainte, iar nu la urmă, și după ideea acelora ce le implinesc^u.

Adam Smith merge p^enă la a dⁱce că este mai bun^u un^u imposit^u neegal^u, de cât^u un^u imposit^u nedeterminat^u, arbitrar^u.

Ac^esta aruncă în națiune uă causă de degradațiune, căci contribuabili^u tremură din aintea perceptorilor^u, fiind^u nevoiți s^eu a-i corumpe, s^eu a nu le spune adev^erul^u, a se degrada în aintea lor^u.

3). Impositele trebuie implinite în momentul^u când^u ceea ce le plătesce, sunt mai în stare să facă ac^esta.

4). Impositele trebuie combinate așa în câtă să nu ia de la cetățeni de câtă numai suma de bani ce aduce Statului, adică cheltuelile de percepțiune să fie neînsemnătore.

12. — Cumă amă vėdută, examinăndă fie-care în parte din impositele cele mai usuale, efectele fie-căruia din ele nu se opresce la persóna taxată și care -lă plătesce; acésta pôte, une-oră, să se desdăune de ceea ce a plătită ca imposită prin alți membri ai corpului socială.

Economistii ce aă împinsă fôrte departe analysa acțiunei impositeloră, aă ajunsă la acéstu rezultată că cestiunea de a sci pe cine cade cutare imposită, în cele din urmă, nu admite uă soluțiune absolută. J. Baptiste Say, aprobăndă opiniunea lui Boccardo, ăice: Nu pôte fi nici uă specie de contribuțiune care să nu cadă pe mai multe clase de cetățeni. E mai de cređută că impositele, în cele din urmă, cadă pe consumatori, dar după trecere multă de timpă, căci e nevoie de acésta pentru ca impositulă să pėtrundă stratele succesive ale societăței.

13. — Contribuțiunile trebuie să fie calculate cu exactitudine după cheltueli, precumă și cheltuelile trebuie să fie calculate cu rigóre după neapăratele trebuințe ale Statului. Căci impositele, nu trebuie să o ăitămă, este uă preluare din averea cetățeniloră. Acestia remănu privați de ceea ce daă Statului și, prin urmare, sunt în neposibilitate de a se înavuți, pentru că capitalulă este unulă din cele trei principale instrumente ale avuției.

Gubernămėntulă, totă ca ună bună părinte de familiă, nu trebuie să cheltuěscă peste ceea ce rațiunea îi comandă.

CAPŪ IX.

IMPRUMUTURILE PUBLICE.

1. — *Ce este creditul publicu? — Baza lui.*
2. — *Historicū.*
3. — *Diversele moduri ale împrumuturilor publice.*
4. — *Despre amortisementū, amintiri.*
5. — *Împrumutul silitū (forțatū).*
6. — *Datorii consolidate și datorii flotante.*
7. — *Cuvintele puse în ante pentru împrumuturile publice și refutațiunea lorū.*
8. — *Carī societăți potū obliga pe guvernământū a nu contracta la datorii?*
9. — *Cândū potū fi admisibile împrumuturile publice.*
10. *Conclusiune.*

1. — Vorbindū despre creditū, amū arētatū că este unū *creditū publicū*, precum este și unū *creditū privatū*.

Creditulū, orū-ce formă arū revestī, repausă întregū pe fidelitatea êngagementele contractate.

Prin *creditū publicū* se întelege încrederea ce capitalistii și particularii acōrdă guvernului, cândū elū se împrumută pentru trebuințele Statului.

Baza financelorū orū-cārui Statū, după cumū amū vedutū, este economia: sorgintea creditului este fidelitatea îndeplinirei êngagemēntelorū șele.

2. — Guvernele anticuități se mărgineau de a aduna, în timpū de prosperitate, thesaure pe care prodigalitatea seū guera le risipea. Totū creditulū ce ele priimiră s'a mărginitū la avanțele armatelorū, în timpū expedițiunelorū.

Totū așa s'a urmatū în mediu-evū, și chiarū în

timpurile moderne pînă la subț Franciscu I și Carolu V, — secolulū XVI.

Sub domnia lui Ludovicu alu XIV, împrumuturile publice au începutu a se lăți.

Așa, în alu XVIII secolu, cu tôte scrierele lui Hume, Smith, Montesquieu, împrumuturile publice cauză unu adevăratu enthusiasmu, unu aventū generalu; era la moda. De aci, veniră mai târziu eroile lui Law asupra meritelorū creditului în mînele guvernului.

Aceste rătăcirī, aceste ilusiuni fură propagate chiaru în timpurile nōstre de unii scriitori, presentāndu în cele din urmă, împrumuturile publice ca unu stimulantu crutiārilorū, prevēderei particularilorū pentru așiedārile comode ale capitalului ce ele le oferesce.

3. — Mai în ainte de a învedera absurditatea acestorū dīse, credemū de cuviință a arēta, pe scurtu, modurile succesive ale împrumuturilorū publice.

La începutu, împrumuturile se contractarā numai pe garanția personale a Statelorū; nici unu fondū specialū, nici unu bunū particulariū nū era afectatū la plata lorū.

Mai târziu, guvernele dederā ca gagiū ore-care ramuri ale veniturilorū publice (ca la noi veniturile salinelorū și vămilorū) seū pentru perpetuitate (de veci) seū pentru unu timpū mărginitu.

În primulū din aceste două case, împrumutulū se numesce *prin anticipatiune*; iar în celū de alu doilea *cu fondū pentru perpetuitate* și datoria se dīce *fondatā*.

Mai sunt împrumuturile pe *anuități*¹⁾ *cu termeni* și *cu anuități pe viață* seū *viagere*.

¹⁾ Prin *anuitate*, se înțielege nă renditā annale care coprinde pe fie-care anū, remboursarea unei părți a capitalului laatū cu împrumutare, căci interesulū seū dobēnda se plătesce despărțitū.

În ultimele două cazuri, cu răspunderea dobânzii se face și reîmbursarea unei părți a capitalului; dar, după cum această parte este mai mică s'eu mai mare, durata  ngajementelor ține mai puțin s'eu mai mult pe viața unui om s'eu pe viața copiilor nepoților și strănepoților s'ei, din neam   în neam  .

Nu mai vorbim   despre systemul *tontinelor* ¹⁾, de la napolitanul Tonti, descoperitorul lor  , system   ce a fost abandonat  , ca pr  oneros   pentru Stat   și pr  aleatoriu, hazardos  . (*Ved  No. 6, cap   VIII, prima parte*).

4. — Subt numărul   7 de la cap   6, partea II, vorbind   despre titlurile de rendit , am   arătat   că guvernele nu sunt nici de cum   tentate a plăti datoriile ce au contractat  , — cari sunt cauzele acestei necuviinței, și că modul   de a stinge aceste datorii prin amortisamente, este cu totul defectuos  . De aceea, acest   mod   este condamnat   de t te pers nele, pun   numeroase, ce caută a înțelege ce-va în m terea de finanțe, mai nainte de a vorbi de d nsele, asemănând   casele de amortisamente cu putinele Danaidelor  .

5. — Mai este * mprumutul forțiat s'eu silit  *, care este mai mult un  mposit  , de c t   u  operațiune de credit  , u  spoliațiune m njit  de arbitriu  , și nimic   alt  .  n nisce asemenea triste circumstanțe, capitalurile emigră ved nd   că li se face violență; ori-ce val re industrială s'eu comercială este desprețuită; distrug ndu-se creditul Statului, se derap n  și creditul privat  .

¹⁾ în acest   system  , anuitățile erau create pe loturile mai multor   vi ți reunite, ast   fel   că cei ce trăiau profita   de renditele celor ce mureau mai înainte.

6. — Tóte datoriile publice de cari vorbirămú pênă acumú portú numirea generică de *datorii consolidate*, adică înscrise în budgetú, în care la activú se afectá sume séú pentru acuitarea lorú séú pentru respunderea dobânzei.

Dar în povara Statului mai sunt și unú altú-felú de datorii: *Datoriile flotante*. Aceste datorii sunt creáte în vederea trebuințelorú momentului, séú provinú din deposite temporariú supuse reîmbursariú. Ele sunt niste adevérate tracte trase asupra casei Statului. Ele representá sume rotunde și producú dobândá. Să mai spunemú că mai totú-de-una, cu ocașinea votárei budgetelorú anului urmátorú, mare parte din acéstá datorie flotantá se *consolidéda*?

7. — Acumú revenimú la dísele partisanilorú imprumuturilorú publice.

Ei susținú că consumațiunile făcute de Statú, prin ajutorulú imprumuturilorú, nu sunt nocente, ci, din contra, dáu viață, facú să mérgá comerciulú.

Toți acesti scriitori parú a uita că tótá consumațiunea este uá destrucțiune de valóre; și că, prin urmare, aici, ca la orí-ce lucru, trebuie să ne uitámú daca produsulú, resultándú din aceste consumațiuni, are uá valóre mai mare de câtú valorile distruse, séú are uá valóre multú mai mică. Historia ne aré-tá pretutindení că produsulú imprumuturilorú are uá valóre mai mică de câtú valorile ce Statele-și procurá prin ajutorulú imprumutului. Prin urmare, imprumuturile sunt condamnabile.

Dar ele mai aú și unú altú neconvenientú.

Imprumuturile trebuie acuite seú celú puținá trebuie ca Statele să plátéscá regularemente dobânđile lorú, alú cărorá totalú, de și une-orí taxa dobânđel este fórte mică, se ridicá, pe fie-care anú, la decí și sute de milióne, și silescú pe guverne a prelua asu-

pra averei cetățenilor, impozite din ce în ce mai grele, preluări ce vétămă producțiunea, privându-o de unul din cele trei principale instrumente ale ei.

Aceste rațiuni au făcută pe populi ce-și cunoscă bine interesele lor¹⁾ a sili pe guvernul lor să nu mai aibă recursă la împrumuturi, preferându mărirea impozitelor, căci:

1) Este réu, este nejustă de a îngreuna generațiunile fitoare pentru nebuniile generațiunelor actuale;

2) Pentru țéră, tréba este totă aia, ori daca guvernul -și procură banii prin impozite séu prin împrumuturi, căci producțiunei, în ambele casuri, -i se smulge totă același capitală, pentru consumațiunile publice. Acesta nu încetédă de a fi ună adevéră chiară cândă Statulă își procura sumele împrumutate din străinătate, căci contribuabili, Statului împrumutată trebuie neapératū se acuie aceste sume.

8. — Dar trebuie să spunemă că acestū systemū, de și este celū mai bună, nu pôte fi pusū în practică de câtū în țérile libere și luminate, căci pentru ca mațiunile să pótă pune stavile guvernelor de a face cheltueli fôră rostū, trebuie să o scie și să o potă face. Pe lângă acestea, pentru ca ele de buna voie să consimță a se adăoga impozitele existente, trebuie să aibă încredere în guvernul lor.

Acésta s'a petrecutū și se petrece în Anglia unde datoria publică a diminuată și diminueă mereū, de órece aceia a Franței cresce. Același lucru se petrece acumū în Statele-Unite. Cetățenii acestei republici priimescū voiosū a suporta, pentru câtū-va timpū, impozite mari, spre a stinge datoria publică, făcuta cu ócasiunea ultimului resbelū dintre Nord și Sud, pentru desființarea sclaviei.

Unū altū consiliū ce economisti daū guvernelorū în

¹⁾ Angli, Americanii din Statele-Unite.

acastă privință este ca ele să numai întreprindă lucrări, travaliuri pentru cari sunt necompetente, și să se mărginescă, câtu s'arū poté mai multu, în producțiunea securității și celoru-l-alte serviciuri generale cari nu potū fi lăsate la inițiativa particulariă; să mărginescă pe câtu se pôte mai multu cheltueele.

Numai așa, guvernele nu vorū mai contracta datorii.

Maxima Dómnie Giofrin: **economia este sorgintea ne-dipendentei și libertăței** este totū așa de adevărată pentru populi, ca și pentru indiviđi.

9. — După cei mai buní economisti, împrumutul din partea unuí guvernū, nu pôte avea, fōră numai uă singurā scusă admisibilă: necesitatea, dar necesitatea absolută, care nu se pôte întrevedea, afōră din uă invasiune de respinsū, séu de uă revoluțiune de reparatū, séu de uă famete generală.

10. — D. Du Pynode ȃice: „Scrutați, interogați cifrele datoriilor publice, examinați una câte una sumele ce le compunū, ce întrebuintare ele aū priimitū, și vė veți convinge pe datā ca avantajiele ce ele aū procuratū n'aū fostū nici-uă datā proporționate cu sarcinele, ce ele aū impusū. Séu aū cădūtū în prepastia dilapidațiunelorū și guerelorū, séu aū fostū absorbite de travaliulū care arū fi fostū mai bine și mai economicamente făcute de industria privatā, de câtū de puterile publice. La nici-unū altū subjectū, de sigurū, nu s'arū putea potrivi așa de bine cuvintele lui Franklin: **Experiența este uă scólă în care lecțiunile costă scumpū.**

„A venitū timpulū ca ele să profite populilorū.“

FINE.

OMISIUNI.

La pagina 9, sub cuvântul introduţiune, trebuie adăogată: Discursu.

La pagina 14, după rândul 12-lea trebuie adăogată:

Economiei Politice -i s'a făcutu mai multe imputări. Lasăm pe unu celebru economistu italianu (Boccardo) a expune a ceste acuşaţiuni şi ale refuta.

„Socialistii acuşă sciinţa noastră că nu este de cătună nudă *historia de fenomene*, fôră să scie a se înălţa la unu systemu pe care să-lu înţelégă toţi; se mărginesce a descri lumea socială așa cumu este, fôră a se ispiți să-o facă așa cumu aru trebui să fie.

„Imputarea e nerodă, daca autorii voru să impue economiei politice datorita de a sustine uă *natură artificială unei naturi naturale*. Totu așa aru trebui să se condamne şi fysica pentru că n'a sciutu să neutralise trăsnetul, şi geologia pentru că nu opresce irumptiunea vulcanilor. Economia *contemplativă* (*Sciinţa*) arétă legile naturale ale conviaţiunii omenesci, ocupându-se numai a găsi *adeverulă*. Economia *operativă* (*Arte*) administră mediile spre a deturna obstacolele ce se opun la domeniul legilor naturale, propuiudu-şi de fine efectuarea *binelur*.

„Neroda acuşaţiune devine falsă şi de rea credinţă, pentru că necunósce remediile ce economia politică pune în ainte spre a însănătoşi reul ce întristedă societatea umană. Nudă şi rece *historia de fenomene* este uă sciinţă, ce nu tinde la altu, fôră numai a com-

bate toate formele de despotism, de privilegii, de monopol! Uă știință ce se pôte defini *Doctrina libertății umane!* Ună mare folosă va aduce Economia Politică în ziua în care legislațiunea populilor necivilizați va înceta de a consacra monopolul și usurpațiunea, în contra cărora economia politică se însurge. Ea este uă știință militantă: învingșii săi neamici trebuie să se retragă din arenă, ca gladiatoarele ce numai vede nici-ună adversariă cu care să se lupte, toți oamenii ară deveni virtuoși și nemortali. Precum ară deveni neutile morala și medecina, cândă oamenii ară fi virtuoși și remortali, totă așa economia (ca arte operativă) n'ară mai avé rațiune de a exista din ziua în care societatea va fi organizată pe base raționale pe cari economia contemplativă le a găsită.

La pagina 60, finele No. 5, trebuie adăogată:

Proprietatea mobiliară conține și proprietatea industrială. Prinr'acesta, se înțelege dreptul exclusivă ce aparține inventatorului de a exploata descoperirea sea, ală fabricantului de a se servi de ună desemnă seă ună modelă noă, de a însemna produsele sele prinr'uă marcă specială și distinsă, ală scriitorului ce a făcută uă carte de a se bucura de prețitul vânderei (proprietatea literariă). Mai târđiă, vomă vorbi ce-va despre brevetele de invențiuni (veđi No. 11, capă XI, partea II), ce protege proprietatea industrială în contra usurpațiunei, contrafacerei, delictă specială, pedepsită de codulă penale.

La pagina 206, în ainte de capitulă XVII, trebuie adăogată:

Apendice la capitele XI—XVI.

Expozițiunile produseloră industriei aă începută în Europa în 1798. Prima fu locală. P'atunci nu se prevedeaă consecuințele acestoră mari lupte indus-

triale ale populilor. După 60 de ani (în 1851), Anglia deschise industriei lumii întregi Palatul de Cristal, chiar în Londra. Apoi veni expozițiunea universală din Paris, ținută în anul trecut. Aci, expuserăm și noi Români obiecte ale industriei noastre ¹⁾.

Morala expozițiilor universale: totă lumea are trebuință de pace, — dependența reciprocă a națiunilor, — abondanța tuturilor bunurilor sub regimul libertății, — lipsă relativă sub regimul restricțiilor, — ameliorarea produselor.

La finele No. 8, pagina 249, trebuie adăogată:

La fipsarea prețului pâinei și cărnei, guvernămintele se adjutoră cu *mercurialele*. Acestea sunt niște state periodice, făcute de autoritățile comunale, ce aș poliția târgurilor, despre prețul corent al principalelor produse ce se vëndu în târguri, ca grânele, furagele, combustibele.

La pagina 272, rândul al 3-lea, după cuvântul personal din rândul al cincilea, trebuie un punct și virgulă în loc de punct și adăogată: 3) creditul privat, și 4) creditul public.

Aci vom vorbi numai de creditul privat, fiind că am vorbit despre creditul public sub No. 7 și 8 de la cap. VI, și vom mai vorbi în partea 2-a No. 5, cap. XVII și în partea III, ultimul cap.

La finele No. 9 de la pagina 291, trebuie adăogată:

¹⁾ La noi, s'a făcută oă singură cercare, sub Vodă Cuza. Această primă expozițiune n'a pré fostă strălucitoare. De atunci, se facă mereu expozițiuni de produse agricole și bele-ărți. Iar în anul acesta, **Societatea germană** (după cum am vădută în precuvântare) a luat, — spre rușinea noastră a Rămânilor, — inițiativa de a face oă expozițiune de produsele artilor și meseriilor.

Bunele efecte ale creditului fonciară depândă de deslegarea acestei cestiuni ce aparține dreptului civil: cum se pôte împăcî împrumulă cu scadență lungă și nemobilitatea gagiului cu răpedea și facila dispozițiune a fondurilor împrumutate?

Subt No. 7, amă arătată că *creditul publică* a resolută de multă acestă problemă. Împrumuturile Statului sunt cu scadență lungă și chiară perpetue, și cu tôte astea ori cine are *efecte publice* pôte găsi ori cândă bani în schimbulă loră. Datorimă această creățiunei *renditei* și deschiderei *cărței ceî mari* ¹⁾. De și, după cumă scimă, Statulă nu se obligă a rembursa nici uă dată, seă promite a face această rembursare succesivamente, la scadențe lungi, prin ajutorulă *amortisementului*, titele emise de dănsulă sunt căutate, din cauza regularităței, cu care elă își împlinesce obligațiunile sele. Acestă permite *titleloră de rendită*, înseminate cu uă valóre cunoscută tutuloră și uniformă, de a se transmite din mână în mână, *de a avé cursă în piață*. In loculă liberațiunii debitorului, se obține uă facilă substituțiune de creditori.

Aci este totă nodulă cestiunii *creditului fonciară*.

La paginea 291, rândulă 18, trebuie adăogată:

Cuvântulă *dockă* vine de la grecesculă *δοξαίον*, receptaculă. In Anglia, se dă această numire nu numai magazineloră unde se depună mărfile, ci și travaliuriloră hydraulice destinate a primi, a repara seă a construi corăbiile.

Dockurile propriū ăise sunt stabilimente mari ce contribuă multă la înavușirea Angliiloră. Ele se compună:

1) De ună systemă de dockuri propriū ăise, basine cu apă avëndă stăvilare;

¹⁾ Registru în care se înscrie datoriile ce are a plăti Statulă.

2) De schiaiuri preparate și avându toate dichisele pentru priimirea și descărcarea navelor și pentru mutarea mărfilor;

3) Șoprone mari și bastimente considerabile destinate magazinagiului public, avându totu ce trebuie pentru facila priimire, cântărirea, verificațiunea, bună conservațiune și rexpedițiunea a totu felulu de mărfi;

4) De uă împrejmuire complectă și secură, de uă supraveghiăre organizată spre a preveni ori-ce spoliațiune;

5) De uă administrațiune contralisându pentru negocetori toate operațiunile de vamă (intrare, eșire, transitu);

6) De mecanismulu warantelor, și împrumuturiloru pe consemnațiune; și

7) De facultatea de întrepositu realu ¹⁾ acordată de guvernă acestu felu de stabilimente.

La finele No. 9 pagina 343 trebuie adăogatu :

Trebuie să spunem ce-va și despre *zollverein*.

Comerciulu suferea de mulțimea de drepturi vamale ce trebuia să plătescă mărfile percurgându Germania, divisată într'ua mulțime de State. După îndemnul Prusiei, aceste State au formatu succesivamente uă asociațiune vamală, numită *zollverein*, de la duoă cuvinte germane: *zoll*, vamă, și *verein*, asociațiune.

Consecuințele economice ale *zollvereinului* sunt acestea :

1). Reducerea cheltueliloru de percepțiune și de ad-

¹⁾ Prin *întreposite* se înțelege locurile în cari mărfle potū fi conservate și, la urmă, retrase de acolo și date consumațiunei. *Întrepositulu propriu disū séu realū* este unū magazinū ținutū de administrațiunea vămei în care mărfle venindū de afōră potū fi depuse fōră a plăți drepturile vamale; ele potū dar fi reexportate plătindū numai cheltuelile de magazinagiū, séu, dacă sunt destinate pentru consomațiunea interioară, să plătescă drepturile vamale numai în momentulū expedițiunei pentru țergurile naționale.

ministrațiune din cauza suprimării liniilor vamale între Statele asociate;

2). Răpedea dezvoltare industrială a acestor State, din cauza aplicațiunei liberului schimb și relațiunile lor comerciale;

3). Crescerea cifrei primitive a recetelor lor din vămi, prin moderațiunea tarifei, ceea ce a adus sporirea consumațiunei;

4). Posibilitatea de a încheea tractate avantajoase cu străinătatea;

5). Crescerea comerciului uniunei cu străinătatea; și

6). Crescerea din puutul de vedere alu importanței politice, unitatea politică trebuind să ăsă din unitatea vamali.

Tote aceste avantaje s'au realizat pentru Prusia, ce a luat inițiativa acestei asociațiunii. Ea a devenit, în urma resbelului de la Sadova, mai dómna Germaniei.

La finele No. 1 paginea 435, trebuie adăogat:

Între perderile ce *absenteismul* causedă unei națiuni intră și *emigrațiunea*, care pôte fi definită: uă exportațiune de travaliu și de capitalu. Ea are loc cându unii muncitoru său capitalisti credu a puté ameliora situațiunea lor abandonându țera în care ei s'au născut, spre a se stabili într'uă altă țera.

Vorbind despre colonii, amu arătat că emigrațiunea a avut loc din cea mai în altă anticuitate. Chiaru astăzi, ea se face pe uă scară mare.

Aci, ea plécă dintr'uă țera civilizată într'uă țera barbară, și atunci este causată său de crescerea populațiunei ¹⁾, său de neajunsurile cauate de unu gu-

¹⁾ Germanii și Anglii ce emigră în America și în orientul Europei.

vernă rău, lipsa de securitate, sarcine publice grele, etc., ¹⁾ său din certele religioase ²⁾ și politice ale unui Statu ³⁾; și aci este unu refluxu alu barbariei asupra civilisațiunei.

Țera de unde plécă emigrații remâne săracă de capitalurile ce iaū cu dênșii și de ceea ce ea s'arū fi înavuțitū prin munca lorū (veđi No. 2, capū IV, partea I și capū V, partea III).

Mai este emigrațiune interioară. Precumū amū arētātū vorbindū despre industria manufacturiariă, centrele de produțiune create de systemulū protectore, atragū pe muucitorī. Locuitorīi satelorū le abandonă și mergū în orașe.

La paginea 447, finele No. 8, trebuie adăogată:

Aici, este loculū a vorbi despre serbătorile publice, naționale.

Cheltuelile ce se facū cu serbările publice intră în categoria consumațiunilorū neproductive, despre cari amū tractatū în capū II. Aducemū a-minte că sub No. 5 de la capū I. amū đisū ca *cualitatea consumatorulū nu schimbă natura consumațiunilorū. Uă consumațiune publică pôte să fie productivă său neproductivă, totū așa ca uă consumațiune privată.* Subt No. 4 de la capū II, amū arētātū că consumațiunile neproductive sunt voluntariī și nevoluntariī. Hei bine! consumațiunile neproductive ale serbărilorū publice aū curioșa proprietate de a aparține ambelorū categoriī. Ele sunt voluntariī, întru câtū privesce guvernământulū și totū de uă dată nevoluntariī întru câtū

¹⁾ Bulgariī, Serbiī și Greciī ce aū venitū la noi și în Rusia.

²⁾ Francesiī emigrați în Prusia, în urma revocărei edictulū de Nantes. Flamandīi emigrați în Angliā din cauza tyraniei Ispaniei, Evreiī.

³⁾ Emigrațiunea Barbarilorū în mediulū-evū și mai în urmă a Turcilorū.

privesce pe particulari, căci autoritate, sciindă, distruge valori într'ună modă neproductivă, de óre-ce particularii sunt nevoiți s'o facă, îndemnându-se unii cu alții a-și ilumina casele, și a lăsa travaliul spre a urma paradele, a asculta musica, a privi la iluminațiuni și la focurile de artificii.

Așa dar națiunea perde nu numai valórea lucrurilor ce se consumă, dar și travaliul ce era să se facă, dacă n'arū fi fostă serbară. Asupra marelui perdedei resuitându din nelucrare, trămitemū la cele ce amū disū în capitolele III și X (No. 3) partea I, și în capitolul II (No. 4 și 5) alū acestei părți. Subt No. 5 alū acesti ultimū capitoló, amū învederatū absurditatea argumentulū că consumându lucruri fórá trebuință se dá avéntū comerçului, se alimentédă travaliul.

Prin urmare, serbările publice, din punctul de vedere economicū, adică socialū, sunt condamnabile.

